

Mikes Kelemen összes művei

Edecs néniem haláláig élt a franciaországi
citkován ma franciaországi, franciaországi
diz 13. évi indultam meg a fejedelmeknek
nek két jó egészségre volna, hogy ha a közönségben
vannak akarva töltve vannak de reméljük hogy itt a
földön árt el üni. edes néniem mi jó a földön
járni. látta két négy fi. jéves is meg jéves volt
mikor arányban a fejedelmek alibai, két mi bűni.
Lát. hogy ne félünk amíg a hajók ottan
nagy habok fordult egyik oldalról, amíg
mine orvosi nagy kezek, néniemnek azt
dejeit mondták el, néniemnek pedig ottan nagy vészt
ben estünk, hogy már csak az voltunk hogy el reánk
amolyanek azt a vészt kezelt, de meg is ottan embert
lejegesek voltak, hogy töltés nem adtak innak, mintha
kell volna. elly ahog itt vannak egyikben, most a
goren is meg kényes az ember, nem csak a földön, is át
ha a kényes meg vészt, el fát, és job egészségre van
gon az itélet, de a hajók az a földön volt, rege

MIKES KELEMEN
ÖSSZES MŰVEI
V/1—2.

*Catechismus formájára való
közönséges oktatások*

Sajtó alá rendezte
Hopp Lajos

Mikes számos fordításának forrását vette Rákóczi fejedelem rodostói könyvtárából, a kritikai kiadás V. kötetének anyaga is innen való. Az ún. *Montpellier-i Catechismus* szerzője egy tudós francia oratorianus, François-Aimé Pouget, a Sorbonne doktora, akinek nagy erudícióval készült kátéja a XVIII. század elején indexre került. A szigorú cenzorok Pouget művét janzenista vademecumként ítélték el. Mindez egy évvel azelőtt történt, hogy Rákóczi és kísérete Franciaországba érkezett.

A rodostói író először 1744-ben fordította le ezt a korabeli átlagszínvonalból kiemelkedő kátét. Az ötvenes években az egészet újra átdolgozta, kibővítette. A végleges kézirat és a variánsnak minősülő, mintegy évtizeddel korábbi változat megbízható képet ad a tartós fordítói folyamatról, Mikes kézíratszerkesztői technikájáról, az író nyelvi, stílusbeli megoldásairól.

Mikes fordításának keletkezése és forrásához való viszonya, ezen alapműnek a korabeli eszmetörténeti vitákra fényt vető, moralista oktatásokat és biblikus társadalomkritikát tartalmazó mondanivalója a korai felvilágosodás jellegzetes problémakörébe tartozik.

AKADÉMIAI KIADÓ
BUDAPEST

MIKES KELEMEN
ÖSSZES MŰVEI V/1.

MIKES KELEMEN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTI
HOPP LAJOS

V/1. KÖTET

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1986

MIKES KELEMEN

**CATECHISMUS
FORMÁJÁRA VALÓ
KÖZÖNSÉGES
OKTATÁSOK**

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

HOPP LAJOS

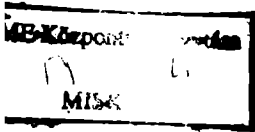
ELSŐ KÖTET

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1986

KÉSZÜLT A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZETÉBEN

Lektor

† KELEMEN JÓZSEF

ISBN 963 05 0233 X (összkiadás)
ISBN 963 05 3310 3 (V/1–2. kötettség)
ISBN 963 05 3311 1 (V/1. kötettség)

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1986 Hopp Lajos

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó és Nyomda főigazgatója

Felelős szerkesztő: Kormányos József

Műszaki szerkesztő: Horváth Anikó

A burkoló- és kötésterv Bogdán Hajnal munkája

Terjedelem: 57,75 (A/5) ív – AK 2016 k 8689

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (847500/08)

Széchenyi Nyomda, Győr 86. K–743

Felelős nyomdavezető: Nagy Iván igazgató

Printed in Hungary

CATECHISMUS

Formájára valo közönséges

OKTATASOK

A mellyek rövideden meg magyaráztatnak
a szent Irásokbol, és Traditiokbol, a'vallás-
nak Historiája, és Hit Agazati, a' Keresz-
tyéni tudományok, A Szentségek, Imádságok
Ceremoniák, az Anya-szent-egyháznak rend-
tartási, és szokási.

Első Szakasz.

[3a:] ELÖL JÁRÓ BESZÉD.

Nintsen semi szükségeseb se mind azon által semmi ritkáb. mint a vallásnak szorgalmatosan valo meg tanulása. hogy ha látunk anyi Istentelen. és szabados életűeket. kik ditsekednek Istentelenségekről. Annyi meg áttalkodot eretnekeket tévelygésekben, kik oly idegenséggel vannak a kristus. Anyaszent egy házához., Anyi sok számu új Catholicusokat., kik a Catholicus külső szinulat, még protestans szivet tartanak magokban., Hogy ha oly kevés számu Catholicusok vannak olyanok kik az Isten törvényéhez szabják életüket, és az Anyaszent egy ház tanításához, Hogy ha a szines. és tsalando áitatoságok oly rend szerént valo a keresztyenségben., egy szóval ha minden nap meg tsalátkoznak a vallás dolgában. és ha oly tsendeséggel járnak. *olyan uton a mely igaznak láttatik. és a melynek vége. mind azon által. a halálra viszen.* nem kel ennek a veszedelemnek [3b:] más okát keresni, hanem a szivnek meg romlását, és a vallásnak tudatlanságát. prov 14 12

Ez a közönségesen valo tudatlanság. és meg romlása a szivnek, nem olyan dolog, a melyen tsudálkozni kellene. hogy ha tsak egy kevesé¹ meg vizsgálják hogy mint tolynak közöttünk a dolgok. 20

Az olyanok, a kik oly szerentsétlenek, hogy a téjel egyült szopták, hogy ugy mondgyam az eretnekségnek impressioit. és a kik oly nehezen térnek ki már előre bé vet gondolattyokból, rend szerént az olyanokat meg tartotttuya a gyermekségben. bé vet² praejudicium. mert a 25

¹ egy kevesé [v-s-ből javítva.]

² bé vet <prae> praejudicium. [Tollhiba.]

mi vallásunkrol. utálatos gondolatokat adtanak nékik. és ezer akadályok tartoztattyák meg őket. a melyekről vilagosítást nem akarnak venni.

A mi pedig a születet Catholicusokat illeti. sokan azok közül. a³ vallásnak tsak a külső reszit üsmérik. és akik pogány, vagy sidó szivet hordoznak magokban a keresztyénség közöt. ez a rendeletlenség az oktatásnak fogyatkozásától vagon

Rend szerént a gyermekeket holmi nehéz értelmü igazságokra taníttják. holmi terminusokkal az elméjeket megterhelik. de azoknak értelmet, vélek meg nem értetik, a * [4a:] mely magyarázatot adnak némelykor amesterek, azok senem elegendő világosok. senem elegendő megérthetők. Ez szerént telik a gyermeki idő.

¹⁵ Az Ember korban pedig. a tudatlanság. a melyben neveltettek. nevededik a külső foglalatoságok miat., ki ki az ideig tarto dolgokrol gondolkodik. és a vallásrol mindeneknél leg kevesebet., meg vetik, és el mulattják az oktatásokat, a Catechismusnak tsak a neveis nehéz. a ²⁰ szent Irást nem olvasák. vagy ha olvasák is unadalomal. és értetlenül, a predikaciokat ha halgattják is. de nem tanulnak, söt még a pásztoroknak is. a kiknek kötelességben jár. hogy a népet meg vilagosítsák, és lassanként a vallásnak⁴ fundámentumára oktassák. nintsen mindenkoron arra elegendő talentumok, azt minden nap lehet látni. hogy vagy a hit ágazattában. vagy a közönségesen való imádságokban, vagy a vallásnak szokásiban, és ceremoniáiban., vannak sok olyan⁵ dolgok, a melyekről soha a népet nem oktattják. és a melyeknek tudatlansága ³⁰ ezer fő vétkekben ejti minden nap a keresztyéneket és azokat észre sem veszik. Ez az eredete, a sok számu

³ a [Beszúrás.]

⁴ a vallás⟨m⟩nak [Törlés a sor elején.]

⁵ olyan ⟨g⟩ dolgok,

káromlásoknak a melyeket mondanak a hitetlenek, eretnekek és Istentelenek. S.jud.v.10.

Ez így lévén a nép minden nap próbálya⁶ az oktatások között is. azt a rettentő lelki éhséget a melyel fenye[4b:]ge-
ti Isten a népit⁷ a proféta által. a rossz kívánság ilyen ⁵ Amos 8. 11
formában meg erősödik. az emberek a föld felé meg
nehezednek, és lassanként a halált el érik. noha soha sem
tudták rendben venni az életet.

Ezen okokra való nézve akartuk tehát ezt a munkát ki-
bótsatani. kívánván azt, hogy mind a, valamit szükséges¹⁰
és hasznos tudni a híveknek a vallás iránt. a meg magya-
rúztassék. tisztán és világosan, és a melyben rövideden
esze szedték mind azt,⁸ valamit nehezen és sok fáradsággal
fel találhatni sokféle. és számu. könyvekben, a melyeket
nem lehet mindennek. se meg érteni, se esze szerezni,¹⁵
ebben a munkában az Anyaszent egy háznak tanítása. és
mind a valami az Isteni szolgálatot illeti hűségesen⁹ fel-
nyugyon téve, az igazat úgy adgyák ki mint igazat. a
kétségest, mint kétségest.,¹⁰ el hagyták az olyan kérdé-
seknek meg vizsgálását., a melyeken a Catholicus¹¹ Theo-
logusok meg nem egyeznek., A vallásnak historiája. Az
Anyaszent egy háznak hit ágazattya az imádságok., szo-
kások, Ceremoniák iránt való szándéka, a krisztusnak az
fivungyéliumban való tanítása. mind ezek¹² együgyü. és
érthető stylusal vannak ki fejtve. ²⁵

Az új Catholicusok fel találhattya ebben a munkában
mind azt a mi valósággal meg világosithattya kételkedése-

⁶ próbálya [b-p-ből javítva;] az oktatások [s (hosszú s) -t-ből javítva]

⁷ népit [Vagy *népét*; az *i* betű *é*-nek is olvasható.]

⁸ mint azt, [Íráshiba *mind azt*, helyett.]

⁹ hűségesen [Ékezethiba.]

¹⁰ mint kétségest., [k - megkezdett m-ből javítva.]

¹¹ Catholicus Theologusok [C-T-ből javítva.]

¹² mint ezek [Íráshiba; vö. a 8. sz. jegyz. is.]

ket, a születet Catholicusok pedig, abban bízo[5a:]nyos¹³
rendet találnak, hogy magokat mint viselhesék.minden
féle rendekben, hogy el kerülhesék a sok számu vétkeket
a melyekben esnek minden nap, vagy tudatlanságból.
⁵ vagy babonaságos és szines áitatoságból. A szabados
életűek, és az Istentelenek., hogy ha tellyeségel. és vég
képen nem adták magokat meg romlot sziveknek. mago-
kot meg győzhetik. a mi szent vallásunknak igazságival.
és szenttségivel. A plébánusok készen, és rendel talállják
¹⁰ mind azt., valamire az Anyaszent egyház¹⁴ akarja hogy
oktasák a népet. vasárnapokon. Egy szóval mindnyájan
a keresztyének, vigasztalásal meg találhatták. együt:
mind azt. valami a vallást illeti. [5b: üres]

¹³ bizonyos [y–o-ból? javítva.]

¹⁴ [A kéziratban hiányosan:] Anyaszent akarja

[6a:] ENNEK A KÖNYVNEK TÁBLÁJA.

I Rész Az Isten mi légyen magában.

Első Articulus.¹⁵ Az Istennek létéről. 1 [22a]

2 Art. Az Istennek mivoltáról. és az ő tekéletességéről. 5.¹⁶ [24a]

3 Art. Hogy tsak egy Isten vagyon 10 [26b]

4 Art. A szenttséges Haromságról 12 [27b]

II Rész. Az Istennek munkáiról.

1 Art. A világ teremtésiről. 17 [30a]

2 Art. Az Angyalokrol. és az ördögökről. 20 [31b]

3 Art. Az embernek teremtésiről 26 [34b]

4 Art. A földi paraditsomrol. és az ártatlanságnak voltáról 29 [36a]

III Rész. Az embernek vétkiről. és mik követték azt a vétket.

1 Art. Első¹⁷ emberek vétkiről. 33 [38a]

2 Art. Az első ember vétkinek büntetésiről és az eredendő. vetekről. 35 [39a]

3 Art. A megváltonak szükséges voltáról. és az iránt való ígétretről. 39¹⁸ [41a]

¹⁵ Articulus. [I-s-ből javítva.]

¹⁶ 5. [5-3-ből javítva.]

¹⁷ Elso [Ékezethibba.]

¹⁸ 39 <4 Art Az ember esetétől fogvást a Messiás el jöveleig. rövideden valo historiája avallásnak. 43>

[6b:] IV. Rész. Az ember esetétől fogvást. a Messiás eljövételéig rövideden valo historiája a vallásnak

- 1 Art. Hogy¹⁹ miért nem küldötte el Isten a Messiást mindgyárt, a véték után. és hogy mit kellett tselekedni az embereknek hogy magokat meg szentelhesék el jövételéig 43. **[43a]**
- 2 Art Hogy Adam. Eva. és ezeknek maradéki miképen éltenek az eset után. 47. **[45a]**
- 3 Art Az emberi nemzet meg romlásáról., az özön vizről. 54. **[48b]**
4. Art Hogy mitsoda állapotban volt avilág az özön vitzől fogvást mind adig még az Isten ki hívá²⁰ Abrahamot hazájából. 57. **[50a]**
- 5 Art Hogy mitsoda szövetséget tet Isten Abrahámal és ennek a szent embernek maradékival. 61. **[52a]**
- 6 Art Hogy Isáktól. Jákobtól származanak mindnyájan a sidok. 66. **[54b]**
- 7 Art Az Izraélitáknak. egyiptumban valo rabságokrol. 73. **[58a]**
- 8 Art Mojses hogy szabaditá meg azIzraélitákat, a husvétí bárányrol. és a veres tengeren valo által menetelről. 76. **[59b]**
- 9 Art. Az Izraéliták, sinai hegyéhez²¹ valo érkezésekről., a keserü vizekről. a mannáról, a kö sziklából valo vizről. 83. **[64a]**
- 10 Art Az Izraélitáknak törvényiről. a szövetségnek véiről. 91. **[67a]**
- [7a:]** 11 Art Mojsesnek a sinai hegyén valo létéről. magyarázattyá mind annak valamit az Isten

¹⁹ Hogy [*H* – javítva, valószínűleg *A*-ból.]

²⁰ ki hívá <Arham> Abrahamot

²¹ hegyéhez [*hegyén*-ből javítva; *hez h*-ja *n*-ből javítva, *ez* – beszúrás.]

- parantsola néki avallást illető külső dolgokrol. 96. **[69b]**
- 12 Art Az arany bornyuro. azért valo büntetesről a Mojses ábrázattya bé fedéséről., a fő paprol. és a levitákrol. 102. **[72b]**
- 13 Art A kémeokról. az Izraéliták pusztában valo zugolodásokrol. büntetésekről. a Caleb és Josué meg jutalmaztatásokrol. 105 **[74a]**
- 14 Art Az ellen mondásnak vizéről. az réz kigyorol. a baláám tanásáról., és a Mojses haláláról 109. **[76a]**
- 15 Art Josué alat valo el osztásáról a meg ígért földnek. a birak alat valo létekről az Izraélitáknak 115 **[79a]**
- 16 Art Az Izraélitáknak akiralyok alat valo létekről. először Saulrol. és Davidrol. 120. **[81b]**
- 17 Art Salamonrol. és a jerusálemi templomrol 123 **[83a]**
- 18 Art. A tiz nemzettségeknek. el szakadásokrol. jero-bám alat. és hogy mitsoda állapotban vala az Isten népe a sidok. és az Izrael királyi alat 126. **[84b]**
- 19 Art A profétákrol. és a jövendölésekről 131. **[87a]**
- 20 Art A tiz nemzettségnek el oszlásáról. ababiloniai fogsagrol. és a sidoknak viszá valo térésekről. 137. **[90a]**
- 21 Art. Hogy mitsoda rendben valának a sidok meg szabadulások után. mind addig még a romaiak el nem pusztitták mind egészen. 142. **[92b]**
- [7b:]** 22 Art A sidoknak a rabságbol valo meg szabadulásoktol fogvást a Messias el jövetelég valo szokásokrol és vallásokrol. 149 **[96a]**
- 23 Art. Hogy mitsoda állapotban valának apoganyok Ábrahám hivatásátol fogvást a Messias el jove-telég 154 **[98b]**

V. Rész A krisztus Jesusrol.

- 1 Art. A Messiás el jöveteléről való bizonyágok a melyek már bé tellyesedtenek a profeciak szerint a krisztus Jesus személyeben 158. **[100b]**
- 2 Art. Hogy ki légyen a krisztus Jesus. 169 **[106a]**
- 3 Art. A krisztus Jesus meg testesülésiről 173 **[108a]**
4. Art A krisztus Jesus születésiről. életeről, és egyiptumban való meneteléről 178. **[110b]**
- 5 Art. A krisztus egyiptumban való meneteléről. és szent Jánosnak életéről. 186. **[114b]**
- 6 Art A krisztusnak apusztában való meneteléről, böttyéről. és predikálásának első esztendejéről. 190. **[116b]**
7. Art A krisztus predikálásának második esztendejéről. 194²² **[118b]**
- 8 Art A krisztus szine változásáig való időről. 195 **[119a]**
- 9 Art A krisztus szine változásáról. 197. **[120a]**
- 10 Art. A krisztus predikálásának harmadik esztendejéről.²³ 199. **[121a]**
- 11 Art A krisztus szenvedésiről. és haláláról való jövendölések rövideden 205 **[124a]**
- 12 Art. Hogy mitsoda tsudák történtek a krisztus halálakor: 210 **[126b]**
- [8a:]** 13 Art Miért és kiért holt meg krisztus a kereszten. az ő halálának elég tételéről,²⁴ és annak hasznáról. 213. **[128a]**
- 14 Art A krisztus lelkének a poklokra való le szállásáról. és testének el temetéséről. 218. **[130b]**

²² 194 <8 Art A krisztus szine változásáról. 195> 8 Art A krisztus szine változásáig való időről. 195

²³ esztendejéről. [Első e helyén felfelé húzott szárú betűt kezdett.]

²⁴ elég tételéről, [Második *l-t*-ből javítva.]

- 15 Art A kristus fel támadásáról., meg jelenésiről. 222 [132b]
- 16 Art A kristus menyben meneteléről. 234 [138b]
- 17 Art. A kristus Jésusnak az Attyához és a teremtet állatokhoz valo tulajdonságinak magyarázattya 240. [141b]
- 18 Art A kristus Jésusnak az emberekhez valo tulajdonságinak magyarázattya. 243. [143a]
- 19 Art Ismét a kristus Jesusnak az emberekhez valo tulajdonságinak magyarázattya 249. [146a]
- 20 Art Hogy miben. és mi formában példánk nekünk e földön a kristus 254. [148b]

VI Rész. A szent Lélekről. és a keresztyéni vallásnak fel állításáról

- 1 Art A szent Léleknek le szállásáról. 258 [150b]
2. Art Az Apostoloknak predikálásokról sok számú sidoknak meg térésekről. és a többinek meg vetésekről. 262. [152b]
- 3 Art Az Evangéliumnak., a samaritánusoknak.. és azután az egész világon lévő nemzetiségeknek predikáltatásáról. 266. [154b]
- 4 Art A keresztyén vallásnak az üldöztetésekben²⁵ valo fel allitátásáról. 271 [157a]

VII Rész. Az Anyaszent egy házról.

- 1 Art. Hogy mi legyen a kristus Anyaszent egy háza., Annak [8b:] láthatóságáról. és hogy mitsoda különbséget különböztetik meg a több gyülekezetektől. 277. [160a]
- Art Az Anyaszent egy háznak egyes voltáról és

üldöztetésekben [Ékezethiba.]

- annak külömb külömb²⁶ féle tagjairol. 283. **[163a]**
- 3 Art Hogy mitsoda egyeség vagyon az Anyaszent egy ház tagjai között, és a szenteknek egyeségéről 290 **[166b]**
- 4 Art Az Anyaszent egy háznak szenttséges voltárol. 295 **[169a]**
- 5 Art Az Anyaszent egy háznak közönséges voltárol. 307. **[175a]**
6. Art Az Anyaszent egy háznak közönséges nevérol. 310. **[176b]**
- 7 Art Hogy egyedül a romai Anyaszent egy ház a kristus Anyaszent egy háza. a melyen kívül nintsen üdveség. 316.²⁷ **[179b]**
- 8 Art Hogy az Anyaszent egy háznak viaskodni kel. az ördög, a hitetlenek. és az eretnekek ellen 329. **[186a]**
- 9 Art A földön lévő Anyaszent egy háznak, a hitetlenek. a sidok. az eretnekek. és symaticusok²⁸ ellen valo viaskodásárol. 332 **[187b]**
- 10 Art. Hogy kik voltanak. azok az eretnekek, és symaticusok, kik az Anyaszent egy ház ellen támadtanak mind edig. Mitsoda Conciliumok kárhoztatták azokat 337. **[190a]**
- 11 Art Az Anyaszent egyháznak a kebelében lévő rosz kereszttyenék ellen valo viaskodásárol. 352 **[197b]**
- 12 Art Az Anyaszent egy háznak hasznairol. 354. **[198b]**
- 13 Art Hogy a bünöknek botsanáttya leg első²⁹ út. a

²⁶ kül külömb külömb féle

²⁷ 316. <8 Art Hogy az Anyaszent> 8 Art Hogy az Anyaszent [A <>-ben levő részt beleírta a szöveges csonka sorba.]

²⁸ [Alatta: helyesebben:] sysmatic <h>usok [később 162b: *scysmaticusok* 163b: *sysmaticusok*]

²⁹ leg első <haszon> út.

- mely által reszesülünk az Anyaszent egy háznak hasznaiban 356. [199b]
- [9a:] 14 Art Hogy a hivek közül mindenikének min kel által menni minek előtte az örök életet elérje., és leg először a halálról. 364 [203b]
- 15 Art A különösön³⁰ valo ítéletről 369 [206a]
- 16 Art Hogy kinek kinek a lelke mitsoda állapotban lészen a különösön valo ítélet után. 372 [207b]
- 17 Art A világ végiről. az anti kristusrol. Illyés. és Enok el jövetelekről, a sidok meg térésekről 374 [208b]
- 18 Art A közönségesen valo fel támadásról. világ végin. 379 [211a]
- 19 Art A kristusnak utolszori el jöveteléről. és a közönséges ítéletről 382 [212b]
- 20 Art Az örök életről. 385 [214a]
- 21 Art Az öröké valo halálról. 388. [215b]
- 22 Art Az Apostoli symbolumrol mely³¹ magában foglallya rövideden mind azt valamit eddig mondottunk 391 [217a]
- 23 Art A Melyben meg mutattyák miképen kellesék élni e földön. hogy az örök életet el lehesen élni, a melyért teremtettek az Emberek. [218b]

Második könyv.

Első Rész. a vétekről közönségesen

- 1 Art Hogy mi legyen a vétek. 397. [220a]
- 2 Art. A halálos és abotsánando vétekről 399. [221a]
- 3 Art A fő vetkekről közönségesen 401 [222a]

³⁰ különösen [Ékezethiba.]

³¹ mely [/-g-ből javítva;] magában foglallya [Elírás.]

II Rész különösön³² a vétkekről.

- 1 Art A kevélységről 402. **[222b] [9b:]**
- 2 Art. A fősvénységről. 406. **[224b]**
- 3 Art A tisztátalanságról 409 **[226a]**
- 4 Art A torkoságról. 410 **[226b]**
- 5 Art Az irigységről 411 **[227a]**
- 6³³Art A haragrol 413 **[228a]**
- 7 Art A resttségről 415 **[229a]**

Első Rész. közönségesen a jó erkölcsökről. 416. **[229b]**

II. Rész különösön a jó erkölcsökről. eloszór a hitről.

- 1 Art Hogy mi légyen ahit 418 **[230b]**
- 2 Art Az Anyaszent egy ház hatalmáról a hit dolgában 420. **[231b]**
- 3 Art A szent irásról 424 **[233b]**
- 4 Art A Traditionak a hit dolgaiban való méltóságáról. 427. **[235a]**
- 5 Art A conciliumoknak; és a szent Atyaknak auctoritásáraól. a hitnek dolgaiban 434 **[238b]**
- 6 Art A hitnek szükséges voltáról **[241b]**
- 7 Art A hit ellen való vétkekről, a hitnek jeleiről. és a kereszt vetésről. **[242b]**

III Rész A Reménségről.

- 1 Art Mitsoda a reménség 446 **[244b]**
- 2 Art A reménség ellen való vétkekről 448 **[245b]**

³² különösön [Elírás.]

³³ 6 Art [6-5-ből javítva.]

IV Rész Az Isteni szeretetről

- 1 Art. Hogy mi legyen az Isteni szeretet 450 [246b]
- 2 Art A magunkhoz való szeretetről. 454 [248b]
- 3 Art A felebaráti szeretetről 458 [250b]
- 4 Art Az alamisnárol. 461 [252a]
- 5 Art. A felebaráti intésről. 464 [253b] [10a:]
- 6 Art A meg bantásért való botsánatrol 466 [254b]

V Rész. A keresztyéni jó erkölcsökről a melyeket nevezik morálisoknak

- 1 Art. A negy Cardinalis jó erkölcsökről 470 [256a]
- 2 Art Hogy mitsoda jó erkölcsök követik a Cardinalis jó erkölcsöket és hogy mitsoda vétkek ellenkeznek azokkal. 429 [258a]

134 Rész Az Isten parantsolattýáról közönségesen 476. [259b]

II Resz Az első parantsolatrol.

- 1 Art Hogy mitsoda ez a parancsolat 482 [262b]
- 2 Art A vétkekről melyek ellenkeznek az első parantsolattal. leg először a bálványozásrol. 486. [264b]
- 3 Art A szentek tiszteletéről, és segítségül³⁵ való hívásrol 487 [265a]
- 4 Art A reliquiák tiszteletéről. 492 [267b]
- 5 Art A kereszt és a képek tiszteletéről. 493 [268a]
- 6 Art A szenttség töresről, babonaságról. a melyek ellenkeznek az első parantsolattal. 500 [271b]

³⁵ I <VI> Rész

³⁵ segítségül [Ékezethiba.]

III Rész. A második parantsolatrol

- 1 Art Hogy közönségesen mit foglal magában ez a parantsolat 502. **[272b]**
- 2 Art A fogadásrol 503 **[273a]**
- 3 Art Az esküvésről. és a káromkodásrol. 510 **[276b]**

IV Rész. A harmadik parantsolatrol.

- 1 Art Hogy mitsoda napot kel a keresztyéneknek meg szentelni. 513 **[278a]**
- 2 Art Hogy miképen kellesék szentelni az urnak napját 515 **[279a]**

[10b:] V Rész. A negyedik parantsolatrol.

- 1 Art. Az aláb valoknak a felyeb valokhoz valo keteléségekről 518 **[280b]**
- 2 Art A felyeb valoknak az alattokhoz valo kötelességekről.³⁶ 521 **[282a]**

VI Rész. Az³⁷ ötödik parantsolatrol. 525 **[284a]**

VII Rész. A hatodik parantsolatrol. 528 **[285b]**

VIII Rész. A hetedik parantsolatrol. 530. **[286b]**

- 1 Art. Hogy hány féle képen lehet a más jóságát el foglalni. 530. **[286b]**
- 2 Art. Az usorárol. 534 **[288b]**
- 3 Art A más ember jóságának igazágtalanul valo meg tartásárol. és más egyéb károkrol melyeket másoknak okozhatnak³⁸ 536. **[289b]**
- 4 Art A más jóságának viszá adásárol. 538 **[290b]**

³⁶ kötelességekről. <519> [?] 521

³⁷ Az [z-utólagos beírás:] ötödik [Ékezethiba.]

³⁸ okozhatnak [z-*t*-ből javítva.]

IX Resz A nyolczadik parantsolatrol.

- 1 Art A hamis tanuságról. és a hazugságról. 539. **[291a]**
2 Art A ragalmazásról 541 **[292a]**
3 Art A hizelkedésről. és a vakmerő iteletről 544. **[293b]**

X Rész. A kilentzedik parantsolatrol. 546. **[294b]**

XI. Rész A Tizedik parantsolatrol. 547 **[295a]**

XII. Rész. Az Anyaszent egy ház parantsolatirol 550. **[296b]**

XIII Rész Az Anyaszent egy háznak
első parantsolattyárol.

- 1 Art közönségesen az innepekről 555 **[299a] [11a:]**
2 Art különösön az innepekről először a szent Háromságnak innepéről. 559 **[301a]**
3 Art A kristus Jésum fogantatásának innepéről. 560 **[301b]**
4 Art Az adventi napokrol. 562 **[302b]**
5 Art karátson napjárol. 563. **[303a]**
6 Art A kristus környül metelkedéséről. 567 **[305a]**
7 Art viz kereszt napjárol 570 **[306b]**
8 Art Gyerttya³⁹ szentelő B. Aszony napjárol 573. **[308a]**
9 Art A nagy hétről. először virág vasárnapjárol 577. **[310a]**
10 Art nagy tsötörtökről. és nagy péntekről. 580 **[311b]**
11 Art Husvét napjárol. 587. **[314b]**

³⁹ Gyerttya [r // -ből javítva.]

- 12 Art A kristus menyben meneteléről 589 **[316a]**
 13 Art A pünkösöd innepéről. 590 **[316b]**
 14 Art ur napjáról. 592 **[317b]**
 15 Art A szentek innepeiről leg először a B. szüz fogantatásáról. 594⁴⁰ **[318b]**
 16 Art kis Aszony napjáról. 598 **[320b]**
 17 Art Nagy B. Aszony napjáról 599 **[321a]**
 18 Art A szent Angyalok innepeiről. 601 **[322a]**
 19 Art keresztelő szent János innepéről 602 **[322b]**
 20. Art Az Apostolok Martyrok Confesorok, püspökök. A szent szüzek, vagy penitenzia tartó Aszonyoknak innepeiről 604 **[323b]** **[11b:]**
 21 Art Minden szentek napjáról 607 **[325a]**
 22 Art A halottak napjáról. 608 **[325b]**
 23 Art A templom dedicatiojának inepéről. 611 **[327a]**

XIV Rész. Az Anyaszent egy háznak második parantsolattya 615 **[329a]**

XV Rész Az Anyaszent egy haznak harmadik parantsolattya. 618 **[330b]**

XVI Rész. Az Anyaszent egy háznak negyedik parantsolattya 619 **[331a]**

XVII Rész Az Anyaszent egy háznak ötödik parantsolattya. 621 **[332a]**

- 1 Art közönségesen a bøjtről 621 **[332a]**
 2 Art A nagy bøjtről⁴¹ 625 **[334a]**
 3 Art A kántorok és a vigiliákról 628 **[335b]**

⁴⁰ 594 <16 Art /> 16 Art kis Aszony [Beleírt az előző szövegrész csonka sorába. L. a 27. sz. jegyz. is.]

⁴¹ bøjtről [Íráshiba.]

XVIII Rész. Az Anyaszent egy háznak
hatodik parantsolattya.

Ennek az első szakasznak bé fejezése. 632

[337b]

A Tridentinumi Conciliumnak symboluma

[340b]

[12a–b, 13a–b: üres]

[14a:] CATECHISMUS

Formájára valo közönséges

OKTATÁSOK

A mellyek rövideden meg magyaráz-
tatnak a Szent Írásokból, és a Traditiok-
ból a vallásnak Historiája, és Hit ágaza-
ti. A Keresztyéni tudományok, a' szent-
ségek, Imádtságok, Ceremoniák, az Anya-
szent-egyháznak rend tartási, és szokási.

Leg Első Rész A melyben. azt mutattyák.
meg, hogy mint kel. közönségesen gondol-
kodni a vallásrol.

Kérdés. Mitsoda eföldön lévő leg nagyob és leg hasz-
nosab dolga az embereknek.?

Felelet.⁴² Hogy az Istent, és a kristust meg üsmérjék.
és önnön magokat is; az az hogy meg üsmérjék. hogy
⁵ mikk, miért élnek. mivé lesznek ez élet után,. és hogy mit
kel tselekedniek, hogy valósággal boldogok lehesenek.:
egy-[14b:]szoval. hogy a vallást tudgyák. és életeket a hoz-
szabják, mit⁴³ elejekben ad.

K. Mutasd meg nekünk hogy közönségesen miképpen
¹⁰ kel gondolkodni a vallásnak igazságirol.?

F. Azok az igazságok rövideden ezek.

Egy Isten vagyon., aki egy három különböző szemelyiben. Ez az Isten egy. tekélletes.. és teremtője. a meny-
nek, és a földnek.

¹⁵ Az Angyalok. és az Emberek. az Istennek leg tekéllete-

⁴² Felet. [Elírás.]

⁴³ mit <m> elejekben ad.

seb teremtet állati, az Isten azért teremtette őket, hogy őket boldogokká tegye. közölvén magát vélek.

Az Angyalok közül némelyek az Isten hűségiben megmaradának. némelyek. ő tölle el válának.

Az első. örökösön boldogok. és az Isten vélek viteti véghez parantsolatit. ⁵

A többi pedig örökös nyomoruságra vetették magokat, és ezeket nevezik ördögöknek.

Az Isten az Embert. és az Aszonyt azért teremté. hogy olyan boldogok lennének valamint az Angyalok. és soha ¹⁰ meg ne halnának. nagy szentségben és igasságban teremté őket, és szivekben oltá törvényit, úgy anyira hogy jól tudták mit kellett tselekedniük, és azt kön-[15a:]nyen véghez vihették volna, azután igen kies helyben helyezteté őket, a melyet paraditsomnak neveztek ¹⁵

De nem hogy elméjüknek világosságát. és sziveknek hajlandóságát követték. hanem Eva meg hagyá magát tsalatni az ördögtől., és nem engedelmeskedék az Istennek., Ádám az első Ember, követé feleséginek példáját. és öis meg szegé a parantsolatot feleségire való nézve. ²⁰

Ezen engedetlenségért nyomoruságban hozák mind magokat. mind maradéjkjokot., a kikel közlék vétkeket. és azt, a miköveti ezt a vétkeket. úgy mint. a tudatlanságot, a rozszra való hajlandóságot, az Istennek haragját, az életnek nyomoruságát, és a halált. ²⁵

Azután ki üzetének a földi paraditsombol., és az pokolnak örökös tüzére vettettek volna, ha az Isten irgalmaságot nem tett volna vélek. és ha penitentiát nem tartottak⁴⁴ volna.

Az első irgalmaság amelyet az Isten tett vélek. a volt. ³⁰ hogy meg váltót ígére nékik, aki várakozásban volt, leg aláb négy ezer esztendeig.

Azonban⁴⁵ pedig az emberek. Ádámnak vétkiért [15b:]

⁴⁴ tartottak [tt-k-ből javítva.]

⁴⁵ Azonban pedig [b-p-ből javítva.]

meg romlottságok miatt. mindenféle vétkekre. és rendeletlenségekre adák magukat

Az Isten hogy őket meg büntesse az özön víz által el törölje őket, a melyben minden emberek el veszének.,⁴⁶

⁵ Noé, és az familiáján kívül

Ennek a familiának maradéki,⁴⁷ a világon el szaporodván az emberek ujontában olyan hamisaká lettenek. valamint voltak az özön víz előtt

Az Isten akoron el hagyá az egész emberi nemzetet a maga meg romlottságára és választá. Ábrahamot, és az ő maradékát, hogy az ő szolgálattára különösen való szenteltetet nép lenne.

Ez a nép csak egy embertől eredvén. és mint egy csak egy familia lévén. hebréusoknak neveztetének, és azután¹⁵ sidó népnek. ez a nép is volt meg tartója az Isten törvényének, igéretinek. és a jövendöléseknek, és az Isten ezért a népért. véghetetlen tsudákat tett.

Az Isten fő képen Moyses által téteté azokat a tsudákat, ugyan ő is adá a kö tablára írot tör-[16a:]vényt²⁰ nekik, és ő tanítá őket, az ur szolgálattját illető rendekre. és Cérémoniákra

De mind ezek az irgalmaságok. és tsudák után is, a sidó nép gyakorta el felejté az Istenét. és úgy él vala.⁴⁸ valamint a több népek.

²⁵ Az Isten gyakorta meg is bünteté őket., hol egy hol más képen., de mind ezen büntetések után is., csak nem mindenkor a⁴⁹ rendeletlenségben éltenek.

Végtire Az Emberek meg váltoja a világra jöt. azon időben a melyben a proféták meg jövendölték volt.

³⁰ Ez a meg válto az Isten Fia, emberi testet vévén magára, a Boldogságos szűz Méhiben.

⁴⁶ veszének., [Első e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁴⁷ maradéki, [Első a-o-ból javítva.] a világon el szaporodván az <ujontában.> az emberek ujontában

⁴⁸ él vála. [Ékezethiba.]

⁴⁹ a <nyu> rendeletlenségben

Ez az Isten. s'Ember. kristus Jesusnak nevezetik

A kristus Jésus minek utánna meg tanította volna az embereket. példáival. és oktatásával arra, hogy mit tselekedgyenek azért, hogy boldogok lehesenek. és minek utánna meg bizonyította volna el küldetésit és Istenségit.⁵ tsuda tételei által, meg békéltette őket az Istenel a keresztben való halála által.

Minek utánna akoporsóban tétetet volna. aharmadik napon ditsőségesen fel támada, és negyven nap mulva fel támadása után. menyekben fel mene.⁵⁰ [16b:]¹⁰

Tiz nap mulva menyben menetele után. a szent Lelket A⁵¹ tanítványira le küldé, a kik mind egybe gyűltenek vala Jérusálemben. az ő parantsolattyából.

A szent Lélek, ujontában a szivekben oltá az embereknek az Isten törvényét., a melyet már onnét régen el törölte volt a vétek. és a melyet Mojses tsak a kö táblákra⁵² írta vala.

Azonnal akristus tanítványi, akik közül tizen kettőt Apostoloknak nevezet vala; a sidoknak kezdék hirdetni, és azután hogy ők bé nem vévék, az egész nemzeteknek,²⁰ a kristustól vett igazságokat, és mind azokat a lett dolgokat a melyeknek ők bizonyági valának.

Ezek a predikációk, a melyeket a nagy tsudák erősítették, a melyeket az Apostolok, az ő tanítványi, és annyi veghetetlen MártYROK vérekel meg petsételték és a melyeket foganatosoká tette az Istennek Lelke, meg térítették a világnak nagyob részit, mind az ördögöknek, mind annyi emberi hatalmaságoknak⁵³ ellent tartásokra is. végtire azok a hatalmaságok. ő magok. arra a vallásra hajo-

⁵⁰ fel mene. <a ta> [16b:] Tiz nap mulva [Mikes nem törölte a lap alján, sor végén lévő felesleges betűket.]

⁵¹ A <p> tanítványira [Így, t nélkül.]

⁵² kö táblákra [Előbb b-vel írta: *kö tablára*]

⁵³ hatalmaságoknak [Harmadik a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával, á o-ból javítva.]

lának, a melynek minden emberi okosság szerént. el kellett volna egy néhány szor töröltetni.

A társaságát pedig azoknak, kik az Apostolok [17a:] Az ő tanítványi. és utánnok valojoknak prédikálások⁵⁴ által. a kristus hitére. tertenek, nevezik közönséges Anyaszent egy háznak.,

Az Anyaszent egy ház. látható társaság. a melynek minden koron meg kel maradni aző láthatatlan fejének. a kristus Jesusnak⁵⁵ igazgatása alatt., a pápának, az ő¹⁰ látható fejének. :/a kristus hely tartójának. szent péter Succesorának., és a Romai püspöknek.⁵⁶ / a püspököknek, és más egy házi szolgálóknak gondviselések alatt., akik munkálodnak akristus testének gyarapodásán.

A közönséges Anyaszent egy ház mindenkor meg volt.¹⁵ meg is különböztetve, azoktól a társaságoktól a melyek magokot Anyaszent egy háznak neveztetik. ezen négy bélyegek által, a melyek ezek, hogy az Anyaszent egy ház. egy, szent.Apostoli. és közönséges.

Az Anyaszent egy ház mindenkor viaskodot e földön,²⁰ és mindenkor viaskodni is fog. világ végiig de mindenkor győzedelmes volt. az is léssen ellenségin. a pokolnak kapui soha azon győzedelmet nem vesznek. mert mindenkor a szent Lélek fogja éltetni. és az ő feje [17b:] a kristus fogja vezérelni,⁵⁷ aki is segitti, erősíti, és meg²⁵ adgya néki mind azt, a mi szükséges hogy meg maradhasson a szélvészekben, a melyekben vagy szüntelen.

Ez atársaság. a földön vévén eredetét, tsak világ végin. a Menyekben léssen tekélletes, és tellyesedik bé.

De a még a véghez menyen., adig mindenik embernek³⁰ meg kel halni, és mindgyárt halála után az Isten eleiben mégyen hogy őt meg ítéltesék.

⁵⁴ prédikálások<nak>által [Törlés a sor elején.]

⁵⁵ Jesusnak <gondviselése> igazgatása [A javítás a törlés fölé írva.]

⁵⁶ püspökk.

⁵⁷ vezérelni, [r – megkezdett l-ből javítva.]

Ezen különösön valo ítélet után. mindenik embernek a lelke. vagy paraditsomban. vagy purgátoriumban. vagy pokolban megyen

Végtire. a midön a Menyei Anyaszent egy háznak száma bé telik. minden halottak fel támadnak és a kristus nagy ditsőségben fog el jöni az Angyalokkal. és a szenteket: hogy meg itéllye az embereket ⁵

A közönségesen valo ítélet után. purgátorium nem léssen, hanem a jók, testben és lélekben fognak menni paraditsomban, és a gonoszok. testben. és lélekben fognak meni pokolban. ¹⁰

A jóknak nevezik. az olyan keresztyeneket, kik az Isten törvényével. meg egyező életet élnek e földön. **[18a:]** hogy az örök életet el érhesék, a melyért teremtettek az emberek. ¹⁵

Gonoszoknak⁵⁸ azokat hiják., kik közönségesen. az Isten akarattya ellen valo életet élnek

Az élet, a melyet kel élni e földön. hogy a boldogságot el lehesen érni. két dologban áll. a vétket el kel hagyni. és az Istenhez kel kaptsolni magunkot ²⁰

Ha a vétket tellyeséggel el akarják hagyni. azon kel lenni szüntelen, hogy meg gyözhesék a természet szerént valo hajlandoságot a melyel, vannak az emberek az eredendő vetektől fogvást, a kevélységhez. az érzékenységhez., és a szemnek bujálkodásához, mivel ezen három hajlandóságok gyükerei minden féle vétkeknek. ²⁵

Hogy az Istenhez lehesen kaptsolni magunkot ő benne kel hinni, reménleni, és szeretni ötet. mert tsak a hit, reménség, és a szeretet által lehet az Istent szolgálni. és hozzája kaptsolni magunkot **[18b:]** ³⁰

A szeretet a lelke minden más keresztyéni jó erkölcsöknek, akár mit tselekedgyenek az emberek. de ha szeretetek nintsen. azok tsak semik, és a mit tselekesznek az udveségekre nem használ

Gonoszoknak [*nak n-je o-ból javítva.*]

Meg üsmerhettyük arol ajelről ha vagyóné szeretet mi bennünk. hogy ha szorgalmatoságal követtyük az Isten parantsolattyát. a melynek meg tartása mindenkör szük-séges volt az embereknek.

Szükséges az Anyaszent egy háznak is meg tartani parantsolatit, a ki nem egyebet teként fiainak valo pa-rantsolatiban., hanem hogy rendet, időt. és helyt szabjon, az Isten parantsolatnak meg tartásokra.

Egy szoival a keresztyéni élet nem egyéb, hogy el kel távozni minden vétectől, az Istenben hinni, reménleni. 10 ötet szeretni. neki engedelmeskedni. ugy az Anyaszent egy háznak is, valamint ezt maga parantsollya [19a:]

E szerént élvén. minden bizonyal az örök boldogságot meg nyerik a melyért teremtettek az emberek

15 De mi el nem érhettyük azt a boldogságot. se keresztyénül nem elhetünk a magunk erejével szükségünk va-gyon ezekre⁵⁹ valo nézve az Isten kegyelmére. és segítség-gire.

Az a segítség pedig, ingyen valo irgalmaságától va- 20 gyon az Istennek, a melyel ő senkinek nem tartozik, senki azt a maga erejével meg nem érdemelheti, és az Isten azt tsak annak adgya a kinek néki tettzik és olyan mértékel a mint illendőnek láttya.

A kristus halálával meg érdemlette az embereknek ezt 25 a segítséget., és mind azok a kegyelmek. a⁶⁰ melyeket az emberek vesznek.a vétectől fogvást., mind azok a kristus szenvedésinek, és vérinek erdemekre adatnak meg [19b:]

Tsak egyedül a kristus érdemiért Istentől adatot kegye- lem által lehet az Isten kegyelmiben viszá térti, és fiaivá⁶¹ 30 lenni, holot az ördögnek rabjai, és az Istennek ellenségi voltunk a véték által.

⁵⁹ ezekre valo [Szóvégi *e-a*-ból javítva.]

⁶⁰ a melyeket [*a* – megkezdett *m*-ből javítva.]

⁶¹ fiaivá [Második *i-v*-ből [?] – javítva:] lenni, <hogy>holot az [*ho-az*-ból javítva.]

Az Isten forrást rendelt az ő kegyelmének vételére,⁶² úgy mint a szentségeket, és az imádságot

A szentségek látható jelek. a melyek által közöli az Isten kegyelmit az emberekkel, vagy különösen, vagy közönségesen azok pedig⁶³ heten vannak. ⁵

A keresztség, nekünk lelki életet ad, a Bértálás, lelki erőt ad, Az Eucharistia. táplál, és éltet, A penitentzia, az elvesztet lelki életet viszá adgya. Az utolsó kenet meg könyebitti és meg erősíti a betegeket, A papi rend, az Isteni szolgálatra való egy házi szolgálókat rendel. és a ¹⁰ Házaság fiaikat ad az Anyaszent egy háznak. mind világ végéig,

Az imádság pedig mindenkor együtt vagyunk a szent-
[20a:]ségek ki szolgáltatásával. és az, mint egy lelke az egész keresztyéni életnek; az által emeljük fel szívünket ¹⁵ az Istenhez, hogy nekik vallást tegyünk. és segítségit meg nyerhesük.

Mind a,⁶⁴ valamit helyesen kérhetünk az Istentől. a Mi Atyánkban foglaltatik. ⁶⁵ a melyet a krisztus adta nekünk.

Közönségesen úgy tekintvén az imádságot,⁶⁶ mint magában foglalván a hálátadásokat, a melyek által az Istenhez emelkedünk, az imádságok között leg főve az Áldozat. az ő törvényben, az Isten maga rendelte el a sokféle Ceremoniákat ²⁰

De azok a Ceremoniák az ő törvényben. csak figurái, ²⁵ és árnyéki valának, a krisztus Jézus. kereszten ajánlott nagy áldozatának, a mely gyakoroltatik oltárinkon

Ugyan ezt az oltárinkon való áldozatot neve[20b:]zik szent Misének., ezt pedig az egész világon való Anya-

⁶² vételére, [r-k-ból javítva.]

⁶³ pedig [Mikesnél többször előforduló, ejtés utáni változat *pedig* helyett.]

⁶⁴ Mint a, <mi> valamit

⁶⁵ foglaltatik. [A g helyén / betűt kezdett írni;] a melyet [első e-y-ből javítva.]

⁶⁶ az imádságot,<ot.> [t-k-ból javítva.]

szent⁶⁷ egy házakban ajánlották mindenkor. az élőkért és a holtakért., az Apostoloktól fogvást

Nintsen semmi se szebb, se szenteb mint annak a szentséges áldozatnak imádsági; se semmi tiszteletre méltób. mint azon imádságokat követő Cérémoniák,

Hasonlot mondhatni mind a töb imádságirol és Cere-
moniairol a közönséges Anyaszent egy háznak, valamint az Exorcissmusok, a Benedictiok. procesiok. és közönsé-
gesen mind a. valamit az Anyaszent egy ház követ, mind
10 ezek tiszteletre méltok régiségekert és szentséges volto-
kért, és vaknak kellene annak lenni. a ki azokban⁶⁸
merne gántsot találni.

Imé ezek rövideden a vallásnak igazsági. a melyeket különösön. meg fogják látni ebben a munkában.

15 K Hány részre lehet osztani a vallásnak igazságit?
[21a:]

F Három részre oszttyuk, a melyeket meg fogjuk ma-
gyarázni.

Az első könyvben. meg fogjuk magyarázni a vallásnak
20 kezdetit és gyarapodását, világ kezdetétől fogvást, az
örök életnek bé tellyesedésiig. a melyért is teremtettek az
emberek

A második könyvben meg magyarázunk, hogy mitsoda
életet kel élni az embereknek, hogy az örök életet el
25 érhesék.

A harmadik könyvben meg magyarázunk a modokat,
a melyeket az emberek követvén. e földön, el érhetik az
örök életet.

szent Agoston azt akarja hogy ezt a rendet kövessék
30 a vallás igazságinak magyarázattyában. Lib. de Catechi-
sandsi rudibus. Cap 6. et lib. de vera religione.⁶⁹ Cap 7.

[21b:üres]

⁶⁷ Ayaszent [íráshiba.]

⁶⁸ azokban <t> [ba – javítva.]

⁶⁹ religione. [io-on-ból javítva.]

[22a:] CATECHISMUS

Formájára valo közönséges

OKTATÁSOK

Első Könyv

A Melyben meg magyarázák⁷⁰ a vallásnak. eredetét, kezdetét és elő menetelét világ kezdetétől fogvást, a Messiás el jöveteléig.

Első Rész

Az Isten mi légyen magában

Első Articulus.

Az Istennek Létéről

Kérdés. Bizonyosok vagyunké mi abban hogy vagyon egy Isten?

Felelet Ez olyan világos igazság, hogy esztelennek kellene annak lenni a ki azt tagadná. vagy [22b:] abban kételkednék. *abolond azt mondgya a szivében*⁷¹ *hogy nintsen Isten.*^{5 ps. 13. 1.}

Magyarázat

Ezeket a szokot *a bolond azt mondgya szivében* fel kel jegyezni, mert ezekből meg láttyuk hogy mikor ez a nagy bolondság anyira viszen⁷² valakit hogy azt mondgya¹⁰ hogy nintsen Isten, az elmének nintsen egy képen annyira része abban mint a szivnek, az az, hogy az esztelen azt akarná hogy ne volna Isten, azért hogy magában meg

⁷⁰ magyarázák [Második *a-á*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁷¹ szivében [Ékezethiba.]

⁷² viszen [*e-i*-ből javítva; n – beszúrás a szóközbe.] valakit <hogy> hogy [Törlés a sor végén.]

fojthatná alélek üsméretnek furdalását, és eleget tehetne nagyob szabadságal. rosz kívánságának. ezért is mondatya meg romlot szive azt véle. hogy nintsen Isten.. de hejában kívánnya magát meg vakítani, az előtt az igazság előtt, mert ez oly erősen vagyon az ember⁷³ elméjében óltva, hogy lehetetlen azt onnét ki venni,

St aug. tract. 106
supr. st joan. n. 4

K. Mitsoda okoságokal hitethettyük el mi azt magunkal. hogy egy Isten vagyon?

F: Azokal az okoságokal, melyek az érzékenységre, a minden napi próbára, a hitre. és az okoságnak kezdetére vannak építve. **[23a:]**

K Mit értesz azon az okoságon mely az érzékenységre vagyon építve.?

St aug. tract. 106
supr. st joan. n. 4

F Azon azt értem hogy az Isten asziviben óltotta minden embernek az ő Istenségít.

Magyarázat.

Az Istenségnek bé oltása tselekeszi hogy soha olyan nép nem volt, aki ne üsmérte volna az egy Istenségnek létit. nintsen is olyan ember, a ki valamely hirtelen való veszedelemben esvén. hogy mindgyárt az Istent ne hivná segítségül. Tertullianus ezt természet szerént való keresztényi lélek bizonyosságának nevezi.

Tert. apologet
cap. 17.

K Mit értesz azon az okoságon mely a minden napi próbára vagyon építve?

F⁷⁴ Értem 1. ezen az okoságon azt. hogy minden nap láttyuk az Istennek rajtunk való gondviselését, hogy minémü kegyeségel halgattya meg imádságinkot, láttyuk mitsoda szem látomást bünteti meg némelykor a gonoszokat. sokszor is láttyuk az ő tsudálatos minden hatóságát sok dolgokban

rom.⁷⁴ 1 20. sap.
13. 3.

2. E kitettzik a világnak, és minden teremtetett állatoknak. szép rendel való el helyheztesítésiből

⁷³ az ember elméjében

⁷⁴ F Értem [F-É-ből javítva.]

⁷⁵ rom. <20> 1 20.

Magyarázat.

Nézünk el valamely szép épületet. valamely [23b:] szép kép irást, ahol meg láttyuk az építő mesternek, és a kép ironak okosságát., esztelenség is volna azt mondani hogy ezek történet szerént lettek. sokal szebb,⁷⁶ nemeseb, és⁵ rendeseb azért a világnak munkája, mint sem az emberi kézi munka, nézük el az emberi testet, hogy annak részei mitsoda tsudálatosan vannak egybe foglalva, hogy mondhassa még is azután valaki hogy mind azok történetből lettek, a bizonyára esztelen volna valaki meg nem vallaná hogy mind ezek a tsudálatos dolgok nem Isten munkáji volnának^{10 ps. 18.}

K Mit értesz azon az okoságon mely a hitre vagyon építve?

F. Azon azt értem hogy az Isten meg üsmértette magát¹⁵ az emberekel. bizonyosan, és kéttség nélkül valo képen.

Magyarázat.

Mind a, valami meg bizonyította a keresztyéni vallásnak igazságát. ugyan az, az Istennek valóságát is meg bizonyította., mivel a vallás erre az igazságra epitti a több⁷⁷ igazságokat is, a keresztyeni vallásnak igazságáról valo bizonyosságok pedig oly világosok, és meg mutathatok, hogy vaknak, és esztelennek kellene lenni, a ki azoknak hitelt nem adna.

St Aug. libr 22.
de civ Dei. C. 7.

K Mit értesz azon az okoságon mely az okoskodásra^{78 25} vagyon epítve? [24a:]

F Értem azokat az okoságokat a melyeket a philosophok szokták meg mutatni az Istennek valóságát. ezekről nem szollok mert nem minden foghattya meg, a kik pedig meg foghattják, olyan könyveket olvashatnak³⁰ a melyek ezekről beszélnek.

⁷⁶ szebb, <és> nemeseb, és [Törlés a sor végén.]

⁷⁷ a több <a> igazságokat

⁷⁸ okoskodásra [ra – későbbi beírás a sor végén, világosabb tintával.]

2. Articulus.

Az Istennek mi voltárol. és az ő tekéltességeiről.

K. Kítsoda az Isten?

Exod. 3. 14.

F Az Isten az, a ki azt mondá Mojsesnek. Én vagyok az, a ki vagyok.

K. Mítsoda értelme vagon ennek a szonak. Én. vagon. az, a ki vagyok?

St Aug tract 38
supr. s. joan.

F Ez az értelme. hogy az Isten olyan valóság. a ki senkitől nem fűg. a ki magában. és magától áll. holot minden állatok teremtettek. és mástól fűgenek, és életet is mástól vesznek

10 K Meg üsmérhettyük tehát a menyiben a földön lehet meg üsmérni az Isten állattyát?

F Ebből meg üsmérjük hogy az Isten mérték nélkül bir minden ki gondolható tekélteteségeket.

Magyarázat

15 Mivel hogy az Isten magától áll, és marad má-[24b:]son⁷⁹ kívül, abból következik hogy ő véghetetlen, azt hiják pedig véghetetlennek a mi nintsen meg határozva, a mi pedig tsak magától áll, és marad., azt senki meg nem határozhattya, nem lévén tehát meg határozva, azért minden ki gondolható tekélteteségeket bir. mert ha valamelyik héjával volna., az ő tekélteteségei meg volnának határozva, és veghetetlen nem volna, egy szoval véghetetlen lenni, és minden tekélteteségeket egészen birni. mind egy, mástól nem fűgeni, tellyeségel tsak magában meg

20 maradni, és veghetetlennek lenni mind egy, ebből következik hogy az Isten az, a ki mástól nem fűg. és tsak magában marad, és hogy öis birja az egész tekélteteségeket.

K Mellyek az Isten tekélteteségei?

30 F Az Isten tellyeségel valo tekéltetéség. 1. ő egyedül

⁷⁹ marad má = [24b:] rad máson

valo valóság,⁸⁰ 2. ötisza lélek, 3. ő örökké valo, 4. ő véghetetlen. 5. el multhatatlan. 6. ő mindent üsmérő. 7. mindent tselekedhető. 8. mindenekben magától függő, hogy ezek közül valamelyik héjával volna., nem volna tellyeségel valo tekéletes, nem volna Isten.

St Aug. Conf. libr
1. C 4.

K Mit értesz azon mikor azt mondod hogy az Isten egyedül valo. Deus est Ens Simplex.

F Azt értem hogy az Istennek nintsen része, hogy valamely részből állana, mint az ember. **[25a:]**

K Mit értesz azon mikor azt mondod hogy az Isten Lélek?

F Azt értem hogy teste nintsen, se formája, se szine. és hogy ötet testi szem meg nem láthattya.

K. Hát a szent irás miért beszél az Istennek karjáról, kezéről, és lábáról?

F Azért hogy jobban meg értesse velünk az Istennek munkálkodását

K. Mit értesz azon mikor azt mondod hogy az Isten örökké valo.

F Azt értem hogy az Istennek se kezdete. se vége, nincsen., örökké volt, vagyon, és örökké léssen

K Mit értesz azon hogy az Isten véghetetlen.?

F Azt értem hogy ő mindenüt vagyon, mindent bétölt, és hogy semmi hely ötet magában nem foglallya.

ps. 138. jób. 11.
Isai 66.

K. Mit értesz azon hogy az Isten el multhatatlan?

F Azt értem hogy az Isten soha semmiben meg nem változhatik

K Miért mondgya tehát az irás hogy az⁸¹ Isten meg haragszik, hogy meg bánta, és meg változtatta a mit tselekedet. mind ezek nem mutattyáké meg hogy⁸² az Istenben változás vagyon? **[25b:]**

F. Mikor az irás azt mondgya hogy az Isten meg

⁸⁰ valóság [Beszúrás.]

⁸¹ az irás hogy az <írás> Isten meg harag<udot>szik,

⁸² hogy hogy [Sorvégen és új sor elején.]

haragudot, ezel tsak azt akarja velünk meg értetni, hogy meg lásuk külső képen az ő igaságának erejét; de azt nem kel gondolni hogy ő benne változás, vagy indulat volna, mert ő meg⁸³ változtathattya az ő munkáját, de meg nem változtattya az örökké valo szándékát., ő mindenkor egy állapotban vagon. és olyan változást tsinál teremtett allati közöt, a mitsodást akar, ha szinte azt a változást az irás bánásnak nevezi is, de azt tsak azért tselekeszi, hogy jobban alkalmaztassa magát a mi értelmünkhöz.

St Aug. conf. libr
1. c. 4.

10 K Mit értesz azon hogy az Isten mindent üsmér?

F Azt értem. hogy nintsen semmi is el titkolva az ő szemei előtt. és ugy láttya a jövendöt valamint a mostanit, és az el multat., és leg belsöb titkait is láttya szivünknek.

Rom 11 33. ps.
138.

15 K Mit értesz azon hogy az Isten mindent tselekedhetik?

F Azt értem hogy nintsen semmi lehetetlen önála.

K Mit értesz azon midön azt mondod hogy minden az Istenen áll?

20 F Azt értem hogy mindeneket ő teremtet, öis tarttya azokat, ő igazgattya, és ugy bánik vélek amint néki tettzik [26a:]

K Mit értesz azon hogy mindeneket az Isten teremtet.?

F Azt értem hogy mindeneket ő teremtet. és hogy 25 annak elötte semi nem volt

K Mit értesz azon. hogy mindeneket az Isten tart meg.?

F Azt értem hogy a teremtet állatok melyek most vannak meg nem maradhatnának hanem tartaná. és ha el hagyná öket oly semmivé lennének valamint teremtetések elötte voltak 30

sap. 11 26. ps.
103.

K. Mit értesz azon hogy az Isten vezérel mindeneket. és azokal ugy bánik a mint néki tettzik.?

F Azt értem hogy semmi evilágban nem történik az ő rendelésin, vagy engedelmin kívül

⁸³ meg <nem> változtathattya

Magyarázat

Az az, hogy az Isten lévén avilágnak, ő igazgat mindeneket, az ő gondviselése pedig különösön vigyáz mindenik teremtet állatnak állapottyára, mindent ő rendel. és mindent a maga ditsőségire fordít. minden jó az ő rendelésiből történik, minden dolgot ő a maga végire vezet; aroszat meg engedi hogy abból nagyobb jót vegyen ki. gyakorta [26b:] nagy nyomoruságokat küld a jókra, de soha elnem hagyja őket, a gonoszokat pedig sokszor kedvekre botsáttya, de ők azal viszá élvén., az ő hamisá-¹⁰ gok az Isten igasságának, vagy irgalmaságának meg mutatására fognak lenni, egy szóval ő mindenkor végben viszi az ő szándékát, és minden dolog az ő nagyságának, és mindenhatóságának fel magasztalására igyekezik.

3 Articulus.

Hogy tsak egy Isten legyen.

K. Nintsené több egy Istenél?

¹⁵

F Nintsen több egynél. lehetetlen is hogy több legyen egynél.

K. Miért mondd hogy lehetetlen⁸⁴ hogy több legyen egynél.?

F Mert lehetetlen meg fogni hogy két Istenek tellyesé-²⁰ gel való tekéletesek legyenek.

Magyarázat.

A tellyeségel való tekéleteségnek nem kel társának lenni, mivel társ nélkül lenni az a tekéleteség. és akinek nintsen ez a tekéletesége. a valami héjával legyen; a²⁵ mely Isten pedig valamely tekéle[27a:]teség héjával volna, a nem volna Isten

tertull. contra⁸⁵
marcio libr 1.
c. 3.

⁸⁴ lehetetlen [len – beszúrás.]

⁸⁵ contra⟨n⟩ marcio

K. Világos lévén hogy lehetetlen egy Istenél többnek lenni. miért tehát az emberek az egész világon az előtt anyi sok Isteneket imádtak?

F. Az, aző elméjeknek vakságától,⁸⁶ és az ő sziveknek⁵ meg romlásától volt, melyeket avétek okozá nékik

Magyarázat.

A bizonyos hogy régenten minden nemzetek sok féle isteneket imádtanak, nemelyek anapot, a holdat, atsigillagokot, némelyek az élő, vagy holt embereket, az istenek¹⁰ közzi számlálták, a görögök. és a Romaiak sok féle utálatos dolgokat tartottak isteneknek, Romában minden féle nemzeteknek isteneit imádták, ezt pedig nem csak a tudatlan, és közönséges nép tselekedé. hanem még atudosok⁸⁷ a philosophusok, is mind egy aránt. miért szenvedtek a keresztyének oly kegyetlen üldöztetéseket.¹⁵ három száz esztendeig? nem egyébért hanem azért hogy csak egy Istent vallottak lenni, szent Agoston miért írá az ő tsudálatos munkáját de Civitate Dei, hanem azért hogy elrontsa sokaságát hamis. [27b:] isteneknek, ugyan tsudálhattya az ember mikor ennek a könyvnek első részit²⁰ olvasa, hogy ez a szent anyit irt a pogányok hamis istenek ellen. de abban az időben atellyeséggel szükséges volt, azt minden tudgya, mitsoda nagy bajal. lehele végben vinni szent Ambrusnak egy keresztyén császárnál hogy Romában meg ne engedgye a győzedelem óltárának fel állítását,²⁵ holot atanáts erősen volt azon hogy ezen hamis istenségnek bálványozásit fel állithasa.

St Ambr. epist.
17. 18. ad Imp
valent.

Rom. 1. 23.

Mind ezekből meg látyuk mitsoda rettentő vakságban vetette vala a vétek az embereket. ebből a példából meg³⁰ üsmérhettyük azt az igazságot melyet szent Pál mond,

⁸⁶ vakságától, [a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁸⁷ atudosok <is> a philosophusok, is [Törítés a sor végén.]

hogy mikor az emberek az Istent el hagyák. az Isten is el hagyta őket. és akkor nincsen olyan állapot a melyre nem adgyák magokat.

4 Articulus.

A szenttséges Háromságról.

K. Nem ujontában való meg szaporitásaé az. az isteneknek, valamint akeresztyének tarttyák hogy három ⁵ személy vagyon az Istenben?

F Nem, mert ez az három személy csak egy Isten. [28a:]

K. El mondhatnié azt okoságal hogy az Isten három személyében?

F Igen is el mondhatni. hinni is kel ezt az igazságot a ¹⁰ melyet tagadni bolondság volna.

K. Valyon nem okoság ellen vagyoné az olyat hinni a mit meg nem lehet fogni.?

F Mikor abban bizonyosok vagyunk hogy az Isten mondotta valamely dolgot azt hinni kel. akár lehesen, ¹⁵ akár ne lehesen azt meg. fogni. mert a ki más képen tselekeszik a nem üsméri az Istent, a ki is örökké való igazság.

Magyarázat.

A mi elménk meg vagyon igen határozva. sok száz ²⁰ dolgok vannak olyanok a melyek igazak. és a melyeket mi meg nem foghattyuk. azt kel azért⁸⁸ meg vizsgálni hogy ha valamely dolog az Isten szavaé vagy nem, ne hogy magunkot meg tsallyuk, de a midön abban bizonyosok vagyunk hogy azt az Isten⁸⁹ nyilatkoztatta ki, ²⁵ valamint a keresztyének bizonyosok mind azokban a melyeket a közönséges Romai Anyaszent egyház ad elejekben ugy mint Istentől ki nyilatkoztatot dolgot, akkor hinni kel. mind azokat a dolgokat a melyeket meg nem

⁸⁸ azt kel azért <azt> meg vizsgálni

⁸⁹ az Isten <ki>nyilatkoztatta ki,

foghatunk., az Isten szavának hitelt kel adni. mert se magát. se mást [28b:] meg nem tsalhat. az anyaszent egy ház meg üsmervén. a ki nyilatkoztatot dolgoknak valóságát. a nekünk elég, mivel tudgyuk hogy az anyaszent egy

⁵ ház meg tsalhatatlan, mi olyanok vagyunk e földön mint a gyermekek, most mindent homályoson látunk., mikor pedig azt a boldogságot el érzük, akor az a homály el vétetődik szemeinkről.,⁹⁰ és világosan meg fogjuk látni a mit most meg nem foghatunk

1 Cor 13 12.
Ephes. 4 13.

¹⁰ K. Bizonyosok vagyunké abban hogy az Isten ki nyilatkoztatta a szent Háromságnak titkát.

F Igen is bizonyosak, mert ez az igazság nyilván ki tettzik a szent írásbol., atraditiobol, és az anyaszent egy ház is így hiszi.

1 joan 5. 7.

¹⁵ K Mit hiszen ez iránt az Anyaszent egy ház.?

F Azt hiszi hogy az Isten állattýában egy, személyiben három

K. Kitsoda az a három személy.?

F Első Az Atya. második a Fiu. harmadik a szent

²⁰ Lélek.

K. Ez a három személy meg különböztetiké maga között.?

joan⁹¹ 8. 16. 15.
26.

F. Igen is mert az Atya, nem a⁹² Fiu, a Fiu nem az Atya, az Atya, és a Fiu nem a szent Lélek.

²⁵ K. Nem három Isteneké hát ezek?

1 joan. 5. 7.

F Nem, mert ez a három személy tsak egy Isten [29a:] mind a háromnak egy természete, és egy Istensége nagyon.

K. Mind a három személy Isténé.?

joan 1. 1. 2. 25.
act. 5. 4.

³⁰ F Igen is: az Atya Isten. a Fiu Isten. a szent Lélek Isten.

K. Ez a⁹³ három személy hasonlóé egymáshoz?

⁹⁰ szemeinkről., <v> és világosan

⁹¹ joan <16.> 8. 16.

⁹² a [Beszúrás.]

⁹³ Ez a <ſ> három személy

F Hasonlo mindenben, mind régiségben, méltóságban, és tekéleteségben. a három személy tsak egy Isten.

K. Miért nevezik az első személyt Atyának.?

F Mert öröktől fogva szülte a Fia, a ki is véle egy, és hasonló Isten. és a kit Igének, és az Isten bölcseségének ⁵ nevezik.

K. Az Atya, és a Fiu szeretiké egy mást.?

F. Igen is szeretik egy mást. öröktől fogvást. és ebből a szeretetből származik öröktől fogvást a szent Háromságnak harmadik személye. a kit szent Léleknek nevezik. ¹⁰

joan. 14 17.

K. Nem egyedül az Atyától származiké a szent Lélek?

F Nem., mert az Atyától és a Fiutól származik a szent Lélek

St. Aug. libr. 4 de trinit. cap. 20.

K. Az Atya származotté valamelyik személytől.?

F Nem mert. az Atya eredete a más két személynek. ¹⁵

[29b:]

K. Az Atya régib tehát a Fiunál, és a szent Léleknél. mint hogy tölle származnak.?

F Nem régibb a más kettőnél, mert az Atya nem volt soha egy szem pillantásig is a Fiu nélkül, az Atya. és a Fiu nem voltak soha egy szem pillantásig is a szent Lélek ²⁰ nélkül.

K Hogy lehet ezt meg fogni?

F Az Atya nem lehet egy szem pillantásig is hogy magát ne üsmérje., és magát üsmérvén, az ő Fiát, az öröktől fogva valo Igét szülte. az Atya és a Fiu nem lehet hogy egymást ne szerese; és ebből a szeretetből származik a szent Lélek.

St. Aug. serm. 117. de verbis Domini.⁹⁴

K Lehetnéé ezt az igazságot valamely hasonlatoságal értelmesebbé tenned?

F Igen távul valo hasonlatoság vagy on a teremtő és a ³⁰ teremtet állatok közöt, mind azon által. ez az elmédet segítheti.⁹⁵

⁹⁴ Dñi.

⁹⁵ segítheti. [Első *t* vastagon írva; talán *tt*-ből javítva.]

A világosság anaptól származik, és a nap eredete avilágosságának., de mind azon által a világosság olyan regi mint a nap, mert a nap nem lehet egy szem pillantásig is fényesség nélkül. ő fényeségitől származik a világosság és⁵ a meleg. ez a hasonlatosság meg mutattya. hogy vannak a természetben olyan dolgok. a melyek olyan régiiek mint az eredet a melytől. [30a:] származnak, de e meg nem mutattya az Isten személye között valo több hasonlatosságokat.

II⁹⁶ Rész Az Istennek munkáiról.

Első Articulus. A világ teremtésiről

- ¹⁰ K Az Isten hogy üsmértette meg magát magán kívül?
F. Az ő munkái által.
K. Mellyek az Isten munkái?
F A világ. az az, az ég, és a föld, és mind a valamit az egg és a föld magában foglal.
- ¹⁵ K Az Atyaé, a Fiué, vagy a szent Lélek teremtette a világot?
F A szent Háromság az Atya, a Fiu, és a⁹⁷ szent Lélek. mert valamit az Atya tselekeszik. a Fiu, és a szent Lélek is tselekeszi azt.
- ²⁰ K Miért hát a világ teremtésit az Atyának tulajdonittyák valamint a hiszek egy Istenben vagyon *Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában menynek és földnek teremtőjében [30b:]*
F. Mert az égnak, és aföldnek teremtése,⁹⁸ az Isten²⁵ hatalmának ereje, az Atyának tulajdonittyák pedig mind azt. valami amindenhatóságot illeti.

⁹⁶ <Más> II Rész

⁹⁷ a [Beszúrás.]

⁹⁸ teremtése, se. [teremtése.ből javítva.]

Magyarázat

Hogy ezt a feleletet meg lehesen érteni, azt kel meg tudni, hogy noha a szent Háromság mind együt munkáldogyék is, de mind azon által. vannak olyan dolgok a melyeket az Atyának tulajdonítyák, némellyeket a Fiunak, másokot a szent Léleknek, az Atyának tulajdonítyak az Isten minden hatóságának munkáit. mert ő eredete a más két személynek, vélek is közli mindenhatóságát. és tekélleteségeit. közölvén vélek természetit. vagy állattyát..

A Fiunak tulajdonítyák az Isten bölcseséginek munkáit, mert ő öröktől fogva valo bölcsesége az Atyának.

A szent léleknek tulajdonítyák az Isten jóságának, és szeretetének munkáit, mert ő az Atyának, és a Fiunak szeretete.

K. Miért teremtette Isten a menyet, és a földet?

F A maga ditsőségiért. hogy meg üsmértesse, szerete-se., imádtassa, ditsöítesse, szolgáltsa magát, [31a:] és az ő jóságát, igasságát. bölcseségit. és atöb tekélleteségeit.

K Hogy teremtette Isten a menyet és a földet?

F Mondotta, és lett, parantsolt, az égg, és a föld teremtetet

K Mitsoda értelme vagyon ennek. mondotta hogy legyen. és lett, leheté az Istennek beszélleni, holot se nyelve se teste nintsen.?

F Az irás nem egyébert éll ezel a szoval hogy az Isten mondotta, hanem tsak ami gyengeségünkhöz⁹⁹ akarta ezel magát alkalmaztatni, és velünk meg értetni. hogy az Isten mihent akarta az égnek, és a földnek létit, mindgyárt meg lett, mivel az Isten mikor valamit akar mindgyárt meg lesz

K Menyi ideje annak hogy az Isten az eget és a földet teremtette?

F Mint egy ött ezer hét száz esztendeje.

⁹⁹ gyengeségünk<h>höz [Tollhiba.]

prov. 16 4. rom.
1. 20. 22.

ps. 148.

K. Menyi idő alatt teremtette Isten a világot és mind azt a mi abban vagyunk?

F Az írás azt mondja hogy hat¹⁰⁰ nap alatt, és a hetedikén meg nyugodot, az az, meg szűnt új dolgokat teremteni.

K Mit teremtett Isten elsőnapon?

Genes. 1. 2. 3. 4. 10 F Az eget és a földet, de a¹⁰¹ föld még akkor puszta vala, [31b:] setettség is vala a mélységnek színén, és az urnak lelke a vizeken hordoztatik vala, az után világoságot teremt, és el választá a világoságot a setettségtől.

K Mit teremtett Isten másodnapon?

F A világos eget. és el választá a felyül való vizeket az also vizektől

K. Mit teremtett Isten a harmadik napon?

15 F El választá a vizet a földtől. és a föld mindenféle füveket és fákat hozta.

K Mit teremtett Isten a negyedik napon?

F A napot, holdat, és a csillagokat

K Mit teremtett Isten az ötödik napon?

20 F A madarakot, és a halakat.

K. Mit teremtett Isten a hatodik napon?

F Az oktan állatokat. tsuszó mászó állatokat, és az után az embert és az Aszonyt. hogy uralkodjanak minden teremtet állatokon.

2 Articulus.

Az Angyalokról. és az ördögökről

25 K. Az Isten teremtetté Angyalokat is?

ps. 140. coloss 1.
16.

F Igen is, az Írás azt sok helyen mondja de Moyses arról világosan nem beszél.

K Milyen napon teremtette Isten őket?

¹⁰⁰ hat [Kereszttel jelölt beszúrás.]

¹⁰¹ a [Beszúrás.]

F Mi arról semmi bizonyost nem tudunk. [32a:] az írás aról nem szol világosan, se a szent Atyák ez iránt meg nem egyeznek magok között¹⁰²

K. kitsodák az Angyalok?

F olyan lelkes és értelmes teremtett állatok, akik nem azért teremtettek hogy a testben élyenek

K Miért mondd azt hogy az Angyalok lelkes állatok?

F Mert nekik nintsen se testek, se formájok, se színek, és a magok természetekben őket meg nem lehet látni, hebr. 1. 14.

K Miért mondd hogy az Angyalok¹⁰³ értelmes teremtett állatok?

F Mert üsméretek, és értelmek vagyon.¹⁰⁴ valamint az embereknek., de sokal tekélleteseb mint sem az embereké.

K. Miért mondd azt. hogy az Angyalok nem azért teremtettek hogy az testben élyenek?¹⁵

F¹⁰⁵ azért teremtettek hogy magokban maradgyanak.

Magyarázat.

A mi lelkünk okos értelmes teremtett állat, de úgy teremtett hogy meg egyesüljön atestel, és a léleknek atestel valo meg egyesülése által lészen az ember., de az Angyalok nem eszerént vannak, ők ugyan vehetnek fel magokra emberi testet. valamint láttyuk a szent írásban. de ez az ő testel valo meg egyezések különbözik attol a meg¹⁰⁶ egyezéstől, a melyet tet Isten a lélek és a test közé. alélek azért teremtett hogy az emberi testel meg egyesüljön, a halál attol el választtya., de az utolso napon ismét meg [32b:] egyesül atestel.

¹⁰² magokot között [Íráshiba.]

¹⁰³ Angyalok [A-N-ből javítva.]

¹⁰⁴ vagyon. [v-m-ből javítva.]

¹⁰⁵ F <Mert> azért

¹⁰⁶ a meg <egyesüléstől a melyet> egyezéstől, a melyet

K Tudunké mi valami bizonyost az¹⁰⁷ Angyaloknak számokrol.?

F Egyebet nem tudunk hanem hogy az ő számok igen sok,

hebr. 9. 5. Col. 1. 5
16. ephes. 1. 21.
thes. 4. 15.

K. Mindnyájan¹⁰⁸ egy rendben vannaké az Angyalok.?

F A szent irás emlékezetet tézsen a seraphimokrol. Cherubimokrol, a királyi székekről. uraságokrol. birodalmokrol. hatalmaságokrol., menyei erőkről, az¹⁰⁹ Archangyalokrol., és az Angyalokrol.¹⁰

Magyarázat.

St Greg. hom 34
supr. Evang.

Harom féle rendbe oszttyák rend szerént az Angyalokot az első rendbe tézszik a seraphimokot. Cherubimokot, és a királyi székeket, a másodikában, az uraságokot, birodalmokot. aharmadikában a menyei erőket, Archangyalokot, és az Angyalokot,¹⁵

K Miért¹¹⁰ teremtette az Isten az Angyalokot?

F Hogy boldogá tegye őket, meg is adot volt az Isten nekik mindent, a mi szükséges volt az örök életnek el nyerésire,²⁰

K Miben áll az örökké valo élet?

joan. 17

F Abban hogy az Istent meg lehesen üsmérni, ugy a mint vagy, és ötet örökké birni.

K. Mit adot az Isten az Angyaloknak hogy ezt a boldogságot el nyerhesék.?²⁵

F Igen tiszta értelmet, a jónak meg üsmérésére, tellyes¹¹¹ akaratot az ötet valo szeretetre., kegyelmet annak

¹⁰⁷ az <emberekn> Angyaloknak [Törlés a sor végén.]

¹⁰⁸ Mindnyájan [M-m-ből javítva.]

¹⁰⁹ az [z-r-ből javítva.]

¹¹⁰ Mi<kor>ért [A javítás a törlés fölé írva.]

¹¹¹ tellyes [tellesből javítva.]

elérésére, és az örök életben¹¹² végig való meg maradás-
ra, [33a:]

K Az Angyalok¹¹³ mindnyájan el érték az örökké
való boldogságot?

F Nem, mert közülök sokan el veszítették magokat a ⁵
többi pediglen áthatatosan meg maradtak az Isten ke-
gyelmében.

K. Hogy hiják azokat az Angyalokat a kik áthatatosan
meg maradtak az Isten kegyelmében?

F Jó Angyaloknak. vagy tsak Angyaloknak ¹⁰

K. Hogy hiják azokat az Angyalokat a kik magokat
el veszítették.?

F Rosz angyaloknak. ördögöknek., gonosz lelkeknek.

K A jó Angyalok miképpen érték el az örök boldogsá-
got? ¹⁵

F Az Istenhez való hívségben meg maradtanak, aláza-
tosok, és engedelmesek voltak parantsolatihoz., az Isten
meg jutalmaztatván hűséget. meg tartotta kegyelmi-
ben, és az örök életet el érték.

K A rosz angyalok hogy veszítették el magokat? ²⁰

F Kevélységek által magokban fel emelkedtek, az Isten
hatalma alol. magokat el akarták vonni, és hozzája hason-
lok akartak lenni, ez okáért a nyomoruságnak mélységi-
ben¹¹⁴ vettettek.

K. A rosz angyalokat miért vetette a kevélység a nyo-
moruságban? [33b:] ²⁵

F Mert az igen nagy igazágtalanság hogy a teremtett
állatok a teremtőjüktől kiványanak meg válni, ellenben
pedig igen igazságos dolog hogy az Isten aki ellene áll
kevélyeknek meg mutassa haragját és hatalmát ezeknek ³⁰

² petr. 2. 4. st
jud. 5. 6.

¹¹² életben <való> végig való [valo: kereszttel jelölt sor alatti beírás
a lap alján.]

¹¹³ Az Angyalok <végig meg marad> mindnyájan el- <el> érték
[Törés a sor elején.]

¹¹⁴ mélységiben [s-e-ből javítva.]

a kevély¹¹⁵ teremtett állatoknak, és hogy büntetésül az örökös tüzre vesse őket.

K Az ördögök mindnyájan apokolban vannaké?

F Mindnyájan szenvedik az örökké való kint, de sok közüllök a levegő égben vannak., valamint szent Pál is őket a levegő égben¹¹⁶ való hatalmasoknak nevezi.

K. Az ördögök miért vannak a levegő égben. el széledve, és meddig lesznek ót.?

F Az ítélet napig az Isten engedelméből, az ő hamiságok pedig arra viszi őket hogy az embereket elveszesék., szüntelen körülöttek járnak valamint az ordito oroslány, hogy őket el nyelyék. azon is vannak hogy meg tsallyák őket, valamint akigyok., az Isten ezeket meg engedi azért, hogy az emberek magokra vigyázanak, imádkozanak, magokat meg erősítsék az Isten beszédével. és hogy a hittel éllyenek.

matth. 8. 2 petr.
2 4. Ephes. 6. 13.

K Az ördögöknek vagyoné nagy hatalmok arra hogy el veszesék az embereket?

1 petr. 5. 8.

F A kristus el jövele előtt az ő hatalmok igen nagy volt, avilágban ők uralkodtak., az egész emberek alájok voltak vettette, a vétek által, és tsak nem mindnyájan imádták őket. [34a:]

A kristus el jöven. el vette hatalmakot. halála és fel támadása által, meg győzte az erős sereget. ki üzte őket az országból. a melyet birtak, és győzedelmet vett. az emberi nemzet ellenségén.

Colos. 2. 25.

Az oltától fogvást az ördögnek hatalma meg vagyon kötve, nem is tarttya a keresztyéneket hatalma alatt, hanem tsak azokat akik akarattal adgyák alája magokat a vétek által. de néki ezer mestersége vagyon hogy őket töriben ejttse.

luk. 11. 2
ephes. 6.

Világ végén az antichristus el jövelekor az emberek hamisági miat. az ördögnek nagyob hatalma lészen, de

¹¹⁵ kevély(eknek) teremtett állatoknak,

¹¹⁶ égben [b-p-ből vagy y-ből javítva.]

az igen keveset fog tartani, mert akristus azt el fogja óltani, az ördögöket, és az Istenteleneket apokolba veti, és a szenteket győzedelmesen viszi magával menyekben., hogy benne, és ő vélek uralkodgyék örökké.

Apoc. 21 2.

K. Az Angyalok hol vannak és mitsoda az ő foglalato-⁵ ságok.?

F Az égben, szüntelen az Isten előtt, ötet láttyák imádg-
gyák, áldgyák. és örökösön hozája vannak kaptsolva,
ők az Istennek szolgálai, készek mindenkor néki engedel-
meskedni., ő vélek is viteti végben parantsolatit, melyek¹⁰
az embereket illetik.

Tob 12. 15.
matth. 18. 10.
hebr. 1. 14
ps. 102.

K. Mit tselekesznek az Angyalok az emberek iránt?
[34b:]

F 1. ök mutattyák bé Istennek az embereknek imádsá-
gokot;

2. Az Isten ő általok¹¹⁷ nyilatkoztattya ki akarattyát¹⁵
az embereknek, vagy ő vélek vitet végben valamely nagy
dolgokot

Josue 6. 3. judi 2.
2. Tob. 3. 25. luk.
1. 11. act. 1. 12.
27. matth. 18 10.
act 12 15. St Hier.
supr. st. matth. 18.

3. Az Isten őket az Anyaszent egy házának, és minden
hiveknek örzésekre rendelte.

K A hitetleneknek vagyóné örző Angyalok?²⁰

F Ez iránt a szent Atyák meg nem egyeznek együt. a
szent irás is sem bizonyost nem mond erő.

3 Articulus.

Az Embernek teremtetésiről.

K. Melyik leg tekéleteseb teremtet állat az Angyalok
után?

F Az ember. mert ő okos teremtet állat, az Isten képé-²⁵
re. és hasonlatóságára teremtetett.

K Miért mondod azt, hogy az ember okos teremtet
állat?

¹¹⁷ ő általok </> nyilatkoztattya ki

F Mert az ember üsmerettséggel és különböztetéssel munkálodik, tudgya mit, és miért tselekeszi.

K Miért mondd hogy az ember az Isten képére és hasonlatosságára teremtetet?

joan. 4:24. St
Aug. libr. 1. de
Gen.

⁵ F Mert az ember az Istentől vette alelket, értelmet, akaratot, és a ¹¹⁸ szabadságot: ezek nem illetvén atöbb teremtet állatokot, ki vévén az Angyalokot, az Isten mind ezek által ugy mondván. beléje oltotta az ő képit. és hasonlatóságát, mert mint hogy az Isten lélek az ő ¹⁰ értelme, akarattya, és szabadsága., leg nagyob tekélleteségei [35a:] az ő Isteni természetinek, ¹¹⁹

K Miért tekéleteseb teremtet állatok az Angyalok az embernél. ¹²⁰

¹⁵ F Mert az Angyalok sokal inkább közelitenek hasonlatóságokban az Istenhez, ök tiszta lelkek, az ember pedig testből és lélekből álván, tsak a lelkiert hasonlít az Istenhez, a mely is néki tsak egyik része.

K Mikor teremtette az Isten az embert?

²⁰ F A világ teremtésinek hatodik napján. a mint már meg mondtuk.

K. Hogy teremtette az Isten az embert?

St Aug. libr de civ
Dei c. 24.

F Földből teremtette az ő testét. és meg elevenitette ¹²¹ azt a testet okos lelket adván abban; mivel az emberi test életinek. leg főveb éltetője az okos lélek.

²⁵ K Mitsoda az okos lélek.?

F A meg halhatatlan lélek, az Isten azt ugy teremtette hogy az emberi testel meg egyesüllyön

K. Hogy tudgyuk mi azt hogy a mi lelkünk lélek és meg halhatatlan.? si anima sit spiritualis

³⁰ F Minket arra a hit és az okoság meg tanit.

¹¹⁸ a [Beszúrás.]

¹¹⁹ természetinek, [i-é-ből javítva.]

¹²⁰ ember⟨ek⟩nél.

¹²¹ elevenitette [Az i fölött két pont, melyből egyet törölt.]

Magyarázat.

A hit és a vallás minket arra meg tanít a szent írásbol., Az okosság azt tanította hogy ha lélek lelki állapot meg is halhatatlan., mivel a halandó a mi meg rohdhatat.¹²² és csak a rohdhatat meg, a melynek részei el¹²³ válhatnak egymástól, a mi pedig lelki az el oszolha-[35b:]tatlan, és azért el rohdhatatlan.

A lélek tehát¹²⁴ lelki állapot, mivel minden a mi gondolkodik, és a mi a maga gondolatirol emlékezik., a lelki állapot., mivel atestnek nem lehet gondolkodni, se okoskodni, lehetetlen hogy agondolat test legyen., se hogy a test gondolat legyen, abban pedig nem kételkedhetünk hogy ne gondolkodnánk, ne üsmernénk, ne akarnánk, ne emlékeznénk, csak az a kételkedés. hogy ha gondolkodunké vagy sem. önnön maga agondolat, vagyon tehát mi bennünk olyan lelki kezdet, a mely minket gondolkodtat, és ugyan ez a kezdet az, a melyet okos léleknek nevezik.

¹⁵ St Aug. de immort ani.

K Miképen teremtette Isten az első ember lelkét?

F Semmiből teremtette, az Isten eszerént is teremt minden lelket

Magyarázat.

Szent Agoston nem akara semmit végezni a lélek¹²⁵ eredetéről. való kérdésről, hogy ha az Isten teremté mindenik lelket, vagy ha mindenik embernek a lelke; noha lelki, és meg halhatatlan. az Ádám lelkétől veszené eredetet; szent Hieronimus. szent Ambrus, szent Athanasius, és csak nem mindnyájan a szent Atyák.. azt tanították hogy az Isten teremt mindenik embernek a lelkét. a több theologusok is ezt tanították helyesen. ez is egyezik meg inkább a szent írásal. [36a:]

²⁵ St Aug. libr. 1. de retractio. c. 1. ps. 32. 15. hebr. 12. 9. St Cyril. alex. libr. 1. supr. s. joan. c. 9. St Athan. libr 1. contra¹²⁶ gentil.

¹²² rohdhatat. [Első *t-d*-ből javítva.]

¹²³ el [*e-a*-ből javítva.]

¹²⁴ tehát <lelki> lelki [Tollhiba.] állapot, mivel <a> minden a mi

¹²⁵ a lélek<nek> eredetéről.

¹²⁶ contra <pa> gentil.

K Az Isten¹²⁷ úgy teremtée az első Aszonyt mint az embert?

F Mind egyikének. mind a másikának lelkét hasonló képen teremté. de az Aszonynak testét nem földből teremté mint a férfét.¹²⁸ hanem álmat bocsátván Ádámra. egy oldal tsontyát kivévé néki. és abol formála Évát.

K Miért tselekedék az Isten eszerént?

gen. 2. 21.

F Hogy meg mutassa a férfiu, és az aszony közöt lévő nagy egyeséget a házaságban, hogy az ember el mondhasa hogy *az Aszony az ő tsonttyából valo tsont. és az ő testéből valo test,*

K Jelentée valamit az az álom melyet az Isten bocsáta Ádámra.?

ephes. 5. 30. 32.

F Ez igen nagy titkot jelente, mert valamint az Isten az aszonyt formála a férfiu tsonttyából álmában, ugy a kristus is az ő szent verivel és halálával formála és meg valhatatlanul egyesedik meg az Anyaszent egy házal. ugyan azért is mondgya szent Pál, hogy *mi a kristus tagjai vagyunk*, és hogy a házaság a kristus és az Anyaszent egy ház közöt valo edgyeséget jelenti.

4 Articulus.

A földi paraditsomrol. és az ártatlanságnak voltarol

K. Hová tevé Isten Ádámot teremtése után?

F A földi paraditsomban, hogy ót lakjék és mivelye.
[36b:]

K Mi volt az a földi paraditsom.?

F Az igen szép kies hely volt, a melyben az Isten minden féle fákot tett volt. a melyek gyönyörködtették

¹²⁷ Az Isten <hasonlo képen> úgy [A javítás a törlés fölé írva.] teremtée az első <sz> Aszonyt

¹²⁸ férfért. [Íráshiba.]

a szemet; azok között vala az életnek fája, ajó, és agonosz meg tudásának fája.

K Mitsodás volt az életnek fája.?

F Az olyan fa volt, a melynek gyümölcse szent Agoston szerint meg oltalmazta volna az embert az öregségtől, és a haláltól.

de civ Dei libr 14
c. 29.

K Miért neveztetet a jó. és a gonosz meg tudása fájának?

F Bizonyos tulajdonságira való nézve. a melyeket okozot volna.

10

Magyarázat

Hogy ezt a feletet meg lehesen érteni azt meg kel tudni hogy az Isten meg engedte vala az embernek hogy ehetik aparáditsomban lévő mindenik fának gyümölcsiből,¹²⁹ tsak épen annak a fának nem ehetik gyümölcsiből, a melyet az irás jonak, s'gonosznak meg tudása fájának nevezi. eszerént neveztetet, mert ha az ember az Istennek¹³⁰ engedelmeskedet volna. és ennek a fának gyümölcséből nem ett volna, boldogságban maradot volna, és a jót meg üsmérte volna, de mint hogy Istennek nem engedelmeskedet nyomoruságban eset, és a gonoszt meg üsmérte. veszedelmére.

St Aug. de civ Dei libr 14. c. 17.

20

K Ennek a fának gyümölcse rosz volté magában.?¹³¹
[37a:]

F olyan jó volt valamint a többi, az Isten azért tiltotta vola¹³² meg az embernek hogy meg próbállyá az ő engedelmeségit.

St Aug de civ Dei lib 14 c. 12.

25

K Miért teremtette Isten az embert?

F Hogy ötet boldogá tegye. valamint az¹³³ Angyalokot és magát véle közöllye örökké

¹²⁹ gyümölcsiből, [Ékezethiba.]

¹³⁰ az Istennek <eg> engedelmeskedet volna.

¹³¹ magában.? [Első a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

¹³² vola [voltból javítva: a-t-ből javítva.]

¹³³ az Angyalokot [az-an-ből javítva.]

K Az Angyalok. és az emberek nem lehetneké más képpen boldogok. hanem ha az Istent birják

F Nem, mert a tekéleteséssel való boldogság az, a midőn minden meg vagyon a mit csak lehet kívánni, úgy
5 anyira hogy ne lehesen többet kívánni, se semitől félni, az az örökös jóság pedig az Isten. akit hogy ha birják már többet nem lehet kívánni. se félni, minden más jóság mulando. csak gyengén, és kevés ideig töltheti bé az elmét és a szívet.

St Aug. libr 1 de
confess. c. 1

10 K Mit kellett volna Ádámnak és Évának tselekedni hogy azt a boldogságot el érhatték volna, a melyért teremtettek volt?

F Az Istenhez egész engedelmeséssel kellett volna nekik lenni, ő hozzája kapcsolni magokat, ötet imádni mint
15 örökös urokat, békeségben. és edgyeségben élni magok között, egy szoval az Istent kellett volna szeretniük mindenek felet, és a meg tiltot gyümölcsben nem enni. [37b:]

K Hogy hogy¹³⁴ tudhatták volna ök azt hogy eszerént kellett volna tselekedniük?

20 F Az Isten a szivekben oltotta volt nekik ezt a nagy kötelességet, és nekik¹³⁵ meg parantsolta volt hogy ne nyullynak a meg tiltot gyümölcshöz.

K könnyü lett volnaé nekik végben vinni ezeket a kötelességeket?

St Aug. de civ
Dei lib 14. c. 15.

25 F Igen is könnyü, mert az Isten öket teremtven. meg áldotta volt, mind lelki mind testi áldásokal. amelyek könnyüé tehatték azoknak végben vitelét.

K Mellyek azok atesti áldások melyeket vettek volt Istentől.?

St Aug de civ Dei 30
libr 14. c. 10. et
29.¹³⁶

30 F A testnek mindenkori egészségben való léte. a mely semi betegség, se ahalál alá nem vettetet volna.

¹³⁴ Hogy hogy tudhatták volna ök azt hogy [Vö. a 40b: *Hogy hogy lehet a hogy*]

¹³⁵ nekik <ne> meg parantsolta volt

¹³⁶ 29. <Ephes.> Eccles. 7. Ephes. 4.

K. Mellyek azok alelki áldások amelyeket vettek?

F Az ő lelkek egyenes.világos, és igaságos állapotban teremtetet volt.

Eccles. 7. Ephes. 4.

Magyarázat.

1. Ők minden természet szerént valo világoságot vettek ⁵ volt Istentől, semi ártalmas tudatlanság benne nem volt., semi fogyatkozás az itéletben., és az okóságban meg nem homalyosította az ő elméjeknek szépségit.

2 Egész szabadságban lévén azt tselekedhették a mit akartak, és az ő akarattyok egyenes és ajóra volt hajlan-¹⁰ do. és¹³⁷ nem a roszra

[38a:] 3. A testi kívánságoknak ők urai voltak., mindenkor egy aránsu¹³⁸ állapotban, mindenkor tsendességben.,

4. Az Isten adot volt nékik minden segittséget és kegyelmet a melyek el érhatték volna hogy ha akarták volna az örökké valo életet; de a melyek nélkül azt el nem érhatték volna,

5.Mind ezeket az áldásokat ők nem tsak magokért birták volna. hanem az egész maradékokra hagyták volna.

St Aug. de civ
Dei lib 14. c. 20.
26. 29.

III Rész

Az embernek vétkiről. és hogy mik követték
azt a vétket.

I Articulus.

Az Első embereknek vétkiről.

K. Az emberek meg tartottáké sokáig az ártatlanságban lévő állapotnak hasznát?

F Nem, mert azokat tsak hamar el vesztek. engedetlen-
ségek miat. ²⁵

¹³⁷ és <a> nem a roszra

¹³⁸ egy aránsu [u – beszúrás.]

K Miben valának engedetlenek az Istenhez.?

F Abban hogy a meg tiltot gyümölcsben ettenek.

K. Hogy vevék magokat arra hogy abbol agyümölcsből egyenek.? [38b:]

⁵ F Éva meg hagyá magát tsalatni az ördögtől. és minek utánna abol ett volna Ádámnak is ada belölle, a ki is hasonlo képen evék¹³⁹ abbol.

K. Hogy tsalá meg az ördög Évát.?

F kigyó képiben öltözék, és azt mondá Évának hogy ¹⁰ ha abbol a gyümölcsből ennék, hasonlok lennének az Istenhez, meg nem halnának, és meg üsmérenék ajót. és a gonoszt.

K Miért kíváná az ördög meg tsalni az embereket?

F Irigységből. hogy azt a boldogságot a melyért teremtettek volt el vesztesse vélek. és hogy olyan nyomorultaká tegye őket valamint maga. ¹⁵

K Éva mitsoda indulatból. hagyá magát meg tsalatni az ördögtől?

F A kevelységből. a tudásnak kívánságából. és a mértéktelenségből ²⁰

Magyarázat.

A kevelységből mert az Istenhez hasonlo akara lenni. fel is támada teremtője ellen.

²⁵ A tudásnak kívánságából. mert meg akará próbálni hogy ha ugyan valójában meg tudgyaé a jót és a gonoszt. ha a gyümölcsből eszik.

St Chrysost. hom
16. supr. genes.

Mértéktelenségből., mert mivel a gyümölcs szép vala a szemnek, meg nem türköztethetvén magát, meg [39a:] akará azt is próbálni ha olyan kedves volnaé a száj iznek is. ³⁰

K. Ádámot hasonlo indulat vivée arra hogy az Istent meg bánttsa., valamint Évát?

de Civ. Dei libr.
14 c. 13. serm.
1 supr ps. 70

F szent Agoston sok helyt mondgya, hogy az Ádám vétkinek kezdete, a kevelység vala. azután atudásnak

¹³⁹ hasonlo képen <k>evék

kivánsága, a mértékletlenség, és a feleségihez való kedv keresés.

K. Az Ádám vétke nagy volté?

F szent Agoston ezt a vétket ki mondhatatlan nagyságunak mondgya.

5 Manual. ad
laurent c. 45 libr 8.

El ítélhetni ennek a vétkeknek nagyságát, az¹⁴⁰ Istennek méltóságáról, akinek által hágtá parantsolattyát, és hogy mitsoda veszedelmes dolgok¹⁴¹ követék ezt a vétket.

2 Articulus

Az Első ember vétkeinek büntetésiről és az eredendő vetekről

K Mit tselekedének az emberek mindgyárt vétkezések¹⁰ után?

F Magokot mezitelen látván azt szégyenlék, és fige fának levelével bé fedezék magokot

K¹⁴² Miért kezdődék tsak a vétkek után ez a szégyen?
[39b:]

F Mert tsak akor kezdék érezni atestnek alélek. ellen¹⁵ valo fel támadását. St Aug. de civ
Dei. libr 14. c. 17.

K Az Isten büntetetlen hagyáé az Ádám és az Éva vétkét?

F Nem, mert meg bünteté őket személyekben. és az ő maradékoknak személyekben²⁰

1. Az ő testék minden féle nyavalyák és ahalál alá vettetéek.

2. Az ő lelkek atudatlanságban., és a ros kivánságokban esék. és szabadságok meg gyengüle

3 El veszték azt a hatalmat a melyet az Isten adot volt²⁵

¹⁴⁰ az <Is-> Istennek [Törlés a sor végén.]

¹⁴¹ dol<o>gok

¹⁴² K <Miért> [K – megkezdett M-ből? javítva.]

nézik az állatokon. mert mivel hogy fel támadának teremtetők ellen., azért minden fel támadta ellenek.

4. Az Isten azt mondá az embernek, hogy a föld nem teremne többé magától egyebet tövisnél. és hogy orczájának veritékivel enné kenyerét.

Az Aszonymnak azt mondá. *Meg sokasitom felette igen a te fájdalmidot, és ate méhedben valo fogadásodnak fájdalmidat, fájdalommal szülöd magzatidot,*¹⁴³ *az akarated férjednek birodalmában léssen. és te, az ő hatalma alatt léssesz.*¹⁰

5. A paraditsombol. gyalázatosan ki üzetének, a melyben azután soha viszá nem térhetének

6 Az ördög hatalma alá esének.

Genes C. 3.

7 Az Égg a melyért teremtetek vala. ő előttök bé záraték. és magoknak örök kárhozatot érdemlének. **[40a:]**

K. Mit értesz a rosz kívánságon a melyben mondod hogy az emberek estek bünök büntetésiért.?

1 joan. 2 16.

F Értem aroszra valo hajlandoságot, ennek a hajlandoságnak három ága vagyon. a honnét minden vétkek erednek. azért is hija ezt a három ágat szent¹⁴⁴ János a test kívánságának, a szem bujálkodásának, és az élet kevélységinek.

K. Az Ádám vétke miért büntetteték meg ezekben a rosz kívánságokban valo esésel?

²⁵ F Mert ezen három vétkek által. lettek akaratbol. engedetlenekké az Istenhez.

K. Az embernek szabadságát miben gyengítette meg avétek?

concil Trid. sess. 5.

³⁰ F Abban hogy vétkezése után nem volt már olyan hajlando ajóra, mint annak előtte

¹⁴³ magzatidot, <és> az

¹⁴⁴ szent János [t – későbbi beírás a két szó közt.]

K. Az Ádám és az Eva vétkeinek mitsoda büntetése¹⁴⁵ volt maradékjokban?

F ugyan azon mely ő¹⁴⁶ magokban volt, mert azért születünk mindnyájan nyomoruságokra, alája vettetve lévén ahalálnak., atudatlanságnak,¹⁴⁷ ahárom féle ros 5 kivánságoknak. rabjai avéteknek., és az ördögnek, ellenségi pedig az Istennek. a haragnak fiai, és érdemesek a kárhozatra.. [40b:]

act 17. 30. rom
10. 12. 16. ephes.
2. 3.

K Igaságosé hogy az Ádám, és az Eva maradéki meg büntetessenek olyan vétékért melyet ők nem tselekedték. 10

F Az Istennek ítéleti meg foghatatlanok, de végphetetlen igaságuk, az emberek mindnyájan vétkesek, a vétékért mindnyájan eredendő bűnben születnek., igaságál viselik tehát abüntetést

rom. 5 12.

K. Hogy hogy lehet a hogy mi bűnben születesünk 15 olyan vétékért a melyet még születésünk előtt tselekedtünk?

F Mi mindnyájan oly ki mondhatatlan képen voltunk foglalva ami első Atyánkba, hogy mindnyájan vétkezünk mondgya szent Pál, öbenne. 20

rom 5 12.

K. De a nem meg foghatatlan dologé, hogy mindenik embernek a lelke, akit az Isten tisztán és motsok nélkül teremtet, atestel valo meg egyesülésiért olyan vétket vegyen magához, amelyet anyi sok száz esztendővel az előtti tselekedtenek., és hogy ahalando. testnek meg romlásában a lélek is részesüllyön? 25

F Azt meg kel vallani hogy az eredendő bűn. meg foghatatlan titok., de az ember is meg foghatatlan enélkül avétek nélkül, mindent amit látunk vagy érezünk magunkban nagyot, vagy alacsont,¹⁴⁸ bizonytságot té- 30 szen olyan teremtet állat nyomoruságának nagy voltárol;

¹⁴⁵ buntetése [Ékezethiba.]

¹⁴⁶ ő [Beszúrás.]

¹⁴⁷ atudatlanságnak, [Első a – beszúrás a sorközben.]

¹⁴⁸ alacsont, [c-s-ből javítva.]

ps. 50. 7. rom. 5.
12. 2 cor 5. 14.
ephes. 2. 3.

a mely meg romlott, de nem amaga **[41a:]** természete által, hanem avétek által., a hivek mindnyájan erősen hiszik az eredendő véteknek valóságát. érzik is annak nyomoruságát., az Isten ezt világosan ki nyilatkoztatta a szent írásban, az Anyaszent egy ház ezt mindenkor így tanította. és ugyan erre ahitelre vagyon fel állítva a vallás.

K Miért monddod hogy az eredendő bűnnek hitelére vagyon fel állítva avallás?

F Mert erre a hit ágazatra állítat fel,¹⁴⁹ a kristus meg testesülésének halálának. fel támadásának, és menyben menetelének, a kisdedeknek meg kereszteltetések.¹⁵⁰ a imádságnak, a penitentiának és a keresztyéni vigyázásnak szükséges volta

3 Articulus

A meg váltonak szükséges voltáról; és az iránt valo igérettről.

K. Hová lettek volna az emberek. hogy ha az Isten¹⁵¹ érdemek szerént bánt volna vélek.?

F Tellyeségel el hagyatattak volna az Istentől valamint az ördögök, és az örök kárhozatra¹⁵² itélettek volna valamint ök. **[41b:]**

K. Nem lehetet volnaé nekik magokban térti penitentiát tartani, botsánatot kérni, és nyerni Istentől.

F A meg romlás melyben el merült vala az emberi nemzet a vétek által, oly nagy volt, hogy az emberek mindenkor szerettek volna a vétek., nem hogy még azt siratták volna., meg sem üsmerték volna foganatosan a magok nyomoruságokat. hogy ha tsak az Isten kegyelme. meg nem világositotta volna szemeket., és meg nem

¹⁴⁹ állítat fel <szükséges volta>, a kristus <sz> meg testesülésének

¹⁵⁰ meg kereszteltetések. [Utolsó t-s-ből javítva.]

¹⁵¹ az Isten<t> érdemek

¹⁵² kárhozatra [ra- későbbi beírás a sor végén, kárhozat mellé.]

szállotta volna sziveket, hogy meg láthasák nyomorúságokat.

De ámbár meg üsmerték volna is magoktól anyomoruságot, ámbár az Istenhez kiáltottak volna is, mind ezek haszontalanok lettek volna az üdveségre. mert ők soha magoktól eleget nem tettek volna az Isten ellen tett véte-⁵kért., se az ő igasságot meg nem tsendesíthették volna, a mely ameg bántáshoz illendő elég tételt kívánt.

K. Az emberek nyomorúsága meg orvosolhatatlan vala tehát?¹⁰

F Igen is hogy¹⁵³ ha az Isten ingyen valo jóságából irgalmaságát nem mutatta volna hozzájuk.

K. Mitsoda¹⁵⁴ irgalmaságát mutatta Isten az emberekhez? [42a:]

F Ez az irgalmaság¹⁵⁵ ki mondhatatlan nagyságu, és meg foghatatlan, mert az Isten oly igen szerette a világot¹⁵ hogy az ő egy Fiát adta a bűnös emberek meg váltására.

Az Ige testé lett a Boldogságos szűznek méhiben, ő minket meg békeltetet Istenel halála által. a menyeknek kapuját nekünk meg nyitotta, fel támadása által és meny-²⁰be menetele által, bennünket a maga tudományára tanította, tsuda tételeivel magához téríte, a szent lélek által meg ujita, kegyelmével, és a szenttségekel. meg erősítte, és táplála, az ő maga áldozattyával meg szentele, bé mutata. és érdemeseké téve minket Isten előtt., A kristus Jesus a²⁵ mi közben járonk. gondviselőnk, és fejünk. ő meg győzte érettünk az ördögöt, a kereszt fán, erőt is veszen rajta mi bennünk, minden nap a kísértetekben, a midön hiven élünk kegyelmével. a mennyekben uralkodtatni fog bennünket örökösön, ha álhatatosan végig meg maradunk³⁰

K Mindgyárt a vétek után tselekedée Isten az embere-
kel ezt a nagy irgalmaságot?

¹⁵³ hogy <az> ha az Isten

¹⁵⁴ Mitsida [Íráshiba.]

¹⁵⁵ [Előző lap alján órszók: *F. ez az irgalmaság.*]

F Nem, hanem akkor az Isten erői ígértet [42b:] téve, és a vétektől fogvást leg aláb négy ezer esztendő mulva jött le a földre az Istennek Fia.

K. Mitsoda formában ígéré Isten az embereknek hogy⁵ nékik meg váltót fog küldeni?

F Az Isten meg átkozá a kigyot. a ki is eszköze vala az ördögnek, az emberek el vesztésére, meg átkozván a kigyot mondá. hogy ellenkezést szerzek közötted és az emberek között, és az Aszonyi¹⁵⁶ állat meg töri a kigyonak¹⁰ fejét.

K Mitsoda értelme vagon ezeknek a szoknak?

F Hogy az emberek természet szerint fogják utálni a kigyot; a¹⁵⁷ kin az ördögöt kel érteni, az ember¹⁵⁸ és az ördögök közöt valo ellenkezés meg békélhetetlen lészen,¹⁵ és hogy egy szüztöl. fog születni a világ meg váltoja, a ki is el ronttya az ördög birodalmát.

K Mitsoda néven hitták az üdvezitöt minek elötte evilágra jött volna.?

F A proféták egy néhány nevet adtanak néki. de¹⁵⁹ leg²⁰ inkább ezen a néven hitták meg válto. Messiás. meg váltó, kristus. [43a:]

IV¹⁶⁰ Rész

Az ember esetétől fogvást a Messiás eljövételéig rövideden valo historiája a vallásnak.

I Artículus

Hogy miért nem küldötte el Isten a Messiást mindgyárt avétek után és hogy mit kellették tselekedni az embereknek hogy magokot meg szentelhesék el jövételéig.

¹⁵⁶ Aszonyi [Elírás.]

¹⁵⁷ a <m> kin

¹⁵⁸ [Sorvégen:] az em- [új sor elején:] ember

¹⁵⁹ de [Utólag írva a sor előtti margóra:] leg inkább [elírás.]

¹⁶⁰ IV <4> Rész

K Miért nem küldé el az Isten¹⁶¹ a Messiást a földre mindgyárt az Ádám, és az Eva esetek után?

F Sok nagy okokra valo nézve.

1. Azért hogy meg éreztesse az emberekel hoszas proba után az ő magok gyenge voltokat

rom 8. 3. 11. 32.
St. Aug. supr
5 ps. 102.

2. Azért hogy az emberek látván szükségeket, suhajtásák azt a meg váltot, és aztot buzgoságal kérjék. valamint tselekedtek az ó testamentumbéli szentek,

Genes. 49. 18.
Exod 4. 23.
luk 2. 29.

3. Azért hogy annak a meg váltonak. nagy voltárol. előre valo jeleit adgya, ki hirdetvén a proféták¹⁶² által még előre sok idővel minden részeit az ő születésinek,¹⁶³ életének, halálának, el temetetésinek, és fel támadásának, és hogy mitsoda változást fog teni e földön [43b:]

10 act. 10. 43

4. Végtire azt akarta az Isten. hogy önnön magok a világban történt dolgok legyenek ki hirdetői mind annak, a minek meg kellett lenni a Messiás alat, úgy hogy mind azok, kik meg fognak térti a Messiás predikálására, vagy az ő tanítványiéra, meg üsmérhesék az el mult dolgokbol azoknak figuráit, a melyek történnék idejekben. és ilyen formában minden segítse¹⁶⁴ tiszteletesebbé tenni előttök²⁰ a vallást, és őket a kristushoz kaptsolni.

1 Cor 10. 6.
Coloss 11. 17.
hebr. 8. 5. St
Aug. de
catechisandis
rudibus Cap. 20

K Mivel a Messiás negy ezer esztendő mulva jöt el a véték után, mindnyájan az emberek kik azon idő¹⁶⁵ alat éltenek, tehát el kárhoztanak., mert akár mint igyekeztenek is. de soha eleget nem tehettenek az Isten igaságának,²⁵ a melyet meg bántotta volt az Adam vétke, a melyért mindnyájan vétkesen születnek?

F Az Isten még előre meg orvosolta ezt a nyomoruságot, a Messiásnak eleget kellették tenni minden emberek

¹⁶¹ az Isten⟨t⟩ a Messiást

¹⁶² proféták [t-k-ből javítva.]

¹⁶³ születésinek, ⟨t⟩ életének, halálának, el temetetésinek, [nek – e-je megkezdett k-ből javítva;] és fel [l-r-ből, vagy s-ből javítva;] támadásának, és hogy mitsoda változást [v-f-ből javítva.] fog teni

¹⁶⁴ segítse ⟨előttök⟩ tiszteletesebbé tenni előttök

¹⁶⁵ azon idő [Fölötte olvashatatlan törlés, vagy tintafolt.]

vétkiért, mind azokért kik előtte éltenek, mind pedig kik utánna jöttek.

A Messiasnak. ezen elégtételére, és érdemeire való nézve, az embereknek lehete még el jövele elöt magokot meg szentelni, és bünök botsánattyát nyerni, de a menynek kapuját tsak a Messiásnak kellett meg nyitani. **[44a:]** önéki lehete oda bé menni elsöben. és öket oda vezetni ugyan azért is mondgya szent Pál. hogy az ó testámentum béli szentek tsak velünk vehették el ajutalmat

hebr. 11. 33. 40.

K Mit kellett tselekedni az embereknek a Messiás el jövele elött hogy magokot meg szentelhesék?

F 1. Az egy Istenben kellett hinni. ötet imádni. szolgál. és szeretni mindenek felet

15 2. A meg váltot várni, és abban reménleni.

3. kellett felebarátyát szeretni mint önnön magát.. minden igazágtalanságot el kellett kerülni. az¹⁶⁶ egyenes okoságnak. és a lelki üsméretnek törvénye szerént élni.

20 Közönségesen evala kötelesége az egész földön lévő népeknek a messiás elöt., de azon kívül a sidok a kirkrol fogunk szollani. tartoztanak hivségesen meg tartani a Mojses törvényit, és hinni mind azt amit az Isten ki nyilatkoztatot nékik,

25 E szerént élvén. lehete az embereknek meg szentelni magokot a Messias el jövele elött, mert másként magokot el vesztették és kárhozatra vetették.

K E szerént élteneké az emberek?

F A számok azoknak kik magokot meg szentelték volna a Messiás el jövele elött igen kevés. még a sidok **[44b:]** közöt is, annál is inkább a több népek közöt, mind ezeket különösön meg láttyuk.

St Aug supr. Cap. 30
3. in epist ad
galat. v. 20.

¹⁶⁶ az <ujonan> [?] <valo> egjenes okoságnak. [egjenes – <ujonan valo> főlé írva, valamivel nagyobb betűvel, kissé sötétebb tintával; idegen kéz írása? Vö. 565 és 688. jegyz. is.]

K Miért engede meg az Isten hogy anyi sok számu nép el veszen a Messiás el jövedele előtt?

F 1. Az Isten meg akarta üsmértetni az embereket az ilyen proba után az okoságnak magára el hagyatot meg romlását. és azt is hogy nem volt tekéletes atörvény mely aköre volt irva, szükséges volt a Messiásnak kegyelme, hogy azt lehesen mivelni amit atermészet szerént valo okosság, és atörvény nem mivelhettek

rom. 8. 3.

2. Az Isten nem volt annak oka ha ök el vesztették magokat., mivel ök magok vesztették el magokat szán szándékal, és az Isten a maga igazágát tekintvén az ö meg romlásokban hagyá öket, és az által nagyob fényeséggel mutatá ki irgalmaságát azokhoz a kevés számuakhoz. kik magokat meg szentelték, és azokban a kevés számuakban meg mutatá még előre hogy mit fog munkálodni a Messiás az egész földön el jövedele után, és hogy mi légyen a keresztyéni¹⁶⁸ kegyelem., az igazágos is volt, hogy az kegyelem ne legyen olyan bövséges a Messiás előtt, mint a melynek kellett lenni el jövedele után.

¹⁰ rom 9. 23. st leo. serm.¹⁶⁷ 4 supr nativ J. Chr.

3. Azt is el mondhatni hogy a sidok közöt. is [45a:] azok a kevés számuak kik magokat meg szentelték. a Messiás előtt, azokhoz képest kik magokat el vesztették. jelentették azt, a mit maga a Messiás monda, hogy ¹⁶⁹ sokan vannak a hivatalosok, de kevesen aválasztottak.

¹⁶⁷ serm. <supr.> 4. supr

¹⁶⁸ a keresztyéni <a> kegyelem.,

¹⁶⁹ hogy <ke> sokan vannak [Törlés a sor végén.]

2. Articulus.
Hogy Ádám Eva, és ezeknek maradéki
miképen eltenek az eset után.

Sap 10. 1. St Iren.
libr. 3. cap. 30.
33. 34. gen. 4. 2.
rom. 5.

K Ádám és Éva mi formában viselék magokat a midön
ki üzettetének¹⁷⁰ a a paraditsombol.?

F Az Isten irgalmaságot tett vélek, és a penitenzia
tartás által meg szentelték magokat.

⁵ K. Az esetek előtt volté gyermekek.?

F Tsak az esetek után lett gyermekek, ugyan ettől is
vayon hogy az emberek eredendő vétekben születnek

K Az emberek mindnyáján Ádámtól és Evától szár-
maznak tehát?

gen. 3. 20.

¹⁰ F Igen is, ezért is nevezi az irás Evát az élők Annyának

K Miért akarta az Isten hogy az emberi nemzet egy
embertől származék.?

F Azért hogy az embereket arra köteleze, hogy egy-
mást úgy szeresék mint atyok fiait. ugyan ezért is mond-
gya a kristus hogy minden emberek felebarátink. **[45b:]**

luk. 10. 27. St
Aug. libr 1. de
civ. Cap. 21.

¹⁵ K Ádámnak és Evának sok számu gyermekei volta-
naké.

F Igen sok számuak voltak. mivel tovább éltenek
kilentz száz esztendönél és mivel az Isten azt akarta hogy
²⁰ ötöllök szaporodgyék el avilág, igen nagy szaporodást is
engede¹⁷¹ nékik,

K Tudgyuké mi a számát és a neveit az Ádám Fiainak?

F Az irás nem mondgya azoknak számát, és tsak
hármát nevez, Caint. Abelt. és Sethet..

²⁵ K. Miért hogy az irás tsak ezt a hármát nevezi?

F Mert az Isten tsak anyiban akarta nékünk meg
mutatni az irásban az emberek historiáit, a menyiben a
használhat a vallás meg üsmérésére. a pedig elegendő a
vallás meg üsmérésére, hogy tudgyuk különösön kain-

¹⁷⁰ ki üzettetének [Ékezethiba.]

¹⁷¹ engede [de – későbbi beszúrás, sötétebb tintával.]

nak, Abelnek, és Sethnek a neveket. és közönségesen¹⁷² azt tudgyuk, hogy Ádámnak sok számu fiai voltak ezeken kívül, kik el terjedének az Egész földre ugy azután azoknak maradéki is

K Mit tanit az irás kain felöl?

5

F Hogy ő első szülötte volt Ádámnak, hogy mezei munkás volt hogy ő Földi gyümölcsöt ajánlot az Istennek. hogy se maga, se az ajándéka nem volt kedves Isten előtt, hogy az ötsét Abelt meg ölé¹⁷³ irigységből; [46a:] mert az Isten kedvesen vette az Abel áldozattyát, hogy¹⁰ az Isten ötet meg átkozá, és vétkeinek büntetésiért mindenkor vándorlo, és bujdosó volt a földön., hogy az Isten jelt tett¹⁷⁴ réa hogy ötet meg ne ölyék, hogy ő egy várost építte, a mely várost nevezé enoknak.

K Mit tanit az Irás Abel felöl.?

15

F Hogy Adámnak második fia volt. hogy juhász volt. hogy az Istennek az elsőket. a leg szebbeket. és a leg kövérebbeket¹⁷⁵ ajánlotta a juhái közül. hogy az Isten kedvesen tekéntette mind magát. mind ajándékját., hogy ötet kain a bátyja meg ölé, és hogy az ő vérenek kiáltása²⁰ fel hata az Isten széke eleiben., boszu állást kérvén.

K Mit tanit az irás Seth felöl.?

F Hogy Ábel halála után jött evilágra. hogy szentül élt, hogy azö maradéki közöt tovább meg marada. a buzgoság. mint sem a kain maradéki közöt. és hogy ő tölle²⁵ származot a kristus familiája.

K Mire tanit minket a kain. és az Abel historiájok a vallásra való nézve?

F 1. Ebben a két Atyafiban két féle társaságnak képit láttyuk., a melynek együt kel élni e földön világ végiig.³⁰

2. Abel a kristust jelentette. kain a sidokot. [46b:]

¹⁷² közönségesen [Ékezethiba.]

¹⁷³ meg ölé (<,) irigységből; [Íráshiba.]

¹⁷⁴ tett(<e)róa

¹⁷⁵ leg kövé(<v)rebbeket [Törlés a sor elején, elválasztás után.]

K Mit értesz azon akét társaságon a melyeknek együt kel élni világ végiig.

libr 11. 15 de civ.
cap 1. in ps. 61.
n. 6.

F Értem a jóknak, és agonoszoknak társaságokat a kik tsak világ végén lesznek egy mástol el választva. és akik mind addig elegyesen lesznek egyik a másikával szent Agoston az Isten városának, vagy menyei városnak nevezi a jók társaságát. és földi városnak. a roszak társaságát,

K Miért nevezi szent Agoston az Isten városának a joknak társaságát.?

de civ. lib. 14.
Cap 28.

F Mert ez a név sok helyt emlitetik a szent irásban, a melyen ezt a szent társaságot kel érteni, a ki is idegen eföldön, a ki a világi jokhoz nem ragaszkodik., a ki tsak Istenért éll, és¹⁷⁶ aki ugy tekénti az eget mint hazáját.

K Miért nevezi földi városnak a gonoszok társaságát?

de civ Dei lib 14.
Cap 28.

F Mert annak aki ehez atársasághoz tartozik, minden hajlandosága a, hogy a földi¹⁷⁷ dolgokhoz ragaszkodgyék, minden boldogságát abban tarttsa hogy a földi jokal, gyönyörüségekel., és tiszteletekel élhesen. hogy a földön uralkodhasék., minden tselekedetit arra a mulando boldogságra fordittsa. [47a:] söt még avallás béli tselekedeteit is, és hogy utállya, üldöze, szomorgassa mind azokat, kik meg akarnák valamiben gátolni., abban a¹⁷⁸ boldogságban melyet keres eföldön.

K Kain miben volt képe a földi városnak.

1 Cor. 15. 46.

F 1. Abban hogy ő első szülöt volt, mivel eleinte mindgyárt, mi is a földi városhoz tartozunk és tsak az ujjonnan valo születés által kezdünk a menyei városhoz tartozni, szent Pál azt mondgya hogy először, a mi lelkes. és testi. a kezdődik mi bennünk, azután. a lelki.

2. kain mindenkor a földhöz ragaszkodot eki tettzik

¹⁷⁶ és aki [é-a-ból javítva.]

¹⁷⁷ földi [Ékezethiba.]

¹⁷⁸ a [Javítva olvashatatlan betüből:] boldogsában [íráshiba.]

abbol. hogy ő építet leg először várost a földet ugy tekintette. mint lako helyét. és nyugodalmát.

3 Az ő szive meg vala romolva és ha külső képen végben vivéis a vallás béli hivatalt, de aztot nem tartá leg főveb dolognak, és nem a leg jobbaktól ajánlya vala az Istennek. ⁵

4. ő benne nagy kevélység, és irigység vala

5. ő utalá, üldözé, és meg ölé az öttset. mert az öttse igazab vala nálánál.

Ilyenekel vannak meg bélyegezve mind azok akik a földi városhoz tartoznak [47b:] ¹⁰

K Ábel. miben volt képe a menyei városnak?

F Abban hogy a földhöz épen nem ragaszkodot azon magát ugy tekintette mint idegent, várost nem építet, tsak az Istennek élt. leg főveb dolognak tartotta a vallás béli hivatallját. és hazájának az eget, ő a halálával a kristust jelentette, és képe volt mind azoknak az igazaknak, kik ő utanna valo időkben üldözéseket szenvedének a gonoszoktól. ¹⁵

K Miben jelentette Abel a kristust, és kain a sidokot? ²⁰

F Sok dolgokban.

1. kain születet elsöben, azután Abel, a sidok meg elözték a kristust, az idöben valo születésiben.

2 kain mezei munkás lévén képzette a ragaszkodást, a melyel lennének a sidok a földhöz

²⁵ joan. 12. 14.
1 petri. ¹⁷⁹ 2. 25

Abel juhász lévén. képzette a kristust a kit jó pásztoroknak nevezik. a pasztorok fejedelmének.

3. kain tsak nyelvel. tiszteli vala az Istent, ¹⁸⁰ és külső képen, a szive meg lévén romolva, ugyan ezeket is hánya az Isten szemekre az sidoknak ³⁰

Isa. 29. 13. matth
15 8

Abel igaz lévén az ő külső ajándéka jele volt a belsönek. a melyel ajánlotta magát az Istennek. valamint szent

¹⁷⁹ petri. [i-e-ből javítva.]

¹⁸⁰ Istent, <de> és [A javítás a törlés fölé írva.]

hebr. 9. 14. Pál mondgya. hogy a kristus az Istennek [48a:] áldozta magát a szent Lélek által.

4. Az írás azt mondgya, hogy az Isten meg vetette kaint, és az ő áldozattját, és hogy ő előtte kedves volt
Dan 9. 26. 27. 5 Ábel, és az áldozattja. így az Isten a sidokot és az ő
matth 3. 17. hebr. 8. 8. 9. áldozattjokot is meg vetette. de a kristus., és az ő áldozattja kedvesek ő előtte.

5. Gyűlölségből és irigységből ölé meg kain az ötsét.¹⁸¹
matth 27. 12. 10 ugyan gyűlölségből, és irigységből ölék meg a sidok a kristust. az ő attyokfiát a Dávid maradékját.

6. Az Ábel vére boszu állást kért¹⁸² kain ellen.
A kristus vére kegyelmet kér, és Isteni boszu allás esik a sidokra, és atöbb bünösökre kik azt haszontalanná teszik meg általkodásokal
hebr. 12. 24.

15 7 kain, vétkiért valo büntetésből, bujdoso. és vándorlo életet élt, és az Isten jelt ada reá hogy senki meg ne ölye.

A sidok, hamiságokért valo büntetésből ki üzetetnek hazájokbol; és a világra el szélyednek. a környülmételésnek¹⁸³ jelit hordozák, mely öket meg külömbözteti má-
S. Aug. libr 12. 20 soktol., és mind végig meg maradnak.
contr. faust. C. 9.

K Az írás miért szól többet Sethről mint sem a több fiairól Ádámnak.?

F Mert ennek a maradéki inkább meg maradának az Isteni hüségben, és az ő maradékabol valo volt a Messiás.
luk. 3. 38. [48b:]

3. Articulus.

Az emberi nemzet meg romlásáról. az özön vizről.

25 K Miképen éltenek a kain fiai, és a töb fiai Ádamnak.
F Tsak nem mindnyájan tévelygésben. és vétékben éltenek, mentől többet éltenek, a vétket is annál inkább
S. Aug. de civ. lib 15 Cap 20.

¹⁸¹ ötsét. [s-y-ból javítva; először ötyét volt.]

¹⁸² kért [r-z-ből javítva.]

¹⁸³ környülmételésnek [környülmétésnekből javítva; lé - beszúrás.]

szaporították, és az Istentelenség hová tovább el terjede
evilágon

K A Seth. fiai is hasonlo. rendeletlen életet élének
tehát. mint a többi?

F Nem, mert ezek többire az Attyokot követék, és
ebben afamiliában tovább meg marada az Isteni szolgálát,
de sok időre¹⁸⁴ ezek is olyanaká levének mint a többi.

⁵ St Aug. de civ.
lib. 15. cap 17.

K Miképen romlának ezek is meg?

St Aug. de civ.
lib. 18⁵ 15 Cap 12.

F A gonoszokal valo társalkodásokal. és vélek szövett-
séget valo vetésel.

10

K Nem vala tehát senki is. a ki szentül. és igazágban
élt volna?

F Anyira el hatot vala ameg romlás, hogy nem vala
majd tsak egy is a földön., aki ártatlan életet élt volna,

K Az Isten büntetetlen hagyáé az emberek vétkeit?¹⁵

[49a:]

F Nem, mert el törlé őket az özön viz által.

K¹⁸⁶ Mitsodás volt az az özön viz.?

F Az Isten rettenetes esöt botsáta aföldre, azon kívül
a tenger el árada ugy anyira, hogy az egész földet el
boritá aviz. és az emberek mindnyajan el veszének az²⁰
egész élő állatokal.

K Az emberek, és az állatok közül egy sem marada
tehát meg?

F Noé nyolczad magával. meg szabadula. ugy az ő
felesége, három fia, és ezeknek a három feleségek, és²⁵
mindeik féle állotbol. egy néhányat meg tartá¹⁸⁷ az Isten
véle.,

K kitsoda¹⁸⁸ vala noé.?

F Ez igaz, és tekélletes ember vala., seth. maradékából.

¹⁸⁴ időre [d-r-ből javítva.]

¹⁸⁵ lib. <ca> 15 Cap

¹⁸⁶ K [F-ből javítva.]

¹⁸⁷ meg tartá<ta> az Isten

¹⁸⁸ kitso<tso>da

K Miképen tartaték meg noé tselédestöl együt?

F A bárkában a mely oly nagy épület volt, hogy abban ök mindnyájan az állatokal. és minden féle eledelel együt el fértenek

⁵ K Az a nagy épület rövid idő alatt készüleé el?

F Noé aztot száz esztendeig épité, az Isten ezt így akará azért, hogy az embereknek elegendő időt adna arra, hogy ki ki meg tudhatná az özön viz [49b:] el jövetelét. és ki ki magában szálván penitentiát tartana.

Math. 24 37.
hebr. 11. 7.
1 petr. 3. 20.
2 petr. 2. 5.

¹⁰ K Az emberek tartánaké penitentiát?

F Nem. meg veték a noé intésit és feddésit, ettenek. ittanak. házasodtanak, és muladták magokot valamint rend szerént. és az özön viz el lepé öket. és mindnyájan el veszének.

¹⁵ K Mitsoda gondolatokot kel indittani a mi elménkben ennek apéldának?

F Ebből meg kel tanulnunk hogy kövesük azokat az intéseket amelyeket adnak nekünk az Isten parancsolat-tyából, aztot ne várjuk hogy egy szers mind¹⁸⁹ azö ha-

Math. 24. 37.

²⁰ ragja reánk szályon. mint a villámlás. hanem szüntelen vigyázunk magunkra

K Mind azok kik az özön viz által el vesztenek. el kárhoztaké?

F Azt el hihetni hogy azok kik a noé intésit meg fogadák,¹⁹⁰ és igazán meg térének, hogy azok el nem kárhoztanak

1 petr. 3. 21.

K Mit jelent¹⁹¹ a noé bárkája és az özön viz

F A közönséges Anyaszent egy házat. és a kereszttsé-
get

¹⁸⁹ egy szers mind [g helyén felfelé húzott szárú betűt kezdett.]

¹⁹⁰ meg fogadák, [á-é-ból? javítva.]

¹⁹¹ jelent(et)a noé

[50a:] Magyarázat.

Tsak az Anyaszent egy házban lehet üdvezülni.¹⁹² azon kívül nintsen üdveség, a bárkán kívül minden el veszet, az özön vizben bünösök el veszének, minden vétkeink el vesznek hogy úgy mondgyam és el töröltetnek a kereszt vizben.⁵

K Mit tselekedék noé. az özön viz után hogy a bárkából ki mene.?

F Az Istennek hálákot adván, néki áldozatokat ajánla, és az Isten meg áldá noét. és a fiait, és meg ígéré. hogy többé özön viz által el nem vesztené avilágot., és azt akará hogy ígeretének jelül lenne az égen a szivárvány.¹⁰

S. Aug. de civ. lib
15. cap 26. st
Ambr. supr¹⁹³
noe. st grego.
hom 16. in ezek.

4. Articulus.

Hogy mitsoda állapotban volt avilág az özön vitzől fogvást. mind adig még az Isten ki hívá Ábrahámot hazájából.

K Miképen szaporodék meg a világ az özön viz után?

F A noé három fiátol. sem, kám, Japhetöl.

K Miképen éltenek a noé maradéki? [50b:]¹⁵

F Az irás nekünk egyebet arrol nem mond., hanem hogy noé meg áldá Semet, és Japhetot, jó erkölcsökért,¹⁹⁴ meg átkozá pedig kámot és annak fiát kanaánt, mert illendő tiszteletel. nem valának hozzája.

Hogy¹⁹⁵ az emberek el szaporodván, kevélységtől viltetvén. hiresé akarák tenni magokot; minek elötte el válnának egy mástol.²⁰

Hogy pediglen ezt végben vihesék egy tornyot kezdé-

¹⁹² üdvezülni. [Ékezetthiba.]

¹⁹³ supr<m>noe.

¹⁹⁴ erkölcsökért, [Ékezetthiba.]

¹⁹⁵ <K> Hogy

nek építeni, és azt akarák hogy az a torony el érje a fellegeket

Hogy azt a tornyot babel tornyának nevezék, az az, ösze zavarodásnak, mert az Isten hogy meg büntesse 5 őket. az ő nyelveket fel zavará; ugy hogy egy mást nem értheték. és így félben kellett hagyni munkájokat. és el szélyedni egymástól. ki egy felé. ki más felé.

St Aug. de civ. 196
lib 16. cap. 2. 4.

Hogy ezen az oszlás után kezdének el terjedni az egész világra.

10 K. Az Igaz istenben valo hit, és a neki valo szolgálat tartaa sokáig az emberek között? [51a:]

F Az emberek mentől többet éltenek. és többre szaporodtanak. annál gonoszabaká lettenek. lassanként az igaz Isteni üsmerettség anépeknek elméjékből el törölte- 15 ték, és bálványozoká lettenek, az,az, a teremtet állatoknak adák a tiszteletet, a melyet tsak¹⁹⁷ az Istennek kellett volna adni.

St Aug. de civ. lib
16. cap 11. 12. 13.

Semnek némely maradéki között tovább meg marada az Isteni szolgálat, de végtire a meg romlás közönségesé lett, 20 és tsak egy sem találtaték a földön a ki az Istenhez illendő szolgálattal lett volna.

K Miképen bánék Isten akoron az emberekkel?¹⁹⁸

F Az egész¹⁹⁹ földnek népit az ő meg romlására, és vakságára el hagyá. sziveknek kívánságit követvén. aka- 25 ratt yok szerint el merülének minden féle rut vétkekben: az Isten a más életre hagyván bünökért valo büntetésit. valaszta magának egy olyan embert aki Attya lenne sok számu népnek., a mely nép az ő szolgálattára szenteltet- nék

30 K ki vala az az ember akit az Isten magának választá? [51b:]

¹⁹⁶ civ. <cap> lib 16. cap.

¹⁹⁷ tsak <tsak> az Istennek

¹⁹⁸ emberkel.? [Íráshiba.]

¹⁹⁹ egész (égész-ből javítva az ékezet áthúzásával.)

F Az Ábrahám volt, a Tharé fia. a Sem familiájából.²⁰⁰ a ki is Cáldéában lakot, asia tartományában

K Az Isten miért választá inkább Abrahámot mint sem mást valakit.?

F ötet tsak az ö irgalmaságából és jó voltából választá ⁵

K Miképen választá ötet?

F Meg parantsolá néki hogy hagyná el hazáját nemzettségit. nemzetit, és meg ígéré néki, hogy attyává teszi egy olyan nagy népnek. akihez sok kegyelmét fogja mutatni. ¹⁰

K Miért kíváná az Isten hogy Ábrahám el hagyná hazáját.?

F 1 Azért hogy meg válnék a rosz társaságtól., nehogy öis meg romollyék reájok valo nézve.

2. Azért hogy a földet ugy tekéntse mint bujdosasnak, ¹⁵ és szarándokságnak helyét, és az eget ugy mint hazáját.

3. Azért hogy Attya lenne olyan népnek akinek különös szokása, vallása, és hajlandosága a töb népektől.²⁰¹

K Mit tselekedék Abrahám? [52a:]

F. Hitt, és engedelmeskedék Istennek, aki meg jutalmaztatá engedelmeségit. ^{20 Gen. 12.}

5. Articulus.

Hogy mitsoda szövetséget tett Isten Abrahámal. és ennek a szent embernek maradékirol.

K Miképen jutalmaztatá meg Isten az Ábrahám hitét,²⁰² el hagyván hazáját hozája valo engedelmeségből?

F Meg jutalmaztatá az ö hitét az erős szövetség által melyet tett véle. ²⁵

K Miben áll az a szövetség?

²⁰⁰ familiájából. [Elírás.]

²⁰¹ népektől. [p helyén felfelé húzott szárú betűt kezdett.]

²⁰² hitét, ⟨?⟩ el hagyván

F Az erős²⁰³ ígéretek, melyeket tett Isten ábrahám-
nak, a mely ígéretek az Isten részéről ingyen és irgalma-
ságból valók valának.

K Mit ígér²⁰⁴ Isten Ábrahámnak?

⁵ F Hogy ötet, és a maradékit gondviselése alá vészi,
hogy sok népnek Attyává tészi, hogy a bö, és gazdag
kanaán földit néki, és az ő maradékinak adgya., és hogy
az ő maradékából származik a Messiás.

K Nem valaé valamely külső jel. mely mint egy zálogul
¹⁰ és bizonyosságul let volna ennek a szövetségnek.? [52b:]

F Igen is, az Isten hogy meg bizonyítsa ígéletit, magá-
ra meg esküvék, és ugyan akoron hagyá akörnyül metel-
kedést, mint olyan jelt, mely meg különböztetné Ábra-
hámot és az ő maradékit a több népektől. akikkel az Isten
¹⁵ nem²⁰⁵ tett ilyen szövetséget.

K Kik valának az Ábrahám fiai?

F Sok ideig nem vala gyermeke Sárától, a ki is kilentz-
ven esztendő²⁰⁶ koráig magtalan marada

Erre valo nézve akará Sára hogy venné magának a
²⁰ szolgálóját Ágárt. akitől egy fia lett. Ismael.

Eztet nem kel tsudálni abban az időben, a melyben az
Isten meg engedte az egy néhány feleséget

K Izmaelben és az ő maradékiban tellyesedének bé az
Isten ígéleti melyeket tet volt Ábrahámnak?

²⁵ F Ábrahám ilyen gondolatban vala. mivel látá felesé-
ginek magtalanóságát. és öregségit

De²⁰⁷ az Isten előre meg mondá hogy Sárának fia
lenne., hogy abban., és annak maradékiban tellyesedné-
nek bé ígéleti. [53a:]

³⁰ Ábrahám pedig hit az Istenben ha szinte nem látta is

Gen. 13. 14. hebr.
6. 13. 16. 17.

St Aug. lib 22.
Contr faust Cap
47.

gen. 17 19

²⁰³ erős [ö-o-ból az ékezet módosításával.]

²⁰⁴ ígér [r-z-ből? javítva.]

²⁰⁵ nem <volt> tett [tett <volt> fölé írva.]

²⁰⁶ esztendő <k> koráig [Tollhiba.]

²⁰⁷ <K> De az Isten

miképpen lehesen a meg. és az Isten meg jutalmaztatá az ő hitit, mivel esztendőre Sárának fia lett, kit nevezé Isáknak.

K Ágár és Ismael. miképpen éltenek sárával. és Isákal?

F Ágár meg veté Sárát. magtalanságáért, meg is bünteték, Izmael pedig veszekedék Isákal, erre valo nézve mind ő, mind az annya²⁰⁸ az Isten parantsolattyából az ábrahám házátol el üzetének. 5 galat 4. 2. 9. 30.

K Ábrahámnak valánaké meg más fiai Ismaelen és Isákon kívül? 10

F Sára meg halván el vevé Cethurát. a kitől hat gyermekei lettek.

K Ezek a hat gyermekek osztozánaké²⁰⁹ Isákal az Ábrahám joszágában?²¹⁰

F Nem mert egyedül Isák volt az Abraham örököse, ¹⁵ a kiis ajándékokot ada atöb fiainak és azt sem akará hogy azok Isákal laknának **[53b:]**

K Mit jelente a szövetség melyet tett Isten Ábrahámal,?

F jelenté azt a szövetséget melyet tett sok idővel azután örökösön a kristus a keresztyénekel., melynek záloga a keresztség. és a melyet jelenté a környül metelkedés. ²⁰

K Miben jelentette a környül metelkedés akereztséget?

F két dologban. 1. abban hogy a keresztség által részesülnek abban a szövetségben melyet tett Isten a keresztyénekel. a kristus által, valamint a környül²¹¹ metelkedés jele volt hogy részesülnek az Abrahamal tett szövetségben ²⁵ St Aug. de civ lib 16. Cap. 26.

2. Abban hogy a keresztségkor vallást tésznek a sziv-³⁰ béli környülmetelkedésről. tudni illik. a világi kívánsá- rom 2. 28. 29.

²⁰⁸ az annya <el> az Isten [Törlés a sor végén.]

²⁰⁹ osztozánaké [n-g-ből javítva.]

²¹⁰ joszászagában? [Elírás.]

²¹¹ környül [könyüből javítva az r beszúrásával.]

gok ellene mondásáról., melyet jelentette a testi környü-
metélkedés.

K Mit jelente az Ábrahámnak, és az ő maradékinak
meg ígért föld?

hebr. 11. 14 15.
16:

5 F A menyét, mely meg ígértet minden keresztyének-
nek, a kiknek ábraham a lelki attyok.

K Ágár és sára mit jelentének.?

galat 4. 22. St
Aug. lib 15 de civ.
cap 2. 3.

F Ágár a szolgáló jelenté a sinagogát,²¹² az az. a sidó
vallást. sára szabad lévén az Anyaszent egy házat. jelenté.

[54a:]

10 K Ismael. és Isák. mit jelentettek?

F Ismael. jelenté a sido népet. Isák a keresztyéneket

Magyarázat

15 Tsak a keresztyén. az, a ki a kegyelemből ujjonan
születik lelki képen a keresztségben., az örökké valo
szövetségnek és életnek ígérte a keresztyéneknek tétet-
tek., az Isten a keresztyéneket úgy tekénti mint fiait, és
nem úgy mint rabjait. a szeretetnek törvénye vagon a
keresztyéneknél, a kristus őket szabadította fel a mojses
20 törvényének szolgálattya alol. a mely törvény rabságban
tartotta azokat akik azt követték. az Anyaszent egy ház.
minek utánna magtalan lett volna sok ideig termekenyé
let. a sidok ellenségi lévén a keresztyéneknek., a mikor
lehete mindenkor üldözek őket. valamint ismael üldözé
25 Isákot. de az Isten meg vetette őket, és az ő synagogájo-
kot. mind ezeket igen könnyü Ismaelre. és Isákra. Ágárra.
és Sárára szabni.

K A Cethurától valo fiai Ábrahámnak mit jelentenek.?

1 cor 5. 11. St
Aug de civ libr
16. cap. 34

30 F A keresztyéneket kik nem a hitből élnek hanem test
szerént., az ilyen keresztyének vehetnek²¹³ Istentől vi-
lá[54b:]gi jókót, de az örökös örökségben részek nem
lészen, és az Isten azt akarja hogy az olyanok kik ahitből

²¹² sinagogát, [Második g-k-ből javítva.]

²¹³ vehetnek [h-t-ből javítva.]

élnék, el távoznak a menyiben töllök lehet az olyan keresztyénektől kik a test szerént élnék

A ki azt akarja meg tudni hogy mitsoda atest szerént élni halgassa mit mond szent Pál. a test szerént²¹⁴ valo élet ezen Apostol szerént az, a midön uralkodik atesti és a földi kívánság, azillyen ameg romlot test szerént viseli magát., azaz, követi annak kívánságit, és amagához valo szeretetet

rom. 8. galat 5. 16.

6 Articulus

Hogy Isáktol, és Jákobtol származának mindnyájan a sidok

K Miért nevezi az irás Abrahámot a hivök Attyának..?

F Mert ő akeresztyéneknek attya. valamint a sidoké ő Attya asidoknak, mert ő tölle származnak mindnyájan, az ő fia Isák által.

Attya a keresztyéneknek, kik az ő maradékától a kristustol származának ahit által. és akit jelente Isák.

K Isák miben volt a kristusnak képe?

F 1. Az ő ártatlan és szent élete képe volt akristus szent és ártatlan életének. **[55a:]**

2 Az Isák áldozattya nyilván jelenté a kristus halálát. és fel támadását

3. Isák az áldozat után attya lett az egész sidoknak. valamint a kristus fel támadása után attya lett akeresztyéneknek.

K Mi volt az Isák áldozattya?

F Az Isten meg akarván próbálni az Ábraham hitét, parantsolá hogy néki fel áldozná a fiát Isákot a ki is mint egy harmintz hat esztendös volt.

Ábrahám ezen meg nem ütközék noha afiát igen szerette, ha ámbár tsudálatosan let is néki öregségiben az a

²¹⁴ a test szerént valo [szerént – utólagos beírás valo fölé a sor végén:] valo élet [valo – beírás a sor előtti margón; a sorvégi valo nincs törölve.]

fia, az ő magtalan feleségítöl., ha szinte az Isten megígerte volt is néki hogy az a fia lesz örököse, es hogy nagy számu népnek lenne atya, de mind ezek a gondolatok és okok. meg nem tartoztaták, minden reménség ellen remélle, el hitetvén magával hogy az Isten aki oly tsudálatosan adta néki fiát fel. támaszthattya a halottaiból is, és a fel áldozásához²¹⁵ foga a hegyen. a melyet szent Hieronimus Moria hegyének nevezi. akálváriához közel. Isákban is az Attyához hasonló hit vala, és az Isten akarattya alá adá magát, ő maga vivé az áldozattýára valo fát. és meg hagyá magát kötöztetni az attyától, a ki is. **[55b:]** már késit ki voná hogy fel áldozná.

hebr. 11. 17.
st chrystost. hom
57. supr. genes.

De az Isten meg elégedvén az Atyának, és a fiunak engedelmeségekel. és hitekel, meg tartoztatá aző karját. és viszá adá fiát. ugy mondván halotaiból: ezért hogy képe lévén a kristusnak szenvedésiben. és keresztben valo halálában. légyen aző képe. fel támadásában is

Az Isten ugy adá hogy abban az orában Ábrahám hátra tekintvén hogy egy kos a szarvánál meg akadot volna a bokorban, aztot fogá²¹⁶ és fel áldozá a fia helyet könyü meg látni hogy miben jelenté ez a kristust, a ki is fel áldozá magát az Attyának az emberek helyet, az írás ötet az Isten bárányának nevezi. magára vévén a világ büneit hogy el töröllye azokat.. másut²¹⁷ ezekről bővebben szollunk.

K kik valának az Isák fiai?

F Esau, és Jákób. ezek ikrek valának. egy nap szülvén őket Rebeka, Esai jöt elsőben evilágra, az Isten meg veté ötet még születése előtt, azután Jákob születék, az Isten

rom 9. 13

ötet szereté. noha még akor azt nem érdemlé.

K Miben veté meg Isten Esaut?

²¹⁵ fel áldozásához [Első o-á-ból javítva, az ékezet meghagyásával.] foga a hegyen. a melyet <hegyet> szent

²¹⁶ foga [Íráshiba.]

²¹⁷ másut [t-d-ből javítva.]

F Abban hogy nem választá ötet, hogy ö lenne Attya népének. hogy ö birná az Ábrahámnak ígért földet. és hogy az ö maradékatol származnék a Messiás, az Isten mind ezeket, az ö ingyen valo **[56a:]** kegyelméből Jákobnak engedé meg.

5

K Esau, és Jákob mit jelentének?

rom 9.

F Esau jelenté a sidokot. és a meg vettetteket. Jákob jelenté a keresztyéneket, és a választattokot.

St Aug. lib 16. de
civ. cap 35. 37.

K Jákobnak hány fiai valának?

F Tizenkét fiai és egy leánya. ezek négy aszonytol¹⁰ lettenek. ezeket nevezik tizen két Pátriárkáknak, és ezektől szarmazek az egész sidó nemzet.

K Minek nevezik a Jákob feleségeit?

F Jákob tsak rákhelt akará elvenni, de meg tsalák, és előbször Liát véteték el véle. a rakhel nénnjét, Liának¹⁵ hat fia lett, rakel pedig sok ideig magtalan maradván, végtire két fiat szüle. Jákob még ezeken kívül ket feleséget véve. bálát. a rákhel. szolgálóját, és Zelphát. a lia szolgálóját

K Minek hiják a Jákob fiait?

20

F Ruben. Siméon, Lévi. judas²¹⁸ Issachár. Zábulon, Dán, Nepháli, Gad, Ázer,²¹⁹ Josef, és Benjamen. és egy leányát Dinának.

K Miért nevezik ezeket Pátriárkáknak?

F Mert ezek fejei atizen két sidó nemzettségnek a²⁵ kiktől szarmazot az egész sidó nemzettség, ez a szó. **[56b:]** Pátriárka görög szó. a mely anyit tészén mint Atya, vagy egy familiának feje.

K Minek nevezik rend szerént ezt a tizenkét familiát?

F Tizen két sidó nemzettségnek., de arra kel vigyázni³⁰ hogy a Josef familiájából ket nemzettség lett, mert az ö két fiát Ephraimot. és Manasest, Jákob fiaivá fogadá; és mindenik feje lett egy nemzettségnek., kik nevekről ne-

²¹⁸ judas [Beszúrás.]

²¹⁹ Ázer, [e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

vezetnek. ez így lévén úgy tettik mint ha tizen három nemzettséget kellene számlálni, a sidok között, de csak tizen kettőt számlálnak, mert a lévi nemzettsége az Isteni szolgálatra lévén szenteltetve., nem osztozék atöbbitel.
5 a meg ígért földben. és abban részt nem vett mint a többi. hanem az Isten azt akará hogy el lennének szélyedve atöb nemzettségek között., kéttseg nélkül azért. hogy példájokal. és oktatásokal az Isteni szolgálatra vezetnék. az attyok fiait.

10 K Melyik leg nevezeteseb a tizen két nemzettség között.

F A juda nemzettsége, mert az Isten ezt kedvellette leg inkább minden időben, a Messiás ebből származot, és végtire azegész sido népet erre a névre nevezék [57a:]

Azt mondám végtire, mert ezt a nevet Judeus közönsé-
15 gesen akor adák az egész nemzetre., a midön viszá tere a babiloniai fogságból, annak előtte csak azokat nevezik vala sidoknak, a kik juda országában laktanak, és azután, hogy az egész szent föld két felé oszlot volna. a mint tovább meg mondgyuk, a Jákob maradékot Izraélitaknak²²⁰ vagy hebreusoknak nevezték.

K Miért nevezték a Jákob maradékot Izraélitaknak, vagy hebréusoknak?

gen 32 28.

F Az ő attyokrol Jákobrol, a nevezeték Izraelek.

A hebréus²²¹ névnek eredete nem olyan bizonyos né-
25 mellyek azt tarttyák hogy Jákob nagy attyát Ábrahámot, hebreusnak nevezték heberöl. a pháleg Attyárol. akinek idejében lett a nyelv meg oszlása, úgy hogy a mely nyelven beszéle heber, a meg marada, és nevezék hebreica nyelvnek, mások pedig más eredetet adnak ennek a névnek., mert a hebreica nyelv szerént hebreus azt teszi tul valo., mert Ábrahám az Euphratesen tul valo volt. és ezen utolso magyarázat [57b:] szerént, Ábrahámot Ebreusnak nevezték a kanaán földin, hogy meg tudhasák

St Aug. de civ
Dei lib 16. cap 1.

²²⁰ Izraélitaknak<nak> vagy [Törlés a sor végén.]

²²¹ hebréus<n> névnek

eredetit., mint ha azt mondták volna, hogy az Euphrátes vízen túl való ember.

K Mit jelente a sido nemzet aki mind egészen egy embertől származék.?

F A keresztyén népet, a ki a kristus által formáltaték. ⁵

K Mit jelentének a tizen két patriarkák. a kiktől eredének mindnyájan a sidok?

F A tizen két Apostolokat, a kik lelki Attyai a keresztyéneknek, azért mondgya szent Pál. hogy *az Apostolok fundamentumira vagyunk építve* ¹⁰ Ephes. 2. 20.

K Mit jelentének Lia és Rakhel.?

F A szent Atyák úgy tekintették liát²²² az ő termékenységiért, mint a mulando életnek képit. és Rákhelt az ő szépségiért és magtalanságáért mint olyan életnek képit, a mely inkább foglalatoskodik az igazság keresésében, mint a²²³ külső munkában. az egyik ideig való és munkás. a másik örökös és boldog. **[58a:]**

¹⁵ St Aug. lib 22.
contr faust
cap 52.

7 Articulus

Az Izraélitáknak egyiptumban²²⁴ való rabságokrol.

K Az Izraeliták biraké mindenkor²²⁵ az Ábrahámnak ígért földet?

F Abrahám. és Isák, és jákob. ót úgy maradának mint ²⁰ hebr. 11. 9. jövevények. és ezeknek maradéki az igeret után négy száz esztendővel birák a földet

K Miért halada anyi sok időre. és miért nem birák hamaréb azt a földet.

F Mert sok ideig²²⁶ valának az Egyiptusok rabságá-²⁵

²²² liát <a ki> az ő

²²³ a <ku> külső [Tollhiba.]

²²⁴ egyiptumban [p-m-ből javítva.]

²²⁵ mindenkor [e-d-ből javítva.]

²²⁶ sok ideig <f> valának

ban, és az Abrahám hazájából való ki menetele után. negy száz esztendővel szabadulának meg a rabságból. és kezdék birni a földet.

K Az Izraéliták mitsoda okból esének az Egyiptiusok²²⁷ rabságában.?

F. A nagy éhség miat Jákob kénszeriteték Egyiptusban menni. minden tselédivel, a mely hetven személyből állot. az ő maradéki őt igen el szaporodának, végtire üldöztetének. és rabság alá veté őket farao az Egyiptumi király. **[58b:]**

10 K Miért mene Jákob egyiptumban az éhség előtt?

F Mert meg tudá azt. hogy az éhségnek hét esztendeig kellene tartani, azt is meg hallá hogy az ő fia Josef hatalmas volna abban az országban., és hogy őt szükségben nem lenne.

15 K Miért ment vala Josef Egyiptumban?

F Jákob ötet inkább szeretvén mint a több fiait. ezek azt meg²²⁸ irigyelvén meg akarak ölni Josefet. de Ruben a leg nagyobik közöttök meg nem engedé, és Juda azt tanácsolá hogy adnák él²²⁹ a kereskedőknek, a kik el²⁰ adák egyiptumban putifárnak. az Isten ezt a nagy vétket a jofel fel magasztaltatására fordittá. és gondviselőjévé tette ötet a familiájának.

K Mit tselekedék Josef Egyiptumban?

F Mint rab ugy szolgálá sokáig putifárt, az ő jó erkölcsiért tömlöczben téteték az Aszonya hamisan²³⁰ vadolására, és az Isten ugy adá hogy az ő fogsága nagy méltóságára válék.

K Miképen válék fogsága méltóságára?

F Farao álmát látván. azon meg ijede. de senki nem³⁰ tudván azt meg fejteni, mondák néki hogy volna a töm-

²²⁷ Egyiptiusok [*u-t*-ből javítva.]

²²⁸ meg <ír> irigyelvén [Tollhiba.]

²²⁹ adnák él [*él - és*-ből javítva.]

²³⁰ hamisan [Beszúrás.]

lötzbén egy jösef nevü aki jövendölö, azonal eleiben viteté jösefet a király, a ki is meg fejtven [59a:] álmát, leg első ministerré tévé, az országban

K Miképen tudá meg Jákob hogy Jösef uralkodnék egyiptumban.?

F Az éhség a melyről ide felyeb emlékeztünk kénszerité jákobot egyiptumban küldenü fiait buzáért kik jösef eleiben vitetven meg üsmeré öket, és magát is meg üsmérteté vélek, meg botsátá nékik vétkeket. és arra kénszeritté öket, hogy egyiptumban vinnék Jákobot minden tselé-¹⁰ destöl, Jákob arra reá álla örömet.

K Hol holt meg jákób?

F Egyiptumban. minek utánna meg jövendölte volna a Messiásnak ideit, és ugyan akoron fogadá a Jösef két fiát fiainak, Ephraimot. és Manassest, kik atöb Pátriár-¹⁵ kák közü számláltatának., atestét Jösef a kanaán földére vivé, és öt el temeté, az Ábrahám, és Isák temető helyében.

K Jösef hol holt meg?

F Egyiptumban. ahol mind holtig nagy méltóság-²⁰ ban²³¹ marada., halálakor meg hagyá hogy az ö tsontyait a kanaán földére vinnék és az²³² Attyai mellé temetnék [59b:]

K Az egyiptusok miképen bánának az Izraélitákal.?

F Addig mind jól bánának vélek, valamég Jösef élt, de²⁵ holta után más olyan király következék a el felejtven Jösefnek, az orszagnak tet szolgálattyát. üldözni kezdé az Izraélitákat, és rabság alá veté.

K Mit jelenté. a Jösef el adatása?

F Jelenté a judás vétkit, a ki el árulá és el adá a kristust,³⁰ St Aug. Supr ps. 80. n. 8.
és a papi fejedelmeket, kik aromaiak kezében adák ötét.

K Mit jelenté a Jösef fogsága és fel emeltetése?

²³¹ méltóságban [g-t-ből? javítva.]

²³² az <Attyai> Attyai [Törlés a sor végén.]

F Jelenté akristus szenvedésit és fel támadását; aki is
üdveséget szerze a sidoknak kik ötet el adák. és apogá-
nyoknak, kiket jelentének az Egyiptusok

8. Articulus.

Mojstes hogy szabadítá meg az Izraélitákat. a husvéti
bárányrol. és averes tengeren valo által menetelről

K Menyi ideig maradának az Izraéliták Egyiptum-
ban?²³³

F Mint egy két száz esztendeig, az Isten azután. **[60a:]**
tamasztá Mojsest. hogy fel szabaditaná népit. arabság
alol.

K ki volt Mojstes?

¹⁰ F Lévinek a Jákob fiának maradéka volt; születése
után három holnap mulva az annya²³⁴ a nilus folyo
vizire tévé; és őt az Isteni gondviselés alá hagyá; mert
faraó parantsolatot adot vala ki hogy meg ölnék a sido
férfitu gyermeket, a faraó. leánya feredvén a folyo vizben,
¹⁵ a gyermekre találá. és meg száná, fel nevelé, és minden
féle tudományokra tanitatá., és fiának fogadá. de Moj-
ses²³⁵ inkább szereté az Isten népével szenvedni. mint sem
nagy uraságban lenni. negyven esztendős korában. az
Attya fiainak látogatásokra mene; őt keveset marada,
²⁰ mert egy egyiptiust meg ölvén, ki kellett menni Egyip-
tumbol. hogy akirály meg ne ölese, onnét a mádianiták
tartományára mene lakni. ahol meg házasodék Jéthron-
nak²³⁶ az ipjának juhait örzé, az Isten meg jelenvén néki.
parantsolá hogy szabaditaná fel népit aziga alol. akoron
²⁵ Mojstes nyolczvan esztendős vala **[60b:]**

²³³ Egyiptumban? [Íráshiba.]

²³⁴ a annya

²³⁵ Mojstes [*Mojes*ből javítva.]

²³⁶ Jéthronak [*k-p*-ből javítva.] az ipjának

K Miképen szabadítá fel Mojses az Izraélitákat a farao rabságából?

F Anyi sok tsudákat tett, anyi sok tsapásokal²³⁷ veré meg Egyiptumot, hogy farao kételeniteték az országból ki botsítani a népet. 5

K Mivel ostorozá meg Égyptumot?

F Az irás tiz félet teszen fel. a viznek vére változását, a békákat, atetveket., bogarakot, abarmoknak dög halálát., a fekélyt, a kö esöt, a setéttséget, sáskát. és a minden féle első szülötnek halálát. 10

K Mellyik ostorozás kénszerité faraot hogy el botsása a népet.?

F A minden féle első szülötnek halála.

K Mi formában történék emeg.?

F Mojses az Isten parantsolattyából. meg hagyá az¹⁵ izraélitáknak. hogy minden tselédes gazda egy bárányt ölne meg, aztot meg sütné, és meg enné, a báránynak vérivel meg kenné a kapuját. azután egy Angyal éttzaka minden első szülötet meg öle az országban., tsak egyedül az Izraéliták házaiban nem mene bé. 20

K Mond meg egy kevesé bővebben, hogy mit parantsola Mojses az Izraélitáknak azon alkalmasógal.?

[61a:]

F. 1. Az Isten parantsolattyából. azt hagyá nékik, hogy mindenik kérjen a szomszédgyától ezüst vagy arany portékát, azt meg tselekedék, az Egyiptiusok pedig mindent²⁵ adának nékik. valamit kérének az Isten arra hajtván sziveket.

2. Mojses azt parantsolá nékik. hogy az első holnapnak atizen negyedik napján estve bárányt öllyenek aztot sütve egyék meg, fejestől lábastól. és a belső részeivel. és³⁰ azt kovásztalan kenyérel. és keserü füvel egyék. az étel sietve legyen. fent álva. utozo köntösben. és bot a kezek-

²³⁷ tsapásokal [Első a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával; l-r-ből javítva.]

ben, semmi idegennek, nem volt szabad vélek enni. a bárány tsonttyait nem volt szabad meg törni, se el tenni a maradékot. hanem hogy meg égesék a mit meg nem ehetnek.

⁵ 3. Azt parantsolá nékik hogy minden esztendőben hasonló napon. hasonló Ceremoniával. ennének bárányt, annak a tsudának emlékezetére. a melyet fog Isten tenni érettek, hogy másod napon nagy Innepet illenének meg szabadulásoknak emlékezetére., hogy azt a bárányt ¹⁰ husvéti báránynak neveznék, és az innepet paschának, az az által menetelnek **[61b:]**

K Miért hagyá Mojses hogy ilyen Ceremoniával ennék meg a husvéti bárányt?

¹⁵ F Mert egy részint kételenek valának az Izraéliták eszerént tselekedni, nagy siettségel kellették utra indulniok, és enniek. hogy erőt vegyenek magoknak, és mint hogy siettenek, idejek nem volt se a kenyér sütésre. se a főzésre.

²⁰ Az Isten azt akará hogy minden esztendőben annak az első husvétnak emlékezetire, husvéti bárányt egyenek.

Mind ezekel a Ceremoniákkal az Isten nagy titkokot akart ki jelenteni.

²⁵ K Az Isten parantsolaé még valamely más különös dolgot is az Izraélitáknak. Mojses által. hogy kényszeritesenek örökösön meg emlékezni az egyiptusok első szülöttöknek halálokról.?

^{Exod. 13. 2.} F Igen is, mert az Isten azt akará hogy az Izraélitáknál. minden első szülöt az emberek közül, és az állatok közül néki szenteltessenek örökösön

³⁰ K Miért akará az Isten hogy az Izraéliták. annyi gazdagságot vegyenek el az egyiptusoktól?

St Iren. lib 4. cap 49. st Aug.²³⁸ contr. faust lib 21. cap 71. 72.

F Hogy meg büntesse azt a hitetlen nemzetet mind azért a mit szenvedtetet az ő népével; és mint egy meg

²³⁸ st Aug. <cot> contr.

jutalmaztassa ezeket a munkáért melyet miveltek az országnak [62a:]

K Mit tselekedének. az egyiptusok, midön látták volna minden első szülöttöknek halálokat?

F. ők magok sietteték az Izraélitákat hogy mennének⁵ ki az országból; de azután tsak hamar meg bánák, hogy el bortsátották, és utánnok menének hogy viszá hoznák, és akor történék a veres tengeren valo által menetelnek nevezetes tsudája

K Miből állot az a tsuda?¹⁰

F Abbol hogy Mojses meg ütvén a veszövel a tengert, két. felé válék. és utat ada az Izraélitáknak, a meg átalkodot egyiptusok utánnok menének. azon a tsudálatos uton. de a midön az Izraéliták által mentenek volna, a vizek esze menének, és az egyiptusok mindnyájan el¹⁵ boritatának, eszerent szabadulának meg az Izraéliták rabságokból.

K Menyiből álla akoron az Izrael népe?

F Mint²³⁹ egy hat száz ezer emberből. ki vévén az Aszonyokot, és az gyermekeket, kik el nem érték volt a²⁰ husz esztendöt.

K Hogy szaporodhaték anyira el az a nép mivel annak előtte két száz esztendővel Jákob²⁴⁰ tsak hetvened magával. ment volt egyiptumban, és azon kívül [62b:] mitsoda²⁵ üldözésekben valának az egyiptusoktól.

F Ez a nép az Isten gondviselése²⁴¹ által. szaporodék anyira az üldözésekben, aki is meg ígérte volt Ábrahám-nak, oly rend kívül valo szaporodását maradékának.

K Mit Jelente az a mód nélkül valo meg szaporodások az Izraélitáknak?³⁰

F A keresztyéneket, akiknek az üldöztetésekben kellett meg szaporodni. és el terjedni.

²³⁹ Mint [n-t-ből javítva.]

²⁴⁰ Jákob [b-k-ből javítva.]

²⁴¹ gondviselése [Ékezethiba.]

K Mit Jelente a Mojses által valo meg szabadulások az Izraélitáknak.

St Aug. in²⁴² ps.
72. n. 5.

F Jelenté a keresztyéneknek, a kristus által valo meg szabadulásokat

⁵ K Mit Jelente a husvétii bárány?

St Aug. contr.
faust lib. 12.
Cap 30.

F A kristust jelenté; a ki is az Istennek báránnya, a kinek halála meg ment minket az örökké valo haláltól, az ő keresztyének bélyegét homlokunkon viselvén., ő az a kezdet., ki a menyegben viszen minket e földről.

¹⁰ K Mit jelenté az atilalom a melyet tett Mojses hogy meg ne törjék. a husvétii báránynak tsonttyait

F. Jelenté azt, a mi történék a kristus halála után, mivel az ő szárait meg nem törék mint akét latornak, kik véle együt fel feszitettek volt. [63a:]

¹⁵ K Mit jelenté a husvétii báránynak étele.?

F Jelenté a szent Eucharistiát, a melyben valóságosan. eszük a kristus testét, aki minket meg váltott vérevel., valamint a sidokot meg menté a báránynak vére ahaláltól.,

²⁰ K Mit jelentének azok a Ceremoniák a melyekel. kelle-
ték enni ahusvétii bárányt.?

F Jelenték azokat a készületeket a melyekel kel Com-
municálni.

²⁵ 1. A ki ahusvétii báránybol. akart enni, annak születet
sidonak, vagy azon valláson lévőnek kelletet lenni,

2. szükséges volt uti köntösben lenni. és páltzának a keziben²⁴³

3. sietve kelleték enni.

4. kovásztalan kenyérel.

³⁰ 5. vad salátával

²⁴² in <supr.> ps. [in – utólagos beírás, halványabb tintával.]

²⁴³ lenni. és páltzának a keziben <lenni,>

Magyarázat.

1. A ki Communicalni akar. annak keresztyénnek kel lenni. 2. uti készületben kel lenni, az az, semi ragaszkodással ne legyen a földi dolgokhoz, **[63b:]** melyek meg akadályoztathatnak. amenyei hazában valo menetelét., 3. nagy hittel, és buzgoságal. kel meg egyesülnünk akristusal; 4. meg kel sanyargatni a penitentzia által. a véteknek testét. a melyet hordozunk., 5 együgyü és egyenes szivüek legyünk, a hamiságnak, és a kétszinüségnek abban ková-sza nem legyen. 5
10

K Mit jelente a veres tengeren valo által. menetel.?

F Jelenté a keresztséget, mert szükséges a keresztyéneknek hogy a keresztségnek vizén által menyenek, hogy lelki hazájokban mehesenek, valamint szükséges vala. által menni. az Izraélitaknak a veres tengeren, hogy a meg ígért földben mehesenek 15

St Aug.²⁴⁴ in ps.
72. n. 5.

K Mit jelentének az egyiptiusok kik a tengerben merülének.?

F Jelenték a mi büneinket, a melyek el töröltetnek a keresztségben. **[64a:]** 20

9 Articulus.

Az Izraéliták. Sinai hegyéhez valo érkezésekről:²⁴⁵
a keserü vizekről. a mannáról. a kö sziklából.
valo vizről.

K A midön az Izraéliták averes tengeren által menének hová vezeté öket Mojses?

F Nagy pusztaságokon vezeté öket által a sinai hegyé-ig, a hová meg indulásoknak negyven hetedik napjára érkezének. 25

K Mojses tudtaé arra az utat.?

²⁴⁴ Aug. <supr.> in [in <supr> fölé írva.]

²⁴⁵ [Sor végén:] érk- [új sor elején:] zésekről:

F Nem vala szükséges az utat tudni, mivel az Isten maga vala kalauzok, napal a felleg volt elől. járojk, és éttzaka. atüz oszlop, midön a felleg vagy a tüz oszlop meg indult. ök is meg indultak mikor meg állapotodot. ök is meg állapotdanak,

K Mivel táplálák magokot az Izraéliták a pusztában?

F Az Isten küldé nekik az egből olyan eledelt., a melyet ök manának nevezék.

K A még az Izraéliták a Sinai hegyéhez érke-
10 [64b:]zének, történeké addig valamely nevezetes dolog közöttök.

F Három nevezetes dolog történek adig. 1. az Izraéliták panasza. 2. a gyözelem melyet vettenek az Ámálecitákon, 3. Jethronak a Mojses táborára valo érkezése.

15 K Mi okból panaszolkodának az Izraéliták?

F Háromszor²⁴⁶ panaszolkodának Mojses²⁴⁷ ellen, először azért mert keserü vizre találtak., másodsor mert kenyerek nem vala., harmadsor hogy vizek sem volt.

20 K Mit tselekedék olyankor Mojses?

Exod. 15 25.

F könyörge és mindenkor botsánatot nyere a népnek, Először az Isten parantsolattyából egy darab fát vete a vízben, és a keserü viz édesé válék.

Exod. 16. 13.

Másodsor az Isten sok számu fürjet botsáta a táborra
25 hogy a nép eleget ehesék, és az égből manna esék. a mely minden nap esék. jó regel. szombatokon kívül. mind addig még apusztában maradának., és eza manna lett eledelek. negyven esztendeig [65a:]

Harmadsor Mojses meg üté akösziklát az Isten parantsolattyából apáltzájával. és abból. sok viz folya.

30 K Mitsoda alkalmasógal gyözék meg az Izraéliták az Ámálecitákokot, és mire kel leg inkább figyelmezni abban a gyözelemben?

²⁴⁶ Háromszor [*Háromszorból javítva m beszúrásával.*]

²⁴⁷ Mojses [*Elírás.*]

F Az Ámáleciták meg akarák állani az ő uttyokot. Mojses el küldé Josué egy seregel. mind válogatot embe-
rekel, az Amaleciták ellen, maga pedig egy hegyre fel
mene. és imádkozék a még a hartz tartá. a midön mojses
fel emelve tarttya vala kezeit, az Izraéliták gyözedelme-
sek valának. a midön pedig fáradságból. le botsáttya vala
kezeit. akoron az Ámáleciták diadalmasok valának, erre
valo nézve két felöl tartatá kezeit mind estig, es az Izraéli-
ták egész gyözedelmet vettenek

Exod 17.

K Mire kel vigyázni jéthronak a Mojseshez valo mene-
telében.?

F Jethro. Mojses látogatására menvén. a leányát, és
annak gyermekeit viszá vivé Mojsesnek, mivel Mojses
viszá küldötte volt a feleségit az attyához,²⁴⁸ még egyip-
tumból valo ki indulása előtt. [65b:] ugyan a Jéthro taná-
tsából osztá el sulyos terhét a töb alatta valo birákra. a
kiket renделе az igasság ki szolgáltatására, választá azért
az ipja tanátsából hatalmas férfiakot. Isten félöket, bát-
rakot, akik az igasságot szerették, és a fősvénységet gyü-
lölték, ilyeneknek kellene lenni minden biráknak..

20

K Mit jelenté a pusztában valo lakások az Izraélitak-
nak.²⁴⁹ azután hogy a veres tengeren által menének?

F Jelenté a keresztyéneknek. keresztségek után valo
maradásokat a földön. minek előtté az örökös hazá-
ban²⁵⁰ mehesenek.

S. Aug. in ps. 72.
n. 5.

25

K Mit jelentének a felleg. és a tűz oszlop mellyek²⁵¹
vezetik vala az Izraélitákat?

F A kristust Jelentették, a ki is azt mondgya. hogy ugy
mehetünk menyekben. ha ötöt követtyük.

S. Greg. hom 21.
in Evang.

K Mit jelentének. azok a bajok, fáradságok unadal-
mak a melyeket szenvedének az Izraéliták a pusztában?

30

²⁴⁸ attyához, [Első a – beszúrás.]

²⁴⁹ Izraélitaknak. <?> azután

²⁵⁰ hazában <mes> mehesenek.

²⁵¹ mellyek <v> vezetik

S. Aug. in ps. 72.
n. 5.

F Jelenték ez életben való nyomoruságokat [66a:] a melyeknek suhajtadni kel velünk a menyei hazát.

K Mit jelente a fa. mely a keserü vizet édesé tevé.?

S. Aug. in ps. 60.

F Jelenté a kristus keresztyét, mely meg édesíti nyomoruságinkot, és azt a lelki vizet, melyet kel innunk aboldogsagra., az az, az Isten parantsolattyának. és akarrattyának követésit.

K Mit jelente a Manna.?

joan. 6 31.

F A kristust. a ki az égből le szállot elő kenyér. a mi táplálásunkra. ez életnek pusztájában a ki nem tsak kegyelmével, de maga testével és vérivel táplál.

K Mit jelente a kö sziklából folyo víz?

joan. 1. 15. 1 cor
10.²⁵² 4.

F A kristust., a kitől ered minden kegyelem és akit az irás lelki kösziklának nevezi. akiből foly az az élő víz mely örök életet ad.

K Mit jelentének az Ámáleciták kik apusztában az Izraélitak ellen hartzolának.?

S. Aug. lib 4. de
trinit Cap. 15

F Jelenték az ördögöket, és mind azokat, a kiket eszközül veszen, hogy ne engedgyék a keresztyéneknek az élők földiben bé menni [66b:]

K Mit Jelente Josué. és a hada kik az amaléciták ellen hartzolának.?

origen. hom. 11.
in Exod.

F Jelenté azt a viaskodást amelyel kel a keresztyéneknek viaskodni, hogy meg gyözhesék üdveségek ellenségit. az anyaszent egy ház pásztori alat.

K Mit²⁵³ jelente mojses ahegyen imádkozván fel emelt kézekel.²⁵⁴

S. Iren. lib 4. cap
41. S. Aug. lib
4 de trinit. C. 15
tertiul. Contr.
marcio. lib 3. C.
18.

F Jelenté akristust, aki ki²⁵⁵ terjesztvén kezeit a kereszten meg gyözte az ördögöt, és azzal azt is mutátá hogy akristus nevében könyörögne a népért.

²⁵² 10. <10.> 4.

²⁵³ K Mit [*Mit* – valószínűleg *K*-ből javítva; a javítás után eléje írt egy másik *K* betűt.]

²⁵⁴ kézek.el. [*kézel*.-ből javítva; az *é* ékezetét nem törölte.]

²⁵⁵ ki [*Beszúrás*.]

K Miért hogy az ámáléciták gyözedelmesek valának mihent mojses le ereszi vala kezeit. mikor pedig fel emelve tarttya kezeit. akkor meg gyözetetének

F 1. Azért hogy meg lásuk, hogy tsak akristus keresztyének ereje által és az álhatatoság által gyözhettyük meg az üdveség ellenségit

2. Hogy nem elég viaskodni hanem még imádkozni is kel. és hogy ha az imádságot nem teszük a vigyázás, és a viaskodás mellé., minden bizonyal meg gyöz az ördög.

3. Hogy azok kik a rejtékben fel emelik kezeket az ég felé. és buzgoságal könyörögnek a kristus nevében., a pásztorokért. és az Anyaszent [67a:] egy házért, azokat nagy tisztelettel kel tekénteni, mivel. részek vagyon az anyaszent egy haztol vett gyözedelemben.

S. Chrys. hom 1.
in Mojs. math.
26. 41.

10 Articulus

Az Izraéliták törvényéről, a²⁵⁶ szövetségnek véréről.

K Mit tselekedének az Izraéliták a midön a sinai hegyhez érkezének?

F Meg parantsolá Mojses a népnek hogy két nap alatt magát meg szenteltye. hogy vehese a harmadikán az Isten törvényit, határt vete a hegy körül és meg parantsolá hogy senki azon által ne menne mert életét el vesztené.

A harmadik napon, mely ötvenedik napja vala egyiptumbol valo ki meneteleknek, a hegyet atüz elfogá, és rettenetes trombita szó hallaték., és az Isten beszéle Mojsesel. a meny dörgés és villámlás közöt

Exod 19

K Miért ada Isten az ő törvényit oly rettentő módon?

F Mert az a nép igen kemény szívü vala, az Isten a büntetésnek félelme alatt akará őket tartani. [67b:] a szeretet törvényinek ideje nem jöt volt még el.

²⁵⁶ a [Beszúrás a szóközbe.]

K Mit monda Isten az Izraélitáknak. a midön szozatot ada a hegyen.?

F A tiz parantsolatot ki hirdeté nékik.

Én vagyok²⁵⁷ ate urad Istened, ki ki hoztalak téged az egyiptum földéről, másut erről beszélünk.

K Ezekben aparantsolatokban valanaké valamely oly dolgok melyek ujjak lehettenek volna a sidok előtt?

F Nem valának mivel azok atermészet törvényét foglalták vala magokban, tudni illik. azon törvényt, a melyet oltot vala Isten minden embereknek szivekben. teremtetésekkor, az irásbol ki is tettik hogy az emberek minden időben köteleseknek tartották magokat ezen tiz parantsolatoknak meg tartására, még Mojses elöt is. nézd meg mit mondottunk erről a tiz parantsolatban

¹⁵ K Mint hogy az emberek üsmerték atiz parantsolatot, miért adá Isten az Izraélitáknak ujontában

F Mert senki nem vala a földön aki aztot meg tartotta volna. és avétek el törölte volt az emberek sziveiben a melyekben oltotta vala²⁵⁸ Isten [68a:]

²⁰ K Az Isten adaé meg mást törvényt az Izraelitáknak atiz parantsolaton kívül?

F Igen is ada meg más parantsolatokat is. Mojses által, melyek az igaság ki szolgáltatását tekinték, és a vallásnak külső Ceremoniáit.

²⁵ K Azokat aparantsolatokat akeresztyének olyan kötelesség alát tartoznaké meg tartani mint atiz parantsolatot?

F A Mojses parantsolati közöt két dolgot kel meg különböztetni, némellyek szükség képen követik a tiz parantsolatot, ilyen a bírának tett parantsolat, hogy igaságot szolgáltatásanak, nem tekintvén senkinek se szegénységét, se gazdagságát, az ilyen parantsolatok min-

S. Aug. in ps. 57
n. 1.

²⁵⁷ Én vagy [Íráshiba *vagyok* helyett.]

²⁵⁸ vola [voltból javítva.]

den időben valok, és minden népeket illetnek, mert a természet szerent valo törvényre vannak fundálva.

A töb törvények szabad akarat alatt²⁵⁹ vannak.ilyen vala atörvény mely meg hagyá hogy minden hetedik esztendőben miveletlen kel hagyni aföldet, az ötvenedik esztendőben minden adoságot el engedni, ilyenek valának aparantsolatok melyek avallásnak külső Cérémoniáit tekinték, és a meg tisztulás., az ilyen törvények tsak a sidokot kötelezték. **[68b:]** ugyan az ilyen törvény béli tselekedetekről mondgya szent Pál. hogy meg mentet minket akristus az iga és a szolgálat alol

rom. 7 6. galat. 4.
31 S. Aug. lib 10.
10 contr faust. cap 2.

K Miért akará az Isten az Izraélitakot annyi sok féle tartásokal. és szokásokal terhelni mivel azok el kellettnek töröltetni a kristus által?

F szükséges vala iga alá vetni azt a népet mivel az a nép igen földi és kemény nép vala. és kevés értelmü.

15 Exod. 33. 3

K Az Izraéliták alázatoságal vévéké ezeket aparantsolatokat.?

F Meg ígérék közönségesen²⁶⁰ azoknak meg tartását,

Az Isten is meg ígéré nékik, hogy őket úgy fogja tekinteni mint a maga népét, mint olyan népet aki szent,²⁶¹ hogy közikben helyhezseti országát. és papságát, hogy őket ellenségektől meg oltalmazza, és bé tölti őket áldásával. de olyan formában, hogy ha parantsolatit hűségesen meg tarttyák.

Exod 19. 5. 6.
Deut 28.

25

K Mit tselekedék Mojses ezen kötés után?

F A könyvben irá az urnak minden parantsolatit., oltárt tsinála, és azon barmokot áldozza fel az urnak., azoknak véreből az oltára hinte. és atöbbit el tévé. azután atett szövetséget²⁶² **[69a:]** akönyvből el olvasá, az egész nép előtt, aki ujontában ígéré az urnak valo

²⁵⁹ alatt [Kereszttel jelölt beírás a sor fölött.]

²⁶⁰ közönségesen [Ékezethiba.]

²⁶¹ aki szent <aki szent,> hogy

²⁶² szövetséget <a> [69a:] akönyvből

engedelmeségit, azután az el tett vérel a könyvet meg hinté, és az egész népet, mondván, *ez a szövetségnek vére. melyet szerzet az ur veletek hogy mind ezeket bé töltstétek.*

Exod 24. hebr 9. 20.

⁵ Az után mojses fel mene a hegyre az urhoz. hogy a két kö táblát el venné. a melyeken vala irva a tiz parantsolat, és hogy meg tudhasa az urtol. mind azokat a melyeket kellett meg tartani a sidoknak. a vallás dolgaiban.

Exod 24.

K Mit jelente a sidoknak, egyiptumbol. valo ki jövede-
¹⁰ leknek ötven nap mulva ki adatot törvény?

F Jelenté azt, a mit tselekedék a szent Lélek az Aposto-
lokal. és a töb esze gyült hivelkel jérusálemben pünkösöd
napján ötven nap mulva azután hogy akristus fel táma-
dása által meg szabaditot volna minket az ördög rabsá-
¹⁵ gából.

A szent Lélek nagy zugásal. szálla reájok, hogy²⁶³ az
Isten törvényit ne aköre, hanem szivekben²⁶⁴ írja.

K Mit jelente akö a melyre vala irva atörvény

F Jelenté a sidoknak kemény sziveket, akiket **[69b:]** az
²⁰ irás kö szivüeknek nevezi. *Adok²⁶⁵ néktek új szivet*
mondgya az ur a proféta által. *és el veszem akö szivet ati*
testetekből, és adok néktek hus szivet, az én lelkemet adom
belétek, és azt tselekeszem hogy az én parantsolatimban
jártok.

Ézék. 36. 26.

²⁵ K Mit jelente a barmok vére²⁶⁶ a melyet Mojses az
oltárra, és a népre hinté hogy petséttye legyen a szövet-
tségnek?

F Jelenté a kristus vérit mely meg tisztit minket bü-
neinkből, és a mely petséttye az uj szövetségnek melyet
³⁰ tett Isten velünk, és a melynek örökké meg kel maradni.

hebr. 9.

²⁶³ hogy <meg> az Isten

²⁶⁴ szivekben [*k-b*-ből javítva.]

²⁶⁵ Adok [*A-a*-ból javítva.]

²⁶⁶ vére<k>a melyet

K Mit jelentének a sidoknak tett ígéreti Istennek, hogy meg tarttyák a törvényt?

1 petr. 2. 9.

F jelenték a keresztyéneknek tett ígéreteket

II Articulus.

Mojstesnek a Sinai hegyen valo létéről.

Magyarázattya mind annak valamit az Isten parantsola néki. avallást illető külső dolgokrol.

K Mit tselekedék Mojstes a Sinai hegyén?

F Az Isten meg mutatá néki mi formában tsináltassa. ⁵
1. a hajlékot. 2 a szövetségnek ládáját. 3. a kegyelemnek tábláját. 4. az asztalt.. 5 a gyertyya **[70a:]** tartót, 6. az illatok oltárát. 7. az áldozatok oltárát. 8 a réz kádat, 9. a papi öltözeteket, meg is parantsolá néki hogy mind ezeket olyan formán tsináltassa a mint neki meg mutat- ¹⁰
ta. végtire oda adá néki a két kö táblát. melyeken a tiz parantsolat vala írva.

K Mit jelente az a forma, a mely szerént parantsolá Isten Mojstesnek hogy mind ezeket meg tsináltassa?

F A szent Lélek azt akará velünk meg értetni az által., ¹⁵
a mint szent Pál mondgya. hogy a hajlék, a láda, a tábla, és mind a többi tsak árnyéki,²⁶⁷ és figurái valának mind ^{hebr. 8. 5.}
annak, a minek kelleték bé tellyesedni, az uj törvényben

K Mi vala a hajlék?

F Az olyan templom volt, a melyet hordozhatták, és ²⁰
amelynek addig vevék hasznát a sidok, valamég a jérusálemi templom fel nem epiteték.

Ez a templom két részből állot. mely két részt. egy nagy lepedő rekesztette el. egyikét amásikátol. az első rekesztést nevezték szentnek. a másikat.a szentek szent- ^{hebr. 9. 2. 3.}
tyének

K Mit jelente a hajlék.? **[70b:]**

²⁶⁷ árnyéki, <k> [i-σ-ból javítva.]

hebr. 8. 11. F. A második része ahajléknak., melyet a szentek szenttyének nevezték, az eget jelenté., az első jelenté akristust az ő halando testében, és az Anyaszent egy házat eföldön, akiis ugy áll it mint számki vetésben és 5 bujdosásban.,

K Mi vala a szövetségnek ládája.?

Exod. 25
hebr 9. 4. F A meg rothadatlan fábol valo láda volt, a mely. mind belöl, mind kívül, tiszta arany pléhekel volt bé boritva, ez a láda arra valo volt, hogy abban állyon a 10 törvénynek két táblája, erröl is nevezék szövetség ládájának, mert az Istenel tet szövetség abban állot., és ennek a ládának mindenkor a szentek szenttyében kelletet maradni.

K Mit jelente a szövetség ládája.?

St Cyril alex. lib
4. in joan C. 28. 15 F Jelenté a kristus emberségit.

K Mi vala akegyelemnek táblája?

Exod. 25. 17. F E szerént nevezték a szövetség ládájának fedelét, ennek tiszta aranybol kelletet lenni, akét végin, két Cherubim volt aranybol ki tsinálva: a kik szárnyakot ki 20 terjesztvén, a láda fedelét bé fedték., az Isten mindenkor onnét szollot, és erröl is mondgya sok helyt az irás, hogy az Isten a chérubimokon ül, azért is nevezik propitiatoriumnak. az az. olyan helynek. a honnét az Isten kegyelmit mutatta az emberekhez. [71a:]

colos. 2. 9. I joan
2. 2. rom. 5. 2.
hebr 4. 16. 25 K Mit jelente a kegyelemnek táblája?

F A kristusnak Istenségit, a mely bé fedezi azö ember-ségit. ugy hogy *ő benne lakik az Istenségnek minden tel-lyes volta test szerént, és ő a mi büneinkért. engesztelő, és csak ő általa nyerünk irgalmaságot*

30 K Mi volt az asztal.?

F Az. az asztal meg rothadatlan fábol volt tsinálva, és arany pléhekel volt bé boritva., a csak arra valo volt hogy kenyereket tettenek reája.

K Mik valának azok a ki tet kenyerek?

35 F E szerént nevezék a tizenkét kenyeret, a melyeket az

asztalra tettek. a papok hatot, hatot raknak vala egy másra. és minden héten meg ujitották

K Mit jelente az asztal. és a kenyerek.?

F Az Eucharistiának²⁶⁸ oltárát jelenté. a melyen szüntelen ajánlya a kristus magát az Attyának., a mi bűneinkért, az új törvény béli papok által; akenyérnek. és a bornak színe alatt

⁵ st damas, lib 4.
Cap 14.

K Mit jelentének a tizenkét számú kenyerek.?

F Tizenkettőt azért tettek, mert Izraelnek tizen két nemzetségit jelentették. a tizen két nemzetség jelenté az egész keresztyénséget, a ki magát ajánlya az Istennek a kristus által. akristusban, és a kristusal. a [71b:] szent áldozatban mondgya szent Agoston.

civ. lib 10. cap 20.

K Mi vala a gyertya tartó.?

F Tiszta aranyból volt tsinalva hét agura, és mindenik ágnek a végén egy lámpás vala., mind ezt nagy mesterséggel kellett meg tsinálni.

Ezeknek a lámpásoknak az illatok oltárja előtt kellett²⁶⁹ égni.

K Mit jelente ez a hét águ gyertyatartó?

20

F A kristust, és a pásztorokat jelenté.

K Mi vala az illatok oltára?

F A rothadatlan fából tsinált kis oltárocska vala, és egészen bé vala borítva arany pléhekel., ennek²⁷⁰ az oltárnak a szent helyen kellett állani, etsak arra volt rendeltetve, hogy az illatokot, a mellyeket minden nap este és reggel ajánlották. apapok arra rakták. és meg égették az ur előtt.

K Mit jelente az oltár. és az illatok?

F Az oltár jelenté akristust, és az illatok képzelék. az imádságot. akristus szüntelen könyörög érettünk, és apa-

²⁶⁸ Az Eucharistiának <asztalát> oltárát

²⁶⁹ kellett égni. [Íráshiba.]

²⁷⁰ ennek [nek – későbbi beírás a sor végén, en mellé, világosabb tintával.]

poknak minden nap kel ajánlani az Istennek a kristus által mind magokért, mind anéért, akönyörgéseknek illatnyát, mint kedves illatu temjént.

K Mi vala az áldozatoknak oltára?

5 F Az az oltár meg rothatatlan fábol volt tsinálva. és rézel bé volt boritva, ezen az oltáron [72a:] áldozták az Istennek az áldozatokat

K Mit jelente ez az oltár?

hebr. 13. 12.

10 F Jelenté akeresztet a melyen fel áldozá magát akristus, akit is jelentették arégi áldozatok., ugyan²⁷¹ azért is tették ezt az oltárt a hajlék kerületin kívül, mert a kristus Jerusalemen kívül fesziteték meg.

K. Mi volt a réz kád?

15 F Az olyan nagy réz edény volt. amelyet meg töltötték vízel. és ahajlékon kívül tartották. azért hogy papok abbol meg mosság²⁷² lábokat és kezeket, a midön a hajlékban kellett szolgálniok

K Mit jelente ez?

S. Greg. hom. 17.
in Evang.

20 F jelenté a lélek üsméretnek nagy tisztaságát, amellyel kel az Anyaszent egy házban végben vinni a szent hivatalokot. erre valo nézve tesznek a templomok ajtaja mellé szentelt vizet

K Melyek valának a fő pap köntösi.?

Exod. 28.

25 F A mely elő, és vála valo, köntös, a szoros gyolcs ruha, a süveg, és az öv.

K Melyek valának köntösi atöb papoknak?

F A gyólcs ruha, az öv, és a süveg.

K Mit jelentének mind ezek aköntösök

S. Aug. quaest. in
Exod. S. Hier.
epist ad fabio.

30 F Jelenték azokat a jó erkölcsököt a melyekben kel öltözni az ur szolgainak.

²⁷¹ ugyan azért [*u-a*-ból javítva.]

²⁷² meg mosság [*meg mossák*]

[72b:] 12 Articulus.

Az arany bornyurool., azért valo büntetésről, a Mojses ábrázattya bé fedéséről. a főpaprol. Áaronrol. és a lévítákrol:

K. Miben foglalatoskodnak vala az Izraéliták a sinai hegyénel. a még Mojses²⁷³ negyven napig a hegyen vala.?

F Azt gondolák hogy Mojses meg holt volna mivel olyan sokáig maradna a hegyen. és arra kénszerítették Aaront, hogy nékik balványt tsinálna, a kit imadnának. 5 Aaron gyengeségből anép kívánságára álla, és arany bornyut öntete. akit anép imadá.

K Mit tselekedék Mojses midön lejöt volna ahegyről..

F Látván azt a fertelmes tselekedetit anépnek, el töré akét táblát, melyet viszen vala a népnek, azután porrá 10 tévé az arany bornyut., aprot a vízben veté, meg itatá az Izraélitákal; Aaront erősen meg feddé. és a lévi nemzetsége eleiben menván. parantsolá nékik, hogy minden kegyelem nélkül ölnék meg atáboron akit elöl utol találánának., azt végben vivék, és azon anapon huszon három 15 ezer embert ölének meg, és alévíták ezen tselekedetekért az Istennek szenteltetének.

A vulgáta enyi számut teszen fel. noha a hetven²⁷⁴ forditok, és atöb féle versiok tsak három ezeret mondanak, [73a:] 20

K Mit tselekedék Mojses azután.

F Eleiben adá a népnek fertelmes tselekedetit. és imád-ságával. meg engesztelvén az ur haragját. fel. mene a hegyre. a hol negyven napig marada étel, és ital nélkül., azután viszá térvén két új kö tablát hozza le a hegyről. a 25 melyekre az Isten irta vala törvényit., és meg tsináltatá mind azokat a miket az Isten parantsola néki. ahajlék iránt., az Isten tsudálatosan meg is mutatta vala akor

²⁷³ Mojses [j-s-ből javítva.] negyven napig </> a hegyen

²⁷⁴ a hetven <m> forditok, [Törlés a sor elején.]

Mojsteshez való kegyelmeségit, mivel a midőn le ment ahegyről, az ő abrázattya oly fenyos volt, hogy az Izraéliták nem nézhetének reája, és kénszeriteték bé fedezni ortzáját amidőn vélek beszéllet.

⁵ K Mit jelente az a fedél a melyel a Mojses ortzája vala bé fedve.?

F Jelenté a sidok vakságát. és azt a fedelet a mely nem engedé meg a sidoknak hogy meg láthasák a kristus ditsőségit., és a jövendöléseket. melyek ő rolla szollanak.

¹⁰ K Kit választának a fő papságra és a töb papi hivatalokra.?

F Az Isten parantsolattyaából Mojses fő pap-[73b:]nak szentelé Áaront, és ennek fiai is fel szenteltetének a papságra, a lévi nemzetsége pedig egészen fel szentelteték.

¹⁵ a hajlékban való szolgálatra.

Nem emberi hajlandoságból választá Mojses Aaront, és ennek fiait, a papságra, és a lévítákat a hajlék szolgálattyaára. mivel ha a természet indulattyaát akarta volna követni, inkább választotta volna a maga fiát apapságra.

²⁰ Mojses nem tselekedék tehát. mind ezekben egyebet, hanem az Isten rendelésit követé., a melyet az Isten két nevezetes dologal. meg bizonyittá az Izraélitáknak.

l:xod. 28.

Coré, Dáthán, és abiron két száz ötvened magokal Mojses, és Áaron ellen fel támadának. mondván hogy ²⁵ nekik anyi közök volna apapsághoz valamint Aaronak, aföld meg nyilék, és el nyelé ezt a hármát, az égből eset tűz. el törölé a többit.

Az Isten parantsolá azután Mojsesnek, hogy tenne tizen két veszöt a hajlékban, a melyeken légyen a tizen ³⁰ két nemzetségnek nevek, különösön tett pedig egy veszöt az Aaron nemzetségiért, meg mást alévi nemzetségiért, tsak egyedül az Aaron veszeje hozza egy éttzaka alat. virágot, és gyümöl[74a:]tsöt, és ezen tsuda tétel által az Isten világosan meg üsmérteté a sidokal. hogy Áaront. ³⁵ és az ő nemzetségit választotta a papi hivatalra.

K Mit jelente a. hogy az Isten az Aaron nemzetségit

választá a papságra,? és meg bünteté azokat, kik azt erőszakosan akarák magoknak tulajdonítani.? a papságot?

F Az Isten meg mutatá ez által, hogy nem kel mi magunknak tulajdonítani az új törvénybéli papságot, ⁵ hanem várni kel. hogy az Isten hijon arra mint Ááront. mert más képen olyan rettentő büntetést várhatunk magunkra, valamely vala Corén, Dáthánon. és abironon

K Mit jelentének. Coré, Dathán. és Abiron?

F Jelenték mind azokat, kik hivatás nélkül veszik fel ¹⁰ a papi hivatalt. de főképen azokat; kik az egyeséget elrontván, szakadást tsinálnak az Anyaszent egy házban. ¹⁰ S. Aug. epist 48 ad vincen.

13 Articulus

A kémekről, az Izraéliták pusztában valo zugolodásokrol, büntetésekről, a Caleb. és Josué meg jutalmaztatásokrol.

K. Mit tselekedék Mojses azután, midön rende[74b:]lést²⁷⁵ tett volna mind arol. a mi az Isteni szolgálatot illeti? ¹⁵

F Tizen két kémet küldé a kanaán földére, mindenik nemzetségből, egyet, hogy onnét gyümölcsöt hoznának.

K Mit mondának akéme arrol a földről?

F Azt mondák hogy a föld igen jó volna, és bizonyágul olyan mód nélkül valo nagy szöllő ágat hoztanak ²⁰ onnét gerezdestől. hogy egy rudon két embernek kellették vinni, de tiz akéme közül anépet zugolodásra indították. mondván hogy oly hatalmas nép birja azt a földet. a kit lehetetlen volna meg gyözni.

Az Izraéliták ezt halván zugolodni kezének, és Mojses ellen támadának, azt kívánák hogy inkább apusztában halnának meg. olyan²⁷⁶ főt akarának magoknak választani aki viszá vigye őket. egyiptumba, de ez a két kém.

²⁷⁵ redelést [Íráshiba.]

²⁷⁶ olyan [n-t-ből javítva.]

Caleb. és Josué igen kezdék bátorítani, és tsendesíteni anépet, mondván hogy az Isten hatalma erősebb annál anépnél.

A Cáleb, és a Josué intési és beszédi semmit nem
5 használnak a nép előtt, de sőt még annál inkább fel gerjeszték, mert a más tíz kémek egészen fel indították, és meg ijesztették vala., és ezt a két szent embert már meg követték volna, azért hogy²⁷⁷ az Isten hatalma mellett szollottak., hogy ha abban a szem pillantásban az ur
10 ditsősége nagy fényeséget. lenem szállot volna ahajlékra.

[75a:]

K Ez a fel támadás büntetetlen maradaé?

F Nem mert az Isten hirtelen való halálal. el törlé a tíz kémeket.²⁷⁸ a kik indittoi valának; és meg mondá hogy mind azok kik zugolodtanak, bé nem mennek a meg ígért
15 földre., hogy negyven esztendeig apusztában maradnának., mind azok akik ahusz esztendőt meg haladták őt hálnának meg. kivánságok szerént. hogy egyedül Cáleb, és Josué mennének a kanaán földére az Isten egészen²⁷⁹ el törlötte volna a népet. hogy ha mojses meg nem tsendesítette volna haragját az urnak könyörgésivel
20

K Mit jelentének a tizen két kémek?

F Jelenték az Anyaszent egy ház pásztorit, akiket az irás, az Izrael háza kémjeinek. és vigyázoinak nevezi.

K Mit jelenté a szöllő a melyet két ember vit a vállán
25 fel fügesztve a rudon?

F Jelenté akristust, a kereszt fán fügesztve,

K Mit jelenté a sidok fel támadások, kéttségben esvén hogy bé mehesenek a meg ígért földre. látván anagy akadályokat a melyektől tartának.?

30 F Jelenté az olyan keresztyéneket kik kéttségben esvén hogy meg győzhesék üdveségek ellenségit., és hogy el

Num. 13. 32.

Isa. 56. 10.

S. Aug. in ps. 8.
n. 2. S. Bern.
serm 44. in Cant.

²⁷⁷ azért hogy [azérhogyból javítva a *t* beszúrásával.]

²⁷⁸ kémek, et. [kémek,-ből javítva; a második *k-t*-ből javítva.]

²⁷⁹ egészen <t> el törlötte

érhesék az üdveséget, akristus ellen támadnak [75b:] és rosz kívánságokra adgyák magokat.

Ephes. 4. 19.

K Cáleb, és Josué kiknek valának képei?

F A hü pásztoroknak, kik az Istenben valo bizodalomra indittyák anépet, és arra hogy reméllyék a kristus segittségit., a ki velünk meg gyozei minden akadályit üdveségünknek

K Mit jelente az üldözes melyet szenvedének Josué, és Cáleb,? amás tiz kémeknek²⁸⁰ ingerlésekre?

F jelenté azokat a jó pásztorokat, kik Isten szerént¹⁰ vivén végben hivatalyokat, és minden emberi tekintet nélkül, szenvednek az olyan rosz és magok hasznát kereső pasztoroktól., és akik nem ahit szerént viselik magokat, ilyen példák minden időben voltak, el kezdvén, akristus, és az Apostoloktól fogvást. nézd meg mit szenvedet akristus az irás tudoktól. és a fariséusoktól.,²⁸¹ szent Pál a hamis apostoloktól. 2.epist. ad Corin. st joan. 3 epist. v.9. olvasd meg a szent Athanásius, és szent Chrysostomus életeket

K Mit jelente abüntetés amelyel bünteté Isten atiz²⁰ kémeket?

F képzélé azt a büntetést, a melyel²⁸² némelykor láthato képen, de mindenkor láthatatlanul bünteti meg azokat, kik üldözéseket tamasztanak ajó pasztorok ellen, és azokat kik részesek az üldöztetésben., nézd meg az árius²⁵ halálát szent Athanásius életében.

[76a:] K. Azt mondád hogy hat száz ezer ember közül. kik egyiptumból ki jövének, tsak Caleb, és Josué menének bé, a meg igért földre és atöbbi mind el veszének apusztában, mit²⁸³ jelentet a.?

F Jelenté azokat a kevés számu keresztyéneket, kik az

²⁸⁰ kémeknek [Első e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

²⁸¹ fariséusoktól., [r-s-ből javítva.]

²⁸² a melyel [a – beszúrás.]

²⁸³ mint [Íráshiba mit helyett.]

üdveségnek földére érkeznek, mondtam kevés számu, hogy ha azokhoz hasonlítottam számokat akik el kárhoznak. eretentő igazság, és nehéz volna el hinni, hogy ha szent Pál ezt világosan előnkben nem adná.

14²⁸⁴ Articulus.

Az ellen mondásnak vizéről. aréz kigyorol. a báláám tanáttsárol. és a Mojses haláláról.

5 K. Mit mivelének az Izraéliták apusztában negyven esztendeig?

Deut 8. 2.

F Az Isten hol²⁸⁵ egy felé, hol más felé utoztatá őket, de a szüntelen valo tsuda volt, hogy azon idő alat, se sarujok, se köntösök el nem szakadot, és mindennap manna hullot le nékik az égből. szombatokon kívül.

K Hivebbek. és engedelmesebbek valának akoron [76b:] az urhoz mint sem annak előtte?

F Nem, mert mindenkor kemények. és durvák valának, meg unván a sok utozást, gyakorta zugolodának, az Isten. és Mojses ellen., egyszer azért támadának fel hogy vizek nem volt. másodszer azon panaszkodának hogy a mannát meg untak volna, egy szoval mindenkor panaszkodtanak az ur ellen

K Miképen tsendesüle meg a nép aviz nem létiért?

Num. 20. 11. 12.

20 F Mojses a paltzájával meg üté kétszer a kö sziklát., a honnét nagy bövségel folya aviz, ugyan it is történék a, hogy Mojsesnek nem vala az az egész bizodalma az Istenben; mint a melyel volt rend szerént öbenne, és az irás mint egy értésünkre adgya, hogy kételkedék tsuda tételiben., de akár minémü legyen a fogyatkozás a melyben esék akor Mojses. elég ahogy, azt a vizet ellen mondas vizének nevezék, azért, hogy a nép zugolodék.

²⁸⁴ <16> 14

²⁸⁵ ho<gy>l egy felé, [l <gy> fölé írva.] hol más felé

K Az Isten nem büntetéé meg Mojsesnek ezt a fogyatkozását?

F Meg, mert büntetésül, azt mondá néki, hogy a megígért földet meg látná., de oda²⁸⁶ bé nem menne. és hogy más vinné oda azö népit. 5

K Miért engedé meg Isten hogy Mojses abban a [77a:] fogyatkozásban esék.?

F Azért hogy ötet meg aláza., és hogy meg mutassa a népnek, hogy öis olyan ember valamint a többi. és hogy azon büntetés által nekünk nagy titkot nyilatkoztason ki, 10
Theodoretus. quæst 37. in Num.

K Miért bünteté meg Isten Mojsesnek ezt a fogyatkozását oly hamarságal.?

F Azért hogy az ideig valo büntetéssel el kerültesse vele a más életben valo büntetést, mivel az Isten meg bünteti 15
hebr. 12. 56. prov. 3. 11. 12.
azt akit szeret, és az olyan ideig valo büntetések, azö Atyai irgalmaságának jelei.

K Az Isten meg büntetéé²⁸⁷ anépet azért. hogy a manát meg utalá, és az ö utolsó zugolodását.?

F Igen is meg, mert az ur sok számu kigyot küldé 20
közikben. a kiknek marások olyan vala mint atüz, sok embert vesztének el ezek a kigyok. num. 21. 6.

K Miképen lett vége ennek abüntetesnek.?

F Mojses réz kigyot tsináltata az Isten parantsolattya-ból, és azt magosan fel emelteté., és akik arra néztek meg 25
gyogyultak a kigyó marástól.

K Mit jelenté a réz kigyó. [77b:]

F Az a méreg nélkül valo réz kigyó jelenté a kristust, a ki a fára fel emeltetet; és a ki meg szabadit minket akigyotól, az, az, az ördögtől. tsak reája nézünk, a kristus 30
Joan. 3. 14. 15.
maga tanyit minket erre az igazságra.

²⁸⁶ oda⟨m⟩ bé nem menne,

²⁸⁷ meg buntetéé [Ékezethiba.]

K A nép nem indította fel az Isten haragját azután a Moyses haláláig?

F Fel indította még egy szer a vétkeket, melyeket tselekedék a mádiánitabéli aszonyokal.

5

Magyarázat.

Bálák a Moábitak királya magához hivatá Báláamot, azért hogy anépre átkot mondgyon, de az Isten ugy igazgatá ennek aprofétának a nyelvét., hogy nem átkot, hanem áldást monda a népre. és meg jövendölé a Messiás el jövetelét. de az a proféta tartván attol. hogy elne veszese a jutalmat melyet²⁸⁸ akirály ígért vala néki, erre valo nézve, fertelmes rut tanácsot ada akirálynak, tanácsolván azt néki, hogy küldene aszonyokat az Izraéliták táborára, a kikel való vétkekért, az Isten haragja reájok fog szállani. és azután a király könyen meg gyözheti azt a népet a tanács tették, és meg fogadák, és a nép atisztáta-[78a:]lanságban. és bálványozásban esék

15

K Az Isten meg büntetéé ezeket avétkeket?

F Igen is meg, mert Moyses az Isten parantsolattyából meg öleté az eleit a népnek. és a kik vétkesek valának, azután parancsolá hogy levágnák mind azokat, kik a tisztátalanságban., és a bálványozásban estenek, huszon négy ezer embert vágának le azon anapon., azon alkalmatoságal mutatá meg phiné nagy buzgoságát mivel látván egy Izraélitát más idegen aszonyal. együt mind a kettöt meg ölé egy szers mind, és azon tselekedete által az Isten haragja meg tsendesedék

25

K Az Isten nem büntetéé meg a mádiánitákat és a²⁸⁹ moábitákat is?

30

F. Igen is²⁹⁰ meg, mert az Isten phinét két ezer emberel ellenek küldé, báláe, és báláam el veszének, és a mádiáni-

num. 31.

²⁸⁸ melyet [et – beszúrás.]

²⁸⁹ a </> moábitákat [i-a-ból javítva.]

²⁹⁰ is [Beszúrás.]

tákokat mind le vágág.²⁹¹ tsak éppen a szüzeket hagyatá meg Mojses.

K Mit tselekedék Mojses²⁹² ezen gyözedelem után?

F²⁹³ Az Isten parantsolattyából Josuéra adá a²⁹⁴ népre valo egész gondviselést, hogy ő vinné bé anépet a meg ígért földre, azután az egész nép előtt ujontába [78b:] ki hirdeté mind azokat a miket az Isten parantsolt volt néki, meg jövendölé nékik hogy a sidok meg vettetnek, és apogányok vétetnek fel helyetek., azután áldást ada mindenik nemzettségre, és fel ira mindeneket egy könyvben, a mely könyvet a frigy ládájában tételé. azután fel menvén egy nagy hegyre., a honnét az Isten meg mutatá néki a meg ígért földet., és ugyan ót meg hala, az Izraéliták azt soha meg nem tudhaták hol légyen az ő temető helye, vagy azö teste.

K Azt mondád hogy Mojses nem vivé bé a²⁹⁵ népet a meg ígért földre, meg büntetvén az által kételkedésiért. és hogy Josué adá. és osztá el azt a földet hogy birják. mit jelente a?

F A nagy titkot jelente, melynek ez a magyarázattya.

Az emberek avétek által az ördög rabságában valának, melyet jelente az egyiptumban valo rabságok²⁹⁶ az Izraélitáknak, az Isten meg akarván őket szabadítani, az írot törvényt adá nékik. Mojses által, ez a törvény meg üsmérteté²⁹⁷ vélek meg romlásokat. és rabságokat, azt is meg mutatá nékik hogy miképen lehesen nékik meg szabadulniok, és elejekben adá ajót, a melyre igyekezzenek, de annak a törvénynek nem vala anyi ereje hogy [79a:]

²⁹¹ le vágág. [le vágák.]

²⁹² Mojses [Mojséből javítva.]

²⁹³ F [K-ből javítva.]

²⁹⁴ a [Alig észrevehető, halvány beszúrás.]

²⁹⁵ a népet [a-n-ből javítva.]

²⁹⁶ rabsá-<so>gok [Törlés elválasztás után, a sor elején.]

²⁹⁷ meg üsmérteté [A második *t* – hosszú-f-ből javítva.]

galat. 3. 11.

hebr 7. 19.

meg gyógyithasa²⁹⁸ az emberi szívnek meg romlását., se anyi hogy minket egyedül az örök boldogságra vihesen. az a nagy tsudálatos dolog a kristust illette, mint egyedül valo meg váltot. akinek Josué viselte anevét. tsak egyedül⁵ a kristus az ő kegyelme által, /:mely kegyelem hatalmasab a Mojses törvényénel.:/ tisztit. és tart meg minket, és vezet minket az örök életnek birtokában, akit jelentet a meg ígért föld.

15 Articulus

Josué alat valo el osztásáról a meg ígért földnek.,
a Birak alat valo létekről az Izraélitáknak.

K Mit tselekedének az Izraéliták a Mojses halála¹⁰ után.?

F Azt fogadák hogy Josuénak mindenben fognak engedelmesskedni, és Josué birodalmok alá adá a meg ígért földet,

K könnyen jutánaké ahoz a földhöz, és valaé valamely¹⁵ akadály?

F Igen sok vala. de ök azt mind meg gyözék Josué vezérlése alat. és mind meg ölék a²⁹⁹ népeket kik a földet birják vala [79b:]

K El törölteténeké ugy mind azok a népek. kik birják²⁰ vala azt a földet hogy egy sem³⁰⁰ maradot volna.?

F Az Isten ugy adá hogy tsak lassanként³⁰¹ irták ki őket, és tsak akor. a mikor az Izraéliták anyira el szaporodának, hogy ök magok is birhatták a földet., és azért is hogy legyen mindenkor valamely tartások, és vigyázás-²⁵ban legyenek.

K Miképen oszták el az Izraéliták a meg ígért földet.?

²⁹⁸ meg gyógyithasa <az emberi> az emberi szívnek

²⁹⁹ a <népet> népeket [A javítás a törlés alá írva, lap alján.]

³⁰⁰ egy sem <J> maradot

³⁰¹ lassanként [Első n – beszúrás.]

F Josué sorsot vettete reája, és mindenik nemzettség azt a részt³⁰² el vevé a melyet az Isten rendelése ada néki.

K Mit jelentének azok az akadályok melyeket találának az Izraéliták Josué alat ameg ígért földön. és azok az ellenségek a³⁰³ kik ellen kellették hartzolnioni, és akiket tsak lassanként fogyaták el.⁵

F Azok az akadályok és ellenségek. jelenték a³⁰⁴ belső, és külső ellenségeket. a kiket meg kel győzni a/ Anyaszent egyháznak, és különösön mindenik hívnek, eföldön, hogy birhasa a menyet. melyet nevezik az élők¹⁰ földének

A keresztyének tsak lassanként győzik meg azokat az ellenségeket. és az Isten hágy nékik mindenko valamely ellenséget, azért hogy gyakorol-[80a:]lyák a jó erkölcsöt. hogy félelemben legyenek, és hogy el ne veszesék magokat. a kevélységet., és a resztséget.¹⁵ S. Hier. ad paul. epist 103.

K Miért akará az Isten hogy az Izraéliták között, sors által osztasék a meg ígért föld

F 1 Hogy veszekedés, és zugolodás ne lenne közöttök,

2.Hogy meg látnák, hogy nem az emberek hanem az Isten adná mindenik nemzettségnek azt a tartományt a mely osztásban eset néki.²⁰

3.Hogy azt észre vegyék, hogy ha szinte azután birják is a földet minek utánna erőszakal meg vették volna., mind azon által azt tsak egyedül az Istennek ingyen valo²⁵ irgalmaságából birják.

4. Hogy azt észre vegyék, ugy a keresztyének is, hogy ambár³⁰⁵ a menyekben bé menyenek is hogy ót vegyék el afáradságokért valo jutalmat, a valóságos birotol., mind azon által az örök élet oly kegyelem a melyre³⁰
Rom 6. 23. Ephes 1. 2.

³⁰² részt [t – későbbi beírás a sorközben.] el vevé a melyet az Isten⟨t⟩ [?]

³⁰³ a ⟨me⟩ kik

³⁰⁴ a ⟨belso bes⟩ belső,

³⁰⁵ ambár [a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

hivatattak mint egy sorsra mondgya szent Pál az az, az Istennek ingyen valo kegyelméből

K Miképen kezdék magokat viselni az Izraéliták az után hogy birni kezdék a földet?

⁵ F Az urat szolgálák mind addig még Josué [80b:] és a régiek életben maradának. akik látták vala azokat a tsudákat melyeket tett vala az Isten vélek, de a Josué, és ezeknek halálok után, a nép gyakorta a bálványozásban esik vala

¹⁰ K Mi okozá az ilyen rendeletlenségeket?

F A szövetség a melyet teszen vala a nép az Isten parantsolattya ellen. a hitetlenekel., a kik meg maradtak vala az országban.

K Az Isten büntetetlen hagyáé vétkeket?

¹⁵ F Nem. mert az Isten az Izrael népit az ellenségi kezében adá. az urnak karja meg súlyosodék rajtok. és igen nagy nyomoruságban esének, valamint Mojses, és Josué azt nékik meg jövendölték vala.

K Sokáig tartae az a nyomoruság?

²⁰ F Mind addig tarta valamég vétkekben meg maradának, a midön pedig magokban térének és az urhoz kiáltának., akoron az ur tamaszt vala olyan birákok. akik a nyomoruságból ki veszik vala őket, de rend szerént ez a háláadatlan nép a birák halálok után ismét arendeletlenségben esik vala, és olyankor ujontában az ő ellenségek hatalmában esnek vala

Ez igy lévén, ez a nép szüntelen valo változásban forgot, hol ajóban. hol agonoszban, ahoz képest valamint ők is hol el távoznak vala az Is-[81a:]tentől, vétkek által,

³⁰ hol pedig az Isten irgalmaságát mutatván hozzájok. meg hadgya vala magát engesztelni, köny hullatásokra, és penitentzia tartásokra valo nézve.

K Miért nevezék azokat a szabaditokot a kiket az Isten tamaszt vala biráknak.?

³⁵ F Mert igasságot tesznek vala anépnak, és az Isten nevében. igazgattyák vala anépet.

K Mint hogy ők igazgattyák vala anépet. miért nem vevének királyi nevet magokra vagy más ilyen nevet.

F Mert nem anyira ugy azok abirák igazgattyák vala a népet mint maga az Isten. valamint ezt meg is mondatá az Izraélitáknak, midön királyt kérének magoknak, azok⁵ a birák mint egy szó szóllói valának Istennek, aki ugy tekénti vala anépet, mint különösön valo maga népit, az Ábrahámál. és Mojsesél³⁰⁶ tett szövetségért.

K Az Izraélitáknak valaé meg más birájok azokon kívül akiket az Isten rend kívül támaszt vala nékik?¹⁰

F Az olyan biráknak halálok után akiket az Isten küld vala nékik. ők magok is választanak vala némelykor³⁰⁷ olyanokat, kik őket igazgatták., és biráknak nevezék, és így a birák közül némelyeket az **[81b:]** Isten rend kívül támasztá. ilyenek valának othoniél, eleg elsőb vala. Aod,¹⁵ és Sámgár, Debora, ez aszony vala, Gedeon, Samson, a többit anép választá, ugy mint Thola, Jáir, Jephté. Abésán, Ahiálon, Abdon. Héli. és Samuel. vannak mind azon által ezek közöt ollyanok a kiket nem tudgyák ha az Isten, vagy a nép választásából letteké biráká.²⁰

16 Articulus

Az Izraélitáknak a királyok alat valo létekről. először Saulrol. és Dávidrol.

K ki vala a leg utolsó biro?

F Samuel. ez igen nagy szent és nagy proféta.³⁰⁸ vala

K Miért nem vala több biro Samuel után?

F Mert az Izraéliták az Isten rendelése ellen azt kívánák hogy királyok legyen²⁵

K ki vala a leg első sidok királlyá?

³⁰⁶ Mojsesél <alat> tett

³⁰⁷ némelykor [*kor* – beszúrás:] olyanokat [*y-k*-ből javítva.]

³⁰⁸ proféta. [*o-ó*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

F Saul, a benjamen nemzetségéből

K Miképen választaték királynak.

F Az Isten választá, de elsőben meg mondatá az Izraélitáknak hogy nem az ő akarattýból tesznek magoknak
5 királyt, samuel olajat hintvén saulra az Isten parantsolattýból, és azután a sors meg üsmér-[82a:]teté a népel. hogy kit válaszon az Isten akarattya szerént. mivel Samuel sorsot vetvén mindenik nemzetségre., a sors a benjamen nemzetségre esék. és ebből a nemzetségből a³⁰⁹
10 Cis nemzetségre. és ennek fiára saulra

K A királyságnak fiurol fiura kelletéke szállani.?

F Igen is. de a³¹⁰ saul engedetlensége okozá hogy az Isten el vévé tölle az országot, és más nemzetségből³¹¹ valonak adá.

15 K. ki következék saul után.?

F David a Jessé fia. ajuda nemzetségéből. ez a juhokot örzi vala a midön az Isten királyá választá. és fel keneté samuelel.

K Miképen élt Dávid.?

20 F ő az Istennek kedve szerént valo volt. nagy próféta, és nagy király volt, eztet saul eleinte igen üldözvén., és nagy veszedelemben forogván, nagy jeleit adá bátorságának. és jó erkölcsének, a midön tsendes birodalomban lett volna, akoron két nagy vétékben esék, házasság törésben,
25 és gyilkosságban, de az Isten egy profétát küldvén hozája magában tére. meg üsmeré vétkeit., meg aláza magát, és penitentiát tarta [82b:] az Isten meg irgalmazanéki., de ugy mind azon által. hogy meg botsátván bűneit, meg bünteté ideig valo kemény büntetéssel. Dávid
30 hiven meg marada holtig az Isten szolgálattýában, és meg halván, fiát salamont királyi székiben hagyá maga után.,

³⁰⁹ a <Abiel fiára saulra.> Cis<re a saul> nemzetségre. és ennek fiára saulra

³¹⁰ a [Beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

³¹¹ nemzetségből [öl-es-ből javítva:] valonak adá. [d-k-ből javítva.]

K Mellyek azok a kegyelmeségek a mellyeket Dávid vett az Istentől.

F 1. Az Isten néki egyenes és igaz szivet ada. 2. királyá választá ötöt, noha leg kisebbik volt a familiája közöt. 3. minden féle veszedelmekben meg oltalmazá., 4. mindenkor győzedelmes volt ellenségein 5. vétke után meg kegyelmeze néki, és meg tisztitta ideig tartó büntetésekkel, 6 meg ígéré néki. hogy a Messiás az ő nemzetségéből származnék., 7 akirályságot meg tartá az ő familiájában, 8. a jövendölésnek ajándékát meg adá néki, és azokat az Isteni énekeket sugarlá néki, a melyek mind végig oktatására, és vigasztalására léznek az Anyaszent egy háznak

K Miképen éltenek az Izraéliták saul. és Dávid alatt?

F³¹² A királyok példáit követték,³¹³ a szerént a mint ezek³¹⁴ viselék magokat, hol jól. hol rosszul. a nép is¹⁵ hozzájuk alkalmaztatá magát. de a nem láttzik hogy [83a:] a nép bálványozásban eset volna, ezen két király alatt

17 Articulus

Salamonról. és a Jerusálemi templomról.

K Miképen éle salamon?

F Eleinte mindgyárt leg bölcsebb és leg tudosabb vala az emberek közöt, leg gazdagabb. leg hatalmasabb, és leg²⁰ hiresebb vala akirályok közöt de nagy boldogságában fel fuvalkodék, a nagy tsendeséggben való létele az aszonyok szeretetére vezeték; és azok az aszonyok a bálványozásban éjték.

K Meg téréé halála előtt?

²⁵

F Azt nem tudgyuk valóságosan; kik azt tarttyák hogy meg tért. kik azt hogy nem.

³¹² F[K-ból javítva.]

³¹³ követték, [Ékezethiba.]

³¹⁴ ezek [ezékből javítva az ékezet áthúzásával.]

K Mit tselekedék salamon leg nevezeteseb dolgot?

F Azt hogy a Jerusálemi templomot építé, anál szebb épületet mind addig nem láttak volt, azt is el mondhatni hogy a volt leg első templom melyet az Isten tiszteségire⁵ építettek volna.

Salamon azt akará hogy annak az épületnek minden köveit avároson kívül faragnák, ugy hogy semi zörgés ne hallatnék avároson., a még az építés [83b:] tartana. a városon kívül meg faragták a köveket. és azután minde-¹⁰nikét készen tették helyre.

A midön pedig atemplom el készüle, salamon azt nagy Cérémonióval meg szentelé.

K Mit jelente a salamon temploma?

F Jelenté azt a lelki épületet melyet akristus jött fel¹⁵ építeni aboldogságra.

Magyarázat.

Ezt a lelki templomot tsak a menyei jérusálemben fogja egészen el végezni akristus. ez a valóságos salamon és békeséges király, mik vagyunk azok a lelki kövek,²⁰ melyekből fog állani az az épület, hogy pediglen oda helyheztethesünk, szükséges hogy elsőben a mi vétkeink, és fogyatkozásink miat anagy áts Mesternek parantso-
lattyából. meg faragtasunk, és simitasunk, mint kövek, mert semmi a mi nem tiszta, és nem tekélletes a menyek-²⁵ben bé nem mégyen. a lelki épülettől távul, és ezen a földön kel meg faragni a lelki köveket, tsak egy kalapáts zörgésit sem hallották jérusalemben. atemplom építése-
kor, nem hallatik az égben mondgya szent jános se sirás, se jajgatás. eföldön faragtat-[84a:]nak meg tehát a lelki³⁰ kövek, a szenttségek, keserüségek, sanyargatások, és más illyenek által, a mint már tettzik a kristusnak alelki épület Áts Mesterének banni mindenik kövel., hogy helyére tehessék, valamely kö vágatlan marad eföldön azt el vetik, és nem számláltatik az örökös ács Mestertől a³⁵ választot kövek közi, hogy helye légyen atöbivel, abban

Apoc. 21. 4.

a lelki templomban vagy az Isten sanctuariumja melyet Jelente a szekrény. őt vagy a superlát. mely a salamon templomában el rekeszté a sanctuáriumot a szent helytől, mely jelenté szent Pál szerént, hogy az ég zárva³¹⁵ vala az emberek előtt mind addig még a kristus⁵ nékik meg nem nyitá halála, fel támadása, és menyben menetele által, ugyan akor szakada két felé a superlát., az arany oltár pedig melyen az illatokot ajánlották, jelenté a kristust, aki által ajánlyák szüntelen a szentek a ditséretnek áldozattyát; őt volt a faragatlan köből való¹⁰ oltár, a melyen ajánlották a kerítésen kívül az áldozatot, ez is akristust Jelenté. az ő halando testében, a ki is fel áldozá magát az Attyának a kálvárián, mint hogy benne vétek nem vala, nem **[84b:]** volt szükséges hogy meg faragtasék., ez így lévén akristus egy szersmind Isten¹⁵ ten, áts Mester, oltár, áldozat, és aleg főveb kö abban atemplomban., amelynek örökösnek kel lenni, és hogy jelentse örökös meg maradandoságát annak a lelki templomnak, a melyet a kristus fog meg szentelni világ végén. amidön mind az egész kövek helyekre tétetnek.²⁰ ajérusalemi templom ugyan azért volt négy szegeletre építve.

K Tsak egy templom vala tehát judéában?

F Az Isten tsak a salamon templomában akará hogy imádgják, és abban a templomban tsak egy oltár vala,²⁵ a melyen áldozták az áldozatokat

K Mit jelente az az egyesége atemplomnak, és az oltárnak,?

F jelenté az Anyaszent egy háznak, apapságnak, és az uj törvény béli áldozatnak egyes voltát, az Isteni szolgáltnak voltát. a mely törvénytelen a közönséges anyaszent egy házon kívül.

³¹⁵ zárva <vagyon> vala

18 Articulus

A tiz nemzetségeknék el szakadásokrol. Jéroboam alatt,
és hogy mitsoda állapotban vala az Isten népe a sidok.
és az Izrael királyi alatt.

K Ki vala az Izraéliták királya salamon után?

F Az ő fia Roboám. [85a:]

K Mitsoda nevezetes dolog történék az ő idejében?

3 reg. 11 43.

F Az Izraéliták országa meg oszlék; a melyet meg
5 engedé az Isten a salamon vétkiért. a mint meg mondotta
vala néki meg éltében.

K Miképen lett ez az oszlás.?

3 reg. 13. st Aug.
lib de gratia et de
lib³¹⁶ arbit c. 21.

F Roboam nem hogy magához édesítette volna a né-
pet, a mikor uralkodni kezdék. de még el idegenité magá-
10 tol esztelenül. az Isten ezt meg engedé igaságából tiz
nemzetség ellene támada, és Jeroboamot választá király-
nak. tsak épen a Juda és a benjamen nemzetsége marada
meg a Roboam hűségében. ilyen formában az ország két
felé oszlék.

15 K Roboam nem állaé³¹⁷ ellene az országa meg oszlásá-
nak.?

3 reg. 12 21.

F Igyekezék ellene állani, és száz nyolczvan ezer em-
bert állitta fel. de az Isten meg izené neki a proféta által,
hogy hagyja Jeroboamot tsendeségel uralkodni atiz nem-
20 zettségen, erre valo nézve három esztendeig békeségben
maradának, de az után ez a két király mind végig hada-
kozának egy más ellen.

K Miképen nevezik ezt a két országot?

F A Roboam országát nevezék juda országának. [85b:]

3 reg. 15 17

25 a Jeroboámét az Izrael országának

K Melyek valának a fő városi ennek akét országnak.?

F Jerusalem vala fő városa ajuda országának. és az
Izrael országának Samaria.

³¹⁶ lib [I-b-ből javítva.]

³¹⁷ nem állaé<enn>ellene

K A sido nemzet miképen éle Roboam alatt?

F A három első esztendőkbén ez a király hűségel vala az Istenhez. és a nép is ötöt követé; de három esztendő mulva Roboám a népel az Istentől el távozék. és az Isten ötöt egy ideig az egyiptiusok alá veté. 3 reg. 14. 22

K Miképen éle Jeroboam.?

F Ez igen gonosz, és hamis vala. tartván attól. hogy a népe lassanként Roboám hűsége³¹⁸ alá viszá ne térne, hogy ha a szokás szerént a Jérusalemi templomban fog jární, hogy annak eleit vegye., két arany bornyut tsinálta-
ta., és a népével imádtatá; azért hogy az ő népe; mind 10
vallásában. mind szokásában meg különböztetnék atöb sidoktól, és hogy meg ne egyeznék atöbbivel. 3 reg. 12 26

K A tiz nemzetségből álló Izraéliták mindnyájan abálványozásban eséneké.?

F Tsak nem mindnyájan követék királyoknak Istentelen példáját., akik az Isten szolgálattában meg maradának azoknak számok kevés vala. **[86a:]**

K Mit jelente ez a vallásbéli meg oszlás.?

F Jelenté azokat a szakadásokat és eretnkségeket a melyek minden idökbén el választának sokakat a közönséges Anyaszent egy háztól. amelyen kívül nintsen üdvesség.

K Ez a vallásbéli meg oszlás tartae sokáig?

F A samariták. és a sidok között valo gyűlölség tart vala még a kristus idejében is 25 Joan. 4.

K Miképen éltenek a juda királyi.?

F Ezekias és Josias szent királyok valának., buzgok, és igaságosok, josaphát és meg mások. Istenesek valának, de tsak nem mindnyájokban nagy fogyatkozások valának. főképen a, hogy meg hagyák vala a balványozásra valo óltarokat, melyeket magos helyeknek nevezik vala, egy szoval sokan közüllök hireseké tették magokat az Istentelenségekért, ilyenek valának Roboám, Abias jo-

³¹⁸ hűsége [Ékezethiba.]

rám. ochosiás, Áthália, joás a vege felé. Amáziás, Ákás, Manasses, a ki kiralyi székiiben viszá térvén, Istenesen hala meg. Amon, joachás, joachim, és sedeciás, ezek mind gonoszul éltenek, ennek az utolsonak idejében vi-
5 vék az egész népet a fogságra, babiloniában **[86b:]** ugyan ez is volt utolso király.

K Miképen éltenek az Izraelnek királyi.?

F Mindnyájan Istentelenségben éltenek. mindnyájan követék Jeroboamot., és imádad az arany bornyut vala-
10 mint ő.

K Miképen éltek a sidok abban az időben

F A királyokat követék, de az Isten tarta minden időben magának kevés számu hiveket a két országban. akik mindenkor meg maradának atörvény követésiben.

15 K Miképen élhetének a sidok az igaz vallásban anyi sok rosz példa között?

F A juda országában valának mindenkor papok a kik meg tartották atudományt és a törvényt, és azon kívül az Isten gyakorta küld vala hozájok profétákat akik meg
20 térítik, és a törvényre vezetik vala őket

Az Isten el hagyá az Izrael országában valo népeket is tellyeségel., noha nekik is vala profétájok, akik igazgat-
ták az igaz vallásban azokat kik nem imádgják vala az arany bornyut, Illyés. és Élizéus: két nagy proféta, akik
25 által az Isten anyi tsudákat tett, az Izrael országában éltenek.

[87a:] 19 Articulus

A profétákrol. és a jövendölésekröl.

K Kik valának aproféták.?

F Azok oly szent emberek valának akiket az Isten renden kívül tamaszttya vala fel. a népnek hasznára, és
30 akik az ur sugarlásából bátran beszélnek vala, a titkos dolgokat üsmérték, a jövendöt meg mondották., és gya-
korta nagy tsudákat tesznek vala.

K kik valának a legnevezetesebb proféták a királyok alatt?

F Illyés, Elizeus. és Isaiás., a két első semmit nem irt.

K Illyés micsoda a legnevezetesebb dolgokat tselekedék?

F Harom esztendeig az esőt meg tartoztatá. azután⁵ eseni hagyá., nagy fényes tsudát nyere Istentől imádsága által. hogy meg szégyenítettse azokat akik a báált imádák. azután négy száz ötven bálványozó papokat meg ölete. sokáig egy hólló vitt neki enni valót, egy özvegy aszonymnak a fiát fel támasztá, egy Angyal táplálá a midőn¹⁰ Jezabel királyné előtt kellett el szaladni., két izben, égi tüzel meg emésztete száz embert., a³¹⁹ pa-[87b:] lástyaival két felé választá a jordán vizét. és szárazon ment által rajta, az egben el ragadtaték tüzes szekeren, világ végén viszá jö a földre hogy meg térítettse a sidokat.¹⁵

K Elizeus micsoda a legnevezetesebb dolgokat tselekedék.?

F száraz lábál mene őis által a jordán vizén. valamint Illyés, a jérikó vizeit jökká tevé. a mely gyermekek. ötlet tsufolák, azokat meg átkozá. és a medvek negyven kettőt²⁰ meg ölének benne, meg jövendölé a moábitákon való győzedelmét a Juda, és az Izrael királyinak, meg szaporítá egy özvegy aszonymnak az olaját. egy sunámbéli gazdag aszonymnak fiát igére, és meg is³²⁰ nyeré imádsági által ugyan ez a gyermek meg halván fel támasztá. Náámán:²⁵ abél pokloságból meg gyógyítá. giézit, a szolgáját magától el üzé és bél poklosággal meg bünteté. egy féjszit³²¹ viz színén uszkaltatot. tudtára adá az Izrael királyának a syriai király titkát, meg is jövendölé az Izraélitáknak ezen királyon való győzedelmeket, végtire aző holt teste³⁰ más holt testhez érvén fel támasztá

K Isaiás mit tselekedék valamely nevezetes dolgot? [88a:]

³¹⁹ a [Beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

³²⁰ meg is <adá> nyeré [nyeré <adá> fölé írva.]

³²¹ [A. m. fejszét]

F Egy könyvet íra a melyben akristusrol. és az Anya-
szent egyházrol. oly világos jövendölések vannak, hogy
inkáb lehetne ötöt nevezni Évangyelistának, mint sem
profétának.

⁵ K Mitsoda életet éltenek aproféták?

F Igen szent életét, és rend szerént rejtékben. sanya-
ruán, és szegényül éltenek, tsak akkor mutattyák vala meg
magokot., a midön valahová küldi vala őket az Isten.

¹⁰ K A proféták miképen viselik vala magokot a kirá-
lyokhoz?

¹⁵ F Semmi hízkelkedő kedvezéssel nem valának hozájok,
nagy bátorságal meg mondgyák vala nékik vétkeket,
nem félnek vala nékik meg mondani a szomorúságokra
valo igazságokot, nem hajtván, se meg vetésekre, se betsü-
letekre, egyedül tsak azt keresték. hogy az Istennek enge-
delmeskedgyenek. és az igazságát hirdesék

K A királyok miképen bannak vala a profétákal?

²⁰ F A jó királyok őket tisztelék és szereték, mint Isten-
nek embereit., a gonosz királyok rend szerént [88b:] őket
gyűlölék, üldözik,³²² és némelykor meg is öleték, ugy
tekintvén őket mint olyanokot a kiket nem lehet el szen-
vedni, a kik mindenkor tsak rosz hírel mennek elejek-
ben., a kik anépet fel lázaszttyák,³²³ keserüségre, és szo-
morúságra indittyák

²⁵ K Mint hogy a juda. és az Izrael királyi tudtak hogy
ők az Isten emberei volnának., miért üldözik őket?

³⁰ F Mert a proféták ellenkezöt tartottak az ő rosz kíván-
ságokal., és szent szabadságal. beszéllettek nékik, ugyan
azon időben sok hamis proféták valának., akik ketsegte-
tik vala a sidokot. rendeletlenségeken, hamis jövendölé-
seket tesznek vala nékik, azon valának hogy le nyoma-
sák. és gyanóságban vétesék a királyokal. és a népel. az
ur profétáit. a királyok szivek meg romlása miat, a ha-

³²² üldözik, [Ékezethiba.]

³²³ fel lázaszttyák, [fráshiba lesz; a variánsban is *fel lázasztották.*]

zugságot kedvellék, az igazságot gyűlölék, és üldözik az olyanokat a kik nekik nem akarának hizelkedni, hanem üdvezíteni akarák őket

Hasonlot látunk az Anyaszent egy ház historiájában, hogy bántak az olyan pásztorokat., akik Istenesen akarták végben vinni hivatalokat ⁵

K Mit jövendölnek vala a proféták?

F Meg jövendölék azt, a mi³²⁴ illeté az Isten-[89a:] népit, és azon nép iránt atöb népeket. de leg gyakran a Messiásról jövendölének. akit várják vala a sidok. és ¹⁰ aki által egyedül lelete üdvezülni anépeknek.

K Mit jövendölének asidok iránt?

F Meg jövendölék mind azt valami rajtok történt, de nem tsak azon időbéli dolgokat. hanem még a jövendöbélieket is. ¹⁵

Magyarázat

A proféták a sidoknak nem tsak ahadakozásokat és gyözedelmeket jövendölék meg, hanem még közönségesen. azt is meg jövendölék hogy az Izrael országa egészen el pusztulna. hogy Jérusálem, és a templom el rontatnék, ²⁰ és fel épitetnék egy időre, hogy a sidok a babilonai fogságra vitetnének., és onnét viszá térnek, hogy a Messiást meg vetnék, és meg ölnék. hogy az Isten őket el hagyná., és el terjesztené az egész világra., hogy az Isten olyan népel tenne örökös szövetséget, a mely nép ötet ²⁵ addig nem üsmérte. és hogy a sidok világ végén meg fognak térni.

K Mit jövendöltek atöb népek iránt? [89b:]

F Meg jövendöltek mind azt valami illeté, és történt azokal a népekel a kikel volt dolga a sidó népnek³²⁵ ³⁰ abban az időben, meg mondották világosan az egész földön lévő nemzeteknek meg téréseket., azt ki hirdették, hogy az Istent., akit tsak a sido nemzet üsmérte, imád-

³²⁴ a mi<t>illeté

³²⁵ népnék [k-p-ből javítva; a fölösleges ékezetet nem törölte.]

ta,³²⁶ annak idejében az egész népek fogják meg üsmerni, imádni, és szolgálni.

K Mit mondtok a Messiás felől?

F Meg jövendölték az ő el jövetelének³²⁷ bizonyos idejét, az öprédikálását, halálát, az ő életének, szenvedésének és fel támadásának minden részeit³²⁸ és mind azt, valami a Messiás iránt fog történni evilágon, végtire meg jövendölték a közönséges ítéletet. és az örökké való el választást. melyet fóg tenni az az, igaz bíró a jók és a gonoszok között.¹⁰

K Miért akará az Isten hogy a proféták szollyanak nem tsak az olyan jövendő dolgokrol melyek avallást tekintették, hanem még az olyanokrol is melyek a sidok hadakozásit és a szomszédságokban lévő népeket illeték?¹⁵

F Azért hogy ezek³²⁹ aprofétiak melyeknek a sidok és más nemzetek minden nap látták bé tellyesedéseket, meg bizonyítsák valóságát azoknak a nagyob dolgokra tzelőző jövendő-[90a:]léseknek, a melyeknek bé kellett tellyesedni annak idejében.,²⁰

ugyan ezen okbol láttuk hogy valamit a kristus, a proféták, és az Apostolok meg jövendöltek a pogányok meg térésekről, a jérusalemi templom el pusztulásáról, a sidok el oszlásokrol, mind ezek nekünk, a kik láttuk bétellyesedéseket, meg bizonyittyák valóságát. hogy a több jövendölt dolgok, ugy mint a sidok meg térések., az antekristus el jövele., a fel támadás, az utolso ítélet, hogy mind ezek bé tellyesednek annak idejében..

³²⁶ imádtá, [t – javítva olvashatatlan betüből. talán n-ből?]

³²⁷ jövetelének [k-n-ből javítva.]

³²⁸ rész<eit> eit [A javítás a törlés fölé írva tollhiba miatt, sor végén.]

³²⁹ ezek <a proféták> aprofétiak [é-a-ből javítva.]

20 Articulus.

A Tiz nemzettségnek el oszlásáról., a babiloniai fogságról. és a sidoknak viszá való térésekről

K. Menyi ideig tarta Judéában akirályok alatt való uralkodás.?

F Saul. Dávid, és salamon egy más után száz esztendeig uralkodának.

Az Izrael királyi uralkodának egy más után. két száz ⁵ ötven ött esztendeig. és a Juda királyi uralkodának három³³⁰ száz nyolczvan hét esztendeig. mindenestől fogva a királyok négy száz-[90b:]nyolczvan hét esztendeig uralkodának.

K Mitől vagyon hogy az Izrael királyi száz esztendővel ¹⁰ kevesebet uralkodának mint sem a juda királyi.?

F Ennek a népnek keménységiért, és bálványozásáért, az Isten minék utánna sok ideig intette volna a proféták által az Izrael királyit, és a népet, a penitentiára, reájok botsáttá haragját., úgy hogy a jövendölések szerént az az ország egészen el pusztula, az Assyriabéliek, atiz nemzettséget fogságra vivék, a honnét el oszlának Asiának egyik részire, és a honnét soha sokan viszá nem tértenek, de juda országa ezeknek el vitelek után. még száz esztendeig fent marada. ²⁰

K Miképen lett vége a juda országának.

F A sidok vétkekel meg tetéztvén a mértéket, az Isten ellenek támasztá a babiloniai királyt, a ki ajövendölések szerént. meg vevé az országot, Jérusálemet fel égeté. annak kö falait le rontá. a templomot fundámentumostól ²⁵ el rontá. és a népet Jékoniás királyával. fogságban vivé babiloniában.

K Menyi ideig tartta ez a fogság?

F Hetven esztendeig valamint az Isten meg [91a:] mon- ^{25. 12. 29. 10} datta volt Jeremiás által ³⁰

³³⁰ [A. m. három]

K Miképen éltenek babiloniában a sidok?

F Magokban szálván hiven szolgálák az Istent. a profétáknak lelki gondviselések alat. a kiket az Isten gondviselésekre küldé fogságokban

⁵ K kik valának azok a proféták?

F Leg nevezetesebek. Ezekiel, Daniel, habakuk. sophonius.³³¹ Aggeus, Zakariás, és Malachiás.

K kitsoda ada szabadságot a sidoknak.?

F Cyrus, apersiai király: a ki is el foglaltván a nap keleti országokat, szabadságot ada a sidoknak hogy hazájokban viszá mehethének. Jérusálemet, és a templomot meg épithethének, a szent Edényeket viszá adatá; és nagy ajándekot ada nékik.

K Miért bánék Cyrus ilyen formában a sidokal.?

¹⁵ F Mert meg mutaták néki hogy Isaiás aki két száz esztendővel élt ő³³² előtte. név szerént nevezvén, ötet, meg jövendölte hogy ő fog uralkodni a nap keleti országokon, és hogy ő fogja meg épitetni jérusálemet. és a templomot **[91b:]**

Isai 44. 28.

²⁰ K kik vivék viszá a sidokot, és menyi számuan térének viszá Judéában.?

1 Esdr. 2.

F Mind esze valának negyven két ezer, három száz hatvanon, ezek fejek vala Jésus. a fő papnak josedeknek fia, és Zorobábel. a salathiel fia.

²⁵ K Tsak a juda és a benjamen nemzetségéből térének viszá judéában?

F Ezel aket nemzetségel, atöb nemzetségből is lehet hogy viszá térének, de azután nem vala semmi különböz-tetés közöttök, és ajuda nemzetségéről neveztetének ³⁰ mindnyájan., és akiket az olta nevezik sidoknak

Esdr 4.

K Hamar meg épitteké avárost és a templomot?

F A templom fel állítását nagyon meg akadályozák a samaritanusok. akik is irigységből oly edictumot nyere-

³³¹ sophonius. [u-ás-ból javítva; először *sophoniás*,-t irt.]

³³² ő [Beszúrás.]

nek tsalárdsággal³³³ Cambyses királytól. a Cyrus fiától, a mely parantsolá a sidoknak hogy félben hadnák a munkát, a mely hatvan esztendeig úgy marada., és tsak a hoszu kezü Artáxerxes király uralkodásának huszadik esztendejében adaték szabadság a sidoknak hogy a jerusálem kö falait fel állithasák, a Cyrus első edic-[92a:]tuma után hetven esztendővel,. Néhemias vala fejek akkor a sidoknak., de olyan nagy bajal épittik vala azokat a falakat hogy egyik kézel dolgoztanak, a másikával. a fegyvert tartották. 5
10

K Ez a második templom valaé olyan gazdagon epitve mint az első?

F Sokal aláb valo volt ha akülsö ékeségeket tekinttyük, de ennek ditsösége sokal fellyeb haladá a salamon templomának ditsöségit mert emeg szentelteték a kristus jelen valo létivel. 15

K Mit jelentének azok az akadályok a melyeket találának a sidok a templom és a város építésében?

F Jelenté azokat az üldözéseket a melyeket támaszt az ördög akristus tanitvanyi ellen, fő képen a melyeket fog támasztani az utolso idökben., hogy bé ne mehesenek a menyei Jerusálemben. 20

K Mit jelente eza második templom. amelyet a fogságból valo viszá térés után épitének?

F Jelenté a keresztyéni Anyaszent egy házat. és az új testamentumot, a melynek ditsösége fő képen belső lévén felyül haladgya a synagogának ditsöségit. a mely tsak külsö képen valo volt [92b:] 25

S. Aug. de civ.
lib 18. Cap 48.

K Mit jelente a, hogy a sidok egyik kézel dolgoztanak és a templomot építették, a másikával oltalmazták magokat 30

F Jelenté azt. a mit kel tselekedni akeresztyéneknek, nem dolgozhatnak a menyei épületen a melynek fundamentuma a kristus, hogy ha egy szers mind nem hartzol-

³³³ tsalárdsággal [gal-ból-ból javítva.]

nak³³⁴ az ördög ellen. a ki is mint az ordito oroslány szüntelen körülöttök forgolodik hogy őket el. nyelje., és ne engedgye nékik a mennyei épületen munkálodni.

21 Articulus.

Hogy mitsoda rendben valának a sidok meg szabadulások után. mind adig még a romaiak el nem pusztították mind egészen

K Mikor a sidok viszá térének a fogságból. a királyok⁵ igazgatáké őket mint annak előtte?

F Nem, hanem a persák alat valának, azután nagy sandor alat., a ki el foglalván a nap keleti országokat. Dáriust a persák utolsó királyát meg győzé, országát el foglalá; a nagy sandor halála után akapitányi fel oszták¹⁰ magok között abirodalmat. Ptolomeus egyiptumban királyá let, seleucus babiloniában. és syriában uralkodék. ptolomeus judeát meg-[93a:]vevé., és nagy számu sidokot vive fogságra egyiptumban., ennek helyében következék ptolomeus philadelphus., ejól bánék asidokal., és szabadságot¹⁵ ada azoknak a kik viszá akarának menni judeában, közönségesen azt tarttyák, hogy ennek idejében fordították a szent könyveket görög nyelvre. a hetven magyarázok ezeknek fordítások nagy tiszteletben vagyon az Anyaszent egy házban, philadelphus után következék. ptolomeus Evergetes, azután ptolomeus Epiphanus. ezek igen²⁰ üldözék a sidokot

Abban az időben él vala a nagy Antiochus. a syriai király, aki szövetséget vete philipusal. a Macedoniai királyal., hogy ki foszthasa ptolomeus Epiphanust az²⁵ egyiptumi királyságból., ezek a királyok igen nagy pusztításokat tesznek vala akoron judeában

³³⁴ hartzolnak [r-l-ből javítva.]

Antiochus után következék seleucus philopator; emeg kedvelvén oniást afő papot. jó erkölcséért, bővön adata néki mindent a mi kívántaték. az áldozatokhoz.

Seleucus után következék Antiochus epiphanus. ez el hiresíté magát istentelenségiért. a fő papot oniást letuvé,⁵ és ezt a szent hivatalt. hol – [93b:] egynek, hol másnak adgya vala, a Jerusalemi templomot fel dulá. a sidokal meg akará változtatni vallásokot., azt a szent embert félázárt erre valo nezve meg öleté, a hét egy testvér atyafiakot kinos halálal meg öleté anyokal együt,¹⁰ és egy szombaton mind meg öleté azokat kik az áldozatra esze gyűltenek vala. veltire maga is nyomorult halálal hala meg. az Isten meg büntetvén ötet.

Ezekben az üldözésekben Matathiás tized magával a pusztában el bujdosék. a hol inkább szereté füvel élni mint¹⁵ sem meg tiltot hust enni.

Az után fegyvert foga és ő utánna az ő fia³³⁵ a hires judas Makabaeus a vallás meg oltalmazására.

Ha szinte a sidok Matathiásig a felyeb emlitet királyok alat valának is, mind azon által a nemzet republica²⁰ formában vala, és azt a fő pap igazgattyá vala, a fő tanatsot nevezék sanedrinusnak, a nemzet pedig tsak adoval tartozik vala akirályoknak

K szabad valaé Matathiásnak. és az ő fiának³³⁶ judásnak fegyvert fogni Antiochus ellen abbol. azokbol hogy²⁵ boszut állyanak rajta avallásért?³³⁷ [94a:]

I: Soha nem szabad atörvényes hatalmak ellen támadni, a királyoknak, olyan szin alat hogy a vallást üldözi, a kristus nem akará hogy szent Péter kardgyával oltalmazná ötet, az első keresztyenek a pogány császárok³⁰ ellen nem oltalmazák vala magokot, noha igen üldözék

³³⁵ fia(i) a hires judas

³³⁶ fiá(i)nak judásnak

³³⁷ avallásért? [v – megkezdett hosszúszerű betűből javítva.]

Matth 26. 52.
Tertul. apolog.
cap. 18. et 48.

Jerem. 29. 7.
baruk. 1 11

1 Makab. 2. 26.
27. 2 Makab.
10. 29.

öket, az oltalmazás könnyen meg lehetet volna töllök, de még is más fegyverrel ellenek nem állának, hanem az imádságal., és a békeseges türesem, és magokot meg kü-lömböztetétek atöbbitöl a fejdelmekhez valo hüségék által.

⁵ A sidok hasonlot tartottak, az Isten azt parantsolta vala nékik hogy békeségel szenvedgyék a babiloniaiaknak³³⁸ rabságát, hogy engedelmesek legyenek fejdelmekhez. és imádkozanak érettek,

A Midön tehát Matathiás és az ő fia Judás fegyvert ¹⁰ fogának Antiochus ellen. hogy magokot oltalmazsák, és a nyomoruság alol kivegyék, ök azt. természet felet valo, és nyilván meg üsméert Isteni sugarlásbol tselekedék, és olyan buzgoságból a mely annak elötte fel indította vala phinét az Istent meg bántok ellen. az irás ezt adgya ¹⁵ elönkben, azt is fel teszi, hogy az Isten a Makabaeusokhoz valo kedvezésit sok tsudák által meg mutatta, és mint **[94b:]** örökös ur meg parantsolá a Makabaeusoknak hogy fegyvert fognának

Azt is ezekhez tehetni hogy Antiochus nem vala örökös ura a sidoknak, tsak erőszakoson birta öket, söt még a maga országa is a³³⁹ seleucus fiáé volt Demetriusé.

Az Isten népének vala tehát nagy igasága ahoz hogy magát az iga alol fel szabadittsa. mihent arra alkalmatoság adatnék, valamint tselekesznek az Izraéliták Gedeon, ²⁵ sámson, és más birák alat. akiket az Isten támaszttya vala fel. öket ki vennék az Mádiániták, amoniták. és a filisteusok igájok alol.

K Mitsoda nemzetségből vala Matathiás?

F A lévi nemzetségből, és az Aaron maradékából. ³⁰ mivel azt láttyuk hogy judás Makabeus és az ő fia a papi hivatal³⁴⁰ viszik vala végben a templomban, és hogy

³³⁸ a babiloniaiaknak [Második ia – beszúrás.]

³³⁹ a [Beszúrás.]

³⁴⁰ a papi hivatalt [h-a-ból javítva.]

más egyik fiát. jonathást fő papnak tévék amely tsak az Aaron maradékít illeté.

K Mellyek valának a Judás Makabeusnak leg nevezeteseb tselekedeti?

F sok számu gyözedelmet vett Antiochuson és az utánna valo királyokon, és más egyéb népeken. Jérusálemet meg vevé. atemplomot meg tisztittá. [95a:] és meg szentelélé., és ennek a meg szentelésnek emlékezetire innepet rendelete, a melyet akristus meg tartá. az ő nagy vitézsége, és sok gyözedelme az egész földön el hiresíté az ő nevét.,¹⁰ végtire el vesze egy olyan hartzon a melyen nyolcz század magával sok számu nép ellen kellett hartzolni., a mely hartzon nagy jelit mutatá hitének, és vitezséginek.

K ki következék Judás Makabeus után; ki vezérelé ahadat, és ki igazgatá anépet?¹⁵

F Leg első vala jonathás. aki azután meg egyezteté amaga személyében a világi hatalmat a fő papi hivatalnak hatalmával, ez után következék simon az öttse, ez igen nevezetes vala bátorságáért, és jó erkölcsiért., eleg első vala anemzetin valo tsendes uralkodásban³⁴¹ a babiloniai fogság után, eztet meg ölek árulásal. egy vendégségben és maga után hagyá a fő papságban. és a fejdelemségben a fiát Jánost. akit nevezék hircánusnak.

Ez után következék judás, a kit nevezék Aristobolusnak., euvé leg előbször a királyi nevet magára, a babiloniai fogságok után a sidoknak ez után uralkodék Alexander Jannaeus, ennek [95b:] két fia vala, az egyik hircanus, a másika Aristobolus, Alexandra³⁴² királyné. az ura halála után uralkodék a sidokon. ez hircanus fejére tévé a koronát. és fő papnak is tévé. de ez a királyné meg³⁰ halván., Aristobolus ki fosztá a bátyát mind a koronából. mind a főpapságból.

³⁴¹ uralkodásban<,>

³⁴² Alexandra <az ura> királyné. az ura

Aristobolus idejében a nagy Pompéjus a sidokot a romaiak adozása alá veté.

Pompejus a hircanus segítségire menvén. vizá helyhezteté székiben. de meg nem engedé néki hogy a királyi nevet viselje., és el vivé magával Aristobolust, hogy nagyobb ditsőségel mehesen bé romában

Azután Pachorus a parthusok királya judéában menvén Hircánust le tevé, és Antigonust az Aristobolus fiát helyhezteté helyiben

¹⁰ De tsak hamar ezután a nagy Hérodés, aki nem születet sidó volt, hanem Idumeus, szabadságot nyere a romaiaktól hogy viselhese a királyi nevet és azutan judéában mene hadakozni Antigonus ellen. a kit meg győzé., és a győzedelem után tsendeségben uralkodék, az ő uralkodásának a vége felé jöve evilágra a kristus, az emberek meg váltoja.

A Hérodés halála után az országát Augustus [96a:] császár agyermekai között fel osztá. felét Archelausnak adá, és atöbbit fel osztá Herodes antipas, és philipus között.

Augustus le tevé Archelaust kilencz esztendő mulva. és szám ki vetésre küldé galliában³⁴³ bécsben a hol meghala. és az Archelaus részit romai tartományok közti számlálá.

²⁵ Aztot láttyuk is az Évangéliumból hogy a midőn a kristus el kezdé tanítását a romaiak birták Jerusálemet, és az egész judeát. a melynek pilatus vala gubernátora., azt is el mondhatni hogy tsak nem mind az egész szent földet ők birták. mivel Hérodés Antipásal. és philipusal ³⁰ úgy bántanak valamint jobágyokal. noha ezek a fejedelmek királyi nevet viselnek vala, valamint a szent írásban láttyuk.

Végtire akristus halála után a sidok fel akarván magokot szabadítani a romaiak alól. judéából ki üzetének. a

³⁴³ galliában [Középső *a-l*-ből, vagy megkezdett *b*-ből javítva.]

templom, és Jerusálem egészen el rontaték. és ök az egész világra el oszlának., meg mondgyuk ez után az okát ennek a pusztulásnak

22 Articulus.

A sidoknak arabságból való meg szabadulásoktól fogva a Messiás el jöveteléig való szokásokrol. és vallásokrol.

K A rabságból való meg szabadulás után. a [96b:] sidoknak vala é profétájok mint annak előtte? ⁵

F Malachiás aki Aggeus és zakariás idejében profeti-
zált, leg utolsó volt aproféták között. nem is vala más
utánna³⁴⁴ keresztelő szent jánosig.

s. Aug. de civ.
libr 18. cap 35

K Malachiástól fogvást szent jánosig mennyi idő telék
el? ¹⁰

F Mint egy négy száz ötven esztendő nézd meg a
Chronologistákat.

K Azon idő alatt Istenesen élteneké a sidok.?

F Tsak nem olyan hamisak valának mint az előtt, eki
tettik a Makabeusok könyveiből és a josesf historiájá-
ból., mind azon által valának szent emberek is közöttök,
szent Agoston azt mondgya hogy akoron a sidok sokal
hamisabbak valának mint sem aproféták idejében ¹⁵

De civ. lib 18
cap 45

K ki valának azok. akik a szent életel meg különbözte-
ték magokot atöbitöl? ²⁰

F oniás, a fő pap. és³⁴⁵ ennek fiai simon és Élészár, és
ezeken kívül. a hét martyrok. az Annyokal együt, azután
Matathiás, és más egyebek a kiknek meg lehet látni
neveket a makabeusok könyveiben.³⁴⁶

K A fogság után a sidok bálványozánaké mint annak ²⁵
előtte.?

[97a:] F A mely üldözéseket szenvedének a egyiptumi

³⁴⁴ utánna <szent Jan> keresztelő szent jánosig.

³⁴⁵ és <ne> ennek

³⁴⁶ könyveiben. [Ékezethiba.]

kiraly ptolomeus., és a syriai király Antiochus alatt, azok sokakat meg ejtének., de arabságból való viszá terések után, nem látjuk hogy olyan hajlandok lettek volna a bálványozásra³⁴⁷ mint annak előtte.

5 K Mit jelente az üldözés melyet szenvedének a sidok Antiochus alatt?

s. Hier. cap 7. 8.
11. 12. in Dan.

F Jelenté azokat az üldözéseket melyeket fognak. szenvedni akeresztyének világ vége felé az³⁴⁸ Anti kristustól.

10 K Abban arendeletlen és homályos időben a melyben semmi világositást nem ad vala az Isten asidoknak á proféták által, mitsoda rendben vala a nép között a vallás?

F A Makabeusok halálok után. sok féle vallás kezdődék, és a fariseusok. sok féle magyarázatot adának az Isten törvényihez, a melyek vagy emberi, vagy babonások. vagy tellyeséggel ellenkezők valának a szent törvényel.

K Melyek valának azok avallások?

20 F leg nevezetesebek a fariseusoké, saducéusoké. és az essenianusoké.³⁴⁹

K kik valának a fariseusok?

josef hist. lib 13.
c. 9.

F Azok olyan sidok valának, kik külső képen mértekletes életet éltenek, de belső képen meg valának romolva, ezek sokban meg változtatták a törvényt., akristus [97b:]
25 sok dolgokat hánya ezeknek szemekre

K kik valának a saduceusok?

josef hist lib 13.
c. 18.

F Ezek Istentelenek, és szabados életüek valának, a lélek meg halhatatlanságot tagadták. se atestnek, fel támadását, se az örök büntetést nem hitték. a sidok között
30 a nagy urak és a gazdagabbak ezen a valláson valának.

K Kik valának az Essenianusok.?

F Azok olyan sidok valának, kik Istenesen éltenek, a

³⁴⁷ a bálványozásra [s-r-ből javítva.]

³⁴⁸ az [z-n-ből javítva;] Anti kristustól. [tol-tus-ből javítva.]

³⁴⁹ essenianuseké. [Utolsó e – íráshiba; alább helyesen, o-val írva.]

kiknek tiszta vallások és szokások vala, némellyek közülök meg nem házasodtanak, akik pedig meg házasodtanak a törvényre igen vigyáztanak. ezek igen mértékletes életet éltenek., vannak olyan auctorok kik azt tarttyák. hogy a mit josef és filo irnak a Esseniánusok felöl, azokat a sidokot kel rajtok érteni., a kiket meg térítének az Apostolok a szent Lélek le szállása után

5 Act. apost Cap 2.

K Melyek valának atöb vallások?

F Illyenek valának a samaritánusok. a hemero pabtisták,³⁵⁰ a hérodiánusok

10

K Kik valának a samaritánusok?

F Valóságos sismaticus sidok valának, mivel nékik különös templomok, oltárok, és papjok vala. a kik nem függöttek a fő paptol.

[98a:] Magyarázat

15

Ez a aszakadás Jeroboám alat kezdödék. és tartta mind addig még a tiz nemzettség el nem oszlék.

Az el oszlás után babiloniából. egy papot küldének samariában, hogy az igaz Isteni szolgálatot fel állítsa a nép között, atartományban lévő sok bálványozok miat. a samaritánusok igen sok babonás dolgokat elegyitettek vala a sidok Cérémoniái közti. sanaballatus, egy samaritanus fejdelem engedelmet nyere nagy sándortol hogy templomot épithetne a gárizim hegyén, hasonlot a jerusalemi templomhoz. sido papokot hivata. kik a templomában szolgálának, sannaballátus ezeknek a vallástol el szakadot papoknak fő papjoká tevé Manasest, a fő pap Jeddus atyafiát., az oltától fogvást mindenkor nagy vetekezés volt a sidok, és a samaritánusok között, amely még a kristus idejében is tartta. hogy hol kelletnék imádni az Istent., és ez a két nép soha meg nem egyezheték egymásal.

A samaritánusok többet benem vettek a szent Irásbol

³⁵⁰ pabtisták, [Alább is így; a. m. baptisták]

tsak az ött könyvét Mojsesnek. azt tagadák hogy az Isten tsak Jérusálemben akarja hogy imádják [98b:] és szolgálják, a többiben mind inkább meg egyeznek a sidokal.

K kik valának a hemero pabtisták?

5 F Ezeket a sidokot így nevezik vala görög nyelven. a mely tészén minden napi mosodást. mivel minden szenttségeket abban tartották hogy minden nap meg mosták magokot, ezek a fel támadást nem hitték.

K kik valának a herodiánusok.?

10 F E szerént nevezék az olyan sidokot akik azt tarttyák vala hogy a nagy herodes volt a messiás. némellyek pedig azt tarttyák, hogy a harodianusokon azokat a tiszteteket kel érteni. akik adót szednek vala a romaiak számára

K Mi okozhatá a herodiánusok vallását?

15 F A hogy a sidok mindnyájan abban ahitelben valának, hogy az idő el jöt volt a melyben a Messiasnak el kellett jöni.

rom 3 10.

Mind ezekből valamit mondottunk ki tettzik ha³⁵¹ sidok nagy meg romlásban valának a kristus el jövetelékör.
20

23 Articulus

Hogy mitsoda állapotban valának apogányok Abrahám hivatásától fogvást a Messiás el jöveteléig

K A midön a sidok ilyen meg romlásban valának [99a:] miképen élnek vala atöb nemzettségek?

F Azt láttuk hogy az Isten el hagyta vala őket vétkekben, a midön Ábrahámot³⁵² választá, hogy Attya lenne
25 a sidó nemzetnek, azon időtől fogvást apogányok a bálványozásban, és a meg romlásban éltenek, es a mint szent Pál le írja az ő rendeletlenségeket az irtoztató.

rom. 1. 18

K A több nemzetek anyira el hagyattattak valaé Isten-

³⁵¹ ha [Valószínűleg íráshiba *hogy a* helyett.]

³⁵² Ábrahámot [*a-á*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

től Ábrahám hivatásától fogvást, hogy ne lett volna egy is közöttök a ki üsmérte, és szolgálta volna az igaz Istent?

F *Egyedül tsak a sido népet lehele azon időtől fogvást nevezni az Isten népének.* mondgya szent Agoston *de azt sem tagadhatni* mondgya ez a szent Atya. *hogy ne let* ⁵ *volna valaki a töb nemzetek között is, a ki a szentek társaságához ne tartozot volna*

de civ. lib 18 cap
47

K Mit kellett tselekedni apogányoknak a Messiás eljövetele előtt hogy magokat meg szentelhesék.?

F Az Istenben kellett hinni. ötet imádni. néki engedel-¹⁰ meskedni, alélek üsméret, és az egyenes okoságnak törvénye szerént élni, hinni, és reménleni ameg váltóban

K Üsmérünké valakit a pogányok között akik eszerént éltenek volna?

F A többi között az irás kettöröl szól. akik igen [99b:]¹⁵ bölcsek, és Istenesek valának, ugy mint. Jób. és Melchisedek, mindenike figurája vala akristusnak

A pogányok közül másokat is nevez az irás, ilyenek valának a Ninivébéliek. kik penitentziát tartának a Jonás prédikálására. azt el lehet hinni hogy a sidok el széledvén.²⁰ a nemzetek. a kik közü vivék a szent könyveket meg tanulhaták azokból a Messiás el jövetelét.

K kivala Jób?

F Ez a Husz földin lévő nap keleti fejdelem vala. igen egyenes. és Isten félő vala eminden féle képen meg probáltaték eföldön, mind ezekben a probákban példája vala a leg tekéleteseb békeséges türésnek, az Isten meg is koronázá az ő békeséges türésit, eföldön, viszá adván néki duplán amit el vesztes volt. és Jób meg hala az Isten áldásában.³⁰

K Miben jelenté Jób a kristust?

F 1 Az ő ártatlanságában. 2 kísértetiben és szenvedésiben. 3. békeséges türésiben. 4. az ő ditsőségiben mely meg koronázá békeséges türésit, és a mely képzelé akristus fel támadását. és menyben menetelet.³⁵

s. Greg. in jób.

K kitsoda vala Melchisedek?

F Ennek se születését. se nemzettségét nem tudjuk, hanem csak azt tudjuk, hogy papja volt a magaságbélinek, és sálemi király volt. hogy ez Ábrahám eleiben **[100a:]** mene, a midőn amaz meg veré az ött királyokat, ⁵ hogy kenyeret és bort áldozan³⁵³ Istennek, a győzedelmért való hálaadásul., hogy Ábrahámot meg áldá, és Ábrahám a nyereségből néki meg adá a tizedet

K Miben jelenté Melchisedek akristust?

ps. 109.

¹⁰ F Valamit az irás mond erről a szent emberől. a mind a kristust jelenti. és az ő papságát, valamint ezt szent pál szépen fel teszi. a sidokhoz írt levelének hetedik résziben. ezért is nevezi az irás akristust Melchisedek szerént való örökös papnak

¹⁵ K Miért engedé meg az Isten ezt a közönségesen való meg romlását a sidoknak. és atöb népeknek el jövele előtt.

rom. 3. 9.

²⁰ F Azért hogy meg mutassa irgalmaságát mind egyikén, mind a másikon, hogy meg szégyenítse az emberek kevelységét, meg üsmértetvén vélek tehetetlenségét³⁵⁴ a magára el hagyatott emberi okoságnak, és hogy suhajttsák. a meg szabadított a Mesiást, és hogy észre is vegyék anyi meg orvosolhatatlan³⁵⁵ sok nyomoruság után.. a meg szabadítónak szükséges voltát.

³⁵³ áldozan [Az *n* betű későbbi beírás.]

³⁵⁴ tehetetlenségét [Első *e-s*-ből javítva.]

³⁵⁵ meg orvosolhatatlan [Ékezethiba.]

[100b:] V³⁵⁶ Rész
A kristus Jésusrol.

Első Articulus

A Messiás el jöveteléről való bizonyságok. a mellyek már bé tellyesedtenek a proféciák³⁵⁷ szerént. A kristus Jesus személyében.

K Tudgyuké miazt bizonyoson hogy a Messiás a ki meg ígértet volt az embereknek már eljött, és hogy tsak hejában várják most a sidok?

F Igen is tudgyuk, mert a profétiákban nevezet idő a Messias el jövetelére már regen el mult. és ezek a profétiák mind bé tellyesedtenek a kristus Jéusban. 5

K Melyek azok a profétiák amelyek a Messiás el jövetelének idejét meg mondották?

F Jácob, Daniel, Aggeus. ezeknek a profétiai ez iránt leg világosabak 10

K Mitsoda a Jacób profetiája ez iránt?

F Jácob már halálán lévén. meg jövendöle sok féle dolgot mellyek az ő gyermekeit. és azoknak maradékit illeték, Judának pedig mondá. hogy nem vétetik el tölle a birodalom, és a törvény tévő. aző maradékjátol. mig el nem jö a [101a:] Messiás és sok népek gyűlnek ő hozája 15

11. Gen. 49. 10.

K Miben bizonyitya emeg hogy eljött a Messiás

F Abban hogy közel vagyon tizen hét száz esztendeje hogy a sidoknak nintsen kiralyok., se valamely más elöttök valojok a magok nemzetéből., vagyon is már tizen hat száz esztendeje hogy az országokbol. ki üzettek. és az olta viszá nem mehetnek. 20

K A Messiás valójában el jötté mindgyárt mihent a sidoknak magok nemzettségéből való királyok vagy más elöttök valojok nem vala? 25

³⁵⁶ <5.> V Rész

³⁵⁷ a pro<fiák>féciák [féciák szórész későbbi beírás.]

F Igen is. mert a midön a kristus Jésus a Messiás a földre jöve herodes nem vala sido nemzetségből való. hanem Idumeus, noha sidok királyának hitták ötet, a romaiak uralkodnak vala ezen a nemzeten., úgy anyira.
5 hogy a romai gubernator parantsolt az országban, és a sidoknak a kristus idejében nem vala szabad halálra itélni valakit

joan 19. 15

A sidok magok meg vallák. hogy nem volna királyok, hanem császárjok, a pedig bizonyos hogy az olta viszá
10 nem vették magoknak ahatalmat, minek előtte pedig a romaiak birodalma alá nem estenek volna, és a hatalmok meg vala, vagy ha némelykor el vették is tőlök, az igen kevés ideig tartá., aleg- **[101b:]** hoszab fogságok ababiloniai fogságok volt. amely hetven esztendeig tartá, de még
15 akkor volt hatalmok a halálra itélni. a mint eki tettzik a susánna historiájából. azután is noha adot fizetének a Médusoknak, apersáknak, a Görögöknek, a syriabélieknek. az egyiptumi királynak, de mind azon által a fő papok igazgatták az országot tellyes hatalommal., akik is
20 végtire királyi titulust vevének magokra., és ezeknek az utolso sido királyoknak hatalmok éppen a kristus el jöveteléig tartá, hogy a Jácob profetiája bé tellyesednék, hogy az ő birodalmok addig tart. mig nem eljő a Messiás.

K A Daniel profetiája mit mond a Messiás el jöveteléről?
25

F Midön a sidok babiloniában lettenek volna fogságban. az Isten Gábriel Angyalát küldé Danielhez., hogy meg mondaná néki, hogy a népnek meg szabadulása, és Jerusalemnak meg épitetése.³⁵⁸ felöl valo parancsolatnak
30 ki adásától fogvást a Messiás el jöveteléig hetven hetek lesznek. hogy a hetven hetedik hét közöt a Messiás halálra tétetik., hogy a maga népe ötet el hagyá, ez okáért **[102a:]** öis el fogjá hagyni a maga népit, hogy aváros és a templom egészen el pusztitá, hogy a templom el

³⁵⁸ meg épitetése. [Szóvégi e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

rontása előtt utálatoságokat tselekesznek a szent helyben és hogy azután a nép egészen való el pusztulásra jut. a Dan. 9.

K Ez a profetica meg bizonyittyaé hogy a Messiás már el jöt.? 5

F Igen is meg. mert ha a daniel heteit nap számra veszük, tsak négy száz kilenczven napot téssen, és hogy ha a heteket esztendőkre számlálljuk valamint a szent írásban szokot lenni. tehát ugy négy száz kilenczven esztendőt téssen 10

Annak pedig vagyon már tizen hat száz esztendeje hogy ajerusalemi templom egészen el rontatot és hogy az egész sido nép az egész világra el széledet. hordozván magokal a profetiának látható képen való bé tellyesedési-nek jelít. 15

Sok ideje. vagyon tehát annak hogy a Messiás el jött.

E ki is tettik a régi dolgokból, mert a midön pompéjus meg vette volna Jerusálemet, a sidok mindnyájan azt tartották hogy a Messiás felől való profétia bé tölt volna. annak nagy hire is volt minde[102b:]nüt, hogy nap kelet-20 josef lib 6 Cap 31
ről egy olyan támadna a ki az egész világot maga alá hodoltatná.

K Ez a profetia meg bizonyittyaé hogy a kristus Jesus a Messiás?

F Igen is meg, mert valamit jövendöltek a Messiás felől 25
amind bé tellyesedet a kristusban.

Magyarázat

A kristus jesus a³⁵⁹ hetvenedik hétnek aközepiben oletetet³⁶⁰ meg, attol aparantsolattól fogvást számlálván a melyet a hoszu kezü³⁶¹ Artaxerxes adot vala ki birodal-³⁰

³⁵⁹ a hetvenedik hétnek [a előtt egy megkezdett h betű felső szára, melyet nem törölt.]

³⁶⁰ oletetet meg, [Ékezethiba.]

³⁶¹ hoszu kezu [Ékezethiba.]

mának huszadik esztendejében. hogy fel építsék Jérusalem városát. akkor a sidok el hagyák, és meg tagadák akristust. azért ök is meg vettetének. erre való nézve a romaiak ellenek menének. a várost, és a templomot el
5 pusztíták, meg lehet látni a josesz historiájában hogy mitsoda utálatóságokat tselekedtenek akkor a sidok a templomban, és a tudalkozásra méltó hogy az olta az egész világra el vannak szélyedve és hogy megnyit igyekeztenek azon hogy viszá mehesenek., avárost, és a templomot
10 meg épithesék. söt még apogány császárok is voltak azon hogy nékik³⁶² meg építessek. a keresztyén valláshoz való gyűlölségből. de azt soha véghez nem vihették
[103a:]

K Vagyoné meg más profetiája Danielnek a Messiás el jöveteléről.?

15 F Vagyon. mivel ez a proféta le írta hogy az Isten miképpen mutatta meg néki a birodalmaknak egy más után való következéseket Nabugodonozortól³⁶³ fogvást a Messiás el jöveteléig. a melyek ezek, a babilonai, a perzsi, a görög, és a romai birodalmak, a romai birodalom
20 avashoz hasonlítatik, a mely mindent meg gyöz, és el ront. az ugy is volt. mert ök az egész világnak parantsoltanak, a proféta az után mondgya. hogy „ezeknek a birodalmaknak idejében az Isten más birodalmat fog támasztani. amely hasonló leszen az égből le eset kis köhöz. ez
25 a birodalom³⁶⁴ maga alá veti erőszak nélkül a töb birodalmakat, és az a kis kö, oly nagy hegyé leszen, a mely bé tölti az egész földet, Az az, hogy ez az új birodalom eleinte igen kitsid leszen, de idővel az egész földre fog terjedni, és örökké fog tartani”

Dan 2. 37

30 K Mitsoda értelme vagyon ennek a profetiának?
F Az az, értelme hogy az Isten el fogja küldeni a

³⁶² hogy nékik <meg hogy nékik> meg építessek.

³⁶³ Nabugodonozortól [z-r-ből javítva.]

³⁶⁴ birodalom <v> maga alá veti

Messiást evilágra, a ki a szent írásban sok helyen a köhöz hasonlítatik, aki is fel fogja állítani az ő [103b:] lelki birodalmát. az anyaszent egy házat, aromai birodalomnak el romlására., az Anyaszent egy ház birodalmának kitsinnek kellett lenni. eleinte, a mint hogy az Évangéliumban a mustár maghoz hasonlítatik. a mely igen kitsiny mag, de pálestinában nagy fák lesznek belőle.

K Ez a profetia bé tölté.

F Tellyeségel bé tölt. a kristus Jesus Augustus Császár idejében jött, el. a ki is első romai Császár vala. a kristus birodalma igen kitsid volt eleinte de azután lassan lassan meg nőtt minden emberi segittség nélkül, birodalma alá is veté a pogány császárokat Constántinustol fogvást. a ki ura vala a romai birodalomnak., és már annak sok ideje vagyon hogy a kristus lelki birodalma az egész világra el terjedet

K Mitsoda az Aggeus profetiája a Messiás el jövetelének idejéről?

F A babiloniaiak el rontván a templomot Zorobabel fel építeté, de mint hogy a sidok nagy külömséget^{36 5} lütának az első., és a másodsor fel építetet templomnak szépsége közöt. azért ök nagy szomoruságban valának., hogy pedig meg vigasztaltassanak., az [104a:] Isten ezeket mondatá nekik az Aggeus profétával.³⁶⁶

Ezt mondgya a seregeknek ura, még egy kevés idő vagyon és én meg inditom az egeket, és a földet. és a tengert, és az egész világot, és meg indittok minden népeket és el jö az egész pogány népeknek kivánsága, és bé töltöm a templomot ditsőségel. nagyob leszen ennek aháznak ditsősége, hogy nem az első háznak ditsősége., azt mondgya a seregeknek ura. és ezen ahelyen adok békeséget

Aggeus 2. 7. 8.

K Miben bizonyittya meg ez a profetia hogy a Messiás eljött?

³⁶⁵ külömséget [Ékezethiba.]

³⁶⁶ profétával. [protéfával.-ból javítva; f-t-ből, t-f-ből javítva.]

F Abban hogy ez a profetia azt mondgya hogy a Messiás kevés idő alatt el fog jöni és megditsösíti azt a másodsorú építet templomot a maga jelen való létivel, a mely ditsösége³⁶⁷ nem lehet a salamon templomának, ha szinte nagyobb gazdagsággal valais építve. vagyon pedig már annak tizen hat száz esztendeje hogy az a templom elrontatott, tehát még annak előtte eljött a Messiás

K Ez a profétia meg bizonyítja hogy a³⁶⁸ kristus Jesus a Messiás? **[104b:]**

¹⁰ F Igen is meg, mert csak egyedül akristust tekintik ezek a profétiák

Magyarázat.

A kristus Jesus mint egy ött száz esztendővel jött el ezután a profetia után., a mely nem sok idő az előbbeni³⁶⁹ időkhöz képest, ő a minden népeknek kívánsága, mert ő általa hivatottak minden népek az igaz Istennek üsméretire. a mint ezt megmondották sokan a proféták, és a szükségét, a mely vala nekik eljövételére; azt nevezék kívánságnak valamint azt szokták mondani hogy a száraz föld kíványa, és várja az esőt. A kristus Jesus megindította az egész földet. az ő eljövételével. mert ő mindeneket megújított. Mondgya szent Pál. mind az égben, mind a földön, ő töltötte be sokkal nagyobb ditsőséggel. a második templomot az elsőnél, a maga jelen való létével, az Isten bekeséget adott azon a helyen, mivel a kristus ebben a templomban ment imadni az ő Attyát., és tanítani az embereket az üdvességnek uttyára, a midőn az Istenel meg békélteté **[105a:]** az embereket, és megnyitá a Menyországnak kapuját a valóságos sánctuariumot, ez a profetia nem szól tehát másról. hanem a kristus Jesusról.

s. Hier s. cyril alex., in agge.

³⁶⁷ ditsösége [Második s-g-ből javítva; ó íráshiba ő helyett.]

³⁶⁸ hogy a <hogy>kristus Jesus [Törlés a sor elején.]

³⁶⁹ előbbeni [bb-tt-ből? javítva.]

K Hát a több proféták mit mondtak. valami oly nevezetes dolgot a Mesiásról?

F Az ő születésének, életének, és halálának leg kisebb része is meg volt jövendölve, és még holta után is hogy mi fog következni, a mint ezt meg fogjuk mondani az ő életének rövideden való historiájában.

K Bizonyosé az hogy ezeket a profetiákat nem a keresztyének tsinálták a meg lött dolog után?

F Ezek a profetiák oly világosak, hogy még a pogányok is valának ilyen gondolatban felölök, de az ő igazságok oly bizonyos hogy egy okos ember azokban nem kételkedhetik, ugyan erre is mondgya szent Péter hogy vagyon igen erős bizonyosságunk a profetiáknak beszédek-he

K Honnét mutatták meg a profetiáknak bizonyos és valóságos voltákat,³⁷⁰

F A sidok igen nagy ellenségi lévén a keresztyéneknek minden időkben meg tartották ezek a profetiákat, ugyan ő töllök is vették a keresztyének. [105b:] és noha tele legyenek is a sidok ellen való fenyegetésekel. mind azon által ök azokat nagy tisztelettel meg tartották., azokat még akristus előtt görög nyelvre fordították volt, és az egész világra el valának terjedve. azért ha a keresztyének leg kisebb változást tettek volna is azokban, nem tsak a sidok de még a pogányok is meg üsmerték volna. hogy lehetet volna a sidoknak az ő profetiájokból hamis versekkel bizonyítani. hogy ök azok ellen fel ne kiáltottanak volna,? és meg nem üsmérték³⁷¹ volna ahamiságot.. etelyes lehetetlen volt, valamint szent Agoston is mondgya, hogy az egész földön lévő pogányok bizonyosságok³⁰ voltak a sidok ellen. és a sidok a pogányok ellen

K Mint hogy ezek a profetiák oly világosak mitől

¹⁷⁰ voltákat, [voltát.-ből javítva; k-t-ből javítva.]

¹⁷¹ üsmérték [Elírás.]

2 petr 1. 19.

³⁰ serm 374 de diversis

vagyon hogy asidok oly értelmesekek valamint atöb embe-
rek, még is ezeket által nem láttyák.?

F Az Istennek igazságos itéletiböl vagyon az. aki a
bünért büntetésül el hagyja az embert a setéttségben, nagy
⁵ bölcseségéböl is tselekeszi azért hogy az irások nagyob
bizonyóságban ma-[106a:]radgyanak. a melyeket a sidok
nagy tiszteletben tarttyák, a keresztyének pedig a sidok-
tol vévén. mindenkor azokal éltenek., de még is soha öket
azal nem vádolták hogy azokat meg változtatták volna,
¹⁰ de söt még a sidoknak meg átalkodások meg bizonyittya
a profétiáknak igaz voltokat, mert a meg volt mondv.,
hogy a sidok vakságban, és meg átalkodásban maradnak
világ végüig. hogy szemekel nem látnának, és fülökel nem
hallanának., hogy a szent könyvek és a profétiák előttök
¹⁵ bé lennének zárva a melyekből semit nem értenének, és
hogy aleg világosab igazságok is. semit nem fognak teni
elméjekben

2. Articulus

Hogy ki légyen a Kristus jésus

K Kitsoda a Messiás akit az Isten az embereknek
küldöt.?

²⁰ F A nem más hanem a kristus Jésus a mint már meg
mondottuk

K Kitsoda tehát a kristus Jesus?

F Az Istennek Fia. az örökké valo meg teste[106b:]sült
Ige, a ki emberé lett hogy az embereket meg szabadittsa.
²⁵ bünökböl, és az ördög hatalmából. hogy az Istenel meg
békéltesse öket. részt is adgyon nekik az örök életben,
boldogoká tegye öket, egy szóval hogy az a meg váltojok
legyen nekik a ki sok ideig vala ígéletben, és várakozás-
ban

³⁰ K A kristus Jésus Isten. s' ember is tehát egy szers
mind?

F Igen is. mert a proféták is ezt mondották. A Messi-

ásrol., mert ötet az Isteni természetiért Istennek, vagy Isten Fiának nevezik. az emberi³⁷² természetiért pedig David fiának. Emmanuelnek. (az az Isten mivelünk) akét természetnek³⁷³ egymással való meg egyesülésiért

paralip 18.
ps. 2. 7.

K Mit értesz azon mikor azt mondod. akristus Isten ⁵
és ember egy szers mind?

F Azt értem hogy a kristusban két természet vagyon. Isteni, és emberi természet, ami az Isteni természetet illeti, ő egy Isten az Atya. és a szent Lélek Istenel., ami az emberi természetet illeti, hasonló teste és lelke vagyon ¹⁰
mint nekünk., és ő öröktől fogva való Ige. atestet fel vévén. minden nyomo-[107a:]ruságinkot magára vette ¹⁰
üdvességünkért. avetken. es a tudatlanságon kívül.

philip 2.
hebr. 4. 15.

K Mit értesz azon hogy a kristusban mind az Isteni, ¹⁵
mind az emberi természet meg egyezet?

F Azt értem hogy a kristusban meg egyezet mind az Isteni, mind az emberi természet esze való elegyedés nélkül, példának okáért, atest és alélek meg egyezvén egy másal. tsak egy ember lészen meg egyezésekből. ezen egy személyben való meg egyezésekből³⁷⁴ a természeteknek. ²⁰
a következik., hogy a ket természetnek külömségért, azt kel némelykor mondani hogy akristus hasonlo az Istenhez, némelykor meg hogy aláb való, valamint maga is mondgya, *Az Atya és Én egyek vagyunk*, ez ugy vagyon. a mi az Isteni természetet illeti, *Az Atya nagyob én nálam*. ²⁵ joan. 14.
ezis nintsen külömben a mi az emberi természetet illeti

Ebből az is következik, hogy az Istennek lehet tulajdonítani a kristusban a mi az embert illeti, és az embernek a mi az Istent illeti. mivel ugyan azon egy személy Isten. és ember egy szers mind, ez így lévén el lehet mondani ³⁰
hogy az Isten szenvedet meg holt és fel támadot [107b:]

³⁷² emberi [b-p-ből javítva.]

³⁷³ természet<íért>nek

³⁷⁴ meg egyezésekből<nek> [Törlés elválasztás után, a sor elején; *ből* utólag írva a sorvégi margóra.]

K El lehete mondani hogy az Atya, és a szent Lélek testet vettek magokra, hogy szenvedtek, és meg holtak. mivel természetben egyik a Fiuval, a ki felől el lehet mondani hogy testet vet magára, szenvedet, és meg holt?

s. Aug. epist 218.
ad nebrid.

⁵ F Nem lehet, tsak egyedül az Isten Fiáról mondhatni azt el. mert tsak a Fiúnak személyében, és nem az Atyának. vagy a szent Léleknek személyiben egyesült meg az emberi természet tsak egyedül az Isten Fia lett emberé. és nem az Atya. vagy a szent Lélek

¹⁰ K Hogy lehesen a, hogy a kristus egy természet lévén az Atyával. és a szent Lélekel. emberé lett, ő benne pedig mind az Isteni, mind az emberi természet meg egyezet, még is azt ne lehesen mondani hogy az Atya. és a szent lélek emberi testet vettek fel magokra.

s. leo. serm. super
incarnat. epist 97.
ad Impe. leo.

¹⁵ F Mind ezek igen felyül haladgyák a mi értelmünket, de ezt erősen kel hinnünk. mert az Isten így nyilatkoztatta ki nekünk. és az Anyaszent egyház eretnekeknek tartotta mind azokat valakik így nem hitték **[108a:]**

²⁰ K Mint hogy a kristusban két féle természet vagon. vagoné két féle akarat is benne.

s. leo. serm. 5 de
passio 9. k.

F vagon, mivel az akarat szükséges az értelmes természethez.³⁷⁵ de a kristusban a két akarat, egyik a másika alá volt mindenkor vettette, az az, hogy az emberi akarat tellyeségel az Isteni akarattól függöt

²⁵ K Az Isten Fia a menyet el hadtaé. hogy emberé legyen?

F Nem. mivel az Isten mindenüt jelen vagon: ez így lévén nem volt szükséges hogy a menyet el hagyja hogy a földre jöjjön, a midön tehát azt mondgyák. hogy az

s. Aug. serm 27
de tempo.

³⁰ Isten Fia a menyekből a földre le szállot, ez olyan féle mondás. a melyel azt akarják mondani, hogy a földön meg egyesült az emberi természetel, a melyel nem volt

³⁷⁵ természethez. [Első e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

egyek annak elötte. és magát láthatová tette. az emberség fel vételével.³⁷⁶ ő a ki Istenségével ki mondhatatlan képen bé tölti a menyet és a földet.

3 Articulus

A kristus Jesus meg testesülésiröl

K Az Isten Fia hogy vette magára az emberi testet?
[108b:]

F Az Isten Gabriel Angyalt Názáret városában küldé⁵ egy szüzhöz. akit neveztek Máriának, a ki is férjnél vala a Dávid nemzetségéböl valo Josef nevü embernél. Az Angyal bé menván házában mondá Üdvözlégy Maria malasztal vagy tellyes; az ur vagyon te veled, meg háborodván ezen a köszöntésen. az Angyal mondá, ne fély¹⁰ Mária. imé mehedben fogadsz. és szülsz Fiat, és nevezed az ő nevét Jéusnak. ez nagy léssen. és a Magóságban lakozo Fiának hivatatik. és az ur Isten néki adgya a Dávidnak, az ő Attyának székit, uralkodni fog a Jákobnak házán, mind örökké. és az ő országának vége nem¹⁵ léssen., mondá Mária az Angyálnak, mimodon léssen a. mivel én férfiat nem üsmérek. mondá néki az Angyal., a szent Lélek³⁷⁷ szál te reád. és a magóságban lakozo Istennek ereje árnyékoz meg tégedet, annak okáért³⁷⁸ az is aki te tölled születik Isten Fiának hivatik, mondá ismét²⁰ az Angyal; imé ate rokonod Ersébet az ő vénségiben fiat fogadot, és imár hatod holnapi viselös, mert az Istennél nintsen semi lehetetlen. A Boldogságos szüz ezeket halván. mondá az Angyálnak, Imhol vagyon az urnak szolgáló leánya, legyen nékem a te beszeded szerént. és abban²⁵

³⁷⁶ fel vételével. [Íráshiba.]

³⁷⁷ Lélek <szál> szál [Törlés a sor végén.]

³⁷⁸ annak akáért

luk. 1. joan. 1.

a szem pillantásban bé tellyesedék. [109a:] az Isten Fia meg testesülésének titka, a szent Lélek munkája által.

K Mitsoda nemzettségéből való volt a³⁷⁹ Boldogságos szüz?

- 5 F A David nemzettségéből. szent Josef hasonlo képen
K A Boldogságos szüz valóságosan férjnél volté Szent Josefnél. vagy tsak jegyben voltak?

s. Hier. Cap. 1. in Matth.

- F szent Agoston. és sokan a szent Atyák közül azt tarttyák hogy házások voltak, de meg vannak sokan kik azt tarttyák. hogy tsak jegyben voltak.

- 10 K Hogy ha a Boldogságos szüz férjnél volt szent josef-nél. mitől vagyon hogy meg haborodot midön az Angyal mondá néki hogy Fia lészen?

F Mert holtig valo szüzeségben akara élni.

- 15 K Miért ment tehát férjhez ha fogadást tett volt?

F Az Istennek tsudálatosan valo rendelésiből a ki azt ugy akará.

s. Hier cap 1. in math. s. Ambr. cap 1. in luc.

1. Azert hogy meg testesülésnek titka jobban titokban maradhason.

- 20 2 Azert hogy a Boldogságos szüznék betsülete meg maradhason. és semit ellene ne mondhasanak a sidok. [109b:]

s. Ambr. in cap. 1 luc.

3. Azért hogy a Boldogságos szüznék illendő segittsége lenne. mind azokban a szenvedésiben melyeket az Isten botsátot reája. hogy meg szenteltesék

S. Igna. epist ad ephes. pag. 8.

- 25 4. Azért mondgya szent Ignázt martyr hogy az ördög meg tsalatkozván abban aházáságban, tsak ugy tekénttse akristust mint más embert, és az Istennek szándéka az üdvezítőnek halálán végben mennyen

K Mit értesz azon mikor azt mondogod hogy a kristus a szent Léleknek munkája által fogantatot?

S. Aug. manu. ad laurent Cap 38

- 30 F Azt értem hogy a kristusnak mint embernek apja nem volt, hanem az ő teste tsudálatosan fogantatot a szent szüznék méhiben a szent Lélek által.

³⁷⁹ a [Beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

K De nem az Atyának, és a Fiunak munkája³⁸⁰ által letté meg ez a tsuda?

F Igen is. a szent Háromságnak munkája által., de különösen tsak a szent Léleknek tulajdonítatik, mivel az Istennek az emberekhez való szeretete tselekedte azt. ⁵ hogy az Istennek Fia emberi testet vett fel magára

A szent Léleknek tulajdonítyák tehát az Isten szeretetének erejét, a ki is az Atya, és a Fiu vég[110a:]hetetlen szeretetiből származik; valamint hogy az Atyának tulajdonítyák a mindenhatóságot, és a Fiunak a bölcseséget. ¹⁰

K A Boldogságos szüz meg tartotta tehát szüzeséget, mind mikor a kristust méhében fogadta, mind mikor avilágra hozta.?

F Igen is meg tartotta. mind szülése előtt, szülésekor. és mind szülése után, ezt tartották mindenkor az Anya-szent egyházban ¹⁵

Magyarázat

Isaiás proféta. meg jövendölte volt hogy a Messiás egy szüztől születnék, *Egy szüz* mondgya ez a proféta., ~~melé~~ben fogad. és fiat szül, és az Emmanuelnek neveztetik., ²⁰ Isa. 7. 14. az az, Isten³⁸¹ velünk., Ember s' Isten.

Az Anyaszent egy ház mindenkor eretnekeknek tartotta azokat, akik a Boldogságos szüznek, szüntelen való szüzeségit tagadták.

s. Hier. contr. jovini.

K A Boldogságos szüz³⁸² valóság az Isten Anya ²⁵ volté?

F Igen is mivel olyan Fiat szült a ki Isten, es az [110b:] Isten. s' embernek teste, az ő testéből formáltatot, amint szent Pál mondgya

Galat 4. 4. Concil Ephes. contr. nestor.

K Mitsoda hivatalban volt szent Josef. a Boldogságos ³⁰ szüznek férje.?

F Enoha királyi nemzettségéből való volt is de szegény

³⁸⁰ munkája [Íráshiba.]

³⁸¹ Isten <mi>velünk.,

³⁸² szüz [s-v-ből javítva.] valóság

volt., úgy anyira, hogy kézi munkájával kelletet életét keresni.³⁸³

Az írás azt mondgya hogy mester ember volt. de fel nem teszi mitsoda mesterséget üzöt. sokan az Atyák⁵ közül azt tarttyák hogy³⁸⁴ áts mester ember volt. néme-lyek hogy lakatos volt

4. Articulus

A kristus Jesus születéséről. életéről. és egyiptumban való meneteléről

K Mikor jött akristus evilágra. és mitsoda esztendőben?

F Épen abban az esztendőben jött el., a melyben a¹⁰ proféták³⁸⁵ meg jövendölték volt. hogy a Messiás születnek, mint egy négy ezer esztendővel a világ teremtése után.

K Hol születet a kristus?

F Bethleem városában, a proféták meg mondták¹⁵ volt, hogy a Messiásnak ót kelletik születni.[111a:] a sidok magok is ezt meg mondták a mágusoknak Herodes előtt.

K Mint hogy a Boldogságos szüz Názáretbéli volt; amely város volt galiléában. hogy történt tehát, hogy a²⁰ kristus Bethleemben születet?

F Augustus Császár. abban az időben parancsolatot ada ki hogy az egész birodalmában való népet számban vennék. erre a parantsolatra való nézve a sidok tartozának el meni, és magokot fel iratni. ki ki a honnét való²⁵ volt. a Boldogságos szüz szent Josefel Bethleemben menének., mivel Dávid onnét való volt. olyankor érkezének

Miche. 5. 2.
Matth. 2. 5.

³⁸³ keresni. <Az> [Új bekezdésben:] Az írás

³⁸⁴ hagy [Íráshiba *hogy* helyett.]

³⁸⁵ proféták [Íráshiba.]

pedig oda a midön a Boldogságos szüz szülésinek ideje volt, az Isten úgy rendelé hogy se³⁸⁶ a vendég fogadoban, se más házaknál magoknak szállást³⁸⁷ nem találának a sokaság miat. hanem kénszeritetenek valamely vendég fogado mellet lévő kis istaloban vonni magokat ugyan⁵ abban a nyomorult helyben jött evilágra a világ meg valtoja. és ura

K Miért kíváná tudni Augustus Császár népének számát,?

F Akoron az egész birodalma nagy békeségben [11b:]¹⁰ abirodalomnak hasznáért, vagy a maga hittséigiért. kíváná tudni az egész birodalmában lévő népeknek számát. de leg inkább az Isten engedelmeből tselekedé ő azt, az Isten meg akará mutatni apogányoknak bizonyoson, és a sidoknak, a proféták mondásinak bé tellyesedésit, akik¹⁵ meg mondották. hogy a Messiás a David familiájából leszen. és Bethleemben fog születni;³⁸⁸ azt a laistromot pedig, a melyben a népeknek száma volt bé írva Romában kelletet vinni, és a Császár Archiumjában tenni, a mely őt is volt még Tertullianus idejében²⁰

S. Chrys. hom 33.
in Matth. Tertul.
lib 4. contr
marcion. C.³⁸⁹ 7

K A proféták meg mondották volté azt. hogy az egész világ békeségben leszen, a midön a Messiás el fog jöni?

F Igen is. Isaiás ezt elég világosán meg jövendölte, mondván, hogy „akoron a szabjából szánto vasakot, és adárdákból sarlokat tsinálnak, nem emel egy nemzet.²⁵ mas nemzet ellen kardot, és nem tanitatnak többé hadakozásra”

Isa. 2 4.

K A kristus miért akara³⁹⁰ egy istaloban születni?

F A kristus azért jött evilágra hogy meg gyógyítsa az emberi szivnek meg romlását, meg is [112a:] akará mutat-³⁰

³⁸⁶ se [Beszúrás.]

³⁸⁷ magoknak szállást <magoknak>nem találának

³⁸⁸ születni; [ü-ō-ból? javítva.] azt a laistromot pedig, a <a> melyben

³⁸⁹ C. <4> 7

³⁹⁰ akara [ra – későbbi beírás félig a sorban.]

ni hogy miben ályon avalóságos boldogság; és hogy melyek az igazán való jók

Az³⁹¹ emberek anyiban meg valának romolva. hogy a testnek kívánsága a szemeknek bujálkodása, és az életnek kevésége alá valának vettetve. A kristus még születésekor akara nékik példát adni arra hogy meg vessék ezt a három dolgot, nagyobb példát pedig arra nem adhatta, mint azt hogy olyan Anyát válasszon magának, a ki noha királyi nemből való volt is; de alacson rendben. és szegénységben volt szent Josefel együtt. úgy anyira hogy csak egy istállóban kényszerítetének magokat bé vonni.

K A Messiás hogy alacson rendben és hogy szegénységben fog el jöni. meg jövendölték valaé azt a proféták.?

Zak. 9. 9. 15 F Igen is meg, Isaiás és Zakariás világosan meg mondták ilyen formában, *Igen vigadgy sionnak leánya; imé ate királyod. el jö néked igaz, ő az üdvezítő, ő szegény.* [112b:]

K A kristus mitsoda napon és mely órában jött evilágra

F Éjfél tájban huszon ötödik³⁹² decembris a régi traditio szerint.

K A proféták meg jövendölték volté a Messiás születésének óráját?

Sap. 18. 14. 15. 25 F A bölcs, az Angyalnak egyiptumban való meneteléről szólván., hogy az Izraélitakot meg szabadítsa, és megölje az egyiptumban való első szülötteket; olyan formában teszi ki. hogy azt az Anyaszent egyház a kristus születésének órájára magyaráza. eképen szól., *mikor a tsendes halgatás mindeneket el foglalt volna, és az éj az ő járásában fél utban volna. a te mindenható beszéded.* 30 *menyből jött a királyi székből*

K A kristus meg jelentetteé mindgyárt az embereknek születését?

³⁹¹ <K> Az emberek

³⁹² ötödik [ik – későbbi beírás a szóközben.]

F Igen is meg, az Angyalok meg jelenték a pásztoroknak, a tsillag pedig fel tetzvén nap kelet felé, a mágusok mindgyárt meg indulának. hogy az üdvezitöt³⁹³ mennének imádni.

K A kristust környül metéltéké³⁹⁴ nyolczad nap mulva. mint a töb sidokot? [113a:]

F Igenis³⁹⁵ Mert a törvény alá akará magát vetni, hogy meg szabaditsa azokat akik a törvény alat voltak, ^{phil 2. 10.} ³⁹⁶ mondgya szent Pál

K A kristus sokáig maradaé bethleemben születése után?

F Negyven napig marada ót. időt akarván adni a sidoknak arra hogy meg tudhasák születésit. ^{s. Chrys. hom 7 in Matth}

Negyven nap mulva a templomba vivé a Boldogságos szüz., és ót bé³⁹⁷ mutatá az Istennek mint első Fiát, végben vivén egy szers mind atörvény szerent valo meg tisztulásának köteleségit. noha aza törvény nem illett ötöt.

K A Mágusok mikor érkezének bethleemben,³⁹⁸ a meg tisztulás előtté egy utánna? ²⁰

F Közönségesen azt tarttyák hogy a kristus születése után tizen három napal, a mely napon viz kereszt napját ülli az Anyaszent egyház

K Meg jövendölték volté azt aproféták. hogy a Mágusok imádni fogják akristust? ²⁵

F Igen is. Isaiás világosan meg jövendölte. a soltárookban is vagyon olyan jövendölés a melyet arra lehet magyarázni.. imé mit mond Isaiás, *A po[113b:]gányok a te világóságodban járnak. és a királyok, ate el jövedelednek* ^{Isai 60. 3. 6.}

³⁹³ üdvezitöt [e-o-ból javítva.]

³⁹⁴ metéltéké [Második t-k-ből javítva.]

³⁹⁵ Igenis [Kereszttel jelölt beírás a sor fölött, lap tetején.]

³⁹⁶ volta<nta>nak, [Törlés a sor végén.]

³⁹⁷ bé mutatá [b-v-ből javítva.]

³⁹⁸ bethleemben,<?>a meg tisztulás

fényességében. Mindnyájan el jönnek sábaból., aranyat, és temjént hozván, és az urnak Dicséretet hirdetvén.

s. Aug. in ps. 71.

Imé Dávid mit mond. *A Társis és a sziget királyi ajándékokot mutatnak bé: az Arabiaiak, és a saba királyi*
5 *ajándékokat hoznak.* úgy tettzik mint ha David it salamonról beszéllene. de könyü észre veni a soltárból hogy főképen a Messiásra tzelez, a kinek figurája³⁹⁹ volt salamon, sok olyan dolgok vannak ebben a soltárban a melyek tsak a Messiást illethetik. söt még a valóságos
10 *értelme szerént is abetünek, és a melyet nem lehet salomonak tulajdonítani úgy mint ezt a jövendölést. Meg marad a napal. és a holdal. nemzettségről nemzettségre.*

ibid. 5

K A CSillagot meg jövendölték volté aproféták?⁴⁰⁰

num. 24.⁴⁰¹ 17

F Igen is. azt meg jövendölte vala Báláám ilyen formában. csillag támad Jácóbból. **[114a:]**

K A Boldogságos szüz. és szent Josef viszá téreneké Názáretben azután hogy bé mutaták a kristust?

F Nem, mert egyiptumban kellették menniek hogy el kerülhesék a Hérodés üldözését, aki is meg akará öletni
15 akis Jésust.

K Miért akará meg öletni Herodes akristust?

F Mert a Mágusok hozája menván tudakozák tölle hogy hol születet volna a sidok királya, herodes azon meg ijede. hogy ne talám tán az a gyermek le vesse ötet
25 akirályságból., azért el végezé magában hogy ötet meg ölese, de nem tudván hol létit azért parancsolá hogy Bethleemben és akörül valo helyeken a két esztendös gyermekektől fogvást minden kis gyermeketskéket meg ölyenek, el hitetvén magával. hogy a kristus azok között
30 fog találkozni, de az ő ideje nem jött volt még el., a mint el is kerülé ahalált. egyiptumban valo menetelével.

³⁹⁹ figurája g volt [A g betüt nem törölte.]

⁴⁰⁰ [Sor végén:] a [új sor elején:] aproféták?

⁴⁰¹ num. 24. <14> 17.

[114b:] 5 Articulus

A kristusnak egyiptumban valo meneteléről és szent Jánosnak életéről

K. A proféták meg jövendölték valaé akristusnak egyiptumban valo menetelét?

F Ezt példázá a Jácob familiájának egyiptumban valo menetele. de ezen kívül Isaiás is meg jövendölte vala, mondván, *Imé az ur fel jö a könnyü felhőben. és egyiptumban megyen, és le esnek az egyiptus bálványi az ő színe előtt.* ⁵ Isa 19. 1.

K Mikor akristus egyiptumban érkezék, valóságál le esteké a bálványok?

F Ha szinte akor valóságál le nem estenek is de a ¹⁰ proféta mondása bé tellyesedet, mivel az Anyaszent egy ház nagy fényességében volt sokáig egyiptumban, sokan írják hogy valóságál. a földre le is estenek a kristus előtt ^{s. chrys. hom. 8. in matth.}

K Menyi ideig marada a kristus egyiptumban?

F Azt bizonyoson nem tudhattyák, de a valo hogy ót ¹⁵ sok ideig nem volt; mivel mindgyárt viszá tért [115a:] a Hérodes halála után.

K A kristus egyiptumbol valo viszá jövele után. hová ^{Matth. 2. 19} mene lakni?

F Názárethben, a mely város szent Josef lako helye ²⁰ volt. a kristus születése előtt

K Menyi ideig marada akristus Názárethbe?

F Mint egy harmintz esztendős koráig.

K Mit tudunk a kristus gyermekségéről?

F Egyebet nem tudunk. hanem hogy tizen két eszten- ²⁵ dős korában Mária és Josef a templomban vivék ötlet. akristus a templomban marada. az Annya azt észre nem vévé. hanem minek utánna⁴⁰² harmad napig keresték volna, ugyan a templomban is találák meg. az irás tudó doktorok között, a kik tsudalkozának beszédin. ³⁰

⁴⁰² utánna [a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

K Mit tselekedék azután akristus?

F Egyebet arról nem tudhatunk hanem hogy mindenkor a szent Josef házában marada. és hogy mind hozzája, mind Boldogságos szűzhöz nagy engedelmeséggel volt.
5 példát adván a gyermekeknek hogy mitsoda engedelmeséggel tartoznak szüléjük-[115b:]hez, azt is el lehet hini, hogy szent jusefel együt dolgozott.

A kristus mint egy harmintz esztendős korában keresztelő szent Jánoshoz mene. a pusztában. ajordán vize
10 mellé, ahol meg keresztelé őtet ez a szent ember,

K kitsoda vala szent János, és mitsoda életet élt?

F keresztelő szent János az Istentől küldetet volt, hogy a Messiásnak utat készítene, és néki elől jároja lenne.

Gabriel Agyal meg mondá Zakariásnak. hogy a felesége fiat szülne. öregségiben.⁴⁰³ szent János még igen ifju korában apusztában mene lakni. őt sáskával. és mézel élt, harmintz esztendős korában a jordán vize melé mene. a kristus is oda ment hogy tölle fel vegye a kereszttséget, a sidokot őt oktató. és meg keresztelé, az ő hire mindenüt
20 el terjedet, Herodes antipás a galileai tetrárka nagy betsulettel⁴⁰⁴ volt hozzája. de szent János szent bátorsággal meg fedvén őtet. [116a:] olyan vétekről a mely nyilvánosságos vala. azért ez a fejdelem a tömlöczben téteté és fejit véteté.

25 K A kristus miért vevé fel szent Jánostol a kereszttséget?

F Azt nem⁴⁰⁵ szükségből tselekedé, mivel ő maga vala az ártatlanság. és a tisztaság.

1. Azért hogy azal másoknak példát adgyon

30 2. Hogy meg szentelleye a kereszttségnék vizeit, és azoknak kegyelmét adgya.

⁴⁰³ öregségiben. [Első e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával;] szent János még igen <öreg> ifju korában [ifju -- keresztel jelölt beírás a sor előtti margón, halványabb tintával.]

⁴⁰⁴ betsulettel [Ékezethiba.]

⁴⁰⁵ nê [Rövidítésjellel; Mikesnél szokatlan ez az írásmód.]

3. Hogy meg mutassa a népnek kik szent Jánoshoz jöttek vala, az ő küldetésit, és Istenségit a bizonyág tétellel melyet tett rolla az ő Attya akoron.

K Mitsoda bizonyágot tett az Isten rola azon alkalmaságal?

F A midön a kristus meg keresztelteték, imádkozék, és a szent Lélek galamb képiben reája szálla, és szozat hullaték az égből mondván, *Ez az én szerelmes Fiam*

5

Matth. 3. 17.

K Mi végre tévé Isten ezt a tsudát?

F Hogy bizonyágot tenne a kristus küldetéséről **[116b:]** aki akoron kezdé el tanítását, és hogy meg mutasson a sidoknak a kik jelen valának., hogy ő volna a Messiás a kit szent Janos hirdet nékik.

10

K keresztelő szent János tetté nagy tsudákat?

Joan 10 41

F Semmi tsudákat nem tett valamint az Évangélium mondgya

15

Az Isten meg akará az által mutatni a sidoknak, akik tsudálkozásal tekintették rend kívül valo életét az elől járónak, hogy nem ő volna a Messiás, mivel a proféták szerént a Messiásnak sok számu tsudákat kellett tenni.

Isa. 35. 5.

20

6 Articulus

A kristusnak apusztában valo meneteléről böjtyéről.
és predikálásának első esztendejéről.

K Mit tselekedet a kristus kereszttsége után

F Az Istennek lelke a pusztában vivé ötet, ahol negyven napig marada étel nélkül, töltvén azt az időt tsak az imádságban

K Miért mene a kristus apusztában mindgyárt kereszttsége után?

F Meg akará nekünk mutatni 1. hogy a **[117a:]** magános étellel, böjtel. és imádságal kel készülni az egy házi renndhez, és az Évangélium prédikálásához, 2. hogy annak aki ujonnan születet akereszttség által, szeretni kel

30

a magános életet, aböjtöt, az imádságot; és a szent írásból való elmélkedést, és hogy az, aki ezek nélkül. a fegyverek nélkül magát a világban lévő veszedelmekre és kísértetekre adgya, felhet hogy meg ne győzetesék akisértőtől, a

⁵ kristus böjtinek példájára rendelék az Apostolok anegyven napi böjtöt. a szent Atyák tartása szerint

Matth. 4. 2

A negyven napi böjtölés után akristus meg éhezék, azt is meg engedé hogy az ördög meg kísértse ötet, de az Isten Igéjével⁴⁰⁶ meg győzé a kísértetet, a kísértő nagy

¹⁰ gyalázatosan el hagyá. és az Angyalok szolgálának néki.

K Miért engedé meg a kristus hogy az ördög meg kísértse ötet?

hebr. 4. 15

F Azért, 1. hogy meg mutassa azal. hogy valóságosan ember volna., és hogy magára vette a mi nyomoruságinkot avétken kívül [117b:]

¹⁵

2. Meg akará mutatni hogy a böjt. az imádság. és az Isten szava. nélkül, nem lehet meg győzni az ördögöt,

hebr. 2. 18.

3. Hogy győzedelme által meg érdemelye nekünk a kegyelmet és az erőt, hogy mi is meg győzhesük az ördögöt

²⁰

K Mit tselekedék akristus hogy a pusztából ki mené?

F Az Évangélium prédikálásához kezdé, melyre való⁴⁰⁷ nézve. ismét viszá tere ajordán vize mellé és midőn meg látá ötet keresztelő szent János mondá azoknak akik

²⁵ jelen valának. Imé az Istennek báránya, evészi el a világnak bűneit. akarván ez által meg bizonyítani hogy ő volna a Messiás ugyan ezért is hagyá el szent Jánost. András aző tanítványa, aki akristus mellé álla. és másnap a kristushoz vivé az ő bátyját simont. akit akristus Péternek nevezé.

³⁰

K Menyi ideig prédikállá akristus az Évangéliumot?

F Mint egy három esztendeig és három holnapig, aközönséges tanítás szerint. [118a:]

⁴⁰⁶ Igéjével [I-i-ből javítva.]

⁴⁰⁷ való [v-n-ből javítva.] nézve.

K Az első esztendőben mitsoda nevezetes dolgot tselekedék akristus?

F Galiléában menvén maga mellé vevé philepet, aki is a kristushoz vivé Náthánaelt,⁴⁰⁸ a Cana városában a szenttséges Anyja kérésére avizet borrá változtatá. a melyről emlékezetet téssen az Anyaszent egyház viz kereszt napján, azután kafarnaumban tölte egy kevés időt. ahonnét az Innepekre jérusálemben mene. és őt sok tsudákot tett, az után Judeának tartományit fel járta, akik hozzája meg tértenek, azokat tanítványival meg keresztelteté. Ebben az időben téteté Hérodos keresztelő szent Janost a fogságban, akristus⁴⁰⁹ azt meg tudván. judeát el hagyá. és galliléában mene. samaria tartományán menvén által. a samaritána Aszonyt meg téríté. és őt marada két napig tanítván anépet, az után Galliléában hogy érkezék. Cana városában egy tisztnek a fiát meg gyógyitá, kevés idő mulva. maga mellé vevé másodszor. vagy harmadikszor szent Pétert, szent Andrást és a Zebedeus ket fiát, kik mindeneket el hagyván ötet követék

¹⁵ Matth⁴¹⁰ 4. 13.
Mark 1. 14.
luk 5. 1.

[118b:] 7 Articulus.

A kristus predikálásának második esztendejéről

K Mitsoda nevezetes dolgot tselekedék a kristus predikálásának második esztendejében

F kafarnaumban marada egy darab ideig. a mely város Galliléában vagyon, őt meg gyógyitá a szent Péter⁴¹¹ napját., ugyan őt több tsudákot is tett, mind azon által a lakosok a magok hitlenségekben meg maradának,²⁵

⁴⁰⁸ Náthánaelt, [e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

akristus<t> azt

Matth <13> 4. 13.

⁴¹¹ Péter [Későbbi beírás a sor előtti margóra:] napját., ugyan őt több [röbb beszúrás:] tsudákot is tett, [is – beszúrás a két szó közé.]

ugyan ezért is rettentő átkot monda rájuk. akristus, a genezáreth tengerin lévén a szélvész meg tsendesíté egy szovával., azután a gergésénusok⁴¹² tartományában érkezvén, őt a két ördögösököt meg gyógyítá. kafarna-
⁵umban viszá térvén sok tsudákot tet, és szent Máthét maga mellé vevé; az után Jérusalemben mene ahusveti innepekre; őt is sok tsudákot tet. de a sidok üldözni kezdvén. a Gallilea tengere mellé mene. a hová sok nép kíséré. ugyan ebben az időben választá a tizen két tanít-
¹⁰ványokat, akiket Apostoloknak⁴¹³ nevezé., az az köve- teknek,⁴¹⁴ de minek előtte őket választaná, az éttzakát imádságban tölté. hogy meg mutassa azal. miképpen kellesék választani azokat. akik az Apostolok helyekben következnek

¹⁵ Az Apostolok ezek valának, elsöben. szent [119a:] Pé- ter. András. Jakab, és Janos a Zebedeus két fia. philep. Bertalan, Mathé,⁴¹⁵ Thamás. Jakab. az Alpheus fia, Ju- dás,⁴¹⁶ simon., és judás iskariotes aki el árulá akristust.

Mindnyájan ezek az Apostolok igen tudatlanok valá-
²⁰nak., írást nem tudtak, akristus azért választá ilyeneket. hogy tsudálatosabban ki tessék. az ő hatalma. és hogy ne ő nékik. tulajdonitassék az Évangéliumnak gyarapodá- sa, ebben az időben öleté meg Herodes keresztelő szent Jánost, ugyan ebben is tere meg a bünös aszony, aki felöl
²⁵azt tarttyák hogy mária magdolna let volna, némellyek pedig hogy nem a. ezt meg lehet látni az olyan auctorok- ban. akik erről irtanak

Azután Názáretben mene., de mint hogy őt nevelkedet volt. és hogy harmintz esztendő koráig előttök tsak ugy

⁴¹² gergésénusok [Első *s-n*-ből javítva.]

⁴¹³ Apostoloknak [*A-a*-ból javítva.]

⁴¹⁴ követeknek, [Második *e-a*-ból? javítva.]

⁴¹⁵ Mathé, Thamás. [*M* – megkezdett *T*-ből javítva.]

⁴¹⁶ Judás, <és> simon.,

volt mint más közönséges ember, azért alakosok benne nem hittének, erre is mondá. hogy senki nem proféta amaga hazájában, nem is marada sokáig közöttök.

8 Articulus

A kristus szine változásaig valo időről

K A kristus mitsoda nevezetes dolgot tselekedék prédikálásának harmadik esztendejében? [119b:] 5

F Az Apostolokat el küldé ketten. ketten. hogy judéában mindenütt predikálanák apenitentiát. és az Isten országát, erre valo nézve fel járá magais Izraelnek minden varosát., akristus nem mene ahusvétí innepekre ebben az⁴¹⁷ esztendőben, akarván időt adni a tanitványinak, hogy sok fáradságok után meg nyugodnának. Hérodésnek sem akará magát meg mutatni., a ki igen kivanta volna ötet látni.

Azután Tyrus. és sidonia tartományában menván, a kananéabéli aszonymak. hitiért, és alázatoságáért. a leányát meg gyógyitá, és meg tanita minket, hogy mi formában kelletnék imádkoznunk 15

onnét a gallilea tengernek parttyára viszá érkezvén, sok féle betegeket meg gyógyitá. és a hét kenyeret s' az egy nehány halat tsudálatosan meg szaporitá; és négy²⁰ ezer embert meg elégite vélek. az aszonyokon., és a gyermekeken kívül

kevés idő mulva akristus vevé pétert, Jakabot. és Jánost. az ő ötsét, és fel vivé őket egy magos hegyre, a melyet szent Hieronimus Thábor hegyének nevezi, őt²⁵ előttök színét el változtatá.

⁴¹⁷ az [Beszúrás sötétebb tintával, Mikésétől eltérő z betűvel.]

[120a:] 9 Articulus
A kristus szine változásáról

K Mit értesz ezen a szón. hogy a kristus színét el változtatta?

F Azt értem hogy a kristusnak orczája fényesé lett, mint a nap. és azö ruhája fejeére mint a hó. ez tsak gyenge⁵ sugára vala az ö ditsőségének. mind azon által az Apostolok ö reája nem nézhetének nagy tsudálkozásban,, és félelemben is valának.

K A kristus szine változását. nagy tsudának⁴¹⁸ kellett tartani.?

¹⁰ F Nem volt ugy mondván anyira tsuda, mint a tsudának el titkolása mondgya egy nagy szent; mivel az Isteni természetnek, az emberi természetel valo meg egyesülésnek, természet szerént kellették hinteni azt a ditsőséget. és fényeséget akristus testére., hogy pedig a kristus életében¹⁵ az emberek előtt el fedezte ditsőségének fényeségit, azért volt, hogy az Istennek öröktől fogva valo rendelésit⁴¹⁹ bé tölttse., és az embereket meg válttsa a gyalázatos kereszten valo halála által.. a mely véghez nem mehetet volna. hogy ha tsak a kristus magát meg nem alázván,²⁰ gyengeségünket⁴²⁰ magára nem vette volna. [120b:]

K Mitsoda tsudálatos dolog történék még akristus szine változásakor?

F Mojses, és Illyés jelen valának, beszélgetvén a kristussal. a Jérusalemben valo haláláról, a midön pedig ezek²⁵ el mentenek volna, szozat hallaték az égből. mondván. *Ez az én szerelmes Fiam. ötet halgasátok.* az Apostolok ezeket halván, meg rémülének. és a földre esének, akris-

s. thom. 3 part
quest 45. art 1

⁴¹⁸ tsudának <kel> [Törlés a sor végén; <k> javítva olvashatatlan betűből;] kelletté [kel – sor előtti margóra írva letté elé.]

⁴¹⁹ rendelésit [rendélérből javítva; második e–é-ből javítva az ékezet áthúzásával, s–t-ből javítva.]

⁴²⁰ gyengeségünket [Ékezethiba.]

tus meg illetvén öket, fel költé, és le mene vélek a hegyről. meg tiltván nékik hogy arol ne beszélnének valamég halottaiból fel nem tamadna

K Mi okra valo nézve akará akristus színét el változtatni az Apostolok előtt? ⁵

F Azért hogy meg bizonyítsa az igazságot a melyet mondot volt nékik annak előtte egy kevés idővel., és hogy meg erősítse öket az Istensége iránt valo hitben., és hogy meg ne ütközzenek szenvedésin.

K Miért hogy tsak három Apostol. előtt akará a kristus színét el változtatni., és miért nem a többi és a nép előtt is ¹⁰

F Azért hogy a nagyobb titokban maradhason. a kristus minden bizonyal olyan fényességben mutathatta volna meg magát Judéában, és olyan erőt adhatot volna tsuda lételeinek, hogy a leg hihetlenebb is kénszeritetet volna ötöt Messiásnak [121a:] üsmérni, de alázatoságban akara élni, és meg halni, és. az által meg váltani az embereket. a kiket is a kevélység vesztette vala el: ¹⁵

K Miért akarta a kristus., hogy Mojses, és Illyés jelen legyenek ahegyen, és szenvedése felől vélek beszélgesen? ²⁰

F Mert meg akará mutatni az Apostoloknak, és utánok mi nékünk,

1. Hogy sokal nagyobb volna Mojsesnél. és Illyésnél. mivel ezek őt úgy valának jelen mint szolgák. ²⁵

2. Hogy a törvény Mojses⁴²¹ képében, és a proféták Illyés képében. bizonytságot tennének akristusrol., a kik előre meg mondoták volt.. akristus szenvedésit.

3. Azt is meg akará mutatni, hogy hamisan vádolnák ötöt a sidok hogy meg szegi az Isten törvényét. mivel ³⁰ Mojses aki a törvényt adta ki, és Illyés aki leg erősebb ottalmazója volt a törvénynek, jelen létekel bizonytságot tesznek. akristusrol.

⁴²¹ Mojses [j-s-ből javítva.]

10 Articulus

A kristus prédikálásának harmadik esztendejéről

K Mit tselekedék a kristus szine változása után?⁴²²

[121b:]

F Galliliát fel járta, és a⁴²³ népet tanította, akivel sok jót tett. sok betegeket meg gyógyított, és sok tsudákat tett.

⁵ K Mit tselekedék akristus prédikálásának harmadik esztendeje után.?

F A husvétii Innepek közelgetvén, ugyan arra az időre rendelte volt el halálát, Jérusálem felé indula. és előre meg mondá atanitványinak, hogy azért mégyen. oda.

¹⁰ hogy bé tellyesitse a proféták mondásait, azután. szenvedésiről kezdé nekik beszélni, haláláról., és fel támadásáról., jérikoban érkezvén, Zakeushoz szálla, és meg téríté, azután nagy győzedelmesen méné bé Jérusalemben. számáron ülvén, a melyet is eszerént jövendölte valamé

^{9. 9. 15} Zakariás proféta. Az⁴²⁴ egész nép pedig eleiben, örvendező fel szokál fogadá, némellyek ruhájokat teritek az utra. némellyek zöld ágakat hintének eleiben., némellyek pedig kezekben ágakat tartván, előtte mennek vala és mindnyájan kiálták. Áldot légyen a ki jött az urnak

²⁰ nevében. Hosanna. a Dávid Fiának. hosanna a magóságban lévő Istennek. Ez a szó Hosanna, azt teszi némellyek szerént. szabadíts meg minket, és némelyek szerént, Áldás, és ditsőség. **[122a:]** A kristus halála előtt valo napon, tsötörtökön,⁴²⁵ el küldé kettőt atanitványok közül, hogy

²⁵ a husveti bárányt el készitenék. valamely háznál. amelyet meg nevezé nekik, azután maga is oda méné. atöbb tanitványival. és elejekben adá hogy mitsoda nagy kíván-

⁴²² után? [*á-o*-ból javítva.]

⁴²³ a [Beszúrás.]

⁴²⁴ Az [*A-a*-ból javítva.]

⁴²⁵ tsötörtökön, [Ékezethiba.]

ságal várta hogy még halála előtt. vélek együtt ehessék⁴²⁶ husvétii bárányt, a vatsora után meg mosá az Apostoloknak lábokat, és ismét le ülven asztalhoz, a szent áldozatot, atestének, és vérenek szenttségit rendelé. a kenyérnek, és abornak szinek alat; erről másut bővebben beszélünk. ⁵

K A kristus mit tselekedék azután hogy a szent Eucharistiát rendelé.?

F Előre meg mondá hogy egy az Apostolok közül el fogja árulni. tudokra is adá hogy a judás volna időt¹⁰ akarván adni annak anyomorultnak amagában valo téresre: de meg nem üsmeré magát, sött még ki mene aházbol. hogy véghez vinné gonosz árulását. azután ditséreteket énekelvén az Apostolokal., sok szép tanításokat ada nékik, és előre meg mondá péternek hogy háromszor meg tagadná. de azt is meg mon-[122b:]dá hogy penitentziát fog tartani. de midön látá hogy az Apostolok szomorkodnának szenvedésin., és halálán. nagy kegyeségel meg vigasztalá őket.

K A kristus hogy el végezé tanítását, és imádságát.²⁰ hová mene?

F Az olaj fák hegyére. a mely közél vagyon Jérusálemhez, és a getsemáne kertbe mene, tudván azt. hogy judás oda menne utánna

K A kristus miért akara oly nagy szomoruságban lenni²⁵ halála közelgetésekor, holot ő azt sokszor meg mondotta volt előre, ő azt buzgoságal várta, és ő Isteni erővel birt?

F Mi érettünk tselekedte azt mondgya szent Agoston mert magára vévén bűneinket, viselni is akarta az alázaságot és a büntetést., vigasztalni is akará gyenge tagja-³⁰it, meg mutatván nékik, a maga szabad akarattyából valo szomoruságával., hogy azö kételen valo szomoruságok és félelmek, melyeket éreznek a halálokhöz valo közelge-

⁴²⁶ ehessék [Első e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával;] <bá->[törlés a sor végén; új sor elején;] husvétii bárányt, [h-r-ből javítva.]

kristus Isaiás szerént való passiojának., imé ezeket mondgya.

Isai 53 1.

„Ki hitt a mi hallásunknak, és az ur karja kinek jelentet meg. Es fel nevededik mint a vesző szál, ő előtte, és⁵ mint a gyűker a szomjuhozó földből, nintsen neki szine, sem ékesége, és néztük ötet, és nem vala tekintete, és kivántuk ötet, A meg utaltatottat. és utólsóbbat a férfiak között, a fájdalmas ferfiat, és a nyomoruság tudot: és mint ha el rejtet az ő orczája, és meg utáltatott, azért nem¹⁰ is betsültük ötet. Bizonyára a mi betegséginket öviselte, és fajdalminkot ő hordozta, és mi ötet mint egy poklosnak álitottuk. és az Istentől meg ostoroztatotnak, és meg aláztatotnak, Ő pedig meg sebesitetett a mi hamiságinkért, meg rontatot a mi büneinkért, és a mi⁴²⁹ békeségünknek fégyelme vagyon rajta, és az ő kékségével gyógyultunk meg, Mi mindnyájan ajuhok el tévelyedtünk, ki ki az ő utára térült, és ő reája tette az [125a:] ur mindnyájunknak hamiságát. Meg áldoztatot mert ő akarta, és meg nem nyitotta az száját. mint jűh vitetik ahalálra. és²⁰ meg némul mint abárány az ötet nyirő előtt, és meg nem nyittya száját. A nyomoruságbol és az itéletből ki véte-tett. és az ő nemzését ki beszelli meg, mert ki vagattatot az élők földéből, az én népem büneiért, vertem meg ötet. És Istenteleneket ád az ő el temetéséért, és gazdagokat²⁵ az ő haláláért.: mivel hogy hamiságot nem tselekedet se álnokság nem volt az ő szájában: És az ur meg akarta ötet rontani betegség által; ha lelkét abünért adgya, ho-szu életü magot lát, és az ur akarattya az ő keze által szerencsés leszen. Mivel hogy munkálot az ő lelke. meg³⁰ láttya és meg elégedik: az ő tudományával. ő az én igaz szolgám meg igazit sokakat. és azok hamiságit ő hordozza. Az okáért sokakat osztok néki. és az erősek⁴³⁰ raga-

⁴²⁹ a mi <k> békeségünknek

⁴³⁰ az erősek <tud> ragadományit

dományit el osztja, azért hogy halálra adta⁴³¹ lelkét, és a bünösök közzé számláltatott, és ő sokaknak bünököt viselte. és a bünösökért könyörgöt.”

K Daniel mit mond a kristus szenvedéséről. [125b:]

F Ezeket mondja. „Hetven hetek végeztek. a nép felől. és a te városod felől. hogy vége szakadgyon a gonoságnak, és bé petsételtesek abün., és hogy ki tisztításék a hamiság., és az örök igazság meg hozatasék., és⁴³² bé petsételtesék a látás, és a profetia., és fel kenetessék a szenteknek szente, Tudgyátok azért hogy hatvan két hét után halálra tétetik akristus., és a nép mely ötet meg tagadja, nem léssen az ő népe. aváros és atemplom el pusztitatik.”

K Zakariás mit mondot a kristus szenvedéséről.

F „ki öntöm Davidnak házára és jerusálemnek lakosaira, a kegyelemnek. és a könyörületeségnek lelkét, és én reám tekintenek kit boszuságál illetenek, és sirattyák ötet, mint az ember szokta siratni egyetlen egy magzattyát

Akoron kérdik tölle mitsoda sebek ezek a kezeden, az is feleli nékik. az én barátim hazában sebesitettek meg engemet.

Óh! fegyver serkeny fel az én paszorom ellen. és a férfiu ellen ki nékem társam. azt mondja a seregeknek ura, verd meg a pásztort. és el oszlanak a juhok, és ki nyujtom⁴³³ az én kezemet az én kitsinyimre” [126a:]

K A bölcsesség könyvében⁴³⁴ mi vagyon meg irva? a kristus szenvedéséről.?

F „Azt mondák magokban az Istentelen gondolatú emberek., hatalomal nyomjuk el az igaz szegényt. lelel-

⁴³¹ adta <magát> lelkét,

⁴³² és <p> bé petsételtesék

⁴³³ ki nyujtom [u-a-ból javítva.]

⁴³⁴ könyvében <v> mi vagyon meg irva? <F> a kristus szenvedéséről.?

[!]

kedgyünk pedig az igaz után, mert ellenkező a mi tselekedetünkkel, szemünkre hányván nekünk a törvény ellen valo bünöket, mondgya magát Isten üsmerőnek, és az urnak Fiának mondgya magát, lött mi nekünk a mi⁵ gondolatinknak meg feddője. tsak tekinteti is nehéz nekünk. mert különböz az ő élete egybekétől, és masuvá néznek az ő ösvényi, meg vettetteknek itéltetünk tölle. és meg tartoztattya magát ami utainktól, mint valami tisztátalan dologtól., az Istent Attyának mondgya., lássuk¹⁰ meg ha az ő beszédei⁴³⁵ igazak. és lássuk meg mitsodák következnek ő reája, mert ha az igaz Isten Fia, gondgyát viseli néki, és meg szabadittyá ötet az ő ellenséginek kezéből, boszonttsuk, és gyötörjük ötet, hogy tudgyuk meg. az ő álhatatoságát.. és tegyünk⁴³⁶ itéletet az ő¹⁵ tüérése felől, gyalázatos halálra kárhoztassuk ötet, mert az Isten az ő beszéde szerént, visel ő reája. [126b:] gondot. efféle dolgokrol gondolkodtak. mert az ő gonoszságok meg vakította őket.”

12 Articulus.

Hogy mitsoda tsudák történtenek akristus halálakor.

K A profetiákból már láttuk akristusnak valóságos²⁰ Istenségét. hanem azt mutasd meg már nekünk hogy mitsoda erejét és hatalmát mutatá halála orájakor?

F Azt már láttuk hogy akik meg akarák fogni a földre esének előtte, hogy tsudálatosan meg gyógyitá a málkus fülét, és hogy mihent a keresztre tették, a nap meg homályosodék természet ellen három oráig, de ezeken atsudákon kívül⁴³⁷ még többek is lettek halála után.

K Minek előtte a több tsudákról beszély. magyarázd

⁴³⁵ beszédei [A második *e-i*-ből javítva.]

⁴³⁶ tegyünk [*n* -- beszúrás; alig észrevehető kis betű.]

⁴³⁷ kívül <is> még többek is [Törlés a sor végén.]

meg nekünk hogy miért mondad hogy természet ellen homályosodék meg anap?

F Mert a kristus hold töltekor holt meg. mivel asidok husvettyok napján holt meg: ezt az innepet pedig mindenkor az első holnapnak hold töltekor illették, azt pedig minden tudhattya, hogy a [127a:] természetnek rende szerént., soha egyébkor a napban fogyatkozás nem lehet. hanem ujságkor.

K Vagyoné valamely pogány auctor olyan aki erről atsudálatosan valo nap béli fogyatkozásról irt volna? ¹⁰

F Ha szinte nem volna egy is aki közüllök arról irt volna, de azt kételkedesben nem lehet venni, az Évangyélistáknak hinni kel, mivel ök ezt olyan idökben tették fel. a melyben több volt egy millium bizonyágnál. akkor jelen amikor etörtént. De Tertullianus a keresztyéni vallásról ¹⁵ valo Apologiájában, meg bizonyította a Császárok előtt. a második saeculumban, hogy eröl a tsudálatos nap béli fogyatkozásról valo irás. a romai Archiumban fel találattik.

Apolog. cap 21

K Mond meg már mostanában hogy micsoda tsudák ²⁰ történtek akristus halála után?

F 1. A templom superláttya a mely el rekesztette a sanctuariumot a szent helytől. ketté⁴³⁸ hasada, hogy meg láthasuk ebből atsudából hogy a menynek kapuja meg nyitatot az embereknek, [127b:] hogy a kristus halála ²⁵ által bé ment avalóságos sanctuariumban, hogy a törvénynek árnyeka el mulnék, és hogy, mind a templom, mind a sidó nép el hagyatának,

²⁵ hebr. 9. s. Ambr. cap 23 in luc.

2. Föld indulás vala. a kö sziklák meg hasadozának. a koporsok meg nyilának, és sok szentek teste fel támadának. és meg mutaták magokat a városon. ³⁰

K A kristus fel támadása előtté vagy utánna támadánaké fel azok ahalottak.?

⁴³⁸ ketté <szaka> hasada, [Törlés a sor elején; *hasa* – sorvégi margóra írva.]

- Matth. 28. F A szent irás magyarázok ezen meg nem egyeznek egy másal. mind azon által ugy tettik hogy szent Máthé a kérdésre meg felel., mivel azt mondgya hogy a kristus fel támadása után támadának fel azok a halottak
- 5 K A mely szentek akoron fel támadának testestől, és lelkestől menteneké fel azután a kristusal. menyekben. vagy ismét meg holtanak?
- s. Aug. epist 164 ad Evod F szent Agoston azt tarttya hogy ismét meg holtanak. és hogy az ő fel támadások tsak ideig. [128a:] valo volt,
- 10 a szent Atyák közül némellyek más képen tarttyák, e mind bizonytalan.
- K Ezek a tsudák nem tetteké valamely változást azokban akik látták ezeket?⁴³⁹
- s. Chrys. hom. 89 in Matth. F A százados a ki jelen volt a romai seregével; látván
- 15 ezeket a tsudákat, meg tére.
- A vitézek is bizonytságot tettek az igazságról. és meg vallák. hogy a kristus az Isten Fia volt, de találkoznak közöttök olyanok akik pénzt vevén fel a sidoktól., el árulák az igazságot, sokan valának olyanok kik atsudá-
- 20 kot látván, viszá térésekor, a melyeket verték. de nagyob része a sidoknak, fő képen a papoknak, meg maradának vakságokban, és meg átalkodásokban., a kik is a kö sziklánál keményebbek valának., mivel ezek meg hasadozának mondgya szent Leo.
- serm. 17. de passi

13 Articulus

Miért, és kiért holt meg a kristus: a kereszten, az ő halálának elég tételéről. és annak hasznáról

- 25 K A kristus miért akart olyan gyalázatos es kegyetlen halálal meg halni a kereszten? [128b:]

F Azért választá azt a halált. 1. hogy jobban meg üsmértesse velünk avéteknek nagyságát. 2 hogy meg or-

⁴³⁹ ezeket? [Első e-?-ből javítva.]

vosollya akevélységet, atestnek, és a⁴⁴⁰ szemnek kívánságát, tudni illik, ezen három mérges eredetit avétkeknek.

K Mitsoda vétékért holt meg akristus?

F Az Ádám, és az Éva vétkiért. és az ő maradékjoknak vétkekért, holt meg, ő eleget tett a vétkekért a melyeket tettek az emberek, és tenni fognak világ végiig,

⁵ 2 Cor. 5 14.
1 tim. 2 4.

K Hogy ha akristus eleget tett az emberek vétkiért, nem következik abból. hogy abünösököt nem kellene azután. az örök kárhozatra ítélni. semmi némü vétékért.?

F Abból nem következik, mert noha akristus mindene-¹⁰ kért meg holt is. de mind azon által. mindenek nem veszik halálának gyümölcsit, mondgya a Tridentinumi Concilium., hanem tsak azok kik részesitetnek akristus szenvedésinek érdemiben

concil trid. sess. 6.
cap 3.

A⁴⁴¹ természet felet valo kegyelmek a kristus szenvedésinek és halálának erdemiből származnak, de mint hogy azok a kegyelmek nem egy aránsuak. [129a:] a kristus halálának gyümölcseis nem egy aránsu képen adattatik az embereknek.

A szentségeknak erejek által osztogattatik leg bőve-²⁰ ben a halálnak gyümölcse, mivel aszenttségekből ered abünösnek ujonnan valo születése. meg igazulása, és meg térése, a szenttségeket pedig nem mindnyájan veszik.

Erre valo nézve akristus ámbár nagy irgalmaságából meg holt is minden emberekért, de mind azon által azem-²⁵ berek közül sokan vesznek el a vétkekben, az ő Isteni igazságaért. I. az olyanok a kik meg nem kereszteltettek. 2. a kik a kereszttségben vett kegyelmet el vesztvén meg halnak. minek előtte a penitentzia tartásal azt helyre hozhatták volna.

³⁰

K Tellyeségl szükséges volté hogy a kristus eleget tegyen érettünk?

⁴⁴⁰ n <kivánságnak>szemnek kívánságát,

⁴⁴¹ K A természet [...] [K betű felesleges, de nincs törölve.]

F Igen is, mert ha Isten s' ember eleget nem tett volna érettünk., soha ami bűneink el nem töröltettek volna. egy olyan személy a ki véghetetlen méltósága nem lett volna; az Istennek. tsak ideig tartó elégtételt ajánlhatott volna; ⁵ a pedig elegendő nem lett volna az Isten haragjának megengesztelésire: szük[129b:]séges volt. hogy Isten s' Ember tegyen eleget. véghetetlen árru⁴⁴³ elégtétele., hogy el töröllye⁴⁴⁴ az Istennek tett vétkit az Embereknek, a mely vétket a meg bántatot személynek Felsége, véghetetlenné ¹⁰ tette.

K Az Isten nem engedhetet volnaé ugy meg az Embe-
reknek hogy ne kívántatot volna se töllök, se érettek
semmi elég tételt?

F Azt el hihettyük hogy az Isten meg tselekedhette
¹⁵ volna ha akarta volna, mert ő mindenható, de ő neki
jóbbnak tettzet azt az utat választani a melyet az ő böl-
csesége illendöbnek ítélte, hogy eleget tegyen igazágá-
nak., ennek az igazágnak pedig rendi azt hozza magával.
hogy a vétek meg büntetessék, hogy ha pedig az Isten azt
²⁰ meg botsátotta volna elég tétel nélkül, az ő irgalmasága
fényeséggel ki tettzet volna, de az igazság. a mely a kegye-
lemtől el válhatatlan. meg nem elégedet volna, a kristus
Jésusnak veghetetlen elég tétele., mely minden vétkekre,
és időkre el terjed, meg mutattya egy szers mind, mind
²⁵ az irgalmaságot., a mikor nekünk meg botsát, mind
pedig az igazágot, a [130a:] melynek eleget tett az igaz.
az ő drágalatos halálával, a melyet szenvedet abünösö-
kért, az a halál bővön elegendő az egész világ bünének
botsánattyára.

³⁰ K A kristus miképen tett eleget a mi bűneinkért?

⁴⁴² epist 10 <24> ad. flavi

⁴⁴³ árru [u fölött törölt ékezet.]

⁴⁴⁴ el töröllye az <vétket> Istennek tett vétkit [az z-je utólag írva a
törlés elé.]

F Kinokot, és halált szenvedte mint Ember bűneinkért, és úgy mint Isten véghetetlen jutalmat ada szenvedésének.

K A kristus mitsoda jó teteményt szerze nekünk halálával?

I: 1. Meg mosogatot bűneinkből

5 rom 3, 25

2. Meg szabadíta az ördögnek rabságából, a melyben voltunk, és a kárhozattól a melyet érdemlettünk.

joan. 12 31

3. Meg nyitotta nekünk a menyeknek kapuját, a mely előttünk bé volt zárva, a vétektől fogvást.

hebr. 5. 9.

4. Példát adot nekünk a⁴⁴⁵ jó erkölcsökre, a melyeket ha követtyük az üdveséget el nyerjük

10 s. Aug. de vera religi. cap. 16

5. Meg érdemlette nekünk mind azokat a kegyelmeket, a melyek szükségesek a jó erkölcsöknek végben vitelére, mivel mi a kristus nélkül semmi jót nem tselekedhetünk, és minden kegyelmek azö halálának érdeméből származnak [130b:]

joan. 15 4.

15

K Az ó törvényben nem valánaké olyan figurák a melyek jelentették volna azokat a kegyelmeket, és irgalmaságokat, a melyeket szerzet nekünk akristus halálával?

20

I: Igen is voltak, az Isten meg parantsolta vala hogy lennének az egész judeában olyan városok, a melyeket nevezték oltalomnak, a hová szaladtanak és ót éltenek mint egy bujdosásban. és szám ki vetésben mind azok, a kik akarattyok ellen valo gyilkosságban estenek volt..²⁵ A fő pap halála után, azolyan bujdosok szabadosan húzokhoz viszá térhetnek., ez igen fő modon jelenti a rendet, a melyben éltenek az igazak e földön,⁴⁴⁶ a kristus. Jésus, a valóságos fő papnak halála előtt.

⁴⁴⁵ a [Beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

⁴⁴⁶ e földön, [n-t-ből javítva.]

14 Articulus

A Kristus lelkének a poklokra való le szállásáról., és testének el temetéséről.

K Mit értesz azon mikor azt mondod hogy a kristus meg holt?

F Azt értem hogy olyan formában holt meg vala mint a több emberek, azö lelke meg vált testétől.

⁵ K Az ö Istensége meg váléké testétől, vagy lelkétől. halála után? **[131a:]**

F Nem, mert az Isteni természet oly egyes vala minde-nikével, hogy azt ahalál egyikétől sem választhatá el.

K Hová mene akristus lelke a midön meg válék testé-
¹⁰ től?

F A poklokra szálla, az az, amint szent Pál mondgya, aföldnek also részére

Ephes. 4 9

K Mit értesz apoklokon vagy is azokon az also helye-ken ahová akristus lelke le szálla?

¹⁵ F Egy néhány féle képen lehet azt érteni, 1. a poklon közönségesen a szent irás szerént azt a helyet értik a hol a kárhozot lelkek szenvednek,

luk 16 22.

2. Némelykor ezen a szón azt a helyet is lehet. érteni amelyet purgatoriumnak hivunk

²⁰ 3. A limbust, azt az alá valo helyet, ahol nyugosznak vala a szentek lelkei akristus eljöveteleig. ugyan erre a helyreis szálla le akristus.

K A kristus miért szálla le arra a helyre?

²⁵ F Hogy onnét ki vinné az igaz lelkeket, es nagy ditsöségel vinné magával. a menyekbe. mivel addig bé vala zárva a menyei kapu.

Ephes 4. 8. 9.
colos. 2. 15. s.
Aug epist 164.
ad Evod.

K Mit értesz azokon a boldog lelkeken? **[131b:]**

³⁰ F Értem azokat, akiknek az Isten meg irgalmazot még előre akristus érdemiért, akik mind addig el nem érhatték aboldogságot valamég akristus el nem jött és szenttséges vérit ki nem ontotta az emberekért.

s. Aug. de civ lib
20 cap 15

K Tsak egyedül aboldog lelkeket vitteé ki a poklokból?

F Igen is tsak azokat., mivel azok akik az örök kárho-
zatra valának ítéltetve., onnét meg nem szabadulhatá-
nak.

K Hová tették a kristus testét halála után?

F Azt már láttuk hogy a kristus egy pénteken délben ⁵
feszítet a keresztre; a szombatnak innepiért. a mely
pénteken estve kezdődöt a sidoknál. nap le mentekor, a
sidok meg nyerek pilátustol. hogy⁴⁴⁷ a kristusnak, és a
két latornak szárokat meg törnék, hogy hamaréb meg
halyanak., mivel nem akarák hogy a holt testek a keresz- ¹⁰
teken legyenek a szombati innepekben, meg törék. tehát
szárokat a két latornak, a kik még éltenek., de a kristus
dél után három orakor. már halva lévén, a szárait meg
nem törék, ezt jelentette a husveti bárány. a kinek tson-
tyuit nem volt szabad meg törni. a Mojses törvénye ¹⁵
szerént. [132a:]

Hanem egy a vitézek közül, hogy bizonyosab legyen a
kristus halálában, vagy hogy meg halyon ha még meg
nem holt volna, az oldalában ütötte lántsáját a honnét
vér, és viz folyt ki, ejelenté az Anyaszent egy háznak ²⁰
szenttségít, a melyek akristus kereszten ki ontatot véri-
töl⁴⁴⁸ veszik minden erejeket

s. Aug. tract 120.
in. joan. et in ps.
²⁰ 103. serm. 4. n. 6.

K Miért akará akristus hogy meg nyisák oldalát holta
után.?

F Hogy az egész emberi nemzet bizonyos lehesen halá- ²⁵
lában, és meg bizonyittsa az által. fel támadásának valo-
ságát.

K Azután hová tették a kristus testét?

F Arimathiai Josef nevü gazdag ember a ki is mind ³⁰
addig nem meré magát a kristus tanítványának mondani.
Pilatushoz mene és el kéré a kristus testét hogy el temese.
azt meg nyervén. Nicodemus nevü tanítványal a keresz-
ről le vevé., drága keneteket meg kené, ruhákba takará.

⁴⁴⁷ hogy </> a kristusnak,

⁴⁴⁸ véritől [t-r-ből javítva.]

és oly kösziklából vágot helyre tevé a hová meg addig holtat nem tettek volt., és egy nagy kövel az ajtaját bé zárá., azután Pilátus meg engedé a sidoknak hogy örzököt tennének a koporsohoz, az Isten azt úgy ren[132b:]⁵ delé hogy annál nagyob bizonyással tessék ki az ő Fiának fel támadása.

15 Artículus.

A kristus fel támadásáról. meg jelenésiről

K A kristus fel tamadotté?

Matth. 16. 21. F Igen is fel támada halála⁴⁴⁹ után a harmadik napon, valamint ezt gyakorta meg jövendölte vala, és valamint¹⁰ ezt ki hirdették vala a proféták sok idővel annak előtte, pénteken holt meg, vasárnapon idején fel támadot

K Mit értesz azon a midön azt mondod hogy a kristus fel támadot.?

F Azt értem hogy a lelke meg egyesült atestével. a kitől¹⁵ el választotta volt ahalál, és hogy ditsőségesen ment ki akoporsobol. és úgy mint meg halhatatlan.

K Mitsoda profétiák jövendölték meg a kristus fel támadását?

matth. 12 40 F Ezt jelenté, a jób sok szenvedési után valo bőségben²⁰ valo létele, Isák, a midön az Attya fel akará áldozni, Josefnek., a fogság után, ditsőségben valo létele, de leg inkább, a kristus magyarázattya szerént. Jonás, a ki is. [133a:] harmad napig maradván a⁴⁵⁰ Ceth hal gyomrában., onnét életben szabadult meg,

²⁵ Mind ezen figurákon kívül, a kristus azt sokszor meg jövendölte volt halála előtt, sokan a proféták közül is meg jövendölték volt, sok volna azokat it mind le írni, Imé némellyek közüllök.

⁴⁴⁹ halála [Ékezethiba.]

⁴⁵⁰ a [Későbbi beírásnak látszik, kissé a sor fölött:] Ceth hal gyomrában., onnét [onnét – első n-je t-ből javítva.]

David ezeket a szokot nem másrol hanem a Messiásrol mondá, valamint szent. Péter, és szent Pál meg mutaták a sidoknak.

Mert⁴⁵¹ a lelketet pokolban nem hagyod; senem engeded a te szenteted rothadást látni.

5 ps. 15. 10.

Nézd meg mit mond szent Péter ezekre és a mely mondásira három ezer sidok térének meg egy szers mind.

Atyám fiai férfiak, szabad légyen bizvást szollanom néktek Dávid pátriárkáról, mert meg holt, és el temettetett, és az ő koporsoja nálunk vagy e mái napig, holot azért proféta volna és tudná hogy esküvéssel esküt volna meg neki az Isten, hogy az ő ágyékának gyümölcsét ültetné ő székére; Eleve látván szolla a kristus fel támadásáról, mert pokolban sem hagyatatot, rothadást sem látot ateste. Ezt a Jé[133b:]sust fel tamasztotta az Isten, kinek mi minnyá- ¹⁵ *jan tanui vagyunk.*

Act. 2. 29.

Szent Pal. is erre a jövendölésre Davidnak hasonlot mond a sidoknak

Act. 13. 35

K A kristus miképen mehele ki akoporsobol mivel akő a melyel zárva volt. meg volt petsételve?

20

F Semmi akadály meg nem tartoztathatta fel támadását annak aditsőséges és Isteni testnek. Amidön a koporsobol ki ment. az Angyal le szálván az Égből,⁴⁵² nagy föld indulást inditta, a koporso ajtajáról. a követ el vevé. az ő fényesége, és az az föld indulás oly igen meg rémitté az örzököt hogy a földre esének mint a holtak.

Math. 28. 2.

25

K Hány orakor támada fel akristus?

F Az oráját nem tudhattyák. hanem tsak azt tudgyák. hogy igen jó regel.

joan. 20. 1. luk. 24 1.

K Az örzök bizonyítására tudtáké meg a kristus fel támadását?

30

F Az örzök tudtokra adák a papoknak, akik nem hogy a Messiást meg üsmerték volna olyan nagy tsudáról:

⁴⁵¹ Mert [e-a-ból javítva.]

⁴⁵² az Égből, [É-é-ből javítva.]

hanem a meg keményedésben, és [134a:] vakságban maradának,⁴⁵³ az Istennek igazságos büntetésiből, és az öröket⁴⁵⁴ a pénz el ámitták, és azt mondaták vélek, hogy a még aludtanak,⁴⁵⁵ addig a kristus tanítványi a testét el⁵ vitték., mint ha az aluvó bizonyságoknak vallásit. bé lehetne venni.

K Miképen tudtuk hát mi meg a kristus fel támadását?

Act. 10 41.

F Az olyan igazán valo bizonyságoktól. a kiknek maga meg jelent egy nehányszor fel támadása után. a kik sebeit¹⁰ tapogatták, véle ettek, és vérekel meg petsétlették ezt a bizonyítást.

K. kinek jelent meg akristus fel támadása után?

s. Greg. hom. 25.
in Evang. Matth
28. Marc. 17. 9

F 1. szent Magdolna volt az, az Évangélium szerint, a kivel a kristus azt a kegyelmeséget tette. hogy leg¹⁵ előbször nékie jelent meg, hogy meg jutalmaztasa hitét. szeretetét. buzgoságát és álhatatoságát, a melyel ment koporsojához, és hogy meg lásuk, hogy a hitel valo keseredet lelkek, mit várhatnak a kristustol. [134b:]

Matth 28 9 luk 24
11.

2. Meg jelent egy néhány szent Aszonyoknak., a kik a²⁰ koporsohoz mentenek volt, hogy meg kennyek a testét, és parantsolá nékik hogy mennének adnák tudokra az Apostoloknak, a kiket atyafiainak nevezi az ő fel támadását., ezek el menének, de az Apostolok az ő mondáskot tsak mint egy álomnak tarták.

luk 24. 34. 1 Cor
15. 5 luk 24. 13.

25 3. Meg jelent szent Péternek, az Apostolok fejének,
4. A két tanítványnak kik Emmausban mentenek volna.

5. A tizen⁴⁵⁶ egy Apostolinak, a hol együt valának noha az ajtok zárva valának, szemekre⁴⁵⁷ hányá hihetlenségeket, meg mutatató⁴⁵⁸ nékik. kezein. lábain és az

⁴⁵³ maradá(k)nak,

⁴⁵⁴ öröket [z-o-ból javítva.]

⁴⁵⁵ aludtanak, [Első a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁴⁵⁶ tizen egy [en – utólagos beírás a szóközbe; egy – en fölé írva.]

⁴⁵⁷ számekre hányá [Elírás.]

⁴⁵⁸ meg mutatató [Elírás?] nékik. kezein. lábain <valo sebeket> és az oldalán valo sebeket,

oldalán valo sebeket, hogy el hitethese vélek fel támadását., :/mivel nehezen akarának hinni szemeknek is:/ előtök halat, és mezet ett, és őket is étette, ugyan akkor is lehelle reájok mondván. *vegyétek*⁴⁵⁹ *a szent lelket, akiknek*⁴⁶⁰ *meg botsáttjátok vétkeket. meg lesznek botsátva..*⁵ *és a kiknek.*⁴⁶¹ *meg tarttjátok. meg lesznek tartva, mind ezek a meg jelenések, a fel támadásnak napján lettek meg..*
[135a:]

Mark 16 14 luk.
24 36.
joan 20 19.

6. Mint hogy szent Thamás nem vala akkor jelen a több Apostolokkal; kételkedésében meg marada. és monda atöbinek. hogy addig nem hinne valamég ne tapasztaná¹⁰ sebeit urának, nyolcz nap mulva a kristus meg jelenék az Apostolinak Thamás is jelen volt. a kristus meg tapasztata véle sebeit., a ki is hitt. és tsudálkozásában fel kiáltá.
Én uram, és en Istenem

Mark 16 14 luk
24. 36. joan. 20⁴⁶²
24

7 A kristus meg mászor meg jelenék Gallileában a¹⁵ tiberiades tója parttyán. Péternek. Jakabnak, jánosnak, Thamásnak., Náthánáelnek. és más két tanítványoknak., egyszer a midön halasztanak volna, a kristus tsudálatos sok halat fogata velek, és vélek ett, az étel után. helyre hozatá szent péterel a szeretetnek háromszori tselekedetével. a háromszori meg tagadásának vétkit., azután reája bizá az Anyaszent egy háznak igazgatását., meg jövendölé néki. martyrságát. és a szent János haláláról valo kérdésire nem akara meg felelni.

Joan. 21

9 Meg jelenék szent Jakabnak a ki Jérusálemi első²⁵ püspök volt **[135b:]**

10. És leg utolszor az Apostolinak., éppen abban az időben a melyben fel akart a menyekben menni, erről még fogunk szollani

Az irás tsak tiszteri jelenésről szól. de közönségesen azt³⁰

⁴⁵⁹ *vegyétek* [g-t-ből javítva.]

⁴⁶⁰ *akikk* [A második *k* utólag beszúrva a szóközbe.]

⁴⁶¹ a<kinek> kiknek.

⁴⁶² joan. 20 <19> 24

Act 1. 3.

mondgya., hogy a kristus fel támadása után negyven napig maradván a földön; gyakorta meg jelent Apostolinak, hogy őket tanítsa. és nékik az Isten országaról beszélyen, ez így lévén el lehet⁴⁶³ hinni, hogy gyakorta⁵ meg jelent nékik. noha azokat az irás fel nem teszi.

K A kristus nem jelenéké meg a Boldogságos szüznek, mindgyárt fel támadása után?

F Azt tellyeségel el lehet hinni hogy meg jelent és nagy helyes okok hitethetik el velünk, valo a szent irás arol¹⁰ nem szol, vagy⁴⁶⁴ azért hogy meg mutasa Mariának nagy alázatoságát, a ki is mindenkor azt kívánta, hogy a kegyelmek. a melyeket vett, rejtékben maradgyanak., vagy azért hogy felyeb emelye hitének, és reménséginek nagyságát. a mellyek el lehettek az ilyen vigasztalások nélkül

¹⁵ K A kristus fel támadása után.⁴⁶⁵ nem mu-[136a:]tatáé meg magát a sidoknak is vagy a pogányoknak. a kiknek részek volt halálában?

Act 10. 41.

F Nem, mert tsak azoknak mutatá meg magát a kiket az Isten bizonyságoknak választotta volt mondgya szent²⁰ Péter. nem akará magát meg mutatni az Istenteleneknek., mert méltatlanok voltak ahoz a kegyelemhez. és az Isten meg akará tartani hitünknek erdemit, azért hogy méltób lenne a jutalomra., mondgya Tertullianus

*

ne impii errore liberarentur. et ut fides non mediocri praemio destinata difficultate constaret
Apolog Cap 21

K Lehető egész hitelt adni azoknak a bizonyságoknak,²⁵ a kik ki hirdették a kristus fel támadását?

F A tellyes lehetetlen hogy meg tsalatkoztak volna, se hogy tsalárdok lettek volna: mivel. l. ök. többen valának ött száznál, és ezen ött száz láto bizonyság közül. tsak egy is a szavát meg nem másolta. és tsak nem mindnyájan

⁴⁶³ el lehet <hogy> hinni, hogy

⁴⁶⁴ vagy <aza> azért

⁴⁶⁵ után. <me> nem mutatáé meg magát

halált szenvedtek ezen igazságról való bizonyosság tételért. találnánaké sokat olyanokat, a kiket ha a vallásnak ereje nem segítené. meg akarnának halni még az olyan igazságért is a melyet üsmernének., de vagyoné olyan példa hogy sok számu emberek letették volna életeket hogy 5 lelkek üsméreti ellen valamely hamis dolgot bizonyítsanak? [136b:]

2. Azok a kik a kristus fel támadását látták. és akik azt nyilván bizonyították,⁴⁶⁶ együgyü, és félénk emberek valának., a kiknek⁴⁶⁷ nem lehetet volna magoktól ilyen¹⁰ tsudálatos és veszedelmes gondolatot⁴⁶⁸ formálni, nem egyéb tehát, hanem tsak az igazságnak ereje. hirdetteté vélek olyan dolgot, a melynek hihetetlennek kellett tenni., a melynek anyi eszes, hamis, és hatalmas emberek kellették ellene állani, és ő nekik sok üldözéseket¹⁵ szenvedni az igazságért.

3. Bizonyoságot tévén, a vallasunk fundamentuma igazságaról., a proféták jövendölésiből azt meg mutatták. sok nagy tsuda tételekel azt oltalmazták, a melyek sok számu embereket meg térítének, ha szinte rettentő vesze-²⁰delemre tették is magokat, arra a hitre. álván, és azokat a tsudakot a kristusnak leg nagyob ellenségi előtt tselekezik vala., akik nem merének semmit mondani az igazság ellen., noha igyekezének azon hogy meg kisebittsék. tulajdonitván azokat a boszorkányságnak., mint ha a²⁵ ördög arra reá állot volna, hogy az ő birodalmát elronttsák, az Apostolok pedig gyengék. és hihetetlenek lévén [137a:] a kristus éltiben, a midön a maga jelen való léte, tanítása, hatalma, tsuda tételei anyi eröt adhattanak volna nekik, kemények, és tellyesek a hittel. olyan idő-³⁰ben, a melyben a kristus, nem segíthetvén hogy ha fel nem támadot volna,

Act 2. 24. Mark.
16. 20.

⁴⁶⁶ bizonyították, [Második *i-o*-ból javítva.]

⁴⁶⁷ a kiknek <tehát> nem lehetet

⁴⁶⁸ gondolatot [*g-d*-ből javítva.]

rom. 15. 9.

rom. 11. 23.

4. Az Apostolok hirdetésén a fel támadást, azt mondák, hogy a régi jövendölések szerint, a krisztus, az egész világon való népet meg térítené, és vélek meg üsmértetné, és szolgáltatná avaságos Istent, ezeket a tsudálatra⁵ méltó dolgokat pedig olyan⁴⁶⁹ időben mondák; amelyben az egész világ bálványozó volt, és hogy emberi mod szerint nem láttatott hogy a véghez mehesen, azt is hozzája tevék, hogy az orája el jött volna, hogy a sidokot⁴⁷⁰ meg vetné az Isten., az egész világra el szélyednének, és hogy¹⁰ tsak világ vegin térnének meg, Jérusálem városa, és a templom. még fent valának amidön ezeket jövendölék, noha még akkor ennek a nagy változásnak semi jele nem láttatott, a bé tellyesedés, meg mutatá igazán való jövendöléseket, a pogányok kezdék akoron üsmérni a valóságos¹⁵ Istent, nagy seregekel mentenek az Anyaszent egyházban, a sidok pedig meg vette-[137b:]tének, és el szélyedének. az egész földre.⁴⁷¹ mái napon is ebben az el pusztulásban vannak

Igen gyenge elmájünek kellene annak lenni, a kí nem²⁰ érzéne erejét ezeknek a meg gyözzhetetlen bizonyításoknak, és a szive igen kemény volna. hogy ha azt érezvén, magát azoknak meg nem adná.

K Miért mondád hogy az üdvezítő fel támadása a vallásunk fundámentumának igazsága?

²⁵ F Mert ha akrisztus fel támadott, a bizonyságokat., kik fel támadását hirdették, halgatni, és nekik hinni kel, a mit avallás dolgairól irtanak meg kel tartani, a profétáknak,⁴⁷² akik az ő feltámadását meg jövendölték, hinni kel, még az egyéb dolgokat is. a melyekről irtanak., a³⁰ midön pediglen a szent könyvek Isteniségek, és az Apostoloknak hatalmok, és végezések meg üsmértetnek, mi-

⁴⁶⁹ olyan <kor> időben [*időben* – <kor> fölé írva.]

⁴⁷⁰ a sidokot <meg> meg vetné [Törlés a sor végén.]

⁴⁷¹ földre. <máin> mái napon

⁴⁷² a profétákk,

tsoda nehézséget találhatni a keresztyéni igaságban., és leheté az alá nem vetni magát valakinek, hogy ha tsak ellene nem mond. az értelemnek.

K A kristus fel támadása után, miért nem élt⁴⁷³ olyan formában az Apostolokal mint annak előtte, miért hogy⁵ tsak némelykor mutatta meg magát nékik? **[138a:]**

F 1. Hogy el rejtse magát a sidok, és az Istentelenek előtt, olyan okokbol. a melyeket az ő öröktől fogva valo bölcsesége tudta

2. Hogy meg mutassa mitsoda külömbség vagyon a/¹⁰ ő halandó. és ditsőséges élete között.

3. Hogy meg mutassa a nagy titkot. a melyről szól szent Pál, hogy a kristus fel támadása, formája a mi lelki⁴⁷⁴ fel támadásunknak, és hogy a kristusnak. testében fel támadot élete, például légyen, egy keresztyén¹⁵ lélekben fel támadot életének.

Magyarázat

A lelki fel támadás az, hogy a vétket el hadgyák. új életet élyenek, szent Pál azt mondgya, hogy valamint a fel támadot kristus többé meg nem hal, egy lelki képen²⁰ fel támadot keresztyének sem kel többé avétekben esni. a kristus példájára valo nézve nem kel hogy a földi dolgokat kedvelye., hanem tsak a menyeeiket, azt is hozá tehettyük. aszent pál értelme szerént, hogy valamint a fel támadot Jésus, nem áll többé ahalando emberek között.²⁵ és tsak némelykor mutatta meg **[138b:]** nékik magát.. hogy meg bizonyittsa nékik fel támadását. és hogy oktas-sa öket az Isteni dolgokra, szükséges. egy lelki képen fel támadot keresztyének is hogy egész életét abban tölttse. hogy az Istenről és az ő országáról foglalatoskodgyék. ne³⁰

⁴⁷³ élt [t-y-ból javítva.]

⁴⁷⁴ lelki [Második l-k-ból javítva.]

ohajjtssa avilági emberekkel való lételt., tsak szükségből. felebaráti szeretetből legyen vélek. és azért hogy engedelmeskedgyék⁴⁷⁵ az Isten rendelésinek.

16 Articulus A kristus Menyben meneteléről

K A kristus menyí ideig marada eföldön fel támadása
5 után?

F Negyven napig.

K Miért marada negyven napig.

F Hogy meg bizonyítsa az embereknek fel támadását,
hogy az Apostolit meg erősítse, és meg vigasztalya, és
10 nékik oktatást adgyon hogy az emberek meg téréseken
munkálodgyanak

K Mit tselekedék a negyvenedik napon?

F Az Apostolok mindnyájan Jerusálemben lévén., akris-
tus meg jelenék nékik., és mondá hogy [139a:] egész hatal-
15 mat vett az égben, és a földön, azt parantsollya nékik hogy
menyenek el az egész világra prédikállani, és meg keresz-
telní az embereket az Atyának. a Fiunak, és a szent Lélek-
nek nevében. azután azt ígéré nékik hogy vélek lenne világ
vegezetig. minden nap. Ez olyan nagy ígélet, amelyet tett
20 akor az Isten Anyaszent egy házának hogy soha el nem
hagyná; meg nyittá elméjeket hogy meg érthetnék a szent
írásoknak értelmit., azt fogadá⁴⁷⁶ nékik hogy tsak ha-
marjában el küldené nékik a szent Lelket; és meg parantsola
nékik hogy Jerusálemben maradnának mind addig
25 még a menyből való erőt nem vennék magokban.

Az után Bethániában vivé a tanítványit tsak közél
Jerusalemhez, és onnét az olajfák hegyére., és a midön

⁴⁷⁵ engedelmeskedgyék [Első *d-l*-ből javítva.]

⁴⁷⁶ fogadá [*g-d*-ből javítva.]

oda érkezék áldást ada reájok, és azonal. fel emelteték az égben, és tsak hamar a felhök el rejték szemek elől.

Ökk pedig követék szemekel a még lehete, és mint hogy tsak az égre nézzenek, két angyal fejrben meg jelenének nekik. és mondák. hogy a kristus, a kit fel- **[139b:]** menni ⁵ látták, olyan formában fóg még el jöni.

K A kristus nintsen tehát már⁴⁷⁷ a földön?

F Nintsen láthato képen., de láthatatlan képpen, két félc modon vagyon., 1. jelen vagyon valóságal. testi képen az óltari szenttségben., 2 jelen vagyon lelki képpen, ¹⁰ az Anyaszent egyházra és a hivekre valo kegyelme, és gondviselése által.

Matth 28 20 Ps
109:1. rom 8. 34.
1. petr. 3. 22

K Miképpen vagyon akristus az égben?

F Az Atya Istennek jóbján ül.

K Az Istennek vagyoné jobb keze? ¹⁵

F Nintsen. mivel az Isten nem testből áll, hanem a szent Lélek., azt akarja nekünk ez által jelenteni, hogy az égben, az Atya Istenel. egyenlő hatalomban vagyon a kristus. ugy mint Isten, és ugy mint ember, az ő ditsőségivel, és hatalmával; őt fellyeb emeltetet minden teremtet ²⁰ állatoknál.

Ephes. 1. 20.

K Miért mondgyák azt. hogy a kristus üll az égben

F Az által az irás azt akarja velünk meg értetni, hogy anyi sok szenvedési és fáradsági után ot örök nyugodalomban vagyon, mint királyi székiben. **[140a:]** ²⁵

K A kristus menyben menetele hasznos volté az embereknek?

F Azt ugy kel tekinteni 1. mint az emberi természet gyözedelmének napját., 2. mint remenségünknek erős fundámentumát ³⁰

K Miért mondád azt. hogy akristus menyben meneteleinek napja., az emberi természet gyözedelmének napja volt?

F Mert a mi természetünk amelyet magára vette volt

⁴⁷⁷ már <lát> a földön?

Ephes. 4 : 8. s.
leo. serm 1. de
ascen cap. 4.

a kristus, azon anapon kezdé birni az örök ditsőséget. a melyért teremtetett volt, a kristus menybe menvén, fel vivé magával azokat a szenteket, akiket meg szabadítá apoklokbol., és akik hihető hogy mindenkor véle valának fel támadásától fogvást.

K Miért mondád hogy a kristus menybe valo menetele; a mi remenségünknek erős fundamentuma?

hebr 6. 20. 9. 24.

F Mert a kristus menyekben fel menvén, a mi elől járonká lett, a mint szent Pál mondgya, és őt szüntelen
10 ajánlya vérét az Attyának, a melyet ki ontot érettünk.

K A kristus⁴⁷⁸ győzedelmes menybe menetelét meg jövendölték volté aproféták? [140b:]

Ps 23. 7

F Igen is meg. imé mit monda arol Dávid.

15 *Emellyétek fel fejdelmek ati kapuitokot., és emelkedgyetek fel. örökké valo kapuk. és bé mégyen, a ditsőségnek királya*

ps 56. 6.

Magasztaltasál az egek fölibe Isten. és az egész földön ate Ditsőséged.

s. Aug. in. ps 67.
19.

Fel mentél a magóságban. meg fogtad a fogságot

20 K Miképen kel nekünk tekinteni a kristust menyekben.?

F Három féle képen, 1. hogy ő kitsoda, az Attyához képest, 2. kitsoda ateremtet állatokhoz közönségesen, 3. kitsoda az emberekhez különösön.

25 K. Hogy kel tekéntenünk akristust az Atya⁴⁷⁹ Istenhez képest?

F Ugy mint az Attyának képét., ditsőségének fényességét, mint öröktől fogva valo igéjét. erejét. és bölcseségét az Istennek.

30 K kitsoda ő⁴⁸⁰ ateremtett állatokhoz képest?

F Ő minden állatok előtt valo születetnek neveztetik. ő általa, és ő érette teremtettek mindenek, mindenek ő

⁴⁷⁸ kristus <dits> győzedelmes

⁴⁷⁹ Atya [t-y-ból javítva.]

⁴⁸⁰ ő [Beszúrás.]

benne élnek, az ő minden hato szava tart meg mindene-
ket, ő ujitot meg minden teremtet álla-[141a:]tokot., és az
Isten mindent az ő birtoka alá adot.

K kitsoda a kristus az emberekhez képest?

I' ő ami meg váltonk közben járonk,, szó szóllonk, fő⁵
papunk, áldozatunk, templomunk, oltárunk, fejünk,
Atyánk fia, világosságunk, Mesterünk, Apostolunk, az új
testamentumnak Angyala, ő azút a mellyen kel járnunk,
ő u⁴⁸¹ kapu a mellyen kel bé mennünk. ő akö, és a
fundámentum⁴⁸² a melyre vagyunk építve, ő afa, a mely-¹⁰
nek⁴⁸³ mi vagyunk az ágai. ő az igazság, a melyet kel
követnünk. ő ami életünk. kenyerünk. pasztorunk. fér-
jünk,⁴⁸⁴ orvosunk, királyunk, bíránk, ő a mi hitünknek
kezdöje. és tekélletesége, egy szoval ő lészen az égben a
mi ditsőségünk, és boldogságunk, de hogy el érhesük azt¹⁵
u boldogságot, a Jésus kristust kel követnünk mint pél-
dánkot.

K szükséges, és hasznosé meg tudnunk mind ezeket a
tulajdonságit a kristusnak?

I' Ennél se nagyob se hasznosab, se szükségeseb dolgot²⁰
nem tanulhatunk, szent Pál azt mondgya hogy a töb
tudományokat meg kel vetnünk, de ezt mindenek felet
kel tudnunk [141b:]

philip 2. 8.

⁴⁸¹ u [Beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

⁴⁸² fundámentum [e-a-ból javítva.]

⁴⁸³ u melynek <mi vagyunk> mi vagyunk

⁴⁸⁴ férjünk, [Ékezethiba.]

17 Articulus

A kristus Jésusnak az Attyához, és a teremtet állatokhoz
valo
tulajdonságinak vagy minémüségeinek magyarázattya

K Miért mondád azt, hogy a kristus⁴⁸⁵ képe az Atya Istennek képe

2 Cor 4 4. Coloss
1. 15

F Azt szent Pál mondgya, meg akarván velünk értetni hogy a kristus ugy mint Isten, tekelleteségel valo hasonlatosága vagyon az Istenel, az ő Attyával, mivel ő az Istennek Fia, Isten valamint az ő Attya.

K Miért mondád hogy akristus az ő Attya ditsöségének fényesége?

F. Azt szent Pal mondgya, meg akarván velünk értetni,
¹⁰ hogy akristus ugy mint Istennek Igéje, az ő Attyának fényességétől és ditsöségétől származik. avilágóság származik anaptól; ez így lévén a Fiu Istennek ditsösége és fényesége tellyeségel ki mutattya az Atya Istennek ditsöségét. és fényességét, mert a természet, a kitől ered ez a
¹⁵ ditsőség, és ez a fényesség, és a melyeket közli az Atya a **[142a:]** Fiával, egy mind az egyik, mind a másik szemelyben

hebr. 13. s. Aug
lib 4. de trinit.
cap 2.

K Miért mondád hogy a kristus öröktől fogva valo Igéje az Atya Istennek?

²⁰ F Ezt szent Janos, és szent Pál mondgyák. Isaiás után. meg akarják velünk értetni. hogy az Isten Fia belső képen valo szava az Atya Isten gondolattyának. és üsmerettségének., a mi külso képen valo szónk nem más, hanem külso képen valo ki mondása a mi gondolatinknak, és
²⁵ üsmérettségünknak, és ugyan azon gondolatokat belső képen valo szonak nevezik a midön azokat ki nem mondgyák.

joan. 1.1.hebr.2.3.
Isai 40.: 5.

K Miért mondád hogy a kristus az Istennek ereje és bölcsesége?

⁴⁸⁵ kristus [*tus* – beszúrás.]

I: Azt szent Pál mondgya, hogy velünk meg értesse hogy a kristus nem tsak ugy mint Istennek Igéje., mindenkori bölcsesége és ereje az Istennek, hanem ugyan még a kristus által is nyilatkoztatot ki leg inkább az teremtetett állatoknak az Isten bölcsesége és mindenhatósága. ⁵ 1 Cor.1. 24.

K Miért mondád hogy a kristus minden teremtetett állatok előtt valo első szülöt?

I: Ezt szent Pál mondgya, meg akarván velünk [142b:] értetni hogy az Isten Fia. minden teremtetett állatok előtt volt, a mint is hogy öröktől fogva szülte az Atya az igét, aki is születet, és nem teremtetet, mivel ő öröktől fogva valo valamint az Atya Isten. ¹⁰ Coloss 1. 15.

K Miért mondod azt. hogy mindenek akristus által, és ő erette teremtettek?

I: Azt szent Pál mondgya. szent Janosal együt. meg akarván velünk értetni, hogy a kristus egy Isten az ő Attyával., és Isten⁴⁸⁶ valamint az Attya, és ugy mint Isten, ő teremtetete avilágot, és azt a maga ditsőségire teremtetete, mert az Isten mindent a maga ditségiért belekeszik. ¹⁵ joan.1. Coloss 1 16. ²⁰

K Miért mondád hogy a kristus az ő mindenható szava által tart meg mindeneket?⁴⁸⁷

I: Azt szent pál mondgya, meg akarván velünk értetni hogy az Isten Fiának mindenhatósága által tartatnak meg a teremtetett állatok, mert ugyan az ő hatalma⁴⁸⁸ által is teremtetettek, az ő szava vette ki őket a semmiségből, ugyan az is nem engedí hogy semmivé legyenek., mind ezek a szavai szent Pálnak tsak arra tzeleznak hogy meg bizonyithasa tellyeségel akristusnak Istenségit; de a tsudalatra⁴⁸⁹ méltó dolog hogy még is ezután valának és ²⁵ ³⁰

⁴⁸⁶ Isten <v> valamint

⁴⁸⁷ mindeneket? [*i-e*-ből javítva.]

⁴⁸⁸ hatalma [*ma* – sor előtti margóra írva halványabb tintával, elvüllesztés után.]

⁴⁸⁹ tsudalatra [A. m. *tsudalatra*; második *a* fölött áthúzott ékezet.]

hebr. 1. 3.

vannak olyan keresztyének. a kik a szent irásokat **[143a:]** tarttyák, és akik mind azon által. olyan vakmerők⁴⁹⁰ hogy tagadgyák ezt a fundamentumi igazságát vallásunknak;⁴⁹¹ tellyeséggel meg homályosodot, és meg romlot egy olyan keresztyének a szive. a kit meg nem hatt. az ilyen tiszta. és vígasztalo világoság.

K Miért mondod hogy az Isten minden teremtett állatot. a kristus hatalma alá adot?

F Ezt szent Pál és szent Janos mondgyák. szent⁴⁹² Dávid után. meg akarván velünk értetni: hogy a kristus. ugy mint ember, minden teremtet állatoknak urává tettet, hogy ő birja az Atya Istennek minden javait, és hogy mindenekre tellyes hatalmat vett, mint olyan örökségre, a mely az ő Isten Fiuságát illeti.

hebr. 1. 2. joan
13. 3. ps 2. 7. 8.

18. Articulus.

A kristus Jesusnak. az Emberekhez valo tulajdonságinak. vagy minémüségeinek Magyarázattya

¹⁵ K Miért mondod hogy a kristus a közben járonk?

F Azt szent pál mondgya, meg akarván velünk értetni, hogy akristus minket meg békéltetet az Istennel. ezért is ötet⁴⁹³ szent pál a mi békeségünknek nevezi, és azt mondgya,. hogy el rontotta halálával. az ellenkedéseket, meg is változtatta ahalálra valo ítéletet. melyet **[143b:]** mondottak volt az emberekre, vére által pedig mindent békeségben tett.

1 tím. 2. 5. rom.
5. 10.

²⁰ K Miért mondod hogy a kristus a mi meg váltonk. üdvezitönk?

⁴⁹⁰ vakmerők [a-e-ből javítva.]

⁴⁹¹ vallásunk(sunk)nak; [Törlés a sor elején.]

⁴⁹² szent Dávid [íráshiba.]

⁴⁹³ ötet [et – beszúrás a sorközben.]

F szent.pál. és atöb Apostolok eszerént nevezik. meg akarván velünk értetni, hogy halálával meg váltot minket a bűnnek rabságából., az ördögnek kegyetlensége alol. és a pokolnak kinyátol.

1 joan 4. 42. Act
5. 31 rom 5.
Ephes. 5. 23.

K Miért mondod hogy a kristus a mi szó szóllónk? 5

F szent János nevezi eszerént. meg akarván velünk értetni, hogy a kristus mindenkor esedezik érettünk, hogy nekünk irgalmaságot nyerjen. szent pál is ezt mond-gya

1 joan 2. 1. hebr.
7. 25

K Miért mondod hogy a kristus ami fő papunk? 10

F Azt szent pál mond-gya Dávid után., mert a kristus olyan áldozatot ajánlot az ö Attyának., amely bé tellyese-dése, vagy inkább valósága volt, az ó törvénybéli áldozat-nak., és a mely tsak egyedül engesztelheté meg az Isten haragját, és ugyan tsak az is békéltethete meg véle. 15

hebr. 2. 17 hebr.
3. 4. 5. 6. 7. 8. 9.
10.

K Miért mondod hogy a kristus ami áldozatunk temp-lomunk. és oltárunk.?

F Mind ezekre szent pál tanyit minket, előnkben [144a:] adván hogy a kristus magát fel áldozta az ö Attyának vétkeinkért., hogy ö bé töltötte arégi áldozato-20 kot a mellyek meg nem engesztelhatték az Istent, és hogy a templom és az oltár⁴⁹⁴ ahol azokat az áldozatokat ajánlották, akristust jelentették., a ki magát ajánlotta az Istennek az ö halando testében.

hebr. 9. et 10.

K Miért mondod hogy a kristus mi Atyánk.? 25

F Mert ö tölle veszük alelki életet; azért is nevezi ötet Isaiás a saeculumok Attyanak. Pater saeculorum. mivel ennek alelki életnek. tsak ajövendő idökben léssen bé tellyesedése.

Isa 9. 6. rom. 4.
17.

K Miért mondod hogy a kristus a mi fejünk? 30

F Azt szent Pál mond-gya., meg akarván velünk értetni, hogy az Anyaszent egy ház egy test akristusal és akinek leje akristus. ahivek pedig az ö tagjai. mind ezekről bö-

Colos. 1 18.
Ephes. 1 22.

⁴⁹⁴ oltár [r-l-ből javítva.]

vebben szollunk, a midön az Anyaszent egy házrol fogunk szollani.

K Miért mondod hogy a kristus a mi Atyánkfia?

F A kristus maga méltoztatik így nevezni benünket⁴⁹⁵ és szent pál azt mondgya. hogy a kristus első szülöt sok atyafiak közöt. meg akarván velünk értetni⁴⁹⁶ hogy a [144b:] kristus anyira szeretet hogy az Istennek fiavá tet minket, és maga örökös társaivá, mind azon által. aza külömbség vagyön. hogy a kristus az Istennek. az ő Attyának. Fia, és örököse, a természet által, mi pediglen csak fogadot fiai vagyunk.

joan. 20 17 hebr.
2. 2. rom 8. 17

K Miért mondod hogy a kristus ami vilagoságunk.?

F A proféták neveztek annak., némellyek közüllök ötet a jákób tsillagának neveztek. némellyek nap keletnek, a szent öreg ember siméon meg jövendölte felölle. hogy a népek vilagosága lészen., az Évangyélium azt mondgya hogy a kristus az emberek vilagositoja., hogy ő avilág vilagosága., és hogy akik ötet követik nem járnak asetéttségben ő elötte az egész népek a setettségben jártnak, és a halálnak árnyékában ültének.

Num. 24.⁴⁹⁷ 17
Zaka 3. 8

luk. 2. 32. Isai 43
6. joan. 1. 9. joan.
8. 12. Isai. 9. 2.
Matth. 4. 16. Act
13. 47.

K Miért mondod hogy a kristus ami⁴⁹⁸ profétánk.

F Moyses adgya néki azt a nevet mondván a sidoknak,⁴⁹⁹ az *Isten néktek egy profétát fog támasztani közötetek., azért ötet halgasátok. és néki engedelmeskedgyetek.* [145a:]

Deut 18. 15

Act 3. 22. idem 7
37.

Moyses azon profétán a Messiást érti, szent Péter, és szent István szerént.

Ugyan a kristus is a fő proféta, ő a fő mestere az embereknek, ő általa jövendöltek a proféták. ő magais jövendölt, a mely jövendölésnek bé tellyesedésit mi ma-

⁴⁹⁵ benünket [*ket* – későbbi beírás a sorvégi margóra.]

⁴⁹⁶ értetni [*e-é-ből* javítva az ékezet áthúzásával.]

⁴⁹⁷ Num. 24. <31> [?] 17

⁴⁹⁸ ami<f>profétánk.

⁴⁹⁹ a sidoknak, [*i-a-ból* javítva.]

gunk láttyuk, és abból bizonyosan el hihettyük, hogy a mely jövendőléseket tett az utolsó idökre, hogy azok. is bé tellyesednek.

K Miért mondod hogy a kristus ami Apostolunk?

F Szent pál⁵⁰⁰ nevezi ötet annak., az az. követnek, mivel akristus az emberekhez való követtye az Istennek.

⁵ hebr. 3 l.

K Miért mondod hogy a kristus az új testámentumnak Angyala?

F Malakiás proféta nevezi ötet annak, és utánna az Évangyelisták. meg akarván velünk értetni. hogy az Isten azért küldötte volt el. akristust. hogy új szövetséget tegyen az emberekel.

¹⁰ Malak. 3. Matth. 11 10.

K Miért mondod hogy a kristus a mi utunk?

F A kristus azt maga mondgya., meg akarván velünk értetni, hogy mi nem mehetünk az ö Attyához hanem csak ö általa. és hogy csak ugy érhetünk a menyekben. ha az ö nyomdokit követtyük **[145b:]**

¹⁵ joan. 14 5. 6.

K Miért mondod hogy a kristus a kapu.?

F Ö azt maga mondgya *Én vagyok akapu.* meg akarván velünk értetni. hogy csak ö általa lehet az üdveségnek uttyában járni, hogy ha valaki nem a kristus által megyen valamely hivatalban vagy rendben. az olyan az üdveség uttyán kívül vagyon

joan. 10 l.

K Miért mondod hogy a kristus a szegelet⁵⁰¹ kö. és a fundamuntum⁵⁰² a melyre építettünk

F A kristus ezt maga mondgya. és ö utánna szent Pál. meg akarván velünk értetni, hogy minek utánna meg vetették volna a kristust a sidok., az ö fejké lett, és meg egyesítette öket atöb nemzetségekel., ugy hogy akár a nemzetségek. akár a sidok; de csak akristusra kel építeni

³⁰ luk. 20. 17 Act 4. 11 Matth 24. 42

⁵⁰⁰ pál [Beszúrás.]

⁵⁰¹ szegelet [g-l-ből javítva.]

⁵⁰² fundamuntum [Íráshiba; másutt rendszerint *fundamentum* vagy *fundámentum* alakot ír Mikés, l. alább is.]

üdvéseknek lelki épülettyét, az embereknek ugy is kel tekénteni akristust mint reménségeknek kezdetét. és fundámentumát.

Magyarázat.

Hogy ezt a feleletet. meg lehesen érteni, meg kel néz-
5 nünk hogy mit mond ez iránt a száz tizenkettödik soltár.
*A kö mellyet meg vetettek az épittök, alet szegelet fejevé.
az urtol lett ez, és tsudálatos ami szemeknk előtt.*

Matth. 21 43. Act
4. 11. 1 petr. 2. 6.

10 **[146a:]** követ azután az épületnek leg főveb⁵⁰³ helyére tették. aki erre aköre esik el romol. és a kire esik el ronttya azt. szent Péter meg mondá asidoknak. hogy akristus az a kö. a melyet el vetették, de azt a szegelet fejevé tették. azután, szent pál is azt mondgya, hogy a
15 kristus meg egyeztette a sidokot a nemzettségekel, hogy a két nép tsak egy lenne. és hogy ő a fundamentum, a melyre kel mind egyik, mind a másik népnek építeni az üdvéségeknek épületét. az a fundamentum. mondgya szent Agoston. nem alá. hanem a magóságban tétetet, mert az
20 olyan épület, a melyet a menyért építették. és nem a földért, erre valo nézve a fundámentumnak a menyekben kel lenni.

rom 9. 32 ephes.
2. 20.

s. Aug. in ps. 45.
n. 12. in ps. 86. n.
3. in ps. 121. n. 4.

19 Articulus.

Ismét a kristus Jesusnak az emberekhez valo tulajdonságinak vagy minémüségeinek. magyarázatyá

K Miért mondogd hogy a kristus a fa a melynek mi vagyunk az ágai.?

25 F A kristus maga tanittyá nekünk ezt a vigasztalo igazságot mondván. *Én vagyok az igaz szöllő tö. és az én*

⁵⁰³ főveb [e-ő-ből javítva.]

Atyám a szőlő mives., minden szőlő veszöt⁵⁰⁴ a mely én bennem gyümölcsöt nem hoz, el mettzi, és mindent a mely gyümölcsöt hoz, meg tisztittya. hogy több gyümölcsöt hozon, ma[146b:]radgyatok en bennem., és én ti bennetek. miképen a szőlő veszö nem hozhat gyümölcsöt ö magátol. ⁵ hameg nem marad a szőlő töben., eképpen tistem ha én bennem nem maradtok., Én vagyok a szőlő tö, ti a szőlő veszök, aki én bennem marad, és én ö benne. a sok gyümölcsöt hoz. mert nálam nélkül semmit nem tselekedhetek. ha ^{joan. 15 1.} ki én bennem nem marad; ki vettetik mint a szőlő veszö, ¹⁰ és meg szárad, azt öszve szedik. a tűzben vetik. és el ég.

K Miért mondod hogy akristus az igazság a melyet követnünk kel.?

F Ezt maga mondgya., *Én vagyok az igazság.* magát ^{joan. 14 6.} az igazságot követik tehát. a midön akristust követik. ¹⁵

K Miért mondod hogy akristus a mi életünk?

F Ezt maga mondgya akristus. *Én vagyok az élet.* szent ^{Colos. 3. 4.} pal is azt mondgya hogy a kristus a mi életünk. *Mikor a kristus meg jelenik a ti életetek. akor ti is meg jelentek ö véle a ditsőségben.* ²⁰

Hogy meg lehesen ezt a mondását szent pálnak érteni. azt meg kel tudni, hogy egy keresztyénben két féle élet vagon, atermészet szerént valo élet. amelynek kezdete az okos lélek, és a lelki élet. a melynek kezdete a kristus lelke, aki bennünk lakozik. ugyan eza lélek is tselekeszi ²⁵ hogy a kristus áll mi bennünk, mivel a mely lélek [147a:] élteti akristust, ugyan azon éltet minket. mostanában egy keresztyenben tsak a természet szerént valo életet láttyuk. alelki élet el vagon benne rejtve. hanem tsak az ³⁰ utolso napon fog a ki nyilatkoztatni.

Mind ezekre szent pál tanyit minket. a ki is azt mondgya, hogy mi akristus lelkét vettük, és hogy az az lélek bennünk lakozik. azt mondgya, hogy már nem mi élünk hanem akristus áll mi bennünk. *Én élek, mondá. vagy is* ^{rom 8. 9.} ^{Colos 3. 3.}

⁵⁰⁴ veszöt [t későbbi beírás.]

inkáb nem én élek. hanem akristus éll enbennem., meg másut azt mondgya, meg holtatok, és ati életetek. el vagyon rejtve. akristusal az Istenben, azt is mondgya. hogy a kristus élete annak idejében ki fog nyilatkoztatni mi bennünk, Mindenkoron a mi testünkben velünk hordozuk a Jesus⁵⁰⁵ sanyargatását. hogy a Jesus elete is ki nyilatkoztatásék ami testeinkben, mindenkor halálra adatunk a Jesusért, hogy a Jesus életeis ki nyilatkoztassék a mi testünkben

2 Cor.⁵⁰⁶ 4 10. 11

10 K Miért mondod hogy a kristus a mi kenyerünk?

joan. 6. 33. 41. 48.

F Azt a kristus mondgya. *Én vagyok az égből le szállot élő kenyér., aki ezt a kenyeret eszi. örökké éll, Az én testem valóságál étel, és az én vérem valóságál ital. [147b:]*

K Miért mondod hogy a kristus a mi pásztorunk,?

joan, 10. Isai 11. 11. Ézék. 34 23. zak. 11. 16. hebr 13. 20. 1 petr. 2. 25.

15 F A kristus maga adgya magának ezt a nevet és szent Péter azt mondgya, hogy a kristus a mi lelkeinknek pásztora és püspökje: azt könyü által látni hogy hány féle okbol. lehet néki ezt a nevet adni, mivel a mi el tévelyedésünkör, ő fel kereset minket. és az akolyba vit, ő ugy vigyáz reánk mint egy jó pásztor vigyáz ajuhaira, ő, malaszttya által oltalmaz meg minket ellenséginktől, ő, minket táplál, oktat, életét érettünk adgya, és magát fel áldozza üdveségünkért.

K Miért mondod hogy akristus a mi jegyesünk?⁵⁰⁶

2 Cor. 11 2. Ephes 5. 22.

25 F A kristus maga adgya magának ezt a nevet., azért a szövetségért a melyet az ő nagy szeretetéből tett az Anyaszent egyházával., ez örökös szövetség, a melynek formája a keresztyéni házasság szent pál szerént.

K Miért mondod hogy a kristus ami orvosunk?

Matth. 9. 12. Márk. 2. 17 luk. 4. 23.

30 F A kristus maga adgya magának ezt a nevet; mert azért jött el hogy meg gyógyittson betegségeinkből. és nyavalyáinkból. magára vévén nyomoruságinkot

K Miért mondod hogy a kristus a mi királyunk? [148a:]

⁵⁰⁵ Jesus [e-s-ből? javítva.]

⁵⁰⁶ 2 Cor. <4> 4

F. A proféták eszerént nevezték ötet, maga is magát eszerént nevezé pilatus előtt. és szent pál azt mondgya hogy ö az igasságnak, és a békeségnek királya, a királyoknak királya, az uraknak ura, mind ezek valóságail lennek ö reája. mivel ö Isten, ugy pedig mint Ember minden teremtettt állatok felet valo. és minden hatalom adatot néki amenyekbe. és a földön.

joan. 18. 37. hebr. 8. 2.

K Miért mondod hogy a kristus a mi biránk.?

F Ezt a kristus. és az Apostolok mondgyák nekünk. A kristus maga ditsőségében fog el jöni. hogy meg itéllye azt embereket., Az Atya Isten, az ö Fiát birájává tette az eleveneknek, és a holtaknak.

10 joan 5. 22. 2 tim. 4. 1.

K Miért mondod hogy a kristus kezdöje. és el végezöje. hitünknek?

F Ezt szent pál mondgya, meg akarván velünk értetni. hogy a kristus adgya nekünk kegyelméböl a hitet. ö teszi azt tekéletesé, és öis tartattya azt meg velünk mind végig.

15 hebr. 12. 2.

K Miért mondod hogy a kristus léssen a mi ditsőségünk és boldogságunk az égben.?

F Mert az örök élet abból áll. hogy meg üsmérjék a valóságos Istent. és a kristust, akit az Atya küldötte el. **[148b:]** A szentek boldogsága amenyekbe az, hogy láttyák, szeretik, és birják örökösön akristust. ök véle meg válhatatlan egyeségben vannak, ugy hogy a mint szent pál mondgya, a kristus minden mindenben. és mindeneknek minden.

20 Colos. 3. 11.

20 Articulus.

Hogy miben. és mi formában példánk nekünk e földön a Kristus.

K Miért mondád hogy a kristus tsak azoknak léssen boldogsága menyekbe, a kik ötet követni fogják mint példájokat eföldön?

F Ezt a kristus mondgya, és ö utánna szent pál. és atöb

Matth. 17. 24.
Mark. 8 34.

Apostolok is mondgyák., akristus azt mondgya, hogy *A ki én utánam akar járni. mondgyon ellene magának, visellye kereszttyét, és kövesen engemet*

Matth. 10 24.

5 Meg másut azt mondgya, *nem nagyobb atanitvány a mesternél, sem az szolgál az uránál; elég a tanitványnak hogy olyan légyen mint a mestere. és a szolgának mint az ura.*

rom. 8. 29.

1 Cor. 15. 50^a 49.

Ephes. 4. 22. 23.
24.

Tit 2. 12. philip 2.
5 hebr. 12. 2.

szent Pál azt mondgya. hogy *A kiket elevé meg üsmért, elevé is el rendelte hasonloká lenni az ő Fia⁵⁰⁷ ábrázattyához. Mint hogy a földi embernek ábrázatyát. [149a:] viseltük, viselyük amenyeinek is ábrázattyát. meg másut Hogy lekel tennünk az előbbi élet szerént valo embert, aki is földi ember, és az új emberben kel öltöznünk aki akristus tudni illik. amint magais mondgya másut hogy ellene kel. mondanunk a⁵⁰⁹ világi rosz kívánságoknak. és a kristushoz kaptsolnunk magunkot, tanitási szerént kel élnünk, és követnünk kel példáit.*

1 joan. 2. 6.

joan. 13. 15.

Szent János azt mondgya, hogy hasonló életet kel élnünk mint a melyet élt akristus a földön. egy szóval. 20 semit szükségesebnek nem látunk a szent írásban, mint azt hogy a kristust kövesük mindenben, mint példánkot.

K Leg inkább miben kel ugy tekéntenünk akristust mint példánkot?

F A kristus életében vannak olyan dolgok a melyeket 25 kel követni minden keresztvények, akár minemü renden lévő legyen, vannak meg olyanok amelyeknek követése, a különböző alkalmatoságokon, abelső, vagy a külső indulatokon áll, példának okáért aközönséges hivek nem követhetik a kristust tanításában, és prédikálásában, de 30 nintsen olyan renden lévő aki ne tartoznék valamely részit akristus életének követni mint példáját.

⁵⁰⁷ Fia [a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.] ábrázattyához.

⁵⁰⁸ Cor. 15. <43> 49.

⁵⁰⁹ a <rosz> világi rosz

K Melyek azok a dolgok amelyeket kel követni minden renden lévő keresztyénnek a krisztus életében? [149b:]

F 1. követnünk kel ötet abban hogy ő meg vetette az érzékenységbéli dolgokat, a kevélységet, a haszontalan dolgoknak tudását, vagy látását., a fősvénységet. ⁵

2. ő egyedül az Istenhez ragaszkodot, mindeneket az ő ditsőségiért, és az ő ditsőségire tselekedet. ez is röviden minden kötelesége egy keresztyénnek, ebben az indulatban kel lenni mindennek, gazdagnak, szegénynek, királynak, urnak, szolgának. minden tartozik akrisztus példájára nem a világhoz. hanem tsak az Istenhez ragaszkodni. ¹⁰

K Melyek azok adolgok, amelyeket kel követni akrisztusban különös rendekben és hivatalokban?

F Hogy erre a kérdésre meg lehesen felelni, igen sok ¹⁵féle hivatalokot és rendeket kellene meg vizgálni. mind külön külön, de azt most nem tselekeszük, mivel még ezután ebben a munkában minden féle renden és hivatalban lévőnek köteleségiről eleget fogunk szollani, hanem itt tsak azt mondgyuk közönségesen., hogy az Évangyéliumban amelyet szorgalmatoságal kel olvasni. minden keresztyén meg találhattya ki ki azokat arendeket. és példákot, a melyeket követni kel., akrisztus [150a:] /:példának okáért.:/ meg mutatta a maga személyében a királyoknak., és mind azoknak akiknek ahatalom adatot ²⁰kezekben, hogy tsak az Isten ditsőségire. és az alattok valojoknak üdvösegekre kel élni azal ahatalomal. ²⁵

A pásztoroknak meg mutatta hogy fel kel magokot áldozniok ajuhokért, azokat kel szeretni, üsmérni, oktatni, azok elöt kel járnai, ne az emberektől⁵¹⁰ félyenek. ³⁰hanem tsak egyedül az Istentől., tsak az igazsághoz kaptsollyák magokot, avilág itéletit, igéretit, és fenyegetésit meg vessék.

A prédikatoroknak meg mutatta. hogy hasznok kere-

⁵¹⁰ az emberektől <fl> félyenek,

sők ne legyenek, hanem alázatosok, hogy ne a palotákat, és a nagy renden lévő halgatokat keressék, hanem a hová az Isten hija őket. oda menjenek, vagy a falukban, vagy a városokban, és hogy némelykor, sokal nagyobb gondal⁵ kel fel keresni egy szegény goromba bűnöst, egy olyan embernél. a ki nagy tiszttségben és bővölkedésben vagon.

Elé lehetne számlálni a többi renden. és hivatalban lévőket is. és elejekben adni az uraknak, és szolgálóknak, a¹⁰ mester embereknek, az Atyáknak, és Anyáknak,⁵¹¹ a **[150b:]** gyermekeknek, aszegényeknek, és gazdagoknak, abetegeknek, nyomorúságban lévőknek, az el hagyatottaknak, mind ezeknek mondom, elejekben lehetne adni hogy miképpen kövessék akristust mind ezen külön külön¹⁵ fele állapotokban és rendekben, detsak az Évangéliumot olvasák. figyelmeséggel. és abban fel találják akár mely hivatalban. és rendben legyenek, de az írás szerént, egyaránsu indulattal. és hajlandósággal kel lennünk akristuséhoz, úgy ítéljük mindenekről valamint²⁰ ő, úgy beszéjük, szenvedjük, tselekedjük valamint ő., ezeket is foglalják magokban szent pálnak ezek a szavai. *hoc sentite invobis quod et in Christo Jesu*, legyetek olyanok mint akristus volt. egy szóval oly telyeseknek kel lennünk akristusal., hogy valósággal el mondhasuk.⁵¹²²⁵ hogy ő áll mi bennünk. valamint szent pál mondgya magáról., *Én élek, vagy is inkább nem én élek., hanem akristus él bennem.*

philip 2. 5. Ephes.
4 24.

⁵¹¹ Anyáknak, [A-a-ból javítva.]

⁵¹² el mondhasul. [Íráshiba.]

VI Rész.

A szent lelekről. és a keresztyéni vallásnak fel állításáról

Első Articulus.

A szent Léleknek le szállásáról.

K A kristus menyben menetele után hová menének az Apostolok.? **[151a:]**

F Mindnyájan viszá térének Jérusálemben. és a parantsolat szerént mind addig ót maradának, valamég a szent Lélek le nem szálla. 5

K Mit miveltek mind addig?

F Magános életet eltenek, de főképen az imádságban foglalták magokat

K Mitsoda időben. és hány orakor szálla le reájok a szent Lélek? 10

F kilentz ora tájban regel, áldozo tsötörtök után tizedik napon. és ötvenedik napon a kristus fel támadása után, a mely napon a pünkösdtöt illették a sidok.

K Miért akará az Isten hogy a szent Lélek a sidok pünkösdyekor⁵¹³ szállana le? 15

F Azért hogy jobban ki tessék avalóság a melyet jelenti vala a satoros innep, mert mivel hogy a sidok egyiptumbol valo ki menetelek után ötven nap mulva vettek az Istentől Mojses által a kö táblára irot törvényt, az Isten azt akará hogy a szent Lélek le szállván, az embereknek szivekben írja a törvényt, ötven napal azután hogy a kristus meg válto bennünket⁵¹⁴ az ördögnek rabságából fel támadása által. **[151b:]**

K Miképpen szálla le a szent Lélek az Apostolokra?

F Nagy zugás hallaték mint a szeleknek zugási,⁵¹⁵ a mely bé tölté aházat a melyben valának. mindnyájan 25

⁵¹³ pünkösdyekor [Ékezethiba.]

⁵¹⁴ bennünket [Első e-o-ból javítva.]

⁵¹⁵ zugási,, [i-a-ból javítva.]

atanitványok. a Boldogságos szüzel. azonal tüzes nyelvek szállának mindenikére. és bé töltetének szent Lélekel.

K Mit értesz azon, hogy az Apostolok bé töltetének szent Lélekel?

joan. 14. 16. 17. 5 F Azt értem hogy a szent Lélek a szent Háromságnak harmadik személye, aki is kristus lelkének, és igazság lelkének nevezetik,⁵¹⁶ reájok leszálván, őket meg ujitá, és benne lakozék.

K Mitsoda változást tett a szent Lélek, az Apostolokban?

joan. 17. 13. F Egészen újj embereké tevé őket, mert. 1. ujj világoságal. Isteni szeretettel. buzgoságal., erővel, és jó erkölcsel. bé tölté őket. akik is annak előtte. gyengék. és homályos elméüek valának,

Act. 2. 9. 15 2. Minden féle nyelveknek szollására valo ajándékát adá nékik, hatalmat ada atsuda tételekre, noha ökk annak előtte tudatlanok valának,⁵¹⁷ [152a:] és leg aláb valok a nép között.

K Az Apostolok tsak magokért vevéké a szent Lelket?

Act. 8. 15. rom. 5. 5. 8. 9. 20 F ökk azt azért is vevék hogy azt közöllyék ajándékival. és hasznaival együt., mind azokal akik hinni fognak akristusban ő általok. vagy helyekben lévőek által,

K Mikor veszik ahivek a szent lelket., az Apostolok. vagy a helyekben lévőek által.?

25 F veszik annak sengéjit akereszttségben. de főképen azt veszik abérmalás szenttségiben.

K Mitsoda hasznot téssen a szent Lélek ahivekben kik azt veszik.?

30 F Az Isteni szeretetet önti szivekben, valamint az Apostolokéban, buzgoságot, erőt, és jó erkölcsöt ólt beléjük., de nem adgya nékik mindenkor azt a nagy tudományt. atsuda tételekre valo ajándékokot, mert azok a rend kívül ajándékok szükségesek lévén. eleinte., a nem-

⁵¹⁶ nevezetik, <1> reájok leszálván,

⁵¹⁷ valának, <és> [152a:] és

zettségek meg térésekre való nézve. és a jövendölések bé
tellyesedésekre. mostanában nem szükségesek, mint hogy
a vallás meg győzhetetlen igazságokkal. állítatot fel.⁵¹⁸
[152b:]

1 Cor. 14 22. s.
Aug. serm. 186.
de temp.

K A proféták meg mondották valaé a szent léleknek
le szállását. 5

F Igen is. meg. mindgyárt a szent Lélek vétele után
szent Péter a sidoknak kezde prédikállani. meg mutatván
nékik hogy Jóel. proféta meg mondotta volt azt a nagy
dolgot a melyet ökk úgy tsudállják vala..

Act. 2. 16. Joel. 2.
28. Isai. 54. 3.

2 Articulus.

Az Apostoloknak prédikálásokrol: sok szamu sidoknak.
meg térésekről, és atöbbinek büntetésekről

K Mit tselekedének az Apostolok azután hogy a szent¹⁰
lélek reájok le szálla?

F A kristus parantsolattya szerént, az Évangyéliumot
predikállák a sidoknak, a samaritánusoknak, és azután
apogányoknak.

K Mit értesz azon midön azt mondod, hogy az Apos-¹⁵
tolok az Évangyéliumot predikállák?

F Azt értem 1. hogy ki hirdetéék az embereknek a jó
hírt. hogy az egész emberi nemzet meg ujitatot volna a
kristus által., és az Istenel meg békéltetett⁵¹⁹ volna., 2.
ki hirdetéék a kristusnak tsudálatos életét, halálát. fel²⁰
támadását, és menyben menetelét, a melyeknek ök⁵²⁰
bizonyosági voltak., egy szoval mind azokat az igazsá-
gokat a melyekre tanította volt akristus öket. [153a:]

K Miért nevezik ezt Évangyélium predikálásának?

F Mert ez a szó Évangyélium. görög szó. a mely tészen²⁵

⁵¹⁸ fol. [r o-ból javítva.]

⁵¹⁹ békéltetett [etett – beszűrés.]

⁵²⁰ ök [k szóközi beszűrés.]

jó hirt nem is lehet boldogab hirt hirdetni az embereknek., mint azt hogy a meg békéltetésnek titka bé tellyesedet volna, és minek utánna anyi sok ideig zárva let volna, a menyeknek kapuja nékik meg nyitatot

⁵ K Miért akará a kristus hogy először az Apostolok a sidoknak prédikállyák az Évagyéliumot?

F Azért mert a sidóság az Isten népe vala., Ábrahám-nak maradékja, akivel szövetséget tet volt az Isten, a Messiás nékik volt ígéletben, ök is voltak meg tartoji⁵²¹

¹⁰ az Isten törvényének., és a jövendöléseknek

K A sidok meg téréneké az Apostolok prédikálásokra?

F Sok számuán közüllök meg térének., szent péter tsak egy napon három ezeret térítte meg közüllök. más alkalmaságal egyszers mind ött ezeret, atöb Apostolok is

¹⁵ sok számuakot térítének meg, és azoknak számok kik meg térnek vala minden nap nevedék, de nagyob része a népnek a proféták jövendölések szerént ahihetetlenégben marada.

K Mitsoda életet élnek vala a sidók, kik keresztyéneké ²⁰ lettenek? [153b:]

F Igen szent életet éltenek, mindnyájoknak egy szivek. és egy lelkek vala, ajoszágot oly kevésre betsüllék hogy azokat el adák. és azoknak az árrát az Apostolok lábaihoz tevék. hogy azt ki osztogatnák azoknak, kik szükségben valának. minden közös volt közöttök, oly igen ellene ²⁵ mondottak vala magoknak, hogy örültenek, és boldognak tartották magokat, amidön valamit szenvedhetének akristusért, az ö buzgoságok tsudálatra méltó volt, anapot, és az éttzakát az imádságban töltötték

³⁰ K Mit tselekedének azok kik meg nem térének?

F Az Apostolokot, és atöb hiveket nagyon kezdék üldözni.

K⁵²² Az Isten büntetetlen hagyae a sidoknak vétkeket?

⁵²¹ meg tartoji [j-i-ből javítva.]

⁵²² K. Az Isten [K-A-ból javítva.]

F Nem mert az Isten reájok botsátá mind azon büntetések. amelyeket meg jövendölték vala aproféták.⁵²³

1. El hagyattának vakságokban. és keménységekben.

Deut 28. 28

2. Az Isten nem tartá őket többé maga népének. lenni, helyetek a pogányokat hívá ahitre, hogy azok birnák örökségül orszagát. amelyet meg veték a sidok,

5

osé 1. rom 9. 25

3. Az ő városokat meg vették, fel prédálták. és el égették. a templomjokat egészen le rontották. a hazájok **[154a:]** egészen el pusztula. ki mondhatatlan sok számuakat a romaikak meg ölének, és akik a halált el kerülheték az világra el terjedének, a hol vannak. és lesznek oseás mondása szerént mind világ végiig, király. templom. oltár, és áldozat nélkül, hordozván mindenüt magokal. az Istentől valo meg vettetéseknél látható bélyegét.¹⁵

¹⁰ Dan. 9. matth. 24.
mark 3. luk. 21
osé. 3. Deut. 28.

K Ez az utolsó nyomoruság mitsoda időben szálla a sidokra?

I Vespásiánus Császár idejében. a kristus halála után harmintz nyolcz esztendővel

K Miért nem akará az Isten hogy tellyeséggel el töröltetnének mindnyájan a sidok., hanem hogy el terjedjenek az egész földre. és hihetlenségekben meg maradgyanak?

20

I Nagy sok fő okokra valo nézve. 1. az egész földre valo el oszlások nagyon segitté a pogányoknak meg térésüket., mivel mindenüvé el vivék magokal a szent könyveket a melyekből apogányok meg láták, a jövendöléseknél. és tellyesedéseket

25

2. A profetiák olvasása a melyeket mindenüvé el vivék a sidok. oly igen meg győzé apogányokat, és oly igen meg szaporitá a keresztyéneket, hogy Antoninus császár. **[154b:]** aki az ötödik üldözést indittá az Anyaszent egy ház ellen. nem találá más modot abban hogy azt meg

30

⁵²³ aproféták. [o-ö-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

s. Aug de civ lib
5 cap 34. s. Aug.
libr de fide rerum
quae non videntur

gátolhassa és eleit vehesse. mint azt. hogy meg tiltssa büntetés alatt a profétiáknak olvasását.

3. A sidoknak. meg keményedések, vakságok, és meg vetetéseik., mindenkori bizonyságok akeresztyéni⁵²⁴ valásnak valóságáról., mert mind ezeket meg mondották vala aproféták.

rom. 11.

4. Az Isten el hagyván a sidokat az által hely⁵²⁵ ada a nemzetségeknak hogy az Anyaszent egyházban menyenek., ök valának a vad olaj fák⁵²⁶ amelyről szól szent pál de az Isten tellyeséggel el nem hagyta a sidokat, hanem tsak egy ideig, mert a midön a nemzetségek között valo valasztattaknak számok bételik, akoron a sidok is meg üsmervén magokat. meg térnek. ugyan ez az utolsó hozájok valo irgalmasága Istennek, az egyik fő oka. hogy el¹⁵ nem törölte őket.

rom. 10. 11.

3 Articulus

Az Évangéliumnak, a samaritanusoknak,⁵²⁷ és az után az egész világon lévő nemzetségeknak valo prédikáltatásáról

K A samaritanusoknak mikoron hirdetétek az Évangéliumot? [155a:]

F. Akoron kezdék nekik hirdetni. a midön a sidok a leg első üldözést kezdék az Apostolok, és a hivek ellen. az²⁰ igazságos dolog volt hogy elsőben az orthodoxus sidoknak prédikáltasék az Évangélium, és az Isten azt akará hogy az Apostolok tsak akkor hirdetnék az sismaticus sidoknak., valamicsodások valának a samaritanusok, a mikor azt az előbbeniek bé nem vennék. erre valo nézveis²⁵ a midön leg először el küldötte vala a kristus az Aposto-

⁵²⁴ akeresztyéni <k> [i-e-ből javítva; új sor elején:] <nek, és> vallásnak [v-a-ból javítva.]

⁵²⁵ helyt ada [t – beszúrás a sorközben.]

⁵²⁶ olaj fák [k – utólag beszúrva a szóközbe.]

⁵²⁷ a samaritanusoknak <valo prédikáltatásáról,> és az után

lit még életében az Évangélium hirdetésére, meg parantsolta vala nékik hogy ne mennének se a pogányokhoz. se a samaritánusokhoz, akarván. azt, hogy a sidokon kezdgyék el.

Matth 10 5. Act. 8. 5.

K A samaritánusok miképen vevék bé⁵²⁸ az Évangéliumot?

F Igen nagy örömel. és sokan közüllök meg térének.

Act. 8. 5.

K Miképen büntettetének meg a samaritánusok közül azok kik bé nem vevék.

F Hasonlo büntetés alá vettetének mint a töb sidok

¹⁰ joseph. de bell. jud. lib 3. Cap 22

K Az Apostolok mikor kezdék hirdetni az Évangéliumot atöb nemzetségeknek? [155b:]

F Mihent a sidok azt meg veték.,⁵²⁹ a sidok már sok jeleit adták vala dühösegeknek., sok Apostolokat tettek volt fogságban, szent Istvánt az első Diáconust meg követték volt., ez is volt első martyr. közönségesen üldözik a hiveket., Akoron az Isten tudtára adá szent Péternek, az Apostolok fejének. hogy ideje volna a nemzetségeknek prédikállani az Évangéliumot. szent Péter engedelmeskedik, és egy Cornélius nevü kapitány. volt az á boldog. a⁵³⁰ pogányok közül., a ki leg elsőben meg világosítaték. az Évangélium világosságával.

²⁰ Act. 10 13. rom 10 19.

K Mitsoda tartományban⁵³¹ prédikállák az Apostolok. a pogányoknak az Évangéliumot.

F Azokon a pogányokon kezdék el. akik judeában valának., de azután el oszlának az egész földre. hogy tanítsák. és meg kereszteljük. a nemzetségeket a kristus parantsolatya szerint

²⁵ Matth. 28. 19
Mark 16. 15. rom 10. 18.

K Az Apostolok között. nem volté valamelyik a kit az Isten különösen választot volna hogy az nemzetségeknek hirdese az Évangéliumot.?

³⁰ rom 11. 13. 15.
16. Galat 1. 16.
1 Tim. 2. 7.

⁵²⁸ vevék hé [bé – beszúrás.]

⁵²⁹ meg veték., [meg – sor alatti beszúrás halvány tintával.]

⁵³⁰ a <pony> pogányok

⁵³¹ tartományban <I> prédikállák

F volt., mivel szent Pált; az Irás., a⁵³² nemzettségek Apostolának, és Doktorának nevezi. [156a:]

Ez a nagy Apostol. nem volt látható bizonyysága. a kristus életének. és tsuda tételeinek., valamint⁵³³ a töb⁵ Apostolok, az ő meg térése. és az Apostolságra valo hivatása tsudálatosan volt, a keresztyeni vallással igen ellenkezet, és annak fő ellensége volt. az Isten tsudálatosan meg térítette. a kristus⁵³⁴ fel támadása, és a szent Lélek le szállása után, nagy kegyetlenséggel üldözi vala az⁵³⁵ Anyaszent egyházat, a midőn akristus néki megjelenék, és Apostolá választá. nem volt egy is a ki nálánál hasznosaban prédikálotta volna az Évangéliumot, és aki nevezetesebbé tette volna magát abuzgoság, az irások., amunkák, és a szenvedések által.

Act 9. Galat. 1 2.
Corinth 10 s.
Aug de civ. lib.
14. C. 9.

¹⁵ K Az Apostolok tettek⁵³⁶ nagy hasznot a nemzettségeknek prédikálván az Évangéliumot?

F olyan nagy hasznot tettek, hogy a bálványozást el rontották. a melyben az egész világ el volt merülve., és hogy fel állítván. a kristus vallását, az igaz Istennek²⁰ üsmérettségít. és szolgálattyát fel állították., A mi Atyáink bálványozok voltanak., mi pedig keresztyének vagyunk, imé ez a haszna az Apostolok predikálásának.

K Az Apostolok miképen vihették végben azt a nagy hasznot? [156b:]

²⁵ F A szent Lélek ereje által, aki hathatosá tette prédikálásokat., tsuda tételeket, szent életeket, és halálokat, hogy bizonyyságot tegyenek az igazságról. melyet hirdettek., Tellyesek lévén. azal az Isteni tüzel, a mely fel gerjesztette volt sziveket, hasonlok valának, mondgya³⁰ szent Agoston a meg gyulladot fához, a melyet mindenüt

s. Aug. in ps. 30
v. 22. n. 9.

⁵³² a <m> nemzettségek

⁵³³ valamint [t-d-ből javítva.]

⁵³⁴ a kristus <halála.> fel támadása,

⁵³⁵ a [Elírás az helyett:] Anyaszent [y-a-ból? javítva.]

⁵³⁶ tettek^é <tettek^é> nagy hasznot

el vetvén, és minden helyekre el vivén, végtire meg gyujtotta a világnak nagy roppant erdelyét, és bé töltötte a földet világoságal és az Isteni léleknek tüzével.

K Az Apostolok meg térítették őket egyedül. az egész földet?⁵

F Azok a meg térítések vagy ő magok által, vagy a tanítványok vagy azoknak utánnok valojoktól let meg. *Az ő beszédek. az egész földre el vitetet.* mondgya szent Agoston, *noha még az Anyaszent egyház. ne terjedet legyen is el az ő idejekben, az egész földre.*⁵³⁷ az Apostolok tanítványi, követték az ő prédikálásokat és csak azokat hirdették. a miket az Apostolok

s. Aug. de civ Dei lib 13 C. 50

[157a:] 4 Articulus.

A keresztyéni vallásnak az üldöztetéseken való fel állításáról.⁵³⁸

K A keresztyéni vallásnak valánaké⁵³⁹ ellene mondoi fel állításakor?

I Igenis valának, mert mindenüt nagy üldöztetéseken⁵⁴⁰ kellett fel állítani. de mindenüt vett erőt,⁵⁴¹ az emberi hatalmon. ugyan ez is teszi tsudálatosá fel állítását, és ebből ki tettzik. hogy a világnak meg térése nem az embereké, hanem az Isten munkája volt.

s. Aug. de civ. Dei lib 18 cap. 50.

K A keresztyéni vallásnak minden emberi hatalom nélkül való fel állítása, meg valaé mondva a proféták által.?

I Igen is mivel Danielnél ezt világosan jelenti. a követske, mely magától el válván ahegytől. azután lassan-

⁵³⁷ az egész földre. [Kereszttel jelölt beírás a sor előtti margón.]

⁵³⁸ fel állításáról. [fel állításáról.-ből javítva.]

⁵³⁹ valánaké [á-/ből javítva.]

⁵⁴⁰ üldöztetéseken [Íráshiba.]

⁵⁴¹ erőt [Kereszttel jelölt beszűrés.]

Dan. 2 37.

ként nagy hegy lett belőlle. mely el fogá az egész világot. és maga alá veté az egész birodalmakat.

K Az Apostolok. és az ő tanítványi miképen viselék magokat az üldözésekben.?

⁵ F senki közüllök nem zugolodék. se magát nem oltalmazá, hanem bölts oktatásokal., és irásokal bizo-
[157b:]nyittyák vala meg⁵⁴² ártatlanságokat, és a keresz-
tyéni vallásnak igaz voltat. mindnyájan nagy⁵⁴³ békesé-
ges türessel szenvedék. az igazságért a kinokot, és a ke-
¹⁰gyetlenségel valo halált.

K ki indittá fel. az üldözéseket?

luk. 11. 21.

F Az ördög. mivel meg akará tartani hatalmát az embereken. és ellene allani akristus hatalmának.

K Az ördög kik által gerjeszté fel az üldözéseket?

Act. 4. 5.

¹⁵ F A sidok. a pogányok. a Császárok. a fejedelmek. és az egész emberi hatalmok által.

K A világi hatalmasok miért üldözék a kristus Anya-
szent egy házát.?

F Mert akeresztyéni vallás, ellene állot az ő rosz⁵⁴⁴
²⁰kivánságoknak., az emberek az ördögtől ingereltetvén,
nem szenvedheték hogy az ő akarattyok szerént valo
életeket meg változtasák, a fejedelmek világi okokért is
kezdék üldözni akeresztyéneket

K Az ördög véghez vihetée hogy el törölhese a kristus
²⁵vallását.?

s. Aug de civ Dei
lib 18. c. 50.

F Nem, de söt még gyalázattyára válék szándéka,
mivel az üldözéseket⁵⁴⁵ melyeket támaszta, nem hogy

⁵⁴² bizonyittyák vala meg <árt> ártatlanságokat,

⁵⁴³ nagy <ártatlanság> békeséges türessel

⁵⁴⁴ rosz <k> kivánságoknak., [Tollhiba.]

⁵⁴⁵ üldözéseket [Egyeztetési hiba? *üldözések* helyett;] melyeket támaszta, <nem hog fo-> [törlés a sor végén; a törölt részben <hog> beszúrás világosabb tintával, *nem* szó fölött;] nem hogy fogyasztották volna. [*nem hogy fo-*: kereszttel jelölt beírás világosabb tintával, a lap alján.]

fogyasztották volna. de sőt még szaporították a kristus [158a:] tanítványit.

K Az üldöztetések miformában szaporították a kristus tanítványit.

F A meg számlálhatatlan martyrumokal. és azoknak⁵ számokal. kik tsudállják vala a martyrumokra valo nagy bátorságokat

Magyarázat.

Martyr. e görög szó, a mely bizonyság tételt teszen. tehát martyrumot szenvedni. nem egyéb, hanem halált. vagy kint szenvedni. akristusrol. vagy az igazságról valo bizonyság tételért. azoknak pedig számok meg számlálhatatlan. kik meg holtak. vagy kint szenvedtek az igazságért.

K A martyrumok miképen szaporították vala a hivek¹⁵ számát. nem fogyaszttyak valaé inkább halálokal.?

F Ugyan halálokal szaporították vala a hivek számát, mivel egy martyrnak példájára valo nézve. gyakorta sok szamu pogányok térnek vala meg. tertullianus jól mondá, hogy a martyrumnak vére. a keresztyénségnek magja.²⁰ mivel egy mag helyet a ki meg holt. száz termet helyében. az Evangélium szerént.

K Menyi ideig tartá az üldözés? [158b:]

F Három száz esztendeig. mind addig valamég^{54 6} Constantinus császár. keresztyéné nem lett; azután atöbb²⁵ fejdelmek is keresztyén vallásra állának

K A keresztyéni vallást üldöztéké mind azok a császárok kik uralkodtanak akristus halála után. Constantinusig?

F Nem mindnyájan, az Isten meg sem engedé hogy az³⁰ üldözések hoszasok^{54 7} legyenek. ahaboruságot gyakorta meg tsendesítette. azért hogy a hivek egybe gyúlhesenek,

v. Aug serm. 3. in ps. 32. n. 15.

^{54 6} valamég <v> Constantinus [Törlés a sor elején.]

^{54 7} hoszasok [Az a utáni hosszú f-k-ból javítva.]

és rend tartást tehessenek., az első három saeculumok alatt. tizenkét rendbéli üldözéseket látunk

K kik valának tehát azok a CSászárok kik üldözék akeresztyéneket?

⁵ F Leg első vala Néro. aki parantsolatot ada ki az üldöztetésre. Anno Domini⁵⁴⁸ 64. és tarta ez az üldözés. 68.ig. a melyben meg hala ez a császár.

A második üldözést kezdé Domitianus császár. Anno Domini 90. és tarta ennek afejdelemnek haláláig.96.

¹⁰ A harmadik üldözést kezdé Trájánus Császár. Anno Domini 97. ez a Császár parantsolatot nem ada ki a keresztyének ellen. hanem tsak a gyülekezetet tiltá meg közöttök, de a gubernátorok meg öleték azokat kik egyben gyűlnék vala az [159a:] Isteni szolgálatra. végtire a
¹⁵ Császár meg tudván hogy a keresztyének anyin mennének a halálra hogy még hohért sem⁵⁴⁹ találhatnának meg öletetésekre. el hagyatá azüldözést 116.

A negyedik üldözést kezdé Adriánus CSászár.,⁵⁵⁰ Anno. Domini 118: emeg tiltá minden féle új vallást. nem nevezvén a keresztyéni vallást, nyolcz esztendő mulva
²⁰ meg tiltá hogy ne⁵⁵¹ kinoznák a keresztyéneket mind azon által haláláig tarta az üldözés ugy mint 137.

Az ötödik üldözés kezdődék Antoninus császár alatt, 138 ban. enoha parantsolatot ada ki 153. hogy meg
²⁵ szünnék az üldözés. mind azon által a fő tisztek hamiságok miat., még 156. elég martyrok valának.

A hatodik kezdődék Marcus Aurelius császár alatt 161 ben. és ennek a Császárnak parantsolattyából meg szünnék az üldözés 174 ben

⁵⁴⁸ Aō Dñi 64. [Alább is mindig így, rövidítésjellel.]

⁵⁴⁹ sem <tal> találhatnának [Tollhiba.]

⁵⁵⁰ CSászár., [S-a-ból javítva.] Aō. Dñi 118:

⁵⁵¹ ne <üldöz> kinoznák [Törlés a sor végén; *kinoz* – <üldöz> mellé írva a sorvégi margóra; *nák-nék*-ből javítva, új sor elején.]

A hetedikét kezdé Severus. 199. és tartá ennek a Császárnak haláláig úgy mint 211 ig.

A nyolczadikát kezdé Maximinus 235 ben. ez a császár noha tsak apüspökököt parantsolá meg öletni, de a gubernátorok a több egy házi renden lévőket is oda számlálák. és meg öleték akiket kaphatának. ez az üldözés ennek a Császárnak halálával végezödék el.⁵⁵² 238 ban [159b:]

A kilentzedikét kezdé Decius császár. 249. amely nagy kegyetlenségel tartá 251 ig. a melyben nyomorultul meghala ez a Császár.

A tizedikét. valérianus és Gallianus császárok kezdék. 257 enagy kegyetlenségel tartá negyed fél esztendeig.

A tizen egyedikét kezdé Aurelianus császár. 273. ban és vege lett. 275 ben.

A tizen kettödikét kezdék Diocletianus és Maximianus császárok. 303 ban. Galerius⁵⁵³ császár a ki Diocletianus helyében következék, el hagyatá üldözéseket, 310 ben. de halála után Maximinus el kezdeté 312 ben. Licinius császár nagy kegyetlenségel követé 316 tól fogvást. mind adig valamég Constantinus ura nem lévén a birodalomnak., a ki is az Anyaszent egy házat nagy nyugodalomban tévé. a keresztyeni vallásra térvén magais.

s. Aug de civ Dei lib 18. Cap 52 Euseb in histo. Eccle. Lactan. de mortibus persecutorum.

De azt jó meg tudni hogy mind azok a Császarok kik az Anyaszent egy házat üldözék. veszedelmes halálal holtak meg.

K Constántinus CSászártól fogvást az Anyaszent egyház volté üldöztetésekben?

F Igen is volt mert ő utánna nagy kegyetlenségel és hamiság. üldözé Juliánus apostata CSászár; de még

⁵⁵² végezödék el. <28> 238 ban

⁵⁵³ Galerius <Galerianus>

ezen [160a:] császár után is üldöztették. vagy a pogányoktól vagy a sidoktól. vagy az eretnekektől. vagy arosz keresztyénektől. az Anyaszent egy ház soha nem volt, nem is léssen, ezen valamelyik üldöztetések⁵⁵⁴ nélkül. a mint azt meg fogjuk mutatni, és ezek a különösön⁵⁵⁵ való üldöztetések az anti kristus közönségesen való üldöztetésin végeződnek el. tsak világ végén.

VII Rész

Az Anyaszent egy házrol.

Első Articulus

Hogy mi légyen a kristus Anyaszent egy háza.
Annak láthatóságáról., és hogy mitsoda külömbségel külömböztetik meg a töb gyülekezetektől.

K Minek neveztetet az a gyülekezet a mely akristus vallására állot?

¹⁰ F keresztyéni. vagy Catholica Anyaszent egyháznak, vagy is egy szóval. Anyaszent egyháznak..

Magyarázat.

A hivek leg előbször Antiochiában neveztetének keresztyéneknek, mivel az Apostolok tanítványi a sidoktól való üldöztetések miat. el szélyedvén, oda menének hirdet-[160b:]ni az Évangéliumot, szent Péter, az Apostoloknak feje ót is allította vala fel egy darab ideig az ő Apostoli székít. a melyet azután romában állítá fel. mara-dando képen.

²⁰ Ez a szó keresztyén. akristus tanítványit teszi, eszerént hivatatnak mind azok kik meg kereszteltettek, és a kristusban hisznek.

⁵⁵⁴ üldöztetések [l-d-ből javítva.]

⁵⁵⁵ különösen [Ékezetthiba.]

Ez a szó Ecclesia. görög szó. mely gyülekezetet,⁵⁵⁶ társaságot. teszen. de közönségesen a helyet is annak hiják. a hová gyülekeznek.

K Mitsoda⁵⁵⁷ az Anyaszent egyház.

F Nem egyéb hanem a hivekből és a pasztorokból álló társaság., a mely meg egyezvén akristusban, egy testé lettek ő véle, a mely testnek ő feje.

Ecclesia plebs sacerdoti adunata, et pastori suo grex adhaerens.⁵⁵⁸

⁵ s Cypr. epist. 66.
ad pupianum

Magyarázat.

10

Ez a magyarázat az egész Anyaszent egy házat illeti, a melyben foglaltatnak a meny országban lévő boldog lelkek, a purgátoriumban szenvedő lelkek, és ahivek kik eföldön élnek, mivel közönségesen minden hiveknek a feje a kristus. és ő benne meg egyesültek, hogy tsak egy¹⁵ testek lennének,

Ennek az egy testnek, egy néhány tagjai vannak.

[161a:] Ennek a kristusban meg egyezet társaságnak. egy néhány ágai vannak, a melyek. a Menyei Anyaszent egyház. a purgátoriumi Anyaszent egy ház. és a földön²⁰ való Anyaszent egy ház. eztet lehet ugy tekénteni, vagy u Mojses törvénye előtt valot. vagy a törvény alat valot. vagy a kristus eljövételétől fogva valot, de jól mondván. tsak az Evangyélium prédikálásától fogvast neveztetik ez u társaság Anyaszent egy háznak, és ugyan ezen értelem²⁵ szerént való Anyaszent egy házrol. az az. a keresztyéni Anyaszent egy házrol akarunk it fő képen beszélni.

K Mitsoda a keresztyén Anyaszent egy ház?

F Az. ahivekből álló társaság, a kik egyenlő hitet tartanak, akik egyenlő szenttségekben részesülnek, az igazán való pasztorok alat vannak, akiknek látható fejek u pápa. a romai püspök. szent péternek sucesora, és a kristusnak földön lévő helytartója.

³⁰ s. Aug. lib 19.
Contr faust C. 11.

⁵⁵⁶ gyulekezetet, [Ékezethiba.]

⁵⁵⁷ Mitsoda [i-ó-ból javítva.]

⁵⁵⁸ [A latin mondat későbbi beírásnak látszik, kisebb betűkkel.]

Magyarázat.

Azt mondom *Hogy a hivekből álló társaság.* mivel. az olyanoknak társasága., kik a krisztusban hisznek.

Kik egyenlő hitet tartanak. mivel az Anyaszent egy ⁵ **[161b:]** ház. nem üsméri az olyanokat fainak lenni. kik meg elegyítették ahitet,

Egyenlő szenttségben részesülnek. mivel azok által lesznek a hivek egy testé akristusal. és lesznek egyeseké magok között.

¹⁰ Az igazán való pasztorok alat; akiknek fejek a pápa., az olyan el rontaná az egyeségnek kötelét. a melyet tett akristus az Anyaszent egy ház tagjai köziben., hogy ha pasztorinak nem üsmerné azokat, akiket arra rendelte hogy az Anyaszent egyházát igazgassák.

¹⁵ K Ez a társaság láthatóé.?

F Igen is mivel az irás a hegyhez hasonlittya. a krisztus azt mondgya hogy minden embereknek kel engedelmeskedni az Anyaszent egyháznak., szent pál rendet szabván Timotheusnak hogy miképen viselje magát abban a⁵⁵⁹

1 Tim. 3 15.

Act. 20 28.

²⁰ társaságban., azt. *az igazság fundámentumának. és oszlopának nevezi.* ugyan ezen Apostol azt mondgya hogy a szent Lélek. az Püspökököt. az Anyaszent egyház igazgatására rendelte⁵⁶⁰ **[162a:]**

²⁵ K Az Anyaszent egy ház nem a választottak társaságából állé. a mely társaságot tsak egyedül az Isten üsméri, tehát ez a társaság láthatatlan?

F A való hogy a választottak leg kedveseb részei az Anyaszent egyháznak., a választottak mindnyájan az Anyaszent egyházban vannak, vagy lesznek halálok ³⁰ előtt. a melyen kívül nintsen üdveség, de a földön lévő Anyaszent egy ház. a melyről vagyon itt a szó. nem tsak a választottak társaságából áll, hanem a mint a szent Atyák mondgyák, a jó magból. és konkolyból; a jókból,

⁵⁵⁹ abban a <g> társaságban.,

⁵⁶⁰ rendelte <K A választottak> [Törlés a lap alján, új bekezdésben.]

és gonoszokból., és csak a világ végén tisztítatik úgy meg, hogy csak a választottak társaságából álljon.

K Hogy ha látható az Anyaszent egy ház miért teszünk rolla hittel való vallás tételt. hogy fent vagyon. ezeket a szokat. hiszem az Anyaszent egyházat., azt nem kel hinni ⁵ a mit látunk.?

F Mi látunk egy dolgot. és mást⁵⁶¹ olyat hiszünk a melyet nem látunk.,⁵⁶² mi látjuk a látható társaságot, és azt hiszük hogy az a társaság az Isten Anyaszent egyháza. amely mindenkoron meg fog maradni tisztán¹⁰ a hitben. a [162b:] kristus igerete szerint, a kristust látták, de azt hinni kellett hogy ő legyen akristus; mi látjuk a szentségeknek⁵⁶³ külső jeleit, de hinnünk kel hogy azok büneinknek bocsánattját munkálodgyák

K Sok olyan társaságok vannak kik igaz Anyaszent¹⁵ egyháznak mondgyák magokat, úgy mint a görögök.. kik scysmathicusok, a lhuteránusok, kálvénisták., az Angliai protestánsok. mind ezek között mitsoda jelekről lehet meg üsmérni. melyik az igazán való Anyaszent egyház?²⁰

F Négy féle jelekből lehet azt meg üsmérni. a melyek. a szent irás, és a trádiciók szerint. meg különböztetik az Anyaszent egy házat. a scysmathicusoktól, és a hereticusoktól, azok a jelek pedig ezek. az Anyaszent egyház, Egy, szent, közönséges, és Apostoli.²⁵

A mely társaságra illik ez a négy bélyeg. a minden bizonyal a kristus Anyaszent egy háza, atöbb társaságok pedig a kikre nem illik. a hamis ecclesia.

Azt pedig meg mutattjuk hogy csak egyedül a közönséges Anyaszent egyházra, akik közönségesen Romai³⁰ Anyaszent egyháznak nevezik. illik ez a négy bélyeg. a

⁵⁶¹ mást [t – későbbi beírás sötétebb tintával. Mikes beírása?]

⁵⁶² lát<ty>unk., [láttyukból javítva; n – beszúrás sötétebb tintával. Mikes javítása?]

⁵⁶³ a szentségek<et a>nek

Constancinápolyi symbolum, a melyet a több közönségesen való Conciliumok követték.. azt mondgya hogy az **[163a:]** Anyaszent egyház. *Egy, szent. közönséges. és Apostoli.*

2. Articulus.

Az Anyaszent egy háznak egyes voltárol., és annak külömb, külömb féle tagjairól.

5 K Miért mondod hogy az Anyaszent egy ház egy?

F Mert a hivek. a kikkől áll. társasága, tsak egy testben foglaltatnak, tsak egy fejek vagyon, egy lelkek. a ki élteti ezt a testet, és ennek a testnek. mindenik élő tagja egyet hiszen. egyet remél. egy jókban részesül.

Ephes. 4. 4. 5.

10 K kitsoda a feje az Anyaszent egy háznak.?

F A kristus annak láthatatlan feje. és a Pápa, ugy mint szent Péternek succesora. látható feje e földön.

Meg mutattuk ennek előtte hogy a kristus láthatatlan feje az Anyaszent egyháznak., meg fogjuk azt mutatni ide

15 aláb. hogy a papa annak látható feje.

K Mitsoda lélek. élteti. és igazgattyá az Anyaszent egyháznak testét?

F A kristus Jesus lelke. az igazságnak lelke, a főnek lelke. a mely el terjed a tagokra. és egymásal meg egyesíti,

20 annak a léleknek kel. világ végiig éltetni és igazgatni az Anyaszent egy házat. a kristus igéreti szerént. **[163b:]** szent pál azt mondgya. hogy az Anyaszent egy háznak. egy teste. és egy lelke vagyon, a⁵⁶⁴ mely élteti. és eleveníti azt a testet

Ephes 4 4. s. joan
14. 16.

25 K Miért mondod hogy a hiveknek a kikkől áll az Anyaszent egyház; tsak egy hitek vagyon.?

F Ezt szent pál mondgya., ugyan erre való nézve is vetette el mindenkor magától az Anyaszent egy ház az

⁵⁶⁴ a <v> mely élteti.

olyan tagjait; kik különös hitet akartak tartani., mivel azt akarja hogy az egész tagjai egy hitben legyenek Ephes. 4. 5.

K Miért mondd hogy a hiveknek akiből áll az Anyaszent egyház. egyenlő reménségek vagyon?

F Azt szent Pál mondgya, hogy mindnyájan egyenlő boldogságra hivatattunk. 5 Ephes. 4. 5

K Miképen mondd azt hogy a hivek a kikkől áll az Anyaszent egyház:⁵⁶⁵ egy jokban részesülnek?

F Mert a kegyelmek. a szenttségek. az imádságok. a jó tselekedetek. olyan közös jók. a melyekben a hivek mindnyájan részesülnek.

K Miképen nevezik ahivek társaságát kik az égben uralkodnak akristusal.

F Gyözedelmes Anyaszent egyháznak menyei Jérusálemnek, az Isten városának, a választottak anyaszent egyházának 15

[164a:] Magyarázat.

Ezt a társaságot *gyözedelmes Anyaszent egyháznak* nevezik. mert az olyanoknak társaságából áll, a kik gyözedelmeskednek a kristusal. *Menyei Jérusálemnek*, 20 mert jérusálem városa. és a⁵⁶⁶ templom, ezt a társaságot jelentették *Az Isten városának*, mert az Isten őt⁵⁶⁷ mutattyu ki az ő ditsőségít leg nagyob fényeséget. ugyan azért is mondgyák hogy az Isten a menyekben lakik., A választottak Anyaszent egy házának, mert oda tsak a 25 választottak mennek bé.

K kikkől áll, a gyözedelmes Anyaszent egy háznak társasága?

F A kristus Jesus; A Boldogságos szüz. az Angyalok. és a szentek⁵⁶⁸ társaságából. 30

⁵⁶⁵ egyház: [Így! Beszúrás világosabb tintával, valószínűleg nem Mikéstől. Vö. a 166. és 688. sz. jegyz. is.]

⁵⁶⁶ a [Beszúrás.]

⁵⁶⁷ őt [ő ö-ből javítva az ékezet módosításával.]

⁵⁶⁸ a szentek(ből.) társaságából.

M Miképen nevezik azoknak a lelkeknek társaságokat kik a purgatoriumban szenvednek?

F szenvedő Anyaszent egy háznak, mivel azért szenvednek, hogy eleget tehesenek az Isten igazságának.

⁵ K Mikepen nevezik a földön lévő hiveknek társaságokat?

F Vitézkedő Anyaszent egyháznak, mivel valamég a földön leszen., mindenkor kel viaskodni.

Hogy meg lehesen erre a kérdésre felelni, szükséges.

¹⁰ [164b:] meg tekinteni a földön lévő Anyaszent egyháznak, három féle időben való létit. 1. az Ádám vétke előtt. 2. a vétektől fogvást.⁵⁶⁹ a kristus el jöveteléig. 3. A kristus el jövetelétől fogvást.

A vétek előtt. minden embereknek az Anyaszent egyház tagjává kellett volna lenni, azért teremtettek volt ¹⁵ hogy örökké való boldogok legyenek, és tsak egyedül avétek távoztathatta el őket a menyektől

Ádám, és Eva, el veszték magokért, és a maradékokért. azt a közt, a mely vala nékik az örökös boldogságban, ki is üzetének a paraditsombol. De az Isten irgalmaságot tett vélek. meg váltot igérvén nékik a kinek érdemi által, az emberek a vétektől fogvást az Isten kegyelmében viszá terhettenek., és meg nyerhették az örökös boldogságot, de ugy, hogy ha szentül éltenek, és remélettek ²⁵ abban a meg váltoban., ez igy lévén. a kristus előtt, mind azok, akik meg tartották a természetnek törvényét. és a kik reménlettek a meg váltoban, valóságos hivek voltak, és következendő képen. a kristus Anyaszent egy házához tartoztanak.

³⁰ De Ábrahám hivatásától fogvást, ennek a pátriárkának minden férfiu gyermekeit⁵⁷⁰ környül kelleték [165a:] metélni, és Mojsesztől fogvást. az Izraéliták tartoztanak meg azon kívül a törvény parantsolattyát végben vinni,

⁵⁶⁹ fogvást. [o-a-ból? javítva.]

⁵⁷⁰ gyermekeit <m> környül kelleték metélni,

ugy anyira hogy akoron akristus Anyaszent egy háza két féle személyekből állot. 1. A sidokbol, a kik a Mojses törvénye alat éltenek, ezt nevezik synagoganak, 2. A nemzettségekből. a kik várták a messiást. és a természet törvénye alat éltenek., némellyek ezek közül környül metéltetik vala magokot, és akoron tartoztanak a törvényt meg tartani, és a sidó Anyaszent egyházhoz tartoztanak, De ha szinte nem voltanak is környül metéltetve. a héjaval. igaz hivek voltanak. és a kristushoz tartoztanak, hogy ha az egy Istenben hittének, és a meg váltot várták, ezen okra valo nézve is hogy a Jérusálemi templomban volt különös hely a nemzettségek számokra, akik oda mennek vala imádkozni., ez a hely el vala kö fallal rekesztve. a helytől, a hol. a sidok voltanak a templomban, ilyen állapotban vala az Anyaszent egy ház a kristus el jöveteléig. ⁵

De A kristus el jövetelétől fogvást már nintsen különöség az Istenre valo nézve. a sidok. és a nemzettségek között, Ez a két nép. meg egyesült a kristusban, a [165b:] ki el vette mondgya szent pál. a kö falat., mely el választotta egymástól, és tsak egy népé tette. melyet nevezik keresztyéni népnek, szükség képen ehez a néphez kel tartozni. a ki mostanában. az Anya szent egy ház tagja akar lenni. de hogy ahoz tartozék. két dolog szükséges ²⁰

1. szükséges hogy meg keresztelve légyen, mivel a kristus azt mondgya., hogy azok akik nintsenek meg kereszteltetve., a menyekben bé nem mennek, tsak a kereszttség által veszik az eredendő bünért valo botsánatot. ugy anyira, hogy ha ujonan nem születünk abban a szentségben a kristushoz nem tartozunk, az ő tagjai nem vagyunk, és ebből következik hogy az Anyaszent egy házon kívül vagyunk. ²⁵

2) Nem kel hogy el légyen szakadva az Anyaszent egy ház testétől., mint párt ütő, és engedetlen fiu, mivel akristus hatalmat adot az Anyaszent egy háznak hogy el vehesse a maga testétől az olyanokot a kik nem akarják ³⁰

az ő hatalma alá vetni magokat.; és azt akarja hogy ugy tekintsék az olyan⁵⁷¹ el szakadot hiveket. mint nem keresztyének.et⁵⁷²

Ez így lévén. a vitezkedő Anyaszent egyház. [166a:]
5 mostanában. a meg kereszteltetett hivekből áll, és azokból a kik nem exCommunicatusok, a kik a gyülekezetből ki nem rekesztettek.

1. Ebből következik, 1.⁵⁷³ hogy a hitetlenek. és a sidok nem tagjai az Anyaszent egyháznak., mert nem kereszteltettek.
10

2. Hogy az eretnekek, a sysmathicusok, és a hittől szakadtak, nem az Anyaszent egy házhoz valok. mert ő magok váltak el az Anyaszent egy ház társaságától. ez után erről. bővebben fogunk szollani.

15 3. Hogy az ExCommunicatusok. nem az Anyaszent egy házhoz valok, mind addig még abban az állapotban maradnak., mivel az Anyaszent egy ház ki rekesztette őket a gyülekezetből.

4. Hogy a hitetlenektől. sidoktól. eretnekektől sysmathicusoktól. vagy exCommunicatusoktól. meg kereszteltetett⁵⁷⁴ gyermekek az Anyaszent egy háznak tagjai, mivel az ezektől fel adatot kereszttség jó. és adgya abünöknek botsánattyát. amint ezt meg fogjuk mondani.

5. Hogy a meg kereszteltetett keresztyének, akár mely.
25 vétkesek legyenek. is. de az Anyaszent egy háznak tagjai., mind addig a még nem exCommunicatusok. mivel a kristus gyakorta tanította az Évangéliumban, hogy a földön lévő [166b:] Anyaszent egy háza. elegyes szalmával. és jó magal., jókal és gonoszokkal: és hogy tsak világ
30 végén választatnak el egy mástól.

s. Aug. lib de vera relig. C 5.

⁵⁷¹ olyan [o-ö-ből] javítva az ékezet áthúzásával.]

⁵⁷² keresztyének. et [et – későbbi beírás világosabb tintával.]

⁵⁷³ 1. [Beszúrás.]

⁵⁷⁴ meg kereszteltetett [l – beszúrás.]

3 Articulus.

Hogy mitsoda egyeség vagon az Anyaszent egyház tagjai között, és a szenteknek egyeségéről.

K Mind anyi sok féle tagjai az Anyaszent egy háznak egyeseké egymás között?

F Igen is mivel mindnyájan tsak egy testben foglaltatnak, a mely testnek a kristus a feje. ugy hogy valóságai el mondhatni hogy mindnyájan akristus tagjai. ⁵

K Az Anyaszent egy ház tagjait mi kapcsollya esze egymásal.?

F Belső képen akaptsollya őket esze egymásal. hogy mindnyájan egy lélekből, egy kegyelmekből részesülnek, és egy láthatatlan főtől fügének. külső képen pedig a, ¹⁰ hogy egy hitet vallanak, egyet reménlenek, azon szenttségekkel részesülnek. azon pásztoroknak engedelmeskednek, és ugyan egy látható főtől fügének.

K Minek nevezik azt az egyeséget a mely az Anyaszent egyháznak egész tagjai között vagon? ¹⁵

F A szentek egyeséginek. Communionnak. edeák szó. „ mely anyit téssen. mint esze valo kötözés. társaság. közlés, egyeség. [167a:]

A *szentekének.*, Mert az Anyaszent egyháznak minden tagjai meg szenteltettek a keresztség által, és szentek ²⁰ mind addig még annak kegyelmét meg tarttyák. vagy ha el vesztvén. a penitenzia tartásal. viszá nyerik, és hogy szüntelen a szenttségre hivatatnak, azért is szent Pál mikor a hivekről szollot, vagy nékik irt, mindenkor szenteknek nevezi őket. ²⁵

K Miben áll a szenteknek egyesége?

F két dologban. 1. a belső, vagy a külső egyeségben. „ mely vagon az Anyaszent egy ház tagjai között, a mint meg mondok.

2. Abban a közlésben. a melyel közlik az Anyaszent egyháznak tagjai egy másal. a lelki jókót. ³⁰

rom. 1. 7. 1 Cor
1. 2.

s. Aug. lib 1.
contr. maximum
aria. Cap. 9.

K Melyek azok alelki jók. a melyeket az Anyaszent egy haznak tagjai egymásal. közölnek?

F Azok az imádságok. a jó tselekedetek, a kegyelmek., és a szenttségek.

⁵ K Tsak a földön lévő Anyaszent egyháznak tagjai közöt vagyoné a lelki joknak közölése?⁵⁷⁵

F A meg vagyon a három Anyaszent egyháznak tagjai közöt is. a földön lévő, a menyben lévő, és a purgatoriumban lévő Anyaszent egy háznak tagjai közöt. mert ¹⁰ mint hogy ez a három Anyaszent egyház egy test. mindnyájan is egyenlő jókban részesülnek. anyiban . a menyiben mindenik. [167b:] ezek közül részesülhet ki ki a maga állapottya szerént. a melyben vagyon.

K Miképen vagyon az imádságokal. és a kegyelmekel ¹⁵ valo⁵⁷⁶ közlés. a menyekben lévő. szentek, és a földön lévő hivek közöt.?

F Az ugy vagyon hogy mi könyörgünk a szenteknek, és a szentek nekünk kegyelmet nyernek. bővebben beszéllünk ezután arol. a mi a⁵⁷⁷ szentek segittségét illeti.

²⁰ K Miképen vagyon ez a közlés a földön lévő hivek és a purgatoriumban lévő lelkek közöt?

F A jó tselekedetek, imádságok., és a szent áldozatok által, a melyeket ajánlanak ahivek a purgatoriumban⁵⁷⁸ lévő lelkekért., ezekről még bővebben fogunk szollani.

²⁵ K Miképen vagyon eza közlés. a földön lévő egész hivek közöt?

F ugy hogy mindenek részesülnek az imádságokban, az áldozatban, a jó tselekedetekbe, kegyelmekbe, szenttségebbe, az Anyaszent egyháznak hitében.

s. Aug. lib 3. de
bapt. cap 17.

⁵⁷⁵ közölése? [e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁵⁷⁶ valo [a-o-ból javítva.]

⁵⁷⁷ a <szent> szentek segittségét [szentek <szent> fölé írva, világosabb tintával.]

⁵⁷⁸ a purgatoriumban [ban – beszúrás.]

2. úgy hogy ki ki közüllök a mely kegyelmet veszen és jót tselekeszik. azokban részesülnek a többi is

K Azok kik halálos vétekben vannak részesülneké⁵⁷⁹ a szentek egyeségében?

F Hogy meg lehesen erre a kérdésre felelni, azt [168a:]⁵ meg kel tudni. hogy a szent Lélek nem lakozik kegyelme által a halálos vétekben lévő lelekben. és hogy az olyan lélek. lelki képen meg holt Isten előtt.

Egy olyan ember aki halálos vétekben vagyon nem tartozik tehát már ugy akristushoz, mint egy élő tag. de¹⁰ a kristushoz tartozhatik még. mint egy olyan meg holt tag a ki külső képen az ő testéhez vagyon kötelezve a mint ide fellyeb meg mondok. és valamiben. belső képen is lehet ahoz kötelezve. a hit, és a reménség által., De ha az a bünös tellyeségel el vettetet az Anyaszent egy háznak¹⁵ egyeségétől. a nagy exCommunicatio által, akor ugy mondván nem tartozik az Anyaszent egyházhoz., a ki is titkos teste a kristusnak, ez így lévén. azt mondom. hogy a keresztyének ha szinte halálos vétekben vannak, is. de vagyon részek. sok dolgokban a szentek egyeségében.²⁰ mind addig még az exCommunicatioban⁵⁸⁰ nem esnek. valo hogy meg holt tagok. de mind azon által az Anyaszent egyházhoz vannak kötelezve. mert azon hitet vallanak, azont reménlenek, külső képen azon pásztoroknak engedelmeskednek, részt tartanak ugyan azon szenttsé-²⁵gekhez. és az Anyaszent egy ház által. sok. külső. és belső segítségeket vesznek meg térésekre. [168b:]

K kitsodák azok akiknek részek nintsen. se abelső se akülső egyeségében a hiveknek.?

F 1. Az olyanok. akik soha tagjai nem voltak az³⁰ Anyaszent egy háznak, 2. akik attól el valnak szán szándékal. 3. azok, akiket az Anyaszent egyház ki vetette társaságából., de hogy világosaban meg mondgyam. 1 a

⁵⁷⁹ részesülneké [Ékezethiba.]

⁵⁸⁰ exCommunicatioban [u-a-ból? javítva.]

sidok, és a hitetlenek, 2. az eretnekek, es a sismathicusok, ahit tagadok, 3. az ExCommunicatusok.

K Mit értesz az eretnekeken?⁵⁸¹

s. Aug. lib 1. de
bapt. Contre
donatis. Cap. 16.

F Értem azokat kik vakmerő képen ragaszkodnak
5 olyan tanításhoz., a melyet meg tiltotta az Anyaszent
egyház., vagy akik nem akarják hinni azt, a mit az Anya-
szent egyház. hitt ágazattjának tart lenni.

K Mit értesz a sismathicusokon?

F Értem az olyanokat kik el válnak az Anyaszent
10 egyháztól, kik⁵⁸² az igazán valo pasztorok alol el vonnyák
magokat, és különös társaságot tsinálnak

K Mit értesz a hittől szakadtakon?

F Értem azokat kik⁵⁸³ minek utánna a keresztyén
vallást követték volna, annak ellene mondanak

15 K Az eretnekeknek. sismathicusoknak, és hittől sza-
kadtaknak. miért nintsen részek ahivek egységében?
[169a:]

F Mert el akarják rontani az Anyaszent egyháznak
egységét., vagy a rendnek. és az engedelmeségnek elron-
tásával.⁵⁸⁴ a melyeknek kel lenni a pásztor, és a nép
közöt vagy ahitet meg osztván. a mely is egy. ebből
következik hogy ő magokat⁵⁸⁵ rekesztik ki az Anyaszent
egy házbol, mivel az Anyaszent egy ház soha el nem
vesztheti a maga egységét.

s. Aug. lib de fide. 20
et de symbo n. 21.

⁵⁸¹ eretnekeken? [Második *k-n*-ből javítva.]

⁵⁸² kik [Első *k* javítva.]

⁵⁸³ kik [Első *k-n*-ből, vagy megkezdett *m*-ből javítva.]

⁵⁸⁴ elrontásával. [*sá-v*-ből javítva.]

⁵⁸⁵ magokat <ki> rekesztik ki

4. Articulus.

Az Anyaszent egyháznak szentséges voltáról.

K Az Anyaszent egyház szenté.

F „Igen is szent. mondgya szent Pál. azt. hogy a kristus ugy szerette az Anyaszent egy házat., hogy önnön magát adta érette, hogy azt meg szentelné, meg tisztítván a viznek feredőjével, az igének általa, hogy tenne Anyaszent egyházát ditöségése, melyben ne lenne makula, avagy sömörgözés, avagy valami eféle, hanem szent lenne, és meg fedhetetlen.”⁵

Ephes. 5. 25. 26. 27.

„Ti pediglen választot nemzet. királyi papság. szent nemzettség. meg váltot népek vagytok.” mondgya szent Peter.¹⁰ I petr. 2. 9.

K A földön lévő Anyaszent egyházzal, vagy a mennyben lévő Anyaszent egyházzal kellé érteni az irásnak ezeket a szavait? [169b:]

F. Mind egykéröl. mind amásikárol, a szenttség e földön kezdődöt. és tekéletesé lett mennyben, az Anyaszent egy ház azért szent mennyben, mert ugyan az is volt e földön. ugyan e földön tisztítatot és szenteltetet meg akristus által.

K Az Anyaszent egy ház miben szent?²⁰

F 1.⁵⁸⁶ Abban hogy a feje a kristus Jesus szent, és minden szenttségnek kut feje.

2. Az Anyaszent egy háznak tanítása szent. és mindenkor az is léssen. tsak ugyan az ő társaságában vannak szentek, nintsen is üdveség az Anyaszent egy házon kívül.²⁵

K Miért mondod hogy az Anyaszent egyháznak tanítása szent?

F 1. Mert az Anyaszent egyház tsak azt a tiszta tudományt tanította hit ágazatul. a melyet vett a kristustól. az Apostolok által.³⁰

⁵⁸⁶ 1. [Beszúrás.]

2. Az Anyaszent egyháznak tudománya. a kristus szavaiból álván, meg szenteli azokat kik azt követik.

K Honnét tudgyuk mi azt hogy az Anyaszent egy háztsak azokat a hit ágazatokat tanította, a mellyeket vett a kristustól. az Apostolok által.?

F ket modgya⁵⁸⁷ vagon annak hogy azt meg lehesen üsmérni, az első tsak a tudosokot illeti, de a másodikát. minden meg értheti. [170a:]

K Mellyik az az első modgya?

¹⁰ F A hogy meg kel vizsgálni az Anyaszent egy háznak mindenik hit ágazatit. a szent írásból. és a tráditióból. mivel ezen a ket ösvenyen jutottanak hozánk az Apostoloknak tanítási, meg fogjuk mondani ezután a midőn a hitről fogunk szollani. mi formában lehet a traditio oly bizonyos út, hogy abból meg lehesen üsmérni ha az Anyaszent egyház tanítása az Apostoloktól jötté.

K Miért mondd hogy tsak atudosok vizsgálhatták meg az Anyaszent egyháznak mindenik hit ágazatit a szent írásból. és a traditióból?

²⁰ F Ezt ki ki által lathattya, tsak vizsgállya meg magát, mert ugyanis az együgyűek. és atudatlanok miképen vizsgálhatnák az olyan hoszas, és nehéz dolgokat,⁵⁸⁸ de ha meg vizsgálhatnák. együgyűek és tudatlanok volnánaké.? azok kik azt tartották. hogy ki ki a hivek közül tartozik az illyet meg vizsgálni. lehetetlen dolgot akartak fel állítani., a mint magok is végtire által látták. mind ezekről bővebben fogunk szollani.

²⁵ K Melyik a második modgya hogy meg lehesen [170b:] üsmérni ha az Anyaszent egyház tanítása meg⁵⁸⁹ egyeziké az Apostolokéval.?

⁵⁸⁷ modgya [Az o betű után egy olvashatatlanul törölt betű, d is javítva van.]

⁵⁸⁸ dolgo-<go>kot, [Törlés elválasztás után, új sor elején.]

⁵⁸⁹ meg <egyek> egyeziké [Törlés a sor végén; a törlésben <k>nak csak a kezdővonala van meg.]

F Tsak arra kel figyelmezní hogy mit ígér a kristus az Anyaszent egyháznak., meg láttjuk hogy azok az ígéretek világosak.

K Mit ígért a kristus az Anyaszent egy háznak?

F 1. Hogy mindenkor a szent Lélektől vezéreltetnék. ⁵

2. Hogy mindenkor véle lenne világ végezetíig. hogy meg ne engedgye a tévelygésben esni. ezek az ígéretek. világosak., imé ezek.

„Én pedig kérem az Atyámot. és más vigasztalat küld néktek. mondgya a kristus. hogy veletek maradgyon mind örökké. Az igazságnak lelkét. a kit avilág bé nem vehet. mert nem láttja ötet, és nem üsméri, Típedig meg üsmeritek ötet. mert bennetek fog lakozni és maradni. ¹⁰

joan. 14. 16.

Midön pedig el jö az igazságnak lelke, minden igazságra oktat benneteket mondgya akristus.” ¹⁵

A kristus az igazságnak lelkét ígeri az Anyaszent egyháznak. hogy örökösön véle légyen, soha a tévelygésben nem fog tehát esni.

„Te vagy Péter mondá a kristus, (az az kö szikla.) [171a:] és erre a kösziklára építem fel az én Anyaszent egyházamot. és a pokolnak kapui, (az az hatalmasi) nem vesznek azon diadalmat” ²⁰ Matth. 16. 18.

„Tellyes hatalom adatot nékem mondgya a kristus. a menyben. és a földön, azért taníttatok minden népeket, ⁵⁹⁰ meg keresztelvén őket, Atyának, Fiunak. és szent Léleknek nevében, és imé veletek vagyok minden ⁵⁹¹ napon világ végezetéig.” ²⁵

Matt. 28. 18. 19. 20

Ezekre a szavaira akristusnak igen kel tehát figyelmeznünk, meg láthattjuk ezekböl először. hogy az Anyaszent egy háznak mindenkor fent kel állani. és hogy soha az ördög azt el nem ronthatgya, se tévelygésben nem ejtheti; mivel ha az Anyaszent egyház oda lenne, vagy ha

⁵⁹⁰ népeket, [*népet*,ből javítva.]

⁵⁹¹ minden [*den* – sor előtti margóra írva, elválasztás után.]

hitét meg változtatná., úgy nyilvánosságosan ki tettzenék.
hogy a pokol kapui diadalmat vettek rajta.,

Meg láttyuk ezekből másodszor., hogy a kristus úgy
tekénteti az Apostolival az Anyaszent egyházra világ
5 végiig valo gondviselésit. mint mindenhatóságának ere-
jét, mindenkor véle is leszen. soha el nem hadgya., Én
veletek vagyok, a kinek minden hatalom adatot a földön,
és menyben. minden napon., nem kel attol félni. hogy
legyen [171b:] tsak. egy nap, tsak egy szem pillantás. a
10 melyben el ne mondhasam hogy veletek vagyok világ
végezeetiig.

Ez az ígélet nem tsak az Apostolokot tekintette tehát.
hanem mind azokat kik helyekben következtenek, és
következni fognak világ végiig, lészen tehát ezen ígélet
15 szerént minden időkben egy olyan Anyaszent egyház, aki
tanítani, keresztelni fog, aki fent fog maradni, és akit
segíteni fogja a kristus, és soha egy szem pillantásig el
nem hadgya, mivel ő mindenható lévén, bé tellyesitheti
igeretét.

20 K Ezek az igeretek meg bizonyittyáké vilagosan, hogy
az Anyaszent egyház tanítása egy az Apostolok tanítási-
val?

F Igen is meg, hogy ha aszent Lélek vezerele az Anya-
szent egy házat., hogy ha apokol soha rajta gyözedelmet
25 nem vehet, hogy ha akristus ígérete szerént véle leszen.
mindenkoron az igazságnak predikálásában. és a szent-
tségek ki szolgáltatózásában, ebből következik szükség ké-
pen, hogy a szenttségek mindenkor szentül fognak ki
szolgáltatni az Anyaszent egy házban. hogy az igazság
30 tisztán fog predikáltatni, tehát mindenkor azt is fogja
tanítani a mire az Apostolok tanították [172a:]

K Nem következiké ebből hogy nintsen senkiis az
Anyaszent egy házban aki rosszul osztogathasa ki a
szenttségeket, se hogy rosszat prédikálhason?

35 F Éppen nem következhetik, mivel ezek az ígérek
közönségesen az egész Anyaszent egy házat tekintik, és

nem különösen annak tagjait. mindenkor voltak, és lesznek olyanok, kik azon igyekeznek, hogy az Anyaszent egy házban vétkes és rendeletlen tanításokat vigyenek bé, de mindenkor kárhoztattak, és kárhoztatni is fognak az olyanok, különösen egy ember meg tsalhattya 5 magát. a szenttségek ki szolgáltatásiban, és atanításban, de együt az egész Anyaszent egyház. az ő végezésiben, a szenttségek ki szolgáltatásiban, és rend szabásiban., meg nem tsalhattya magát, mert a kristus maga, és az ő szent lelke, az igazságnak lelke, tselekeszi azokat a végezéseket, és adgya azokat a rendeket, ezért is mondgya szent 10 pál. *Hogy az Anyaszent egyház oszlopa, és erős támasza az igazságnak*, el lehet tehát mondani valóságál., hogy a szenttségek mindenkor szentül fognak ki szolgáltatni az Anyaszent egyházban., és abban mindenkor az igazságot 15 fogják tanítani [172b:]

1 Tim 3 15

1 tim. 3 15

K Miért mondod azt, hogy minden el⁵⁹² hitetheti magával. az Anyaszent egyháznak szenttséges tanítását, tsak a kristusnak ígéretere figyelmezen?

F Mert enem olyan nehéz vetekedés, valamint avolna 20 a hit ágazattyának külön külön valo meg vizsgálása, az⁵⁹³ Anyaszent egyháznak tett ígéretek világosak. és minden meg értheti, atöllünk el szakadtak is azok ellen semit nem mondanak,.: amidön pediglen magokal el hitetik azoknak az ígéreteknek igazságát, az Anyaszent egy ház tanításá- 25 nak szenttségit, az ő mindenkori meg maradását. és meg tsalatkozhatatlanságát. könnyen által láthattyák. aki pedig erről perlekedni és versengeni akarna, azt mondhatni⁵⁹⁴ néki szent Pálal hogy a maga ítéletivel kárhoztatot. 30

Tit. 3. 11.

K Az Anyaszent egyháznak tanítása szenteké tészí 30 tehát azokat a kik azt követik?

F Igen is. mivel az Anyaszent egyház azt tanittya a mit

⁵⁹² el<hitethe>hitetheti [Törlés a sor végén; <e> <i>ből javítva.]

⁵⁹³ áz [Ékezethiba.]

⁵⁹⁴ mondhatni [t-n-ből javítva.]

akristus tanítot, és soha nem is taníthat azal ellenkezöt, más képen nem is lehet szenté lenni. hanem ha hiszik. és követik ezeket az igazságokat

5 K Miért mondod hogy tsak az Anyaszent egyház társaságában vannak szentek.? [173a:]

s. Cypr de unitate
Eccle... s. Hyer...
epist 57.

F Mert az Anyaszent egyházon kívül nintsen üdveség. mind azok kik azon kívül halnak meg. el vesznek, valamint hogy el vesztenek az özön víz által. mind azok, kik a bárkában nem voltak

10 Magyarázat

Hogy erre a kérdésre meg lehesen világosabban felelni. és meg mutatni az igazságot; szükséges különösön meg vizgálni hogy mit hinak az Anyaszent egy házon kívül lenni,

15 Az Anyaszent egy házon kívül vagyon valaki, vagy azért hogy soha abban nem volt. vagy azért. hogy azt szán szándékal el hagyta, vagy azért hogy onnét ki rekesztetet

20 Tsak egyedül a kereszttségnek szenttsége által lehet az Anyaszent egy ház tagjává lenni, a mint már ezt meg mondtuk. akristus. azt világosan taníttya, hogy a kik meg nem keresztelkednek, menyekben nem mennek. ez így lévén, nem üdvezülhetnek tehát azok a kik az Anyaszent egy ház társaságában nintsenek.

joan. 3. 5.

25 Az Eretnekek. sismathicusok és a hit tagadok.⁵⁹⁵ el hagyták szán szándékal. az Anyaszent egyházat; és különös [173b:] társaságot tsináltak., szent pál azt mondgya, hogy *Az eretnekektől. egy vagy két intés után*⁵⁹⁶ *távozá el, tudván hogy a ki efféle, el fordult, és vétkezik. holot az ő tulajdon ítéletivel kárhoztatot.*

Tit. 3. 10. 11.

Ezek a szavai szent pálnak, úgy tettik mint ha tsak a meg átalkodot eretnekeket tekintené, de lehet azokat

⁵⁹⁵ hit tagadok, <el> el hagyták [Törlés a sor végén.]

⁵⁹⁶ után <vo> távozá el,

közönségesen a sysmathicusokra és a hit tagadokra is érteni, mert mitsoda okból nem akarja az Apostol hogy⁵⁹⁷ egy eretnekel. társalkodgyanak, hanem abból, hogy egy olyan eretnek. aki meg átalkodot tévelygésiben. és meg veti az Anyaszent egy házat, és annak intésit, a maga párt ütésivel, ítéletet tészén az Anyaszent egy ház ellen, holot az olyan ítélettel magát kárhoztattya, mert mint hogy a kristus azt ígérte, hogy mindenkor az Anyaszent egy házal léssen, és azt szüntelen fogja segíteni. az igazságnak lelkével. azért aki az Anyaszent egy ház ellen túmad, az, a kristust azal vádollyá hogy az ígeretit bé nem töltötte, nem is okoza anyira az Anyaszent egy házat, mint magát akristust, a ki annak feje. fő papja, és vezére, aki pedig akristust itéli. a magát kárhoztattya a maga ítéletivel. szent pál szerént.

Tit 3. 11

A sysmathicusok. és a hit tagadok. úgy mint az Eret-**[174a:]**nekek, az Anyaszent egyház ellen támadnak, mivel mind egyike, mind a másika aztot kárhoztattják, és szabad akaratból válnak el társaságotól. tehát ők magokot kárhoztattják. a magok ítéletivel., ebből következik. hogy ők az üdveség uttyán kívül vannak. szent Judás Apostol, testi embereknek nevezi az olyanokot kik. magoktól válnak meg. az Anyaszent egy ház társaságától. *Hi sunt qui segregant semetipsos animales, spiritum non habentes hos arguite judicatos.*

s. jud. 19. et 22.

Az is bizonyos hogy az exCommunicatusok, az üdveségnek uttyán kívül vannak. mivel az Anyaszent egyház tsak azokat exCommunicállyá, a kik vétkekért. és engedtelenségekért. meg érdemlik ezt a büntetést, a szent írás pedig azt mondgya, hogy azok a kik az Anyaszent egy ház pásztorinak nem engedelmeskednek, az Istennek engedetlenkednek, *qui vos spernit. me spernit* és azokat úgy kel tekénteni mint pogányokot. Tehát az exCommunicatusok. az eretnekek. sysmathicusok. és a hit tagadok. az

30 luk. 10. 15.
Matth. 18. 17.

*

üdveség uttyán kívül vannak, mind ezek meg is bizonyították hogy az Anyaszent egy házon kívül nincsen üdveség.

*

s. Cypr. lib. de unitate Eccl. s. Aug. lib de unitate Eccl. lib 4. de babt. c. 16.

5 K Mind azok kik az Anyaszent egyházban vannak szenteké.?

F Mindnyájan a szenttségre hivattak. de nem mindnyájan. szentek. sokan vannak a hivatalosok, mondgya a kristus. de ke[174b:]vesen a választottak, sokan vannak kik meg gyalázák hivataloságoknak szenttségit. rosz élettyekel, aföldön lévő Anyaszent egyház konkolybol, és jó magbol áll, ajókból, és agonoszokbol, élő, és meg holt tagokbol, ezek az utolsok többen vannak az elsöknél, de azt el mondhatni. hogy az anyaszent egy házon kívül nintsen, se szenttség, se üdveség.

s. Aug. lib de unitate Eccl.

15 K Nem leheté az Anyaszent egyháznak tulajdonítani az ő fiainak meg romlásokat., fő képen a pasztorokét, és azt mondani hogy meg romlot az Anyaszent egy ház, a midön valamely pásztor botránkoztato életet éll?

philip 2. 21.

20 F. Tellyeségel nem lehet., mert egyről nem lehet itélni az egész Anyaszent egyházat, mivel szent Pál a maga idejében valo pasztorokrol szolván, panaszkodot irántok. hogy tsak a magok hasznokot keresik. és nem a kristusét, Az Anyaszent egy ház mindenkor keseregve nézte fiainak meg romlásokat, mindenkor is ellene volt azoknak, azért nem kel⁵⁹⁸ némelyeknek magok viseléséről itélni az Anyaszent egyházat., hanem tanításáról. és végezéséről, aki mindenkor tiltotta aroszat, és parantsolta ajót, Az Anyaszent egy ház nem tselekeszik, se jóvá nem hadgya, se meg nem engedí mondgya szent Agoston, 30 azt, a mi, ahit, és a jó szokások ellen volna, noha néme-

⁵⁹⁸ kel [Kereszttel jelölt beszúrás sötétebb tintával:] némelyeknek magok viseléséről <kel> itélni [törlés a sor elején.]

lyekbe kételen el szenvedni aroszat. amelyet keser-
[175a:]vesen nézi, de azt mindenkor nem lehet meg orvos-
lani, erre való nézve a Conciliumban lévő Cannonokot,
és tanításokat kel meg olvasni.

s. Aug. epist⁵⁹⁹
119 ad janu. epist
209. ad felicia

5 Articulus.

Az Anyaszent egy háznak közönséges voltáról.

K Mit térszen ez a szó Catholica? 5

F E görög szó. mely térszen közönségest. .

K Az Anyaszent egy ház miért neveztetik közönséges-
nek?

F Mert minden időre és helyre el terjed. ez a név nem
is illik más társaságra 10

K Miért mondád hogy az Anyaszent egyház minden
időkre el terjed?

F Mert minden időben volt és lészen a hivekből álló
társaság., a kik egy hitben lévén, egy lélek által vezéreltet-
nek, akristustol, ezt a társaságot nevezik Anyaszent egy
háznak. 15

s. Aug. ad Deo
gratias epist 49.
qu. 2.

K Miképen lehetet a kristus feje azoknak ahiveknek
kik el jövetele előtt éltenek.?

F. Mert az első embernek esetétől fogvást tsak a kris-
tus által üdvezülhettek az emberek, ugyan ő is érdemlette 20
meg az ó testamentumbéli szenteknek a kegyelmet. és
üditsőséget, ugyan öis egyesítette meg őket lelke által.
valumint mostanában is egyesitti meg a keresztyéneket
azon lelke által. . [175b:] *nintsen más név az ég alatt a mely
által lehesen üdvezülni:* mondgya szent Péter. 25

Act. 4. 12. s. Aug.
lib 19. contr.
faust. C. 14.

K Miért mondád azt hogy az Anyaszent egy ház el
terjed minden helyekre?

F 1.⁶⁰⁰ Mert az Anyaszent egy ház tanítása., predikál-

⁵⁹⁹ epist <a> 119 ad

⁶⁰⁰ 1. [Beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

tatot, és predikáltatni fog az egész világon. mindenüt, a hol vannak, vagy voltak,⁶⁰¹ vagy lesznek Catholicusok.

2. A világon lévő nemzettségek bálványozok lévén, akeresztységre tértenek., az Apostolok, és az ő utánok valojoknak predikálások által., a proféták gyakorta megmondották volt ezt a tsudát., és azoltától fogvást a Catholica Anyaszent egyháznak társasága volt mindenkoron leg inkább el terjedve. az ő fiai mindenkoron el¹⁰ voltak szélyedve az egész világra, és a kik egyesek magok között. ahitnek kötele által, ugyan azon szenttségekben való reszesüések⁶⁰² által: és ugyan azon látható főhöz való engedelmeség által.

K Miért⁶⁰³ mondád azt hogy tsak egyedül az Anyaszent egy ház⁶⁰⁴ az a társaság a mely minden időkre, és helyekre terjed el.?

F Mert nintsen olyan társaság akire ez a két dolog illyék, könnyű meg látni atőb társaságoknak kezdetit, tudgyuk⁶⁰⁵ atőb más társaságoknak kezdetit, azt is²⁰ [176a:] hogy mire mentenek, és az idők meg mutatták azoknak végit., azoknak el terjedések igen meg volt mindenkor határozva, vagy az időtől, vagy a helytől, tsak egyedül az Anyaszent egy ház maradot meg., mindenkor meg is fog maradni a maga közönségesen való el terjedésében²⁵

Magyarázat

Jól tudgyuk hogy mint kezdődtek és végeztek a montanisták, manicheusok, ariánusok, nestorianusok. pelagiánusok, és hogy menyire terjedtek. a lhutheránusok, és³⁰ a Calvénisták. nintsen egy is ezek közül akiknek nem

⁶⁰¹ voltak, <C> vagy lesznek Catholicusok,

⁶⁰² reszesüések [s (hosszú f) javítva k-ból.]

⁶⁰³ Miért [i-e-ből javítva.]

⁶⁰⁴ egy [Tévesen írva egy ház helyett.]

⁶⁰⁵ tudgyuk (Második u-ű-ből javítva az ékezet áthúzásával.)

lehetne el mondani. *ti nem voltatok tegnap* ugyan csak ezrel a szóval. mondgya Tertullianus meg lehet győzni mind azokat kik el szakadtanak az Anyaszent egy háztól.

Tert. Contr. praxeam lib. prescrip. c 17.

Mind ezeknek az el szakadtaknak. különösön valo kezdetek vagyon., és mindenek tudhattyák. soha ezeknek közönségesen valo el terjedések nem volt, többire⁶⁰⁶ közüllök már el fogytanak., a többi magokat fogyaszttyák minden nap., soha senki a közönséges névnek bélyéget nem viselte., atsak egyedül a Romai közönséges Anyaszent egy házra illik. a mint is hogy. tsak egyedül¹⁰ a romai Anya[176b:]szent egy háznak adták a közönséges nevet minden időben, amint ezt meg fogjuk mondani ezután. szent Agoston tanítása szerint.

lib.⁶⁰⁷ de vera religione. lib. Contr. epist. fundam

6 Articulus.

Az Anyaszent egyháznak Apostoli nevéről

K Miért nevezed az Anyaszent egy házat Apostolinak?

† 1. Mert azt hiszi, és tanította. valamit az Apostolok. ¹⁵ hittek. és tanítottak.

2. Mert az Apostolok által álitatot fel., és az ő helyettek valojoktól igazgattatik.

K⁶⁰⁸ Miért mondod hogy az Anyaszent egy ház. azt hiszi és tanította. valamit az Apostolok hittek, és tanítottak? ²⁰

† Mert fel menvén saeculumokrol. saeculumokra. könnyen meg lehet látni. hogy mit hiszen és tanít az Anyaszent egy ház. mindenkor egyaránsu képen hitt, és tanított az Apostoloiktól fogvást. a mai napig. ²⁵

K Hogy mondod azt, hogy az Anyaszent egy ház az

⁶⁰⁶ többire [re – beszúrás, kisebb betűkkel.]

⁶⁰⁷ lib. <de unitate Eccl.> de vera religione.

⁶⁰⁸ K Miért [K – megkezdett M-ből javítva.]

Apostolok által álitatot fel holot azt meg mutatád hogy még a kristus el jövele előtt is volt?

F Hogy ha közönségesen az egész hivekről szóllunk. ugy el mondhattuk hogy még a kristus el jövele előtt.
5 [177a:] fent állot az Anyaszent egy ház. hogy ha pedig a keresztyén hivekből álló társaságról szóllunk. az Anyaszent egy ház az Apostolok által fundáltatot, Ez a két társaság pedig meg egyesülvén a kristusban. tsak egy Anyaszent egy ház. valamint szent pál mondgya, *kik fel*
10 *építettek a profétáknak, és az Apostoloknak fundámentumokra. melynek szegelet köve a kristus.* Az Anyaszent egy ház. a mely a kristus előtt fent állot. a kristustol fogvást neveztetik Apostolinak.

Ephes. 2. 20.

K Mitsoda értelemel mondhatni hogy az Apostolok
15 fundatori az Anyaszent egyháznak.?

F Azal. hogy⁶⁰⁹ ök hirdették az egész világon a kristus hitét. és Évagyéliumát. a sidokot. és a pogányokat keresztyéneké és a kristus tanítványivá tették. és mind ezekből a meg⁶¹⁰ tért hivekből oly társaságot allítottanak fel.
20 a melyet keresztyéni Anyaszent egy háznak nevezék. a mely attol az időtől fent áll, és fent is fog állani világ végezetiiig. felben szakadás nélkül.

K Miért mondád hogy az Apostolok által. fel álitatot Anyaszent egy ház. tartani fog világ végiig. és félben
25 szakadás nélkül? sine interuptione

F Mert ezt világosan meg ígérte akristus.

Az Apostolok pedig az Anyaszent egyházat, a nemzete- [177b:] ket valo oktatásokal., és keresztelesekel állították fel. a kristus parantsolattya szerént. a kristus pedig azt ígérte hogy világ végiig. abból atársaságból álló Anyaszent egy házal lészek.,⁶¹¹ *Tanittsatok. és keresz-*

Matth. 28. 18. 19. 30
20.

⁶⁰⁹ hogy <h> ök hirdették

⁶¹⁰ meg tért [g-ri-ből javítva.]

⁶¹¹ lészek., [lenne.,-ből javítva.]

tellyetek mondgya a kristus és imé veletek vagyok minden nap világ végiig.

Tehat az Anyaszent egy ház félben nem szakadhat és akik azt tanították valamint a protestánsok hogy az Anyaszent egyház felben szakadván, szükséges volt hogy az Isten rend kívül valo embereket támaszon fel. a kik azt ismét fel állítsák., az ilyenek nem tsak a szent irás ellen valo veszedelmes dolgokat tanították. de mint ha még akristust azal vádolták volna, hogy ígéretit bé nem töltvén. az Anyaszent egyházát el hagyta volt. a mely nagy káromkodás.

Halgasuk meg figyelmeteségel mit mond ez iránt szent Agoston

„Az olyanok akik az Anyaszent egy házat el hagyták, azt mondgyák. hogy az, az, Anyaszent egy ház a kiben mentenek a nemzetségek, már fent nem áll, óh' esztelen szó. hát az Anyaszent egyház azért már fent nem áll. mert te ki mentél annak kebeléből, Az Anyaszent egy ház fent léssen. ha szinte te ne lész is. A szent Lélek azt előre tudta hogy lesznek olyanok kik ilyen utálatos kevély és hamisságal valo szokot fognak mondani. a melyek nintsenek [178a:] az igazságra építve, a melyeket semi bölcsesség nem világositgya. a melyek haszontalanok. vakmerők. veszedelmesek, hogy mondhatták már nem áll fent az Anyaszent egy ház &”

s. Aug. serm 2. in ps. 101. num. 8.

25

K Miert mondod hogy az Anyaszent egyház az Apostolok successori által igazgattatik?

F Azért mert a püspökök igazgatták. az Anyaszent egyházat; azért mondgya szent pál. *hogy a szent Lélek titeket püspökökké tett, az Isten Anyaszent egy házat vezérleni. a melyet a maga vérével kereset,* a papok a püspökök alat igazgatták az Anyaszent egy házat, tehát a szabot rend szerént tétetet püspökök az Apostoloknak succesori.

Act 20. 28.

K A püspökök miért successori. vagy helyekben valo az Apostoloknak.?

F Azért mert azok a püspökök kik mostanában igazgatták az Anyaszent egy házat. más püspököktől rendeltettek, a kik saeculumokrol. saeculumokra felyeb menvén. per successionem, az Apostoloktól rendeltettek; és helyekben következtek.

K A püspököknek egy más után valo successiojok fel vagyóné téve. a szent irásban?

Ephes. 4. 11. 12.
13.

F Igen is. szent pál azt mondgya, hogy „a kristus az [178b:] Anyaszent egyháznak pasztorokot adot, a szentek tekéltetéségére, a szolgálatnak munkájára, a kristus testének épülésére. míg mindnyájan el jussunk a hitnek, és az Isten Fia üsméretinek egyeségire.. az az. mind világ vegig.”

Tit. 1. 5.

Szent Pál maga Titust püspöké rendelé, és azután Creta szigetében hagyá. hogy ót más püspököt rendelne, és papokot minden faluban.

E szerént igazgattatik tehát az Anyaszent egy ház mind végig a pásztoroknak szüntelen valo successiojok által a kik is az Apostolok successoritol rendeltetvén. másokot fognak rendelni helyekben.

K A püspököknek szüntelen valo successiojok a melynek eredete fel megyen az Apostolokig. bizonyos jeleé meg különböztetésére az igazán valo Anyaszent egyháznak?

F Igen is. Imé mit mond szent Agoston.

„Sok féle állapotok tartoztatnak meg az Anyaszent egy házban. ugy mint a népeknek, és a nemzetségeknek meg egyezések, A hatalom melyet nyert magának ez az Anyaszent egyház, a mely hatalom atsudákal kezdödöt, a reménségel tápláltatot. a szeretettel nevedet, a régiségel erősödöt, Abban meg tartoztat engemet a püspököknek szüntelen valo successiojok, a kik mind emái napig szent Péternek szekiben ülnek,⁶¹² ezen Apostoltól fogvást. a kinek a kristus örizése alá adá juhait. Abban meg

⁶¹² ülnek, [l-k-ból javítva.]

tartoztat engemet az Anyaszent egyháznak [179a:] Catholica, vagy közönséges neve, a mely név méltán⁶¹³ maradt meg az Anyaszent egyházon, noha az eretnekek is vegyek magoknak ezt a nevet., mind azon által a midőn valamely idegen kérdi hogy hová gyülekeztenek a Catholicusok, egy eretnek sem méri mutatni a maga templomát, vagy házát, mind ezek a kedves és nagy kötelek meg tartoztathatnak egy hü embert a közönséges Anyaszent egyházban., ámbár elegendő értelme, vagy jó erkölce ne legyen arra, hogy meg üsmérhese nyilván az igazságot, meg aláb azt mondgya szent Agoston. hogy én az Évangéliumnak sem hinnék, hogy ha az Anyaszent egyháznak auctoritása arra nem vinne, Azok tehát, a kiknek én engedelmeskedtem amidőn azt mondták. higy az Évangéliumnak, miért nem engedelmeskedném ugyan azoknak. amidőn azt mondgyák nekem, ne higy a manicheusoknak.”

s. Aug. contra
epist Iudam
Cap. 4. et 5.

Ezek az emlékezetre méltó szavai szent Agostonnak, a melyek meg egyeznek a szent Atyákéval, nyilván meg bizonyittyák mind azokat a miket mondtunk a közönséges Anyaszent egy háznak Apostoli voltárol., hogy ugyan azokat is tanították ennek a szentnek idejében tudni illik. a negyedik. és az ötödik saeculumban. a melyeket magok a protestánsok az Anyaszent egyház szép napjainak. nevezik.

Tertull. de
praescript. Cap.
20. 22. 23.

25

[179b:] 7 Articulus

Hogy egyedül a Romai Anyaszent egyház a kristus Anyaszent egyháza. a melyen kívül nintsen üdveség

K Melyik Anyaszent egyház az, a melyre reá illik az a négy féle jel. a melyeket meg magyaráztuk?

F A Romai Anyaszent egy ház. mivel tsak egyedül arol

⁶¹³ méltán <adatot>maradot meg

lehet el mondani hogy, egy, szent. közönséges, és Apostoli., ezek a négy féle bélyegek illenek akristus Anyaszent egyházára, és épen nem atöbb társaságokra.

K Mit értesz a Romai Anyaszent egy házon?

5 F Érttem azoknak a hiveknek gyülekezetét akik a pápát. a Romai püspököt látható fejeknek üsmérik lenni. efeldön, és a kik néki engedelmeskednek.

K A Romai püspök miért nevezetik pápának..?

F Ez a szó pápa görög szó. a mely téssen atyát. régen-
10 ten így hitták a püspököket, mivel ők az Anyaszent egyháznak Attyai, de már egy néhány saeculumoktól fogvást. tsak a romai püspököt hiják pápának egyedül., a ki is feje lévén a püspököknek, az egész keresztyéni hiveknek Attyok, valamint nevezi szent Agoston is.

s. Aug. epist. 162.
ad Glórium. et
Eleusium. num.
16.

15 K A pápa miért feje az Anyaszent egyháznak és a pásztó-[180a:]rok, és miért nem valamely más püspök?

F Azért mert ő üll szent péternek szekiben., aki is romában helyeztetvén székít, ugyan őt is holt meg, ő feje is volt az Apostoloknak., a kristus rendelése szerént.

s. Aug. epist. 165.
ad generosum.
num. 2. et 3.

20 K Bizonyosé a hogy szent Pétert rendelte volna a kristus fejl az Apostoloknak?

F E hit ágazattya. meg is bizonyítatik a szent írásbol.
1. valamikor az Evangyélisták az Apostolokrol emlékeze-
tet tesznek, szent pétert mindenkor előre teszik, és né-
25 melykor elsőnek is nevezik.

Matth. 10 2.

Matth 16 18

2. A kristus azt mondotta szent péternek, *Te vagy peter. (az az kö). és erre a kö sziklára épitem fel az én Anyaszent egy házamat*

lib. 2. de
consideratione. c.
8. joan 21 15.

3. szent Bernárd mondása szerént az ő gondviselése és
30 legeltetése ala adattak a hivek. és a pásztórok, *Legeltesd az én bárányimot. legeltesd az én juhaimot.*

luk. 22 32.

4. Azt parantsollya néki hogy meg erősítse Attya fiait.
ahitben és a vallásban.. *Te pedig valamikor meg térvén.*
mondgya a kristus. *Erősisd meg Attyád fiait.*

35 K Bizonyosé a, hogy szent Péter romában lett volna,

hogy oda helyeztette volna székit. hogy őt is holt volna meg?

F. Nintsen semi bizonyosab, az egész régi auctorok ezen meg egyeznek. akik erről irtak azt bizonyoson tudták [180b:] nem is mérték volna arol úgy írni, ha kételked-⁵ tenek volna benne, de már ebben a protestánsok sem kételkednek.

K Azért hogy szent Péter első volt az Apostolok között. és hogy romában holt meg. következik abból hogy a romai püspök első,⁶¹⁴ és feje legyen a püspököknek?¹⁰

F Igen is mert egy püspök. az előtte valójának székiben ülven, ahoz apüspöki székhez tartozando praerogativával, jurisdictionoval. és hatalommal áll, ezen okból⁶¹⁵ is tekinté minden időkben az Anyaszent egyház a romai püspökséget úgy mint első püspöki széket.¹⁵

s. Cypr. epist. 52. et 55. s. Irene lib 3. cap 3. s. Hier. epist. 67 ad damas. s. Aug. epist. 65. ad generosum. epist. 162. ad Glorium. et Eleusium. n. 7. Conc. nice. Can 6. 1 Conc. Constantinop. can. 3. Conc. Calced. can 28. Conc. in Trullo. Can 2.*

K Mitől vagyon tehát hogy a pápának ellenzik elsőségét nem csak a protestánsok, de még agörögök is

F A protestánsok el szakadván úgy a görögök is a pápa egyeségétől. és ellenzvén az ő elsőségét, nem hogy az irás, és a traditio szerént tselekednének, de sőt még az²⁰ irás, és a traditio tanítások ellen bontották meg az Anyaszent egyház egyeségét. és hagyták el. Attyoknak hiteket. nyilvánóságosan is lettek sysmathicusoká. látható képen is viselik a Görögök az Isten haragját. a török rabságában [181a:]²⁵

K Honnét bizonyítottod azt meg hogy a protestánsok és a görögök sysmathicusok., hát ők nem mondhatyáké ugyan azon okból., hogy sysmathicusok azok kik a romai Anyaszent egy házban vannak?

⁶¹⁴ első, és <első legyen> feje legyen

⁶¹⁵ okból [k-b-ből javítva.]

F könyü azt meg bizonyítani hogy a protestansok és a görögök sismathicusok, mivel azok sismathicusok kik el szakadnak akristus igazán valo Anyaszent egy házának társaságot., ezt tselekedék a protestansok, és a görögök. tehát sismathicusok

Magyarázat

A bizonyos hogy minek előtte a protestánsok. és a görögök el szakadtanak, volt a világon olyan társaság a melyet akristus Anyaszent egy házának kelletet hini, annak a társaságnak láthatonak kelletet lenni. az a pástrokbol. és a hivekből állot, de meg ezen kívül negy féle bélyeget kelletet viselni annak a társaságnak, hogy meg különböztesék atobbitól. tudni illik. annak. egynek., szentnek. közönségesnek. és Apostolinak kelletet lenni, abban az időben. minden keresztyének azt vallották a Constancinapolyi Conciliumal; valamit mostanában. Credo, unam sanctam,⁶¹⁶ Catholicam., et Apostolicam Ecclesiam. Hiszem az egy, szent, közönséges, [181b:] Apostoli Anyaszent egy házat.

²⁰ Mind abban az időben, mind a mostaniban, tsak egyedül a romai Anyaszent egy házra illet. és illik ez a négy féle bélyeg, ez világosan ki tettzik, a görögök és a protestansok el hagyván tehát a valóságos Anyaszent egy házat, azért sismathicusok,

²⁵ De ha a görögök és a protestansok tagadgyák hogy az romai Anyaszent egy házra illet volna ez a négy féle bélyeg.⁶¹⁷ a midön attól el szakadtanak.. arra meg felelünk mindenikének külön, először a protestansoknak, azután a görögöknek.

³⁰ 1. A protestansok azt nem tagadhattyák. hogy a midön el váltak az Anyaszent egyháztól, hogy akkor nem lett

⁶¹⁶ sanctam, <Ch> Catholicam., [A törlésben <h>nak csak a kezdővonalát írta le.]

⁶¹⁷ bélyeg. [g-k-ból javítva.]

volna el terjedve az egész világra, és hogy nem Apostoli let volna, ezt a reformátorok magok sem tagadják., azt sem tagadhattyák. hogy az Anyaszent egyház. a ki fejének üsméri lenni a pápát. ne lett volna igazán való Anyaszent egyház. a hat első saeculumokban., ezt magok meg vallyák, tehát akor is igazán való⁶¹⁸ volt a midön tölle meg váltak, mivel az Anyaszent egyháznak mindenkor egyarásunak⁶¹⁹ kel lenni, mert a kristus azt meg ígérte. és mindenkoron, egynek, szentnek., közönségesnek, és Apostolinak kel lenni. 10

2⁶²⁰ imé meg más felelet. a melyet nem lehet **[182a:]** tagadni:

A protestánsok. minek előtte el váltanak volna, a Constancinápolyi symbolumot ugy mondották valamint mások, a mely azt mondgya, hiszem hogy az Anyaszent egyház egy, szent, közönséges, és Apostoli. meg vallották tehát azt, hogy volt⁶²¹ akor avilágon olyan Anyaszent egyház a melyre illik ez a négy bélyeg. el is hagyták azt az Anyaszent egyházat, az akár mitsodás volt, mivel aromai Anyaszent egy házat⁶²² el hagyván. semmi más²⁰ féle társaságal meg nem egyeztenek. ezt Calvinus maga meg valya. a protestánsok hogy jobb szint adhasanak az Anyaszent egyháztól való meg válásoknak. azt mondgyák *hogy az Anyaszent egy ház. meg romlására való nézve szükséges volt hogy az Isten rend kívül való embereket támaszon. kik az Anyaszent egyházat fel állítsák, és helyre hozzák.* ugyan ezt hija szent Agoston olyan káromkodásnak, amely ellenkezik a kristus ígéréivel. aki világosan mondgya. hogy minden nap⁶²³ az Anyaszent egy házal lészen világ végiig. 30

discissionem
a toto terrarum
orbe fecimus.

serm. 2. in ps.
101. n. 8.

⁶¹⁸ való <vol> volt. [Tollhiba.]

⁶¹⁹ egyarásunak [Íráshiba.]

⁶²⁰ 2 <De volté.> Imé

⁶²¹ volt akor [v-a-ból javítva.]

⁶²² egy házat <eg> el hagyván.

⁶²³ minden nap <vele> az Anyaszent egy házal [Törlés a sor elején.]

De volté valaha olyan eretnekség kezdő. a ki az Anyaszent egyházat meg romlásal. ne vádolta volna., és aki azt ne tartotta volna maga fölül. hogy az Isten ötet rendelte annak meg igazítására. enagy kevélység és káromkodás,
5 nézük meg mit mond szent Judás. a protestánsok, és atöbb eretnekek ellen. *Ti pedig szerelmesim meg emlékezetek a beszédekről. [182b:] melyek elein meg mondattak volt., a mi urunk Jesus kristusnak Apostoli által, hogy az utolso időkben léznek hamis tanítottok, kik gonosz kívánságokban járnak., kik magokat el szakasztyák a keresztyéni gyülekezettől. testi okoságál élők, kikben nintsen szent Lélek.*

s. jud. v. 18.

K Mit mondhatnak aprotestánsok ezek ellen. hogy valamely okát adhasák eretnekségeknek.?

15 F Soha semmi jó okát nem adhatni az eretnekségnek, mivel soha semmi ók nem lehet az egység el rontására. mondgya szent Agoston.

lib. 2 contr. parmeni. Cap 2. num 15

Soha senki a szent Atyák közül nem magyarázta, nem is magyarázhatta a szent írást úgy, mint a protestánsok
20 magyarázák. se olyan káromlásal. hogy jobban meg menthesék el válásokot. példának okáért. ezt a verset hozák elé az apocalypsisből. *meny ki én népem babiloniából és ne legyetek részesek az ő büneiben. hogy az ő büntetésivel meg ne büntettesetek.* A tellyeségel láthato
25 dolog hogy nem akristus Anyaszent egy házárol vagyon it a szó, hanem a romai pogányokrol.. és a városrol., a melyet az Isten fel prédáltatá a barbarus nemzettségekel., hogy meg büntesse vétkeit. és bálványozásit. a mint ezt meg láthatni a szent írás magyarázoknál. és a historiákban
30 **[183a:]**

apoc. 18.⁶²⁴ 4.

Egész vakság és Istentelenség a kristus Anyaszent egyházát. ahoz a meg szeplősitet. és bálványozo babiloniához hasonlítani., holot mitsoda vilagosan valo igereteket tett akristus az Anyaszent egyháznak. hogy véle léssen.

⁶²⁴ apoc. 18. <14.> 4.

minden nap világ végezetéig. és hogy győzedelmesé teszi a pokolnak kapujin.

K Minek előtte el végezed azt. a mi a protestánsokat illeti, meg mutathatnád azt egy kevés szóval. hogy az á négy féle bélyeg mely az Anyaszent egy házhoz illik. ugy⁵ mint. hogy az. egy, szent, közönséges, és Apostoli. hogy ezek nem illenek azö társaságokra.?

F két féle bizonyásgot adhatunk erre, az egyike közönségesen az egész eretnekek⁶²⁵ ellen valo, a másodika különösön a protestansokat illeti. ¹⁰

1. Tsak az egy Anyaszent egy ház az, a kire illik ez a négy bélyeg, más képen nem volna tsak egy az Anyaszent egy ház. azt már meg mutattuk. hogy tsak a romai Anyaszent egy házra illik, és hogy más féle társaságra nem illik. ¹⁵

2. Az egyeség nem illik a protestansokra, mivel valamint a több eretnekek, ugy ök is sok féle ágra szakadtanak, magok közöt, de abban meg egyeznek, hogy mindnyáján az igaz Anyaszent egy ház ellen vannak. ugyan ez is a szokások az eretnekeknek mondgya Tertullianus, ²⁰ de praescrip. cap 41. Angliában [183b:] vagyon harmintz. vagy negyven féle vallás., a melyek egy másal ellenkeznek., mind azon által a romai Anyaszent egy ház ellen. együt tartanak, nintsen tehát egyeség köztök.

Az ö társaságok nem szent. mivel ö magok annak ²⁵ ellene mondanak., tartván azt, hogy az Anyaszent egy ház tévelygésben éshetik. és ugyan abban is eset.

A közönséges név sem illik reájok., mivel nintsenek el terjedve. se minden időtöl fogvást. se minden helyyeken; ennek előtte két száz esztendővel hirek sem volt. ³⁰

Azt sem mondhatni hogy Apostoli, mivel az ö pásztorokot, nem más olyan pásztorok rendelték a kik saeculumokrol. saeculumokra felyeb menvén, meg mutathatnák. hogy az ö rendelések az Apostoloktól fogvást va-

⁶²⁵ eretnekek<et> ellen valo,

gyon. a Calvinistak ezt magok meg vallyák. a hitről valo vallás tételekben., és ha valamely protestans pástor találkoznék. is, aki ezt a successiot meg bizonyithatná.. amint is találkozhathatnék Angliában., de annak ellene⁵ mondottanak., a midön el hagyták az előttök valojoknak tanítását

K Hát a Görögök el válások ellen mit lehet mondani.?

F Azt könyü meg mutatni. hogy azok. akik közüllök.

[184a:] el váltanak a romai Anyaszent egy háztol. a krisztusnak igazán valo Anyaszent egy házatol váltanak meg.¹⁰ tsak az időt vizsgállyuk meg, a melyben a két Anyaszent egy ház egyeségben volt, a bizonyos hogy abban a Görögök a pápát az Anyaszent egy ház fejének üsmérték lenni. e ki tettzik a hét első közönséges Conciliumokból., a¹⁵ melyekben mindenek elsőnek üsmérték lenni, photius. maga aki kezdé az egyenetlenséget, ezt meg vallotta, a lugdunumi. és a Florenciai közönséges gyűlésben a melyekben. a Görögökkel valo meg egyezésről volt avékezés, azokban magok a görögök. az elsőséget meg vallották.²⁰ a Constancinápolyi Anyaszent egy ház. soha sem tulajdonította magának az elsőséget. hanem amásodik rendet aromai után., még azt is tsak a negyedik saeculumban nyeré meg nagy nehezen. el lehetet tehát akor is mondani hogy a pápa látható feje az Anyaszent egyháznak és hogy²⁵ roma közepe az egyeségnek, valamint ezt szent Iréneus a lugdunumi püspök mondgya. a ki születet görög lévén. a második saeculumban élt. hogy ha pedig az Anyaszent egy ház aki apapát látható fejének üsmérte lenni, igazán valo Anyaszent egy ház volt a nyolcz első saeculumokban;³⁰ mindenkoron az is lészen a mint már ezt meg bizonyítottuk., ebből következik hogy [184b:] aki el válik attol az Anyaszent egy háztol. a ki fejének üsméri a pápát, az, avalóságos Anyaszent egyháztol válik el. és sysmaticus. tehát a⁶²⁶ nap keletiek akik attol el váltak³⁵ sysmaticusok..

lib. Contr.
hereses. Cap 3.

⁶²⁶ tehát a <görögök> nap keletiek <ſ> akik

Azt mondom, hogy a nap keletiek, akik attól meg váltak, mivel vannak még sok számu görögök. örmények maroniták, kik meg maradtanak aromai Anyaszent egy háznak egyeségében, a többi pedig igen meg osztoltak egy más között. ⁵

Vannak olyan protestánsok akiknek volt olyan gondolatok, hogy a meg lehetne, hogy a görög Anyaszent egy ház⁶²⁷ a successionak okáért, valóságos Anyaszent egy ház lehet szintén olyan okokból valamint a romai Anyaszent egy ház de két tagadhatatlan dolgot kel elejekben ¹⁰ adni. 1. hogy a protestánsok el szakadván aromai Anyaszent egy háztól, meg nem egyesültenek a görög Anyaszent egy házal. 2. hogy a görög Anyaszent egy ház meg tartotta⁶²⁸ a hitnek minden fő ágazatit, a deák Anyaszent egy háztól, valo meg válása után is, a mely hit ¹⁵ ágazatokat a protestánsok okul vették, a romai Anyaszent egy háztól valo meg válásoknak, de sőt még vannak olyan dolgok, úgy mint a szentek segítségül valo hívása, és a képek tiszteleti, a melyeket nehezeben szenvedik agörögökben, mint sem [185a:] a deákokban, de még ²⁰ tovább, a midőn meg vizsgálják hogy a görögök mitsoda okot vettek magoknak az el szakadásra, úgy mint, a szent léleknek származását, a kovásztalan⁶²⁹ kenyeret, hogy nálunk a papok meg nem házasodnak., hogy bizonyos időben az alleluját éneklik, és némelykor nem, a leg ²⁵ okosab protestánsok kételenek meg vallani hogy ezekben; a deák Anyaszent egy ház jobban meg tartya a hitet, és a szokást, és engedelmeseb is az olyan dolgokban, a melyek avallást meg nem sértik., és éléb valo is ezekért, a nap keleti társaságoknál, kik ötet el hagyták. ³⁰

K Hát ha az igaz volna, hogy⁶³⁰ a Catholica Anya-

⁶²⁷ egy ház [ház – beszúrás.]

⁶²⁸ meg tartotta <m> a hitnek minden

⁶²⁹ kovásztalan [o-ō-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁶³⁰ hogy </> a Catholica

szent egy ház tévelygésben esnék, nem kelleneé attol el
válni?

F A tellyeségel lehetetlen hogy tévelygésben esék, a
kristus azt meg⁶³¹ igerte hogy minden nap, és mindenkor
5 véle leszen.

Ezt sok féle képen meg lehetne bizonyítani, de mint
hogy sokan vannak olyanok kik azt meg nem foghatnák,
azért olyanal bizonyitom meg a melyet meg foghattya
mind az, a kí az igazságot szereti.

¹⁰ A protestánsok azt meg valyák hogy az Anyaszent
egyház a ki láthato fejének üsmeri lenni apápát, igazán
valo Anyaszent egy ház volt az első ött saeculumok alatt.
a [185b:] melyben a görögök egyet tartottanak véle, ebből
következik hogy az Anyaszent egy ház akit romainak
¹⁵ nevezünk akor akristus Anyaszent egy háza volt; ha ez
igy vagyon a romai Catholica Anyaszent egy ház. soha
tévelygésben nem eshetik, a valóságos Anyaszent egy ház
soha el nem tévelyedhet. amint már ezt meg mutattuk.,
a mely Anyaszent egy ház egy időben igazán valo volt.
²⁰ minden időkbén is a leszen. mint hogy a romai Anyaszent
egy ház az előtt igazán valo Anyaszent egy ház volt, tehát
mostanában is igazán valo, azt meg mutattuk. hogy az
igazán valo Anyaszent egy ház a kristus igeretire valo
nézve, se soha meg nem változhatik, sesoha⁶³² el nem
²⁵ veszhet. és hogy mindenkoron fent fog⁶³³ maradni. a
maga egyeségében. és szenttségeben. és szüntelen fog
tartani, tehát soha attol nem szabad el válni.

Elegendő bőséggel beszéllettünk az Anyaszent egyház-
ról azért. mert ennek a dolognak világosan valo ki tétele
³⁰ elegendő arra, egyedül, hogy az eretnekeket, vagy meg
tértitse, vagy meg győze, és a hiveket ahitben meg erősített-

⁶³¹ meg <meg> igerte

⁶³² sesoha [e-o-ból javítva.]

⁶³³ fent [e-o-ból javítva.] fog maradni. a maga <egyeségében> egye-
ségében.

se, mihent azt el hiszik hogy az Anyaszent egy ház infalibilis, meg nem tsalatkozhatik, már nem szükséges annyira meg vizgálni a hit ágazatit. a melyre igen kevesen **[186a:]** vannak olyanok akik alkalmasak volnának, clegendő azt meg tudni. amit tanit az Anyaszent egyház, ⁵ bizonyos lévén. ki ki abban hogy tsak az igazságot tanit-tya.

8 Articulus.

Hogy az Anyaszent egy háznak viaskodni kel,
az ördög.⁶³⁴
a hitetlenek, és az eretnekek ellen.

K Mivel tehát akristus azö Anyaszent egy házával. vagyon. nem kel tehát néki senkivel is viaskodni.?

F. Valo hogy az Anyaszent egyházával vagyon, min- ¹⁰ *
denkor sok ellensége volt, de mindenkor gyözedelmes volt. az is léssen mindenkor, apokolnak hatalmasi mindenkor ellene voltak., de soha rajta diadalmat nem vettek. nem is vesznek, mivel olyan épület mely a kö sziklára vagyon építve, és a melyet sem a szélvész, sem a viz özön ¹⁵ el nem ronthatyák.

Matth 7 25. 16. 18. s. Aug. de symbo. lib. 1. cap. 6. in ps. 6. 1. num. 5. serm. 22. de diversis.

K kik ellen kel az Anyaszent egyháznak viaskodni?

F. Azok ellen kik az ö kebelén kívül vannak. ugy mint az ördög, ahitetlenek, az eretnekek, és a sismaticusok ellen. de még ezeken az ellenségeken kívül, a⁶³⁵ kik ellen ²⁰ szüntelen kel viaskodni az Anyaszent egyháznak. a hivek közül is mindenikének kel viaskodni külső vagy belső **[186b:]** képen. az illyen viaskodást.kisértetnek nevezik.

K Miképen árt az ördög az Anyaszent egy háznak?

F Üldözéseket, eretnekségeket támasztván ellene. min- ²⁵

s. Aug. serm 3. in ps. 30. n. 6. de civ Dei lib 18. cap. 51.

s. Aug. serm. 4. in ps. 103. num 6. in ps. 127. num. 16.

⁶³⁴ az ördög. [g-k-ból javítva.]

⁶³⁵ a <mely> kik

den mesterségit abban vetvén. hogy mentől több keresztyéneket veszthessen ell,

K Az ördögtől indítottat üldöztetések gyakorta vannaké.?

- *
5 F Azt már láttuk hogy az Anyaszent egyház kegyetlen üldözéseket szenvedet három száz esztendeig akristus után. azon idotól fogvast voltak némelykor különös és kemény üldöztetések, világ végén igen kegyetlent fog szenvedni az Anti kristustól., a kristus az ő tanítványinak
10 keresztekét ígért szent pál azt mondgya *hogy mind azok. a kik áitatoságal akarnak élni a kristusban. üldözéseket fognak szenvedni*, ugy anyira hogy szent Agoston mondása szerént, az Anyaszent egy ház. soha nints valamely nyilván valo. vagy el rejtet. vagy közönségesen valo üldözések nélkül.
15

Tim. 3. 12. s. Aug. in ps. 39. in ps. 54. n. 8. lib de utilitate jejun. Cap 10.

K Az Anyaszent egyház miképen oltalmazza magát az üldöztetések ellen.?

- s. Aug. in ps. 13.
1. num 3.
20 F A hittel, a békeséges türesem. az Istenben valo bizodalomal. és az imádságal. áll azok ellen, és ezen lelki fegyverekkel. mindenkor győzedelmes léssen, Az igazság, a melyet az Anyaszent egy ház meg oltalmazza állandó képen **[187a:]** végtire tsak győzedelmet veszen az ördög erején. az igazság. meg homályosodhatik. egy darab ideig. de soha meg nem győzetetik

- 25 K Miképen vesztk az ördögök a keresztyéneket?

- F Valamely tévelygésben, vagy vétékben ejtik, őket, meg gátolják hogy abból ki ne kelyenek. és más ezer féle mesterségekel, a melyek tsak mind arra valok hogy őket az Istentől el válaszák, a világhoz kaptsolják, hogy őket
30 el veszesék.

K Mitől vagyon hogy anyi sok számu keresztyéneket veszt el az ördög?

F Attol.,⁶³⁶ mert a veszedelmet úgy kerülék el ha vi-
gyáznak, és szüntelen imádkoznak, ha a hittel élnek, ha
minden nap erőszakot vesznek, ha magoknak. és a világ-
nak meg halnak, ha csak az Istennek élnek, de kevesen
vannak olyan keresztyének a kiknek elegendő erejek,⁵
bátorságok, és hitek volna, hogy alhatatosan adnák ma-
gokat az ilyen féle életre, a mely oly igen ellenkezik az ő
hajlandóságokkal. sokan közüllők csak a mostani kedvek-
re való életet szeretik leg jobban. mások vakmerő képen
a jövő meg térésekel biztattyák magokat mint ha¹⁰
mentől inkább fel gerjesztik az Isten haragját. annál töb
reszek lenne az ő irgalmaságában., gyakorta mago-
[187b:]kot⁶³⁷ meg vakittyák, a színes penitentiával., a
mely meg nem változtattya a szívet, azután a halál
eljö, és a veszedelem követi.¹⁵

Matth 26 4. rom.
1. 17. Matth 11.
12.

Az Anyaszent egyház miképen áll ellene az ördög ere-
jének. a ki azon vagyon hogy el veszese a keresztyéneket?

F Az Anyaszent egy ház. nyög. és suhajtoz. valamint
agalamb. látván fiainak⁶³⁸ sok számuán való veszedelmet
szüntelen imádkozik⁶³⁹ hogy meg nyerhese a gonoszok²⁰
meg téresit. és az igazaknak végig való meg maradást. az
Anyaszent egy ház, oktat, int, dorgál, és minden erejével
azon vagyon hogy el ragadhasa az ördögtől martalékját,
és mind ezek után meg nyeri üdveségeket azoknak, kik
az élet könyvében vannak iratva²⁵

rom 9. 2. 2. Tim.
4 2. Galat 4 9.

⁶³⁶ Attol., <hogy> mert a <sz> veszedelmet

⁶³⁷ mago-[187b:]kot [go = - későbbi beírás sötétebb tintával.]

⁶³⁸ fiainak [Második i - beszúrás.]

⁶³⁹ imádkozik [Első k-h-ből javítva.]

9 Articulus.

A földön lévő Anyaszent egyháznak ahitetlenek,⁶⁴⁰

A sidok, az Eretnekek, és sismaticusok ellen való viaskodásáról.⁶⁴¹

K A hitetlenek, és a sidok. miképen támadnak az Anyaszent egy ház ellen?

* F A keresztyéni vallásnak igazsága ellen támadván.

K Miképen győzi meg az Anyaszent egy ház őket?

[188a:]

5 F.⁶⁴² Elejekben tévén 1. aprofetiáknak igazságát. a melyeknek bé tellyesedések, tellyeségl láthatok, 2. a kristus tsuda tételeit. 3 az ő tanításának szenttséges voltát. 4. a keresztyénségnek tsudálatosan való fel álitását, 5 a tagadhatatlan tsudákat. a melyek lettek. némely időkben. avallás igazságának meg bizonyítására.

s. Aug. de civ Dei lib 10. Cap. 32. num 3. lib. de utilitate credendi cap 14. lib 13. contr. faust. cap 7.

K Az Eretnekek, és a sismaticusok, miképen támadnak az Anyaszent egyház ellen?

F 1. Ellene álván tanításának. és auctoritásának.

2. Ellenkező és hamis értelmet adván az szent írá-
soknak, hogy tévelygéseket segíthesék.

s. Aug. epist. 56. ad Diosco. s. Aug. epist 222. ad Consentium.

3. Tanitván azt vakmerő képen. hogy az Anyaszent egyház meg romlot. és tsak ugy lehet üdvezülni ha azt el hagyják., ezt minden eretnekek igy tanították, és tsak ugyan ezért lehet őket karhozthatni. amint már. ezt meg mutattuk. ezért is hija őket Tertullianus az igazság gyilkosinak.

* 20

lib. de Carn. Jesu Christ cap. 5. s. Aug serm in ps. 101. num. 8.

⁶⁴⁰ ahitetlenek, [Második t – beszúrás.]

⁶⁴¹ viaskodásáról. [a-s-ből javítva.]

⁶⁴² F. [K.-ből javítva.]

K Soké az Eretnekeknek számok?

F A keresztyéni vallásnak kezdetitol⁶⁴³ fogvást mindenkor kellett az Anyaszent egy háznak viaskodni az eretnekek ellen. és mindenkor is kellett. *mert szükség hogy [188b:] hasonlások legyenek köztetek* mondgya szent ⁵ 1 Cor. 11 19. pál. nintsen is az Anyaszent egy háznak. olyan hit ágazattya a mely ellen valamely eretnek ne tanitot volna

K Miért engedi meg az Isten hogy az Eretnekek fel támadgyanak az Anyaszent egy ház ellen?

F 1. Hogy meg mutassa az ő igasságát⁶⁴⁴ azokon kik ¹⁰ el hagyák az igasságnak részit, és az ő irgalmaságát azokon. kik abban meg maradnak álhatatosan.

2 Hogy meg próbálja az ilyen szélvészekben azokat ¹⁵ kik állandok ahitben. és meg különböztesse azoktól akik nem állandok. ¹ Cor 11 19.

3. Hogy abékeséges türésre okot adgyon az Anyaszent egyháznak, és hogy meg szentelyle választatit ²⁴ s. Aug. de catechis. rudib. c.

4. Hogy jobban meg világositassék a vallásnak igazsága, és a szent irások. mivel az Anyaszent egyháznak egy hit ágazattya nintsen. a mely ellen valamely eretnek fel ²⁰ nem támadot volna.

5. Hogy a pásztorok vigyázobbak legyenek és nagyob gondviseléssel tarttsák meg a hitet. ²⁵ s. Aug. in Genes. Contr Maniche. c. 1. lib de vera relig. c. 8.

6. Hogy a traditiok világosabban ki nyilatkoz[189a:]tassanak. erről még bővebben fogunk beszélni. ²⁵

Magyarázat

Az Eretnekek. és a sysmaticusok nem mindenben eretnekek, vannak sok olyan igazsági ahitnek., a melyeket az Anyaszent egy házal együt hiszik. az ő Eretnekségek abból áll hogy meg oszttyák a hitet. a mely egy, és hogy ³⁰ hiszik, vagy meg vetik a magok akarattyok szerént, az igazságokat melyeket az Anyaszent egy ház tanit. nem

⁶⁴³ kezdetitol fogvást [k-f-ből javítva.]

⁶⁴⁴ igasságát <ak> azokon

s Aug. epist 48 ad
vincen. num 46.
serm 45 de
diversis num 27.

vigyázzván az Anyaszent egyház méltóságára és hatalmára. Amidőn el válnak az Anyaszent egy háztol. ugyan tölle is veszik az igazságokat melyeket hisznek véle együt. Ez így lévén. helyesen tekéntik azokat az igazságokat a melyeket az eretnekek hiszik. úgy⁶⁴⁵ mint az Anyaszent egyházban régiebbeket; mint sem az eretnekségeknek kezdete: ugyan ezért is engedi meg az Isten hogy még az eretnekségek is tsudálatosan szolgállyanak az Anyaszent egyháznak., hogy meg bizonyítsa győzhetetlenül. az tanításának igazságát. régiségit: Az Anyaszent egyház e szerint áll. a pogányok ellen a sidok bizonyosságával⁶⁴⁶ kik halálos ellenségi a keresztyéneknek; Esze[189b:]rent is él. az Anyaszent egy háztol már régen el szakadot⁶⁴⁷ eretnekségeknek bizonyosságával., példának okáért, a nap¹⁵ keleti sismaticuséval, a kik mindenkor hitték, és követék a mit az Anyaszent egyház hiszen. és követ: a szent mise áldozattya iránt, a halottakért. valo imádságról. és a szentek segítségül valo hívásáról &: hogy meg bizonyítsa⁶⁴⁸ az új eretnekek ellen. régiségit ezeknek a tartásoknak.. talám még idővel, a lutheránusok, és a kálvenisták. bizonyosságával is élni. fog.⁶⁴⁹ hogy meg bizonyítsa valamely más tartásnak régiségit, valamely más eretnekek ellen a kik jövendőben támadhatnak., ilyen modal. áll. az Isten még az eretnekségekkel. is. hogy tagadhatatlannabbá tegye. a trádítionak igazságát²⁵

K Az Anyaszent egy ház mi formában áll ellene az eretnekeknek?

F I⁶⁵⁰ Elejekben tévén mindenik hit ágazatnak a szent irásokból. és a tráditioból valo valóságos rendét.

⁶⁴⁵ úgy [Beszúrás.]

⁶⁴⁶ bizonyosság<t> [?]val [val – későbbi beírás a törlés alá, lap alján.]

⁶⁴⁷ el szakadot [Beszúrás.]

⁶⁴⁸ bizonyítsa [s (hosszú f) y-ból javítva.]

⁶⁴⁹ fog. <valamely> hogy meg bizonyítsa valamely

⁶⁵⁰ 1. [Beszúrás.]

2 Elejekben teszi a krisztus igeretire valo nézve. az Anyaszent egyháznak meg tsalatkozhatatlanságát. és állandóságát. és azt meg mutattya hogy minden új vallást hamisnak kel tartani, tsak egyedül a maga ujságáért. [190a:]

K Az Anyaszent egy ház győzedelmes leszéné mindenkor az Eretnekeken? ⁵

F Igen is. mert a szent Lélek által igazgattatván. *fundamentuma, és oszlopa az igazságnak.* és mint hogy arégi Eretnekségeken győzedelmet vett, ez a példa bizonyosá teszi, hogy az ujjakon is azon győzedelmes lészen. ¹⁰

1 Tim. 3. 15 s.
Aug. in ps. 57.
num. 16.

10 Articulus.

Hogy kik voltak azok az Eretnekek. és sismaticusok, kik az Anyaszent egy ház ellen támadtanak. mind ez ideig. Mitsoda Conciliumok kárhoztatták azokat. és a szent Atyák közül. kik irtak ellenek

K kitsodák azok az Eretnekek. és sismaticusok. kik az Anyaszent egy ház ellen támadának?

F Igen sok volna különösön mind azokat⁶⁵¹ elé számlálni, hanem tsak a leg nevezetesebbeket hozom elé. saeculumonként. és hogy kikel iratot az Isten ellenek. ¹⁵

Az Első saeculumban.

Még az Apostolok idejében sok Eretnekek tá[190b:]madának, azok közöt leg nevezetesebbek valának simon magus. Menander, a Nicolaisták, Cerintusok, és az Ebionisták. ²⁰

Simon Magus azt tanította hogy a szent Lélek ajándékít pénzen meg lehetne venni. a simonia név ettől eredet. a mely nevet azokra szokták adni a kik a szent dolgokat

⁶⁵¹ mind azokat <fel> elé számlálni, [Törlés a sor végén.]

el adgyák vagy meg veszik. ez a nyomorult Istennek akará magát üsmértetni. minden ottsmanyságokat követet és tanítot. ezt meg szégyenítetté és a földre veté szent Péter imádsága által.

⁵ Simon magusnak sok tanítványi valának. a leg nevezeteseb Menander, ez üdvezítőnek akará magát tartatni, keresztelt is másokat. a mely kereszttségnek tsudálatos hasznait mondotta lenni. példának okáért. hogy a kiket ő meg keresztel. azok se meg nem halnak, se meg nem vénülnek.

A Nicolaisták. sokakban követék simon Magust. sokan azt tartották hogy ezeknek fejek volt Nicolaus egyik a hét diaconusok közül. de a nem bizonyos

A Cerintusok. és az Ebionitak. a több hamis tanítások között, ők merék leg elsöben tanítani hogy a kristus nem volt Isten., ugyan erre valo nézve is írta szent János az Evangyéliumát. szent Hieronimus szerént. **[191a:]**

Mind ezen Eretnekek ellen. vagy magok az Apostolok, vagy más Apostoli emberek irtanak

²⁰ A II saeculumban.

Ebben a saeculumban több Eretnekek támadának. a leg nevezetesebbek ezek. A saturninus, és a Basilides tanítványi. A Gnosticusok, Valentinianusok, Marcioniták. és a Montanisták.

²⁵ A Saturninus, és Basilides tanítványi tsak a simon magus, és a Menander tanítványi valának, saturninus volt első a ki kárhoztatá a lakadalmakot. és a házáságot. basilides meré leg először azt tanítani, hogy a kristus nem valóságos emberi testet⁶⁵² vett volt fel. és hogy nem³⁰ valójában feszítetet fel.⁶⁵³

⁶⁵² testet <f> vett volt fel. [Törlés a sor végén.]

⁶⁵³ feszítet fel: [Elírás; utána elkezdte az E betűt, de csak a felső szárát írta le. Új bekezdésben:] Ezek

Ezek ellen irtak szent Ireneus. szent kelemen Alexandriai pap.

A montanisták feje vala a phrigyiai montanus. ez azt akarta. hogy ötlet szent lélek gyanánt tarttsák,⁶⁵⁴ és két rossz életű aszonyokot hordozván magával. azokat. jövendöltetet. a másodszeri házasságot tiltotta, arra akarta a híveket kötelezni. hogy három nagy bűjtöt⁶⁵⁵ tarttsanak. noha csak egyet tartottak az Apostolok rendelkezései⁶⁵⁶ szerént, azt tanította hogy sok [191b:] olyan vétkek vannak. a melyekre nintsen az Anyaszent egyháznak¹⁰ hatalma hogy meg botsása, Tertullianus a kinek oly fényes elméje vala nyomorultul a montanisták eretnekségiben esék, noha ő nagy okosággal irt volt az Eretnekek ellen. E rettentő nagy példa, hogy miben nem eshetik a leg nagyobb elme is. a midőn az Isten a kevelységért,¹⁵ büntetésül el hagyja a maga elméjire. ebből láttzik meg nyilvánosságosan, hogy mitsoda szükséges aláztatóság. az Anyaszent egy ház Authoritása alá vetni az embernek magát.

Eusébius fel teszi. hogy kik irtak ezek ellen 20

A III saeculumban.

Ebben a saeculumban támadának a Novatianusok. a sabellianusok, a paulianisták, a Manicheusok. és az origenisták.

A Novatius eretneksége azért kezdődék. hogy nem ötlet²⁵ választák pápának, hanem szent Corneliust. ez azt tanította hogy a kereszttség után tett nagy vétkeket az Anyaszent egy ház meg nem botsáthattya.⁶⁵⁷

Ez ellen irának szent Cyprianus. szent Ambrus szent Basilius. egy néhány Conciliumban Condemnáltaték 30

⁶⁵⁴ tarttsák, [Hosszú f betűje y-ból javítva.]

⁶⁵⁵ bűjtöt [Ékezethiba.]

⁶⁵⁶ rendelkezések <sz> szerént,

⁶⁵⁷ E [Törítés nélkül; új bekezdésben:] Ez ellen

A Manichéusok. azt tartották. hogy két féle kezdet
vagyon. az egyike jó. a másika rosz., hogy minden [192a:]
embernek két lelke vagyon. az egyike jó. a másika rosz.
a házasságot tiltották. azt tartották hogy a kristusnak
5 nem volt valóságos teste. tagadták az embernek szabad-
ságát, az eredendő vétket, a keresztségnak szükséges
voltát. ugy a hitnek is. szent Agoston Manicheus lévén,
meg keresztelkedése, és meg térése után sokat irt ellenek.

Az Origenisták azt tarttyák hogy Origenes lett volna
10 kezdőjük. a ki is leg tudosab és leg hireseb volt abban
az⁶⁵⁸ időben, és aki felöl azt irják. hogy soha senki se
jóbban nem irt. se nem beszélt mint ő. a midön jól beszélt,
sesoha senki senem irt senem beszélt roszabul mintő. ubi
15 bene nemo melius, ubi male. nemo pejus. azal vádolták
ötet, vagy a tanítványit. hogy ezeket tanították volna.
hogy a kristus lelke meg egyesült volna az Igével,⁶⁵⁹ még
meg testesülése előtt, hogy az embernek lelke meg volna
még a test fogantatása előtt, hogy a kristus. nem tsak az
emberekért holt volna meg. hanem még az ördögökért is.
20 és hogy a pokolbéli kin, nem lenne örökös, némely theo-
logusok azt tarttyák. hogy ezeket nem maga origenes
tanította volna. hanem valamelyik a tanítványi közül.

Ezek ellen irtak szent Hieronimus. és szent Epipha-
nius. és egy néhány Conciliumok Condemnálták [192b:]

25 A IV saeculumban.

Ebben az időben támadának a donatisták. az Arianu-
sok, a Macedonisták, a Messáliánusok.⁶⁶⁰ a luciferisták.
az Apolinaristák, a prisciliánisták, a Jovinianisták

A Donatisták. ilyen formában kezdődének, Afrikában
30 vala egy donatus nevű püspök, aki Majorinust szentelé
Carthagobéli püspöké. noha a szabot rend szerént vá-

⁶⁵⁸ az [a-o-ból? javítva.]

⁶⁵⁹ Igével. [I-i-ből javítva.]

⁶⁶⁰ Messáliánusok. [Első á-ő-ből? javítva.]

lasztatot volt Cecilianus püspöké. Mensurius halála után. ez a meg hasonlás pedig attól kezdődék. hogy Cecilianus Archidiaconus lévén. még Mensurius idejében egy nagy uri Aszonyt. és gazdagot. meg feddé arol. hogy miért tisztelné olyan Martyrnak a reliquiáját, a melyre még az Anyaszent egyház szabadságot nem adot volna. azt a tiszteletet pedig az Aszony. a Communion előtt szokta vala tselekedni, az Aszony azon igen fel indulván, és fel tévén magában a boszu állást., Cecilianus püspöké tétetvén. az Aszony anyit mesterkedék ellene., hogy sok pénzivel ki téteté. és Májorinust téteté helyében, ennek halála után. egy Donat nevüt választának helyében, ez is kezdé. azt a veszedelmes, és sokáig tarto eretnekséget

A Donatisták azt tanították., hogy az Anyaszent egyházon kívül valo kereszttség nem jó. és hogy másodsor is meg kellene keresztelni az eretnekeket. Hogy az [193a:] Anyaszent egyház tsak az ő társaságokból állana. erre az okra valo nézve. afrikában mindenüt a hol lelete magok közül valo püspököket és papokat rendelének, minden féle kegyetlenségeket és szenttség töréseket követének a templomokban, a melyeket erőszakal veszik vala el a Catholicusoktól. ugy történék egyszer. hogy a szentelt ostyákat az ebeknek veték, akik is nagy dühöségel reájok rohanának.

A pápa Conciliumot tartván romában. a Concilium ezeket Condemnáló. 313.ban

Az Arianusok az Anyaszent egyház ellen támadván. nem keveseb kárt okozának. Arius Alexandriai pap lévén a kristus ellen kezdé tanítani. mondván hogy az Ige nem volna egy örökségiben. és állattýában az Attyával, ebből következik hogy az ő tanítások szerént, a kristus nem volna valóságos Isten. az Ariánusok atöbb eretnekek modgyára. sok részre oszlának. de abban meg egyeztek. hogy mindenik rész. az Anyaszent egyház ellen volt., az ő részekre nagy hatalmasuak kezdének állani. azért meg

is erősödének, kegyetlen üldözéseket támasztának, de végtire meg szégyenitetének. és az igazság diadalmat vett.

Ezek ellen irtak szent Alexander. az Alexandriai püspök. A nagy szent Athanasius. szent Hilarius. szent Basilus. ⁵ [193b:] szent Ambrus. szent Agoston. szent Fulgentius. mind ezek nevezetesek. mind szenttségekre. mind tudományokra való nézve.

A leg nevezeteseb a⁶⁶¹ leg nagyob és a leg elsőb Concilium generale⁶⁶² ezek ellen tartaték Nicéában 325 ben.

¹⁰ Az V saeculumban.

Ebben az időben támadának a pelagisták, semi pelagisták, a Nestorianusok.

Pelagius, és Celestius valának kezdői a pelagistáknak, ezek mind a ketten Angliai barátok valának, ezek azt ¹⁵ tanították. hogy Ádám, akár vétkezett. akár ne vétkezett volna, de meg kellett volna halni. és hogy az ő vétke csak nékie ártott egyedül. hogy a gyermekek nem születnek eredendő vétkekben. erre való nézve. a kereszttség nem volna szükséges az üdvösségre. meg több illyeneket.

²⁰ Ezek ellen sokat irt szent Hieronimus.

A Nestoriánusok feje volt Nestorius. Constancinapolyi patriárcha, ez azt tanítá. hogy a kristus nem volna a maga személyiben Isten. hanem az Istennek csak fogadott fia volt, és azért el mondhatni hogy a Boldogságos szüz ²⁵ nem volt Isten Anyja, mivel a Fia maga [194a:] személyiben nem volt Isten.

Ez ellen irt szent Cyrillus. az Alexandriai pátriárcha. ezt a tanítást első Celestinus pápa Condemnálá. az Ephesusbéli harmadik Concilium⁶⁶³ generale hasonlot tselekedék. ³⁰

⁶⁶¹ á leg nagyobb és [á-és-ből javítva; az ékezetet nem törölte.]

⁶⁶² generale [Beszúrás.]

⁶⁶³ Concilium [c-s-ből javítva.]

A VII saeculumban.

Ebben az időben támadának a Monothéliták. pauliciánusok

A Monothéliták azt tanították hogy noha két természet volt is akristusban, mind azon által. tsak egy tselekedet, és egy akarát volt benne, amely tselekedet, és akarát. Isteni volt., ezért is neveztetének Monothélitáknak,

Ezek ellen irtak. Elemosinarius szent János. Alexandriai patriarcha, Sophronius. a Jerusalemi patriarcha. és ezeket⁶⁶⁴ Condemnálá. a harmadik Constancinapolyi.¹⁰ és⁶⁶⁵ hatodik Concilium generale. 680 ban

Mahumet is ebben a saeculumban kezdé hirdetni a maga fele sidobol. fele keresztyénségből. és más imit amot ki szedegetet vallását., azt mindenek tudgyák. hogy menyire el terjedet ez a vallás, az Isten azt meg engedte¹⁵ a keresztyének büntetésire. [194b:]

A VIII saeculumban

Ebben a saeculumban. leg főveb eretnekek az Iconoclasták valának, eképpen hivatattanak., mert a képeket kezdék rontani, és az ellen atisztelet ellen támadának, a²⁰ melyel tisztelte az Anyaszent egy ház minden időekben akristus keresztit, képeit, és aszentekét, Leo Görög Császár kezdé oltalmazni ezeket az Eretnekeket, és az utanna valo két Görög császárok hasonló képen oltalmok alá vevék. és ezek nagy rendeletlenségek⁶⁶⁶ követének, második Gergely pápa, és az utánna valoi ellent allának ennek az eretnekségnek, hasonló képen szent Germanus. a Constancinápolyi patriárcha is, és az Istenes Irénéa Császárné idejében. a második Niceai, és hetedik Concilium Generale. Condemnálá ezt az eretnekséget Anno⁶⁶⁷ 30 787.

⁶⁶⁴ ezeket [*et* – beszúrás sokkal sötétebb tintával.]

⁶⁶⁵ és ⟨h⟩ hatodik

⁶⁶⁶ [Helyesebben: *rendeletlenségeket*]

⁶⁶⁷ [Rövidítésjellel:] Aō 787. [a 8-as számjegy javítva.]

A IX saeculumban.

Photius. és Scotiai Janos valának leg nevezetesebbek atöbbi eretnekek között. kik ebben az időben támadának fel.

- ⁵ Photius igen nagy tudományu és⁶⁶⁸ elméjü vala, még világi lévén, avalóságos Constancinápolyi pátriarchát. [195a:] szent Ignáztot aszékiböl kitéteté. és magát szentelteté helyében. mind olyan püspökökel, akik exCommunicatusokra valának. Első Nicolaus pápa ezt meg tudván.
- ¹⁰ exCommunicálá photiust. de ő nem tsak meg veté az exCommunicatiot. hanem még nagy kevélységel a pápát excommunicalni akará, azután igen kezde írni a romai Anyaszent egyház ellen. és azt tanítottá hogy a szent Lélek nem származik a Fiutól. holot ez ellenkezik az Anyaszent
- ¹⁵ egy ház tanításával: Basilius CSaszará lévén. Conciliomot hirdete, a mely negyedik Constancinápolyi, és nyolczadik Concilium Generalé. Anno⁶⁶⁹ 869.ben. és a mely Concilium photiust⁶⁷⁰ le tevé. és exCommunicálá. azután szent Ignáztot vissza helyhezteté székiben de tiz esztendő mulva szent Ignázt meg halván., photius ismét a pátriarchai székben téteté magát. ugyan acsászár segítségével. apápa is Confirmálván választatását.. valóságos pátriarcha volt. de ismét tanításával. a romai Anyaszent egy ház ellen támadván., erre valo nézve apápa. a letétesnek sententiáját adá ki ellene. Leo. a Basilius fia, photiust a székből ki iktatá. és egy klastromban záratá, ahol. meg hala.

Scotiai Janos kezdé eretnekségit. Carolus Calvus alat. és tanítani kezde. a predestinátorol. és az Eucharistiáról [195b:]

- ³⁰ A Tizedik saeculumban semi új eretnekek nem támadának

⁶⁶⁸ és elméjü [s-l-ből javítva.]

⁶⁶⁹ Aő 869.ben.

⁶⁷⁰ photiust [Szóvégi t – beszúrás sötétebb tintával a szóközbe.]

A XI saeculumban.

Ebben az időben támadanak. az új Manicheusok. és Michael. Cerularius.

Michael Cerularius Constancinápolyi patriarcha lévén, 1043 ban. kezde írni a deák Anyaszent egyház ellen.⁵ leg inkább ezeket vádolá, 1. hogy kovásztalan kenyeret szentelne meg, 2. hogy meg fojtot⁶⁷¹ hust ennének, 3. hogy a szakállakat el beretváltatták, 4. hogy szombaton böjtölnek, 5. hogy a nagy böjtnek⁶⁷² első hetin hust esznek, 6. hogy a Niceai symbolumhoz ezt a szót tették,¹⁰ *Filioque*⁶⁷³ azt Az Anyaszent egy ház. meg akarván ezel értetni. hogy a szent Lélek. az Atyától, és a Fiutól származik. de ő ezt véteknek tartá lenni. 7. hogy a deák Anyaszent egy házban miért szabad két egy testvér atyafinak. két egy testvér leányokat el venni, 8. hogy a békeségnek tsokját a mise alatt. miért adgyák a Communio előtt egy másnak, 9. hogy miért nem éneklük nagy böjtben az Alléluját. meg más több ilyen tsekély okokból [196a:] szakada el a görög Anyaszent egyház.

Kilentzedik leó pápa minden tehetségével azon vala²⁰ hogy tévelygéséből⁶⁷⁴ viszá hozhatná. Michael cerulariust., erre való nézve követeket küldé Constancinapolyban. a többi között vala Cardinalis Humbertus *de silvae Candidae*. a kiket nagy tisztelettel fogadá Monomachus (Sászár. a követek Conferentiát tartának a patriarchával., de viszá nem hozhatván⁶⁷⁵ ötet, azért a szent Sophia templomában. exCommunicálák, a patriarchais nagy kevelységel. exCommunicála a követeket, és a pápát, a Császár ki küldé székiből a pátriarchát. mind azon által mar igen el terjedet vala közöttök az el szakadás. noha³⁰

⁶⁷¹ meg fojtot [?] hust

⁶⁷² böjtnek [t – beszúrás sötétebb tintával.]

⁶⁷³ Filioque [Második i – beszúrás sötétebb tintával;] azt [t – beszúrás sötétebb tintával.]

⁶⁷⁴ tévelygéséből [Elírás.]

⁶⁷⁵ hozhatván <oket> ötet, [Törlés a sor végén.]

válának még a görögök között olyan Anyaszent egy házak. a mellyek még a következő saeculumban is a romai Anyaszent egy házal. egyet tartottak, ezen időtől fogvást tart tehát a scysma a görög Anyaszent egy házban⁵

A XIII saeculumban.

Az Albigensesek. noha az előbbeni saeculumban támadtanak fel., de ebben is tartának, és a többi között ezek valának leg inkább el terjedve.,⁶⁷⁶ A Circum Celliones.
¹⁰ [196b:] flagelantes, fraticelli. mind ezek egy kevés ideig háboruságot indítanak az Anyaszent egy házban

A flagelánsok a⁶⁷⁷ közönséges népnek áitatoságából kezdődének. de veztire 1260 ban. eretnekeké lettenek, orosz országban sokan esze gyűlvén processio formára
¹⁵ jártak az uttzákon., ezek övig meztelen lévén. nagy keménységgel disciplinázák vala magokat erre való nézve. eleinte⁶⁷⁸ mindgyárt sok bűnösök meg térnek vala, de veztire azt kezdék hirdetni hogy senki bűneinek bocsánattyát nem veheti hogy ha csak az ő társaságokban nem
²⁰ megyen, és noha ezek világiak valának. mind azon által olyan szabadságot adának magoknak, hogy egy másnak meg gyonván, egy mászt fel is oldozták bűnökből. ezek német országban is el hatának

A XIV saeculumban.

²⁵ A Turlupinusok. és Joannes viclavus kezdek háborgatni az Anyaszent egy házat

A Turlupinusok igen ocsmányok valának. ezek a Delphinatusban. és Sabaudiában kezdődének. ezek mindenek előtt. meztelen jártanak. de nem tartának⁶⁷⁹

⁶⁷⁶ el terjedve., <A> [?] A Circum

⁶⁷⁷ a <h> közönséges

⁶⁷⁸ eleinte [i-n-ből javítva.]

⁶⁷⁹ tartának [Első a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

[197a:] sokáig. mert a bírák ellenek tamadván. a tüzre itélék. mind azokat a kiket meg kaphatának.

Joannes viclavus Anglus pap. volt; esok tévelygéseket tanította. az Isten. akristus. az Anyaszent egy ház. és a szenttségek ellen. esokakban elől jároja volt Calvinusnak. mondám hogy sokakban, és nem mindenben. mert nem tiltá a penitentziának bémálásnak szenttségeit. se az utolsó kenetet, se a Misét. se a szentekhez való könyörgést. ezt Angliában egy néhány Concilium Condemnáló. de végtire a Constanciai Concilium Generale. 10 1414. ben.

A XV saeculumban.

Joannes husz. ez tseh országi⁶⁸⁰ pap vala. és a prágai universitásnak rectora, evolt kezdője a hussitáknak. és a viclavus tévelygésit kezdé tanítani., és azokhoz magától is ada, ezt a Constanciai Concilium Generale Condemnáló, de nem akarván engedelmeskedni. a világi bírák kezében adatván. törvényt látának reája és elevenen megégeték.

Ezt a lutheránusok. és a Calvenisták Martyrnak tartják. 20

[197b:] A XVI saeculumban.

Íbben a saeculumban sok ellenségi támadanak az Anyaszent egyháznak. úgy mint. lutherus, Carlostád. Zuinglius. oecolampadus. Melancton bucerus, osiandres, Brentius, az új keresztyének, Calvinus, az anti trinitariusok. a socinianusok 25

Mind ezeket egy néhányszor Condemnálta a szent szék. és a Tridentinum Concilium Generale. a mely 1545 től, 1563 dig tartá 30

Nem szollunk ezeknek az Eretnekeknek tanításokrol. azokat mindenek tudgyák

⁶⁸⁰ <a> [?] tseh országi [ts betűk is javítva vannak, h – sorközi beszúrás. Ezek a javítások nem Mikestől valók; eredetileg talán *acse országi* volt a szövegben.]

11 Articulus

Az Anyaszent egy háznak akebelében élő rosz keresztyének ellen valo viaskodásáról

K Az Anyaszent egyháznak tsak az ördögök pogányok, sidok. eretnekek. és sismaticusok ellen kellé viaskodni.?

F Már azt meg mondottuk hogy arosz keresztyének⁵ ellen is kel viaskodni.⁶⁸¹

K A rosz keresztyének mi formában támadnak az Anyaszent egy ház ellen? [198a:]

F 1. A midön el fajult rosz erkölcsökel meg gyalázák, a midön okai lesznek annak hogy rosz magok viselésé-¹⁰ kért az Istennek szent nevét káromlani fogják, a hitetlenek, és az Istentelenek.

2. A midön⁶⁸² gyalázásokal csufságokkal. fenyegetéssel,⁶⁸³ rosz példájokkal, rosz tanásokal.⁶⁸⁴ hizelkedéssel. a valóságos hiveket az Isten uttyárol el fordittyák

¹⁵ K A rosz keresztyéneknek el fajulttságok hogy okozza az Isten szent nevének káromoltatását a hitetlenek és az Istentelenek között?

F A midön ahit nélkül valok, és az Istentelenek az Anyaszent egyháznak tulajdonittyák a különös emberek-²⁰ nek meg romlásokat,. azt hozván ki abbol. hogy az Isten el hagyta az Anyaszent egy házat

K Az Anyaszent egy ház miformában oltalmazza magát az ilyen rosz keresztyének ellen?

F Belső suhajtozásival. imádságival; oktatásával. bün-²⁵ tetésivel. jó példa adásával.

K Soké a rosz keresztyéneknek számok?

⁶⁸¹ viaskodni. [a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával. Az alatta levő kérdés előtt nem írta ki a K betűt.]

⁶⁸² A midon [Ékezethiba.]

⁶⁸³ fenyegetésekkel, [g-r-ből javítva.]

⁶⁸⁴ tanásokal. [tanátsokal v. tanácsokal.]

F Sokal több mint a jóknak számok. a veszedelemre
vivő szélyes úton mindenkor többen járnak., és fognak
is járnai, kevesen járnak. az életre vivő keskeny uton.
[198b:]

Matth. 7. 13.

K. Mitsoda gondolattal kel lennünk a sok számu ros
keresztyénekről, és a kevés számu jókról? ⁵

F olyanal. hogy ha, ugy élünk mint a sok számuak;
minden bizonyal⁶⁸⁵ a veszedelemnek uttyán vagyunk, az
fivangyélium szerént, a mint is a veszedelemnek uttyán
vagyunk ha a világ szerént élünk, hogy ha az érzékeny-
ség, a ros kivánság, és a kevésység uralkodik rajtunk, ¹⁰
ennél az igazságnál. semmit gyakortáb nem mond az uj
testamentum, nagyob része pedig a keresztyéneknek a
világ szerént áll, és tsak azt keresik. hogy ros kivánságo-
kot bé tölthesék. tehát. nagyob része közüllök a veszed-
lem uttyán jár, ez iránt magunkot meg vakithattyuk., de ¹⁵
az igazság magában tsak meg marad.

K Mi tarttya az Anyaszent egy házat anyi sok számu
viaskodási között?

F Azt a kristus Jesus tarttya, és igazgattya. az Anya-
szent egyháznak közepette lévén, ugyan azt⁶⁸⁶ vezérelí és ²⁰
segitti szent Lelke által. a mint már ezt bővön meg mon-
dottuk

12 Articulus

Az Anyaszent egy háznak hasznairol

K Melyek az Anyaszent egy háznak hasznai? [199a:]

F Azok a hasznok vagy közönségesen az egész Anya-
szent egyházat tekintik, vagy különösön az ő tagjait. ²⁵

A hasznok⁶⁸⁷ melyek közönségesen az egész Anya-

⁶⁸⁵ minden bizonyal <el veszünk> a veszedelemnek

⁶⁸⁶ azt [Beszúrás.]

⁶⁸⁷ hasznok [a-o-ból javítva.]

szent egy házat tekintik. ezek, az Egyeség. szenttség. közönséges. Apostoli,

A hasznok melyek különösön az ő tagjait tekintik, azok, vagy ezen életre, vagy a más életre valok.

⁵ Azok melyek ez életre valok., a szenteknek egyeségit, és a bünöknek botsánattyát illetik.

Azok melyek a más életre valok. a ditsöséges fel támadást, és az örök életet illetik. már azt meg magyaráztuk hogy mi légyen a szentek egyesége. atöbit is meg magyarázunk.

¹⁰ El fogjuk kezdeni a bünöknek botsánatyán. a mely ezen életet tekénti. és minek elötte szollyunk a fel támadásról., és az örök életről., meg fogjuk magyarázni azt, a mit arról tudhatunk, hogy mi fog következni közönségesen az Anyaszent egy házal., és különösön minden emberel., minek elötte mindenek bé tellyesedgyenek, a mely a testnek fel támadása előtt lesz meg.

¹⁵ K Az Anyaszent egyháznak mindenik tagja különösön nem részesülé azokban a hasznokban melyek az Anyaszent egy házat tekintik közönségesen? [199b:]

²⁰ F Mindenik tag részesül azokban a hasznokban de nem egészen. hanem valamely résziben.

Magyarázat

Mindnyájan ahivek az Anyaszent egy háznak egyeségéhez tartoznak. amint már azt meg mondottuk, de csak egyedül atest nem vesztheti el sohais azt az egyeséget. különösön atagok attól el szakadhatnak, hasonlot mondhatunk az Anyaszent egy háznak szenttséges voltáról. az Anyaszent egy háznak minden tagjai a szenttségre hivatattak, de nem mindnyájan szentek, és akik azok, ³⁰ abból le eshetnek, csak épen az Anyaszent egy ház teste nem eshetik soha tévelygésben, ezek olyan hasznok amelyekben mindenik tag részesül, de valójában, és meg maradando képen azok csak az Anyaszent egy háznak ³⁵ testét illetik, a mint már azt meg bizonyítottuk ide fellyeb

13 Articulus

Hogy abünöknek botsánattya leg első út. a mely által részesülnek az Anyaszent egy háznak hasznaiban.

K Mitsoda modokal részesülünk mi az Anyaszent egy háznak hasznaiban.? [200a:]

F. A bünök botsánattjának modgyával. a mely igen nagy haszna az Anyaszent egy háznak.

Magyarázat

5

Mi mindnyájan az Isten haragjában születünk, az ördögnek rabságában. mikor pedig akristus keresztyénségre hi bennünket. akkor nem talál mi bennünk avéteknél. és a meg romlottságnál egyebet,⁶⁸⁸ nem is lehetnének tehát igazak, se az Anyaszent egy háznak tagjai. az Istennek Fiai, se a kristusnak attyafiai. hogy ha nem vennök büneinknek botsánattját., *A bünnek botsánattját az ő neve által veszik mindnyájan kik ő benne hisznek.*

Act 10. 43.

Az Isten leg először a bünnek botsánattját a keresztségnek szenttségében adgya meg, szent pál mondása szerint. *A kristus meg szentelte az Anyaszent egy házat meg tisztítván viznek feredőjével. az igének általa.*

¹⁵ Ephes. 5 26.

De mint hogy az Isten szabad ajándekival. meg botsatthattya a vétket.⁶⁸⁹ tsak magától, és a keresztségnek külső fel vétele⁶⁹⁰ előtt is. ugyan így is tselekeszik azokkal. kik martyrumságot szenvednek keresztségek előtt. vagy akik meg halnak erős kivánsággal kívánván a keresztséget, a bünnek botsánattját akár mely formában en-[200b:]gedgye meg az Isten. de tellyeséggel szükséges. *A kristus ő magát adta érettünk hogy meg váltana minden*

²⁵ Tit. 2. 14.

⁶⁸⁸ egjebet [Kereszttel jelölt beszúrás, valószínűleg nem Mikestől; vö. 166., 565. és 843. jegyz. is.]

⁶⁸⁹ a vétket [v-a-ból javítva.]

⁶⁹⁰ fel vétele <nel> előtt is.

hamiságtól. és tisztittana magának kivált képen valo népet; jó tselekedetekre igyekezöt mondgya szent pál.

A bűnnek bocsánattya maga az a nagy haszna az Anyaszent egyháznak. mivel tsak egyedül az Anyaszent⁵ egy háznak adta akristus azt a⁶⁹¹ hatalmat. hogy meg bocsáthasa a vétkeket,⁶⁹² és tsak az Anyaszent egy házban lehet a bűnnek bocsánattját venni. mivel az Anyaszent egy házon kívül. nintsen üdveség, és azok akik az ő kebelében nintsenek, bűnök bocsánattját nem vehetik¹⁰ ha tsak tagjaivá nem lesznek.

K Honnét tudgyuk mi azt hogy a kristus hatalmat adot az Anyaszent egy háznak a bűnnek bocsátására.

F A kristus maga szavaiból., a ki hatalmat adot az Anyaszent egy háznak a szenttségeknek szolgáltatására.¹⁵ a melyek által., azt tudgyuk, akristustól. és az Apostoloktól. hogy a bűnök meg bocsátatnak.⁶⁹³ még eröl bővebben fogunk szollani ezután.

K Hogy tudgyuk mi azt hogy tsak az Anyaszent egy házat illeti ez a hatalom.

²⁰ F Mert ez a hatalom természet szerint mást nem **[201a:]** illehet, tsak azokhoz illik. a kiknek azt adgya kegyelem által. azt pedig akristus tsak az Anyaszent egyháznak adta, és azt nem olvasuk. hogy az Anyaszent egyházon kívül adatot volna az a hatalom senkinek is

s. Aug Manua ad laurent cap. 64. lib 1. contr donatist Cap 10. lib. 2. cap 13.

²⁵ K De a nintsené meg irva hogy tsak az Isten bocsáthattya meg a vétkeket?

F⁶⁹⁴ A midön az Anyaszent egy ház. meg bocsáttya a vétkeket, akor mindenkor az Isten bocsáttya meg. az Anyaszent egy ház azt ugy követi mint Istennek szolgálja.

⁶⁹¹ a [Beszúrás.]

⁶⁹² vétkeket,et, [Második *k-t*-ből javítva.]

⁶⁹³ meg bocsátatnak. [Második *t-n*-ből javítva.]

⁶⁹⁴ F <M> A midön az <Az> Anyaszent

és az ő nevében tselekeszi. *Mi az Istennek szolgálai vagyunk.* mondgya szent pál. és az ő helyét tarttyuk.

2 Cor 5. 20
Ephes 6. 20.

K Mind azoknak kik az Anyaszent egyház. tagjai vagyoné hatalmok a bűnt meg bótstáni?

F Nintsen. mivel tsak egyedül az Apostoloknak adta ⁵ a kristus ezt a hatalmat, az Apostolok apüspökökel közlötték, és a püspökök apapokal.

Magyarázat

Ezt a feleletet a bünöknek bótstánattya iránt.⁶⁹⁵ más szenttségekre kel érteni. nem a kereszttségre., mert a mi ¹⁰ a kereszttséget illeti, mint hogy az el. mulhatatlan szük-ség, azIsten ugy akarta hogy nem tsak az Anyaszent egyháznak tagjai. és még az Aszonyok is, hanem még a sidok. az eretnekek is keresztelhesenek. tsak azal a szándé-[201b:]kal legyen a melyel az Anyaszent egy ház ha-¹⁵gya.

A kereszttségen kívül pediglen. a bünnek meg bótstátására két szükséges dolog kivántatik. 1. A Canon szerent valo ordinatio. 2. A törvény szerént valo Missio.

Ezen Conditiooknak fogyatkozásokért, a lutheranus. és ²⁰ a kalvenista papoknak semmi részek nem lehet az Anyaszent egyház szolgálattyában, mivel ök se nem küldettek, se fel nem szenteltettek az Apostolok successoritol.

A második Conditionak fogyatkozásáért., Az Eretnek, sismaticusok. exCommunicatusok⁶⁹⁶ vagy el tiltot pü-²⁵pökök. vagy papok, a bünököt meg nem bótstáhttyák ha szinte a Canon szerént szenteltettek légyenek⁶⁹⁷ is, mert az Anyaszent egy ház. a kinek illik adni a Missiot, azt töllök vagy el vette. vagy attol el tiltotta⁶⁹⁸

K Az olyan papoknak a kik halálos vétékben vannak ³⁰

⁶⁹⁵ iránt <más> más [Törlés a sor végén.]

⁶⁹⁶ exCommunicatusok [ok – sorközi beszúrá.]

⁶⁹⁷ légyenek [ek – beszúrá.]

⁶⁹⁸ el tiltolta [Íráshiba.]

vagyoné hatalmok abünt meg botsatani mivel ök is bűnben vannak.?

F Igen is. és az Anyaszent egyház Condemnálá a donatistákat a 4 dik saeculumban a kik ezel ellenkezőt tanítottanak.⁵

K Miképen botsátták meg a papok a vétkeket?

F A kereszttség, és atöbb szenttségeknél ki szolgál[202a:]tatásában, a mely szenttségekhez a bűnnek botsánattya vagyón ragasztva.

¹⁰ K Mint hogy a kereszttséget fel adhatták. a mint ide fellyeb mondád azok is kik nem az Anyaszent egy ház tagjai. tehát a nem igaz. hogy a bűnnek botsánattya tsak az Anyaszent egy házat illese?

F Az Eretnekek, exCommunicatusok, sidok. hitetlenek., kik a bűnt meg botsátták a kereszttségnek szenttsége által.⁶⁹⁹ azt tsak a kristus nevében adgyák fel. és az Anyaszent egy ház nevében., akiknek abban szolgálatyát követik, ez így lévén. mindenkoron tsak a kristus keresztel. és a kí az ő kezek, beszédek által meg botsáttya²⁰ a vétkeket, ezért is vagyón hogy a gyermekek., a kiket meg keresztelnek, vagy az idősűek, a kik szükségben fel veszik tollök a kereszttséget, részt nem vévén tévelygésekben, hogy ezek az Anyaszent egyházhoz tartoznak, az ő fiai. és tagjai, a szolgáló adot fiakot a valóságos Anyának.²⁵

Aug. lib. I 2. 3. Contr. epist petili lib I. de bap. cap 14.

K Szükségésé az Anyaszent egy háznak szolgálaihoz folyamodni. hogy akár minémü vétkeknek botsánattyt vehesék.

F szükségés az eredendő, és a halálos vetkekért. [202b:]³⁰ de nem a botsánando vétkekért, mert lehet botsánatot

⁶⁹⁹ által. <a melyet> azt tsak [azt tsak <a melyet> fölé írva.]

nyerni a bótánando vétékért. az imádság. az áldozat, a böjt, atöredelmeség. és a jó tselekedetek által.

K Mit értesz azon midön azt mondog hogy a bünök meg bótátattak..?

F Azt értem, hogy azok meg bótátattak. és el töröltet-⁵tek.

Magyarázat

Calvinus azt mérte tanítani, hogy a mikor az Isten avétket meg bótattya,⁷⁰⁰ egyebet nem tselekeszik. hanem hogy azt vétkül nem tulajdonítja, ámbár azok a¹⁰ vétkek fent legyenek is. de az Isten azokat meg nem bünteti.

De az Anyaszent egyház mindenkor azt hitte szent Palal, hogy az Isten azért nem tulajdonítja nékünk a vétkeket. a midön azokat meg bótattya. mert azokat¹⁵ valóságal. el törli, ugy hogy azok nintsenek fent az ő szemei előtt, és hogy azokat meg nem bünteti azután. azért vagyon, mert azok már nintsenek. mivel. *mitsodu részesülés lehet*, mondogya szent pál. *a hamiság. és az igazság közöt, ami sziveink* a kereszttség⁷⁰¹ által. *a szent Lélek templomivá léznek, akristus abban lakozik:* mi képen lakoznék tehát akristus és az ő szent Lelke olyan szivekben, a melyekben avétek lakozik, az igaz tehát. **[203a:]** hogy az Isten nem azért az okért nem tulajdonítja nékünk a meg bótátot vétkeket, mert azok el²⁵ vannak rejtve, és fedezve, hanem azért hogy azok el vannak töröltetve, és nintsenek fent azután.

s. Aug. serm. 2. in ps. 31 num 9.

K A mi érdeminkért bótátatnaké meg a mi vétkeink?

F A kristus érdemlette meg egyedül halála által bünneinknek bótánattyát. mi magunktól. semit nemérdem-³⁰lünk. és mindenért akristusnak tartozunk.

⁷⁰⁰ meg bótattyáttya, [Elírás.]

⁷⁰¹ a kereszttség [Ezt a szót is majdnem végig aláhúzta, de azután törölte a vonalat.]

rom. 8. 17. conc.
Trid. sess 6. de
justifica cap 7.

K A bűnnek botsánattya mitsoda változást. tseleke-
szik mi bennünk?

F A szent Lélek szivünkben jö lakni, és bennünket
Isten fiaivá. és a kristusnak örökös társaivá tészen.

⁵ K A midön már egyszer a bűnnek botsánattját vet-
tük., vagyoné még azután is azon kegyelemre szüksé-
günk.

F Igen is vagyon mind addig amég élünk, mert a mi
gyarloságunk. minden nap sok számu vétékben ejt ben-
¹⁰nünket. a melyekért szükségünk vagyon arra hogy az
Isten nekünk meg botsáson, ugyan ezért kel néki minden
nap mondani *botsásd meg a mi vétkeinket, mi képpen miis
meg botsátunk ellenünk vetetteknek [203b:]*

¹⁵ Mind ezeket bővebben meg fogjuk magyarázni a mi-
dön a szenttségekről fogunk szollani.

14 Articulus

Hogy a hivek közül mindenikének. min kel által menni
minek előtte az örök életet el érje. és leg először
ahalálrol., mely közönséges minden emberekel.

K Mitsoda ahalál.?

s. Aug. serm. 2. in
ps. 48. num 2.

F A léleknek a testől valo el válása. a mely büntetést
lehetetlen el kerülni, a vétéktől fogvást.

rom. 6. 23.

²⁰ Azt mondám hogy a vétéktől fogvást, mivel az ember
nem ugy teremtet volt hogy meg hallyon. és a halál az
olta lett el kerülhetetlenné, a miolta a véték meg rontotta
a természetet

K Mitsoda gondolattal kel lennünk a halálról?

²⁵ F Azt tudgyuk hogy minden bizonyal. mindenikünk-
nek meg kel halni. azt pedig nem tudgyuk hogy mikor.,
mi formában, vagy talám hirtelenül történik. azt is tud-
gyuk, hogy tsak egy szer halunk meg, és a mely halál nem
keresztyéni. azt nem lehet helyre [204a:] hozni, mivel
ahalálon áll. az örökké valo boldogság vagy az örökké

valo⁷⁰² kárhozat., szükséges tehát valójában készülnünk ahhoz a⁷⁰³ rettentő szempillantáshoz. de idején kel ahhoz készülni, mert ambár bizonyosan tudnok is hogy nem történik hirtelenségel. de azt minden nap láttyuk hogy a betegség nem engedi ahhoz úgy készülni a mint kellene. az 5
öregségre halasztani a készületet. a bizonytalan idő, az Isten is akor el hagyhatná az embert. *

s. Aug. in ps. 38. n. 19. serm. 5. de verbis apost n. 15 serm 120. de diversis

K Miképen kel a halálhoz készülni?

F Meg kel valójában visgálni a lélek üsmeretet el kel rendelni mind a lelki, mind a világi dolgokat, és valóságos keresztyéni életet kel élni 10

K Egy valóságos keresztyennek irtoztatoé ahalál.?

F De söt még kívánatosnak kellene lenni, hogy ha a keresztyének úgy élnének a mint kellene. elniek. és ha tsak a mostani életet tekintenék szent pál szerént. leg nyomorultabbak volnának mindeneknél, örömel kel tehát nékik azt az orát tekénteni. a mely végit veti nyomorúságoknak., bé vivén őket abban a boldog-[204b:]ségban a melynek reménségiben áll minden vigasztalások efüldön 15
I Cor 15 19. 20

K Nem tsak egyedül az Apostolokra és a helyekben lévő egy házi szolgákra kellé érteni szent pálnak ezt a mondását. hogy mindennél nyomorultabbak volnánk hogy ha tsak a mostani életet tekéntenök.

F Azt lehet érteni minden keresztyénekre., mert minden valaki keresztyeni életet akar élni annak minden világi kívánságokat el kel hagyni, és tsak Istenért kell élni. magának ellene kel mondani., ellene kel állani a roszt kívánságoknak., szokásoknak, meg kel győzni az akadályokat a melyek minden felől támadnak, el kel szenvedni 25
30

⁷⁰² [A kéziratban hiányosan, *valo* nélkül:] az örökké kárhozat.,

⁷⁰³ ahhoz a <t> rettentő

az emberek üldöztetéseket, gyűlölségeket, tsufságokat, káromlásokat, gyalázattyokot, erőszakoskodásokat; meg kel magát alázni, és mindent el szenvedni inkább, hogy sem mint igazágtalanságban élni, mind ez igen 5 nehéz a természetnek, de mint hogy más boldogab életet remél. az a reménség meg segitti és meg vigasztallya a valóságos keresztyént., mert másként nyomorult volna, és leg nyomorultab az⁷⁰⁴ emberek között

s. Aug in ps 148
num 4. luk. 16. 2.

Szent Agoston nagy bölcsen mondgya. hogy az aki 10 nem ohajttya a más életben valo boldogságot, és aki ezen életnek boldogságában⁷⁰⁵ veti bizodalmat. a, karhozatos állapotban vagyon., ez a mondás meg egyezik az Abrahám. [205a:] rosz gazdagnak valo mondásával.

15 K Rosz keresztyenek kellé tartani az olyat a ki fél a haláltol.?

F Azért félni ahaláltol hogy el választ e földön lévő javainktól és gyönyörűséginktől, a melyekel élnénk örök-ké ha lehetne. eközönséges. de igen meg romlot gondolat. Az Isteni szeretet ki rekesztetet az olyan szivből. a hol 20 arosz kívánság uralkodik, és az olyan kárhozatos állapotban volna, a ki olyan okból félne ahaláltol.

s. Aug. in ps 85
num 11.

De a természetnek gyarloságából félni a haláltol. arra akristus kívánt példát mutatni vigasztalásunkra, szabad ahaláltol félni azért hogy meg tekintvén bűneinket, bizonytalanok vagyunk holtunk után valo sorsunkrol. de 25 mind azon által ahitel, és az Istenben valo bizodalomal. erősítsük meg magunkot, az Istent meg bántanak hogy ha alázatoságal penitentzia tarto lélekel és áldozatul nem vennök tölle ahalált.

s. Aug serm 107.
de diversis n. 3. et
4. 49. Tract in s.
joan num. 12.

30 K kitsodák azok. akiknek leg irtoztatobnak tettzik⁷⁰⁶ a halál.

F Azok akik vétekben élnek. vagy éltenek. és peniten-

⁷⁰⁴ az <e> emberek [Tollhiba.]

⁷⁰⁵ boldogságában [Második g-b-ből javítva.]

⁷⁰⁶ tettzik [i – beszúrás.]

tziát nem tartottak, kik evilágot mindenkor szerették..
kik a földhöz ragaszkodtak. és azal meg elégednek, nehéz/
azt el hagyni a mit szeretünk, de kételenek [205b:] leszünk
akor azt el hagyni. és azt olyan állapotban. a melyben
minden irtoztatonak láttzik

s. Aug. serm 1. in
ps. 30 num 1.

5

K⁷⁰⁷ Mit kel tselekedni hogy el kerülhesük ezt a rette-
gést.

F Borullyunk idején az Isten irgalmaságának lábaihoz.
penitentziát kel tartani, valóságal kel munkálodni azon
hogy el lehesen kerülni azt a nyomoruságot. a melyel
fenyegeti Isten a hamisakot ezekel a szokal.

„Hittalak és nem akartátok, kí terjesztettem kezemet
és nem volt a ki nézné., meg⁷⁰⁸ utáltátok minden taná-
tsomot; és dorgalásimot, el henyéltétek, én is nevetek a
ti veszedelmeteken, és meg tsufollak midön rajtatok tör-
ténik a mitől féltek. midön reátok rohan hirtelen a nyo-
moruság, és aveszedelem mint a szélvész érkezik, midön
reátok jö a haboruság., és a szorongatás. akor segittségül
hinak engem. és meg nem halgatom. reggel fel kelnek és
meg nem találnek engem. azért hogy gyüölték az okta-
tást, és az ur félelmét bé nem vették és nem engedtek
tanatsomnak. és rágalmazták minden feddésimet, az
okáért az ő élettyek gyümölcsit fogjak enni, és az ő
tanátsokkal meg elégítetnek.”

prov. 1 24

Azt el hihettyük hogy ez a fenyegető jövendölés min-
den nap bé tellyesedik. sok számu keresztyéneken, de jaj
an[206a:]nak a ki eröl nem gondolkodik., vagy magát
meg nem jóbbittyá.

s. Aug serm 1 de
verbis domini

30

K Miért akarta Isten hogy a mi utolso oránk. bizony-
talan lenne.?

F Azért hogy mindenik orát ugy tekénttsük mint utol-
so oránkot,. és hogy az ilyen gondolat bennünk vigyá-
zásban tarttson.

s. Aug serm 2. in
ps. 34. num 14.

⁷⁰⁷ K Mit kel [K – megkezdett M-ből javítva.]

⁷⁰⁸ meg <u> [?] utáltátok

15 Articulus.
A⁷⁰⁹ különösön valo Itéletről.

K Hová léssen a lélek minek utánna atestből ki mégyen?⁷¹⁰

Matth. 12 36. 5 F A kristus ítélő széke eleiben mégyen. hogy ót számot adgyon. jó vagy gonosz tselekedeteiről. ez a szám vétel pedig nagy igaságál és szorgalmatoságál mégyen véghez, mivel a kristus azt mondgya. hogy az emberek számot adnak az utolsó napon. leg kisebb haszontalan szavokrol is.

K Miről kel az embereknek számot adni midőn az Isten eleiben mennek.?

2 Cor 5. 10. Apoc 20 12. 13. 15 F A vétekről melyet tselekedtek, gondolattal. szóval., tselekedettel. vagy el mulatásal. arasz példáról. melyet adtanak, amások vétkiről melyekben részesültek, egy szóval minden féle hivatalokrol. és kötelességekről., mert mind ezek meg lesznek fontolva a sánctuarium mértéke⁷¹¹ szerint. **[206b:]**

K Mitsoda szabot rend szerint visgáltatnak meg az emberek tselekedeti?

joan 12 48 20 F Nem az emberek szokások, tartások, és példájok szerint, hanem az örökös igazság szerint ítéltetnek meg az Isten ígéje szerint. a kristus Évangyéliuma szerint. ez az ítéletnek szabot rende. ki ki visgállya meg ha az élete meg egyeziké ez el arendel.

K Kitsoda léssen a bíró.?

joan 5 22. 25 F A kristus Jesus, akinek az Attya hatalmat adot az ítélésre. és aki halála és fel támadása által. biroja lett. az élőknek, és a holtaknak

⁷⁰⁹ A <k> különösön [A betűt vagy javította, vagy szétfutott a tinta.]

⁷¹⁰ ki mégyen? [e–é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁷¹¹ mértéke [e – beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

K Mitől kel leg inkább rettegni abünösöknek ha meg tekintik az utolsó napot.?

F 1. Attól hogy mitsoda szorgalmatoságal. kel számot adni leg kisebről is. 2. a Bironak világos és igazságos voltától, 3. Attól hogy az a bíró akoron irgalmaság nélkül leszen. 4. Attól a gyalázattól. a melyben leszen akoron a bünös. minden segítség menttség. és vigasztalás nélkül, terhelve lévén vétkeivel, gondolkodván haszontalanul. mind azokrol. a melyeket el mulatot az üdvesség el nyerésére, és attól hogy mitsoda bizonytalan az az ora a melyben arra az irtoztato ítéletre kel el menni.

s. Aug. serm. 96 de tempore Horn. 28.

K Mit kel tselekedni hogy ezeket anyomoruságokat el lehesen kerülni? [207a:]

F 1. Most kel magunkot meg itélni hogy meg előzhesük a kristus kemény ítéletit, 2. meg kel engesztelnünk aBírot⁷¹² penitencia tartásunkal., és könyhullatásinkal. 3. szerezzük meg magunknak ajó lelki üsméretnek békeségit. és vigasztalását., akár mely nehezen tegyük is szerit., 4 tarttsuk⁷¹⁴ mindenkor készen magunkot, erre való nézve vigyázunk, és mindenkor imádkozunk, akristus hagyása szerént.

1 cor 11 41.⁷¹³ s. Aug. serm 220. de temp in ps. 37 v. 16. serm. 47. n. 8. luk 21. 36.

K Az ítélet napja irtoztatoé az igaz lelkeknek.?

F Még az igazaknak is kel⁷¹⁵ félni attól anaptól. mert senki nem tudja ha szeretetre, vagy haragra méltóé. hogy ha az Isten irgalmaságal nem bánnék velünk senki meg nem álhatna az ő szine⁷¹⁶ előtt, de az igazakban ez a félelem elegyes bizodalomal. és vigasztalásal. és némelekben örömel.

25 Eccles 9. 1 s Aug. in ps. 129. v. 3. n. 2. s. Hier. in ps. 100. C. 6. n. 2.

K Mihez támaszttyák az igaz lelkek az ő bizodalmost, és vigasztalásokat? az ítélet iránt?

⁷¹² aBírot [B-ből javítva.]

⁷¹³ 41. [I-2-ből javítva.]

⁷¹⁴ tarttsuk<k> [k-n-ből javítva.]

⁷¹⁵ kel <attól> félni attól

⁷¹⁶ szine előtt, [i-e-ből javítva.]

F Az Isten irgalmaságához. és a krisztus érdeméhez. az ő igéretihez, és magok tiszta lelkek üsméretihez.

K Mihez támaszttyák sok igaz⁷¹⁷ lelkek örömeiket. és ohajtásokat amelyel várják azt a napot.?

- 5 F Az Isteni szeretetnek buzgoságához, a mely ohaj-tattya vélek. hogy meg szabadullynak ettől a holt testől, és a mely úgy tekinteti vélek. az ítéletnek napját. mint a krisztus győzedelmének,⁷¹⁸ igazságának. szentséginek, felséginek [207b:] napját, és mint⁷¹⁹ olyan boldog orát.
10 a melyben örökösön meg egyeznek véle.

16 Articulus

Hogy kinek kinek a lelke mitsoda állapotban leszen a különösön valo ítélet után.

K Hová lesznek a lelkek a különösön⁷²⁰ valo ítélet után?

- F Némellyek a paraditsomban, némellyek a purgatóriumban. némellyek a pokolban mennek, mind ezekről
15 bővebben fogunk szollani.

K Mitsoda lelkek mennek a paraditsomba?

F Az olyanok kik meg tartották vagy is helyre hozták kereszttségeknék ártatlanságát. anyira hogy még bocsánando vétekben sem holtak meg.

- 20 K Mitsoda lelkek mennek a purgatóriumban?

F Az olyanok akik meg nem tisztítottak bocsánando bűnökből. halálok előtt, vagy az Isten igazságának tellyeségel eleget nem tettek

K Mitsoda lelkek mennek a pokolban.?

- 25 F Az olyanok, akik halálos vétekben hálnak meg.

⁷¹⁷ igaz [Ékezethiba.]

⁷¹⁸ győzedelmének <napját..> igazságának.

⁷¹⁹ mint <az a> olyan boldog orát. [olyan <az a> fölé írva.]

⁷²⁰ különösön [Ékezethiba.]

K Hová leszén atest azután hogy a lélek ki megyen belölle? [208a:]

F Meg rothad. a földben, és porrá leszén. a fel támadásnak napjáig. De az Isten némelykor különösön valo kegyelméből meg oltalmazza. némely szenteknek testeket a rothadástól. hogy nagyob fényeségel. nyilatkoztassa ki szenttségeket. erről elég példa vagyon. 5

K Honnét tudgyuk mi azt hogy mindenik embernek lelke holta után mindgyárt meg büntettetik. vagy meg jutalmaztatik még világ vége előtt? 10

F Azt a szent irásbol, atraditiobol. és az Anyaszent egy ház vegezésiből tudgyuk, a szent irás erről bizonyágot ad a dus gazdag és a szegény lázár példájában luk. 23 43.

K Menyi ideig maradnak alelkek purgatoriumban?

F A szent irás, se atraditio erről bizonyost nem tanit. 15 se az Anyaszent egy ház erről nem végezet., hanem azt el gondolhattyuk hogy ót maradnak mind addig még cleget nem tesznek az Isten igaságának.

K Menyi ideig kel tartani apurgatoriumnak.?

F A kristus utolso eljöveteléig és nem tovább.

20 s. Aug de civ Dei lib 21. Cap 1. et 16.

K A viaskodo és a szenvedő Anyaszent egyház nem fog tehát örökösön tartani

F Igen is nem, hanem tsak világ végiig, tart. [208b:]

K A gyözedelmes Anyaszent egy ház medig fog tartani? 25

F Mostanában gyülekezik esze. és annak atársaságnak száma akor telik bé a midön a földön és a purgatoriumban lévő Anyaszent egy háznak vége leszén. akoron agyözedelmes Anyaszent egyház egyedül fog tartani. örökké. 30

K A gyözedelmes Anyaszent egy háznak száma eléb miért nem telik bé. hanem mikor vége leszén a földön és a purgatoriumban. lévő Anyaszent egyháznak?

F Azért mert agyözedelmes Anyaszent egy ház társaságának száma. hogy egész lehesen, es a boldogsága tellyes 35 szükséges hogy a választattak kik e földön vagy purgato-

riumban vannak., mindnyájan a paraditsomban menyenek, és hogy atestek. aboldog lelkekel meg egyesülvén., azok is részesüllyenek. aboldogságban mind ezeknek világ végekor kel meg lenni.

17 Articulus

A világ végiről. az Anti kristusrol. Illyés, és Enok el jövelekről. a sidok meg térésekről.

5 K A világnak mikor lesz vége?

F Azt az időt nem tudhatni. hanem azt tudgyuk **[209a:]** hogy az égnek, és a földnek el kel mulni, uj ég, és uj föld leszén, helyében, a hol fognak lakni a boldogok.

K A világ végekor mitsoda állapotok fognak történni?

10 F Leg inkább ezek vannak meg jövendölve, ugy mint.
1. a hadakozások, dög halálok. éhségek. nagy föld indulások., az idő járásának meg bomlása. 2. a keresztyének között a szeretet meg kezd hülni, 3 az Évangélium az egész földön fog prédikáltatni. 4. az Antikristus el fog jöni, 5. Illyés és Enok a földre viszá jönek, 6. a sidok meg térnek.

K A szent irás mit tanit nekünk az Anti kristusrol?

2 thess. 2. 3.

F 1. Hogy gonosz és hatalmas ember léssen. ellene fog állani ajónak. de leg inkább a kristusnak,

2 thes 2 4.

20 2 Hogy Isten gyanánt fogja magát imádtatni.

2 thes. 2 9.

3 Hogy soha nagyob üldözés nem volt az Anyaszent egy ház ellen. mint a melyet ő fóg tamasztani., és hogy sok számu keresztyének hozzája hodolnak.

4. Hogy hamis tsudákat fog tenni a melyekel sokakat
25 el áltat.

5. A szent Atyák azt mondgyák hogy valamit Daniel meg jövendölt volt⁷²¹ Antiochusrol hogy a jérusalemben lévő mindenkori áldozatot el fogja **[209b:]** törölni, azt az

⁷²¹ meg jövendölt volt <Anthiocusrol> Antiochusrol

Antikristusra kel érteni., aki is azon lészen hogy el tö-
röllye az új törvény béli áldozatot. mindenüt valahol fog
uralkodni.

6 Hogy az Anti kristusnak üldözése nem fog sokáig
tartani. a szent irásbol által lehet látni. hogy tsak negyed ⁵
fél esztendeig fog tartani

7 Hogy a kristus ezt az Istentelent meg emészti az ő ^{2 thess. 2. 3. 8.}
szájának lelkével. és az ő ditsőséges el jövele által
töröli.

8 Hogy az Anti kristus el jövele előtt nagy támadá- ¹⁰
sok lesznek az Anyaszent egyház ellen. és sokan meg
tagadgyák ahitet

9 Hogy az Anti kristus, világ vége elöt egy kevés idővel ^{2 thess. 2. 2. 8.}
fog el jöni, és azután minek utánna az Evangyélium az
egész világon predikáltatot volna ¹⁵

K Bizonyosé a hogy még az Antikristus elnem jött?

F Ennek a szonak Antikristus, két magyarázattya va-
gyon, az egyike közönséges. a másika különös, közönsé-
gesen azokat hiják Anti kristusoknak. kik a kristus ellen
támadnak., ezen értelem szerént a szent irás az eretneke- ²⁰
ket antikristusoknak nevezi, tehát ezen értelem szerént el
jött. **[210a:]** ^{1 joan 2 18}

De ha az Anti kristuson azt az Istentelent érttyük. a
ki az utolso üldözést fogja támasztani, és akire a fellyeb
meg mondot bélyegek illenek, a bizonyos hogy még el ²⁵
nem jött. mert még eddig senkire nem illettek azok a
bélyegek.

Hogy pediglen az eretnekek oly Istentelenül a pápát
antikristusnak nevezik. azt el mondhatni hogy ő magok
az anti kristusok káromlásokért. könnyü is meg felelni ³⁰
nékik.

Először. nem lehet nékik az a káromlo gondolattyok
hogy ha azt fel nem teszik, hogy a közönséges Anyaszent
egy ház anyira meg romlot, hogy az ő láthato feje akivel ³⁵
mindenkoron egy volt, akristus ellen támadot volna, a/
ilyen gondolat pedig tellyeségel a kristus ellen volna, aki

azt ígérte az Anyaszent egy háznak hogy mindenkor véle léssen, az igazágnak lelke azt soha el nem hagyja, és a pokolnak kapui az ellen győzedelmet nem vesznek, atehát az Antikristus, a ki akristusnak beszédi ellen tanit.

⁵ 2. Tsak kevés értelemel is által lehet látni, hogy tsak esztelen⁷²² vakságból lehet a pápának tulajdonítani azt. a mi az Anti kristusra illik. **[210b:]**

Grotius. dissert de
Ant. ch. 3 vol.

3 A leg okosabbak a protestansok között. meg vallyák hogy azok. akik apápát Antikristusnak nevezik, ók nélkül tselekeszik.

¹⁰

K Bizonyosé a. hogy még Illyés és Enok el fognak jöni.?

F Azt a szent írásból, és a traditioból tudgyuk. ugyan azért is ragadtattak el aföldről életben.

¹⁵ K Illyés és Enok miért fognak el jöni.?

s. Aug. tract 6. in
s. joan lib 1. de
civ lib 20 C. 29

F Azért hogy ellene ályanak az Antikristusnak. és hogy munkálodgyanak a sidok meg téréseken

K Mint fog velek bánni az Anti kristus?

F Meg öleti őket. és tsak hamar azután meg szegyenitetik a kristus el jövetelével

²⁰

K Bizonyosé a hogy a sidok meg térnek világ vége felé?

osé 1. 7. rom 11.
26.

F Igen is emeg vagon írva mind azó. mind az uj⁷²³ testamentumban

Mostanában pedig a kristus Jesus halálaért való büntetés akadályozza őket a meg térésben. mostanában mint egy lepedő vagon szemek előtt, hogy ne láthasák a jövendöléseknek⁷²⁴ bé tellyesedését, de világ végén az a lepedő el vétetik szemek elől, és akkor meg látták hogy hejában vártak⁷²⁵ más Messiást a kristuson kívül. és

Malaki 4. 5. 6.
Matth 14. 11. s.
Aug de civ Dei lib
18. cap 28.

³⁰ akoron meg térnek **[211a:]**

⁷²² esztelen [le – beszúrás.]

⁷²³ az auj [!] testamentumban

⁷²⁴ a jövendölések<et>nek bé tellyesedését, [Első s (hosszú f) d-ből javítva.]

⁷²⁵ vártak [várták]ból javítva az ékezet áthúzásával.]

18 Articulus

A közönségesen valo fel támadásrol világ végin.

K Mi fog következni világ végin az Anti kristus üldözése és a sidok meg térések után?

F Az Isten parantsolattyából az Angyalok szavokat az egész világra el terjesztik. valamint a hangos trombitáknak szavait, és arra a szora az egész emberi nemzet fel támad egy szempillantásban

Matth 24. 31
I cor 15. 1.

K Mit értesz azon midön azt mondd hogy ahalottak fel támadnak.?

F Azt értem hogy minden embernek lelke a maga testében viszá mégyen

10

K Miképen lehet meg atestnek fel támadása?

F Az Isten minden hatóságával. a ki is olyan könnyen támaszttya fel a testeket a koporsobol. valamely könnyen teremtette semiből.

I Cor 15. 42.

K Meg foghattyuké mi azt hogy miképen mégyen viszá mindenik lélek az elébbeni testében, a ki is anyi saeculumoktól fogvást porrá lette?

15

F Mi azt igen gyengén foghattyuk meg, de hiszük, mert az Isten azt ki nyilatkoztatta, látunk is valami hasonlatoságot ahoz a természetben

20

A buzát el vetik. meg rothad. és abbol a rothadásból más nő, ez a példa noha tellyeségel nem világos. de ebből meg. **[211b:]** láthattyuk az Istennek mindenhatóságát atestnek fel támadásában.

*

s. Aug de civ dei lib 22. Cap 5. Tertull. lib de resurrect carnis

K A test hasonlo állapotban támadé fel. mint a melyben volt halála elöt

25

F Ugyan azon test lészen de más féle állapotban. mivel más lészen az igazaknak fel támadások,⁷²⁶ más agonoszoknak fel támadások.

I Cor. 15

⁷²⁶ fel támadások, <a> más agonoszoknak

1 Cor. 15

K Az igazak miképpen támadnak fel.?

F Ditsőséges testben, és mint⁷²⁷ egy lelki testben

1 Cor 15.

K Mitsoda külömbiségi lesznek aditsőséges testnek.?

F A szent Atyák négyet téznek szent Pál után.

s. Aug de civ Dei
lib 22. Cap 21

5 Először hogy a⁷²⁸ világos, és fényes léssen 2. hogy olyan könnyű és gyors leszen. valamint alélek. 3 hogy olyan subtilis leszen. hogy mindenén által mehet, valamicsodás volt a kristus teste fel támadása után, a ki a házban bé ment. noha az ajtok bé zárva valának. 4. ¹⁰ szenvedhetetlen léssen, az az. hogy semit nem fog szenvedni.

K Miképen támadnak fel agonoszok.?

F Azt el lehet itélni hogy az ő testek a véték miat olyan nyomoruságos és irtoztato állapotban lesznek, valamely ¹⁵ nagy léssen ditsősége a szentek testeinek.

K leszené valaki aki fel ne támadgyon.?

F A bizonyos hogy minden holtak fel támadnak **[212a:]** de a nem oly bizonyos ha az emberek mindnyájan meg hálnaké. a szent Atyák ezen meg nem egyeznek., ²⁰ némellyek azt tarttyák. hogy mindnyájan meg hálnak., és hogy azok kik életben lesznek a kristus el jöveletekor meg hálnak. de mindgyárt fel támadnak., mások meg azt tarttyák. hogy a kik akor életben lesznek. azok meg nem hálnak. hanem egy szem pillantásban meg változnak., és ²⁵ aző testek olyan⁷²⁹ léssen mint ha meg holtak és fel tamadtanak volna és hogy az irás ezert mondgya hogy a kristus az élőknek és a holtaknak bírája.

s. Aug de civ Dei
lib 20 Cap 20.

K Miért mondád ide fellyeb hogy a testnek ditsőségesen valo fel támadása. egyik haszna aközönségesen valo ³⁰ Anyaszent egy háznak.?

F Mert tsak az Anyaszent egy háznak tagjai támadnak

⁷²⁷ mint [n fölött áthúzott pont.]

⁷²⁸ a <l> világos,

⁷²⁹ olyan <v> léssen [Törlés a sor elején.]

fel ditsőségesen, mivel az Anyaszent egy házon kívül nintsen üdveség.

K Az Anyaszent egyháznak minden tagjai ditsőségesen támadnaké fel.?

F Nem. hanem csak kik szentül holtanak meg a többi⁵ halálok után már nem tagjai az Anyaszent egy háznak. mivel az ördögnek irtoztato társaságában lesznek

K A lélek fel támadé atestel.?

F A léleknek nem szükséges fel támadni mivel halhatatlan. [212b:]¹⁰

K Az emberek meg hálnaké még a fel támadás után?

F Nem mert azután meg halhatatlanok lesznek, és többé el nem válik a lélek atestől.

19 Articulus

A kristusnak utolszori el jöveteléről, és a közönséges ítéletről.

K Mi fog törtenni a fel támadáskor?

F A nap és a hold meg homályosodnak. a csillagok¹⁵ helyeket meg változtattják, az egész természet el romol rettentő zugásal., az eget, és a földet atüz meg emeszti. és az emberek meg láttyák akristust nagy ditsőségel. és hatalomal. le szállani a felhőkben. kísérvén ötet a szent Angyalok, és a szentek.²⁰

Matth 24 30
2 petr 3.

K Mi követi még ezeket?

F Először a kristus kereszttye meg fog láttzani, mint gyözedelemnek jele.

Matth 24 30 s.
Chrys. in s. Matth

2 A kristus az ő ítélő székiben fog ülni hogy meg ítéllye az eleveneket és a holtakat²⁵

Matth 25 31
Matth. 19. 28.

3 Maga mellé fogja ültetni a szenteket. hogy véle edgyütt ítéllyek meg az ördögöket, és az Istenteleneket.

1 cor. 6. 2. 3.

K Miért akarja a kristus hogy véle edgyüt ítéllyenek a szentek.? [213a:]

F Hogy fel magasztallya ditsőségeket, az ő meg alázta-
tásoknak szenvedéséért.

s. Aug. de civ Dei
lib 20. Cap 5

2. meg pirullyanak és meg alázattanak ahamisak kik
e földön meg vetették a szenteket.

5 3 Hogy meg mutassa azal. hogy a szentek az ő tagjai
K Mivel minden ember meg ítéltetik halála után akö-
zönséges ítélet tehát haszontalan valo?

F szükséges egy néhány okokra valo nézve.

sap 4. s. Aug de
civ Dei lib 20 Cap
2.

1. Hogy az egész emberi nemzet meg lássa az Istennek
10 tselekedetit. és hogy nagyobb fényeséget és győzedelemel
tessék ki az ő rendelése. a mely ellen oly gyakran károm-
kodnak ahamisak.

2. Hogy mindenek előtt el válasza ajókot a gono-
szoktol.

15 3. Hogy meg jutalmaztasa vagy meg büntesse az embe-
reket testekben. valamint lelkekben

4. Hogy meg nagyobbítsa. a szentek ditsőségit. vagy a
hamisak szenvedésit kinek, kinek érdeme szerént.

Magyarázat.

20 Vagynak olyan vétkek. és jó tselekedetek. a melyek
tsak világ végén tellyesednek bé. és a melyek tsak akkor
jutalmaztatnak. vagy is büntetődhetnek meg. példának
okáért. egy Eretnekség kezdő, nem tsak azért a bü[213b]-
nért⁷³⁰ vétkes, hogy el szakadot az Anyaszent egy háztol.
25 hanem még részesülni is fog mind azokban avétkekben
a melyekben estek, vagy esni fognak világ végüig mind
azok kik az ő tanítására való nézve, el szakadtak, vagy
el szakadnak az Anyaszent egyháztol., az ő vétkei tehát
bé nem telnek, se érdemek szerént meg nem büntetődhet-
nek hanem világ végén.

De meg ellenben., egy Apostol nem tsak azért a jó
tselekedetért érdemel jutalmat a melyet tselekedet. maga,
hanem még mind azért ajóért is, a melyet tselekedtek

⁷³⁰ a bünért <a> vétkes,

vagy tselekesznek mind azok. akiket meg térítet az urhoz predikálása vagy írása által. vagy az ő tanítványi által. időről időre. mind világ vegiig.

Ebből akét példából meg láthattjuk hogy mitsoda rettentő dolog követi arosz példát. és abotránkoztatást. ⁵ és menyire el terjed a jó tselekedet

K Az ítélő napon mi leszén meg más is.?

F Az Angyalok el választtyák a választattakot a megvettettektől, és a választattakot a kristus jobb keze felől állittyák, és amegvettetteket bal keze felől. akoron a ¹⁰ kristus ki mondgya az ítéletet mindenik részre.

A választottaknak azt mondgya, *jövetek el Atyámnak áldottai birjátok az országot mely meg készítetet néktek, evilág fundámentuma fel vetése előtt, mert éheztem [214a:] es ennem,*⁷³¹ *adatok. szomjuhoztam és innom adatok &.* ¹⁵

Azután mondgya a bal felől valoknak, *Atkozottak mennyetek el töllem az örök tűzre, mely készítetet az ördögnek. és az ő Angyalinak mert éheztem. és ennem nem adatok. szomjuhoztam, és innom nem adatok. &* akoron amegvettettek. az örökké való szenvedésre mennek, testben. lélekben, az el választattak pedig testestől. lelkestől. ²⁰ mennek aparadicsomban. hogy az örökké való boldogságban éllyenek a kristusal, és a szent Angyalokal. Math 25 31.

20 Articulus Az örök Életről

K Mitsoda az örök élet?

F Az olyan boldogság amelyben élnek a szentek az ²⁵ égben.

K Mitsoda nével nevezi azírás azt a boldogságot?

F Az Isten és a kristus országának, menyeknek orszá-

⁷³¹ ennem. [m – megkezdett hosszúszerű betűből javítva.]

gának. a Bárány menyegzőjének. alakadalom vendégséginek. agyönyörűség patakának. és az ur örömeinek.

Az Isten és akristus országának. mert abban az életben valo boldogság a, hogy a kristus Isten. s'ember lévén, tellyeséggel valo ura mind azoknak kik az égben vagynak, minden örömel engedelmeskedik neki, a szenteknek, az Istennel. es a kristusal egy akarattyok vagyon

hebr. 2 8

2. Mert a szenteknek addig tellyes boldogságok nem **[214b:]** lészen, valamég akristus egész gyözedelmet nem veszen minden ellenségín. a mely tsak világ végín lesz meg.

A Menyeknek országának. mert az égben vagyon helyeztetve ez az ország. és mind azok kik azt lakják. királyok, mivel a kristusnak örökös társai, akoron magokon és ateremtet állatokon tellyes birodalmok lészen.

sap. 3. 8. Apoc. 1 6.

A Bárány menyegzőjének. mert akor tellyesedik bé a szent szövetség melyet tett a kristus az Istennek Báránnya az Anyaszent egy házal., ugyan akor is egyesülnek meg a szentek a kristusal., ugy anyira hogy mind egyek lesznek véle.

joan 17. 23.

A gyönyörűség patakának. és az ur örömeinek. Mert a szentek bőségél valo gyönyörűségben lesznek akoron., és aző örömök tekélletes és meg változhatatlan leszen.

K Minek nevezi azírás azt a⁷³² helyt, ahol. az örök életnek gyönyörűségivel élnek.?

F Menynek, Paraditsomnak, szent városnak, új jérusalemnek.

Isa. 66. 1

Menynek. mert az írás ugy adgya előnkben a menyet, mint az Isten⁷³³ Ditsőségének lako helyét. és azt mondgya, hogy oda akristusnak kel bé vinni a szenteket

hebr. 9

Apoc. 2 7.

Paraditsomnak, az az. gyönyörűség helyének,

Szent városnak, új jérusalemnek. Mert a város, és a jérusálemi templom, ahol az előtt fénylet az Isten Ditső-

⁷³² a [Beszúrás sötétebb tintával.]

⁷³³ az Isten(lak) Ditsőségének lako helyét.

sége. je-[215a:]lentette az eget. ahol az Isten lakik. és a hol. közli magát a szentekkel oly kegyeséggel.

Apoc 21 2

K Miben áll a más életnek boldogsága?

F Mi azt kinem mondhattuk., mert azt meg kellene próbálni hogy arról lehesen szollani, hanem azt tudjuk hogy soha a szem nem látot. se a fül nem hallot, és soha az embereknek szivekben nem ment a mit az Isten készítet az ötöt szeretőknek.

s Aug. in ps. 145. n. 8

1 Cor. 2. 9.

K Mitsoda foglalatosságok leszen a szenteknek az égben?

10

F Hogy az Istent mindenkor láttyák, imádjyák. szeretik. és örökké ditsérik.

F A ditsőség iránt leszené valamely külömbség az égben.?

F Igen is. mert azok kik inkább szerették az Istent. és inkább követték a kristust a földön, azok nagyob ditsőségben is lesznek, a boldog lelkek mindnyájan egy boldogságban vannak, de némellyek,⁷³⁴ közüllök nagyob tekéleteséggel birják azt másoknál, ugyan ebben is fog állani azö boldogságoknak külömbözése.

Matth 20 9.

20 1 cor 15 41.

K Miért tetted ide fellyeb az örök életet, az Anyaszent egyház hasznai köziben?

F Mert abban aboldog életben tsak azok lesznek. a kik az Anyaszent egy ház tagjai voltak., és a kristus utolszori el jövelete után, az Anyaszent egy ház tsak a boldogokbol fog állani.

25

K Kitsodák azok akiknek részek nem leszen az örök életben? [215b:]

F Mind azok kik az Anyaszent egyházon kívül⁷³⁵ hálnak meg. és mind azok kik az Anyaszent egyházban halálos vétékben meg hálnak, egy szoval mind azok. akiknek nevek nintsen fel irva. az Élök könyvében.

Apoc 20 Matth. 25 1 Cor 15. 50.

30

⁷³⁴ de némellyek, <d> közüllök

⁷³⁵ kívül [Beszúrás sötétebb tintával. lehet hogy idegen kéztől.]

K Az örök élet szemlélésének mitsoda gondolatot kel szívémben. és elmémekben oltani?

1 cor 9. 14. 2 Cor 4. 17. s. Aug in ps. 136. 1.

F 1. Hogy minden erőnkkel azon legyünk hogy oda juthassunk.

5 2. Hogy a földi állapotokat meg vessük.

3. Hogy siránkozunk e földön mint idegenek, és suhajtssuk az eget mint lako helyünket,⁷³⁶

joan 15. s. Aug. in ps 122. n. 1.

4. Egyesüllyünk meg akristusál és kaptssollyuk ugy magunkot hozzája, hogy annak soha vége ne légyen.

21 Articulus. Az örökké való halálrol.

10 K Mitsoda az örökké való halál?

s. Aug de civ Dei lib 13 Cap 2.

F Az Istentől örökké való meg válás., az Isten élete a mi lelkünknek, valamint alélek élete atestnek, tehát a lélek el válva az Istentől. halálban vagyon., az Istentől örökösön meg válva örökké való halálban vagyon

15 K Hová lesznek azok kik erre az örökké való halálra ítéltetnek?

Matth. 5 20

F Az Isten szine elől el lesznek örökösön rekesztve., soha menyekben nem mehetnek **[216a:]**

Mark. 9 45

20 2. örökké kinezni fogja őket lelkek üsméreti, de haszontalanul., mivel meg bánások. meg nem szabadithatya őket nyomoruságoktól.,

Apoc. 20 15
Matth. 25 s. Aug de civ Dei lib 20. Cap 22. Matth. 25. 41. Apoc 20. 15.

3. A tüzes⁷³⁷ tóban vettetnek, az ördögökkel a pokolban mennek.

25 K Mitsodás tűz leszen a. testi és valóságos tűz leszé a?
F A szent irás mint egy meg érteti velünk hogy a pokol béli tűz, valóságos tűz leszen. és a mely természet felet való erővel égeti a lelkeket. és a testeket, meg emésztés nélkül.

⁷³⁶ lako helyünket, <4> [Új bekezdésben:] 4.

⁷³⁷ tüzes [e-é-ből javitva az ékezet áthúzásával.]

K Hit ágazattyaé a. hogy az el vettettek pokolban valóságos tűzben fognak szenvedni.?

F A hit ágazattya, hogy ők örökkül el lesznek válva az Istentől. és a boldogságtól., a mely leg nagyob kinya az olyan teremtet állatnak, aki az Istenért teremtetet volt. ⁵ az is hit ágazattya hogy rettentő szenvedéseket éreznék⁷³⁸ örökké, testekben és lelkekben, minden vigasztalás és könyepség nélkül, az is hit ágazattya, hogy azokat akinokat. a szent irás örökké valo tűznek nevezi, de azt nem tudhattuk bizonyosan hogy ha valóságos materia- ¹⁰ lis tűz leszéné a. vagy nem, a szent irás azt nyilván nem tanította.

K A lelkek pokolban egyaránsu képen fognaké szenvedni?

F A büntetés holmiben nem lészen egyaránsu. de ¹⁵ mindnyájan szenvedik az Istentől valo el válást. és a büntetésnek örökké valo tartását. **[216b:]**

Apoc. 18. 7.

K Bizonyosok vagyunké abban hogy az el kárhozot lelkeknek büntetések örökké fog tartani?

F Ez olyan hit ágazattya, a mely aszent írásra, és ²⁰ atráditiora vagyon építve, és az Anyaszent egyház mindenkor eretnekeknek tartotta, akik ezel ellenkezöt tanítottak

s. Aug. de Civ. Dei lib 21. Cap. 17

K Mit kel tselekedni hogy el lehesen kerülni a kárhozatot., és az örök életben lehesen jutni.? ²⁵

F Keresztyenek kel. lenni. és keresztyénül kel élni.

K El érhettyüké az örök életet magunk erejével?

F Nem. az örök élet, akristus kegyelméből vagyon érdemlette azt meg nekünk halálával. és irgalmaságából adgya azt meg nekünk. ³⁰

K Miért mondgyák tehát hogy szentül élvén örök életet érdemlünk?

F Mi azt meg érdemelyük de nem amagunk erejével mivel nem élhetünk szentül a kristus kegyelme nélkül

⁷³⁸ éreznék [z – hosszú f-ből? javítva.]

ugyan az a kegyelem is érdemli meg nekünk aditsőséget, ez így lévén a kristus meg koronázván szent életünket. a maga ajándekit koronáza meg, és mindenkor csak az ő irgalmaságának tartozunk mindenért

⁵ K Mi formában adatik nekünk a szent életre való kegyelem.?

F A szenttségeken. és azt a mi imádságink., vagy az Anyaszent egyháznak imádsági nyerik meg nekünk. **[217a:]**

22 Articulus.

Az Apostoli symbolumrol. mely magában foglallya rövideden⁷³⁹ mind azt valamit eddig mondottunk.

¹⁰ K⁷⁴⁰ Hol talállyuk fel csak rövideden mind azokat az igazságokat a melyeket eddig mondottál?

F Az Apostoli symbolumban

K Mit értesz az Apostoli symbolumon?

F Értem⁷⁴¹ ahit tételnek formáját., a melyet az Apostoloktól vettük a traditioból.

¹⁵ A Mely eképen vagyon

„1 Hiszek egy minden ható Istenben, menynek és földnek teremtőjében. 2. Es az ő egy fiában a kristus Jésuban. mi urunkban, 3. ki fogantaték a szent lélektől. születék szüz Máriától. 4. ki pontius pilátusnak alatta szenvedet. fel feszitetet, meg hala, és el temeteték, ki szálla alá poklokra. 5 ki harmad napon halottaiból fel támada. 6. ki mene menyekben, és ül a minden ható⁷⁴² Atya Istennek jóbján. 7. A honnan eljö itélni az eleveneket. és a holtakat. 8 Hiszek a szent Lélekben. 9. A közön-

⁷³⁹ rövideden [Keresztel jelölt beírás a sorvégi margón.]

⁷⁴⁰ K [Megkezdett F-ből javítva.]

⁷⁴¹ Értem [É – más megkezdett betüből javítva:] ahit tételnek <azt> formáját., [<azt> beszúrás.]

⁷⁴² minden ha [!] Atya Istennek

séges Anyaszent egy házat., a szenteknek egyeségit, 10. A bünöknek botsánattyát. 11. A testnek fel támadását. 12. Es az örök életet.”

Ez a symbolum a mint meg lehet látni tizen két részből áll. **[217b:]** 5

Az első rész magában foglallya mind azt valamit mondtunk eddig az Istenről, természetiről, tekéleteségiről, A szent Háromságrol. az égnek, földnek, Angyaloknak, és az embernek teremtésekről

A második rész emlékezik az emberek meg váltojáról. 10
a mi urunk Jésus kristusunkrol, Isten. s' Emberöl. és ebben foglaltatik mind a. valamit mondtunk az embernek esetéről. az eredendő⁷⁴³ bünről, és a meg váltonak szükséges voltáról, és mind avalami történt ennek ameg váltonak el jövetelég. 15

A harmadik rész rövideden magában foglallya mind azt amit mondtunk a kristus születésiről.

A negyedik részben értődik mind a valamit mondtunk a kristus életéről. szenvedésiről, haláláról. temetéséről. 20

Az ötödik rész emlekezik rövideden mind arrol valamit mondtunk⁷⁴⁴ akristus fel tamadásáról.

A hatodik rész pedig mind arrol valamit mondtunk a kristus menyben meneteléről. és tulajdonságirol,

A hetedik rész magaban foglallya mind azt a mit mondtunk a különös. és a közönséges itéletről. **[218a:]** 25

A nyolczadik mind azt valamit mondtunk a szent lélekről, és az Anyaszent egy háznak fel állításáról.

A kilentzedikben értődik mind az, amit mondtunk az Anyaszent egy házrol., és az ő tagjainak egyeségekről. 30

A tizedikben foglaltatik a mit mondtunk az Anyaszent egy háznak hasznairol. a melyek közöt első a bünöknek botsánattya.

⁷⁴³ eredendő<bo> bünről,

⁷⁴⁴ mondtunk <rövided> akristus

A tizen egyedikben a mit mondtunk a közönségesen valo fel támadásrol.

A tizen kettődik rész magában foglallya mind azt rövideden, valamit mondtunk az örök életről és halalrol,

⁵ K Vagyoné az Anyaszent egy háznak még bövebben valo vallás tétele ahitről?

F A sok féle eretnekségek okozák. hogy az Apostoli symbolumnak bövebben valo meg magyarázására az Anyaszent egyház egy néhány szót ada ehez a symbolumhoz. azt meg láthatni a Niceai és a Constantinapolyi symbolumban.

De ezen a symbolumon kívül az Anyaszent egy ház bé vette és énekli minden vasárnapon a symbolumot melyet szent Athanásius symbolumjának nevezik.

¹⁵ A szent szék tsinált még a hitről valo vallást a **[218b:]** Tridentinumi Conciliumnak végezése szerént, a melyben a Niceai, és a Constancinapolyi symbolum szerént. fel tétetnek mind azok ahit ágazatok a melyek ellen tanítottak a protestánsok. az utolso saeculumokban. és a nem ²⁰ catholicus valaki nem hiszi valóságal. a mi abban a vallás tételben vagon

Ezt a vallas tételt meg lehet látni ennek az első szakasz-
nak a végin.

23 Articulus.

A Melyben meg mutattyák miképen kellesék élni eföldön. hogy az örök életet el lehesen élni, a melyért teremtettek az Emberek.

Tsak rövideden a keresztyéni életről.

K Mit kellesék eföldön tselekedni hogy meg lehesen ²⁵ nyerni az örök életet a melyért teremtettünk?

F Keresztyenül kel élni.

K Mit értesz akeresztyeni életen.?

F olyan életet értek. mely meg egyezék akristus tanításával.

K Melyek akristus tanítási?

F Tsak két dologból állanak, a világot el kell hagyni, és az Istenhez kel ragaszkodni. *Ne szeresétek. a világot mondgya szent János. sem azokat melyek a világban vannak, ha valaki szereti a világot, nintsen [219a:] abban az Atyának szerelme.* A kristus azt mondotta az Apostolinak és minden keresztyéneknek. *Nem evilágból valok vagytok, el választottalak titeket evilág közül, meg másut azt mondgya. hogy nem szolgálhat senki két urnak, szere-sed ate uradot Istenedet tellyes szivedből, tellyes lelkedből. és tellyes elmédből.* ezek akristus szavai.

1 joan 2. 15
joan. 15 19
Matth 6 24
Matth. 22 37.

K Mit értesz avilág el hagyásán?

F Azt hogy nem kel ragaszkodni atiszteletekhez., a gyönyörűségekhez., egy szoval a rosz kivánságokhoz.

K Miért szükséges a világot el hagyni.?

15

F Mert minden valami evilágban vagyon a testnek kivánsága, szemeknek bujálkodása, és életnek kevélysége. mondgya szent jános.

1 joan 2. 16.

K Mitsoda. a testnek kivánsága.?

F Az érzékenységbéli gyönyörűségekhez valo ragasz-
kodás.

20 s. Aug. tract in
epist 1. s. joan.

K Mitsoda a szemeknek bujálkodások.?

F A fősvénység, vagy szent Agoston szerént, a felettéb haszontalan valo szorgalmatoság.

Confess lib 10 n.
51

K Mitsoda a haszontalan valo szorgalmatoság?

25 s. Aug. lib de vera
religione Cap 49.

F Midön azt akarják tudni vagy látni a mi⁷⁴⁵ ártalmas. vagy haszontalan.

K Mitsoda az életnek kevélysége? [219b:]

F Ezt másut meg mondgyuk a hol a vétkekről szollunk

K Minek nevezik ezen három hajlandoságot?

30

F Rosz kivánságnak.

K Tartozunké ezektől el távozni?

matth 11. 12.
rom 6. 12.
gal. 5. 24.

F Igen is. egész életünkben kel azon munkálodni, és azért erőszakot kel venni magunkon.

⁷⁴⁵ a mi <ab> ártalmas.

K Miért szükséges meg győzni ezen három hajlandóságot?

F Mert minden ros. és vétek ezekből erednek.

K Miért kel nekünk tsak az Istenhez ragaszkodunk.?

s. Aug. Confess
lib 1. Cap 1.

5 F Mert az Isten a mi örökös urunk, ő az örökös jó mindennel néki tartozunk. ő tehet egyedül boldogoká. és ő érette is teremtettünk.

K Miképen ragaszkodhatunk mi az Istenhez?

10 F A jó erkölcsöknek tselekedetek által. az az, a hit, reménség, és a szeretet által.

K Miről lehet meg üsmérni hogy ha az Istenhez vagyunké ragaszkodva, a hit, reménség, és a szeretet által.?

15 F Azt meg lehet üsmérni arról ha engedelmesek vagyunk az Istenhez. és az Anyaszent egy házhoz. mivel tsak ugy rakaszkodunk⁷⁴⁶ az Istenhez, hogy ha meg tarttyuk az ő parantsolatit, és az Anyaszent egy házát, Mind ezekből a miket mondottunk a következik., hogy e földön valo keresztyéni élet abban áll. hogy a vétket el kel kerülni, a jó erkölcsöt kel gyakorolni, az Isten, és az

1 joan 2. 3. 4. 5.
luk 10. 16.

20 Anyaszent egyház pa-**[220a:]**rantsolatit meg kel tartani, ebből áll tehát. rövideden az egész keresztyéni tanítás. ezt a négy dolgot a második könyvben meg magyarázunk.

⁷⁴⁶ rakaszkodunk [A. m. *ragaszkodunk*; ejtés utáni, íráshibás változat.]

MASODIK KÖNYV

A melyben meg magyarázák. hogy mint kel elni
eföldön. hogy az örök életet el lehesen érni⁷⁴⁷

Első Rész

A vétekről közönségesen

Első Articulus

Hogy mi légyen avétek.

Kérdés. Mitsoda a vétek.?

Felelet Az Isten törvényenek által hágása

K Mitsoda atörvénynek által hágása?

F A nem más. hanem vagy gondolni, mondani, vagy
tselekedni, vagy el mulatni az olyat. a mi atörvény ellen ⁵
vagyon.

K Mitsoda kezdetből szegjük meg az Isten törvényét?

F Azt meg szegjük vagy tudatlanságból, vagy gyarloságból, vagy hamiságból. de mindenkor tsak a rosz ki-
vánság a gyükere ennek ahárom rosz kívánságnak. ¹⁰ I Tim. 6. 10.

K Mikor vétünk⁷⁴⁸ tudatlanságból?

F A midön tudatlanságból olyan roszat tselekeszünk
[220b:] vagy olyan jót mulatunk el. a melyről lehetet
volna, és kelletet volna magunkot oktattatni.

K Mikor vétünk gyarloságból.?¹⁵

F A midön el ragadtatunk akisértetnek sebeségítöl. a
magunk gyarloságától., vagy arosz szokásnak erejétől.

K Mikor vétkezünk⁷⁴⁹ hamiságból..?

F. Midön avétket tellyes szándékal. és rosz akaratból.
tselekeszük. ²⁰

⁷⁴⁷ [Ezt a mondatot utólag írta be Mikes a két sor közé.]

⁷⁴⁸ vétünk <rosz kívánságból.?) tudatlanságból?

⁷⁴⁹ vétkezünk [n – beszúrás.]

K Az Isten parantsolattyát tsak akor szegiké meg mi-
kor mi magunk tselekeszük avétket?

rom 1. 32

F Akor is meg szegjük mikor amás vétkeiben részesü-
lünk.

5 K kitsodák azok kik amás vétkeiben részesülnek?

F Azok kik aroszat parantsollyák, azt tanatsollyák,
segittik, vagy ditsérik arosz tselekedetet. vagy azok kik
meg nem⁷⁵⁰ gátollyák aroszat, hogy ha azt meg gátolhat-
nák. szent Pál azt mondgya hogy „méltó ahalálra, nem

rom 1. 32

10 tsak az, aki aroszat tselekeszi. hanem az is aki oltalmazza
azokat a kik azt tselekeszik”

K Hány féle véték vagyon?

F két féle. eredendő. és tselekedendő

K Mitsoda az eredendő bün?

15 F Az a melyel mi születünk, mint Ádámnak fiai.

K Mitsoda a tselekedendő bün? [221a:]

F Az, a melyet akarattal tselekeszük. a midön már az
okoságnak idejét el értük.

20 K Azok kik részegen roszat tselekesznek nem vétkez-
nek tehát. mivel az okoságat nem élhetnek?

F A véték nekik tulajdonitatik hogy ha akarattal. ré-
szegettek meg, mivel akor arosz., melyet tselekedtek,
kezdetiben szánszándékal valo volt.

2 Articulus.

A halálos. és abotsánando vétékröl.

1 Cor 3. 12. 15. s.
Aug. manu ad
laur. cap 64. de
civ Dei lib 21 C.
27.

K Hány féle tselekedendő véték vagyon.?

25 F Két féle, halálos, és botsánando. a szent irásbol ki
tettzik hogy nem minden véték halálos, atraditiobol ha-
sonlot látunk.

K Mitsoda ahalálos véték

⁷⁵⁰ nem [Beszúrás.]

F Az Isten parantsolattyának által hágása. mely lelki képen a lelket meg öli.

K A halálos vétek miképen öli⁷⁵¹ meg a lelket?

F Anyiban meg öli hogy abban alélekben nem lakik az Isten kegyelme és lelke. 5

K Az Istennek kegyelme és lelke élteti tehát alelket.?

F Igen is., valamint a lélek élteti atestet, vályon el a lélek atestől. az ember meg hal, hasonló képen alélek vályon el az Istentől és az ő kegyelmétől. meg hal. [221b:]

s. Aug. de civ Dei. lib 3. C. 2.

K De a lélek nem meg halhatatlané? 10

F Igen is halhatatlan, de it a lelki életről és halálrol vagon szó.

K Miért neveztetik lelki halálnak az a halál. melyet⁷⁵² a halálos vétek okoz? s Aug de Civ Dei lib 13. Cap 2

F Mert el válunk a szent lélektől midön halálos vetket¹⁵ tselekeszünk.

K Mikor vétünk halálosan

F Midön nagy dologban meg szegjük az Isten parantsolattyát. tellyes akarattal.

K Mi következik ahalálos vétekért? 20

F Ez a vétek minket az Istennek ellenségivé téssen. az ördögnek rabjává. és a pokolnak kinya alá vett.

K Mitsoda a botsánando vétek.?

F E könnyeb, és meg botsáthatob vétek.

K Mikor vétkezünk botsánando vétekel.? 25

F Midön a törvény ellen valamely kevés állapotban vétünk, vagy ha szinte nagyoban vétenénk is. de nem szán szándékal.

K Mi következik a botsánando vétekért.?

F Ez a vétek valo meg nem öli a lelki életet, de meg³⁰ gyengitti, keszitti, és vezeti ahalálos vétekre. az Isten elöt nem leszünk oly kedvesek, noha ideig valo büntetést érdemlyen is de a gyakorta irtoztato. [222a:] s. Aug. hom 50. tract. 12 in s. joan

⁷⁵¹ öli <a> meg a lelket?

⁷⁵² melyet <melyet> a halálos [Törlés a sor elején.]

K Nagy vétéké a mikor kevésnek tarttyák abotsánando véték?

F Igen is. mert először ha botsánando is de az Istent meg bánttya, 2. mert arra keveset hajtván lassanként nagyob bünben esnek, és magokot el veszti. 3. mert sokszor a mely véték botsánandonak tarttyák. a halálos. igen nehéz is meg különböztetni mikor botsánando, és mikor halálos.

s. Aug. manua. ad
lauren C. 48.

K Leheté nekünk botsánatot nyerni a magunk erejével. és érdemével. a botsánando vétékért?

Conc Trid. sess 6.
de justificatione
c. 9.

F Tsak akristus véreinek erejével. és az ő kegyelmének érdeme által nyerünk botsánatot akár mely féle vétékért.

3 Articulus

A fő vétkekről közönségesen

K Hany részre lehet osztani a fő vétkeket közönségesen.

F Rend szerént hét részre oszttyák, a melyeket hét fő vétkeknek nevezik.

Először a kevélység, fősvénység, a tisztátalanság, a torkoság, az irigység, a harag, a resttség.

K Miért nevezik ezeket a vétkeket fő vétkeknek?
[222b:]

F Mert rend szerént ezekből származnak és erednek atöbbsi.

K Ezek a vétkek halálosoké mindenkor

F Némelykor halálosok, némelykor botsánandok. halálosok amidön nagy dologban tselekeszik, és tellyes akarrattal, botsánandok a midön. kevés dologban tselekeszik. és nem szánszándékal.

II Rész Különösön a vétkekről

Első Articulus. A kevelységről.

K Mitsoda a kevelység?

F „A magunkhoz való rendeletlen szeretet, a mely nem hogy mindent az Istennek ajánlana. és tulajdonitana, hanem mindent magának tulajdonit.” mondgya szent Agoston.

de civ Dei lib 14
cap 23. Eccli 10
14. 15.

5

K Nagy vétéké a kevelység?

F E leg elsőb, leg nagyob, és leg veszedelmeseb. avétkek között,

Leg elsőb. mert ez által vétkeztek az ördögök, és ebben is eset az első ember.

10

Leg nagyob. mert mindenek felet ebánttya meg egyedül és egyenesen az Istent, és atöb vétkek is ettől származnak.

s. Aug. in ps. 18.

[223a:]
Leg veszedelmeseb, 1. mert még ajó erkölcsök közé is bé szívárkozik, mondgya szent Agoston 2. Mert annak eredetét magunkban hordozuk. és leg utolszor is hagyuk el. 3. Mert mikor akevelység uralkodik a szívben. ajele a meg vettetésnek.

epist 56. et 109.
s Aug. serm l. in
15 ps. 18. n. 14.
s Greg. moral. in
jób lib 34. cap 18

K Miért jele akevelység a meg vettetésnek?

F Először mert a meg vettetéshez illik akevelység. az ördög példájára, a ki is a kevélyek királyának hivatatik. 2. Mert az Isten ellene áll a kevélyeknek. és kegyelmet adgya az alázatosoknak.

20

job. 41. 45. Jacob.
4. 6.

K Mellyek azok. akülömbféle kevelységek a melyekért vétkes lehet az ember.?

F Azok négy félék. a testi. vagy a lelki. atermészet. vagy a természet felet való ajándékokal. magában való ditsekedés. a mely ditsekedés ellenkezik a szent pál mondasival. Mid vagyon a mit nem vettél volna. 2. Azt gondolni hogy az Isten a mi érdemünk jutalmaztatására

1 Cor. 4. 7.

adta ezeket az ajándékokat, vagy pediglen,⁷⁵³ azt hitetni el magunkal. hogy az Isten nekünk valamivel tartozik. 3 magunknak többet tulajdonítani, vagy magunk felől. többet állítani, mint sem a mint kellene. 4. másokat meg⁵ vetni.

K Melyek azok avétkek a melyeket rend szerént okoz a kevelység? [223b:]

2 Cor 12.

s. Greg. moral in
job. c. 31 s. Aug
epist 118. ad janu.
Matth. 18. luk 22.

F A kevelység a mint meg mondok kut feje atöbb vétkeknek., de vannak olyanok a melyek inkább a kevelység¹⁰től származnak mint sem mástól, szent Gergely szerént. ezek⁷⁵⁴ azok, 1. ahejában valo ditsőség. 2. az engedtlenség. 3 aszükség nélkül valo ditsekedés. azt mondám szükség nélkül valo. mert némelykor a meg lehet szent pál szerént. 4 a kepmutatoság, a mely ellen a kristus anyit¹⁵ mondot, 5. a vetekedések, a melyek sem az igazságtól.; sem a szeretettől, sem a szücségtől nem erednek, 6. az igazság ellen valamely dologhoz vakmerő képen valo ragaszkodás. 7. a viszá vonás. egyentlenség. 8. a vallás ellen lévő uj dolgokon valo kapás. 9. a nagyra vagyás, a²⁰ melyet anyiszor kárhoztatta a kristus

K Mitsoda akevelységnek az orvosága?

F Az alázatoság

K Mitsoda az alázatoság.?

de Civ Dei lib 14
c. 13.

F Szent Agoston szerént az alázatoság nem egyéb.²⁵ hanem hogy anyira vigyük az Isteni szeretetet, hogy magunkot meg vessük.

3 Thom 22.
quaest 61.

Az⁷⁵⁵ alázatoság szent Thamás szerént nem egyéb. hanem olyan jó erkölcs. mely meg üsmértetvén⁷⁵⁶ velünk. hogy mik vagyunk, meg határozuk igazán magunkot a szerént a mik vagyunk, és hogy nem keresük se nem³⁰

⁷⁵³ pediglen, [l-d-ből javítva.]

⁷⁵⁴ ezek <pedig> azok, [Törlés a sor elején.]

⁷⁵⁵ A alázatoság [A szövegkörnyezetben többször az névelővel is!]

⁷⁵⁶ meg üsmértetvén [v-i-ből javítva;] velünk. [n – megkezdett k-ból? javítva.]

kivánnjuk. fellyeb valok lenni, se a magunk. se a mások elméjében., mint sem a mint vagyunk. [224a:]

Szent Pál azt mondgya. hogy magunktól semmik vagyunk, minden valami jó vagyon bennünk az Istentől jő. *Ha valaki láttatik magának valaminek lenni; holot semmi, az illyen embert az ő maga⁷⁵⁷ gondolattya tsallya meg.* meg másut azt mondgya. *mid vagyon a mit nem vettél volna ha pedig vetted. mit kevélykedel., mint ha nem vetted volna*

Gal. 6. 3.

1 Cor. 4. 3.

Mind ezekből a következők, hogy az alázatoság tselekeszi azt, hogy mi semmiben ne ditsekedgyünk:, hogy magunkot meg vessük. hogy senki eleiben magunkot ne tegyük, hogy senkit meg ne vessünk, hogy ne keresük az elő menetelt. betsületet, hogy jobban szeresük engedelmeskedni. mint sem parantsolni, hogy mindenben az Isten parantsolattya alá vessük magunkot. és engedelmeskedgyünk felebaratunknak. az Isten rendelése szerint.

Ezeket az utolsó szokot jól meg kell tartani, tudni illik. 1. hogy mindenben. az Isten parantsolattya alá vessük. magunkot, az, az, hogy mindenben engedelmeskedgyünk neki, hogy kivánnjuk meg maradni abban az állapotban amelyben tett, és gyengességünkre való nézve. jobban szeresük az alacson rendet, mind azon által engedelmesgél. és Istenben való bizodalomal. el vessük tőlle a fellyeb való rendet is. hogy ha azt. meg tudhattyuk amenyiben lehet hogy ő hi arra.

²⁵ s Greg. pastoral. pars. 1.

2. Az alázatoság tselekeszi hogy felebarátunknak engedelmeskedünk az Isten rendelése szerint., az az, hogy soha magunkban fellyeb nem emellyük magunkot felebaratunknál. akár mely alá való legyen az emberek előtt, vagy nemzettségiért, tiszttségiért. vagy személyiben való voltáért, mivel lehet alázatoságal. parantsolni. büntetni, inteni, ahivatalnak méltóságát meg tartani. de jól

⁷⁵⁷ maga <d> gondolattya

reá kel vigyazni, hogy ezeket nem kel kevelységből tselekedni., az Isten rendelése., az igasságnak törvénye. az okosság és a szeretet ellen. mivel kevelységből is lehet meg alázni magát. az embernek.

- 5 K szükségesé az alázatoság?
F olyan szükséges hogy a nélkül bé nem megyünk⁷⁵⁸
a menyeknek országában. mondgya akristus

2 Articulus A fősvénységrol.

s Aug. de civ Dei
lib 4. Cap 15

- K Mitsoda a fősvénység?
F A világi jókhoz valo rendeletlen szeretet.
10 K Mikor rendeletlen a világi jokhoz valo rendeletlen szeretet?
F A midön a sziv ahoz vagyon ragaszkodva.
K⁷⁵⁹ Hogy lehet azt meg üsmérni hogy a⁷⁶⁰ sziv avilagi jokhoz vagyon ragaszkodva?
15 F Ezen ött jeleknek valamelyikéről 1. amidön nagy [225a:] örömel kíványuk azokat birni, és hogy mód nélkül félünk azokat el vesztetni, és azoktól meg fosztatni. 2. amidön azokat igasságtalanul., és az Isten törvénye ellen keresük., vagy is akarjuk meg tartani, 3. a midön azokat nagy nyughatatlanságal, és szorgalmatoságal. keresük, 4. a midön azokal szükségünk felet élünk. azért hogy eleget tegyünk a kevelységnek, és a mértékletlenségnek. 5 a midön a szükségesen felyül valot a szegényeknek nem adgyuk.
25 K Miről lehet meg üsmérni hogy a sziv nintsen ragaszkodva a világi jókhoz.
F 1 A midön azoknak birását valóságos boldogságnak

1 Tim 6. s. Aug.
serm 43 de
diversis.

⁷⁵⁸ bé nem megyunk [Ékezethiba.]

⁷⁵⁹ K [F-ből javítva.]

⁷⁶⁰ a [Beszúrás sötétebb tintával.]

nem tarttyuk. se azoknak el vesztésit nyomoruságnak. 2. a midön jobban szerettyük szegénységben élni, mint sem rossz utakon gazdagságot szerezni., vagy azokat meg tartani, 3 a midön nem a rossz kívánságokat keresük. meg elégíteni, hanem csak a szükség és a bé vett jó szokás szerént élni akarunk azokból; 4. amidön másokkal jól teszünk, és a szegényeknek adgyuk a szükségesen felyül valot

K Ez így lévén tehát kevesen vannak⁷⁶¹ akik nem fősvények? ¹⁰

F Igen is mivel nagyobb része a keresztyéneknek a fősvénységért vesz el. sőt még az a nyomoruság hogy kevesen gondolkodnak arról: [225b:]

Magyarázat

Sokan meg tsallyák magokat a fősvénység iránt, azt ¹⁵ tarttyák hogy nintsenek ebben avétekben, amidön olyan utakon keresik, és tarttyák meg a jóságokat, a melyek kárára nintsenek másoknak, a midön aköltségek rendelkezhez képest vagyon. és hogy nem olyan sobrákok mint akik magoktól is szánnják., de emég nem elég, mert úgy ²⁰ is fősvények vagyunk. ha avilági jókhoz kaptssollyuk magunkot szívünket, sőt még az olyan jókhoz is a melyek ős örökünk. ilyen értelemel, kevesen vannak akik fősvények ne volnának, de még jóság nélkül is lehet valaki fősvény. a szegények fősvények, a midön agazdagságot ²⁵ szeretik. és a midön szegénységeken suhajtoznak. és azt nyomoruságnak tarttyák.

K Mik okozák a fősvénységet?

F A kevelység, a minden látásnak tudásnak kívánsága. és a mértekletlenség, mert a világi jokat nem egyébért ³⁰ szeretik, hanem hogy ezen három véteknek eleget tehessenek.

s. Aug. in ps 51⁷⁶²
num 14

s. A confes. lib
3 cap 8

⁷⁶¹ vannak </> akik

⁷⁶² ps 51 <nu> num 14

K A fősvénység nagy vétéké.?

F Igen is, mivel szent Pal azt mondgya, hogy a fősvénység⁷⁶³ gyökere minden roszaknak

K Mitsoda vétkeket okoz rend szerént a fősvénység?

5 F A nagy szent Gergely. hetet számlál elé. 1 arulást. 2 atsalást, 3 ahazugságot, 4. az esküvést.⁷⁶⁴ 5. anyughatatlanságot. [226a:] 6 az⁷⁶⁵ erőszakoskodást. 7 a szegényeken valo könyörületlenséget

K Mikor halálos véték a fősvénység.

10 F Midön inkább⁷⁶⁶ szerettyük avilági jokat az Istennél
K Mitsoda orvosága vagyon a fősvénységnek?

F Az imádság. alamisnalkodás., az akarattal.⁷⁶⁷ valo szegénység. és a halálrol valo elmelkedés. meg gondolván⁷⁶⁸ azt, hogy ahalál erővel el fogja venni töllünk azt
15 a gazdagságot a melyet ugy szeretünk.

3 Articulus

A tisztátalanságról.

K Mitsoda atisztátalanság.?

F olyan véték a melytől irtozni kellene a keresztyéneknek. söt még üsmérni sem kellene.

K Mikor esnek ebben a vétékben.?

20 F 1 A midön tisztátalan dolgot tselekesznek. egyedül. vagy másal. 2. a midön beszélnek, énekelnek, olvasnak. irnak, vagy halgatnak tisztátalan dolgokat 3 amidön olyan személyeket, vagy dolgokat néznek. melyek vétket okozhatnak. 4. a midön helyt adnak a rosz gondolatoknak.
25

⁷⁶³ fosvénység [Ékezethiba.]

⁷⁶⁴ esküvést. [Ékezethiba.]

⁷⁶⁵ a [az helyett;] erőszakoskodást. [második *ko* – beszúrás.]

⁷⁶⁶ inkább (*k-d*-ből javítva.)

⁷⁶⁷ akarattal. [Szóvégi *a-y*-ből javítva.]

⁷⁶⁸ gondolván [*g-v*-ből javítva.]

K Mik okozák rend szerént a tisztátalanságot

F Az Isten arra meg tanit aproféta által., hogy a⁷⁶⁹ kevélység. a torkoság. a bőség. a resztség. a szegényekhez valo **[226b:]** keménység, okozák a tisztátalanságot

Ezek 16 49.

K vagyone meg más is. a mi atisztátalanságra vezethesen? ⁵

F Vagyon. a különböző személyeknek egy másal valo társalkodások; a táncz, a rosz könyvek olvasása

K Mik követik rend szerént a tisztátalanságot.?

F Az elmének vaksága. a szivnek meg keményedése, az ¹⁰ egéségnek rontása. a házi dolgoknak rendeletlensége. a hirtelenkedés. álhatatlanság. az Istenről, és az üdveségről valo feledékenység. ahaláltol valo irtozás, az elmének el fajulása, és gyakorta a penitentzia tartatlanság

K Miképen lehet el hagyni, vagy el kerülni ezt a rut vétket.?

F Az alkalmatoságot kel el kerülni. az imádságot szeretni, a foglalatoskodást, penitentzia tarto életet kel élni gyakorta meg gyonni, gondolkodni gyakorta a halálrol. és az örökkévaloságról. ²⁰

2 Cor 12. 8.

4 Articulus

A Torkoságról.

K Mitsoda a torkoság.?

F A ételnek. és az italnak mértékletlen szeretete.

K Miért mondod mértékletlen szeretete.?

F Hogy meg mutasam hogy az ételnek, és az italnak szeretete lehet jó, és helyes. ²⁵

K Az ételnek, és az italnak szeretete mikor jó és helyes.?

F A midön tsak a szükségre, és az egésseg meg tartására vigyáznak. **[227a:]**

⁷⁶⁹ a kevélység. [Az a helyén először más betűt kezdett.]

K Mikor vétkeznek atorkosággal?

F A midőn mód nélkül esznek. és isznak, 2. nagy kivánsággal. 3 nagy költséggel. 4. mikor kényeségből. az ételben és az italban valogatnak. 5 mikor az egészségnek
5 azal ártanak, 6. mikor a bűjtöt meg szegik.

K Melyik torkoság leg veszedelmesebb?

F A részegség.

K Mitsoda veszedelem követi arészegeseket?

Isai 28 7. oseas
4 12

10 F Azokat ezer féle követheti, az embereknek tsufjai, a maradékjokat szegénységben vetik, élettyeket rövidítettik. az Istennek átkozottai.

K Mik követik atorkoságot?

F Az elmének meg tompulása, a helytelen valo vigaság és beszédek,⁷⁷⁰ a tisztátalanság.

15 K A torkoság nagy vétéké.?

phil 3. 18.

F Igen is mivel szent pál azt mondgya hogy a torkosoknak. ahasok az Istenek

K Mitsoda orvosága a torkoságnak.

Tertull. lib de
jejun s. Leo de
jejun.

20 F A mértékleteség, bűjt penitentzia, ahalálról valo⁷⁷¹ gondolkodás,

5 Articulus Az irigységről

K Mitsoda az irigység? [227b:]

F Az olyan kedvetlenség a melyet érzünk magunkban. a midőn felebarátunk valamely lelki vagy testi hasznos állapotokat bir, a melyek meg sértik a mi magunkhoz
25 valo szeretetet

K Mik okozák az irigységet,?

F A kevélység, és a fősvénység.

K Miért mondád hogy a kevélység okozza az irigységet?

⁷⁷⁰ beszéd.ek,

⁷⁷¹ va [Sorvégi elválasztás után nem folytatta az új sor elején.]

F Mert nehéz a nekünk, mikor valaki nagyobra megyen nálunknál, vagy hozánk hasonló léssen., mert kevéske lévén, nagyobra betsülyük magunkot másoknál.

s Aug serm 53. de verbis Domini.⁷⁷²

K Miért mondád hogy a fősvénység okozza az irigységet?

5

F Mert a földi jókhoz lévén ragaszkodva., azt nehezen szenvedgyük hogy mások olyan jószágokat birjanak a mellyeket magunknak kívánnok.

s. Basil hom. 11 de invid.

K Mik követik az irigységet?

F A felebarátunkhoz való gyűlölség., kívánván néki ártani, örülünk. szomorúságán, szomorkodunk örömin. azután az ember szollás gyalázás.

10

De a miért leg inkább meg kellene utálnunk az irigységet, a hogy hasonlóké téssen minket az ördögökhöz. a ki is tsak irigységből kíván nekünk ártani, mert nem szenvedheti⁷⁷³ azt hogy mi boldogabbak legyünk nálánál.

s Cypr. tract de invid. s. Chrys. hom 4. in s. Matth

15

K Az irigység nagy vétéké. [228a:]

F Mint hogy hasonlokká téssen minket az ördögökhöz. hová lehet tehát ennél nagyobb véték.

20

K Mitsoda orvoságai vannak az irigységnek.?

F Az alázatoság. a sanyargatás. a világi jóknak ellene mondása., mivel ezek a jó erkölcsök nem engedvén hogy szeresük a gyönyörüségeket, és agazdagságokat, és ezekből következik hogy irigységel sem leszünk azokhoz a kik ezeket birják.

s. Basil hom de invid.

25

6 Articulus.

A Haragrol.

K Mitsoda a harag?

F A léleknek oly rendeletlen indulattya a mely sebeséggel mutattya ki a mi nekünk nem tettzik.

⁷⁷² Dñi.

⁷⁷³ szenvedheti [t-z-ből javítva.]

joan. 2. 15

K Mikor helyes és igaságos aharag?

F Midön azal valamely jót akarunk szerezni, vagy valamely rosztat meg gátolni. akristus példája szerént.

K Minek nevezik⁷⁷⁴ a helyes haragot?

joan 2 15

5 F Buzgoságnak zelus.

K Mikor rendeletlen aharag?

F Midön arosz indulatoktól ered.

K Mit hisz rosz indulatoknak.?

F A léleknek⁷⁷⁵ rendeletlen rosz hajlandoságit.

10 K Mitsoda rosz indulatok okozák a haragot?

F A kevélység, mértékletlenség. fősvénység., ezek a rosz [228b:] indulatok kezdeti mind annak. valami rosz, és meg romlóság lehet szivünkben, és azt mindennap próbállyuk. hogy természet szerént hajlandok vagyunk.

15 azok ellen támadni. kik ellenkeznek kivánságinkal.

K vétkezünké olyankor a mikor azok ellen fel indulunk. kik ellenkeznek kivánságinkal. hogy ha a mi kivánságink helyesek. és igaságosok?

F olyankor is lehet az Istent meg bántani aharagal. és ugyan meg is banttyák a midön aharag mód nélkül,⁷⁷⁶ vagy kevélységből valo., mert az ellenzést nem szenvedhetik. és ha⁷⁷⁷ azt szükség nélkül tselekeszik.

K Mikor szükséges meg haragudni.?

25 F Tsak épen akor. mikor gondolhattják. hogy a harag valamely jót szerezhet. vagy valamely rosztat meg gátolhat

K Mik követik aharagot?

F A viszá vonások, veszekedések, gyűlölségek, bestelenkedések, boszu állások, és gyilkoságok.

30 K Az igaságtalan harag nagy vétéké.?

⁷⁷⁴ nevezik a <helyes> helyes haragot? [<helyes> – <helles>ből javítva.]

⁷⁷⁵ A léleknek <h> rendeletlen rosz hajlandoságit.

⁷⁷⁶ mód nélkül, <valo> vagy kevélységből valo., [Törlés a sor végén.]

⁷⁷⁷ ha [Beszúrás.]

F Igen is amidön annak meg türköztetésin nem igyekeznek.

K Mit kel tselekedni hogy a haragot el lehesen kerülni?

F Mindenben ahit és azokoság szerént kel tselekedni, és soha sem az indulat szerént. imadkozni kel. keveset beszélni. és békeséges türönek kel lenni.

Matth 5 22 Ephes
4. 31 s. Ambr. in
ps. 36.

[229a:] 7 Articulus A Resttségről.

K Mitsoda a resztség.?

F Az olyan tunyaság és kelletlenség a mely inkább el⁷⁷⁸ hagyattya velünk köteleségünket. hogy sem mint valamely erőszakot vegyünk magunkon.

K Mikor vét valaki a resttség⁷⁷⁹ miat?

F I Midön köteleségit hivatallyát el mulattya. magát nem oktattattya,⁷⁸⁰ valamely hivattalt amelyre az Isten hita fel nem akarja venni, 2. mikor tsak atunyaságban akarja az időt tölteni; 3 mikor tsak a hejában valóságban foglalatoskodik, a sok beszélgetésben. játékban. szüntelen valo vadászásban, 4 mikor el mulattják az Isteni szolgálatot., és az üdveség keresést, 5 mikor azon nem munkáloznak szüntelen hogy magokat meg jobbítsák. fogyatkosásokbol. és elé menyenek a jó erkölcsben

K Mik okozák aresttséget?

F A kevélység. fösvenység. mértékletlenség., a részegség. mivel azért mulattják el köteleségeket hogy erőszakot nem akarnak venni a rosz hajlandóságokon

K Mik követik a reszttséget?

F A munkához valo unalom. a sok álom. valamely ne[229b:]héz dolgoknak el kezdésehez valo félelem. az

⁷⁷⁸ el <hg> hagyattya

⁷⁷⁹ a resttség <ellen?> miat?

⁷⁸⁰ oktattattya, [oktattyából javítva.]

igaságnak meg utálása., sőt még az olyat is a ki arol beszél.

K A resztség nagy vétéké.?

F Ha a resttség a szívben uralkodik kárhozatos véték.

Matth 25 30

⁵ A haszontalan szolgát vessétek akülső setéttségre monda a kristus

K Mit kel tselekedni hogy el lehesen kerülni a resttséget?

F Meg kel tanulni köteleségünket., a lelki, és világi hivatalunkot, mind azt valami szükséges az üdveséghez. és mind azt valami szükséges a rendhez, tiszttséghez, mesterséghez. a melyekben vannak. a munkát kel szeretni; mindenkor foglalatosságban kel lenni, és erőszakot kel venni magunkon

¹⁵ K Mitsoda orvoságai vannak aresttségek.?

F Az imádság, a munkás élet, penitencia. mindenkor hasznos életben valo foglalatosskodás.

K Mitsoda okokra valo nézve kel ilyen életet élni?

F A halálra, és az örökké valósággra nézve, és más nagy ²⁰ okokra nézve. amelyek köteleznek az üdveség keresésére.,

Első Rész

Közönségesen a jó Erkölcsökröl

K Mit kel tselekedni hogy el lehesen kerülni avétket?
[230a:]

F A jó erkölcsöket kel követni, mivel aki nem jó erkölcsü, a minden bizonyal avétekben él.

²⁵ K Mitsoda a jó erkölcs.?

F Az olyan ajándéka az Istennek, mely mind könnyüség, mind hajlandoságot ad, a keresztyéni élet köteleséginek meg üsmerésire. és végben vitelére.

K Miért mondad azt hogy a jó erkölcs Isten ajándéka?

jacob 1. 17.

³⁰ F Mert az embernek magától nem lehetne az a hajlandosága. ajóra, ha Isten azt nem adná.

K Hány féle jó erkölcs legyen?

F két féle, Theologalis. és moralis.

K Mit hívsz⁷⁸¹ Theologalisnak.?

F Hívom azt a jó erkölcsöt a mely egyenesen az Istent tekénti. 5

K Mellyek a moralis⁷⁸² jó erkölcsök?

F Azok a mellyek a jó szokásokat rendben tarttyák. és a mellyek nem egyenesen az Istent tekéntik

K Hány theologalis jó erkölcs legyen?

F Három, a Hit, a reménség, és a szeretet; könnyü azt ¹⁰ ^{1 cor 13} meg látni. hogy ezek egyenesen egyedül az Istent tekéntik. mivel az Istenben hiszünk a hitt által. a reménség által várjuk hogy ötet birhasuk. és ötet szeretnünk kel.

[230b:]

K Hány moralis jó erkölcs legyen.?

F Noha azok sok számuak., de lehet négy részben ¹⁵ foglalni a mellyeket nevezik a deákok *virtutes Cardinales* mivel ezek mint egy sarkai. és fundamentumi atöb jó erkölcsöknek. ezek pedig azok. Az okóság. a mértékletesség. az erő, az igaság.

K Miért mondád. azt hogy amoralis vagy a Cardinalis ²⁰ jó erkölcsök nem tekéntik egyenesen az Istent.?

F Mert azok egyenesen a mi szokásinknak rendben való vételit tekéntik., a mellyeket azután az Istenhez kel fordítani. mivel ami szokásink tsak akkor jók és helyesek. mikor az Istenért munkálodunk. 25

⁷⁸¹ hívsz [Beszúrás:] Theologalisnak.? [*Theologalisnakból* javítva; első o-t e-re javította és beszúrt egy o betűt.]

⁷⁸² moralis [*m-a*-ból javítva.]

II Rész
Különösön a jó erkölcsökről. először ahitről

Első Articulus
Hogy mi legyen a hitt.

K Mitsoda ahit?

F Az olyan világosság a melyet az Isten lelkünkben öntvén. erősen hiszünk az Istenben, és mind azt valamit ki nyilatkoztatot, ha szinte azt meg nem foghattuk is.

⁵ [231a:] Magyarázat

Azt mondám hogy a hit világosság. mert meg világossittya elménket. és meg üsmérteti véle azokat az igazságokat mellyeket az Isten ki nyilatkoztatot,⁷⁸³ ez a világosság tselekeszi hogy *erősen*⁷⁸⁴ *hiszünk*. az az minden kételkedés nélkül, és tellyes bizodalomal., ez is tselekeszi hogy ¹⁰ *az Istenben hiszünk* az az. hogy bizonyosok vagyunk hogy vagyon egy Isten., akiben kel vetnünk minden bizodal munkot., ugyan ez a világosság tselekeszi hogy hiszük mind azt. *valamit ki nyilatkoztatot, ha azt meg nem fogjuk* ¹⁵ *is*. az az, hogy vannak olyan igazságok. a melyeket mi soha meg nem foghatunk, azt meg foghattuk, hogy az Isten teremtette evilágot. az eget. és a földet. de azt meg nem foghattuk hogy egy Istenségben három különböző személy légyen, noha azt hiszük. mert az Isten ki nyilatkozattatta. ²⁰

K Mitsoda a hitnek fundamentuma?

F Az Isten szava., mert tsak azt hiszük erősen úgy mint hit ágazattját. a mit az Isten mondot. és ki nyilatkoztatot;

²⁵ K Miért hiszük azt erősen amit az Isten mondot és ki nyilatkoztatot?

⁷⁸³ nyilatkoztatot, [Első *t-k*-ből javítva.]

⁷⁸⁴ erősen <hiszek> hiszünk.

F Mert az Isten véghetetlen bölcseségü, és véghet-
tet[231b:]len jó, magát meg nem tsalhattya, se minket.

hebr. 6. 18.

K Miképen tudhattyuk mi azt a mit az Isten ki nyilat-
koztatot nékünk

F Az Anyaszent egy ház által., akire bizta szavainak ⁵
meg tartását és gond viselésit,

K Hol vagyon le téve az Isten beszéde?

F A szent írásban, és a traditióban, ebben a kettőben.
fel találtnak mind azok., valamiket az Isten ki nyilat-
koztatot nékünk ¹⁰

K Mitsoda a szent írás.?

F Az Istennek írásban tététt szavai, a melyek zárva
vannak a szent könyvekben, a melyeket Cannonicusok-
nak nevezik.

K Mitsoda atraditio. vagy a hagyás.?¹⁵

F Az Istennek olyan szavai a melyek nintsenek a Ca-
nonicus könyvekben írva. hanem azokat az Apostolok-
tól vettük, mint egy kézről kézre. az Apostoloktól fog-
vást

2 Articulus.

Az Anyaszent egy ház hatalmárol. a hitt dolgaiban.

K Miért mondád hogy az Isten aközönseges Anya-²⁰
szent egyházra bizta a szent írásnak, és atraditionak meg
tartását? [232a:]

F Mert egyedül aközönseges Anyaszent egy házat illeti
meg különböztetni az igazán valo írást, és traditiót, a
hamisaktól. 2. meg magyarázni és meg üsmértetni velünk ²⁵
avalóságos értelmet atraditionak. és a szent írásnak,

s. Aug. lib 13⁷⁸⁵
contr. faust
Cap 4.

K Miért mondád azt hogy tsak aközönseges Anya-
szent egyházat illeti

⁷⁸⁵ lib 13 <cot> contr.

1 Tim. 3. 15.
Matth. 16. 18.
s. Aug. contr.
cresconium cap
33.

F Mert csak egyedül az Anyaszent egyház tsalatkozhatatlan, és hogy csak azt is kel halgatni, hogy tévelygésben ne essenek

K Mit mondhatni tehát azok felől kik azt tanítták
5 hogy mindeniknek ahivek közül kel tudni magoktól. a szent írásnak értelmét. az Anyaszent egyház segítségé nélkül.?

F Azok kik ezt tanítták tévelygésben vannak. mert ez által ajtot nyíttanak a szabados életre, és az anyi sok féle
10 vallásnak bé hozására,⁷⁸⁶ valamenyi különböző elme vagon az emberek között, mivel nintsen, és nem volt eretnek, aki nem vette volna eretnekségit aszent írásokból. mondgya szent Hillarius. Emind a szent írás⁷⁸⁷ ellen valo tanítás. mind pedig lehetetlen és az okosság ellen
15 valo.

lib 2. ad
constantium. s.
Aug de Trinitate.
lib 1. cap 3

Magyarázat.

2 petr. 1. 20.

Azt mondám hogy ez a szent írás ellen vagon. mivel szent Péter azt mondgya. hogy *az írást nem kel különösen valo magyarázattal magyarázni*, soha nem volt szabad a
20 sidoknak [232b:] hogy ki ki maga hatalmából magyaráza az írásokat., Azt mondám hogy a mind lehetetlen., mind az okosság ellen valo. mivel lehetetlen hogy az együgyűek és a tudatlanok, kik leg többen vannak az emberek között és akik ugy hivattak a hitre valamint a tudosok, hogy
25 azoknak lehesen magyarázni a szent írást, holot olvasni sem tudgyák, és az írásoknak eredendő nyelvit sem értik.

Malach. 2 7.

K Nem érthetnéké meg a szent írás fordításit. ha ő előttök el olvasnák, és a fordítások szerént. itéletet ne tehetnéké. magoktól. az írások értelméről?

30 F Minek előtte itéletet tennének magoktól. a szent írás fordításáról. szükséges volna hogy magoktól. meg tudhatnák különböztetni az igazán valo írásokat a hamisaktól. hogy melyik könyv Canonicus, és melyik nem a,

⁷⁸⁶ bé hozására, [Elírás.]

⁷⁸⁷ a szent írás <v> ellen valo

2. Abban bizonyosoknak kellene lennie, hogy ha azok kik a szent írást fordították. meg nem tsaltáké őket. és azt is. kellene magoktól meg tudni, ha azok a fordítások meg egyezneké a leg elsőben írott könyvekkel., de mind ezek tellyes lehetetlen nekik., tsak azok bizonyosok tehát⁵ ezekben akik az Anyaszent egy háznak meg⁷⁸⁸ tsalatkozhatatlan hatalmát tarttyák. aki is előnkben adgya mind az originalis könyveket, mind azoknak fordításait, a nélkül semmi bizonyost nem lehet tartani., azt [233a:] láttyuk minden nap hogy az írás fordítottok vétének fordítá-¹⁰sokban. gyakorta kellett a protestansok között is a fordításokat meg igazítani. 3. ha szinte a tudatlanok bizonyosok volnának is a hűségel való fordítás íránt., de az ő elméjük igen meg nagyon határozva. hogy ők averseket egy másal meg egyeztethesék, amelyek gyakorta úgy tett-¹⁵zik mintha egy másal ellenkeznének. és ha az első verseket akövetkezendőkel esze nem tudgyák foglalni. a könyvnek értelmét meg nem foghattyák.

K De nem mondhatnié azt. hogy a szent Lélek oktattyá, és világosittya ahiveket fel nyitván szemeket belső világoságal. hogy meg üsmérhesék az írásnak értelmét?²⁰

F Azt el nem mondhatni, mivel láttyuk hogy az ilyen tartás sok eretnkségeket okoz, lutherust példának okáért maga Calvinus. igaz hívnek tartotta lenni; miért tehát nem hiszik midőn azt mondgya hogy az Isten sugarlásá-²⁵bol magyarázta a szent írást, noha ellenkezőt tanított Calvinusal. miért nem mondhatnának hasonlot magok felől az új keresztyének, a reszketők. és a fanaticusok.? mindenik ezek közül el mondhattya. hogy a mely értelmet ad a szent írásnak, a szent lélektől vette, lehetetlen³⁰ pedig a szent léleknek két embernek, két különböző dolgot sugarlani, mivel ő az igazságnak lelke, azt nem sugarolhattya lutherusnak [233b:] hogy a krisztus valóságul jelen nagyon az Eucharistiában. Zuinglusnak pedig

⁷⁸⁸ meg <tsalha> tsalatkozhatatlan [Törlés a sor végén.]

azt, hogy ót nintsen, mind ezekből a következők. hogy ha az emberek közöt nem tartanak olyan meg változhatatlan tudományt. mely az ő elméjeket mint egy kötözve tarttsa, soha semmi közöttök nem lészen bizonyos. avallás dolgában. és minden tanításnak szelétől el hagyák magokat vinni. valamint a gyermekek, a mely a szent irás ellen valo volna

Az Isten bölcsesége által látta mind ezeket előre. meg is orvosolta, kötelezvén minket arra hogy halgasuk az Anyaszent egy házat., és néki engedelmeskedgyünk, meg igérvén azt is hogy az Anyaszent egy ház mindenkor fent marad, és soha tévelygésben nem esik.

3 Articulus A Szent Irásrol.

K Mitsoda a szent Irás?

F Az Istennek. a szent könyvekben bé zárt beszéde, a¹⁵ mellyeket Cannonicusoknak nevezik.

K Miért nevezik a szent könyveket Cannonicusoknak.?

F Mert a szent könyvek, a hitnek szabot rendei, mivel Canon. görög szó lévén, szabot rendet teszen.

²⁰ K Melyek a Canonicus könyvek? [234a:]

F két Canonicus könyvek vannak, az ó testámentumbéli Canonicus könyvek, és az uj testámentumnak Canonicus könyvei. az ó testámentumbéli könyvek. a kristus előtt irattak, az uj testámentumbéli könyveket akristus²⁵ halála után irták.

K Mellyek az ó testámentumbéli Canonicus könyvek.?

F Azok négy félek, 1. a törvénynek könyvei. 2. a historiának könyvei, 3 a ditséretnek könyvei, 4. a proféták⁷⁸⁹ könyvei.

⁷⁸⁹ a proféták <köny> könyvei. [Törlés a sor végén, tollhiba miatt.]

A Törvénynek könyvei ezek. Mojses ött könyvei, úgy mint a Genesis. Exod. leviticum Numerorum Deuteronomum.

A historia könyvei Josué. Birák. Ruth. a kiralyok, négy könyvei, a melyek közül a két elsőt, samuel két könyvinek⁷⁹⁰ nevezik. A chronica két könyvei, a melyeket nevezik paralipomenesnek., az Esdrás első könyve, a második a Nehemiásé, a Tobiás.⁷⁹¹ Judith, Esther. Jób könyvei, és a Makabeusok két könyvei.

A Ditséretnek könyvei, a David soltáros könyve, a¹⁰ melyben száz ötven soltárok foglaltatnak, A példa beszédek, az Ecclesiastes, az Enekek éneke, a Bölcsesség könyve. és az Ecclesiasticus, ezek Isteni ditséreteket, és az életnek modgyait foglalják magokban., noha sokszor. jövendöléseket és historiát⁷⁹² is foglalnak magokban¹⁵ [234b:]

A jövendölések, a négy első proféták könyvei, úgy mint. Isaiásnak, Jeremiásnak, Ezekielnek, Danielnek, Baruk is ezekhez számláltatik. atizenkét⁷⁹³ kis proféták ezek, osiás, Joel, Abdias, Jonás, Mikaeus. Nahum, Habakuk, Zophonias, Haggeus, Zakarias, Malachiás.²⁰

· K Melyek az uj testamentumbéli Canonicus könyvek?

F A kristus négy Évangyelisták által iratot Évangyelliuma, úgy mint, Mathé, Mark, lukáts, és János, az Apostolok tselekedeti lukáts által, az Apostolok levelei, úgy mint szent Pálnak tizen négy levelei, szent jakabnak. egy.²⁵ szent péternek kettő, szent Janosnak három. szent Judásnak egy, és az Apocalypsis. vagy szent János látása.

K A keresztyéneknek kellé olvasni a szent írást?

F Igen is kel. az Anyaszent egy ház azt kívánnya hogy a hivek leg inkább annak olvasásában foglalatoskodgya-³⁰

s. Chrys, hom 2.
in Matth. hom.
10. in s. joan.
hom 1. in epist.
ad rom

⁷⁹⁰ konyvinek [Ékezethiba.]

⁷⁹¹ a Tobiás. <E> Judith, Esther.

⁷⁹² historiát [Szóvégi t-k-ból javítva.]

⁷⁹³ atizekét [Íráshiba.]

nak,⁷⁹⁴ olvasák fő képen. az új testamentumot, a soltárokot. a példa beszédekét. és a bölcseségnek könyveit.

[235a:]

K Mitsoda formában kel olvasni a szent írást.?

F Tisztelettel. alázatosággal. figyelmeteséggel., a mit értünk azt kövesük, a mit pedig abban nem értünk. hidgyük és tiszteljük., és mindenben az Anyaszent egy ház. ítélete alá vessük magunkot.

K Mit kel tselekedni hogy hasznunkra lehesen az a szent olvasás?

¹⁰ F Mind az olvasás előtt, mind utánna. kérjük⁷⁹⁵ az Istent hogy nyissa fel elménket. és szívünket beszédének., és ahoz szabjuk és intezük a magunk viselésit. hogy *ne legyünk hasonló az olyan emberhez aki atükörben nézi magát. és a ki el felejtí hogy mitsodás volt, mihent a*
¹⁵ *tüköröl el veszi szeméit.* mondgya szent Jakab.

4 Articulus

A Traditionak a hitt dolgaiban való méltóságáról

K Meg vagyóné mind az írva a szent könyvekben amit akarja az Isten hogy hidgyük?

F Tartozunk hinni sok olyan dolgokat, a melyek azokban nintsenek fel téve, a mi azokban meg vagyón írva
²⁰ nem tudhattjuk annak valóságos értelmét. más képen. hanem [235b:] a tráditioból. (a hagyásból.)⁷⁹⁶

Magyarázat.

Hogy mitsoda szükséges atraditio. a ki tettik a szent írásból, a szent Atyákból. sőt még azoknak szokásiból is
²⁵ kik azt meg vetik.

⁷⁹⁴ foglaltoskodgyanak, [Másutt *foglaltoskodgyanak*; íráshiba.]

⁷⁹⁵ kérjük [Ékezethiba.]

⁷⁹⁶ (a hagyásból.) [A kéziratban hiányzik a befejező zárójel.]

A szent Írásból. mivel szent Pál azt mondgya a Thessalonika belieknek., hogy hiven meg maradgyanak atraditio mellet, és meg tarttsák atraditiokot⁷⁹⁷ a melyeket vettek tölle, vagy szoival. vagy leveleiben, szent pál sok helyen atraditiora igazittya ahiveket. mivel nem mindent magyaráz meg nékik írásban

2 Thess 2 14.
2 Cor 11. 23. 24:
2 Tim. 2 2.

2 *A szent Atyákból.* szent Ignátz. a szent Peter tanítványa, szent Irenaeus,⁷⁹⁸ aki a második saeculumban élt, Alexandriai szent kelemen, Tertullianus Eusebius, szent Basilius. szent Hieronimus, szent Agoston nem is szollok atöb szent Atyákról., a kik mind egyet mondván. mindnyáján meg vallyák⁷⁹⁹ a traditionak szükséges voltát. *

St Ignat apud Euseb hist Eccle lib 3. Cap 36. s. Iren. lib 3. cap 2. 3. 4. Tertull libr. de corona milit. Cap 3. s. basil. de spiritu sancto cap 27 s Hier. dialog Contr lucif cap 4. s. Clemens Alex. lib de stromat. s. Aug lib de bapt Contr donatis.

[236a:] 3 Azoknak szokásiból is, kik azt meg vetik. mivel a protestánsok sok olyan dolgokat követnek, és hisznek. a melyeket tsak atraditioból tudhattyák, azt hiszik hogy a kisdedeket akár ki keresztelyle meg, de a kereszttsége. jó, mi is így hiszük, de ezt a tartást. sem ök, sem mi meg nem mutathattyuk más képen. hanem atraditioból. ök is nem szombatot. hanem vasárnapot illik, más Innepeket is illenek, Angliában még többet illenek mint másut, atraditioból tudgyuk tehát hogy ezeket a bevett szokásokat kel követni. valamint szent Agoston mondgya

Epist. 118 ad
janua

Sok féle dolgok vannak olyanok a melyeket a protestánsok. nem követik, noha a szent írásban meg legyenek is írva. és azt csak a traditioból és az egész Anyaszent egyháznak szokásiból tudgyuk hogy nem szükséges azokat követni.

⁷⁹⁷ atraditiok,ot [k-t-ből javítva.]

⁷⁹⁸ Irenaeus, [ae helyén tintafolt vagy javítás?]

⁷⁹⁹ meg vallyák [y-o-ból? javítva.]

joan 13

5 Ők nem követik aláb mosást noha azt akristus világosan hagyta, és ha akristus szavait betü szerént. veszük, úgy tettük mint ha ezt a⁸⁰⁰ Ceremoniát szenttségnek rendelte volna, lenni, mondván szent Péternek *ha meg nem mosom lábaidot nem leszen részed velem* és aláb, *mosátok meg egyik a másitoknak labokat valamint én tselekedtem.*[236b:]

10 Azt⁸⁰¹ tsak atraditioból tudhattuk bizonyosan hogy ezen két szokot nem kel betü szerént érteni, és hogy nem rendeltetett szenttségnek a láb mosás.

Act 15

15 Meg más példa. a protestánsok minden kételkedés nélkül meg eszik avért, és a fojtot hust valamint mi, epedig tellyeséggel ellenkezik az Apostolok Jérusalemben tartott Conciliumnak parantsolattyaival. a mely ezeket *hagya. Tettzet a szent léleknek és mi nekünk, hogy egyeb terhet ne vetnénk ti reátok, hanem eszükséges dolgokat,*⁸⁰² *tudni illik, meg tartoztassátok magatokat azoktól a melyek a bálványoknak áldoztattak, a vértől, és a*⁸⁰³ *fojtot hustól*

20 Azt pedig tsak a traditioból tudjuk hogy ez a tilalma az Apostoloknak tsak időre való volt

A protestánsok kételenek tehát amagok tanítások ellen is. sok dolgokban a traditiót halgatni.

K A tráditiónak Méltosága nagyé?

25 F Az Isten Igéjének méltosága egyaránsunak kel lenni, akár az írásoknak, a kár atraditiónak uttyán jöt légyen, az, az Isten szava, akár egy képen, akár más képen. azt meg bizonyítottuk az ide félyeb meg nevezet szent Atyák írásiból. és szent Chrysostomus erről világosan szol [237a:]

hom 4. in 2 epist
ad thessa

⁸⁰⁰ a [Beszúrás sötétebb tintával.]

⁸⁰¹ Azt [t – későbbi beírás.]

⁸⁰² dolgok,ot, [k-t-ből javítva.]

⁸⁰³ a fojtot hustól [a névelő előtt f-et vagy h betűt kezdett.]

K Miképen jöhet mi hozánk az Isten szava mely irásban⁸⁰⁴ nintsen?

F Az Apostolok akristustol tanulván, meg tanították azokat apüspökököt a kiket fel szenteltek,⁸⁰⁵ azok apüspökök meg tanították az utánnok valojokot, azok meg másokot, eszerent tehát az igazság meg maradot az Anyaszent egy házban kézről kézre.

K De az a fel nem iratot⁸⁰⁶ szó. annyi szájon menvén által idővel nem szenvedhetetté nagy változást?

F Nem. mert 1. az Anyaszent egy ház a szent Lélektől¹⁰ vezetetvén. azt el nem hagyja soha meg. sem. engedí hogy tévelygesben esék. 2. Anyaszent egy háznak bizonyos és meg tsalatkozhatatlan⁸⁰⁷ regulája vagyon hogy meg üsmérhese a valóságos traditiot a hamistol, a melyet meg tanulhattuk szent Agostontol úgy mint. Az Anyaszent egy ház tsak azt tarttya Apostoli tráditiónak. a melyet közönségesen tarttyák, és tanittyák mindenüt az egész⁸⁰⁸ Anyaszent egy házban, noha ne tudhasák is annak kezdetit.

¹⁵ lib 5. de bapt
Contr donatistas
Cap 24.

K Miért bizonyos és meg tsalatkozhatatlan ez a regula?²⁰

F Mert lehetetlen hogy az egész keresztyének kik az egész földön vannak, a kik egymásnak soha hirit **[237b:]** nem halották, és akiknek különböző nyelvek és szokások vagyon. ahit ágazattyán kívül, úgy meg egyezhesenek²⁵ hogy egyet tanítsanak, és tarttsanak a vallás dolgában. hogy ha tsak. azt a tanítást, és tartást azon egy mestertől nem vették volna, aki el küldvén tanítványit egyenlő oktatást és rendelést adot nékik.

⁸⁰⁴ irásban <n> nintsen?

⁸⁰⁵ fel szentel,tek, [fel szentek,ből javítva; a k betűt l-re javította.]

⁸⁰⁶ iratot [irotból javítva; az o betűt a-ra javította és beszúrta az ot betűket.]

⁸⁰⁷ meg tsalatkozhatatlan [Második a-h-ből javítva.]

⁸⁰⁸ egész [é-y-ből javítva.]

K Nem történhetett meg, hogy valamely tanítás vagy szokás, mely az Apostolokéval ellenkező volna. tsak las-sanként az Anyaszent egy házban bé szivárkozáván., azt mindenüt bé vették, a mely változást azután sok idővel
5 vették észre?

F A lehetetlen hogy ha nagy dologra értődik a tanítás vagy a szokás, nagy okból azt meg láthattuk.

I A kristus meg ígérte Anyaszent egy házának hogy soha tévelygesben nem esik,

¹⁰ 2 Az okosság ellen volna meg is gondolni hogy mindenüt meg változtassák⁸⁰⁹ az olyan tanítást és szokást. amelyet közönségesen vették bé, úgy hogy valaki azt észre ne vegye. és hogy az ellen valamely vetekedést, és ellen tartást ne⁸¹⁰ inditanának. [238a:]

¹⁵ 3 Soha semi olyan nevezetes új dolog nem támadot az Anyaszent egy házban. hogy azt meg ne üsmerték volna és azonal nem Condemnálták volna azt. akezdőivel együt.

4. Ez a változás nem lehetne meg. hogy ha tsak egyszerűsers mind meg nem változtatnák mind azt valami a⁸¹¹ könyvekben vagy on irva. és a melyek el vannak terjedve mindenüt. az Apostolok idejétől⁸¹² fogvást. azokban a könyvekben pedig fel vannak téve mind azok. a mit hiszen és tart az Anyaszent egy ház. és valamit tartot és
²⁵ hit minden saeculumokban. az ilyen változás tehát. mind az okosság ellen volna. mind pedig lehetetlen

K Mi következik tehát mind ezekből?

F Midön valamely dolgot az egész Anyaszent egy házban közönségesen egyaránt hisznek, tanítanak, és

⁸⁰⁹ hogy mindenüt meg változtassák <ho> az olyan

⁸¹⁰ ne <inditattanák> inditanának.

⁸¹¹ valami a könyvekben [Az *a* névelőt a sor végén *k* betűvel akarta folytatni, de csak a kezdőszárát írta le.]

⁸¹² idejétől [t-r-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

követnek, nem tudhatván annak kezdetét. a bizonyos jele *
Tertullianus, és szent Agoston szerént. hogy a nem ujon-
tában találtatot dolog. hanem az Apostoloktól száрма-
zot., a kik el terjedvén az egész világra. egy lélekben.
tanították és rendelték. mindenüt. mind azt. valamire a 5
kristus tanította őket.

Tertull. de prescrip. cap 20. 21. s. Aug. lib 5 de bapt Cap 24 et epist 118 ad Janua.

K Az Anyaszent egy ház. vigyázé atraditiona a mi a
szent irást illeti? [238b:]

F Igen is vigyáz két dologban. 1. tsak azokat a könyve-
ket üsméri szent irásoknak., a melyeket traditioból tud 10
azoknak lenni. s. Aug. lib 2. de
doctrina
christiana Cap 8.

2 Hogy a szent irásokat tsak a traditio szerént magya-
ráza.

K Az Anyaszent egy ház mindenkor azt hitte tehát. az
Apostoloktól fogvást. valamit mostanában hiszen? 15

F Nintsen külömben. mivel az Anyaszent egy ház tsak
azt hiszi mais, a mit az Apostolok idejében hitt.

K Az Anyaszent egy házban valo bé vett szokások. az
Apostoloktól maradtanaké?

F Az egész Anyaszent egy házban mindenüt közönsé- 20
gesen bé vett szokások, ugy mint a nagy böjt, a kereszt
vetés, a kisdetek kereszteltetése, az Apostoloktól mara-
dot. ezekről bővebben szollunk másut.

5 Articulus

A Conciliumoknak, és a szent Atyáknak auctoritásáról.
a hitnek dolgaiban..

K Mit tselekszik az Anyaszent egy ház. midön vala-
mely vetekedés támad a hivek között a hit dolgában? 25

F Az Anyaszent egy ház aról végezést téssen vagy a
pápa, vagy a püspökök által., a kik is meg tartoi atradi- 2 Tim. 2 2
tionak szent pál szerént,

K Mikor szokás Concíliumot tartani? [239a:]

F Rend szerint mikor valamely kérdés támad a hit dolgában, vagy valamely nagy dologról kel rendelést tenni,

⁵ K Hány féle Concilium vagyon?

F A Concilium vagy Generalé. (közönséges.) vagy nationale.⁸¹³ (nemzetbéli.) vagy provinciále, (tartománybéli) vagy diaecesis. (egy⁸¹⁴ püspökségbéli.) A Concilium generale, az egész világon lévő püspököknek gyülekezetiből áll, A nationale. tsak egy féle nemzetből való püspököknek gyülekezetiből áll, A⁸¹⁵ provinciále., egy tartományban lévő püspököknek gyülekezetiből. A diaecesis. egy püspökségben levő Clericusoknak gyülekezetiből áll a püspök engedelmeiből.

¹⁵ K Tsak a püspökök vannaké jelen a Conciliumokban.?

F Más fele papi renden lévőknek is lehet jelen lenni vagy szokásból. vagy rend szerint, de tsak a püspökök voxolnak vég képen. és ök vannak ót ugy mint Birák.

K Régi szokása a Concilium tartás?

²⁰ F Az Apostolok kezdék ezt a szokást. jérusálemben, és annak a Conciliumnak végezése eszerént kezdődik.⁸¹⁶ ugy tettzet a szent Léleknek és mi nekünk.

Act 15.

K Miért éltek az Apostolok ilyen szokál.? [239b:]

²⁵ F Hogy meg mutassák a szent Léleknek jelen valo létit, az olyan szent gyülekezetekben, és hogy a szent Lélek teszi a végezéseket

K A Concilium ahit dolgában valo végezése tehát tsalatkozhatatlan?

³⁰ F A közönségesen valo Conciliumoknak ahit dolgában valo végezések. igen is tsalatkozhatatlan., a más féle

⁸¹³ nationale [*nationáléből* javítva az ékezet áthúzásával.]

⁸¹⁴ (egy <püspök>) (püspökségbéli.) A [*a*-ból javítva.]

⁸¹⁵ A [*a*-ból javítva.]

⁸¹⁶ kezdodik. [Ékezethiba.]

Conciliumoknak is végezők tsalatkozhatatlanok hogy ha azokat bé veszi az egész Anyaszent egy ház:

K Miért tsalatkozhatatlan a közönséges Conciliumoknak végezők ahit dolgában?

F Mert azok aConciliumok az egész Anyaszent egy ⁵ háznak képit viselik; akinek meg ígérte akristus hogy soha tévelygésben nem esik.

K Miért tészí az Anyaszent egyháznak bé vétele tsalatkozhatatlaná az olyan Conciliumoknak végezők a melyek nem közönségesek? ¹⁰

F Mert az a bé vétel bizonyos jele hogy azoknak a Conciliumoknak végezők meg egyeznek az Anyaszent egy háznak hitével. és a traditioval. amely bizonyos régulája ahitnek

Magyarázat ¹⁵

Hogy meg lehesen jól érteni ezt a feleletet, azt meg kel tudni, hogy soha az Anyaszent egy ház. a Conciliumban más-[240a:]-képpen nem végez hanem a szent⁸¹⁷ írás és a traditio szerént. a mely két meg tsalhatatlan régulája ahitnek, midön vetekedés támad a szent írásban lévő ²⁰ valamely versnek értelmin, a mint esokszor történt. mivel az eretnekek mindenkor viszá élnek annak értelmével. veszedelmekre. olyankor az Anyaszent egy ház atraditio-ból meg magyaráza azt a verset., fel menvén⁸¹⁸ az Apostolok idejéig. valamint azt meg mutattuk, hogy tsak a ²⁵ tartatik Isteni és Apostoli tráditionak, a melyet tanítanak. és tanítottak mindenkor az Anyaszent egyházban. mindenüt. Egy néhány féle képen lehet meg üsmérni hogy lia az egész Anyaszent egy ház⁸¹⁹ meg egyeziké a hitben. és a tartásban., Az első a, hogy öszve kel gyüteni az egész ³⁰ világon lévő püspökököt, kik gondviselői az Isten beszédnek, hogy adgyon számot mindenik püspök a maga

⁸¹⁷ szent [nt-m-ből? javítva.]

⁸¹⁸ fel menvén [f - megkezdett m-ből javítva.]

⁸¹⁹ egy ház <e> [?] meg egyeziké

2 petr. 3. 16.

püspökségiben lévő traditiorol., ugyan ezt is követik a Generale Conciliumban, de mint hogy nehezen lehetnek az olyan gyülekezetek. azért annak könyeb uttyát talál-
ták. hogy bizonyosok lehesünk az Anyaszent egy ház
5 traditiojában. mivel mikor a pápa végez valamiről., azt az Anyaszent egy házak bé veszik, mikor pedig valamely vetekedés támad, a püspökök arol. végeznek, vagy magok, vagy a Nationalis, vagy a provincialis gyűlésekben. az ő végezéseket romában viszik. [240b:] a pápa Confirmálya, és mindenik Anyaszent egy ház bé veszi, ez a bévetele az egész Anyaszent egyháznak, az ilyen különösön valo Conciliumnak végezésit. meg bizonyittya a traditio-
10 nationak meg egyezésit. és az ilyen különösön tett Concilium, a⁸²⁰ melynek végezésit közönségesen veszik bé.
15 tsak nem anyit téssen. mint egy Concilium Generale. sok volt olyan Concilium a mely noha nem volt is Generale. de mint hogy végezésit közönségesen bé vették, azért Generalenak tarthatik. az első Constancinapolyi Concilium, nem vala ugy hirdetve hogy Generale lenne. hanem
20 Nationale. de mint hogy minden végezésit közönségesen bé vette az Anyaszent egyház, azért ugy tartatik mint második Concilium generale

K Miképen tekenti az Anyaszent egy ház azokat kik végezési alá nem vetik magokat ahit dolgában?

Matth. 18. 17.

25 F A kristus mondása szerént. ugy tekénti őket valamint apogányokat., és a hamisakat, ki vetvén kebeléből eretnekeknek tarttya.

K Mitsoda engedelemel kel lenni a szent Atyák. tanításihoz avallás dolgában?

30 F ugy kel őket tekénteni, mint ki ki a maga saeculumában lévő. anyi bizonyságit az Anyaszent egy ház [241a:] traditiojának, hogy ha valamelyik egyedül tanit valamit. az ollyannak tanítása nem oly bé vehető mint mikor atöbbivel együt meg egyezik: Az Anyaszent egy ház rend

⁸²⁰ a [Beszúrás.] mely<et>nek

szerént nem végez az olyan dolgokrol a melyeken meg nem egyeznek a szent Atyák, mert olyankor atraditio nem lévén se oly bizonyos, se egyaránsu. azért nem is tekintik úgy mint Isteni, vagy Apostoli traditiot, ez is az oka. hogy sok féle kérdések támadnak a theologusok⁵ között, a mellyek jól lehet ahit ágazattját nem tekintik

K Mit kellesék tselekedni az olyan dologban amelyről semit nem végezet az Anyaszent egy ház., és a melyen meg nem egyeznek a theologusok?

F olyankor szabad az olyannak értelmét választani a¹⁰ melyik leg igazabnak láttzik lenni. de kettőre kel vigyázni. először. hogy ha az Anyaszent egy ház arrol találna vezetni, ahoz a végezéshez kel hajolni, masodszor meg kel abékeséget azokal tartani kik azon dolog iránt más értelemben vannak, mivel egy keresztyének nintsen semmi drágáb mint a felebaráti szeretet. A szükséges dologban¹⁵ egység legyen., a kétségesben szabadság, de a felebaráti szeretetet meg kel tartani mind egyikében mind amásikában.

s. Aug. epist.⁸²¹
118. ad janua.

[241b:] 6 Articulus.

A hitnek szükséges voltárol

K Szükségese ahit az üdveségre?²⁰

F Igen is szükséges, mivel nem lehet üdvezülni hogy ha azt nem hiszik. a mit az Anyaszent egyház tanit és hiszen.

K szükségesé hogy mindenik a hivek közül. tudgya közönségesen mind azt valamit az Anyaszent egyház hiszen és tanit.²⁵

F szükséges hogy mindenik a hivek közül higye közönségesen mind azt valamit az Anyaszent egyház hiszen. és hogy annak némely fő részeit meg tanullya. különösön.

K Mellyek azok a fő részek melyeket kel tudni és hinni különösön minden keresztyénnek.?³⁰

⁸²¹ epist. <a> 118. ad janua.

F A szent Haromságnak titkait. az Igének meg testesülését. és az embereknek meg váltását a krisztus által. az Apostolok symbolumát. az Isten, és az Anyaszent egyház parantsolatit, és mind azokat. melyek a szentségeket⁵ illetik. fő képen a keresztséget, az Eucharistiát, és a penitentiát.

Magyarázat.

A hit ágazattyárol valo üsmeretségnek nagyobnak vagy kevesebnek kel lenni ahoz képest a mint kinek¹⁰ [242a:] kinek a maga rendi vagy hivatalya hoza magával., igen nehéz volna azt el intézni hogy kinek kinek menyi mértékü szükséges, nem szollok arról hogy mit kellett hinni a krisztus előtt, hanem szollok a meg kereszteltet keresztyénekről a kik szabadon elhetnek az¹⁵ értelemel, mivel egy sem üdvezülhet közüllök. hogy ha nem tudgya a szent Háromságnak, a meg testesülésnek és a válttságának titkait. mindenik tartozik tudni az Isten. és az Anyaszent egy háznak parantsolatit. az Apostolok symbolumát. a keresztségnek nagy hasznát. és szükségit.²⁰ és mind azokat valamelyek a több szentségeket és hivatalyanak köteleségeit illetik.

Mind a leg együgyüebeket is tekintik. azok pedig a kik alkalmasabbak a vallásnak mélyeben valo meg tanulására. és nem tselekeszik. veszedelmes tudatlanságban élnek,²⁵ mivel nintsen semmi a mi minket ugy illetve, se a melynek tudománya hasznosab volna, mint azt meg tanulni különösön,⁸²² hogy mit hiszen az Anyaszent egyház, mit követ, és miért követi, erre valo nézve nagyob része a keresztyéneknek akarattal valo tudatlanságban³⁰ ell, a melyért félő hogy irtoztato dolog ne kövesse az itéletkor.

Nintsen olyan világi életre köteleztet keresztyén. a ki nem tölthetné könnyen a vallásnak tanulásában azt az

⁸²² különösön, [ü-ö-ből javítva.]

időt [242b:] a melyet a hejában valóságban tékozol el. atudatlanság tehát meg nem menti ötet.

K A hit egyé mindenben akik hisznek?

F Nem, némellyekben élő hit vagyon. némellyekben meg holt hit vagyon 5

K Mikor vagyon élő hitünk?

F Mikor hitünk szerint vannak tselekedetink. az az, hogy meg egyezzék életünk ahittel, példának okáért. a világhoz nem kel ragaszkodnunk, mert azt hiszük hogy az Isten ellensége az, aki a világhoz ragaszkodik. mond- 4.4.
gya szent jakab. 10

K Mikor vagyon meg holt hitünk?

F Mikor a hittel ellenkezőt tselekeszünk, más képpen élünk, mint sem a mint hiszünk jacob 2. 20

K szükséges élő hitünknek lenni? 15

F Tellyeséggel szükséges. mivel azért vesznek el annyin a keresztyének. hogy meg holt hitek vagyon jacob 2. 14

7 Articulus

A hit ellen valo vétkekről, a hitnek jeleiről. és a kereszt vetésről.

K kitsodák azok akik a hit ellen vétenek.?

F Azok négy féle személyek. 1. akik nem hiszik azokat az igazságokat a melyekre ahit tanit. ilyenek a hitetlenek, a sidok. és az eretnekek. 2. azok kik külsöképpen ellene [243a:] mondanak ezen igazságnak. vagy is nem merik mutatni hogy azt hiszik, se magokat keresztyéneknek vallani. 3. kik akarattal kételkednek ezen igazságokban. 4. kik el mulattyák meg tanulni ahitnek igazságait. 20
a mely noha nékik oly szükséges. 25

K Nem elégséges tehát tsak belső képen hinni. azt a mit az Anyaszent egy ház hiszen.?

F Nem, mivel szükséges külső képen is vallást tenni mikor az alkalmatoság azt kíványa. mert szivel hiszünk. 30

az igazságra. mondgya szent pál. szájjal teszünk pedig vallást az üdveségre. A kristus azt mondgya, *valaki meg tagad engem az emberek előtt. meg tagadom*⁸²³ *en is azt. az én Menyei Atyám előtt.*

- 5 K Miképpen kel mutatni hitünket az embereknek?
F Azt három féle képen mutatthattuk meg, 1. meg mutatván azt tselekedetel. és beszédel, hogy nem pirulunk meg az Evagyéliumért.
2. El mondván a midön szükséges az Apostoli symbo-
10 lumot vagy más egyéb hitt tételt.
3 keresztet vetvén, a mely rövideden valo hitt tétel.
K Mitsoda a kereszt vetés.?
F Ez olyan jel. a mely azért rendeltetel hogy az elménkben tegye a hit fő ágazatinak titkait. meg mu-[243b:]tat-
15 ván másoknak is hogy azokat hiszük, és hogy az Isten áldását és segítségit vehesük a keresztben meg holt Jesus kristus érdemiért.
K A kereszt vetésel mitsoda titkokrol teszünk vallást.?
F A szent Háromságrol. a meg testesülésről., és a
20 válttságrol..
K Miképpen teszünk vallást ezekről atitkokrol a kereszt vetésel?
F Anyiban hogy ezen jel. és szok által, segítségül hijuk a szenttséges szent Háromságot, a meg testesült Isten
25 Fiának érdeme által., a ki mi érettünk a keresztben meg holt.
K Mikor kel keresztet vetni.?
F Az első kereszttyéneket követvén igen jó keresztet vetni az imádság előtt, mikor valamely dologhoz fogunk.
30 a mester emberek. a munkások., a munkájok. előtt. és annak végén. mikor a kapun ki megyünk, utra indulunk, vagy ha veszedelemben vagyunk.
K Miről kel gondolkodni mikor keresztet vetünk?

⁸²³ meg tagadom [Az o betű a-nak is olvasható.]

F Az Istent segítségül való hívásról. a kereszten meg holt kristus által.

K Ki rendelte a kereszttetvetést?

F Az Apostolok.

K Miképen tudjuk mi azt? [244a:] 5

F Azt mi a tradícióból tudjuk, ez a jel mindenkoron szokásban volt az Anyaszent egy házban., és minden keresztyeneknél. minden időkben *

Tertul de corona mili cap. 3. s. Athanas. de incarnatione s. Basil. de spiri sancto. cap. 27. s. Chrys hom. 55 in Matth.⁸²⁴ s. Hier. epist 22 ad Eustochium. s. Aug. tract in s. joan. et lib 1. de Confess. cap 11.

K Hogy vagyon tehát hogy az utolsó időkben olyan keresztyének támadának kik a kereszttetvetést el törlik? 10

F Azt csak az égben kiálto vakmerőség el törölheték el. a mely is bizonyos jele, hogy nem a szent lélek által vezettettek.

K Bizonyosé a hogy a hittel való kereszttetvés a gonosz lelket el üzi, és más egyéb tsudát is mivelhet.? 15

F Igen is. mivel sok féle, tsudakról beszélnek a szent Atyák, melyek az első saeculumban⁸²⁵ éltenek.

Magyarázat.

Lactantius lib. 4 Cap 27. azt mondgya. hogy az ördög nem mére Julianus Császár kérdésire meg felelni mivel egy keresztyén őt jelen lévén kereszttet vetet magára. Nazionzenus szent Gergely mondgya, hogy Julianus apostata. egy szer valamely ördögségeket mivelvén. magában igen meg rettene. és kereszttet vete. agonosz lélek azonal el tűnt előlle. sok féle tsudákat látunk atöbb szent Atyák irásiban. a melyek a kereszttetvésére lettek. Szent Athanásnál. a szent Antal életében. szent Agostonál. szent Hieronimusnál. a szent Pál első remete életében. 25

lib 22. de civ Dei
Cap 8.

⁸²⁴ Matth. [M – javítva olvashatatlan betűből.]

⁸²⁵ saeculum(ok)ban

[244b:] mind ezek a szent Atyák a kik még a protestánsok előtt is nagy tiszteletben vannak, és még sokan többen, a kiket elé nem számlálunk. bizonyosságot tésznek atsu-dákrol a melyeket a kereszt vetés tselekedet

⁵ K Mitsoda gondolatban lehetnek a régi, és az új catho-licusok látván az ilyen szent bizonyosságokat, a kik bizo-nyíttyák a kereszt vetésnek regiségit, és ezen jel által lett tsudákat?

F 1. Szánni kel azoknak vakságokat kik inkább szeretik¹⁰ egy vakmerőnek rendelését követni, mint sem. az egész Anyaszent egy háznak minden időbéli szüntelen való szokását, mely szokást az Isten anyi sok tsuda tételekel jóvá hagyot.

¹⁵ 2. Hogy soha nem kel tsak szokásból keresztet vetni, hanem mindenkor figyelmeteséggel. és tisztelettel. és az elmének az Istenhez való fel emelésével.

III Rész

A Reménségről.

Első Articulus.

Hogy mitsoda a reménség.

K Mitsoda a reménség?

F Az Istennek olyan ajándéka a melyel bizodalomal várjuk azokat a jokat a melyeket az Isten meg²⁰ ígért. **[245a:]**

K Miért monád hogy a reménség az Isten ajándéka?

jac 1. 17.

F Mert azt az Isten adgya. a magunktól nem jöhet.

K Mire vagyon építve a mi reménségünk?

hebr 6. 18.
rom 8. 31.

F Az Isten ígétire. a ki se meg nem. tsalhat, se meg²⁵ tsalni nem akar minket,⁸²⁶ és a kristus érdemire. a ki

⁸²⁶ minket [i-e-ből javítva.]

azért jöt evilágra, azért is holt meg. hogy örök életet nyerjen nekünk.

K A bizodalom a melyel. várjuk az Isten ígérteit. nem elegyesé félelemel.?

F Igen is elegyes félelemel. mert el mulathattuk azt. ⁵
a mit az Isten kíván töllünk. hogy ígérteinek bé töltésit el érhesük. és hogy azt sem tudgya senki., ha szeretetre méltóé vagy a gyűlölségre. és ha meg maradé végig a jóban.

Eccle. 9. 1. 1 cor
9. 24.

K Mit ígért az Isten minékünk?

10

F örökké való életet, és modot annak elérésére.

rom. 8.

K Mitsoda mód lehet a?

F Az. az Isten kegyelme és segittsége. melyet ad a kristus által, hogy igazak lehesünk előtte. és hogy jó tselekedeteket mivelhesünk.

Ephes 1

15

K kellé az Istentől várnunk a⁸²⁷ világi jokat is.?

F Igen is mert azokat az Isten adgya, de azokat tsak anyiban kel kívánnunk és kérnünk. a menyiben az üdvességre szolgálhatnak. [245b:]

K szükségesé az Istenben vetni reménségünket.?

20

F A ki tsak az Istenben bizik, soha meg nem tsalatic. jaj annak a ki más valamiben veti reménségit.

ps. 24. 23. 145. 2.

K. Mitsoda a másban való bizás?⁸²⁸

F⁸²⁹ Mikor mi magunkban bizunk, vagy más teremtet állatban példának okáért agazdagságban vagy valaki jó akarattyában

25

K Miért kel tsak az Istenben bizni.?

F. 1. Mert egyedül tsak ő tehet minket boldogoká mivel egyedül ő véghetetlen hatalmu., és véghetetlen jó. minden más egyéb segittség. romlandó. és tsalando., ² ³⁰ mert az Isten. tsak azokat segitti meg, akik ő benne biznak.

ps 90. 14.

⁸²⁷ a <j> világi jokat

⁸²⁸ [Ez a mondat kereszttel megjelölt beírás a lap alján.]

⁸²⁹ F [K-ból javítva.]

K A remenség egyé minden keresztyénben?

F Azt kel mondani a remenségről. valamit a hitről. akiben együt vagyon az Isteni szeretettel. akkor a remenség élő. valamint szent péter mondgya. a kibin aszeretet nélkül vagyon, akkor meg holt és elégtelen.

2 Articulus.

A remenség ellen valo vétekről

K Hány féle képen vétenek aremenség ellen?

F két féle képen. a mód nélkül valoval, és a kevésel.

1. A maga hittségel.⁸³⁰ 2. kétségben valo esésel.

K Mikor vétenek a remenség ellen a maga hittségel.? [246a:]¹⁰

F. 1. A midön azt gondollyuk hogy az Isten segittsége nélkül tsak a magunk erejével jót tselekedhetünk. 2. mikor az Istent kísérttyük

K Hogy kísérttyük az Istent?

¹⁵ F Mikor az Istentől olyat kérünk vagy várunk szükség nélkül. és ok nélkül. a mit meg nem igért.

Magyarázat

Az Isten azt akarja hogy olyan modokal élyünk.. a melyek az ő rendelése szerént vannak., ha azokat el²⁰ mulatttyuk. az Istent kísérttyük. példának okáért. kísértés volna kérni, vagy várni tölle szükség nélkül, hogy mi érettünk valamely tsudát tegyen., hogy bennünket valamely veszedelemtől meg oltalmazon, a⁸³¹ melyre. mi vakmerő képen és rendelése⁸³² ellen adtuk magunkot,²⁵ hogy mi nekünk szükségünkre valot adgyon, és a henyélesben tölttsük az időt, hogy meg halgasa imádságinkot

⁸³⁰ maga hittségel. <és> 2. kétségben

⁸³¹ a <m> melyre

⁸³² rendelése <nélkül> ellen

a midön készületlenül, és figyelmetlenül imádkozunk. az Istent kísérttyük. a midön azt reméllyük hogy meg bortsá-
sa bűneinket ha penitentziát nem tartunk is: akkor is kísérttyük a mikor, abban a bizodalomban vétkeznek.
hogy az Isten meg bortsáttya azt.

rom 2. 4.

5

K Hogy vétkeznek a kétségben valo esésel. **[246b:]**

F Egy néhány féle képen. 1. midön kétségben esnek a bün bortsátnak meg nyérése iránt, azért hogy azok nagyságuak. és sokaságuak. 2. midön kétségben esnek a rosz hajlandóságbol valo ki térésről, mert érzik szoká-
soknak meg rögzésit., és minden nap tapasztallyák az iránt magok gyengéségit. 3. midön bizodalomal. nem vetik magokot az Isten rendelése alá. félvén attol. hogy a szükségekre valo el fogy, 4. midön nem az Istenben vetik reménségeket hanem magokban vagy másokban

s. Aug. serm 352.
in ps. 146.

15

IV Rész.

Az Isteni szeretetről.

Első Articulus

Hogy mi légyen az Isteni szeretet

K Mitsoda az Isteni szeretet?

F Ez az Istennek olyan ajándéka, a mely. az Istent szereteti velünk., magáért, mindenek felet. és a fele barátot az Istenért. valamint magunkot

s. Aug. lib 3. de
doctrina
christiana.

K Miért mondad hogy a szeretet az Isten ajándéka? ²⁰

F Mert az Isten adgya azt. magunktól a nem jöhet. és a szent Lélek tölti azt szivünkben mondgya szent pál.

rom 5. 5.

K Mitsoda az Istent magáért szeretni? **[247a:]**

F A nem más, hanem az Istent úgy szeresük, hogy semmi egyéb jutalmat azért ne várjunk hanem tsak ön-
nön magát. ²⁵

s. Aug. in ps 72.
n. 34.

K Mitsoda az Istent mindenek felet szeretni?

F Mikor ötlet inkább szerettyük magunknál, és inkább mint sem evilágon lévő mindennél

K Mikor szerettyük az Istent mindenek felet?

F Mikor inkább ellene mondunk annak a mit leg jobban
5 szeretünk. evilágon. hogy sem ötlet meg bánttsuk.

K szükségesé mindenkor ilyen akarásban lenni?

Matth 10 37.

F Tellyeséggel szükséges, *A ki inkább szereti Attyát. vagy Annyát. hogy sem engemet, nem méltó az én hozám. és a ki inkább szereti fiát vagy leányát. hogy sem engemet. nem*
10 *méltó az én hozám* mondgya a kristus.

K Uj parantsolaté az Isteni szeretet?

Epist 29. ad. s.
Hier. cap 3.

F E leg régieb parantsolat, és el kerülhetetleneb. azzal az emberi természet tartozik. hogy imádgya, és tisztelye az Istent mint teremtőjét, az Istent pedig úgy tisztelik ha
15 szeretik mondgya szent Agoston.

K A sidok üsmertéké ezt a parantsolatot?

Deut. 6.

F Igen is. ez a parantsolat. leg nagyob, és leg elsőb a Moyses⁸³³ törvénye közöt, „szeresed ate uradot Istenedet tellyes szivedből. tellyes elmédből. és minden erődből,
20 írjátok a sziveitekben ezeket a szokot, agyermekeiteket ezekre meg tanítsátok, ezekről gondolkodgyatok, aházatokban. utozástokban, mikor alusztok. mikor fel ébredtek., ezeket a ti kezeiteken viselyétek.” [247b:]⁸³⁴

Matth. 22 37.

A kristus meg ujitotta a keresztyéneknek ezt a⁸³⁵ parantsolatot mondván hogy úgy üdvezülünk ha ezt követytük.
25

K Mitsoda értelme vagyon ezeknek a szoknak, szeresed ate uradot Istenedet. tellyes szivedből, tellyes elmédből, és minden erődből?

30 F A hogy az Istenhez tzelozanak minden kívánsagink. gondolatink, és tselekedetink, valamint egy torkos tsak az ételre. és az italra tzeloz, és egy⁸³⁶ fősvény, agazdag-

⁸³³ Moj [Sorvégi elválasztás után az új sor elején nem folytatta.]

⁸³⁴ [247b:] <K Mitsoda> A kristus

⁸³⁵ a [Beszúrás.]

⁸³⁶ egy <gazdag> fősvény, agazdagságra.

ságra. az Isten nem akarja hogy a mi szivünk fel légyen osztva, ő közötté, és a teremtet állat közöt, egyedül akarja ő azt birni, mi lehet ennél igaságosabb

Matth 6 24

K Mitsoda az értelme ezeknek aszoknak. ezekről gondolkodgyatok, a házatokban utozástokban, mikor alusztok. mikor fel ébredtek. ezeket ati⁸³⁷ kezeiteken visellyétek, akaputokra fel irjátok.?

F Ezek a szavai mojsesnek nyilván meg mutattyák. a sidok és a keresztyének köteleségit. és azt. hogy minden tselekedetben az Isteni szeretetre kel vigyázni. és önéki¹⁰ ajánlani a leg közönségeseb munkánkot is.

Szent Pál hasonló parantsolatot ád akeresztyeneknek. mondván. *akár egyetek és igyatok, akár mit tselekedgyetek mindeneket az Isten ditsőségire mivellyétek.*

1 Cor 10 3.

K Eszerént a parantsolat szerént szükségése hogy szüntelen az Isteni dolgokban foglalatoskodgyunk.? [248a:]¹⁵

F A menyekben lészen az a boldogságunk hogy tsak egyedül az Isteni dolgokban foglalatoskodgyunk. az Istent szeretni pedig e földön úgy amint parantsollya, az elégséges hogy ő hozzája tzelozanak egyenesen. vagy más okok által minden gondolatink beszédink és tselekedetink. és hogy az ő rendelése szerént legyenek.

²⁰ s. Thom 2. 2. quae. 24. art. 8.

K Vétéké meg mást valamit szeretni az Istenel?

F Igen is vétek hogy ha az a szeretet nem tzeloz az Istenhez, és nem az ő rendelése szerént vagyon, de ha ő hozzája tzeloz és rendelése szerént vagyon nem vétek. söt jó.

²⁵ s. Aug Confes. lib 10. Cap 29 n. 40.

K Ennek a parantsolatnak meg szegése mindenkor halálos vétéké.?

F vagy halálosan. vagy botsánando képen lehet ez ellen veteni, halálosan, hogy ha valamely tselekedet el olttya szivünkben az Isteni szeretetet, botsánando képen hogy ha tsak meg gyengitti.

s. Thom 2. 2. quae. 44. art 4.

⁸³⁷ ati a kezeiteken

K szerettyüké az Istent azal mikor azt mondgyuk néki hogy szerettyük?

F Nem, hogy ha tsak valósággal nem szerettyük. mivel tsak akor szerettyük, mikor néki ajánlyuk minden gondalatinkot. kivánságinkot, és tselekedetinket. egy szoval. ⁵ mikor magunk viselésivel meg mutattyuk hogy a szívünkben vagyon a szeretet. hogy ha pedig tsak szoval. mondgyuk és nem tselekedetel. hazugok vagyunk. noha szoval is jó gyakorta a szeretetnek tselekedetit tenni, ¹⁰ hogy magunkban azt fel gerjeszük. de szük-[248b:]séges ötet szeretni minden időben.

ps 77. 36.

K szerettyüké akor az Istent ugy amint kel mikor tsak a világi jókért szerettyük.?

s. Aug in ps 47
n. 15

F Tsak azért szeretni az Istent hogy világi jokat ad-
¹⁵ gyon, ugy nem⁸³⁸ az Istent szeretnők. hanem avilági jókót.

K szerettyüké az Istent akor. amint kel. mikor menyei jókért szerettyük. amelyeket ígért?

s. Aug. in ps. 55.
n. 17

F A menyei jók nem egyebek. hanem hogy az Istent ²⁰ birhasuk., az Istent Magáért szerettyük tehát., és ugy amint kel mikor a menyei jókért szerettyük.

K kitsodák azok. akik az⁸³⁹ az Isteni szeretet ellen vétének

F Azok kik evilágot és az ő kivánságit szeretik. mivel ²⁵ ezen szeretet ellen valo vétek vagy halálos, vagy botsánando. halálos, hogy ha az Istent meg vetvén ateremtet állatokhoz. ragaszkodunk. ugy hogy az a ragaszkodás uralkodik a szívben. ha pedig a ragaszkodás nem uralkodik, botsánando.

⁸³⁸ ugy nem <avilági> az Istent szeretnők. hanem avilági [á-g-ből javítva.]

⁸³⁹ az <menyei> Isteni [az az z-jét a törlés után írta be az a névelő mellé.]

2 Articulus A magunkhoz valo szeretetről

K A felebarati szeretet kötelezdé minket arra, hogy magunkot szeresük?

F Igen is mert akristus azt parantsollya hogy ugy szeresük felebarátunkot valamint magunkot. kel tehát magunkot szeretni. [249a:] 5

K Hogy kel magunkot szeretni?

F Az Istenért kel magunkot szeretni. az az, hogy az Istenhez kel forditanunk a magunkhoz⁸⁴⁰ valo szeretetet.

K Mikor fordittyuk az Istenhez amagunkhoz valo szeretetet? 10

F Mikor az Istenben keresük boldogságunkot, és tsak ő hozája igyekezünk

K Miért kel az Istenhez fordítani a magunkhoz valo szeretetet; és tsak egyedül hozája igyekeznünk?

F Mert a magunkhoz valo szeretet a, hogy kívánnyunk boldogoká lenni. és munkálodgyunk aboldogság el érésire. minket pediglen tsak egyedül az Isten tehet boldogoká. és hogy ötet birhasuk,⁸⁴¹ hozája kel sietni. 15

s. Aug de Civ Dei
lib 10. Cap 3.

K Tsak akor szerettyük tehát mi magunkot a mit⁸⁴² kel. mikor az Istent szerettyük? 20

F Nintsen külömben. mivel más képen nyomorultaká teszük magunkot és a magunkhoz valo szeretet rendeletlen és vétkes leszen.

K kitsodák azok kik magokot rendeletlenül és vétkesen szeretik? 25

F Azok kik eleget akarnak tenni a kevélységnek, az érzékenységnek. és a hejában valo látásnak, ugyan ezekre vezetnek minket az eredendő vétkekel meg. [249b:] romlot

⁸⁴⁰ magunhoz [Íráshiba.]

⁸⁴¹ birhasuk, <ſ> hozája kel sietni.

⁸⁴² a mit [Elírás *a mint* (*amint*) helyett; a variánsban is *amint*]

természetünk. azért is kel szüntelen magunkon erőszakot vennünk, hogy ezeket a veszedelmes hajlandóságokat meg győzhesük.

Magyarázat.

- 5 Mikor a kristus nékünk azt parantsollya⁸⁴³ hogy magunkot meg utálljuk, hogy magunknak meg halyunk., akkor a magunkhoz való vétkes szeretetet tillya⁸⁴⁴ nékünk, és mivel hogy ez a vétkes szeretet minden nap új gyökeret hajt mi bennünk. a mely⁸⁴⁵ meg egyezik a világi szokással. neveltetésel, és a meg romlot természetnek hajlandóságával., tehát hogy meg lehesen magunknak halni. és azon halálal. örök életet nyerni, akristus arra tanít hogy szüntelen erőszakot vegyünk magunkon minden nap hordozuk keresztünket, ne a sokaságot kövesük.
- 15 hanem a szoros kapun menyünk bé. és a keskeny uton járjunk. mind e keménynek. és nehéznek láttzik. de a jutalom véghetetlen, a kristus kedvessé és könyvévé tészí az ő terhét. kik azt akarják viselni. A szent Lélek által szivben öntetet Isteni szeretet, nagyob örömel és vigasztalásal. vétet mi velünk erőszakot a magunknak való meg halásra, mint⁸⁴⁶ a mely örömel és vigasztalásal követik a bünösök. meg romlot hajlandóságokat. szent Agoston **[250a:]** sok helyt szépen beszél erről munkaiban
- K Minek nevezik amagunkhoz való vétkes szeretetet?
- 25 F Tulajdon szeretetnek vagy rossz kívánságnak. (cupiditas.) de ez a szeretet vétkes. mert az Istent meg bánttya. és nékünk ártalmas.
- K Miben bánttya meg az Istent atulajdon szeretet?
- F Abban hogy el hagyattya az emberel az Istent a teremtet állatért.
- 30

serm 47 de
diversis.

⁸⁴³ parantsollya <meg> hogj [hogj <meg> fölé írva; vö. a 166., 565., 688., 1059. sz. jegyz. is.]

⁸⁴⁴ tillya [Nyilván elírás *tilttya* helyett.]

⁸⁴⁵ a mely meg egyezik [meg – kereszttel jelölt beszúrás; ik – beszúrás. Mindkét beszúrás sötétebb tintával, idegen kéztől!]

⁸⁴⁶ mint <sem> a mely

K Miben árt nekünk a tulajdon szeretet?

F Abban hogy nyomorultaká téssen, mivel el hagyatya velünk az Istent, aki egyedül való boldogságunk.

K leheté véteni bótánando képen a tulajdon szeretettel?⁵

F Igen is mivel minden vétkek. a tulajdon szeretettől származnak. de nem minden vétkek halálosok.

K A magunkhoz való szeretettel mikor vétünk halálosan, vagy bótánando képen.?

F Mikor a véték melyet a magunkhoz való szeretet¹⁰ okoz, el olttya⁸⁴⁷ bennünk az Isteni szeretetet. akkor halálos véték. mikor el nem olttya egészen, hanem tsak meggyengitti, akkor bótánando véték

K A rosz kívánságu szeretettől, vagy az Isteni szeretettől jöé. a világi jókót kívánni.¹⁵

F Azokat az Isten rendelése szerént kívánni. hogy [250b:] azokat az Isten szerént éllyenek, magokot ahoz nem kaptsolván, ugy az Isteni szeretettől jö, azért kívánni hogy eleget tehessenek a kevélységnek, fösvényiségnek, vagy a torkoságnak. ugy a rosz kívánságu szeretettől jö.²⁰

3 Articulus

A felebaráti szeretetről.

K A felebaráti szeretet mire kötelez minket.?

F Arra hogy szeresük felebarátunkot mint magunkot.

K kitsoda a mi felebarátunk?

F Minden ember, keresztyén. eretnek, hitetlen, söt még²⁵ a leg nagyob ellenségünk is.

K Mitsoda felebarátunkot ugy szeretni mint magunkot?

F Hasonlo jót kel kívánni és szerezni néki. valamint

⁸⁴⁷ el olttya [o fölött áthúzott pont.]

magunknak. tudni illik az üdveséget. és azt, a mi arra vezetheti.

K. Nem kellé felebaratunknak ideig valo jokot is kívánni?

⁵ F Mind azokat kel néki kívánni és szerezni valamit magunknak. egyedül az Istenért. és üdveségire valo nézve. más képen a hozzája. valo szerete-[251a:]tünk vétkes volna.

K Kellé minden embernek azt kívánni. amit magunknak.,
¹⁰

F Igen is. mert mindennek kel kívánni az üdveséget, valamint magunknak, és mind azokat. valamik arra vezethetik.

K Kellé közönségesen mindennek azt szerezni a mit
¹⁵ magunknak⁸⁴⁸ kel szerezünk?

F Mint hogy a nem áll mi rajtunk hogy mindenhez hasonló segítségel lehesünk. mind azon által a felebaráti szeretetnek rendire és köteleségire igen kel vigyázni.

K Mitsoda a felebaráti szeretetnek rendgye. a melyre
²⁰ kel vigyázni.

F A hogy inkább segítjük a hozánk közeleb valokat másoknál, ugy mint az Atyánk fiait, és tselédinket a keresztyéneket, inkább mint sem ahitetleneket., apásztorokot inkább mint a közönséges hiveket.

²⁵ K Miről üsmérhettyük meg, hogy ha szerettyüké felebarátunkot?

F Arrol meg üsmérhettyük a midön nem hogy valami roszat kívánnánk, vagy okoznánk néki, de söt még tehetségünk szerént minden jót kívánunk és szerzünk néki,
³⁰ mikor fogyatkozásit el szenvedgyük. és gyengesé-[251b:]git el türjük, a midön ugy bánunk véle amint kívánnok hogy mások bánnyanak velünk.

K Mitsoda féle segítséget szerezhetünk fele barátunknak.?

⁸⁴⁸ magunknak [g helyén más betűt kezdett.]

F Az a segítség két féle, lelki, vagy testi, az elsőt. lelki irgalmaságnak nevezik, a másikat testi irgalmaságnak.

K Melyek a lelki irgalmaságnak tselekedeti.?

F 1. A tudatlanokat tanítani, 2. meg inteni a vétkeket. 3 jó tanatsot adni azoknak. kiknek arra szükségek 5
vagyon.. 4. vigasztalni a meg keseredetteket, 5 békeségel szenvedni a mások rágalmazásit. 6. jó szivel. meg botsítani azoknak. kik minket meg bántottanak. 7. imádkozni kel. az élőkért. és a holtakért. és azokért kik minket 10
üldöznek.

K Mellyek a testi irgalmaságnak tselekedeti?⁸⁴⁹

F 1 Ételet adni azoknak kik éheznek. italt a szomjuhozoknak. 2. az idegeneket bé fogadni. 3 a meziteleneket ruházni. 4 a betegeket látogatni. 5 a rabokat vigasztalni. 6 rabokat váltani, 7. a holtakat el temetni. 15

[252a:] 4 Articulus Az Alamisnáról

K Mit értesz az alamisnán?

F Értem azt a segítséget melyet szerzünk felebarátunknak., vagy lelki. vagy testi képen. az első lelki alamisna, a másika testi.

s: Aug manua. ad
laur cap 72. 73.
74.

K Az alamisnálkodás el mulathatatlan köteleségé.? 20

F Igen is. mind azoknak. kik azt végben vihetik.

Tob. 4. 8.

K Mire vagyon építve ez a köteleség?

F A felebaráti köteleségre. mivel felebarátunkot nem szerettyük akor. ha szükségiről nem teszünk. mikor lehet.

2. A kristus parantsolattyára és fenyegetésire

25 Matth. 25 42

K Az alamisnálkodás hasznosé.?

F Sokal hasznosab annak aki adgya. mint sem a ki veszi. a szegénynek mulando segítséget adcz. és magadnak örök életet nyersz. mondgya szent Agoston

in ps. 102. n. 12.
13.

⁸⁴⁹ tseleketi? [Nyilván elírás; a variánsban: *cselekedeti*]

Tob. 12. 8. luk
11. 41. ps. 40. 1.
2. 3. Dan. 4. 24.
s. Aug. serm. 5.
de verbis
Domini.⁵⁵¹

K Melyek a főveb hasznai az alamisnázkodásnak.?

F I A nekünk bótánatot nyer. 2. azért az Isten irgalmaságal teként reánk.⁸⁵⁰ 3 azal az Isten igaságának [252b:] eleget teszünk, 4. azal. nagyob bizodalomal kérjük az Istent imádságinkban és nyomoruságinkban

K Mit tartozunk adni hogy bé tölthesük ezt a parantsolatot?

F Mind azt valami a szükségen felyül vagon.

K Mit értesz a szükségen felyül valon.?

10 F Mind azt valami a szükséget⁸⁵² meg haladgya. mivel két féle szükség vagon. az életnek. és a rendnek szüksége. az életnek szükségin értem, a mi szükséges a táplálásra, és a ruházatra, arendnek szükségin értem, azt a mi szükséges ami rendünkhöz és hivatalunkhoz.

s. Aug. epist. 121
ad probam cap 6.

15 K Tartozunké a szegényeknek adni mind azt a mi a szükségtől meg marad?

F Igen is. és ez elegendő aközönséges szükségekben. de nem elegendő a nagy szükségekben, mikor nagy drágaság. nagy éhség vagon az országban. a közönséges szükségek azok., a melyeket rend szerént szenvedik a szegények.

20 K Az ilyen állapotban mit kel tselekedni agazdagoknak.?

F A közönséges szükségekben a szegényeknek [253a:] kel adni a szükségen felyül valot; de a nagy szükségekben, minden tehetségekel azon legyenek hogy a szegényeket meg segittsék⁸⁵³ még a szükségesből is.

K Tartozunké tellyeségel eképen tselekedni.

F Igen is, és azok a kik nem tselekeszik vétenek.

s. Aug. tract. 5. in 30
1 epist s. joan.

K Mit értesz a nagy szükségeken.?

F Mikor az országban éhség. drágaság vagon. mikor nagy hidegek járnak.

⁸⁵⁰ reaánk.

⁸⁵¹ Dñi.

⁸⁵² szükséget [t-n-ből javítva.]

⁸⁵³ meg segittsék [k-g-ből javítva.]

K Mitsodásnak kel lenni az alamisnának hogy hasznos és érdemes lehesen?

F Alamisnát kel adni 1. serénységgel. 2 örömmel. 3 szána-kodo szivel. 4 alázatosággal., 5 értelemmel, és külömbözte-tésel. 6. igazsággal. és a magunk saját jóságából. mivel a ⁵ másébol adni, boszu állást kérne ellenünk

K A szegények tartoznaké alamisnát adni?

F A lehetetlenségre senki nem köteleztetik. de a leg szegényeb is adhat alamisnát leg aláb lelki képen.. és meg segítheti valamiben felebarátyt valamiben.. a mely alamisna helyet lészen. a felebaráti szeretet tsak talál valamely alkalmasoságot a segítségre, hogy ha igazán valo

¹⁰ s. Aug. in ps. 12. n. 12. 13. Tobiás. Tabitha. szép példák.

[253b:] 5 Articulus. A felebaráti Intésről.

K Miben áll a felebaráti intés?

F Hogy ötet meg fedgyük vétkeiről és fogyatkozásairól.

K. E szükséges, és hasznosé felebaratunknak? ¹⁵

F Igen is. de azt szeretettel és okosággal. kel végben vinni.

K Tartozunké inteni másokat?

F A köteleség. és az igazság erre kötelezdi az hivatalban lévöket. a buzgoság. a szeretet, és a kristus parantso-luttya erre kötelez másokat is. ²⁰

Matth 18 15. luk 17. 3.

K Mitsoda a szeretettel valo felebaráti intés.?

F Nem más. hanem hogy harag nélkül, irigység nélkül. gyűlölség nélkül legyen. tekintvén tsak annak hasznát. akit intünk. és azt hogy köteleségünknek eleget tegyünk.

s. Aug. serm. 16. de verbis 25 Domini.*³⁴

K Mitsoda az okosággal valo intés?

F A hogy vigyázni kel mind a személyre, az időre, és a helyre. és annak jó modgyára hogy hasznos lehesen. [254a:]

*³⁴ Dñi.

K Mitsoda okos vigyázásal kel lenni az intésben a mi a személyt illeti?

1 Tim. 5. 1. 2.

F Vigyazni kel. az időségre.⁸⁵⁵ a rendre. agyengeségre, és természetre; és arra hogy mitsoda állapotban vagyon
5 mind az, a kinek inteni kel. mind az akit inteni kel;

K Mire kel vigyázni. a mi az időt. és a helyt illeti?

Matth. 18. 15. 16.
1 tim. 5. 20.

F Meg kel visgálni hogy ha az intésnek nyilván kellé meg lenni vagy különösön; hogy ha mindgyárt abban az időbené a melyben a vétek eset. vagy azután, egy szoval
10 hogy meg nyerhesük az Istennek felebarátunkot, leg alkalmasab idöt, és helyt kel arra keresni.

K Mire kel vigyázni a mi az intésnek modgyát illeti?

F Meg tudgya a szeretet különböztetni az intésnek modgyát. mivel némelykor. kegyeségel kel inteni, némelykor keménységel., némelykor a szent harag szükségel., némelykor ártalmas, némelykor a kérelem. nemelykor a fenyegetés. némelykor a kemény szó hasznos. de az okoság már abból áll, hogy meg tudgya ki ki az intésnek a modgyát.⁸⁵⁶ meg választani., úgy hogy helyesen legyen.

20 mind az időhöz. mind a személyhez. és mind a vétekhez

K Mitsoda állapotban kel annak lenni a ki mást int? [254b:]

F A szeretet, és az okoságon kívül; nagy alázatoságu legyen. és a feddés előtt imadkozik Istennek, úgy utánna is
25

K Miért kel alázatosnak lenni annak a ki mást int.?

F Azert hogy magát el ne⁸⁵⁷ veszese a kevelységért. a midön atyafiát akarja meg menteni a más féle vétekben valo eséstől, mivel az olyan állapotban, lehet kisertetben
30 esni, nagyobra betsvlven magát annál akit int. a mely veszedelmes kevelység volna

K Miért kel imádkozni az intés előtt. és utánna?

⁸⁵⁵ az időségre. [Ékezethiba.]

⁸⁵⁶ modgyát. [t-k-ból javítva.]

⁸⁵⁷ el ne <f> veszese

F Azért hogy az Isten hasznosá tegye az intést, mind annak a ki int. mind annak akit intenek

K Mitsoda elmével kel venni az intést?

F Engedelmes, alázatos. és békeséges türo elmével. söt még. (a melyet nem kel könnyen el hinni.) ha szinte az intö ⁵ nem vigyázot volna is a szeretetre, és az okoságra.⁸⁵⁸ intésiben

K Miért hogy rend szerént olyan nehezen veszik bé az intést?

F. Azért mert tele vannak kevélységgel; és amagokhoz ¹⁰ valo szeretettel. és hogy szeretik fogyatkozásokat., az irás sok helyt mondgya hogy esztelen az, aki az intést bé nem veszi. és el is vész.

prov. 15. 5.
prov. 29. 1.

6 Articulus

A meg bántásért valo botsánatrol.

K Tartoznaké a keresztyének meg botsátani mikor meg bánttyák öket? [255a:] ¹⁵

F Tellyeséggel tartoznak, a nélkül nem lehet botsánatot várni Istentől.

K Miben áll. az a botsánat?

F Hogy szivünkben semi gyüöltséget, boszu állást, vagy idegenséget ne tarttsunk. az ellen a ki minket meg bántot. de söt még valóságat szeresük ötet mint átyánk fiát. és mutasuk meg néki hozája valo szeretetünket. ²⁰

K Hogy ennek aparantsolatnak eleget tegyünk. szük-négésé ahoz el menni a ki minket meg bántot, és véle meg békélleni. ²⁵

F Annak kel hozánk jöni a ki minket meg bántot. a mi hivatalunk pedig a, hogy meg botsásunk ha botsánatot kér

K De ha mindenikének vétke vagyon és ha mindenik

*** okoságra. [r-b-ből javítva.]

meg bántodot félnek tarttya magát a mint esokszor törté-
nik olyankor mit kel tsinálni.?

F AMelyikének⁸⁵⁹ szívét az Isten kegyelme előbször
meg hattya. annak kel amásikához menni, és meg nyerni
5 az Istenhez.,

K Mikor a fellyeb valo az aláb valot meg bánttya ók
nélkül. kellé tölle botsánatot kérni.

F olyan alkalmatoságok történhetnek. a melyben az
okoság és az Atyafi szeretet meg nem engedi néki azt
10 tselekedni, ne hogy hivatallyát azzal meg kisebittse, de
azon [255b:] tartozik minden jó akarattyát és szeretetit
mutatni az alatta valójához.

K Hogy ha az. aki minket meg bántot meg nem aláza
magát, és nem jö botsánatot kérni. szabadé hozája ide-
15 genséget mutatni.?

F Magát vagy meg alázza. vagy nem. de szivből meg
kel botsátani néki, és szeretni kel. ami pedig az idegensé-
get illeti. azt az szeretetnek. és az okoságnak kel el rendel-
ni.

20 Magyarázat.

Szükséges és hasznos némelyekhez idegenséget mutat-
ni hogy azért magokban térjenek,de némellyek hamaréb
meg üsmerik vétkeket hogy ha barátságot mutatnak
hozájok, mivel az idegenség még jobban fel gerjesztené.
25 mind ezeket okoságal kel kormányozni.

K Hát azok kik törvény szerént keresik a meg bánto-
dásnak helyre hozását. véteneké⁸⁶⁰ ezen parantsolat el-
len?

F Sokszor hizelkednek magoknak. az illyen állapot-
30 ban. mivel a törvényesen valo helyre hozásnak szine alat

⁸⁵⁹ AMelyikének. [Először *Melyikéneket* írt, majd az *M* betű első
szárát egy vonal segítségével *A*-ra javította és a másik szárából egy
újabb *M* betűt alakított ki.]

⁸⁶⁰ véteneké [*n* helyén először felfelé húzott szárú betűt kezdett.]

leg gyakrabban. tsak a kevélységnek⁸⁶¹ gyűlölségnek, és a boszu állásnak akarnak eleget tenni, mind azon által szabad törvényesen helyre [256a:] hozni a meg bántodást. mikor az ígaságnak szeretete viszen arra.

K Mikor vagyon a. hogy az ígasságnak szeretete viszen⁵ arra?

F Mikor azt nem haragbol. irigységből, vagy boszu állásbol tselekeszik. hanem tsak tisztán az igaz uton akarják és keresik meg tartani jóságokat. jo hireket. betsületeket., a melyel tartoznak is. fő képen hogy ha¹⁰ nemzettségeket, vagy a közönséges jót illetné.

Magyarázat.

A mindeneket illeti. hogy a közönségesen valo személyeknek betsületek meg ne sértődgyék. hogy ha Isten félők. A papok, és a magistratusok. tartoznak betsületek-¹⁵ re vigyázni, azért hogy az ő hivatallyok hasznos lehesen. azt oltalmazniok kel. a midön az ellen ígaságtalanul támadnak. A különös személyek. is tartoznak törvényesen oltalmazni betsületeket, az ilyen oltalom szükséges lehet mind magoknak. mind familiájoknak, hanem tsak²⁰ arra kel vigyázni mindenkor hogy azt ne haragbol. se ne gyűlölségből tselekedgyék. hanem a szeretet⁸⁶² meg tarttsák ahoz. a ki ellen tartoznak törvényeskedni. az ilyen szándék, és szerez[256b:]tet nélkül. a mely igen ritka., vétkeznek a törvényesen valo betsület viszá hozás-²⁵ ban; ennek okáért nem kel magoknak hizelkedniek

⁸⁶¹ kevélység- [Az elválasztójel arra mutat, hogy az új sor elején tolytatni akarta a szót; helyesen: *kevélységnek*]

⁸⁶² u szeretet meg tarttsák [A. m. *szeretetet*] <az ellen> ahoz.

V Rész
A keresztyéni jó erkölcsökről a melyeket nevezik
moralisoknak.

Első Articulus
A négy Cardinalis jó erkölcsökről.

K Melyek azok a keresztyéni jó erkölcsök. a melyeket nevezik moralisoknak.?

F Közönségesen négyet számlálnak. a melyeket Cardinalis jó erkölcsöknek is nevezik. mivel fundamentumi a többinek. ezek azok. az okosság, az erő; mértékleteség. és az igasság.⁸⁶³

K Miért hiják ezeket moralis jó erkölcsöknek.?

F Mert jóká. és rendeseké teszik a mi szokásinkot.

K Miképen⁸⁶⁴ teszik jóká és rendeseké⁸⁶⁵ szokásinkot?¹⁰

F Ugy hogy az Istenhez forditattyák velünk minden tselekedetinket

K Az Isten szeretetből erednek tehát ezek a [257a:] jó erkölcsök a keresztyénekben?

s. Aug. epist 52
ad macedo cap 4

¹⁵ F Igen is. el is mondhatni szent Agostonal, hogy a hivekben ezek a jó erkölcsök nem egyebek hanem csak Isteni szeretet, amelynek egy néhány féle nevet adtanak.

K Mitsoda akeresztyéni okosság.?

s. Aug. ⁸⁶⁶ lib 6.
de Musica Cap
13.

²⁰ F Az olyan jó erkölcs. mely meg különbözteti azt. a mi Istenhez vezethet, attól. a mi tölle el távoztathat az elsőt velünk szereteti, a másikat utáltattya

K Mitsoda amértékleteség?

F olyan jó erkölcs. mely szívünket el távoztattya evilági joktól. ugy hogy mértékleteséggel élvén azokal csak az

⁸⁶³ igasság. [Első *s* (hosszú *f*) *z*-ből javítva.]

⁸⁶⁴ Miképen [*p*-*n*-ből? javítva; *en* – beszúrás, kissé a sor alatt.]

⁸⁶⁵ rendeseké [Utolsó *e*-*é*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁸⁶⁶ s. Aug <de> lib 6. de Musica

életnek szükségít, és felebarátunknak hasznát tekint-
tyük. azokban.

K Mit értesz a világi jokon.?

F Értem agazdagságokat, agyönyörüségeket atisztele-
teket. és mind azt, valamit⁸⁶⁷ az emberek keresetik ros 5
kivánságból.

K Mitsoda a keresztyéni erő?

F Olyan jó erkölcs a melyel mindent inkább el szenved-
dünk, hogy sem valamit tselekedgyünk köteleségünk és
az Istenhez valo szeretetünk ellen. 10

K Mitsoda az igasság.? [257b:]

F. Olyan jó erkölcs. a melyel el járunk abban a mivel.
tartozunk az Istennek, felebarátunknak. és magunknak.

K Miképen járunk el igaság⁸⁶⁸ abban a mivel tarto-
zunk az Istennek.? 15

F Ugy hogy tellyeségel. az Isten alá vettyük magunkot
szeretetünkkel.

K Miképen jarunk el igaság⁸⁶⁸ abban a mivel tartozunk
felebarátunknak.?

F Ugy hogy felebarátunkal. ugy bánunk valamint ma- 20
gunkal. és hogy egészen bé tölttyük köteleséginket. a
felyeb valokhoz. hozánk hasonlokhoz. és az aláb valok-
hoz.

K Miképen járunk el igaság⁸⁶⁸ abban a mivel tartozunk
magunknak.? 25

F Ugy hogy. ha meg elégszünk arendel. a melyben az
Isten tett minket és ha az ő rendelése alá vettyük magun-
kot.

Hogy tsak egy néhány szoval ki lehesen mondani vala-
mit ebben az articulusban mondottunk. tsak szent Agos- 30
tont kel halgatni. „A jó erkölcs. mondgya. nem egyéb
hanem annak szeretete a mit szeretni kel. tudni abban
választást tenni., ezt nevezik okoságnak, attol elnem tá-

⁸⁶⁷ valamit [t – javítva n-ből.]

⁸⁶⁸ igaság⁸⁶⁸ [Sor alatti beszúrás.]

vozni⁸⁶⁹ [258a:] valamely akadályért, ezt nevezik erőnek, se semmi gyönyörűségért, ezt nevezik mértékleteségnek, se semmi kevélységért. ezt nevezik igazságnak.”

2 Articulus

Hogy mitsoda jó erkölcsök követik a Cardinalis jó erkölcsöket, és hogy mitsoda vétkek ellenkeznek azokkal.

K Melyek azok a jó erkölcsök. kik az okoságot követik?⁵

F 1. Az el mult dolgokrol. valo figyelmeteség, 2. a jelen valo dolgokrol valo értelem. 3. a jövendőről valo gondolkodás, 4. a mások jó tanátsokkal valo élés. 5. az okoság. az az. helyesen valo okoskodás. (recta ratio.). 6. az időről. a helyről, és a személyről valo meg vizsgálás. és figyelmezés.¹⁰ 7. a veszedelmekre valo vigyázás, 8. a gyorsaság. és a serénység.

K Mitsoda vétkek ellenkeznek az okoságal.?

F Az oktalanság. a meg gondolatlanság. az álhatatlanság. az el mulatás. a tsalárdság. a mód nélkül valo nyughatatlanság. a világi dolgokban. [258b:]¹⁵

K Mellyek azok a jó erkölcsök a melyek a mértékletlenséget követik?

F Azok a szemérmeteség. és atiszteség. aböjt. a tisztaság. a kegyelmeség. irgalmaság. az alázatoság. jamborság, a beszédben valo meg türköztetés. a tanulásnak szeretete., a tisztéséges mulattság. és vigaság.²⁰

K Mitsoda vétkek ellenkeznek amértékleteségel.?

F A mértékletlenség. tobzodás. torkoság, tisztátalanság, a harag, keménység. szemérmetlenség. a mód nélkül⁸⁷⁰ valo álom. mulattság. foglalátóság, öröm. szomo-

⁸⁶⁹ távozni [v-n-ből? javítva.]

⁸⁷⁰ nélkül [Ékezethiba.]

ruság. a⁸⁷¹ beszéd, mikor halgatni kellene. a halgatás mikor beszélni kellene.

K Mellyek azok a jó erkölcsök. melyek az erőt követik?

F A nemesi természet, abékeséges türés, az álhatatoság. a tisztesség bőséggel való költés.

K A bőséggel való költés mikor tisztesség. és mikor nem ellenkezik a keresztyéni rendel.?

F A mikor nem a rossz kívánságtól, hanem a szeretettől vagyon. 10

[259a:] Magyarázat

Igen dicséretes dolog szép templomokat., és Ispotályokat⁸⁷² építtetni, és olyan fundatiókat⁸⁷³ tenni a melyek hasznosok. az Anyaszent egy háznak és az országnak., és meg egyeztetni⁸⁷⁴ költséget a rendel. a melyben az Isten helyeztette., az ilyen költség meg egyezik a hitnek rendivel: 1. hogy ha nem kevélységből, és hivalkodásból teszik a költséget. 2. mikor a költséget azután teszik. minek utánna minden igazságnak eleget tettek volna. meg fizetvén adóságokat. tselédek. 3 mikor az ilyen költség az alamisna adást el mulattattya. 4. mikor ez a költség meg egyezik az idővel, és az állapot. a melyben vannak. 15

K Mitsoda vétkek ellenkezik az erővel.?

F A maga hittség. és a meg átkodás. a nagyra vágyás, a hivalkodás. alágyság, avakmerőség. türhetetlenség. tékozlás. 25

K Mellyek azok a jó erkölcsök melyek az igazságot követik.?

F A vallás. az áitatoság. kinek kinek abetsület meg adása, az engedelmeség, háláadoság. az igazságnak sze- 30

⁸⁷¹ a <sz> beszéd.

⁸⁷² Ispotályokat [I-i-ből javítva.]

⁸⁷³ olyan fundatiókat [f-o-ból javítva.]

⁸⁷⁴ meg egyeztetni <a> költséget a rendel.

retete., abünnnek büntetése. azok által. a-[259b:]kiknek arra hatalom adatot. az adakozás. és a kegyesség

K Mitsoda vétkek ellenkeznek az igasságál.?

F Nintsen olyan a Mely⁸⁷⁵ egy részint azal ne ellenkez-
5 nék, mivel minden vétünk abból áll. hogy el mulattjuk azt a mivel tartozunk az Istennek. felebarátunknak. és magunknak.. meg lehet látni⁸⁷⁶ azokat a vétkeket a hol szollunk az Isten és az Anyaszent egy ház parantsolatirol.

I⁸⁷⁷ Rész

Az Isten parantsolattyárol. közönségesen

K Miröl üsmérhettyük meg ha szerettyüké az Istent?

10 F Arol ha meg tarttyuk parantsolatit

K. Miért.?

F Azért mert az Istent ugy szerettyük, hogy ha azt akarjuk a mit ő akar; és ha azt tselekeszük amit parantsol. aki ellenkezik akarattyával a nem szereti ötet

15 K Hány parantsolati vannak Istennek?

F Tiz.

K kitsoda tsinálta azokat a tiz parantsolatokat?

Exod 34

F Az Isten maga adta a sidóknak. két kö táblára írva. mojses által [260a:]

20 K szükségesé meg tartani az Isten parantsolatit?

Matth. 19 17.

F Igen is. mert ha tsak egyet által hagunk halálos vétetekel. el. kárhozunk., ha penitentziát nem tartunk. a kristus azt mondgya, hogy ha üdvezülni akarunk, tarttsuk meg a parantsolatokat

25 K Mojses előtt nem tartoztanaké az emberek meg tartani a tiz parantsolatot?

⁸⁷⁵ aMely [Az a betű után egy hosszúszerű betűt kezdett írni, majd M-re javította.]

⁸⁷⁶ látni [Beszűrás; valószínűleg nem Mikes írta be.]

⁸⁷⁷ I <VI> Rész [I-et a törlés után írta <VI> elé.]

F Az emberek mindenkor tartoztanak, és mindenkor tartozni fognak arra, mivel atiz parantsolat. a törvénynek, és atermészet szerént valo okoságnak parantsolatit foglallya magában. soha nem volt. nem is lesz szabad az egyenes okosság ellen tselekedni. (recta ratio).

s. Aug. lib 22.
contr faust
5 Cap 27.

K Nem volt tehát szükséges hogy az Isten ki adgya. Mojses által ezeket a parantsolatokat⁸⁷⁸ a sidoknak. hogy ha azok még világ kezdetitől fogvást az emberek szívében valának iratva?

F A vétek el törlötte volt ezeket a parantsolatokat az emberek szívéből. és elmejéből, azért is adá ki az Isten azokat ujontában. le írva a kö táblákon. a melyeket a/ után a kristus a sziveinkbe írta kegyelme által a mint szent pál mondgya.

1 Cor. 3. 3.
hebr. 8. 10.

K Mitsoda jutalmat ígér az Isten azoknak kik meg¹⁵ tarttyák parantsolatit? **[260b:]**

F Az örök életet.

K Melyek azok a parantsolatok.?

F Ezek. 1. Én vagyok ate urad Istened ki Egyiptumnak földéből ki hoztalak tégedet. ne legyenek te néked én²⁰ előttem idegen Istened. ne tsinály magadnak faragot képet se semmi hasonlatoságot⁸⁷⁹ azoknak formájára, melyek oda fel az égben vannak, sem azoknak formájára melyek itt alát a földön vannak, hogy azokat imádggyad vagy szolgálljad.²⁵

2. A te⁸⁸⁰ uradnak Istenednek nevét hejában fel ne vegyed. mert nem hadgya az ur büntetés nélkül azt aki az ő nevét hejában fel veszi.

3 Meg emlékezél a szombatrol. hogy azt meg szentelyled, hat napon munkálkodgyál. és minden munkádot el végezed. hetedik napon ate uradnak Istenednek szombattya vagon., semmi dolgot ne tégy azon a napon. se

⁸⁷⁸ parantsolatolatokat [Elírás.]

⁸⁷⁹ hasonlatoságot [Második a-o-ból javítva.]

⁸⁸⁰ te [t-n-ből javítva.]

te, se fiad. se leányod, se szolgálád. se szolgálod, és semmi barmod, se a jövevény ki közöttetek vagyon.

4. Tisztellyed ate Atyádot. és Anyádot, hogy hoszu életü lehess eföldön, melyet ate urad Istened ád te néked.

⁵ 5 Ne öly.

6 Ne paráznalkodgyál. **[261a:]**

7 Ne lopj

8. Ne mondgy ate felebarátod ellen hamis tanu bizony-
ságot

¹⁰ 9 Ne kívánnjad ate felebarátodnak feleségit

10. Ne kívánnjad ate felebarátodnak se házát. se szolgálá-
ját. se szolgáló leányát. se ökrét. se szamarát. se semmi
némü marháját.

¹⁵ Rend szerint tsak ezen versekel mondgyák el atiz pa-
rantsolatot rövideden.

1. Tsak egy Istent kel imádnod.
szeretettel azt szolgálnod.

2. Nevét hejában ne veyed.
A káromlot te meg fedgyed.

²⁰ 3. Vasárnapot meg szentellyed.
A bünt azon el kerüllyed.

4. Betsüllyed Atyádot Anyádot
öregségben láthasad magadot

²⁵ 5. Gyilkos ne légy semi modal.
tselekedet vagy szándékal.

6 kerüllyed a paráznaságot.
szeresed a tisztaságot.

7 Te a lopást el kerüllyed.
titkon másét. el nevegyed **[261b:]**

³⁰ 8. Ne tégy hamis bizonyságot.
Utálljad a hazugságot.

9. Ne részesüly. testi kívánságban.
hanem tsak a házaságban

³⁵ 10. Más jóságát ne kívánnjad
azt hamisan el ne vonyad.

K Mit foglalnak magokban atiz parantsolatok

F Az Isteni. és a felebaráti szeretetet az első három parantsolat az Istent tekintik., ahét pedig a felebarátot, a kristus azt mondgya hogy az Isteni és a felebaráti szeretetnek parantsolattyában füg az egész törvény, és a proféták. szent pál azt mondgya hogy a ki felebarátyát szereti. bé töltötte az egész törvényt. de arra kel vigyázni szent Agostonal erre a szavaira szent pálnak. hogy a felebaráti szeretet meg válthatatlan az Isteni szeretettől. mivel nem szerethettyük felebarátunkot úgy mint magunkot ha az Istent nem szerettyük., hasonlot mondhatni az Isteni szeretetről. mivel az Istent nem szerethettyük ha felebarátunkot nem szerettyük. a mint már ezt meg mutattuk. **[262a:]**

Matth. 22. 40

5 rom. 13. 8.

s. Aug. in epist. s. paul. ad gal. Cap 5.

10

K Miért mondád hogy a három első parantsolat az Isteni szeretetet tekénti.?

15

F Mert azIstent nem lehet imádni. úgy a mint kívántatik, se szent nevét tisztelni, se meg szentelni az ő szolgálattyára rendeltetet napot. hogy ha ötet nem szeretik, hogy ha pedig szeretik ezeket a kötelességeket végben viszik, valamint szent Agoston mondgya. hogy az Istent úgy imádjyák és szolgállyák ha szeretik.

20

K Miért mondád. hogy a töb hét parantsolat a felebaráti szeretetet tekénti.?

F Mert a mikor a felebarátot szeretik. meg adgyák a mivel tartoznak néki, és semmi kárt néki nem tesznek. meg betsüllik azt. akit meg kel betsülni. a gyilkoságot el kerülük. semmi kárt nem tesznek felebarátyoknak. se személyében. se betsületiben. se jószágában, se szóval. se tselekedetel. söt még gondolattal sem. ezekből áll tehát ahét parantsolat. a mint ezt meg fogjuk magyarázni,

25

rom. 13. 8. galat 5. 14.

30

K Mellyek az első táblán lévő parantsolatok?

F Azok az első három parantsolatok. melyek **[262b:]** az Istent tekéntik. ugyan ezért is vagyon. hogy amojstes törvényében. ezek tsak nem anyi szokbol állanak. mint a töb hét parantsolatok. a melyet meg lehet látni a szent másban.

Exod. 34.

35

K Melyek a második táblára írot parantsolatok?

F Azok atöb hét parantsolatok melyek a felebarátot tekintik.

K Bé tölthettyüké mi az Isten parantsolatit?

- ⁵ F Igen is bé az Isten kegyelmével., az Isten meg is adgya ezt a kegyelmet azoknak, kik azt úgy kéri a mint kel. mivel az Isten semi lehetetlent nem parantsol. a parantsolatban arra int. hogy azt tselekedgyük a mi lehet., és kérjük tölle azt. a mit meg nem tselekedhetünk.
- ¹⁰ réá is segít. a tselekedetre, mivel az ö parantsolati nem nehezek, az ö járma kedves, és az ö terhe könnyü.

Conc. Trid. sess. 6. cap 11. s. Aug. lib. de natura et de gracia Cap 43 s. Aug. in ps 30. n. 8.

II Rész.

Az első parantsolatrol.

Első Articulus

Hogy mitsoda ez a parantsolat.

K Melyik az első parantsolat?

F Én vagyok ate urad Istened; ki Egyiptumnak földéből ki hoztalak tégedet. &c. [263a:]

- ¹⁵ K Miért kezdi az Isten ezen parantsolatit, Én vagyok ate urad Istened, ki Egyiptumnak földéből ki hoztalak tégedet?

- F Azért hogy annál nagyob tisztelettel lennének a sidok az ö nagy ditsőséges. és hatalmas voltához, és nagyob háláadásal. hozájok valo nagy jó téteményiért, és
- ²⁰ hogy mind ezekre valo nézve nagyob köteleségel tarttsák meg törvényit. Ezek a keresztyéneket is illetik. mivel farao szolgálattýából meg szabaditot sidok, jelentették a keresztyéneket. a kiket akristus Jesus meg szabadította
- ²⁵ a véteknék, és az ördögnek szolgálattýától. ebből követ-

kezik tehát. hogy mi is a kiket a mi urunk Jesus kristu-
sunk ki hozot az ördögnek rabságából, tartozunk enge-
delmeskedni atiz parantsolatoknak., a melyeket nekünk
meg ujitotta.

K Mitsoda értelmek vagyon ezeknek a szoknak⁸⁸¹ *Ne*
legyetek én előttem idegen Istenid. ne tsinály magadnak
faragot képet. se semi hasonlatoságot hogy azt imadgyad?

F Ezek a szók. tilalmat. és parantsolatot foglalnak
magokban

K Mit parantsol az Isten nekünk ebben az első paran-
csolatban? [263b:]

F Hogy ötet imádjuk tisztellyük. egyedül néki szol-
gályunk. mint örökös urunknak., és teremtőknek.

K Hány féle képen lehet az Istent imádni?

F két képen: belső képen lélekben, külső képen. testün-
kel..

K Hogy lehet az Istent imádni belső képen és lélek-
ben.?

F ugy hogy hozzája kaptssollyuk magunkot egész szí-
vünköl. mint örökös urunkhoz. 20

K Miképen kaptssollyuk magunkot az Istenhez?

F Mikor ő benne hiszünk. reménlünk, és ötet szeret-
tyük.

K Akor imádjuk tehát az Istent lélekben és igazág-
ban mikor szerettyük? 25

F Igen is. mivel szívünköl az Istenhez kaptsolni ma-
gunkot. és ötet szeretni, ez a két szó egyet téssen. szent
Agoston sok helyt mondgya. hogy szeretve imádgják és
szolgályák az Istent.

K Azok kik a világot szeretik és kívánságít követik. ³⁰
nem imádgják tehát az Istent lélekben és igazágban?

F Nem. mert a szent irás azt mondgya. hogy avilághoz
vulo szeretet. ellenkezik az Isteni szeretettel. 1 joan. 2. 15

K Mitsoda az Istent imádni külső képen?

⁸⁸¹ a szoknak <?> Ne legyetek

Epist 120 ad
honorat cap 18.

F A hogy külső képen is meg mutasuk hozzája minden tselekedetinkben. nagy tiszteletinket. **[264a:]**

K Tartozunké az Istent külső képen is tisztelni valamint belső képen?

⁵ F Mind a két féle tisztelettel tartozunk néki, mivel a mi testünk is övé valamint alelkünk. igazágos dolog hogy ötet imádjuk. magunknak mind a két részivel.

K Melyik kedveseb Isten előtt. a belsőé. vagy a külső imádás?

joan. 4. 21

¹⁰ F A belső leg kedveseb; ezt is kívánnya az Isten. de akülsöt sem kel el mulatni; valamint akristus és az Apostolok tselekedtenek.

K Mit mondhatni az olyanokrol. kik tsak külső képen imádják az Istent?

Matth 15. 8

¹⁵ F Az olyanok két színűek, és hazugok. az Isten meg veti az olyan tiszteletet.

K Miért két színűek, és hazugok?

s. Aug de civ Dei lib 10. cap 5.

F Mert akülső imádás. tsak jele abelső imádásnak, azt mutatni pedig külső képen. a mi a szivben nintsen. a ket ²⁰ színűség. és hazugság.

K Az olyanokban a kikben a világi szeretet uralkodik. tehát két színűek. a midön az Isten előtt le borulván azt mondják néki. hogy imádják?

s. Aug. epist 140. ad honorat Matth. 6 24.

F Igen is, hogy ha a midön le borulnak az Isten előtt. ²⁵ azt nem kívánnyák hogy magokat meg jobbittsák, mivel. **[264b:]** tsak akor imádják azIstent lélekben., és igazágban, mikor ötet szeretik. mondgya szent Agoston. és a kristus szerént, a világi szeretet meg nem egyezik az Isteni szeretettel.

2 Articulus

A vétkekről. melyek ellenkeznek az első parancsolattal.,
leg először. abálványozásról,

K Mit tilt az Isten nekünk az első parantsolatban?

F Tilttya mind azokat avétkeket melyek ellenkeznek a hittel, a reménségel. az Isteni szeretettel. és avallásal. ezekről már szollottunk ide felyeb.

K Mitsoda vétek ellenkezik avallásal.? 5

F A bálványozás. szenttség. törés, és a babonaság.

K Mit téssen ez a szó idololatria?

F E görög szó, a mely téski a bálványok imádását.

K Mit téssen ez a szó. idolum. bálvány?

F Egörög szó. a mely irot. vagy faragot képet téssen. 10
és a szent könyvek szerént. hamis Isteneket téssen. mivel
a pogányok nem tsak ateremtet állatokat imádák. hanem rom 1 23
még a faragot képeit is azoknak, valamint szent Pál
mondgya.

K Mitsoda abálványozás. 15

F A teremtet állatot imádni; holot tsak egyedül. az
Istent kel imádni; a ki nem ötet imádgya. bálványo-
zo. [265a:]

A bálványozás két féle, belső, és külső, abelső bálvá-
nyozás a mikor valaki minden szeretetit, reménségit. 20
valami másban teszi. és nem az Istenben.

A pogányok bálványokat imádván., mind belső, mind
külső képen bálványozok valának, mivel minden bizo-
dalmokat a bálványokban vetették. és le borulva imád-
ták 25

Meg azok is bálványozok egy részint kik evilágot sze-
retik, mivel szereteteket, bizodalmokat abetsületben gaz-
dagságban, és a gyönyörőségeken teszik, atisztátalan-
ság, és a fősvénység⁸⁸² is bálványozás⁸⁸³ szent pal sze-
rént 30

*** fősvénység [Ékezethiba.]

*** bálványozás [z-n-ből javítva.]

3 Articulus

A szentek tiszteletéről. és segittségül valo hívásrol.

K Kellé imádni a kristust.?

F Igen is. mert a kristus Isten.

K kellé imádni a kristusnak szenttséges emberségit?

F igen is mert az emberség el válhatatlan az Istenség-
5 töl; akristusban, az Istenség. és az emberség egy személy

K Szabadé imádni a Boldogságos szüzet, az Angyalokot. és a szenteket?

F Nem. mert a bálványozás volna. az Anyaszent egy ház se nem tanittya, se el nem szenvedí. semeg nem
10 en[265b:]gedí. az olyan utálatos dolgot.

K Meg vagyóné tiltva az első parantsolatban hogy a Boldogságos szüzet, az Angyalokot és a szenteket ne tisztellyük.?

*

F Nintsen. söt még szent, és ditséretes szokás. volt
15 mindenkor az Anyaszent egyházban. hogy azok tisztel-
tessenek mint szolgálí, és baráti Istennek, de nem azal az örökös tiszteletel tiszteltetnek mint a melyel az Istennek tartozunk.

Conc. Trid. sess 25.⁸⁸⁴ Cap 3. de invoca sanct. s. Cyril. Alex. lib. 6. contr julia. s. Aug. lib 20. Contr faust cap. 21

K Mi okbol tisztelik a szenteket?

20 F Azért hogy az Isten őket. bőséges kegyelmével meg áldotta, azokért a gyözedelmekért melyeket nyertek eföldön. a ditsőségért melyben vannak. és az ő fejekel. a kristusal valo⁸⁸⁵ meg egyesülésekért, akinek is adatik a tisztelet.

s. Aug. lib 20.
Contr faust.
cap 21

25 K leheté kérni a szenteket?

F Igen is jó és hasznos őket kérni. hogy nyerhesünk esedezéseek által segedelmet., és kegyelmet

s. Aug. lib 8. de
civ Dei cap ult. et
lib 22 Cap 10

⁸⁸⁴ sess 25. [5-3-ból javítva.]

⁸⁸⁵ valo <e> meg egyesülésekért,

K Egy formában kérié az Istent és a szenteket?

F Nem, az Istent. kérjük hogy adgya meg nekünk a szükségünkre valokot. a szenteket pedig kérjük. hogy azokat kérjék az Istentől⁸⁸⁶ mi érettünk. és mi velünk a kristus által. az Anyaszent egyháznak minden imádsága így végezödik kérünk tégedet a mi urunk Jesus kristusunk által.⁸⁸⁷ [266a:]

Conc Trid. sess 25
Cap 3. de invoca
sanct

K A kristust nem bánttyáké meg azal. hogy a szenteknek esedeznek. nem keresünké akor más közben járot?

F Nem, mivel ő abban inkább meg nem bántodik. mint mikor az élő hiveket kérjük hogy imádkozanak érettünk, egyedül a kristus Jésus aközben járó. ő általa járulunk az Istenhez, mivel ő is váltot meg minket. a szenteket ugy hijuk segítségül, mint a kristus előtt. érettünk valo esedezőket. az Anyaszent egy háznak minden imádsági így végezödnek. A mi urunk Jésus kristusunk által.

K Mint hogy mi magunk is a kristus eleiben mehetünk miért folyamodunk tehát a szentekhez?

F Noha ámbár akristus eleiben mehesünk is. de igen hasznos a szentekhez folyamodni. mivel ők igazabbak. és⁸⁸⁸ egyesebbek a kristusál mint sem mi. ez okáért ők inkább meg halgattatnak, az Évangyéliumbéli százados mások által kéreté akristust, meg is ditséré az ő hitét. ulázatoságát. és bizodalját.

luk 7.

K Nem ellenkeziké a szent irásal. a szentek segítségül való hívása.?

F Nem hogy ellenkeznék. de söt még a szent irásbol bizonyítatik meg, mivel szent pál arra kéri a hiveket hogy. imádkozanak érette. Az Isten azt parantsollya jóbnak⁸⁸⁹ hogy imádkozék baratiért. szent Jakab azt

⁸⁸⁶ Isten<ten>től

⁸⁸⁷ [K A kristust nem bánttyáké: őrszavak a lap alján.]

⁸⁸⁸ és <e> egyesebbek [Törlés tollhiba miatt.]

⁸⁸⁹ jóbnak </> hogy [Törlés a sor végén.]

1 Thes. 5. 23.
hebr 13 18. jób
42. 8. 9. 5. 16.

s. Aug. tract 1.
1 epist s. joan

Tob 12. 12
Apoc. 5. 8.

luk. 15. 7. 10.
Matth 22. 30

18. 20. 19. 1. 2.
3. 4.

1 Cor 6. 2.

2 Mak. 15. 12 s.
Cypr. epist. 57.

mondgya imád-[266b:]koztatok egy másért.mert igen hasznos azígaznak buzgo könyörgése. hogy ha pedig e földön lévő szenteknek egy másért valo imádságok meg egyezik a szent irásal. és nem ellenkezik a kristus közben jároságával.. a mennyekben lévő szenteknek érettünk valo könyörgések sem ellenkezhetik a szent irásal, és a kristus közben jároságával.

Először a szent irás azt mondgya hogy az Angyalok és a szentek az Isten eleiben viszik imádságinkot

10 2. Hogy az Angyalok örülnek a bűnösnek meg térésin, és hogy a szentek hasonlok az Angyalokhoz

3. Hogy az Angyalok, és a szentek örülnek az égben a balványozásnak veszedelmin, melyet jelenti babilonia. a szent János látásiban

15 4. Hogy a szentek a kristusall együtt igazgattyák a nemzeteket, és hogy véle együtt fogják meg. itélni⁸⁹⁰ Avagy nem tudgyátoké hogy a szentek meg itélik a világot.

5 Hogy a fő pap Oniás, és Jérémiás. imádkoznak a sidokért., az Angyalok, és a szentek, vígyáznak tehát a földön lévőkre is. imádkoznak érettünk, nem ellenkezik tehát a szent irásal. és a kristus közben jároságával. hogy ha hozzájuk folyamodunk. [267a:]

K A szentek halyáké imádságinkot?

F Mint hogy az irás azt mondgya hogy az Istennek 25 ajánlyák könyörgésinket, hogy a bűnösnek meg térésin örülnek. hogy a nemzeteket meg itélik. abban tehát nem lehet kételkedni hogy az Isten meg ne üsmértese vélek esedezésinket, valamint a profétákkal meg üsmértette ajövendőket, mivel sokal nagyob kedveségbe⁸⁹¹ vannak 30 aszentek Isten előtt⁸⁹² menyekbe. mint aproféták valá-

⁸⁹⁰ meg. itélni [meg. – Sor alatti beszúrás.]

⁸⁹¹ kedveség⟨el⟩be [be ⟨el⟩ fölé írva.]

⁸⁹² Isten előtt ⟨me⟩ [ten előtt ⟨me⟩ – sorvégi margóra írva, Is- után; új sor elején:] ⟨ten előtt.⟩ menyekbe [menyekbe ⟨ten előtt.⟩ fölé írva;] mint ⟨azok⟩ aproféták [apoféták ⟨azok⟩ fölé írva.]

nak. e földön. de ha szinte nem halhatnak is imádságinkot. (a melyet nem lehet mondani hogy ne hallanák.). még is szükséges volna őket segítségül hini. mert a mint Szent Agoston mondgya, *Mit tudunk mi abban, hogy ha a szentek közönségesen nem könyörögneké az Istennek. mind azokért kik őket segítségül*⁸⁹³ *hiják. valamint mi*⁸⁹⁴ *könyörgünk a holtakért, noha nem láttyuk őket. se azt nem tudgyuk hol vannak. se azt hogy mit tsinálnak.*

s Aug. lib. de
cura mort. Cap
5 16.

K Régi szokásé az Anyaszent egyházban a szenteket segítségül hini.?

10

F Ez a szokás mindenkor meg volt az egész Anyaszent egyházban. és ezt az Apostoloktól vettük. *

s. basil. discurs. supr. 40 mart. s. Chrys. hom. 45 supr. s. Melec. s. Hier. lib. Contr. vigilan.⁸⁹⁵
s. Aug. lib. 7. de bapt. Contr. donat. cap. 1. tract. 84. in s. joan. s. Hilar. in ps. 124. s. leo. serm. 5. c. 4.

[267b:] 4 Articulus A Reliquiak tiszteletéről

K A mely tiszteletel tisztelik az Anyaszent egyházban a szent reliquiákat nintsené meg tiltva az első parantsolatban?

15

F Nintsen, sőt még helyes. és a szent írásra vagy fonfundálva, az írás azt mondgya hogy az Illyes palástyával. Elizeus két felé⁸⁹⁶ választotta a jordán vizét. és szárazon ment által rajta Egy halot fel támadot hogy az Elizeus teste hozája ért. a kristusnak köntöse meg gyógyította a vér folyásban lévő aszonyt. A nép nagy sokasággal ment szent Péter eleiben. mert az ő árnyéka. a beteget meg gyógyittya vala. A ruha mely szent pál testéhez ért. a beteget meg gyógyittá.

Act. 5. 15

⁸⁹³ segítségül [Ékezetthiba.]

⁸⁹⁴ mi <kögy> könyörgünk

⁸⁹⁵ vigilan. [g-t-ből javítva.]

⁸⁹⁶ két féle választotta [Helyesen: két felé; ékezetthiba.]

K Miért tisztelik a szentségeket?

F Mert azok drága részetskéi azoknak a testeknek a melyek a szent Lélek templomi voltanak és a melyek még ditsőségesen fognak fel tamadni.

⁵ K Azon tiszteletet adnaké a szentségeknek mint az Istennek.?

F Az Isten örizen. az utálatos bálványozás volna. [268a:]

¹⁰ K Régi szokásé az Anyaszent egy házban a szentségek tisztelete?

F Ez a szokás Apostoli traditio. az Anyaszent egy ház mindenkor nagy tisztelettel volt. a Martyrok⁸⁹⁷ és a más szentek tetemihez., akiknek szentségek nyilvánóság volt mindenek előtt. A négy első saeculumokban a¹⁵ martyrok testét kezdék közönségesen tisztelni, idővel azután. a Confesorokét. az Isten meg is mutatta hogy jóvá hagyná ezt a szokást sok tsuda tételi által. melyeket tett az ő temető helyeken; szent Agoston⁸⁹⁸ sok tsudákról beszél. a melyek lettek azö idejében a szent István²⁰ reliquiai⁸⁹⁹ által, meg lehet látni a gyonásiban.

Euseb. lib 4. in hist Eccl. cap 15. lib. 7. Cap 19. s. Aug. de civ lib 22. cap. 8. de Conf. lib. 9. Cap 7.

5 Articulus

A kereszt, és a képek tiszteletéről

K Mit parantsol az Isten. az első parantsolatban ezen szók által.. Ne tsinály faragot képet, se semi hasonlatoságot azoknak formájára. kik az égben, a földön. vagy a vizekben vannak.?

²⁵ F Ezek által azt parantsolya az Isten, hogy nem kel.

⁸⁹⁷ Martyrok [Alább s rendszerint *martyrok* alakban írja, *i* nélkül.]

⁸⁹⁸ Agoston [Az *s* betű *t*-ből javítva?]

⁸⁹⁹ reliquiai [*t*-e-ből javítva.]

se írot, se⁹⁰⁰ faragot képet tsinálni hogy azt imádkyuk. [268b:]

K Miért parantsolta az Isten ezeket a sidoknak?

F Azért hogy ne kövesék a bálvanyozo szomszéd-ságokban lévő nemzeteket kik a napnak., tsillagoknak, embereknek, még az oktalan állatoknak is a képeket imádták..

K Ez által az Isten nem parantsoltaé meg hogy semi képen nem kel képeket⁹⁰¹ tsinálni?

F Nem, söt még az Isten maga parantsolta Mojsesnek¹⁰ hogy két Cherubimokat tsináltatván, a frigy ládájára tenné. ugyan véle is tsináltatá aréz kigyot., az Isten jóvá hagyá a salomon templomában az állatoknak rezből ki öntöt formáit.

K Kereszteket, faragot, és írot képeket tartani a temp-lomban. ez a szokás nem ellenkeziké az első parantsola-tal.?

F Nem.⁹⁰² mert ezekközül semi nem imádtatik. a közönséges Anyaszent egy ház tsak egyedül az Istent imádkya. 20

K Ez a szokás régié az Anyaszent egy házban?

F Leg régieb szokásnak mondhatni. mivel Tertullia-nus, Eusebius, A nissai szent Gergely. szent Gergely pápa. és a több szent Atyák a régiek közül. bizonytságot tesznek ennek a szokásnak régiségéről. [269a:] 25

Sött még aprotestansok közöt is az értelmesekek jónak tarttyák ezt a szokást. A lhuteránusok. és az Anglusok meg tartották ezt a szokást, mivel az ő templomokban közönségesen lehet látni képeket.

K Miért tarttyák a keresztet és a képeket a templo-mokban.?

F szent Gergely azt mondgya., hogy azok a tudatla-

⁹⁰⁰ se faragot [s (hosszú f) f-ből javítva.]

⁹⁰¹ képeket <íma> tsinálni?

⁹⁰² Nem. <nem> mert

nok⁹⁰³ könyve. Azért hogy meg emlékezünk azokra a titkokra a melyeket jelentenek, és azokért hálaadásal legyünk az Istenhez. és kövesük a szenteket.

K Nem vétünk tehát az első parantsolat ellen ha a
5 keresztet, A kristus. és a szentek képeit tiszteljük

F Nem. 1. mert mi azokban nem tartunk lenni. semi Istenséget. se erőt. 2. nem nekik imádkozunk hanem a kristusnak. és a szentek képei előtt, a szenteknek esedezünk. 3 mert mi azokban. semi remétségunket nem vet-
10 tyük, valamint a pogányok vetették a bálványokban

K Hát mikor anép áitatoságal tiszteli a Boldogságos szűznek némely képeit a melyeket tsudálatos képeknek tarttyák., ez az aítatoság nem bizonyittyaé meg hogy a nép abban veti remétségit, és azt hiszi hogy [269b:] abban
15 a képben vagyon valami természet felet valo erő. mind enem ellenkezike az első parantsolattal?

F Nem. mert ez az áitatoság mikor az Anyaszent egy ház rendelése és értelme szerént vagyon, akor nem ellenkezik a parantsolatal

20

Magyarázat

Azt tarttyák. a kristus. vagy a szentek tsudálatos képeinek., mikor az Istennek valamely tsuda tétele lett valamely kép iránt. 1 Az Anyaszent egy ház meg nem engedi hogy az olyan képeket ki tegyék közönségesen,
25 minek előtte a püspökök jól meg nem visgállják atsudának valóságit. 2. Az Anyaszent egy ház. azt nem tarttya hogy a kép tselekedné a tsudát. se hogy abban valami hatalom vagy erő volna, hanem az olyan képet tiszteletben tarttya. azért, mert az Isten. meg mutatta⁹⁰⁴ abban
30 hatalmát és jóságát. Mojses parantsolattya szerént, a sidok eképen tartották tiszteletben az Aaron veszejét, és

⁹⁰³ tudatlanok [at – beszúrás sötétebb tintával; először *tudlanok* volt.]

⁹⁰⁴ meg mutatta <a> abban [Törlés a sor elején.]

a réz kigyót. azoknak atsudáknak emlékezetére, a melyeket tett volt Isten ezekben. 3. Az Anyaszent egy haz⁹⁰⁵ reménli azt is. hogy a nép látván azokat a képeket. a melyekben az Isten tsudákat tett, nagyobb hittel. és buzgosággal fogja ötet imadni, a melyért. az Isten [270a:] több⁵ kegyelmét adgya reája, a kristusnak érdemiért., A Boldogságos szűznek, és a szenteknek esedezéseért. 4. Az Anyaszent egy ház. azt nem engedi hogy az olyan képeknek imádkozanak. sem azt hogy valaki az olyanban vesse bizodalját. mivel azt kell segítségül⁹⁰⁶ hini. akit jelent¹⁰ a⁹⁰⁷ kép. és csak egyedül az Istenben bizni. 5. hogy ha a hivek között találkozik olyan tudatlan a ki ez iránt valamely rendeletlenségben esik. vagy valamely⁹⁰⁸ helytelen viszá élés talál történni. azt nem kel az⁹⁰⁹ Anyaszent egy háznak tulajdonítani., mivel az olyat. soha jóvá nem¹⁵ hagyta, nem is hagyta. sött⁹¹⁰ még azt parantsollya mindenkor a pásztoroknak hogy az olyan rendeletlenségeket el ne szenvedgyék. hanem anépet arra meg tanítsák hogy hidgyen. és tarttson az ilyen áitatoságokrol.

Szent Agoston világosan mondgya némely leveleiben.²⁰ hogy nem lehet azt tagadni. mivel azt láthatni minden nap. hogy az Isten. ne tenne tsudákat némely szentnek temetőjénél. amelyeket nem téssen. más szentnek temetőjénél. azt is mondgya, hogy tagadhatatlanok⁹¹² voltak mindenek előtt. a tsudák a melyek lettek mediolánumban²⁵ a Martyrok temetőjén, a mely tsudák pedig nem voltak Afrikában, a Martyrok temetőjén. [270b:]

²⁰ Epist. 137. ad Cleric. et ad⁹¹¹ popu. Hippo. n. 3.

⁹⁰⁵ Anyaszent haz [haz – beszúrás; másutt általában egy ház alakban; vö. az 1056., 1076. sz. jegyz. is.]

⁹⁰⁶ segítségül <h> hini. [Törlés tollhiba miatt.]

⁹⁰⁷ a [Beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

⁹⁰⁸ va [Sorvégen elválasztotta, új sor elején nem folytatta.]

⁹⁰⁹ az az [Sor végén és új sor elején.]

⁹¹⁰ sött [ö-ó-ból javítva az ékezet módosításával.]

⁹¹¹ ad [Beszúrás.]

⁹¹² tagadhatatlanok [ok – beszúrás.]

K Mikor a kereszt előtt le borulnak. a keresztet imádg-
gyáké olyankor?

F Nem. mondgya szent⁹¹³ Ambrus. hanem a kristust.
a ki a kereszten holt meg., a mely halálrol emlékeztet
5 minket a kép.

K Leg aláb nem imádg-
gyáké a valóságos keresztet a
melyre a kristus fel feszitetet volt.?

F Mindenkor tsak a kristust imádg-
gyák., mikor az előtt
le borulnak, bálványozás volna ha a fát imádnák. egye-
10 dül az Istent kel imádni.

K Miért énekeli tehát az Anyaszent egy ház nagy
pénteken *Tuam Crucem adoramus Domine. Uram ate
keresztedet imádg-
gyuk. Ecce lignum Crucis venite adore-
mus. Imhol a keresztnek fája. jöjjetek imadgyuk.*

15 F Az Anyaszent egy ház ezen a szón. Adorare. imádni.
nem ért mást, hanem hogy a keresztre feszitetet kristust
imádg-
gyuk. ezt világosan meg magyarázta, ezek a szok
tehát nem tesznek egyebet, hanem hogy borullyunk le a
kereszt előtt. és imádg-
gyuk akristus Jesust a ki arra feszite-
20 tet a mi üdveségünkért.

Magyarázat

Ezt a szót adorare. a Deák sido. és görög nyelven egy
nehány féle képen lehet érteni. de közönségesen le bo-
[271a:]rulást téssen, mikor valakit tisztelnek. azt minden
25 nap láttyuk hogy az emberek előtt le borulnak, de őket
nem imádg-
gyák, a szent irásban egy néhány példát látunk
az adoratoriol. de más értelemel. mint sem valójában ez
a szó téssen. Mikor ilyen szó találkozik az imádságok-
ban, nem a szorol kel itéletet tenni. az Anyaszent egy ház
30 hitéről. hanem hogy mitsoda értelmet ad annak a szonak,
és mitsoda avallása. az Anyaszent egy ház azt mindenkor
meg vallotta hogy tsak egy Istent imád, nem lehet tehát
káromlás nélkül más féle gondolattal lenni felölle.

⁹¹³ szent Ambrus [nt-m-ből javítva.]

K Mitsoda tehát az Anyaszent egyháznak értelme. az iránt, a midön ahivek le térdepelnek valamely kép előtt. vagy azt köszöntik.?

F Az Anyaszent egy ház azt akarja hogy a kristust imádják. vagy tiszteljük a szenteket a kiket a képek jelentenek.

Conc. trid.
sess 25.

K Miért füstölik meg a keresztet, és a képeket.?

F Az Anyaszent egy ház a füstölést nem tarttya imádásnak., még a hiveket is meg füstölik.

K Régi szokásé az Anyaszent egyházban hogy a keresztet. és a képeket tisztelik? [271b:]

F Azt az Apostoloiktól vettük. Tertullianus azt mondgya hogy a pogányok azal vádollyák vala a keresztyéneket hogy ők is imádják a keresztet. azért hogy a hivek tisztelték a keresztet, és a kristus képit.

Tertul. Cap 16. in
Apolog.

15

6 Articulus

A szenttség törésről. babonaságról. a melyek ellenkeznek az első parantsolattal.

K Mitsoda vétkek ellenkeznek még az első parantsolattal.?

F A szenttség törés, és ababonaság.

K Mitsoda a szenttség törés?

F A szent dolgoknak, vagy az Istennek szenteltetett dolgoknak meg szeplősítése.

K Mit értesz a szent dolgokon, vagy az Istennek szenteltetett⁹¹⁴ dolgokon?

F 1. Az egy házi személyeket. vagy a szerzeteseket. 2. a szent helyeket. ugy mint. a Czinteremeket. klastromokat. 3. a szenttségeket. 4. az egy házi jóságokat, 5. mind azt, valami az Isteni tisztelethez tartozik. ugy mint. a

⁹¹⁴ szenteltet [Helyesen: szenteltetett]

s. Aug. lib 2. de
doctr. christ.

képek. kereszttek., az oltári ruhák. a szent edények. és a szent olajak.. [272a:]

K Mitsoda ababonaság.?

F Az olyan tartás vagy tisztelet; a mely haszontalan⁵ valo. vagy ártalmas.

K Hány féle képen vétkeznek ababonaságal.?

F Négy féle képen 1. mikor az Isteni tiszteletben hejában valo tartásokot elegyitnek., a melyek haszontalanok. és a melyeket az Isten tilttya, vagy a melyeket az Anya-¹⁰szent egy ház jóvá nem hagyja.

2 Mikor valaki bálványozásban esik, az az. mikor külső képen a teremtet⁹¹⁵ állatnak adgya azt az örökös tiszteletet, a melyet tsak az Istennek kellene adni,

3. Mikor az Isten, és az Anyaszent egy ház tilalma¹⁵ ellen olyan mesterséget tselekesznek, a melynek természet felet valo hasznát vagy erejét várják.

4. Mikor az ördögel valo szövetség által vagy szövetség nélkül is a jövendőt meg akarják tudni. vagy⁹¹⁶ valamely varáslotol. azt tudakozák. vagy az alomnak²⁰ hisznek

K Ebben a dologban tsak azok vétkeseké kik a babonaságra adgyák magokat?

*

F Azok is vétkesek kik azoktól tudakozodnak, ámbár hitelt ne adgyanak is nékik. vagy mikor vétkekben [272b:]²⁵ részesülnek.. ditsérvén őket. segitvén mesterségekben.

Concil. in Trullo. Can 61. s. Aug Conf. lib 4. Cap 3. lib. 2. de doctr. christ. Cap 20. 21. 22

⁹¹⁵ teremtet [ett – keresztel jelölt beszúrás.]

⁹¹⁶ vagy [hogyból javítva.]

III Rész.
A második parantsolatrol.

Első Articulus

Hogy közönségesen mit foglal magában ez a parantsolat

K Melyik az Istennek a második⁹¹⁷ parantsolattya?

F *A te uradnak Istenednek nevét hejában fel ne vegyed.*

K Mit parantsol. és mit tilt az Isten nekünk ebben a parantsolatban?

F Azt parantsollya hogy tisztellyük az ő szent nevét. ⁵
és annak hejában valo fel vételét tilttya.

K Miképen tisztelik az Istennek szent nevét?

F 1. Az imádságal. 2 a hasznos és szent beszédekel. 3.
n keresztyéni étellel. 4 a fogadás tételel. 5 az igaságos és
törvény szerént valo esküvéssel. ¹⁰

K Mikor veszük fel hejában az Istennek szent nevét?

F Mikor hejaban esküszünk, szitkozodunk. hazudunk.
káromkodunk

[273a:] 2 Articulus

A fogadásrol.

K Mitsoda a fogadás?

F Az Istennek valamely jó tselekedetről valo ígéret ¹⁵
tétel. meg gondolva.

K Miért hivod ígéretnek?

F Hogy meg különböztessem a fogadást. a fel tételtől.
példának okáért fel teszem magamban hogy a rabokot
meg látogatom. ezel nem akarom magamot ugy arra ²⁰
kötelezni, mint ha azt mondanám. az Istennek azt ígérem
vagy fogadom. hogy a rabokot meg látogatom

K Miért mondád azt hogy valamely jó tselekedetről
valo ígéret tétel. a fogadás.?

⁹¹⁷ második [d-k-ból javítva.]

F Mert az Istennek jót, és kedves dolgot kel ígérni, a nélkül.nintsen se fogadás. se kötelesség. sőt az Isten⁹¹⁸ nevének hejában valo fel vétele volna, példának okáért, tsufság volna azt fogadni. hogy holnap meg részegszem..
5 boszut állok, vagy ha lopok a szegényeknek anyit adok belölle.

Rend szerént olyan dolgokrol⁹¹⁹ tesznek fogadást a melyek szent írásbéli tanátsok. tudni illik, meg nem [273b:] házasodni, minden péntekeken⁹²⁰ böjtölni, &. de
10 olyan dolgokrol is lehet fogadást tenni, a melyek más-ként is parantsolatok, ugy mint soha meg nem reszegedni, sosem hazudni, és olyankor dupla kötelesség alat tartozik az olyan ezen vétkeket el kerülni, a parantsolatot és a fogadást meg tartani.

15 K Miért mondád hogy az Istennek tett ígeret?

F Mert igazán szolván. tsak az Istennek tesznek fogadást.

K Nem teszneké minden nap fogadást a szenteknek.?

F Igazán szolván. nem. azt ígérük az Istennek hogy
20 valamit fognak tselekedni valamely szentnek tiszteletire.⁹²¹ de akor tsak az Istennek teszik a fogadást. és nem a szentnek. nem is igazán valo szollásnak a modgya azt mondani fogadást tettem egy szentnek.

K Régi szokásé fogadást tenni a szentek tiszteletére?

25 F Ez igen régi szokás

K Miért mondád azt, hogy a fogadás olyan. ígeret a mely meg gondolva légyen.?

F Mert azt meg kel tudni hogy mire kötelezük magunkot, és hogy ha szabadok vagyunké a fogadás tételre.

Euseb. lib 13. de
praepa Evang.
cap 7.
Theodoretus ad
Graec. lib 8.

⁹¹⁸ [Sorvégen:] Is- [új sor elején:] Isten

⁹¹⁹ dolgokrol <is> tesznek

⁹²⁰ minden péntekeken [!]

⁹²¹ [Sorvégen:] tisz- [új sor elején:] letire.

[274a:] Magyarázat.

Mivel hogy az egész okoságnak ideje előtt tett⁹²² fogadás semmi, úgy az olyan fogadások is semmik. a melyek nem szabados akarattal tétettek hanem fenyegetéssel, és erőszakkal

szükséges ezen kívül hogy a mely személy valamire kötelezdi magát. a rend szerint⁹²³ kötelezde; mivel tizenhat esztendő kora előtt senki nem kötelezheti magát valamely szerzetes rendben. egy férfiú, vagy egy leány gyermek, nem kötelezheti magát az Attya akarattya¹⁰ ellen valamire addig az ideig. a még a törvény szabadságot nem ad néki, arra, egy házas aszony. fogadást nem tehet a férje akarattya ellen. olyat a mely haboruságot⁹²⁴ okozhatna közöttök. úgy mint butsura járni, vagy étzakkon fel kelni áitatoságból. de olyanokra kötelezheti¹⁵ magát a mi meg egyezhetik a kötelességgel. úgy mint a szentségekhez gyakrabban járulhat., a játéktól magát elvonhattya. hasonlot mondhatni egy olyan szolgálólattyaival, de ha az ilyen személyek fogadást tettek. tartoznak azt végben vinni, hogy ha [274b:] az akitől függenek szabadságot ad nékik arra, az ilyenekben tanácsot kel kérni az okos gyontato Atyáktól. valamiket mondotunk meg egyezik a természetnek. és a szabot rend törvényivel.²⁰

K Hány féle a fogadás?

I' Egy néhány féle. 1. a fogadás. vagy⁹²⁵ tellyeséggel való. vagy Conditionalis, 2. vagy személy szerint való, vagy valóságos. vagy elegendes. 3. simplex, vagy solemnis.

A *Tellyeséggel való fogadás az*, a melyben semmi Conditio⁹²⁶ nintsen.

⁹²² tett⟨c⟩ fogadás

⁹²³ rend szerint [szerént]

⁹²⁴ haboruságot⟨ko⟩ okozhatna közöttök.

⁹²⁵ vagy tellyeséggel [v-t-ből javítva.]

⁹²⁶ Conditio [C-a-ből javítva.]

A Conditionalis az, a mely bizony ók alatt való. úgy mint, azt fogadom az Istennek hogy száz tallért adok a szegényeknek ha az Atyám betegségéből meg gyógyul. ez az. ók alatt való fogadás. a melyet csak a gyógyulás után
5 tartozom meg tartani.

A személy szerént való fogadás az, a mely a személyt illeti. úgy mint. azt fogadom az Istennek hogy böjtölni⁹²⁷ fogok. a butsura el megyek. személyem szerént tartozom tehát ezeket végben vinni.

10 *A valóságos fogadás az. a mely⁹²⁸ nem csak a személyt [275a:] illeti, úgy mint, azt⁹²⁹ fogadom az Istennek hogy száz tallért. adok a raboknak., a fogadás a száz tallérból áll, ha én meg nem fizetem az én maradékim tartoznak meg fizetni.*

15 *Az elegyes fogadás az, a mely mind a személyt.⁹³⁰ illeti, mind valóságos; úgy mint. azt fogadom az Istennek hogy a betegetek segíteni fogom, mind szolgálatomal. mind pénzemel.*

A solemnis fogadás az, a melyet solemniter tesznek.
20 valamely szerzetes rendben. leg aláb esztendeig való noviciatuság után,

A simplex fogadás az, a melyet nem solemniter veszi bé az Anyaszent. egy ház.

K Csak könnyen kellé magunkot kötelezni a fogadás-
25 ra,⁹³¹

F Nem, hanem meg ért elmével. és tanács kérésel. kel fogadni. mert a mint az irás mondgya *jobb sokal nem fogadni. mint sem azt meg nem tartani.*

K Tartoznaké bé tölteni a fogadást?

30 F Igen is. és igen nagy véték azt meg szegni. [275b:]

⁹²⁷ böjtölni [Ékezethiba.]

⁹²⁸ a mely <mind> nem csak [nem csak <mind> fölé írva.]

⁹²⁹ az fogadom [Helyesen: *azt*]

⁹³⁰ személyt. [Ékezethiba.]

⁹³¹ fogadásra, ? [g-d-ből javítva.]

K Mit kellesék tselekedni midön nem vagyunk olyan állapotban hogy bé tölthesük a fogadást?

F A lelki pasztorunknak tudtara kel adni állapotunkot, a ki is vagy meg változtattya a fogadást, vagy dispensatiot ád. a mint leg helyesebnek itéli lenni. ⁵

K Leheté valakinek eföldön fel szabadítani fogadásunkból?

F Igen is. halgasad szent Thamás mitsoda okát adgya. A fogadás valamely jónak ígérete. ugy történhetik idővel., hogy az, aki a fogadást tette. olyan állapotban ¹⁰ léssen., amelyben azt véghez nem viheti. ugy, hogy valamely rosztat ne kövesen, vagy hogy még nagyob jót el ne hagyon., szükséges tehát a koron vagy hogy tellyeségel. fel szabadításék fogadásából. vagy hogy a jó a melyet fogadot más jóvá változtasék, mind ezekben a pásztorok ¹⁵ tanácsin kel járni.

K⁹³² kiknek illik a fogadást meg változtatni vagy attol fel szabaditatni.

F Azoknak akiknek hatalmok vagyon az Anyaszent egy házban. a meg kötésre, a fel oldásra. kinek **[276a:]** ²⁰ kinek a maga rendihez képest.

Magyarázat.

A pápának vagyon az egész Anyaszent egy házban hatalma fel szabadítani a fogadástol. mert az ő hatalma ²⁵ nintsen meg határozva. és az ő juris dictioja mindenüvé ki terjed. apüspököknek arra tsak a magok püspökségiben vagyon hatalmok. de ót is nem adhatnak dispensatiot olyan fogadásrol. a mely tsak a pápát illeti, a mely dispensatio nem illeti tsak a pápát. az olyan a püspökököt ³⁰ illeti, azért semmi féle pap a fogadást fel nem szabadithattya, se meg nem változtathatya. hogy ha tsak arra néki különös szabadság nem adatik.

⁹³² K <kinek> kiknek [A törlésben az *n* betű megkezdett *k*-ből *mittva*.]

s. Thom 2. 2. quaest 88. art. 10.

K Mikor kel kérni a fogadásból való fel szabadulást. vagy annak meg⁹³³ változtatását.?

*

F Azt akkor kel kérni. és meg engedni, mikor arra nagy és helyes ók vagyon. mert más képen a dispensatio inkább⁵ dissipatio vagy tékozlás volna. mint dispensatio mondgya szent. Bernárd.

lib 4. de considera cap 4. s.. Thom. 2. 2. quaest 8. 8. art 12. ad secundum

[276b:] 3 Articulus.

Az Esküvésről. és a káromkodásról.

K. Mitsoda eskünni vagy a hitet le tenni

F Nem egyéb, hanem az Istent bizonyságul hini, aról. a mit tselekesznek., a mit mondanak. vagy a mit fogadnak.¹⁰

K Az Istent bizonyságul vesziké akkor, a mikor a teremtet állatokra,⁹³⁴ esküsznek.?

Matth. 5. 34. 35

F Midön azokra esküsznek., arra is esküsznek olyankor a ki azokat teremtette. és vezérli mondgya a kristus.

¹⁵ K Mikor tisztelik az Isten nevét az esküvésben?

F Mikor szükség képen. és ígaságos dologért esküsznek. meg, mikor a királyok a békeség meg tartására meg esküsznek., mikor az ország. a birák, vagy más tiszték. a hitet leteszik. mikor a törvényben valaki meg esküszik

²⁰ az ígasság meg bizonyítására.

K Mikor bántodik meg az Istennek szent neve az esküvésben? [277a:]

F Mikor gondolatlanul, vakmeröül, esküsznek,⁹³⁵ szitkozodnak. vagy káromkodnak.

²⁵ K Mikor esküsznek gondolatlanul, vagy vakmeröül?

⁹³³ meg <meg> változtatását.?

⁹³⁴ állatokra, <eszk> esküsznek.? [A <k> nak csak a szárát írta le.]

⁹³⁵ eszküsznek, [Másutt *esküsznek*; vö. a fönti jegyz.]

F Mikor vagy az igazság ellen. vagy szükség nélkül esküsznek meg,

K Mitsoda az igazság ellen valo esküvés?

F Mikor esküvéssel bizonyították azt. a mi nem igaz, vagy a mit nem tudnak bizonyosan, vagy esküvéssel ígérni⁵ azt a mit meg nem akarnak tartani. az ilyen esküvés igen nagy véték.

K Mitsoda szükség nélkül eskünni.

F Mikor az esküvésre szükség nintsen, arra nem kényszerítetnek. még is esküsznek. enagy véték. ámbár a mit mondanak. vagy ígérnek. igaz volna,⁹³⁶ és azt meg akarnák is tartani.

¹⁰ s. Hier. in Cap. 4. jerem

K szabadé meg tartani a hamis és igazágtalan esküvést?

F A hamisan valo esküvés véték, a hamis⁹³⁷ esküvéssel¹⁵ valo ígéretet meg tartani meg más véték.

¹⁵ s. Basil. epist 2 ad. Amphiloichium cap 29.

K Melyek a leg vétkezes esküvések?

F Az a szitok, az esküvés, vagy a ki magát, vagy mást ütökoza. vagy a káromkodás.

s. Aug. Contr. mendacium 20 Cap 19

K Mitsoda a káromkodás.?

F Az olyan szó, mely meg bántására vagyon Istennek. és a szenteknek. [277b:]

Magyarázat.

Valamint a Theologusok⁹³⁸ mondgyák. hogy olyan szó. a melyel. esztelenül tulajdonitanak valamely fogyatkozást az Istennek, ugy mint, a káromkodás volna azt mondani, hogy az Isten nem igazán valo. nem igazságos, hogy a vétket ő okoza, hogy ő változo.

A szentek ellen valo szokot is káromkodásnak tarttyúk, mert valamint hogy az őket valo tisztelettel. az³⁰

⁹³⁶ igaz volna, <is.> és azt meg akarnák is

⁹³⁷ a hamis<an> esküvéssel

⁹³⁸ Theologusak [u-o-ból javítva; az a betű valószínűleg íráshiba o helyett.]

Istent tisztelik, úgy mikor őket meg vetik, az Istent vetik meg akor.

K Nagy vétéké a káromkodás.

3 reg. 20 28 5 F Minden időben irtoztato vétéknek tartatot, az ó törvényben akáromkodot meg kövezték., az Isten száz huszon két ezer embert vesztet el, hogy meg büntese⁹³⁹ Benhádátot. a syriai királyt. káromkodásáért. Az Assiriai királynak, sennacheribnek egy káromkodo szováért egy éttzaka száz nyolczvan öt ezer emberét ölé meg az Angyal. táborában szent Pál a sátánnak adá. **[278a:]** Himenaeust. és Alexandert. káromkodásokért, az ország törvénye is azt hagyta hogy a káromkodonak a nyelvét ki vonyák.

4 reg. 13 22.

10

1 Tim. 1. 20.

IV Rész

A harmadik parantsolatrol.

Első Articulus

Hogy mitsoda napot kel a keresztyéneknek meg szentelni.

K Melyik a harmadik parantsolat?

15 F *Meg emlékezel a szombatrol hogy azt meg, szentelyed. hat napon munkálkodgyál. hetedik napon ate uradnak Istenednek szombattya vagyon.. semmi dolgot ne tégy azon a napon.*

K Miért kezdi az Isten ezt a parantsolatot ezekkel a szokal. meg emlékezel.?

20

F Meg akará értetni azt a sidokal. hogy ez a parantsolat nem uj parantsolat lévén. hanem következése és meg ujitása annak, a melyet mindenkoron meg tartották világ kezdetitől fogvást az Isten parantsolattyából. **[278b:]**

In.⁹⁴⁰ catechism conc. Trid.

25 K Mit parantsol az Isten ezen parantsolat által.?

⁹³⁹ meg büntese <a> Benhádátot. [Törlés a sor végén.]

⁹⁴⁰ In. <cathe> catechism

F Hogy kivált képen szentellyük meg a szombatot az az, az Isten nyugodalmának napját. a mely napon meg szünék a tereméstől.

K A szombatot kellene tehát meg szentelnünk az Isten parantsolattya szerént.?

F Az ó törvényben a szombatot szentelték. de az Anyaszent egy ház a szent lélektől vezetetvén. vasárnapá változtatta, azt a napot, ugy hogy az utolso nap helyet az elsöt üllik., a melyet is nevezik ur napjának.

K Az Anyaszent egy ház el változtathattaé a szombatot vasárnapá az Isten parantsolattyanak meg szegése nélkül.

F Igen is, mert az Isten lelke által tette ezt a változást, K Honnét tudgyuk mi azt.?

F A traditiobol; de a szent írásbol is ki tettzik.

Magyarázat

Szent Pál azt mondgya. hogy a hivek ahétnek első napján⁹⁴¹ gyülekeztek vala esze; mind azon által bizonyoson nem tudgyuk ezt a változást hanem a-[279a:]traditiobol. és az egész Anyaszent egy háznak mindenkori szokásából. ebben egészen meg egyeznek velünk a protestánsok

K. Az Anyaszent egy ház miért tette a szombatnak meg szentelésit vasárnapra?

F Mert a kristus vasárnapon támadot fel. és akor is kezdette el nyugadalmát,⁹⁴² minek utánna anyit szenvedet volna váltságunkért. ugyan vasárnapon is szállot le a szent Lélek az Apostolokra és az Anyaszent egy házra.

⁹⁴¹ ahétnek első nap [Helyesen: *napján*]

⁹⁴² nyugadalmát [*ad-al*-ból javítva.]

1 Cor 16. 2

²⁵ s. Aug. Apolog. 2.
s. Leo. epist 81.
ad dioscor
Episcop. Alexand

2 Articulus.

Hogy miképen kellesék szentelni az urnak. napját

K Mit kel tselekedni hogy meg szentelhesük⁹⁴³ az urnak napját?

s. Aug. epist 119.
ad janua

F Meg kel magunkot tartoztatni azon a napon. a szolgálat béli munkától. és tsak a vallásnak dolgaiban kel⁵ foglalatoskodnunk.

K Mit értesz a szolgálat béli munkán? [279b:]

s. Aug. tract. 3. in
s. joan. serm. 18.
de diversis.

F Minden féle vétket. minden kézi munkát, a melyet magának, vagy pénzért dolgoznak.

K Miért szamlálod a vétket a szolgálat béli munka¹⁰ közi?

joan. 8. 34

F Mert az, az ördög hatalma alá vet, és rabságában tészén minket. mondgya a kristus.

K Nem lehet tehát semi kézi munkát tsinalni vasárnapon.?

¹⁵ F Lehet mikor a szükség vagy a közönséges jó kíványa. de a pásztoroknak engedelmmivel. hogy ha a meg lehet

Act 20. 28.

K Miért szükséges arra a pásztoroknak engedelmek.?

F Mert ök igazgatván a népet a lelki dolgokban. ö nékik is kel meg visgálni ha vagyoné szükség a szabadságra²⁰ vagy nintsen.

K Miért mondád azt, hogy ha a meg lehet?

F Mert ha a meg nem lehetne, és a munka szorgos és szükséges volna. olyankor lehetne dolgozni szabadság²⁵ nélkül is, mert azt el lehet gondolni, hogy ha a pásztorhoz folyamodhattak volna. arra szabadságot adot volna, de az ilyenben nem kel magunknak hizelkedni.

K Miért tilttya az Isten a dolgot vasárnapon?

F Mert a kézi munka meg nem egyezik azal a mit az³⁰ Isten kíván az emberektől azon anapon.

⁹⁴³ szentelhesuk [Ékezethiba.]

K Az Isten miképen kíványa hogy az emberek tölttsék azt a napot?

F A vallásnak dolgaiban. az az, az ő tiszteletiben, és szolgálattában, ez életben lévő sok szükség és hivatal. azt meg nem engedvén. hogy egészen a hétnek minden⁵ napjait avallás dolgaiban tölthessék. az igaságos dolog hogy leg aláb egy légyen a melyet arra szentellyék.

K Mit kellesék⁹⁴⁴ tselekedni hogy az Isten szolgálattában lehesen tölteni azt a napot.?

F A szent Misére., predikacióra. vetsernyére⁹⁴⁵ el kel¹⁰ menni, imádkozni kel. jó könyvet kel olvasni, Istenes dolgokrol gondolkodni, jó tselekedeteket mivelni.

K Mikor vétenek ezen parantsolat ellen?

F Mikor vasárnap szükség. vagy szabadság nélkül dolgoznak. mikor az Isten szolgálatokat el mulattyák,¹⁵ mikor. [280b:] a napot vendégségben. részegségben játékban. tántzban, és más illetlen mulattságokban töltik el.

V Rész

A Negyedik parantsolatrol.

Első Articulus.

Az alábvaloknak. a felyeb valokhoz valo köteleségekröl

K Melyik a negyedik parantsolat?

F Tisztelyed Atyádot és Anyádot., hogy⁹⁴⁶ hoszu életü lehess eföldön, melyet ate urad Istened ád tenéked.²⁰

K Mit foglal magában ez a parantsolat?

F Az aláb valoknak. a felyebvalokhoz, és az felyeb valoknak az aláb valokhoz valo köteleségeket.

K Miért szöl tsak az Atyákröl. és Anyákröl?

⁹⁴⁴ Mit kellesék [*Mit* – beszúrás; szóvégi *k-s*-ből javítva.]

⁹⁴⁵ vetsernyére [Második *e-é*-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁹⁴⁶ hogy <{> hoszu életü

F Mert az Atyák. és Anyák nevek alatt. minden felyeb valok értetnek, mivel ezeknek az aláb valojokot ugy kel szeretniek. valamint agyermekeket., az aláb valoknak is ugy kel szeretni⁹⁴⁷ félni, és tisztelni a felyeb valokot ⁵ valamint az Attyokat. **[281a:]** a sidó nyelven az Atya név, a gazdákra,⁹⁴⁸ mesterekreis illik, ez így lévén. ez a parantsolat. mind azokat is tekénti a kik felyeb valok másoknál., az Atyákat, Anyákat. az egy házi pasztorokot⁹⁴⁹ a földes urakat. birákat, kereszt atyákat. tutorokot, ¹⁰ a gazdakot, gazda aszszonyokot., az öregeket. erre valo nézve a fiu név alá számlálatnak mind azok kik másoktól fügének.

K Mitsoda a fiaknak az Atyokhoz és Anyokhoz valo kötelességek.?

¹⁵ F 1 Hogy őket tiszteljük. és betsüljük. 2 hogy őket szeresék. 3 tanácsokon járjanak. 4 nekik engedelmeskedgyenek, 5 őket segítsék szükségekben. betegségekben. mind testi mind lelki segítségel legyenek hozzájuk. a mennyiben töllök lehet. 6 fogyatkozásokat el szenvedjük. ²⁰ 7 imádkozanak érettek. 8 jó erkölcsöket⁹⁵⁰ kövesék, 9. őket el temesék. 10 az utolsó akarattyokot végben vigyék

K Hogy ha az Atyák, vagy Anyák. vagy más **[281b:]** felyeb valok ellenkezöt parantsolnának. az Isten parantsolattyával. az aláb valoknak kellé olyankor engedelmeskedni.?
²⁵

Act 5. 20

F Nem. mert inkább kel engedelmeskedni⁹⁵¹ az Istennek mint az embereknek. mondgya szent péter.

K Melyek a népnek, a pasztorokhoz valo kötelessége?⁹⁵²

⁹⁴⁷ szeretni <és> félni, és

⁹⁴⁸ a gazdákra, [k-g-ből javítva;] mesterekreis [re – későbbi beszúrás.]

⁹⁴⁹ pasztorokot [Elírás.]

⁹⁵⁰ erkölcsöket [Első e fölött áthúzott ékezet.]

⁹⁵¹ engedelmeskedni [Első a-m-ből javítva.]

⁹⁵² kötelessége<k>?

F 1. Hogy őket halgasa. oktatásokat tisztelettel fogadgya. 2. a szenttségeket töllök fel vegye. 3 az ő szükségéről rendelést tegyen.

K Melyek a népnek köteleségi a királyokhoz Fejdelmekhez?

5

F A nép tartozik az ő Fejdelmének szolgálatal. hüségel., engedelmeségel. adoval; imádkozni üdveségiért. országának lelki és testi boldogulásáért. és tsendeségiért.

Matth. 22. 21
rom 13. 1.

K Mitsoda a népnek kötelesége a fő Ispányokhoz. és a törvény szolgáltatokhoz?

10

F Tiszteletel. engedelmeségel. és betsülettel tartozik nekik. [282a:]

rom. 13. 1.
1 petr. 2. 13.

K Mitsoda az ifiaknak köteleségek. az öregekhez?

F A tisztelet, engedelmeség. és hogy gyengeségeket könnyen szenvedgyék

15

K Mitsoda a szolgálknak köteleségek az urokhoz?

F Hogy őket hüségel szolgálják, mint az Istent szolgálván. az ő személyekben. az ő jóságokat meg tarttsák és kimélyék, haragra ne indittsák

Ephes. 6 5.

K Mitsoda az Mester embereknek. munkásoknak köteleségek azokhoz kik őket dolgoztattják?

20

F Hogy hiven⁹⁵³ dolgozanak. a napot adologban tölttsék, ne fogadgyanak olyat fel. a mit nem akarnak vegben vinni.

K Mitsoda az Aszonyoknak a férjekhez valo köteleségek?

25

F A szivesen valo szeretet. engedelmeség hüség. se-gittség. vigasztalás.

2 Articulus.

A felyeb valoknak. az alattokhoz valo ketelesegekről

K Mitsoda a felyeb valoknak az alattokhoz valo köteleségek? [282b:]

30

⁹⁵³ hiven <g> dolgozanak.

F A szeretet. vigyázás, oktatás. parttyok fogás, segítség, jó példa adás. érettek való imádság.

K Az Atyák. és Anyák mivel tartoznak gyermekeknek?

⁵ F Hogy őket szeresék Istenért, és Isten szerént, őket táplállyák. ruházák, és valamely jó rendben tegyék, őket tanítsák, vagy tanitassák. reájok vigyázanak. őket inttsék szelidséggel. némelykor keménységgel. jó példát adgyanak nékik, érettek imádkozanak.

¹⁰ K Mit kel el távoztatni az Atyáknak. és Anyáknak,⁹⁵⁴ a gyermekek iránt való rend választásban?

F Azt el kerülyék,⁹⁵⁵ hogy az iránt semit ne tselekedgyenek. a haszon keresésért. vagy rosz indulatból vagy az Isten rendelése ellen.

¹⁵ K Miképen üsmérhetik meg az Isten rendelésit?

F 1 Imádkozanak, 2. tudos, és értelmes emberektől kérjenek tanátsot. a gyermekeket. az egyházi vagy a szerzetesi rendben ne tegyék. tsak emberi tekéntetért.

K Mitsoda a pásztoroknak. a néphez való kötelességek? [283a:]

F jó példát adgyanak nékik. őket segítsék. oktassák. és imádkozanak érettek

K Mitsoda a Fejdelmeknek és a törvény szolgáltatoknak a néphez való kötelességek?

²⁵ F Hogy a népet békeségben tarttsák, igaságot szolgáltatásnak néki. a vétket meg büntesék. a botránkoztatásokat meg tilttsák. az Isten. az Anyaszent egy ház, és az ország törvényit véle meg tartasák, a népnek Attyai legyenek.

³⁰ K Mitsoda a gazda embernek kötelessége tselédihez, és a munkás emberekhez?

F Hogy hiven meg fizese a miben alkudot vélek sokára ne halasza bérek meg fizetesét. viselyen gondot reájok.

⁹⁵⁴ Anyák-⟨/⟩ nak, [Törlés a sor elején.]

⁹⁵⁵ el kerülyék, ⟨a⟩ hogy az iránt

1 Tim. 4. 12. Tit.
2. 7. Act. 6. 4.

s. Aug. epist. 50.
ad bonif. lib. 3.
Contr.
Cresconium

egéségeken. és betegségeken. vétkekről meg fedgye. vigyázon az ő magok viselésekre. oktassa szeretettel. bányék vélek mint atyafiaival. házanál az olyat ne szenvedgye., ki sok intési után feslet életét meg nem akarja jöbbitani. 5

K Mitsoda a férjek köteleségek a feleségekhez?

F A szeretet hűség, reájok valo gondviselés, segittség, [283b:] kegyeségel valo bánás, és vigasztalás.

K Mire kel vigyázni a fellyeb valoknak tiszttségeken.?

F Az Isten ditsőségire, a magok. és az alattok valojok⁹⁵⁶ üdveségire. 10

K Mitsoda elmével kel parantsolni?

F Alázatos elmével. félelemel. meg emlékezvén arol hogy emberek vagyunk., és hogy mennél fellyeb emelte-tünk. annál több számadással tartozunk Istennek. 15

K Mitsoda jutalmat igér Isten azoknak, kik ezt a parantsolatot végben viszik.?

F örök életet. a melyet jelentette a hoszu élet. a melyet igért Isten a sidoknak.

K Miképen büntettetnek meg azok kik el mulattyák azokat a köteleségeket a melyekről szolottunk a két articulusban? 20

F Azon kívül hogy a kárhozatra vetik magokat ezen a világon is nagy büntetésben esnek gyakorta.

s. Ambr. de
Benedict
patriarch. Cap 1.

s. Aug. lib 22. de
Civ. cap 8. et serm
32 de diversis.

[284a:] VI Rész

Az ötödik parantsolatrol

K Melyik az ötödik parantsolat? 25

F *Ne öly.*

K Mit tilt ez a parantsolat?

F Hogy meg ne ölyük felebarátunkot a magunk hatalmából. se néki rosztat ne kíványunk. se ne árttsunk.

⁹⁵⁶ [Sorvégen:] va [új sor elején:] valojok

Azt mondám hogy felebarátunkot meg ne ölyük. szabad pedig az oktan állatokat⁹⁵⁷ meg ölni szükségünkre. azt is mondám. hogy a magunk hatalmából. nem szabad meg ölni valakit, mivel az ölés nem véték akkor a midön igaságos hadakozásban arra közönséges hatalom adatik, vagy a mikor a bírák törvény szerént meg öletnek valakit.

K szabadé valakinek magát meg ölni?

F Nem. és azok. kik akarattal magokat meg ölik. ezen¹⁰ parantsolat ellen vétének.

K Hány féle képen lehet felebarátunknak ártani személyében?

F két féle képen. vagy testének. vagy lelkének. [284b:]

K Mikor ártunk felebarátunknak testiben.?

¹⁵ F Mikor ötet meg ölyük., meg sebesittyük, meg átkozuk, karomolyuk, avagy mikor részesülünk azoknak vétékiben kik ezeket mivelik.

K A midön fele barátunknak ilyen nagy kárt tettünk, mit kellesék tselekedni hogy az Istentől botsánatot lehesen nyerni.?²⁰

F Azon kel lenni minden tehetségel hogy a kárt vissza lehesen hozni., a nélkül nem lehet botsánatot reménleni. ezt kíványa, mind az Isteni, mind az emberi törvény,

K Mikor ártunk⁹⁵⁸ felebarátunknak lelkében?

²⁵ F Mikor ötet meg botránkoztattyuk., vagy néki rossz példát adunk.

K Mitsoda a botrankozás.?

Tertul. lib. de vela
virg. Cap 9.

F Az olyan beszéd vagy tselekedet a mely rossz, vagy rossznak tettzik lenni. és a mely azért, alkalmaságot³⁰ adhat másoknak. hogy az Istent meg bánttsák.

K Meg botránkoztathatyuk tehát felebarátunkot ha szinte rossz nem tselekszünk is?

F Ha olyan tselekeszünk a mi csak rossznak látzik is.

⁹⁵⁷ állatokat [Íráshiba.]

⁹⁵⁸ ártunk <fe> felebarátunknak [Tollhiba.]

[285a:] akkor meg botránkozathattuk fele barátunkot. ámbár az a tselekedet rossz ne legyen is magában., és akoron. el kel magunkot attól vonni, mert a tselekedet rosszá válnék. a botránkoztatásért. ezt szent pál tanította.

1 Cor 8. 2.
1 Thess 5. 22.

K Hát ha felebarátunk meg botránkoznék vagy tudatlanságból., vagy hamiságból, az olyan dolgon mely magában jó volna szükségesé azt el hagyni? ⁵

F Hogy ha a tselekedet nem csak jó. de még szükséges. és hasznos. az Isten ditsőségire. végben kel vinni. és nem kel hajtani a botránkoztatásra. valamint a kristus tselekedet, a ki is nem hajtja arra hogy a farisaeusok meg botránkoznak vala tselekedetin, hogy ha pedig a tselekedet jó de nem szükséges. olyankor arra kel vigyázni a mi leg⁹⁵⁹ hasznosab. az Isten ditsőségire, és a felebarát üdvességére, szent pál azt mondgya, hogy soha inkább húst nem ennék, hogy ha azal. meg botránkoztatná atyafiát. szabad volt néki a hus étel. de azt el is hagyhatta, nem vétvén azal az Isten ditsősége se a felebaráttya üdvessége ellen. ¹⁰ Matth. 15. 14

1 Cor 8. 13.

K Tartozunké helyre hozni a botránkoztatást? ²⁰

F Igen is, igyekeztvén azon. hogy a rossztól el fordítsuk azt. a kit meg botránkoztattunk., és jó példát ad- [285b:]gyunk néki, más képen félhetünk a rettentő ítélettől. a kristus azt mondgya. hogy jobb a tengerben vettetni. mint sem a leg kisebet is meg botránkoztatni. ²⁵

Matth. 18. 6.

K Mitsoda másnak rosszat⁹⁶⁰ kívánni?

F A midön gyűlölséggel, irigységgel. haraggal. és boszú állással vannak hozzája., mind ezeket tilttya az ötödik parantsolat, ha szinte nem fokadnának is valamely bestelen szokra és tselekedetre. annal is inkább. ha ezeket mivelik ³⁰

Matth 5. 21.

K Mit parantsol Isten az ötödik parantsolatban?

K Hogy felebarátunkot szeresük, néki jó példát ad-

⁹⁵⁹ leg <szükségeseb.> hasznosab.

⁹⁶⁰ rosszat [Az a betű fölött egy hosszú vessző törölve.]

gyunk. minden jót kíványunk. és szereünk néki. tehetségünk szerént. békeséges türök legyünk. tsendesek, és mindenkor készek a meg botsátásra.

VII Rész A hatodik parantsolatrol.

K Melyik a hatodik parantsolat?

⁵ F *Ne paráználkodgyál.*

K Mit tilt az Isten ebben a parantsolatban.?

F Minden tisztátalan vétket. és mind azt. a mi arra vihetne.

K Mitsoda állapotok vihetnek a tisztátalanságra?

[286a:]

¹⁰ F A henyélés, a lágy és tunya élet, a torkoság. a tántz, a rosz könyvek, az énekek, a szemérmetlen öltözet, a kendőzés, és más egyéb haszontalan ékeségek. a melyek tsak a tettzésért vannak, két féle személynek egy másal valo nagy nyájaságok.

¹⁵ K Mit hágy az Isten ebben a parantsolatban?

F Hogy tisztaságban élyünk, és kövesük azt a mi arra vezethetne.

K Mitsoda a tisztaság.?

²⁰ F Ez olyan jó erkölcs mely el távoztat minket a helytelen szeretettől.

K Vagyoné egy néhány féle tisztaság?

F Vagyon. ugy mint a szüzek, az özvegyek. és a házasok tisztasága.

K Mikor áll, a szüzek tisztasága?

²⁵ F Hogy a mindenkori tiszta életben élyenek.

K Miben áll. az özvegyek tisztasága.?

F Hogy a tisztaságot meg tarttsák. és meg tartozkodásban élyenek.. mind adig még özvegyesgben maradnak.

³⁰ K Miben áll. a házasok tisztasága.? **[286b:]**

F Hogy szentül élyenek aházáságban, és annak szabadságával Isten szerént élyenek. ne hagyák⁹⁶¹ magokban uralkodni arosz kivánságot

K parantsolaté a tisztaságban valo élet?

F parantsolat a tisztaságban élni a rend szerént a melyben vannak. de nintsen parantsolat a mely kötelezden. vagy a házáságra. vagy az özvegységben valo maradásra. vagy a szüzeségben valo egész életre.

K A három rend között melyik leg tekélteseb?

F A⁹⁶² szüzeség. azután. az özvegység, ez a kristus, és szent pál tanítások.

Matth. 19. 11. 12.
1 Cor 7, 38. 40. s.
10 Cypr. lib. de virg.

K Hogy lehet mindenféle renden lévőnek a tisztaságban élni.?

F El kel a vétekre vivő alkalmatoságot kerülni. az imádságot, és a böjtöt kel szeretni. gyakorolni a szenttségeket, gondolkodni a halálrol. és az örökké valóságrol.

VIII Rész

A hetedik parantsolatrol.

Első Articulus

Hogy hány féle képen lehet a más jországát el foglalni.

K Melyik a hetedik parantsolat? [287a:]

F *Ne lopj.*

K Mit tilt az Isten nekünk ezen parantsolat által.,? ²⁰

F Hogy el ne vegyük se meg ne tarttsuk a más jországát igazságtalanul. se kárt ne tegyünk felebarátunknak jországában.

K Hány féle képen lehet a másét el venni igazságtalanul.? ²⁵

F Azt el lehet venni lopva, tsalárdságal. erő szakal., ez a véték sokal közönségeseb mint sem gondollyák, és

⁹⁶¹ hagyák [k-d-ből javítva.]

⁹⁶² A <{z}> szüzeség. azután. [A törlésben hosszú f-A-ból javítva.]

minden féle renden lévők⁹⁶³ között kevesen vannak olyanok kiknek részek nem volna ebben a vétékben

K Az Aszonyok. a gyermekek és a tselédek miben vétkesek rend szerént a lopás iránt a gazda emberek házainál?⁵

F Mikor⁹⁶⁴ a gazda hire nélkül a házhoz tartozando valami joszágot el vesznek. vagy másnak adnak.

K A kalmárok., kereskedők mikor vétkesek a lopás iránt.

¹⁰ F Mikor hamis mértékel és fontal. mérnek, mikor rosz portékát adnak el a jó helyet. mikor a vévőnek látván **[287b:]** szükségít, vagy tudatlanságát drágábban tarttyák árujokot mint sem a mint kellene; mikor valamely tsalárdság. élnek. mikor monopoliumot tsinálnak

¹⁵ K Mit hisz monopoliumnak?

F Azt hívom. mikor valaki egy féle árut, vagy portékát. mind meg veszi, azért hogy azután azt drágán adhasa el.

A midön. a mester emberek azt magok között el végezik
²⁰ hogy egy aránsu áron dolgozanak. a mely igen sok. a midön az árusok esze beszélnek magok között. hogy egyaránt adgyák árujokot. a mely igen drága volna.

K A törvény szolgáltatok mikor vétkesek a lopás iránt?

²⁵ F Mikor nem szolgáltattják jól, és gyorsan az igaságot. mikor azt fizetésért szolgáltattják, mikor tsak az ajándékot tekintik, mikor hamis birságot vetnek valakire, mikor az alattok valo tiszteteknek meg engedik hogy a szegényekel igaságtalanul bánnyanak. huzást. vonást kövesenek rajtok. **[288a:]**

K Mit hisz huzás vonásnak.?

F A midön olyan fizetést kívánnak. a mely nem igaságos, vagy mikor többet kívánnak mint sem kellene. ket

⁹⁶³ renden lévők között [*l-k*-ből javítva.]

⁹⁶⁴ Mikor [*k-s*-ből javítva.]

féle képen lehet ez iránt veteni. 1. A midön azt kívánják. a mivel nem tartoznak nékik. 2. A midön olyan mesterségeket élnek., hogy mint egy kénszeritenek valakit arra, hogy tartozáson kívül adgyon., noha azt nyilván ne kívánják is. példának okáért., egy bíró, egy író deák. ⁵ vagy más egyéb tiszt. sok várakozásban⁹⁶⁵ hadgya az olyat. a ki semmit nem ad, ellenben pedig az olyanak dolga csak hamar végben megyen a ki nekik adhat.

K A törvénykezők mikor vétkesek a lopás iránt.

F Mikor hamisan törvénykednek. mikor valamely tsalárdságból a törvénykezést meg hozsabittyák ¹⁰

K A prokátorok, és más igazság szolgáltató tisztek mikor vétkesek a lopás iránt.?

F mikor több fizetést kérnek mint sem kellene mikor a két részt szükség nélkül nagy költségekben vetik. mikor tanácsokat. valamely káros állapotban ejtik. **[288b:]** ¹⁵

luk 3. 13. s Aug.
epist 54. ad
Macedo.

K A mester emberek közül kik veszik el a másét hamisan.?

F Azok kik drágán fizetetik munkájukat., azok kik a napot egészen a munkában nem töltik. kik el titkollják, ²⁰ vagy el tserélik a mit kezekben adnak.

Hogy pediglen a más jóságának anyi sok féle hamisan való el vételiért ezen vétekben ne esünk. emlékezünk meg minden tselekedetünkben ezekről a drága szokrol: Ne tselekedgyed azt másokat. a mit nem akarnád. hogy ²⁵ mások tselekedgyenek veled.

Tob. 4. 16.
Matth. 7 12.

⁹⁶⁵ várakozásban [Második á javítva, valószínűleg megkezdett b-ből.]

2 Articulus.
Az usoráról.

K A gazdagok mikor vétének a lopás iránt?

F Mikor a szegényeket le nyomják., mikor usorara⁹⁶⁶ adnak költsön.

K Mitsoda usorára.költsön adni?

F Mikor valaki költsön ad valakinek hogy a költsönt hasznal. vegye viszá.

K Az usora meg vagyone tiltva?

F. A meg vagyon tiltva. a természetnek. az Istennek. és az Anyaszent egy háznak törvényetöl.

10 K Soha sem szabadé interest veni a költsön adot pénzért? [289a:]

F Az egyébkor nem szabad; hanem a mikor. a költsön valamely kárt okozhat, vagy valamely hasznot vesztének el azért.

15 K szabadé olyankor interest venni mikor a Capitalis summa veszedelemben forog.?

F A meg vagyon tiltva hogy ha a vesztés együt jár a költsönel. és ha az ados, adosan marad. de szabad olyankor hogy ha az ados magára veszi és felel a veszedelemről.

Magyarázat.

Vagyon olyan veszedelem mely együt jár. a költsönel. példának okáért, én költsön adok egy olyan embernek. a kinek nem jó renden vannak dolgai, vagy is egy szegénynek. kétség nélkül a pénzem veszedelemben forog. de ha a veszedelem elegendő ók volna az interes vévésre. az szegénynek usorára valo adás is szabad volna. noha az meg vagyon tiltva, és égre kiálto vétek volna. tehát a mind usora. mind vétek. azért kívánni az interest hogy
30 a pénzem veszedelemben forog. mivel⁹⁶⁷ soha ugy költ-

⁹⁶⁶ usorara [Szóvégi ra – beszúrás a sorközben.]

⁹⁶⁷ mivel [v – megkezdett l-ből javítva.]

s. Aug. in ps 36.
5. 3. n. 6.

Deut 23. 19. ps.
14. 1. 5. luk. 6.
14. Conc. niceae.
Can 18.

tsön nem adhattuk pénzünket hogy azt ne lehetne felteni. evilágon lévő sok változó,⁹⁶⁸ és bizonytalan dolgok miatt. [289b:]

K Mit kel tehát a költsön adásban tekinteni?

F Azt hogy eleget tehesünk a felebaráti szeretetnek; és ⁵ a barátságai kötelességnek. valóságos usorás az. a ki tsak agazdagodást⁹⁶⁹ tekénti a költsön adásban,. szabad viszá kérni a költsönt. és a kárt melyet azért szenvedtek. de nem annál többet, akár mely szép szint adgyunk is az usorázásnak⁹⁷⁰ az emberek előtt. de az Istent meg nem ¹⁰ lehet tsalni.

3 Articulus.

A más ember jországának igazágtalanul valo meg tartásárol. és más egyéb károkrol. melyeket másoknak okozhatnak

K Kitsodák azok, kik a más jországát igazágtalanul meg tarttyák?

F 1. Azok. kik meg nem fizetik adóságokat, de a mi még nagyob. kik tselédeknek, és amunkásoknak fizetésüket meg tarttyák. 2. azok kik hejában valo költségek miatt a költsönt meg nem fizethetik. vagy annak meg fizetésit sok időre halogattyák. sok hamis álnokságokal: 3 Azok kik a zálagot meg tarttyák., 4. Azok kik minek. utánna.valamely jószágát⁹⁷¹ birták volna másnak., vagy ²⁰ annak gondviselői lettek volna, valamint a tutorok. udvarbirák. [290a:] tisztartok, igazán arol számot nem adnak 5. azok kik. midön valamely el veszet jországot talál-
nak azt viszá nem adgyák, nem is tudakozodnak felölle hogy kié lehetet. ²⁵

s. Aug. serm. 19.
de verbis Apostoli
Cap 6.

⁹⁶⁸ változó,⟨s⟩ és [ó-á-ból javítva.]

⁹⁶⁹ agazdagokásd [Elírás.]

⁹⁷⁰ usorázásnak [Ékezethiba.]

⁹⁷¹ jószágát [Szóvégi á-o-ból javítva.]

K kitsodák azok kik másoknak kárt tesznek?

F Három féle képen lehet másnak kárt tenni. 1. mikor a másét el veszük vagy meg tarttyuk., 2. mikor kezünkben lévén a más joszága azt el hagyuk pusztulni, vagy
5 veszni. vagy el romlani. 3. mikor részesülünk a lopásban. vagy a kártevésben.

K Miképen részesülünk amásnak tet kárban?

F két képen lehet abban részesülni. 1. mikor azt okozuk, 2. mikor azt meg engedgyük, noha azt meg gátolhat-
10 nok.

K Miképen okozunk kárt másnak.?

F Mikor parantsolatot., segítséget, tanátsot adunk a kár tevésre, mikor ellene állunk annak, a ki a kár tevést meg akarná gátolni.

15 K kitsodák azok, a kik a kárt meg engedvén, a kár tevésben részesülnek.?

F A tselédek, kik látván uroknak károkot. azt neki tudtára nem adgyák, a birák, kik meg engedik a lopást, huzást, vonást, és mind azok. akiknek a közönséges jora
20 kellene vigyázniok. és a kik a kár tételeket el szenvedik.

s. Ambr. in ps.
118. serm. 8.

[290b:] 4 Articulus.

A más joszágának viszá adásáról.

K Mikor felebarátunknak valamely kárt tettünk mivel tartozunk néki.?

F Hogy azt néki meg fizesük.,⁹⁷² vagy vissza adgyuk.

K Mitsoda joszágot kel meg fizetni vagy viszá adni?

25 F Azt a melyet el vettük, és meg tartottuk. ugy a kárt is a melyet néki ókoztuk

K Tartozunké viszá adni ugyan azt a mit el vettünk?

F Igen is, hogy ha az olyan állapot hogy viszá lehesen adni, hogy ha pedig a nem lehet, meg kel fizetni igazán.

⁹⁷² meg fizesük., [i-e-ből, e-i-ből, vagy é-ből javítva.]

K Elegendőé azt viszá adni a mit el vettünk?
 F Még azon kívül le kel néki tenni mind azt a kárt a melyet érettünk szenvedet
 K Hát ha abban nintsen modunk. hogy viszá adhasuk. a mit el vettünk? 5
 F Azt adgyuk viszá a mi lehet
 K Hát ha semmink nintsen?
 F Tegyük fel magunkban hogy mindent viszá adunk. mihent abban modunk lészen.
 K kinek tartozunk viszá adni a mit el vettünk? 10
 F Annak, akitől el vettük, vagy holta után annak. [291a:] maradékinak.
 K Hát ha nem találhattyuk meg a joszágnak urát vagy annak maradékit. mit kel tselekedni?
 F A szegényeknek kel osztogatni az el vett joszágot 15 hogy hadd imádkozanak azért, a kié volt. de először értelmes emberektől kel tanátsot kérni.
 K Mikor kel viszá adni a másét?
 F Mindgyárt mihelyt lehet, mert más képen vétkeznek.
 K Mit parantsol az Isten nekünk a hetedik parantsol- 20 lutban.?
 F Hogy ugy bánnyunk felebarátunkal., valamint magunkal. és hogy jól tegyünk véle szükségiben.

IX Rész A nyolczadik parantsolatrol.

Első Articulus A hamis tanusagrol. és a hazugságrol.

K Melyik a nyolczadik parantsolat?
 F *Ne mondgy felebaratod ellen hamis tanu bizonysgot* 25
 K.^{97.3} Ebben a parantsolatban mit tilt nekünk az Isten?

^{97.3} K. [F-ből javítva.]

F A szóval., vagy gondolattal való igazágtalanságot
K Hány féle képen árthatunk felebarátunknak.?

[291b:]

F. Öt féle képen. 1. hamis bizonyítással 2 hazugsággal.
3. gyalázzal. 4. hízkeléssel. 5 bal itélettel.

⁵ K Mitsoda a hamis tanu bizonyítg?

F Mikor a törvény szék előtt bizonyítanak valamit az igazág ellen.

K Mit kel tselekedni mikor hamis bizonyítágot tettek valaki ellen?

¹⁰ F Helyre kel hozni a kárt, melyet tettek felebaráttyoknak.⁹⁷⁴ de söt még viszá is kel mondani amit mondotak., ha más képen nem lehet

K Mitsoda a hazugság.?

F A gondolat ellen való beszéd.

¹⁵ K szabadé némelykor hazudni?

F Nem. a hazugság. mindenkori véték. akar mitsoda féle állapotban. söt még nem is szabad el szinelni a hazugságot valamely két értelmü szokal.

Magyarázat

²⁰ Az Aequivocum., olyan szó. a melynek egy néhány féle értelme, vagy magyarázattya vagon., a melyel mást akarok meg értetni, nem azt a mit gondolok, nem is azt a mint más érti a szonak bé vett szokása szerént. A restrictio mentalis. mikor az elmémben olyan értelmet teszek

²⁵ fel. a melyet meg nem magyarázom. azért hogy a [292a:] beszédemben mást meg tsalhasak. úgy mint. azt kérdik töllem ha. halgattamé misét. azt felelem hogy halgattam. én azt értem. azon. hogy halgattam de tegnap. holot azt akarják töllem meg tudni. ha, ma halgattamé. én azt jól

³⁰ látom hogy a feleletem meg tsalta azt a ki kérdezet. ezt hiják tehát restrictio mentalisnak, elme szorításnak,

s. Aug. de mendacio. Cap 3.

⁹⁷⁴ felebaráttyoknak. [Első a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

mind e, mind az Aequivocum. véték., mert hazugság. mert valamikor mást akarnak meg értetni másal nem azt a mit gondolnak. a hazugság.

K Hát ha jóvára akarjuk meg tsalni felebarátunkot a hazugság szabadé olyankor.?

5

F Nem. mert nem kel rosztat tselekedni hogy abból jó következék. ezt szent pál el végezte.

rom 3. 8. s. Aug.
ibid.

2 Articulus A rágalmazásról..

K Mitsoda a rágalmazás?

F Midön rosztat mondanak valakiröl; a mely gyalá-
zattyára lenne.

10

K Mitsoda nevet adnak még a rágalmazásnak.?

F Ha a nem igaz⁹⁷⁵ a mit más ellen mondunk. a ká[292b:]romlás, ha pedig igaz. az ember szollás. de az ember szolláson. minden féle ragalmazást is értenek.

K Hány féle képen lehetünk ember szollok.?

15

F Ött féle képen, 1. a midön a más rosz tselekedetit nagyra terjeszük, 2. mikor azt ki nyilatkoztattuk. ha titokban volt. 3. mikor a más jó tselekedetit roszra magyarázunk. 4. mikor azt kedvetlenül ditsérjük. 5 még halgatásunkal. is lehet mást meg szollani, mikor tsak azért halgatunk., hogy mások felebarátunk kisebségire magyarázák halgatásunkot

20

K Nagy vétéké a rágalmazás vagy az ember szollás.?

F Mind ezek igen nagy vétkek., mert meg fosztyják felebarátunkot betsületitől. és a menyeknek kapuját előt-
tünk bé zárják.

25 1 cor. 6. 10

K Nagy vétéké a rágalmazást. vagy az ember szollást halgatni?

⁹⁷⁵ igaz [igázból javítva az ékezet áthúzásával.]

F Igen is. hogy ha azt hamiságal, vagy gyönyörűséggel halgattyaák.

K Mit kel tselekedni mikor mást hallunk ragalmazni?

F Azt meg nem kel engedni ha lehet. a pedig két képen⁵ lehet meg. 1. az ember szollást félben kel hagyatni. ha arra hatalmunk vagyon. 2. a beszédet másra kel fordítani. 3. nem kel olyankor szollani. és szomoru ábrázatot kel. [293a:] mutatni, 4. el kel onnét menni a hol ragalmaznak ha lehet

¹⁰ K Mivel tartoznak az olyanok kik másokra bestelen hirt költenek?

F Hogy őket meg kövesék, szavokat vissza mondgyák, betsületeket⁹⁷⁶ helyre hozák,

K Hát mikor az ember szollásban ígazat mondottak.?

¹⁵ F Olyankor nem kel viszá vonni szovokat. mert a hazugság nem szabad., de tartoznak minden jó uton modon. betsületit viszá hozni másnak.

K szabadé azokat rágalmazni és meg szollani a kik felölünk rosztat beszelettek.?

²⁰ F Soha nem szabad rosziert, roszzal fizetni. jót kel kívánni és tselekedni azokal kik velünk roszzal bánnak. és imádkozni kel azokért kik minket gyaláznak. és üldöznek..

Matth 5 44.

²⁵ K Vétéké mindenkor mikor roszzal beszélünk más felöl?

F Lehetnek olyan alkalmatoságok a melyekben nem vétek, sőt még a felebaráti szeretet kötelez arra. 1 mikor a dolog bizonyos és nyilván valo. akkor nem roszzal arrol beszélteni. tsak hamiságal ne légyen⁹⁷⁷ a beszéd, és valami haszonra legyen. 2. mikor másnak valamely roszzal szándekát. [293b:] vagy tselekedetit meg mondgyuk valakinek azért hogy magát attol meg örizze. mivel. nem kel a vétkesnek betsületit meg tartani az ártatlannak kárával. 3.

⁹⁷⁶ betsületeket [Ékezethiba.]

⁹⁷⁷ légyen [g – hosszú f-ből javítva.]

mikor okoságal. meg mondgyuk egy olyannak más rossz tselekedetit, a ki azt meg orvosolhattya. és arról tehet

3 Articulus

A hízkelkedésről. és a vakmerő itéletről

K Mítoda a hízkelkedés?

F Ez olyan dítseret mely nem igazán való., színes. és mód nélkül való

5

K A hízkelkedés vétéké.?

s. Hier. lib 1.
Contr. pelagia

F Igen is, mert olyan hazugság. mely másnak kárt téssen.

K. Miben téssen kárt másnak a hízkelkedés?

F Abban hogy neveli kevélységit, rossz erkölcsit. fogatkozásit. táplálja, erősíti.

10

K Mítoda a vakmerő itélet?⁹⁷⁸

F Az olyan itélet mely másnak ártalmas., és a melynek helyes oka nintsen.

K Mítoda külömbiség vagyon a gyanakodás. és a vakmerő itélet között? [294a:]

15

F Roszul itélni más fölöl a, mikor elménkben bizonyosnak tarttyuk hogy felebarátunk rossz tselekedet a gyanakodás a, mikor a rosszrol. kételkedünk. azt bizonyosnak nem tarttyuk.

20

K Vétéké mindenkor rosszul itélni. és gyanakodni másrol.?

Matth 7. 1. luk. 6.
37.

F Véték hogy ha azt vakmerő képen tselekeszik. de jó. hogy ha igazágal. és szeretettel tselekeszik.

K Mítodák azok kik jó végre rosszul itélnek vagy gyanakodnak mások fölöl?

25

F A fellyeb valok. a kik tartoznak az alattok való. jokra vigyázni. a kik tarthatnak attol. hogy valamely rossz állapotban ne legyenek. azok kik azért gyanakodnak

⁹⁷⁸ itélet? [Az ékezetét áthúzta, majd fölötté újra leírta.]

alattok valójokról hogy jobban meg üsmerjék őket. vagy hogy másoknak ne árthassanak., de igen kel vigyázni. mert sokszor a hamiság. irigység. a felebaráti szeretetnek palásttya alá veszi magát

5 K Mit parantsol az Isten ebben a nyolczadik parantsolatban?

F Hogy mikor beszélünk mindenkor igazságot mondgyunk. aztot szeresük. mert az Isten igazság. 2. Mikor a bi-[294b:]rák. vagy más fő tisztek előtt vagyunk. igazságal.

s. Aug. in ps 147. 10 és világosan kel felelni arra a miről kérdeznek. 3 jóra kel mindenkor magyarázni a menyiben lehet. másoknak beszédit. és tselekedetit.

X Rész

A kilentzedik parantsolatrol.

K Melyik a kilentzedik parantsolat?

F *Ne kíványad ate felebarátodnak feleségit*

15 K Mit tilt ez a parantsolat?

F Hazaság töresre valo gondolatokat, kívánságokat., és más egyéb tisztátalan vétkeket., a melyekről szollotunk a hatodik parantsolatban

K Vagyoné valami külömbség a tisztátalan tselekedetnek gondolattya. és kívánsága közot?

F Vagyon, a gondolat az elme eleiben terjeszti a tisztátalan dolgot. a kívánságot pedig követi az akarat. a végben vitelre.

K A rosznak⁹⁷⁹ kívánsága vétéké mindenkor

25 F Igen is mert magában foglallya a rosz tselekedetre hajlando akaratot., ugyan ez is tselekeszi a vétket. mivel a szivből. az az, azakarathnak⁹⁸⁰ valo engedelmeből szarmazik minden véték mondgya a kristus. [295a:]

Matth. 15 19.

K A rosznak gondolattya vétéké?

⁹⁷⁹ A rosznak <végben> kívánsága

⁹⁸⁰ azakarathnak [Második a – beszúrás.]

F vétek hogy ha az akaratnak abban része legyen.

De ha a rozsz. gondolatokat nem hogy kedvelnök, de még utálljuk, és ha azokra alkalmaságot nem adunk, sőt még elménkből is ki vettyük, olyankor nem hogy vétek volna, de sőt még érdemet okoz.

K szabadé a más feleségit házására kívánni, hogy akkor el vegye mikor özvegységre jut?

F Ez a kívánság vétek. mert rend ellen való. és igen veszedelmes. mert vagy a házáság törésben. vagy valamely tisztátalanságban ejti azt aki ilyen kívánságot tart magában.

Catechism. Conc.
Trid.

XI Resz

A Tizedik. parantsolatrol

K Melyik a tizedik parantsolat?

F *Ne kíványad ate felebarátodnak. se házat, se szolgálját. se szolgáló leányát, se ökret, se szamarát. se semminémü marháját.*

K Mit tilt ez a parantsolat.?

F A hetedik parantsolatban az Isten tilttya igaságtalanul el venni vagy meg tartani a más jóságát, ebben [295b:] tilttya hogy tsak azt kivanyuk is felebarátunk kárával.

K Miért mondod felebarátunk kárával.?

F Mert a nem tilalmas felebarátunknak jóságát kívánni, és magunkévá tenni igaz, és jó uton modon. és az ő akarattyából, mivel mikor valamely házat, vagy földet, vagy más féle állapotot veszünk, a nekünk meg tettzven. meg kiványuk, és ugy veszük meg.

K kik vétenek ezen parantsolat ellen.?

F A kalmárok, kereskedők. kik a drágaságot kíványák, hogy meg gazdagodhasanak. 2. A hadi emberek kik a hadakozást kíványák., nem ahaza jóváért, hanem hogy foszthasanak. prédálhasanak. 3. A doktorok, kik a betegséget kíványák.. 4. A prokátorok, kik a perleke-

dést kíványák, 5. A fiak, kik oly nyomorultak hogy Attyoknak halálát kíványák, azért hogy a jóságot birhassák. egy szóval. mind azok kik a mások szerentséjít, betsületit, érdemit irigylik. és kíványák.

5 K Mit parantsol az Isten ezen utolso parantsolatban?
[296a:]

F Hogy minden kívánságinkban a hitet tekéntsük. és az okoságot.

K Miből erednek a rosz kívánságink?

F A testnek. kívánságából, a szemnek bujálkodásából.
10 és az életnek kevelységeből. az az. agyönyörüségnek, tiszteletnek gazdagságnak szeretetitől.

K Ez a három kívánság miért eredete minden rosz kívánságinknak?

F Mert minden rosz tselekedetink tsak arra tzeloznak.,
15 hogy azoknak eleget tegyünk

K Mit kel tselekedni hogy meg lehesen zabolázni a kívánságot?

F Az Istenhez kel kaptsolni magunkot, mert ő adgya az örökös és a valóságos jót. tsak egyedül őtet kel szeretni. és mindent ő érette.
20

K Az Isteni szeretetből áll tehát az egész vallás.?

s. Aug. lib 12. de
Trinit Cap 14.

F Igen is. a keresztyénségben, minden tsak az Isteni szeretetre vigyáz. mert nem lehet se hinni, se reménleni az Istenben a mint kel. ha őtet nem szeretik. a hit, a
25 reménség. és a szeretet, mindent magában foglal. **[296b:]**

K Miért akarta Isten törvényével rendben venni az emberek kívánságit.?

rom 8. 27. Matth.
15 19. Matth. 5.
28.

F Három fő okból. 1. hogy meg mutassa azal. hogy ő láttya. és visgállya a sziveket, és hogy az ő törvénye felyeb
30 valo az emberek törvényénél. a mely tsak a külső dolgokrol tehet rendelést. 2. hogy még a kezdetiben irttsa ki a vétket, mivel a kívánság kezdete a véteknek. 3 hogy senki magának ne hizelkedgyék. azal hogy ártatlan. a midön vétkes tselekedeteket nem tselekeszik. mivel tsak egyedül
35 a kívánságokért is a vétekben. és az Isten haragiában eshetnek

XII Rész
Az Anyaszent egy háznak parantsolatirol.
közönségesen.

K Az Anyaszent egy háznak vagyoné arra hatalma
hogy nekünk valamit parantsollyon?

F A kristustol vette azt a hatalmat. és tartozunk. neki Matth. 18 17.
engedelmeskedni.

K Nem elégé az Istennek engedelmeskedni? 5

F Az Isten azt parantsolya hogy engedelmeskedgyünk
az Anyaszent egy háznak, tehát az Istennek nem engedel-
meskednek azok a kik⁹⁸¹ az Anyaszent egy háznak nem
engedelmeskednék. [297a:]

K Kitsodák azok a kik törvényt szabnak az Anyaszent 10
egy házban?

F A kristus pásztorokot rendelt az Anyaszent egy ház Act. 20 28.
hebr 23. 17.
igazgatására, tehát azoknak kel törvényt tsinálni. és a
hiveknek engedelmeskedni kel.

K Meg bizonyithatodé azt az Evangyéliumbol? 15

F Igen is meg,, a kristus azt mondotta az Apostolinak.
és az Apostoliban minden pásztoroknak., *hogy a ki tite-
ket halgat. engem halgat. a ki titeket meg vett, engemet
vett meg.* luk 10. 16.

K Láttjuké azt hogy az Apostolok az Isten parantso- 20
lutin kívül más parantsolatokat is adtanak volna.?

F Igen is, Az Apostolok esze gyülvén jérusálemben
meg tilták a hiveknek a vérnek, és a fulva holt állatnak Act 15. 28.
ételét, *Tettzék a szent Léleknek. és minékünk.* mondák az
Apostolok. hogy &c. 25

K Mit hosz ki ebből?⁹⁸²

F Azt hozom, hogy az Anyaszent egy háznak szava.
a szent Leleknek szava. és hogy az Anyaszent egy házon
áll olyan törvényt szabni, a mitsodást szükségesnek itéli

⁹⁸¹ azok a kik [az a ki-ből javítva beszúrásokkal.]

⁹⁸² ebből [első b-k-ból ? javítva.]

lenni. eki tettzik mind anyi sok Conciliumokból., a protestansok is meg egyeznek azon, hogy az Anyaszent egy ház tehet rendelést. a [297b:] melynek engedelmeskedni kel.

5 K Nagy véteké az Anyaszent egy háznak nem engedelmeskedni?

Matth. 18 17.

F Igen is. mivel a kristus azt mondgya hogy ugy fognak azokal bánni kik az Anyaszent egy háznak nem engedelmeskednek, mint a pogányokal. és a publikánusokal.

10 K Az Anyaszent egy ház miért ad parantsolatot fiainak?

F Azért hogy az áitatoságnak némely külső tselekedit rendben vévén. az Isten parantsolatit az által könnyebben végben vihesék. 2. hogy meg mutassa idejét és modgyát az Isten parantsolatának végben vitelére.

Magyarázat

Hogy jobban meg lehesen érteni ezt a feleletet. két vagy három példát hozok. elé.

20 Mi tartozunk azal. hogy gyakorta elé számlályuk elmenkben az Isten jó téteményeit, hogy az örök életnek kivánságát magunkban fel gerjeszük. hogy a szentek ditsőségít meg tekintvén. őket kövesük. ugyan ezen okból rendeltettek az innepek. a mint ezt még jobban meg láttyuk ezután. [298a:]

Tartozunk az Isten parantsolattya szerént. hogy ö néki külső tiszteletet. adgyunk. és minden héten egy napot meg szentelni, és azt az Isten szolgálattyaiban tölteni, az Anyaszent egy ház, hogy ezt a köteleséget végben vitesse velünk. azt parantsolya hogy vasárnapokon és innep napokon a szent Misét el ne mulasuk, mivel ez a szent áldozat, leg főveb része a vallásbéli tselekeditnek.

Tartozunk Commucalni,⁹⁸³ és halálos vétkeinket

⁹⁸³ Commucalni, [Elírás; másutt *Commucalni*.]

meg gyonni. a mint ezt meg fogjuk mutatni. mikor az oltári szentségről. és a gyonásról fogunk szólni. az Anyaszent egy ház időt szabot ezekre, azért hogy a⁹⁸⁴ hivek végben vigyék ezeket a kötelesegeket

Vég-tire. tartozunk azal. hogy a testet sanyargasuk és⁵ a szolgálat alá vesük. szent pál mondása szerint. némelykor tartozunk böjtölni is valamint a kristus mondá a farisaeusoknak. hogy az ő tanítványi böjtölni fognak menyben menetele után. hogy pediglen ezeket a nagy kötelesegeket végben vigyük;⁹⁸⁵ az Anyaszent egyház¹⁰ nekünk böjtököt, és abstinenciakot parantsol tartani.

Ezekből meg láthatni tehát. hogy az Anyaszent egy ház parantsolati tsak arra valok hogy időt és modot szabjanak az Isten parantsolatinak végben vitelére. **[298b:]**

K Melyek az Anyaszent egy ház parantsolati? ¹⁵

F Rend szerint tsak hat parantsolatokot számlálnak. a melyek közönségesen minden renden lévő hiveket illeti.

Az Első azt parantsolya hogy meg szentellyük a bé vett innepet.⁹⁸⁶ A második. hogy Misét halgasunk vasárnapokon. és innep napokon. A harmadik. hogy leg aláb²⁰ egyszer esztendőben a magunk pasztorahoz gyonni el mennyünk. A negyedik hogy leg aláb egyszer esztendőben husvét napján az ur testét magunkhoz vegyük. A ötödik. hogy a kántort, vigiliakot, és a nagy böjtöt. meg böjtölyük. A hatodik. hogy pénteken. szombaton²⁵ hust ne együnk.

Rend szerint ezen versekel mondgyák el a hat parantsolatokot

1. Innepeket meg szentellyed.

Dolgot. s' henyélést kerüllyed. ³⁰

2. Misét halgas vasárnapon

Ugy a töb Innep napokon

⁹⁸⁴ a hivek [a-o-ból javítva.]

⁹⁸⁵ vigyük; [Ékezethiba.]

⁹⁸⁶ innep(k)et.

- 3 Esztendőben egy szer menni.
Elne mulasd vétked gyonni.
4. Teremtődnek testét vegyed.
Buzgon husvétkor azt egyed. [299a:]
- 5 5. Cantort vigiliát meg böjtölyed
Nagy böjtben a hust kerüllyed
- 6 Péntekeken hust ne egyél.
Ugy szombaton tselekedgyél

XIII Rész Az Anyaszent egy ház első parantsolattyáról.

Első Articulus Közönségesen az Innepekről.

- K Mellyik az Anyaszent egy ház első parantsollattya?
- 10 F *Innepek*et meg *szentellyed*, *dolgot henyelést kerüllyed*.
K Mit parantsol ezek által az Anyaszent egyház.?
F Hogy meg *szentellyünk* bizonyos *innepek*et, valamint a vasárnapot
- K Miképen kel meg *szentelni* az *Innepek*et?
- 15 F A szolgálat béli munkát el kel kerülni. főképen a vétket. 2. nem a henyelésben, hanem az Isteni szolgálatban kel tölteni azokat a *szent napok*ot
- K Meg tiltani az *Innep* napokon valo *dolgozást*. nem ellenkeziké az Isten *parantsolattyával*. a ki azt mondgya
- 20 hogy hat napon *dolgozál*. a *hetedikén* meg *nyugodgyál*.? [299b:]
- F Nem, mert ezek a *szok* nem tesznek egyebet hanem hogy a *rend szerént* valo *hétben*. *hat nap*⁹⁸⁷ *rendeltetet* a *munkára*, és egy a meg *szentelésre*, de ezek a *szok* nem rekesztik ki a *köteleséget* a melyel tartoznak a *szolgálat*

⁹⁸⁷ hat nap<ot> rendeltetet

béli munkától. meg szünni. az innep napokon, a melyek rend kívül vannak a hétnek folyásában.

K Miért magyarázod eszerént ezeket a szokot?

F Az Isten maga magyarázta eszerént, eki tettzik az Exodusból. mivel azt láttuk ebben a könyvben. hogy a midön valamely héten innep napok estenek, azokon a napokon úgy meg volt tiltva a munka, valamint a szombat napján. Moyses sok innepeket hagyot a sidoknak. a melyeken a dolog meg volt tiltva.

12. 16. 23. 14.

5
levit 23 Deut 16.

K Az Anyaszent egyháznak vagyoné hatalmában hogy olyan innepeket rendelyen. a melyeken ne legyen szabad dolgozni?

10

F Ha a sido Anyaszent egyháznak volt arra hatalma. a keresztyén Anyaszent egy háznak nagyob⁹⁸⁸ vagyon

K.⁹⁸⁹ Honnét mutatod azt meg hogy a sido Anyaszent [300a:] egyháznak volt arra hatalma.?

15
1 Mak 4 39.. joan
10. 22. Ester 9.
judith. 31. 2.
Mak. 15. 36. 37.

F A szent irásból. a melyben láttuk hogy egy néhány innepet rendelt volt a⁹⁹⁰ törvény ki adása után. az Évangéliumból láttuk hogy a kristus el ment a templomban az olyan innepre. úgy mint a templom dedicatiojára., melyet a synanoga rendelte volt a makabaeusok idejében

20

K Az Anyaszent egy házban kiknek illik az innepek szentelésit meg parantsolni?

F A Pápának, a püspöknek., akiket az Isten arra rendelte hogy az Anyaszent egy házat igazgasák. valamint szent pál mondgya.

Act. 20 28

25

K kik rendelték azokat az innepeket, a melyeket mostanában üllenek.?

F Némellyeket az Apostolok rendelésiből⁹⁹¹ vettük. illyenek leg többire a kristus innepei, némellyeket az után

30

⁹⁸⁸ nagyob [b-k-ból javítva.]

⁹⁸⁹ K. [F-ből javítva.]

⁹⁹⁰ a <tor> törvény [Tollhiba.]

⁹⁹¹ rendelésiből [Második e fölött áthúzott ékezet.]

rendelte vagy vette bé az Anyaszent egy ház. némellyeket pedig a püspökök rendelték. a magok püspökségiben

K. Tartozunké ugy meg szentelni ezeket az utolsokat valamint az elsőket.?

⁵ F. Igen is tartozunk. mind egyikét. mind a másikat **[300b:]** meg szentelni, és ahoz a renchez alkalmaztatni magunkot a mely rend tartatik abban a püspökségben a melyben vagyunk.

K Miért tartozunk abban apüspökségben lévő szokás-
¹⁰hoz alkalmaztatni magunkot, a melyben találkozunk?

F Mert akár hol legyünk jó példát kel adni, a több hivel egyenlő szokást kel tartani. és engedelmeskedni apásztoroknak; akiknek illik, kinek kinek a maga püspökségében el rendelni az Isteni szolgálatnak modgyát.

¹⁵ és idejét.

K Miért rendelték az innepeket?

F Az Isten tiszteletire, és hogy a hiveket oktathassák.

K Az Anyaszent egy ház miképen tiszteli az Istent az Innepekel?

²⁰ F A vallásnak leg főveb titkainak szentelésével. A Boldogságos szüz, vagy a szentek emlékezetinek meg ujitásával., a kikben az Isten leg inkább mutatta ki ajándékát.⁹⁹² és a melyekért az Istennek hálaot ad az Anyaszent egy ház.

²⁵ K Az Anyaszent egy ház miképen oktattya. a hiveket az innepek által.

F Elméjekre adván a hitnek leg főveb titkait. vagy **[301a:]** leg nevezeteseb tselekedetit a szenteknek.

K Melyek azok a külömb féle innepek melyeket az

³⁰ Anyaszent egy ház parantsolya meg ülleni?

F Az Anyaszent egy ház némely innepeket szentel aszent Háromságnak tiszteletire., a kristus tiszteletire, a Boldogságos szüz, az Angyalok, és a szentek emlékezetire. és a templomok meg szentelésinek emlékezetire.

⁹⁹² aján<de> dékit. [Törlés tollhiba miatt a sor elején.]

K Miképen lehet hasznosan szentelni az Innepeket?

F Elmélkedni kel azokrol a titkokrol a melyeket tisztel azokon a napokon az Anyaszent egyház, vagy is a szenteknek azon jó erkölcsiről, a melyeket előnkben adgya 5 hogy kövesük, azokon⁹⁹³ a szent napokon szent dolgokban foglalatoskodgyunk.

s. Chrys. hom de lazaro.

2 Articulus

Különösön az Innepekről, leg előbször a szent Háromságnak Innepéről

K Mikor szenteli az Anyaszent egyház a szent Háromságnak Innepét?

F Minden nap. de főképen vasárnapokon, és ugy 10 mondván a szentek Innepei a szent Háromságnak tiszte-[301b:]letire szenteltetnek., mind azon által mint egy ött száz esztendőől fogvást az Anyaszent egy ház bizonyos napot rendelt ennek a titoknak tiszteletére. a mely nap szent Háromság vasárnapjának neveztetik. némely 15 Anyaszent egy házakban kétszer üllik ezt az innepet, ugy mint pünkösöd. után valo első. és utolso vasárnapon

K Miért mondád azt hogy mindenik nap a szent Háromságnak tiszteletire rendeltetet?

F Azért, hogy akár mely napon, akár mely innepen 20 tsak egyedül az Isten Három személyiben imádtatik, és ditsöitetik.

K Mit kel tselekedni a szent Háromság napján?

F Az Istent Három személyiben kel imádni. meg kel magunkot aláznunk az ő hatalma alat. és gondviselése 25 alá kel magunkot ajánlani.

⁹⁹³ azokon [k-n-ből javítva.]

3. Articulus

A kristus Jesus fogantatásának⁹⁹⁴ innepéről melyet gyümölcs öltő. B.Aszonynapjának⁹⁹⁵ nevezik

K Mellyek a kristus Innepei.?

F Az első. fogantatása, születése, környülmélettése,⁹⁹⁶ Epiphania. a templomban való bé⁹⁹⁷ mutattatása, szenvedése. temetése, fel támadása. menyben menetele, ⁵ a szent Léleknek le szállása, és ur napja. [302a:]

s. Aug. lib 4. de
Trinit Cap 5.

K Mikor szentelik fogantatásának innepet?

F. Martiusnak huszon ötödik napján. gyümölcs öltő Boldog Aszony napján.

K Miért nevezik ezt az Innepet Annunciationnak?

luk 1. 26.

¹⁰ F Mert ezen a napon küldeték Gabriel Angyal. a Boldogságos szüzhöz, hogy néki meg jelenttse a meg testesülésnek titkát.

K Miképen fogada a Boldogságos szüz ezt⁹⁹⁸ a követségét?

¹⁵ F Eleinte mindgyárt meg háborodék, nem tudhatván hogy ki volna az, aki néki olyan nagy dolgot mondana; érdemetlennek is itélé magát arra, hogy az Isten Annyává lenne. ugyan azon alkalmatoságal. mutatá meg nagy szeretetét a tisztasághoz, és az engedelmeséghez, ²⁰ *meg mutatá szeretetet a tisztasághoz*, mivel az Angyalnak meg vallá hogy soha férfiat nem üsmért., nem is akara üsmérni. *Az ő alázatoságát* abban, hogy magát *az ur szolgálójának nevezi*, a midön az⁹⁹⁹ Isten Annyává választatik. *Az ő engedelmeségét* abban, midön azt mondá. *legyen nékem* ²⁵ *ate mondásod szerént.* és mihelyt akarattyát ki mondá.

s. Ambr serm. 2.
de virgini

⁹⁹⁴ fogantatásának [*nak-rol*-ból javítva.]

⁹⁹⁵ Aszonynapjának [*p-k*-ből javítva.]

⁹⁹⁶ környülmélettése, [*te* – beszúrás.]

⁹⁹⁷ bé <m> mutattatása, [Tollhiba.]

⁹⁹⁸ ezt [*z-t*-ből javítva.]

⁹⁹⁹ az <Angy> Isten Annyává [Törlés a sor elején.]

azonnal szentséges méhében fogadá a meg váltot. a szent léleknek munkája által. ezen a napon. mind a kristus. mind a Boldogságos szüz innepét üllik. **[302b:]**

K Miképpen kel szentelni ezt a dupla innepet?

F Imádni kel a meg testesült öröktől fogva¹⁰⁰⁰ valo ⁵
Igét, a ki magát meg alázván. emberré lett, tisztelni követni, és esedezni kel a Boldogságos szüznek. elmélkedni kel a tsudákról melyek benne lettek. ezen a nagy napon. tekéntsük meg a kristushoz valo köteleségünket. és utálljuk meg a bünt. ¹⁰

4 Articulus.

Az Adventi napokról.

K Miért nevezik adventnek. a karátson előtt valo négy hetet.?

F Mert az Anyaszent egy ház azt akarja, hogy a hivek azon idő alatt készüllyenek arra hogy akristus első eljövételének innepét áitatoságal. szentelhesék ¹⁵

K Mellyik akristus első¹⁰⁰¹ eljövételének innepe?

F A kristus születésinek innepe. melyet karátsonnak nevezik.

K Miképen kel akarátsoni innephez készülni?

F I Meg kel emlékeznünk arról. hogy mitsoda nagy ²⁰
szükségünk vagyon akristusra, meg tekintvén büneinket. és nyomoruságinkot. 2. suhajttsuk akristust., és kérjük hogy jöjjön el. meg gyógyításunkra, 3 szüntelen imádkyuk a meg testesült igét. 4. penitentzia tartásokal., és más **[303a:]** áitatoságokal. készüllyünk a kristust ma- ²⁵
gunkhoz venni. azon a szent napon.

A régi időkben sok helyeken böjtöltek az adventi napokon, valamint tselekesznek a görögök

¹⁰⁰⁰ fogva <I> valo

¹⁰⁰¹ első [Beszúrás.]

K Az Anyaszent egy ház nem térszéné adventben emlékezetet a kristus utolsó eljövételéről.

F Igen is, mert ugyan az utolsó eljövételéről a kristusnak. kezdi el oktatását. azon ókból. hogy a penitentiára⁵ indíttson bennünket. meg tekintetvén velünk az Isten ítéletit. 2 hogy ohajtsuk a kristus utolsó eljövételét. mint a büntől való megmenekedésünknek idejét.

K. Mit tselekeszik még az Anyaszent egyház. hogy a penitentiára indíttson minket. azokban a napokban?

¹⁰ F Azokat az oktatásokat olvastattya nekünk. a melyeket ada a sidoknak. a kristus elől járója, keresztelő Szent János. hogy őket a penitencia által a kristus el fogadására készítse.

5. Articulus.

Karátson napjáról.

s. Aug. lib 4. de
Trinit Cap 5

K Mitsoda napon szentelik a kristus születését.

¹⁵ F Huszonötödik decembris. karátson napján.

K Mit kíván töllünk az Anyaszent egyház azon a napon? **[303b:]**

F Hogy a kristust imádjuk mint gyermeket. hozzája nagy háláadásal. legyünk., nagy figyelmeteséggel halgasuk²⁰ az oktatását, melyeket ad a kristus születéséről.

K Mire kel figyelmeznünk a kristus születésében?

F Arra hogy ő utozásban jött evilágra. éjféltályban, Bethlehembben egy istáloban. és az esztendőnek legkeményeb idejében.

²⁵ K Miért volt utozásban a Boldogságos szüz. mikor a kristust evilágra hozta.?

F Mert kételeniteték Augustus CSászár parantsolatyára. Bethlehembben menni, az Isten azon pogány CSászár által akarta bé tölteni a jövendöléseket. a melyek³⁰ megmondották hogy a Messiásnak Bethlehembben kellének születni, továbbá. a kristus azt is akará ezel, hogy nekünk ezoktatásunkra lenne,

Mikae. 5. 2.

K Mitsoda oktatást akart a kristus nekünk adni ez által?

F 1. Hogy engedelmesek, alázatosok legyünk. és hogy úgy tekintsük magunkot eföldön. mint idegeneket. és utozokot. 2 hogy szeresük a¹⁰⁰² szegenységet, és meg vesük agazdagságot. betsületet. és az előmenetelt. 3. hogy szeresük a sanyaruságot. és meg gyözüik a kényeségre valo hajlandoságot.

5
Tit. 2. 12.

K Miért akarta a kristus utozásban és sanyaruságban születésit? [304a:] 10

F Mert még születésekor ellene akara állani a test kivánságának, a szemek bujálkodásinak, és az élet kevélységinek.

K Miért állot ellene a kristus ezen három kivánságnak?

F Mert még születésekor akará a vétket gyökeriből ki 15 irtani, hogy az után az ő példája oktatásokra lenne az embereknek.

Magyarázat

A kristusnak minden oktatása, és tselekedete nem más végre tzelezot, hanem hogy arosz kivánságoktól el távoztason minket, és egyedül az Istent szerettesse velünk. nem is adhata¹⁰⁰³ ennél hasznosab oktatást. az embereknek jaj annak a ki ezt nem követi. jaj annak aki azt betsülli¹⁰⁰⁴ szereti, és keresi a mit akristus meg vetett.

K Miért mondanak három Misét karátson napján.? 25

F Ez még az Anyaszent egy háznak régi szokásától maradot. mivel az előtt. a nagy Innepeken egy néhány Missetk mondottanak. mert mindenek nem lehettenek volna jelen tsak az egy misén. ugyan egy pap is mondotta azokot a miséket. vagy pedig azt is el mondhatni hogy 30 a három Misében akristusnak három féle születésit tisztelik.

¹⁰⁰² a <szegényeket> szegenységet,

¹⁰⁰³ adhata [adhataból javítva.]

¹⁰⁰⁴ betsülli <és> szereti, és [Törlés a sor elején.]

K Melyek azok ahárom féle születési az Isten Fianak?
[304b:]

F Az Isten Fia öröktől fogva születet az ő Attyának kebelében, időben születet a Boldogságos szüz méhében, és minden nap születik lelki képen az ő hiveinek szivekben,⁵ ahol lakozik kegyelme által. mondgya szent pál.

K Melyik születésit tisztelik az éjfélkori misében?

F Az ő időbéli születésit, ugyan az oltaron is vagyon a kristus éjfélkor, valamint ajászolban volt Bethleemben azon idő tályban.

¹⁰ K Mitsoda lélekben kel jelen lenni az éjfélkori Misén.?

F Imádnunk kel az Istálóban¹⁰⁰⁵ születet kristust.

K Melyik születésit tisztelik a reggeli Misekor?

F A reggeli Mise arra rendeltet hogy tiszteljük akristus¹⁰⁰⁶ születésének ki nyilatkoztatását apászoroknak.,¹⁵ azért ebben a Misében tisztelhetjük az ő hiveinek szivekben valo¹⁰⁰⁷ lelki születésit is.

K Mitsoda lélekben kel jelen lenni¹⁰⁰⁸ a reggeli Misén?

F Imádgjuk az ujonnan születet Jésust. apasztorokal és az Angyalokal együt, kik ének szoval ditsérék. mond-²⁰ván. Ditsőség menyben Istennek,¹⁰⁰⁹ békeség földi népeknek, jó akaratu hiveknek.

K Mellyik születésit tisztelik a harmadik misekor.?

F Mint hogy az Anyaszent egy ház a harmadik mise-
[305a:]kor a szent János Évangyéliumának a kezdetit²⁵ olvastattya. ahol az Isten Fiának az Attya kebelében öröktől fogva valo születése oly tsudálatosan vagyon fel téve, és hogy azon misében a szent pál sidokhoz irt levelének első részit olvastattya, a melyben ugyan ezen

¹⁰⁰⁵ Istálóban [I–b–ből javítva.]

¹⁰⁰⁶ akristus⟨t⟩ születésének

¹⁰⁰⁷ valo ⟨sz⟩ lelki születésit

¹⁰⁰⁸ jelenni lenni [lenni – kereszttel jelölt beszúrás, sötétebb tintával.

A helyes alak vagy *jelen lenni* vagy *meg jelenni*.]

¹⁰⁰⁹ Istennek, ⟨Istennek⟩ békeség

igaság nyilván ki tettzik, azért lehet ezt a harmadik Misét úgy tekinteni,¹⁰¹⁰ mint a krisztus Isteni születésének megszentelésit.

K Mitsoda lélekben kel jelen leni ezen a Misén?

F Imádjuk az Angyalokat és a szenteket. együtt az Istennek Fiát, és adgyunk hálákot néki az emberekhez való jó téteményiért. mivel az Angyalok imadák ötet, mihelyt születék. mondgya szent Pál hebr 1. 6.

K Tartozunké három Misét halgatni kárátson napján? 10

F Valo hogy eleget teszünk az Anyaszent egy ház parantsolattyának hogy ha a három közül egyet halgatunk. mind azon által azt jovalya hogy mind a hármat meg halgasuk

6 Articulus

A krisztus körülmetélkedéséről.

K Mitsoda napon üllik akrisztus körülmetélkedésének innepét? **[305b:]** 15

F Karátson után nyolczad napol; az esztendőnek első napján.

K Mitsoda a körülmetélkedés.?

F Ez az ó törvénynek olyan Ceremoniája; a melyet követtek¹⁰¹¹ minden férfiu gyermekel, születése után nyolczad nappal.

K Miért rendeltetet vala ez a Ceremonia?

F Hogy az Isten népe meg különböztesék az egész földön lévő népektől. 25

K Mikor rendeltetétek ez a Ceremonia?

F Mikor az Isten szövetséget tett Ábrahámal. a körülmetélkedés jelül lett ennek a szövetségnek.

K Mit jelente leg inkább a körülmetélkedés?

¹⁰¹⁰ tekinteni [Első e-éből javítva az ékezet áthúzásával.]

¹⁰¹¹ követtek [követtékből javítva az ékezet áthúzásával.]

F Azt hogy az emberi nemzetnek eredete tisztátalanná
let az eredendő vétékért.

K A kristus nem vala tehát alája vettette. ennek a
törvénynek.

5 F Igen is. mert ő maga vala aszenttség.

K Miért akará tehát az alá vetni magát?

phil. 2. 7.

F Mert a vétkes embernek formáját vévén magára. a
mi vétkeinkért akara szenvedni. hogy azokat el töröllye
vévével. [306a:]

10 K Mitsoda nevezetes dologra kel vigyáznunk a kristus
környülmételkedésekor?

F A sidok szokása szerént a környülmételéskor nevet
adnak vala azoknak kik környülmételtek, valamint a
keresztyéneknél nevet adnak a keresztségben., ezen a
15 napon adák a kristusnak a Jesus nevet, a mely meg váltót
teszen. valamint Gabriel Angyal meg mondotta volt a
Boldogságos szüznek hogy ezen a néven neveztessek.

K Nagy névé a Jesus¹⁰¹² név.?

phil. 2. 10.

F szent pál azt mondgya, hogy a Jesus neve előtt. mind
20 az égben, mind a földön mind a pokolban meg kel hajolni
minden térdnek.

K Miképen kel üllenünk ezt az innepet?

F Az esztendő kezdetin meg kel magunkot ujitani. az
Isteni szolgálatban, arra kel magunkot szoktatni hogy
25 nagy tisztelettel. hijuk segítségül a Jesus nevé, és le-
gyünk azon, hogy lelki képen környülmételkedtek le-
gyünk.

K Miben áll a lelki környülmételkedés?

F Abban hogy el távozunk a rossz hajlandóságoktól. és
30 ellene mondgyunk a rossz kívánságoknak, egy szóval,
valamint szent pál mondgya. *Meg tagadván ahitet-
[306b:]lenséget, és a világi kívánságokat, mértékletesen és
szentül élyünk, ejelen valo világon, várván azt a boldog
reménséget, és ama nagy Istennek, és a mi meg tartonk-
35 nak. a Jesus kristusnak ditsőséges meg jelenését*

Tit. 2. 12.

¹⁰¹² Jesus [E-s-ből javítva.]

7 Articulus.

A Kristus Epiphániájáról, melyet viz keresztnek nevezik.

K Mitsoda innepet szentelnek hatodik Januárý?

F A kristus Epiphániáját

K Mit teszen ez a szó Epiphania?

F E görög szó, mely téssen meg jelenést, vagy ki nyilatkoztatást.

s. Aug. serm 64.
de diversis.

5

K Miért nevezik ezt az innepet Epiphaniának?

F Mert azon az innepen három féle titkot szentelnek a melyek által nyilatkoztatva ki akristus. az embereknek, az ő ditsőségét.

1. A Mágusoknak, a kristus imádására valo meneteleket Bethlehemben.. 2. A kristus szent János által valo kereszteltetésit. 3. A lakadalomban valo tett tsuda tételit a kristusnak, ugy mint,. a viznek. borrá valo változtatását. **[307a:]**

K. kik valának a Magusok?

15

F Nap keleti pogány philosophusok., a kiket közönségesen királyoknak¹⁰¹³ nevezik. noha tellyeségel nem tudhatni mitsoda renden lévők valának., de azt el hitethtyük magunkal. hogy nagy urak valának. ugyan ezt is tarttyák sokan a szent irás magyarázok közül. hogy pediglen királyoknak nevezik. azt a profetiákra valo nézve tselekeszik.

20

K Tudgyuké számát a Magusoknak?

F szent Leo pápa azt tarttya hogy hárman voltak, de azt bizonyosan nem tudhatni.

25

K A Magusok neveit tudgyuké?

F A Mi tettzet némely aucthoroknak irni a Mágusok nevek iránt. a bizonytalan. jobb meg vallani hogy nem tudgyuk bizonyosan neveket

¹⁰¹³ királyoknak <v> nevezik. [z – beszúrás.]

K Miért jöttek imádni a kristust?

F Mert meg üsmérék az Isten sugarlásából, és az ujsillagnak támadásából, hogy¹⁰¹⁴ ő volna a mennyeknek. és a földnek királya.

⁵ K Hová menének a Magusok imádni a kristust?

F Bethlehembben ahol születet volt. [307b:]

K Honnét tudták ök azt hogy Bethlehembben születet a kristus.?

F Jérusálembben érkezvén a papi fejedelmektől meg tudák. hogy a Messiásnak Bethlehembben kel születni a proféták szerént.

Magyarázat

Az Isten Jérusálembben küldé a Magusokot, akarván azt., hogy a sidó papoktól tudakozák meg az igazságot,¹⁵ és azután mennének a kristushoz, ebből világosan ki tettzik, hogy tsak az Anyaszent egy ház szolgaitól. akarja az Isten hogy az emberek tanitassanak az üdveség uttyára.

2. A sidó papok meg tanították a magusokot hogy hol kellene keresni a kristust. de ő magok nem menének oda vélek, rettentő jele vala ez, annak a meg vettetésnek. a melyben idővel esének. mikoron pediglen az urnak szolgálai azt nem tselekeszik a mit predikálnak, akoron a mágusokot kel követni, és élni kel a világosításal. melyet²⁰ az urnak szolgálai adnak. de nem kel öket követni szokásokban mondgya akristus.

Matth. 23. 2.

²⁵ K Ki vezeté a Magusokot Bethlehembben? [308a:]

F A mely tsillagot láttak vala. nap keleten, ugyan azon tsillag vezeté öket Jérusálemtől fogvást. mind addig a helyig ahol volt a kristus, és őt meg állapoték.³⁰

K Mit tselekedének a magusok mikor meg találák akristust.?

F Mindgyárt imádák ötet. és nekie ajándékot adának,

¹⁰¹⁴ hogy <ö> ő volna

aranyat, temjént, és myrhát. aranyat mint királynak, temjént mint Istennek. myrhát mint halando embernek.

K Mitsoda lélekel kel szentelnünk ezt az innepet?

F I Hálákot kel adnunk az Istennek. hogy minket pogányokot ingyen valo kegyelmeségéből a keresztyén-ségre hivut. holot asidokot, és anyi sok népet az ő vaksá-gokban el hadgya.

⁵ rom. 9. 10. s.
Aug. serm. 199.
de¹⁰¹⁵ epiphan.

2. Imádnunk kel a kristust valamint a mágusok és áldozatul kel néki ajánlani minden jovainkot, a melyeket jelenti az arany. az imádságinkot, melyeket jelenti a tem-jén. és áldozuk fel ros hajlandóságinkot, melyeket jelenti a myrha. a melynek keserüése jelenti a szenvedést.

¹⁰ s. Bern. serm. 3.
de epiph.

8 Articulus

Gyerttya szentelő Boldog Aszony Innepéről

K Mitsoda innepet üllenek 2 februariusban?

I A kristusnak a templomban valo bé mutattását. [308b:] és a Boldogságos szüznék bé avattatását. ¹⁵

K Ki által, és miért mutattatot bé akristus a templom-ban, és mitsoda időben volt a.?

I A kristust a Boldogságos szüz mutatá bé a templom-ban, születése után negyven napal. hogy a Mojses törvé-nyének eleget tenne, a mely parantsollya a sidoknak hogy ²⁰ az első fiak atemplomban. az Istennek¹⁰¹⁶ bé mutattasa-nak. a szüléjek által; és ugyan azok¹⁰¹⁷ által. meg is vallassanak

K Miért adá az Isten ezt a törvényt?

I Hogy a sidok rea emlékezenek. hogy a midön az ²⁵ Attyokot meg szabaditá egyiptumbol; az egész egyiptum békének első szülőiteit meg ölé. és az sidokét meg tartá.

¹⁰¹⁵ de <f> [?] epiphan.

¹⁰¹⁶ Istennek [nek – kereszttel jelölt sor alatti beszúrá.]
ugyan azok [k-n-ből javítva.]

K Mit tselekedék akristus mikor atemplomban bé mutatottat?

F ö, az ö Attyának., az Istennek ajánlá magát áldozatul., hogy ötet meg engesztelné.

5 K Mitsoda nevezetes dolog történék még azon időben?

F Egy szent öreg ember, és egy szent özvegy Aszony. akristus Jésust, Messiásnak üsmérék lenni.

K Mit tselekedék siméon?

10 F A kristust ölében vevé. és nagy örömel áldá. mondván. *Mostan botsátod el uram szolgálódot békeségel; ate igéreted szerént. mert látták az én szemeim ate üdvezítődot [309a:]*

K Mit tselekedék Anna?

15 F Jövendölő lélek lévén ebben az özvegy Aszonyban, akristusrol beszéle mind azoknak kik várják vala az Izraelnek meg szabadulását¹⁰¹⁸

K Mit értesz a Boldogságos szüz bé avattatásán?

20 F Értem azt a Ceremoniát a mely alá akará magát vetni, hogy a Mojses törvényének eleget tenne; a mely parantsollya az Aszonyoknak el menni a templomban tisztulásnak okáért. mihelyt a gyermek ágyból fel szabadulnak.

K Miért volt ez a tisztulás.?

25 F Ez olyan törvény béli szokás vala, a mely jelenté hogy a mi születesünk Ádám esetetöl fogvást tisztátalanság és átok,

K Ez a törvény nem illeté tehát a Boldogságos szüzet.

s. Bern. serm. de purifi.

F Igen is nem, mert semmi tisztátalanság meg nem illeté a kristus születését, se a Maria szülését.

30 K Miért veté tehát ezen törvény alá magát a Boldogságos, szüz.

F Alázatoságból, és a jó példa adásnak kedviért. [309b:]

¹⁰¹⁸ meg szabadulását [Szóvégi hosszú f-t-ből javítva.]

K Mit tselekesznek vala a sidó aszonyok a templomban hogy meg tisztullyanak.?

F A törvény azt hagyta nékik hogy a gazdagja azon a napon az Istennek áldozék egy esztendős bárányt. egy galambot. vagy egy gerlitzét, és a szegénye ket gerlitzét. ⁵ vagy két galambot

K Mit ajánla a Boldogságos szüz?

F A szegények áldozattját. mert szegény vala.

K Mitsoda lélekel kel szentelnünk ezt az innepet?

F Ajánlanunk kel magunkot az Istennek, fő képpen a ¹⁰ Mise alatt, hogy mindenkor az ő akarattját követhesük
2. kövesük Máriának alázatoságát. és engedelmeségét.¹⁰¹⁹

3. kövesük szent simeonak szorgalmatoságát, a melyel vala akristushoz. és hogy tsak akristust suhajtsuk.¹⁰²⁰ ¹⁵

4. Tekénttsük a kristust úgy mint vilagoságunkot és ditsőségünket, és kérjük hogy vilagosittson meg minket.

5. kövesük a jövendő mondó Annát; és szeresük valamint ő a templomban valo lételt., és a kristusrol valo beszélgetést. ²⁰

K Miért szentelnek gyerttyát azon a napon?

F Az Anyaszent egy háznak az a szokása. hogy meg [310a:] szentelnye mind azt a mivel élni szokot Ceremoniáiban ennek az okát másut bővebben meg mondgyuk. a mái innepnek egyik Ceremoniája a, hogy a hiveknek ²⁵ égő gyerttyákat osztogatnak., ezt a processioaba és a Mise alatt a kezekben tarttyák. hogy azal meg mutassák, szent siméonal örömben valo léteket,¹⁰²¹ a ki is a kristust ölében tartván mondá. hogy ez a gyermek a népeknek vilagosága, és Izraelnek ditsősége. ³⁰

K Miért járnak procesiot ezen a napon?

¹⁰¹⁹ engelmességét. [Elírás.]

¹⁰²⁰ s<u>ohajtsuk. [o <u> fölé írva. Valószínű, hogy a sötétebb tintával végzett javítás idegen kéztől ered; Mikes u-val írja.]

¹⁰²¹ léteket, [Szóvégi t-/l-ből? javítva.]

F Annak az okát meg fogom mondani hogy miért rendelte az Anyaszent egy ház a processiókat. vasárnapokon. és Innep napokon. a mai processióban előnkben térszi a Boldogságos szűznek a templomban valo menetelét., ölében vivén az ö szenttséges Fiát

9 Articulus.

A nagy hétről. először¹⁰²² virág vasárnaprol.

K Az Anyaszent egy ház mikor szenteli leg különöseben a kristus szenvedésinek titkait?

F Noha az Anyaszent egy ház az egész böjtön az üdvezítőnek szenvedésiben foglalatoskodgyék is. de leg¹⁰ inkább a nagy héten szenteli azon titkokot [310b:]

K Miért nevezik ezen hetet nagy hétnek?

F Azért hogy ezen a héten tölt bé válttságunknak nagy titka.

K Mit kel tselekedni hogy ezt a szent hetet szentül¹⁵ tölthesük.

F szorosabban kel böjtölni hogy ha lehet.. 2. az imád-ságot inkább kel gyakorolni. 3. A kristus szenvedésiről minden nap kel elmélkedni. 4 A szenttségekhez kel készülni. 5. Az Isteni szolgálatokon¹⁰²³ jelen kel leni a²⁰ menyiben lehet

K Mitsoda titkokot szentel az Anyaszent egy ház virág vasárnapján?

F A kristusnak Jérusálemben ditsöségeesen valo bé menetelét szenvedese elöt hat napal.

²⁵ K Mi formában lett az a bé menetel.?

F A kristus számaron mene bé a városban. Zakariás jövendölése szerént., a nép és a gyermekek eleiben men-

zaka 9. 9.
Matth. 21. 1.

¹⁰²² először [e-v-ből javítva.] virág vasárnaprol.

¹⁰²³ szolgálatokon [k-n-ből? javítva.]

vén. ágakot hintének az utra, és köntösöket le¹⁰²⁴ terítették, nagy örömel. kísérik vala ötet, tartván ágakot kezekben.

K A kristus miért üle számára?

F Azon kívül hogy a profetiákat bé akará tölteni a számára ülven. azt is meg akará nekünk mutatni az által. **[311a:]** hogy meg vetné az emberi nagyságokat és a világi ditsőségeket.

K Mitől volt hogy tsak aköz nép mene akristus eleiben?¹⁰²⁵ 10

F Hogy¹⁰²⁶ észre vehesük ez által, hogy a nagy renden lévök, és agazdagok, nem érdemlik kevélységek miat hogy részt vegyenek a kristus gyözedelmében, és hogy az Isten szereti az együgyüeket. és az ártatlanok ditseret adásit. 15

K Mitsoda kiáltást mond vala a nép utánna?

F *Hosánna a Dávid Fiának. áldot legyen a ki jött az urnak nevében. Hosanna a magoságbéli Istennek.*, ez a szó hosanna azt teszi kérünk üdvezits minket., vagy is. üdvözletet.¹⁰²⁷ ditsőséget. 20

K Miért szenteltet ágakot az Anyaszent egy ház ezen a napon

F Hogy meg emlékezünk arol a mit asidok tselekedének, midön ágakal menének a kristus eleiben. hogy mi tiszteljük akristus gyözedelmesen valo bémenetelét. je-²⁵ rusáleben. hasonló Ceremoniákal., mivel a processio-kor, mindennek ágg vagyon kezében

K Mikor a processio viszá tér miért ütök meg háromszor a kaput és végtire a kapu meg nyilik.? **[311b:]**

F Hogy meg emlékezünk arol., hogy a menyeknek³⁰

¹⁰²⁴ le terítették, [*l-t*-ből javítva.]

¹⁰²⁵ eleiben? [*i* valószínűleg megkezdett *b*-ből javítva.]

¹⁰²⁶ F Hogy [*H-F*-ből javítva.]

¹⁰²⁷ üdvözletet. <segi> ditsőséget.

kapuja. bé vala zárva mind adig valamég a kristus azt meg nem nyittá nekünk halálának érdeme által.

K Mitsoda az Anyaszent egy ház szándéka azon a napon?

- ⁵ F I Az. hogy akristust ugy tekintsük. mint olyat, a ki halála által győzedelmet vett az ördögön. 2. hogy részt vegyünk győzedelmében., az ő birodalma alá vetvén magunkot, és néki adván szívünket. és hogy nagy buzgósággal legyünk jelen. a mai Isteni szolgálatokon.

10 Articulus

Nagy tsötörtokről. és nagy péntekről

- ¹⁰ K Mit tselekedék a kristus nagy tsötörtökön?
F Az Apostolinak lábokat meg mosá., A szentséges Eucháristiát rendelé, és azon éttzaka későn a sidok meg fogák, és egész éttzaka sokat szenvedé.
K Miért szentelik a szent olajakot ezen a napon?
¹⁵ F Mert a nagy szombaton valo solemnis kereszttségekhez szükséges.

Magyarázat

- Hogy ezt a feleletet meg lehesen érteni, azt meg kel tud-[312a:]ni, hogy régenten mikor a püspök Ceremoniával. keresztelt. elsőben mindenkor meg szentelte a szent olajakot., valamint mostanában¹⁰²⁸ meg szenteli apap a sót valahányszor keresztel., nagy szombat. és a pünkösöd előtt valo szombat, a Ceremoniával valo keresztelésekre voltak rendeltetve. nagy szombaton a Mise előtt kereszteltenek, valamint mostanában is tselekesznek., azért a Catecumenusok olaját nem lehete meg szentelni azon a napon. se az előtt valo napon. mivel Misét nem¹⁰²⁹ mondtak, nagy pénteken. most sem mondanak, szük-

¹⁰²⁸ mostanában [o-a-ból javítva.]

¹⁰²⁹ nem <nem>mondtak, [Törlés a sor elején.]

séges volt tehát nagy tsötörtökön meg szentelni az¹⁰³⁰ olajakot.

Azon időtől fogvást ez a szokás bé vétetődöt. hogy tsak nagy tsötörtökön szentellyék meg a szent olajakot. egész esztendőre. és ez a szokás végtire törvényé vált ⁵

K Miért nem harangoznak ezekben a napokban?

F Az Anyaszent egy ház meg akarván tartani ezt a régi szokást, olyan formán kívánnya a hiveket ezeken a napokon a templomban hini, valamint hitta őket minek előtte még harang nem volt., hogy nem harangoznak azt is ¹⁰mondhatni hogy az által az Anyaszent egy ház jelenti nagy szomorúságát

K Miért járják a templomokat nagy pénteken?

F Annak emlékezetire hogy a kristus külömb féle helyeken szenvedet, ugy mint az olaj fák hegyén. kaifásnál. ¹⁵ pilátusnál. hérodesnél, a Calvaria hegyén., és sok féle sze-**[312b:]**mélyektől. ugy mint, a maga tanítványitol, a sidoktol. pogányoktol. a papoktol. a néptől, és a vitézek-től.

K Miért tarttyák meg, más naprá a szent sácramentu- ²⁰mot?¹⁰³¹

F A Communióra. mert nagy pénteken az Anyaszent egy ház a Misének szent áldozattyát¹⁰³² nem ajánlya.

K Miért nem ajánlyák a Misének szent áldozattyát ²⁵nagy pénteken.?

F E még a régi szokástol maradot, mivel az előtt. nem volt szokás misét mondani böjt napokon., még mostaná-
hun is nem mondanak Médiolanumban a nagy böjti ³⁰péntekeken és a görögöknél¹⁰³³ nagy böjtben tsak szom-
bitokon. és vasár napokon mondanak

K Mit kel tsinalni nagy pénteken.?

¹⁰³⁰ uz <os> olajakot.

¹⁰³¹ sácramentumot? [c-r-ből javítva.]

¹⁰³² áldozattyát [l-d-ből javítva.]

¹⁰³³ görögöknél [Ékezhiba.]

F A krisztus szenvedésiről kel elmélkedni, ő reája való nézve szenvedni kel. és szorosabban böjtölni. az Anyaszent egy házal imádkozni kel minden emberekért. a kereszt imádásra¹⁰³⁴ nagy tisztelettel kel el menni

5 K Miért imádkozik az Anyaszent egy ház ezen a napon minden renden lévő emberekért, még a sidokért. és a hitetlenekért is?

2 Cor 5. 14. 15.

F Meg akarja mutatni, hogy a krisztus minden emberekért holt meg, és meg akarja nekik nyerni halálának érdemit. [313a:]

K Miért mondád hogy nagy tisztelettel kel a kereszt imádásra menni. nem bálványozásé a keresztet imádni?

F Ez a szó. *Adoratio* a deák nyelven nem teszen egyebet hanem le hajolást. köszöntést., való hogy ezen a napon
15 le kel borulni a kereszt előtt, de nem azért hogy a fát imádják hanem akristust aki arra volt feszítve, ez az, Anyaszent egy ház tanítása. nem is lehet káromlás nélkül néki más tanítást tulajdonítani, eröl már szolottunk az első parantsolatban

20 K A három matutinum alatt. miért tesznek az oltár eleiben három szegeletü gyerttya tartot a melyen sok gyerttya lévén. mindenik soltár után el oltanak egyet.

F E még az Anyaszent egy háznak régi szokásától maradt. mivel a nagy héten sok régi szokásokat meg
25 tartottak.

Régenten az oltárookra gyerttya tartokot nem tettek, még most is vannak olyan templomok a hol soha sem tesznek mind azon által a templomokban lámpást és gyerttyát gyujtani, a leg elsőbb, és leg régieb szokás. az
30 egész világon lévő Anyaszent egy házban, a mint ezt meg fogjuk mutatni.

Az előtt alámpásokat vagy fel fügesztették. vagy pedig agerendákra rakták. a mely gerendák a Chorus felet végig értek, vagy pediglen az oltárhoz közel magos gyer-

¹⁰³⁴ imádásra <1> [?]

tya tartokra tették. a melyek mindenkor helyben maradtanak ezek a gyertyya tartok sok féle formájuk voltanak. né-[313b:]melyek kereszt formára, némelyek három szegeletre, némelyeknek sok ágai valának, ezeket a gyertyya tartokat és lámpásokat, az éttzakai Isteni szolgálatra gyujtják vala meg szükségből; és napal meg nem gyujtották. hanem a nagy innepekben misekor; a nagy innepekben pedig az éttzakai officium viradtig tartot, mert nagy halkal énekelették., és a mint világasodni kezdet a templomban a gyertyákat is ahoz képest oltották el. ¹⁰

Tehát a régi szokásnak meg tartásáért¹⁰³⁵ teszik az oltár eleiben a három szegeletű gyertyya tartot a sok gyertyával. és hogy azokat lassanként oltják el.

Némellyek pedig ezt a Ceremoniát lelki értelemre magyarázák. mondván. hogy az egymás után el oltot gyertyák az Apostolokat és akristus tanítványit jelentik.¹⁰³⁶ a kiket is a kristus, a világ világóságának nevezi, és akik el szaladván el széledének mikor a kristust meg fogák.

K Miért szoktak zörgetést tsinálni az officium után ezen három napokon? ²⁰

F E még a régi szokástól maradot, mert a pap az officiumnak a végén meg ütötte. vagy a könyvet. vagy a széket hogy azal jelt adgyon a népnek. hogy az Isteni szolgálatnak¹⁰³⁷ vége vagyon és ki ki el mehet, de a nagy innepekben mikor a [314a:] templom tele volt népel; egy néhányszor kellett meg ütni a széket. hogy mindenek meg halhasák., a romai bréviárium tsak egy kevés zörgést mondgya hogy tegyenek. *sit fragor. et strepitus aliquantum.* hogy pedig a nép. oly nagy zörgést¹⁰³⁸ tsinál., a

¹⁰³⁵ tartásáért [s (hosszú f) t-ből javítva.]

¹⁰³⁶ jelentik. [n – beszúrás; alig észrevehető, sokkal kisebb betű.]

¹⁰³⁷ szolgálatnak vége [szolgálat vége-ből javítva; a sor végén lévő *w* helyébe beírta a *nak* ragot, az *é* ékezetét meghagyva. A sor eleji margóra beírta a *wé* betűket, *ge* elé, sötétebb tintával. Valószínűleg nem Mikes javította.]

¹⁰³⁸ nagy zörgést <n> tsinál.,

bizonyos hogy nem régi szokás. némelyek pedig azt tarttyák hogy az a zörgés azt a¹⁰³⁹ fel háborodást, és zür zavart jelenti. a melyben volt az egész világ a kristus halálakor. emind szép áitatos gondolat. tsak annyira ne⁵ menyen. hogy meg engedgyék a templomban valo székeket, és padokat el törni a gyermekeknek

K Miért fosztyták meg az oltárokat azokon a napokon?

F Ez is még a régi szokástól maradt, mivel az előtt¹⁰ meg fosztották. az oltárokat minden nap a Mise után. de már régtől fogvást hogy ennek a Ceremoniának lelki értelmet adtanak, mondván hogy akristus akit az oltár jelent. meg fosztatot köntösétől szenvedésekor. ugyan ezért is fosztyták meg az oltárokat; és mondgyák el. a¹⁵ huszon egyedik soltárt. a melyben ezek a szók vannak. Fel osztották magok közöt az én ruháimot és az én köntösömre sorsot vetettek.

[314b:] 11 Articulus.

Husvét napjáról.

K Mitsoda nap szentelik akristus fel támadását?

F Vasárnapon. a mely mindgyárt követi a tizen negyedik²⁰ napját a martiusi holdnak.

Magyarázat

Régenten nagy vetekedések voltak az Anyaszent egyházban a husvét napja iránt, A Nicaei Concilium Generale 325 esztendőben el végezé hogy a Romai Anyaszent²⁵ egy ház szokása szerént mindenüt husvét napja lenne az első vasárnapon mely mindgyárt követi a tizen negyedik napját á holdnak. a tavaszi Aequinoctium után. de hogy el kerüllye a sok féle változást mely származhat-

¹⁰³⁹ azt a <fel> fel háborodást, [Törlés a sor elején.]

nék az Astronomiai Calculusokból az Aequinoctium iránt. A szent Concilium Martiusnak huszon egyedik napjára rendelé az Aequinoctiumot, ugyen ettől vagy on hogy az husveti Innep., és a több innepek melyek attol függenek.,¹⁰⁴⁰ és a melyeket változo innepeknek nevezik. ⁵ némelykor hol eléb, hol hátráb esnek.

K Miért nevezik ezt az Innepet husvétnak? páschá-nak.?

F Tsak épen a mi nyelvünken hiják husvétnak, azért hogy már szabad hust enni ezen a napon. mivel más ¹⁰ nyelveken paschanak nevezik. az. az. által mene[315a:]telnek, a sidoknak, meg kellett emlékezni ezen anapon hogy az Angyal meg ölé egész egyiptumban az első szülötteket, általmenvén pedig a sidok kapuja előtt, nem hántá őket, azután, az egyiptumból való ki menetelek- ¹⁵ ről., és a farao rabságából való meg szabadulásokról.

A keresztyének pedig husvét napján. a kristus Jesus fel támadásának emlékezetit tisztelik. az az, a halálból az életre való által menetelét. meg egyezvén lelke testével. a melyet a halál választotta volt el: a mely által menetelnek ²⁰ crejével akristus meg győzte az ördögököt, hatalmuk alól fel szabadított. az örökös haláltól meg mentet. és a menyeknek kapuját meg nyitotta. rom. 4. 25

K Miért üllik ezt az Innepet olyan nagy Ceremoniával.?

F Mert azon a napon tellyesedetbé a mi válttságunknak, és az Istennel való meg békéltetésünknek munkája. *A kristus a mi büneinkért halálra adatot., és fel támadot a mi meg igazulásunkért.*¹⁰⁴¹ Ezt az Innepet három nap szokás ülleni. hogy meg mutassák az örömet, mind pedig ³⁰ hogy meg halállyák a jó téteményt, melyet meg érdemlet nekünk a kristus fel támadásával.: régenten egy hétig üllötték ezt az innepet. [315b:] rom. 4. 25

¹⁰⁴⁰ függenek., [Ékezethibá.]

¹⁰⁴¹ meg igazulásunkért. [ért – ra-ból javítva.]

K Mit kel tselekedni hogy jól. és az Anyaszent egy ház akarattya szerént lehesen szentelni ezt az Innepet?

Colos. 3. 1.

F Nem ahus ételnek kel örülni, hanem a fel támadot kristusnak., ötet imádni kel., és néki hálakot adni. anyi
5 sok jó téteményiért, anyi sok szenvedésiért, és fel kel támadnunk a kristusal.

K Hogy kel a kristusal fel támadni?

rom 6. 9.

F Ugy valamint a kristus, vegyünk mi is uj életet magunkra. hogy többé meg ne halyunk.

10 K Miben áll az az uj élet.?

F Hogy ellene mondgyunk a véteknek, és tsak egyedül az Istennek élyünk.

K Honnét tudhattyuk mi azt hogy ellene mondottunk a véteknek?

15 F Akor ellen mondottunk a véteknek, mikor azt nem szerettyük, és az. arra valo alkalmatoságot is kerülyük.

K Honnét tudgyuk mi azt hogy tsak az Istennek élünk.?

Colos. 3 1.

20 F Akor az Istennek élünk, mikor meg vettyük azokat a miket a világi emberek szeretnek. és keresnek ugy mint a Méltóságokat. agyönyörüségeket, tzifraságokat, és mikor tsak az oda fel valokot ohattyuk.

K Mitsoda a menyei dolgokot ohajtani? **[316a:]**

25 F Tsak egyedül az Istent kel szeretni, az imádságokot., a jó olvasásokot, az Isteni szolgálatot. a predikációt, és a valóságos áitatoságot

Can. 20. Conc
Nicae.

K Miért imádkoznak fent álva a husvéti időkben

F Azal meg akarják mutatni az örömet, és¹⁰⁴² azal. jelentik a kristus fel támadását.

¹⁰⁴² és <a>azal. [azal. <a> fölé írva;] jelentik [a k utólag beszúrva a sorközbe.]

12 Articulus
A kristus Menyben meneteléről

K Mikor szenteli az Anyaszent egy ház akristus menyben menetelét?

F Negyven napal husvét után. mivel akristus fel támadása után, negyven napig marada eföldön.

K Miképen kel szentelni a kristus menyben menetelét. ⁵

F Imádni kel a kristust mint közben járonkot, és szöszollonkot. hozája kel emelni szivünket. tekinttsük¹⁰⁴³ ez eget a hová a kristus ditsőségesen fel ment. valamint hazánkot, és a földet ugy mint bujdosásunknak helyit. és készülyünk¹⁰⁴⁴ az Apostolokal. együt. hogy aláztatos szivel vehesük a szent lelket ¹⁰

serm. s. Aug. s.
leoni. s. Chryst. s.
Bern. de Ascens.
9. ch.

[316b:] 13 Articulus.
A Pünkösd Innepéről.

K Mitsoda nap szentelik a szent Léleknek le szállását?

F Pünkösd napján, ötvenedik napon husvét után. ez a szó pentecostes. téssen. ötvenedik napot

K Mely tályban szálla le a szent Lélek az Apostolokra? ^{15 Act 2. 15}

F. kilentz ora tályban regel.

K Hol valának akor az Apostolok?

F Mind együt valának az imádságban. a Boldogságos szüzel. és más több szent Aszonyokal., és más Jérusálemben lévő atyafiakal. ^{Act 1. 14}
²⁰

K Miképen szálla reájok a szent Lélek?

F Igen nagy zugás hallaték. és látának mint egy tüzes nyelveket, a melyek le szállának mindenikére közüllök, azonal bé töltetvén szent Lélekel., minden féle nyelveken kezdének szollani., és tsudákot tettenek, egy szoval új ²⁵

¹⁰⁴³ tekinttsuk [Ékezethiba.]

¹⁰⁴⁴ készülyunk [Ékezethiba.]

embereké lettenek, tellyesek böltseségel. világoságal. és buzgoságal.

K A sidok vevéké észre ezt a nagy tsudát?

F Igen is mert épen aban az időben Jérüsalembe⁵ gyülekeztenek¹⁰⁴⁵ vala avilagnak minden részeiről a pünkösöd Innepére. és azon igen tsudalkozának, hogy. **[317a:]** ki ki a maga nyelvén hallaná szollani az Apostolokot, és sokan meg is térének közüllök.

K Mitsoda napon volt a sidok pünkösödye.?

¹⁰ F Valamelyen a miénk vagyon, husvét után ötven napal., ez nálók igen nagy innep vala.

K Miért vala ez olyan nagy innep a sidoknál?

F Mert azon a napon, az az, ötven nap után, az első husvét után, vagy is egyiptumból való ki menetelek után,¹⁵ az Isten a sinai hegy alatt a meny dörgés, és villámlás között adá ki nekik Mojses által a kö táblákra írot¹⁰⁴⁶ törvényt., ugyan ezen a napon szoktak vala új buzából sütöt kenyeret ajánlani az Istennek.

Ez az ő pünkösödyök a miénket jelentette. 1 ugyan²⁰ azon a napon szálla le a szent Lélek. hogy az Istennek törvényét. nem a kö táblákra, hanem az Apostoloknak, és ahiveknek szivekben írja., és hogy őket bé töltse nem félelemel, hanem Isteni szeretettel. 2. Az Apostolok is új lelki gyümölcsöt ajánlyanak azon anapon az Istennek,²⁵ mivel a szent Peter első predikálására. három ezer ember tére meg.

K Mitsoda elmével kel szentelni ezt az Innepet? **[317b:]**

F 1.¹⁰⁴⁷ Elmélkednünk kel ezekről a nagy dolgokrol. 2. Imádnunk kel a szent Lelket, és kérnünk, hogy benünk is azt a kegyelmét tselekedgye. valamint az Apostolokban., az, az, hogy szívünkben¹⁰⁴⁸ írja az Isten törvé-

Act 2. 41

¹⁰⁴⁵ gyulekeztenek [Ékezethiba.]

¹⁰⁴⁶ írot [írőtből javítva az ékezet áthúzásával.]

¹⁰⁴⁷ F 1. [I. – utólagos beírás.]

¹⁰⁴⁸ szívünkben [Ékezethiba.]

nyét, azt velünk szerettese, és követesse. 3 gondollyuk meg, hogy ezen a napon formálta. a kristus az ő Anyaszent egy házát. tellyesítette bé az ő titkait,¹⁰⁴⁹ és végezte el az ő munkáját.

s. Aug. serm. de pentec.

14 Articulus Ur napjáról.

K Mikor szentelik a szentséges Eucharistiának Inne-⁵
pét.?

F Szent Háromság napja után valo első tsötörtökön.

K Miért nem szentelik ezt a napot nagy tsötörtökön.
mivel azon a napon rendeltetet a szent Eucharistia.

F Noha az Anyaszent egy ház az Eucharistianak ren-¹⁰
delésit szentelnye nagy tsötörtökön is, de mint hogy azon
a napon az urnak szenvedéséről valo **[318a:]** dolgokban
foglalatoskodik., annak okáért más tsötörtököt válasz-
tot hogy különösön szentelhesse ennek a nagy titoknak
emlékezetit. azért is választotta pünkösöd hete után valo¹⁵
első tsötörtököt. mert pünkösödkor az Anyaszent egy
ház¹⁰⁵⁰ fel álitásának innepét szentelvén, illendő volt
mindgyárt pünkösöd után szentelni ennek a nagy titoknak
emlékezetit. a mely az Anyaszent egy házát. táplállya.
erösitti. és élteti.²⁰

K Miért rendelte az Anyaszent egyház ezt az Innepet?

F Hogy ellene ályon azoknak, kik a szent Eucharistia
ellen támadának

Magyarázat

Negyedik Orbán pápa rendelé ezt az Innepet 1264..²⁵
hogy ellene állana azoknak, kik tagadák a kristusnak az
Eucharistiában valóságosan jelen valo létit. ezeket a ká-

¹⁰⁴⁹ titkait, [Első *i-a*-ból javítva.]

¹⁰⁵⁰ egy ház <nak> fel álitásának [Törlés a sor elején.]

romlásokat meg ujították a mi időnkben zuinglius. kalvinus. és más több sa[318b:]cramentáriusok.

K Miért rendelte az Anyaszent egy ház ezen a napon a nagy Ceremoniával való processiot,¹⁰⁵¹ ahol. a szent⁵ Eucharistiát hordozák

F Hogy meg szentelje azt a győzedelmet a melyet a kristus vétetet az ő Anyaszent egy házával azokon., kik ezellen a titok ellen tanítottak

K Mitsoda elmével kel jelen lenni azon a procession?

¹⁰ F Tsendeségel.¹⁰⁵² és alázatoságal kel lenni. imádni kel a kristust a szenttségben, örülni kel győzedelmeségin.¹⁰⁵³ hálakot kel néki adni a hitért, és az ajándékiért, melyeket nekünk adot.

15 Articulus.

A Szentek Innepeiről leg előbször a Boldogságos szüz fogantatásáról.

K Mit hisz a szentek Innepeinek?

s. Aug. lib 2.
Contr faust
Cap 21.

¹⁵ F E szerint nevezik azokat a napokat, a melyeket az Anyaszent egy ház az Istennek szenteli a szentek emlékezetire.

K Régi szokásé az Anyaszent egyházban a szentek [319a:] Innepeit szentelni.?

*

²⁰ F A Martyrok innepeit szentelni, a még Apostoli traditio; atöbb szenteknek pedig innepeit, azoknak példájára rendelték, de ezek nem olyan régiek.

Tertull. lib de corona cap 3. s. Hier. in Cap 4. ad galat. Epist. 19. ad Eustochium Theodoret lib 8. de Martyr. s. Aug. in. ps. 63.

¹⁰⁵¹ processiot, ⟨?⟩ ahol.

¹⁰⁵² Tsendeségel. [n – beszúrás.]

¹⁰⁵³ győzedelmeségin. ⟨kal⟩ hálakot kel

K Mit kíván az Anyaszent egy ház mi töllünk az
Innepekben?

F Hogy az Istennek hálákat adgyunk a szentekelt
kegyelmeségéért, hogy az ő példájokat kövesük. és hogy
nékik esedezünk.

5

K Mitsoda szenteknek az innepeit¹⁰⁵⁴ ülli az Anya-
szent egy ház.

F A Boldogságos szüzet. az Angyalokét. keresztelő
szent¹⁰⁵⁵ Jánosét, az Apostolokét. az Evangyelistakét. a
Martyrumokét. a szent püspökökét, a szent Confesoro-
két, a szent szüzekét., a szent házas Aszonyokét, vagy
özvegyekét.

s. Aug. serm. 115.
de diversis. de
Civ. lib 10. Cap 4.

K Melyek a Boldogságos szüznek innepei. a mellyeket
tartozunk meg szentelni.?

F Fogantatása, születése. meg tisztulása. latogatása. és
fel emeltetése. már szollottunk. az annunciacióról. és a
meg tisztulásról.

K Mikor szenteli az Anyaszent¹⁰⁵⁶ egy ház a Boldog-
ságos szüz fogantatását.¹⁰⁵⁷ [319b: üres] [320a:]

! Decembernek nyolczadik napján.

20

K A Boldogságos szüz. eredendő¹⁰⁵⁸ bün nélkül fo-
gantotté. és makula nélkül volté fogantatása?

! Ezt így tarttyák közönségesen., de az Anyaszent
egyház¹⁰⁵⁹ erről a kérdéstről nem végezet.

*

Nulla Grave nimis. sixt 4. pap. anno 1483. Conc. Trid. sess 5. supr peccatum orig.¹⁰⁶⁰ s. Aug.
de natura et de gratia. Cap 36.

¹⁰⁵⁴ innepeit <il> ülli

¹⁰⁵⁵ szent [íráshiba; másutt *szent*]

¹⁰⁵⁶ Anyaszent [*egy ház* nélkül, nyilván íráshiba.]
fogantatását. ? [Első *a-o*-ból javítva.]

¹⁰⁵⁸ eredendő [*n* – beszúrás.] bün nélkül <volté.> fogantotté.

¹⁰⁵⁹ egyház [Beszúrás sötétebb tintával. Vö. a 166., 565., 688., 843.

sz. jegyz. is.]

¹⁰⁶⁰ orig. [íráshiba *orig.* helyett.]

Midön a vétekről vagyon a szó. szent Agoston azt akarja hogy semmíképen ne beszéllyenek a Boldogsagos szüzzről. azért mert nagy tisztelettel tartozunk az ő Fianak. a mi urunknak.

⁵ K Azok kik azt tarttyák hogy a Boldogságos szüz¹⁰⁶¹ eredendő vétek nélkül volt. nem ellenkezneké a szent írásal. mely azt mondgya hogy minden emberek vétkeztek Adamban.?

F Ki tettzik a szent írásbol. hogy az ilyen közönséges¹⁰ propositioknak mint ez, lehet exceptioja, és nem lehet vakmerőnek mondani azt, a ki valamely exceptioval áll, és hogy ha azt; az Anyaszent egy ház engedelmeből tselekeszi.

¹⁵ K Hogy ha a Boldogságos szüz¹⁰⁶² vétek nélkül fogantatot. a kristus tehát. neki nem volt meg váltoja?

F A kristus igen is az ő meg váltoja, mert tsak egyedül a kristus kegyelme oltalmazhatta meg a vétektől. [320b:] a mely alá vettetet volna valamint atöb emberek.

K Miképen kel szentelni ezt az Innepet?

²⁰ F Nagy tisztelettel kel lennünk az Isten Annyának¹⁰⁶³ fogantatásakor valo meg szentelésihez, hálakot kel adnunk Istennek a Boldogságos szüz fogantatásáért, a kitől v/ületet a kristus.

Bellar. min. de
Cult sanctr. lib 3.
Cap 16.

16 Articulus.

Kis Aszszony napjáról.

²⁵ K Mikor szentelik a Boldogságos szüz születésének Innepét.?

F Nyoltzadik septemberben

K A Boldogságos szüz¹⁰⁶⁴ vétekben születetté valamint a több emberek?

¹⁰⁶¹ szüz [Beszúrás. Mikes kézírása?]

¹⁰⁶² szüz [Beszúrás; vö. az 1061. sz. jegyz.]

¹⁰⁶³ An-<nyához,>nyának [Törlés a sor elején.]

¹⁰⁶⁴ szüz [Beszúrás; vö. az 1061. és 1062. sz. jegyz.]

F Isten¹⁰⁶⁵ ilyen gondolattal. kétség nélkül az Isten több kegyelmét adta az ő szent Anyjának mint sem keresztelő szent Jánosnak, a ki is meg vala szenteltetve még az Anyja méhében.

s. Ambr. in Cap
2. s. luk.

K A Boldogságos szüz vétek nélkül élté?

5 conc. Trid. sess 6.
can 23 s. Aug. lib
de natura et de
gracia. Cap 36

F Igen is. ősoha semmi vétekben nem eset, még tsak botsánando vétekben is., és tellyes vala malasztal

K Mitsoda életet élt. a Boldogságos szüz?

F Igen nagy szenttségben élt: nagy alázatoságban.
[321a:] mindenkor az Istenben, és a maga kötelességében¹⁰
foglatatoskodot

s. Ambr. lib¹⁰⁰⁰
2. de virgin.

K Mellyik leg nevezeteseb a Boldogságos szüz jó erköl-
csei között?

F A fogadás melyet tett volt még gyermek korában Istennek, szüzeségének meg tartásáról; holot a példa¹⁵
nélkül valo volt abban az időben, ezt mindnyájan a szent
Atyák is tsudállják..

K kik valának a Boldogságos szüz szüléi.?

F közönségesen azt tarttyák. hogy leánya volt szent
Annának. és szent Joachimnak²⁰

K Mitsoda nemzettségéből vala.?

Matth 1. luk. 1.

F Dávid király nemzettségéből.

K Mire int az Anyaszent egy ház ezen az Innepen?

F Hogy tisztellyük és kövesük a Boldogságos szüzet.,
és igyekezzünk azon valamint, hogy érdemesek lehesünk²⁵
a kristust magunkban venni.

s. Bern. serm. de
nativit B. v.

¹⁰⁶⁵ Isten <olyon> ilyen gondolattal. [A mondat értelme szerint itt Isten olyan v. ollyon a. m. óvjon kellene, hogy álljon. Az 1744-i változatban Isten ne adgya hogy ilyen gondolatunk legyen.]

¹⁰⁰⁰ lib <de> 2. de virgin.

17 Articulus
Nagy Boldog Aszszony napjáról.

K Mitsoda nap szenteli az Anyaszent egy ház a Boldogságos szüz halálát.

F Tizen ötödik napján Augustusnak. [321b:]

K Mit téssen ez a szó Assumptioja a Boldogságos szüznek?

F A Boldogságos szüznek halálát teszi. és menyben vitetésit. mivel az Anyaszent egy ház sok szor nevezi a szentek halálát is assumptionak, mert halálok után menyben vitetnek a földről

¹⁰ K A Boldogságos szüz testestől lelkestől vitetté menyekben?

F Közönségesen ezt így tarttyák, és ez., egy néhány Anyaszent egy házaknak. az áitatos traditioja.

K Mire kel vigyázni leg inkább ezen a napon?

s. Bern serm. de Assump B. v.

¹⁵ F Arra hogy a Boldogságos szüz fel emeltet alázatoságáért, és a mint az Anyaszent egy ház énekei, az Angyaloknál felyeb emeltet

K Alázatos volté e földön létekor?

²⁰ F Leg alázatosab, és leg tekélteseb volt minden teremtet állatoknál.

K Mire int minket az Anyaszent egy ház ezen az Innepen?

²⁵ F Hogy bizodalomal legyünk a Boldogságos szüz esedezésihez. az ő gondviselése alá ajánlyuk magunkot, a mai napon, nagy Ceremoniával valo procesiok vannak., mivel szent István király. a magyar nemzetet gondviselése alá ajánlotta. [322a:]

K Miképen érdemelhettyük meg. a Boldogságos szüz gondviselését.?

³⁰ F Hogy ha követyük az ő jó erkölceit. fő képen alázatoságát., tisztaságát. és az Istenhez valo ragaszkodását.

18 Articulus A szent Angyalok Innepéről

K Mitsoda napon szenteli az Anyaszent egy ház az Angyalok innepét.?

F Huszon kilencedik napján septembernek. második octobris az örző Angyalok innepét szenteli: de enem üllő innep. 5

K Miért nevezik ezt az innepet szent Mihály innepének?

F Mert szent Mihály első lévén az Angyalok között., az ő innepekor., a több Angyalokét is szentelik.

K Miért szentelik az Angyalok innepét? 10

F Mert az Angyalok. az Anyaszent egy házhoz tartozván, akristus az ő Fejek. valamint nekünk. azon boldogságban élnek. mint a melyet mi reméllyük. az Anyaszent egy ház, hálákot ad az Istennek azon a napon hogy oket gyözdemeseké tette. ök vizik Isten eleiben imádságinkot. **[322b:]** 15

Tób. 12. 15. luk.
1. 19. Matth 16.
27. Tób. 12. 12.
Apoc. 8. 4.

K Mit kel tselekedni azon a napon, hogy jól lehesen szentelni az Angyalok Innepeit?

F 1.¹⁰⁶⁷ Hálákot kel adni az Istennek, hogy minket társoká tett az Angyaloknak, 2. követni kel az Angyalok alázatoságát. szeretetét. engedelmeségét. és vigyázását. úgy hogy részesülhesünk boldogságokban. 3. hálállyuk meg az Istennek hogy Angyalokot rendelt örzésünkre. 4. tisztelettel legyünk a leg aláb valohoz is a hivek közül., mivel az Angyalok szüntelen láttyák az Istennek színét. 25
5 tiszteleyük a mellettünk lévő Angyalokat, meg ne szomorittsuk őket a vétikkel. 6. kérjük a szent Angyalokot hogy¹⁰⁶⁸ mutassák bé imádságinkat: az Istennek széke eleiben, valamint a jó illatu temjént.

Apoc. 8. 4. s.
Bern. serm de fest
s. Mich.

¹⁰⁶⁷ F 1. [1. – utólagos beírásnak látszik.]

¹⁰⁶⁸ hogy </> mutassák bé

19 Articulus
Keresztelő Szent Janos Innepéről.

K Kitsoda vala keresztelő szent János

F Ő az Istentől küldetet volt. hogy meg üsmértesse a sidokal a Messiást, a kinek is el jövetelére készitené az embereket. ugyan ezért is nevezik elől járonak.

5 K Mitsoda¹⁰⁶⁹ Innepeket szentel az Anyaszent egy ház szent János tisztességire? [323a:]

F Az ő születésinek, és halálának Innepét.

Aug. serm 287 de nativ. Joan. bapt et serm 307. de decolat. Luk. 1. s. Bern serm de nativ. joan bapt.

K Miért szenteli az Anyaszent egy ház a szent János születésit.?

10 F Mert meg volt szentelve még az Annya méhében. és egy nehány tsudák is történtek születésekor.

K Miért tsinálnak tüzet ezen a napon?

F Hogy az Angyal mondása bé tellyesedgyék. mondván. hogy sokan fognak örülni az ő születésin.

15 K Mitsoda oka lehet ennek az örömnök?

F A hogy a kristus el jövele közelgetet, a kinek elől jároja volt szent János, midön a setéttségben jár valaki, örül a hajnalnak, mert tsak hamar meg láttya a napot., mint hogy pedig az emberek setettségben valának, méltán örülhetének a szent János el jövetelin., a ki is hajnali tsillagja vala a világ vilagosítójának,¹⁰⁷⁰ de ennek az örömnök nem kel hogy valakit babonaságra vigyen szent János éttzakáján.

K Miért neveztetik szent János keresztelőnek?

25 F Mert oly boldog volt, hogy meg keresztelte a kristust, és mind azokat kik hozzája menének.

¹⁰⁶⁹ Mitsoda [a-e-ből javítva.]

¹⁰⁷⁰ vilagosítójának, [ó-á-ből javítva.]

K Mitsodás volt a szent János kereszttsége.,?

F Az olyan Ceremonia volt, a mely által. meg mutatta szent János a sidoknak. hogy meg kellene magokat [323b:] tisztítani vétkekből, és penitentiát tartani, hogy készek lehesenek el fogadni a Messiást 5

K Miképen élt szent János?

F A pusztában lakot. rettenetes sanyaru és penitentzia tarto életet élt, tsak vizet ivut. az ő eledele tsak sáskából állot

K Miképen holt meg szent János? 10

F Tömlöczben tétetvén. Hérodés ót fejét véteté, azért hogy botránkoztató életéről. ez a szent gyakran meg feddé.

K Mit kel tanulnunk szent Jánostól?

F Hogy a világot kerülyük, a sanyargatást, és az ártatlanságot szeresük. az Isten törvényét. életünk vesz-tésivel is meg tarttsuk., alázatosok legyünk. a kristust szeresük, a menyiben lehet másokat oktassunk. 15

20 Articulus.

A Apostolok, Martyrok, Confessorok, püspökök

A szent szüzek, vagy penitentzia tarto Aszonyok
Innepeiről,

K Kitsodák az Apostolok.?

F Azok, a kiket a kristus választot. hogy el küldgye az egész világra. az Évangélium prédikálá-[324a:]sára, és az emberek meg teritésekre. 20

Marc. 16. 15.

K kitsodák az Evangyelisták.?

F Azok kik a kristus életét irták.

K Miképen kel az Apostolok, és az Évangyelisták 25
innepeit szentelni?

F 1. Hálaot kel adni Istennek, hogy velünk meg üsmértette az igazságot ő általlok. 2. kérnünk kel hogy végig meg tarttson abban ahitben. melyet ökk prediká-

Aug sern s.
co. s. Bern. de
test Apost

lottak. 3. hogy adgyon olyan pásztorokat nekünk. mint az Apostolok valának.

K kitsodák azok a szentek, a kiket Martyrumoknak nevezik?

⁵ F Azok, a kik a kristusban valo hitért. meg ölettek, kik az igazságért, és a vallásért kinokot szenvedtek.

K Miképen kel szentelni a Martyrumok innepeit?

F Hálakot kel adni Istennek az erőért. és a jutalomért melyeket nekik adot. 2. kerjük az Istent hogy adgya meg

¹⁰ nekünk is azon kegyelmét esedezéseek által.

A szent püspökök innepein hasonló képen kel tseledni. valamint az Apostolokén. **[324b:]**

K Kik azok. a kiket Confessoroknak neveznek?

F A régi idökben tsak azokat hitták Confessoroknak.,
¹⁵ akik az igazságért tömlöczöt, üldözést, és kinokot szenvedtek. de meg nem ölettek, Confessoroknak nevezték. azért. mert nyilván tettek vallást a kristus hitéről. de már egy néhány saeculumoktól fogvást Confessoroknak nevezik közönségesen. mind az olyan szenteket., kik se

²⁰ Apostolok. se Evangyelisták. se martyrok nem valának., neveztetnek pedig eszerént azért. mert mindnyájan vallást tettek a kristus hitéről, és bizonytságot az igazságról. leg aláb szent élettyekel.

K Miképen kel szentelni a szent Confessorok innepeit?

²⁵ F szolgállyunk az Istennek nagyob buzgoságal igyekezzünk meg gyözni a világot. az ő rosz kívánsággal együt.

K Miképen kel szentelni a szent szüzek innepeit?

F Elmélkedgyünk a jó erkölcsökről, kerjük az Istent hogy esedezéseek által követhesük jó erkölcsöket. és példajokat. melyeket adtanak nekünk. azok a szent leányok.
³⁰ oly gyenge testben valo létekkor.

K Miképen kel szentelni a szent házas, és özvegy Aszonyok innepeit? **[325a:]**

F Adgyunk hálakot Istennek; a ki minden renden lévő
³⁵ személyeket a szenttségre hivut, és igyekezünk szentül

serm s. Greg nazian s Chrys. s. Aug. de fest martyr.

serm s. Greg nazian. s. Chryst s. Aug de virg.

végben vinni hivatalunkot, valamint ezek a szent Aszonyok.

K Miképen kel szentelni a penitentzia tartó¹⁰⁷¹ szentek innepeit?

F Kövesük őket alázatoságokban, és penitentzia tartásokban, reméljük hogy az Isten velünk is hasonló irgalmaságot tselekeszik. és erre való nézve., minden rossz hajlandóságinkot igyekezük meg győzni.

21 Articulus Minden szentek napjáról.

K Mitsoda innepet szentel az Anyaszent egy ház első novemberben?¹⁰⁷² 10

F Mind szentek innepét.

K. Miért szenteli az Anyaszent egy ház ezt az innepet?

F 1. Hogy tisztelje azokat a szenteket, a kikről emlékezet nintsen az esztendő forgása alatt. 2. hogy minket az Isteni szolgálatra fel indíttson. anyi sok féle renden lévő szenteknek példájokra, 3. hogy hálakot adgyon az Istennek az egész boldog lelkekért. 15

K Miért szenteli az Anyaszent egy ház ezt az innepet [325b:] oly nagy Ceremoniával.?

F Mert ez az innep magában foglalja mind a több innepeket, és képzelet az az örökké való innepet, melyet az Isten szentel maga a menyekben az egész szentekkel 20

s. Aug. serm. 256.
de temp.

K Mitsoda gondolat vihet minket a szentek példájok követésire?

F Meg kel azt gondolni, hogy a szentek, hasonló gyarlósággal valának meg környékeztetve. valamint mi, azon kísértetek alá valának vettetve. mi is azon testnek vagyunk tagjai valamint ők, azon lélek vezet minket, ugyan 25

s. Bern. serm de
fest omni. sanct

¹⁰⁷¹ tartó(k) szentek

¹⁰⁷² novemberben.? [Elírás.]

azon mester tanít minket. aki őket tanította, és ugyan azon jutalomra vagyunk hivatalosok. a melyre ők voltak. Ezt az innepet 3 dik¹⁰⁷³ Gergely Pápa rendelé 737 esztendőben.

22 Articulus A halottak napjáról.

- 5 K Miért rendelt különös napot az Anyaszent egy ház a halottakért való imádságra?
F Hogy könnyebülést nyerhesen nékik¹⁰⁷⁴
K Miért¹⁰⁷⁵ rendelé arra minden szenteknek másod napját?
- 10 F Hogy meg mutassa azal. az Anyaszent egy ház tagjai között való egyeséget.

[326a:] Magyarázat.

A menyekben. a purgatoriumban, és e földön lévő hievek. mindnyájan tagjai az Anyaszent egy háznak. mindnyájan az örökké való boldogságra hivatnak. ez a három Anyaszent egy ház, tsak egy, ugyan azon egy fejek is vagyon, a ki a kristus Jesus. a földön lévő Anyaszent egy ház. örülvén minden szentek napján a szentek boldogságán., ugyan azon boldogságot akarja meg nyerni másod napon.. imádsági által., a purgatoriumban lévő Anyaszent egy háznak.

K Régi szokásé az Anyaszent egy házban a halotakért imádkozni?

F Igen is, mert az Anyaszentház¹⁰⁷⁶ mindenkor imád-

¹⁰⁷³ 3 dik [dik – beszúrás.]

¹⁰⁷⁴ nékik ⟨?⟩

¹⁰⁷⁵ Miért [é-n-ből javítva.]

¹⁰⁷⁶ Anyaszentház [Szokatlan ez az alak Mikesnél; általában *Anyaszent egyház* vagy *egy ház* alakban fordul elő; vö. a második szakasz 624. sz. jegyz. is.]

kozot a holtakért, ez Apostoli traditio. nézd meg mit mondtunk¹⁰⁷⁷ a purgatoriumrol.

K A halotakért valo imádságot meg leheté bizonyítani a szent irásbol.?

2 Mak. 12. 46.
1 cor 15. 29.
2 tim. 1. 18.

F Meg lehet ezt a szokást bizonyítani. mind az ó. mind⁵ az uj testamentumbol.

K Kik azok a halottak. a kikért kel imádkozni?

F Azok. a kik felől gondolhatni hogy a lelkek purgatoriumban vagyon. mert tsak ugyan ezeknek is használhat [326b:] az imádság, mivel a szenteknek arra szükség¹⁰ nintsen. és haszontalan volna a kárhozattaknak.

s. Aug de cura mort. Cap 1.

Magyarázat

Ez okáért a Martyromokért nem imádkozunk, mivel meg bántanak őket azal. mondgya szent Agoston. sőt még esedeznünk kel nekik mondgya ugyan ezen szent. atőb szentek felől is, a kiket az Anyaszent egy ház. szenteknek üsméri lenni. hasonlot kel mondani. ugy a kereszttség után meg holt kiseddek felől is.

lib 22. Contr. faust Cap 21.

Nem imádkozunk pedig a hitetlenekért. eretnekekért, sysmatikusokért. a hittől szakadtakért, akik ex Commu-²⁰ nicaltattak. akiket tudgyák hogy az Anyaszent egy házon kívül holtak meg. az olyan személyeknek kárhovatok bizonyos.

Hanem imádkozunk közönségesen ahivekért. a kik az Anyaszent egy háznak kebeliben holtak meg. ha szinte jó,²⁵ és szent életűek voltak is, mert mindenkor¹⁰⁷⁸ lehet őket félteni az Isten iteletitől. vagy ha ámbár vétkes életet ctenek is. de reménleni kel. hogy az Isten meg irgalmaz nekik. az Anyaszent egyház az ilyen kétséges dologban jobban szereti az olyanokért imádkozni a kiknek arra³⁰

¹⁰⁷⁷ mondtunk [Szóvégi *n* – beszúrás.]

¹⁰⁷⁸ mindenkor [*kor* – későbbi beírás a sorvégi margóra. Mikes kézírása?]

szükségek nintsen, mint sem el vonni ezt a segítséget azoktól, akiknek arra szüksége volna. [327a:]

K Mitsoda halotakért kel imádkozni a halottak napján?

⁵ F Az Anyaszent egy ház szándéka a, hogy az egész purgatoriumban lévő lelkekért kérjük az Istent. és más napra hagyjuk a szüléinkert. atyánk fiaiért való különös imádságot, mert ez a nap a közönségesen való imádságra vagyon rendeltetve.

¹⁰ K Tsak az imádságal leheté könyebséget nyerni a purgatoriumban lévő lelkeknek?

F Az imádságon, a szent Misének. áldozattyát érttyük, de ezen kívül is lehet az alamisnával., és más jó tselekedettel. segíteni. ez az innep 998 esztendőben rendeltet

s. Aug. de cura mort. Cap 1.

23 Articulus.

A Templom dedicatiojának innepéről

¹⁵ K Mitsoda a templom dedicatioja?

F Az olyan Ceremonia a melyel¹⁰⁷⁹ a püspök valamely épületet meg szentel., hogy tsak az Isteni szolgáltnak. és az imádságnak háza legyen.

K Miért vagyon ez a Ceremonia olyan nagy solemni-
²⁰ tásal.?

F Mert e figurája és képe. annak a szentekből álló élő templom dedicatiojának. mely a menyekben¹⁰⁸⁰ leszen meg.

[327b:] Magyarázat.

²⁵ Nagy hasonlatosság vagyon a materiális épület közöt. melyet a püspök szenteli meg. és a lelki épület közöt, melynek dedicatioja a menyekben leszen meg., ezen alelki épületen pedig azt a gyülekezetet kel érteni mely a szen-

¹⁰⁷⁹ a melyel [Szóvégi /-t-ből javítva.]

¹⁰⁸⁰ menyekben <le> leszen [Törlés tollhiba miatt a sor elején.]

tekből fog állani, az égben. a melyet nevezik győzedelmes Anyaszent egy háznak, menyei Jérusalemnek, az Isten városának, Ez pedig ahasonlatoság: Minek előtte egy épülethez kezdgyenek., a fő köfarago a köveket meg választtya,¹⁰⁸¹ és meg faragtattya. és azután ugy téteti 5 mindenikét a maga. helyére, és mind ezekből az esze szedet kövekből áll az épület. melyet a püspök meg szentel., és a melynek a fundámentumbéli első kövét a püspök tési a földben. nagy Ceremoniával A lelki értelme pedig ennek az,¹⁰⁸² Az emberek élő kövei a lelki épületnek. és 10 a fő áts mester az Isten. hogy ha pedig az Isten érdemek szerint bálnék azokal a kövekel., egyik sem tétetnék az épületben. mert arra a nagy kegyelemre érdemetlenek a vétekért, az Isten némelyeket el hágy a vétekben igaságára valo nézve, némellyeket pedig irgalmaságából az épü- 15 letiben [328a:] helyezteti, ezeket a köveket pedig a földön faragja és¹⁰⁸³ simittya meg a szenttségekel, oktatósokkal. kegyelemel. és ostorozásokal; Ennek a lelki épületnek pedig a kristus a fundamentum béli szegelet köve, ezeket az élő köveket a szeretet foglallya esze. de mint 20 hogy a szeretet tsak a menyekben lészen tekéletes, ugyan tsak világ végin is foglaltatnak esze ezek akövek., akoron a fő pap. akristus Jésus meg fogja szentelni az épületet mely örökké fent marad; tudni illik, a kristus., a mint szent pál mondgya. az Istennek bé mutattya az ő tiszta, 25 és makula nélkül valo Anyaszent egy házát. hogy örökké ditsérje. nagyságát. és irgalmaságát. a minden hatonak

Ephes. 5. 27. s.
Aug. de civ Dei
lib 27. Cap 8.

K Miért szentelik minden esztendőben a templom dedicatiojának innepét?

F Azt a materialis templomra valo nézve szentelik. de 30 főképen a lelki templomra valo nézve. a mint ide fellyeb

¹⁰⁸¹ meg <válass> választtya, [Törlés a sor végén.]

¹⁰⁸² a,z, [a-ból javított az]

¹⁰⁸³ és <tisz> simittya meg

meg mondok., A¹⁰⁸⁴ materialis templomra való nézve azért, hogy hálákot adgyunk Istennek a ki a mi templominkban méltóztatik lakni, őt imádságinkot meg halgatni, és minket igéjével, és a kristus jesusnak testével taplálni, A lelki templomra való [328b:] nézve, azért. hogy meg emlékezünk arol. hogy az Istennek templomi vagyunk, hogy még annak idejében a menyei Jérusálemnek épületiben helyeztetünk. és ezen reménséggel magunkot vígasztallyuk, hogy ha mostanában a keserüségben. és szomorúságokban vagyunk

s. Aug. serm 337.

K Miért gyujtanak anyi sok gyertyát azon anapon?
F Hogy meg mutassák az örömet, remelvén azt hogy még alelki épületben helyeztetünk., és hogy fel fogadjuk az Istennek, hogy ugy akarunk égni az ő szolgálatyában, valamint azok a gyertyák. Az Apostolokot is jelentik azok a gyertyák., kik a világ világosítói, és akik fundamentumi az Anyaszent egy háznak.

Ephes. 2. 20

K Miképen lehet jól szentelni ezt az innepet?
F Tisztelni kel a templomot mely az Istennek lako helye. és annak fel ékesítését elne mulasuk. a menyiben töllünk lehet. szeresük a templomban való el menetelt akönyörgésre, meg emlékeztvén arol. hogy az Istennek templomi vagyunk, ne tselekedgyünk azért semmit is ollyat a mi azt a templomot tisztátalanná tehetné; kérjük az Istent. hogy akár mint bányék velünk eföldön.,¹⁰⁸⁵ [329a:] itt vágjon. egészen nyomorgason, tsak irgalmaságából helyeztesen minket a menyei épületben.

s. Aug. serm. 336.
s. Bern. serm. 1.
de dedic.

K A Templom szentelésinek Ceremoniája régi szokásé?

F Az Isten maga parantsolá a salamon templomának dedicatioját. az Anyaszent egy háznak mihelyt az a szabadsága lett hogy templomokat épithesen. ezt a Ceremoniát mindgyárt követte.

¹⁰⁸⁴ A [a-ból javítva.]

¹⁰⁸⁵ eföldön., <itt> [329 a:] itt vágjon.

K Mit jelentet a salamon templomának dedicatioja?
F Ugyan azt jelentette; valamit a mi templominknak dedicatioja,, az az, a Menyei templomnak, dedicatioját

XIV Rész

Az Anyaszent egy háznak második parantsolattjáról.

K Mellyik az Anyaszent egy háznak a második parantsolattya? 5

F *Miséét halgas vasárnapon. ugy az innep napokon*

K Mit parantsol az Anyaszent egyház nekünk ezáltal.? [329b:]

F Hogy vasárnapokon, és innep napokon. a szent Misére el menyünk. 10

K Régi parantsolaté ez?

F Meg az első saeculumtól fogvást valo parantsolat. szent lukáts azt mondgya. hogy a hivek ahétnek első napján esze gyülnek vala. a szenttséges kenyérnek meg szegésére. 15

Act 20. 7. s.
justin. apolog 2.

K Miképen kel jelen lenni a szent Misén?

F Egészen kel meg halgatni a Misét figyelmeteségel. és áitatoságal.

K Miért kíványa az Anyaszent egy ház hogy a szent Misére el menyünk azokon a napokon? 20

F Mert a szent Mise halgatása leg szenteb. és leg hasznosab dolog.

K Miképen lehet áitatoságal halgatni a Misét az Anyaszent egy ház akarattya szerént?

F Alázatoságal. tisztelettel. és figyelmeteségel kel azt 25 halgatni,. nem is lehet jóbbat tselekedni, mint a papal együt el mondani azon imádságokat, és ő véle együt ajánlani a szent áldozatot [330a:]

K Hová akarja az Anyaszent egy ház hogy el menyünk Misére vasárnapokon, és az innepeken? 30

F Az Anyaszent egy ház azt kívánja hogy a hívek a magok parochiajokban halgasanak misét vasárnapokon és innep napokon

K Véteké el mulatni a parochialis Misét?

5 F Vétek hogy hatsak valamely helyes akadály meg nem gátollya.

K Mire vagyon építve ez a köteleség?

F Arra hogy az Anyaszent egy ház, arégi Conciliumokban az exCommunicatióra méltónak itéli lenni az olyat.
10 a ki helyes ók nélkül három vasárnapon egy más után a parochialis misét el mulattya.

K Mitsoda okbol koteledzi ahiveket az Anyaszent egy ház arra hogy a parochialis misére el menyenek?

15 F Két fő okbol. 1. hogy ahivek mindnyájan esze gyűl-
vén és pásztorokkal meg egyesülvén. véle együt könyörög-
jenek. és ajánlyák a szent áldozatot 2. Azért hogy mind-
nyájan a hívek jelen legyenek pásztorok oktatásin.

[330b:] XV Rész

Az Anyaszent egy háznak harmadik parantsolattýáról

K Melyik az Anyaszent egy háznak harmadik pa-
rantsolattya?

20 F *Esztendöben egyszer menni, el ne mulasd¹⁰⁸⁶ vétked
gyonni*

K Mire kötelez ez a parantsolat?

F Hogy meg gyonnyunk leg aláb egy szer esztendöben

K Hány esztendös korában tartozik agyermek el kez-
25 deni a gyonást.?

F Mihelyen anyi idös hogy halálosan vétkezhetik.

K Az esztendönek mitsoda idejében kel meg gyonni,
hogy ezt a parantsolatot véghez vihesék?

F Az Anyaszent egyház nem szabot időt az esztendei

¹⁰⁸⁶ mulasd [a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

gyonásra. de a husvétii Communióra való parantsolat, meg mutattya eléggé hogy az akarattya a, hogy az a gyonás, a husvétii Communióra való készület légyen.

K Kinek kel meg gyonni.?

F A püspöknek. a parochusnak. a püspöktől rendeltet papnak, ezt olyan hivekről értem, a kiknek parochia-jok vagyon, mivel a szerzetesek., vagy a más hivek, a kiknek nintsen magoknak pásztorjok, olyan papokhoz gyonhat-[331a:]nak, akiknek arra szabadságok vagyon a püspöktől. ezért is mondgya aláteránumi Concilium¹⁰ hogy a magok papjokhoz gyonnyanak. *proprio sacerdoti.* Can. 21. omnis utriusquae.

K Vétkeznek tehát hogy ha a husvétii gyonásra a parochiában nem mennek?

F Igen is hogy ha ameg lehet, vagy ha arra szabadságot¹⁵ nem kérnek a parochustól. nézd meg a félyeb való Cita-ttot

K Miért köteledzi az Anyaszent egyház a hiveket arra hogy leg aláb egy szer meg gyonnyanak esztendőben?

F Azért hogy a vétékben el ne merüllyenek, és az urhoz²⁰ meg térjenek.

K Tsak egy szer kellé meg gyonni esztendőben?

F Azt tapasztallyuk minden¹⁰⁸⁷ nap, hogy a kik tsak egyszer gyonnak, tellyesegel. nem elnek. keresztyéni életet, erre való nézve is inti a hiveket arra hogy gyakrabban²⁵ is meg gyonnyanak,¹⁰⁸⁸ de a parantsolat, tsak az egyszerre kötelez minket.

*** minden [en sor alatti beszúrás sötétebb tintával; Mikestől?]

*** meg gyonnyanak, <p> de a parantsolat,

XVI Rész

Az Anyaszent egy háznak negyedik parantsolatyáról.

K Melyik az Anyaszent egy háznak negyedik parantsolatya?

F *Teremtődnek testét vegyed, buzgon husvétkor azt egyed.*

⁵ K Mire kötelez ez a parantsolat? [331b:]

Can. omnis
utriusque sexus

F Hogy a Communióra el menyünk leg aláb egyszer esztendőben. a nagy héten. vagy a husvét hetin.

K Hány esztendős korban tartoznak Communicálni?

F Mikor a pásztor arra alkalmasnak itéli lenni. és
¹⁰ ahhoz elegendő képen oktattatot

K. Hol kel fel venni a Communiont?

F A¹⁰⁸⁹ Parochialis templomban.

K. Hát ha valaki beteg talál lenni a husvét napokon?

F Tartozik a husveti Communiont fel venni vagy az
¹⁵ ágyban, vagy ha jobban kezd lenni.

K Hát ha agyontato pap el¹⁰⁹⁰ halasztattya. a penitentzia tartoval a husvét Communiont mit kel néki tsinálni?

F Az Anyaszent egyház azt parantsollya a gyontato
²⁰ papoknak hogy, fel ne adgyák a Communiont azoknak kik ahhoz elegendő képen nem készültek. azért, a penitentzia tartanak meg kel tellyeséggel térni, a Communionhoz kel valósággal készülni. penitentziát tartani, és a Communionra menni. mikor a gyontato pap meg engedi. [332a:]

²⁵ K Mitsoda büntetést parantsol az Anyaszent egy ház az ellen. aki ahusvét Communiont el mulattya szán szándékal?

Can. omnis
utriusque sexus

F Annak egész életében nem lesz szabad a templomban menni. és holta után ugy el nem temetetik mint a töb

³⁰ keresztyének.

¹⁰⁸⁹ A [Későbbi beírás a szóközbe.]

¹⁰⁹⁰ el <halaszttya a> halasztattya. a

K. Meg kellé elégedni esztendőben az egy szeri Communioval.?

F Az Anyaszent egy ház szándéka, az. hogy oly kereszt-
tyénül éljenek. hogy a Communiora gyakortáb is el-
mehesenek

5

* Cypri.¹⁰⁹¹ lib. de orat. Dom. s. Aug. epist 118. ad jan Conc. Trid. sess. 22. Cap 6.

XVII Rész

Az Anyaszent egyház ötödik parantsolattyáról

Első Articulus

Közönségesen a böjtről.

K Mellyik az Anyaszent egy ház ötödik parantsolat-
tya?

F *Cantort, vigiliát meg böjtölyed, nagy böjton hust enni
kerüllyed.*

K Mit parantsol az Anyaszent egy ház nekünk ez ál-
tal? [332b:]

F Hogy a negyven napi böjtöt. a kántort, vigiliát meg
böjtölyük.¹⁰⁹²

K Mitsoda a böjtölés?

F A hus ételt el kel kerülni, és napjában tsak egyszer¹⁵
kel enni.

K Miért tilttyák a hus ételt?

F Hogy atestet sanyargasák, mivel a hus étel táplálob
mint sem a más féle étel.

K¹⁰⁹³ Nem ellenkezike ez a parantsolat a szent Pál.²⁰
mondásával valamit a mézár széken árulnak meg egyé-
tek?

F szent Pál itt a korintusbélieknek a bálványoknak

¹⁰⁹¹ * Cypri. <d> lib. de

¹⁰⁹² meg böjtölyük. [ü-y-ből javítva.]

¹⁰⁹³ K [f-ből javítva.]

1 Cor. 10 19

s. Bern. serm.
3 de quadra

áldoztatot husrol beszél, mert akorintusbéli hivek. körül némelyek minden tartozkodás nélkül meg eszik vala az olyan hust. némelyek pedig nem tsak meg nem eszik vala, de még a mészár széken hust sem mérnek vala
5 venni, tartván attol. hogy a több hus között ne légyen olyan, melyet a bálványoknak áldoztak volna, Szent Pál hogy ezt meg orvosollya, meg irá nekik, hogy bizvást ehetnek abbol a husbol. melyet a mészár széken árulnak, arol nem is kérdezkedvén, hogy ha áldoztatott volté a
10 bálványnak vagy sem, de ha azt meg tudgyák¹⁰⁹⁴ [333a:] valamely hus a bálványnak áldoztatot, akoron nem kel abbol venni, hogy másokat meg ne botránkoztassanak, mind végig el kel olvasni ezt a reszt; de itt nem arrol. vagyon a kérdés; mivel azt jól tudgya az Anyaszent egy
15 ház hogy a hus étel jó; és meg lehet, ha pedig némely napokon azt meg tilttya, a sanyargatásnak, és a penitencia tartásnak kedviért tselekeszi. eszerént is tselekedet anyi saeculumoktól fogvást., a böjtöt a kristus jóvá hagyta. ditsérvén szent Jánost a ki tsak sáskával és mézel élt.

20 K Hány orakor kel enni böjt napokon?

F A régi időkben nagy böjtben tsak estve felé ettenek, és más böjti napokon, három ora felé dél után. igen ditséretes dolog volna most is ezt követni, noha az Anyaszent egy ház meg engedi mostanában hogy böjti napokon délben egyenek.

K A Collatit meg engedié estve.?

F Mikor még a régi szokás tartatot, akor nem volt szabad többször enni egy szernél. de mostanában hogy a déli étel szabad. az Anyaszent egy ház az estvéli Collatit
30 meg engedi. de ugy. hogy igen kevésből ályon. és tsak a szükségre valot egyenek, meg tartván a szokást a hol vannak. [333b:]

K Böjti napokon idő közben leheté innya?

F Böjti napokon sanyargatni kel magunkot az italban

¹⁰⁹⁴ meg tudgyák <hogy valamely.> [333a:] <hus> valamely hus

is. úgy valamint az ételben. szomjuságot. és éhséget kel szenvedni a penitencia tartásnak kedvéért, de ez iránt a theologusok egy más közöt meg nem egyeznek, ha idő közben egy ital vizel a börtöt meg szegiké vagy sem. az Anyaszent egy ház is erről semmit nem végezet

s. Thom. 2. 2.
quaest 147. art. 5.
5

K kitsodák azok kik tartoznak börtölni?

F Mind azok kik a husz esztendöt meg haladták.

K kitsodák azok. akiknek engedelmek vagyon hogy ne börtölyenek

F A dajkák, a terhes Aszonyok, a betegek. azok a¹⁰ kiknek nehéz munkakot kel mivelni., az öreg emberek. egy szoval azok akiknek a börtölés egéségek meg romlására lenne.

K Mit kel tselekedni midön olyan állapotban vagyon valakí hogy nem börtölhet?

15

F Minek előtte meg szegje abörtöt tanátsot kel kérni, mástol. és ha lehet szabadságot a pásztortol., leg aláb a menyiben lehet meg kel tartani. vagy más penitencia tartást kel tselekedni., mert a penitencia [334a:] tartást senki el nem kerülheti.

20

K Miért rendeltetet a bört.

F Hogy a testet sanyargasuk. és eleget tegyünk az Istennek a penitenciával.

*

serm s. basil. s. chryst. s. leo. s. Aug. de jejun. s. Aug. tract de utilitate jejun.

K Mit kel tselekedni hogy a bört érdemes legyen?

F A börtöz, az imádságot, és más jó tselekedetet kel tenni. főképen az alamsnát.

Tób. 12. 8.
25

K kitsodák azok. kik abörtnek parantsolattya ellen vetenek.?

F 1. Azok. kik hust esznek szükség nélkül. 2. azok, kik ülöközben esznek, vagy isznak, 3. azok kik ebédkor sokat esznek. a Collation is hasonló képen. 4. a gazdák kik szükség nélkül tselédeket dolgoztattyák., olyan kemény munkán. a melyért a börtöt meg kel szegni.

30 serm. s. Aug. s. Basil. s. leo. de jejun.

2 Artículus A nagy böjtről.

K kitsoda rendelte a nagy böjtöt?

s. Aug. serm.¹⁰⁹⁵
208: de jejun

F Ez Apostoli traditio, a melyet minden idoben meg tartották, az Anyaszent egy házban. az Apostoloktól fogvást.

⁵ K Miért rendeltet a negyven napi böjt?

s. basil. s. Aug. s.
leo serm. de
quadra.

F 1.¹⁰⁹⁶ Hogy kövesük a kristus negyven napi böjtét. 2. azért. hogy a hivek a penitentzia tartásal. és a negyven napi böjtölesel. a husvét innepéhez készülyenek. [334b:]

K Miért nevezik az első szeredát hamvas szeredának.?

¹⁰ F Mert azon a napon hamvat hintenek. a hivekre

K Ez a Ceremonia régié az Anyaszent egy házban?

F Igen régi szokás; és azokért rendeltet volt., akik nyilván tartottak penitentziát, a püspök, vagy a penitentziarius. hamvat tett azoknak fejekre. a Ninivebélieknek

s. Bern. serm 2. in
Capite jejunii

¹⁵ példájára, az Anyaszent egy ház mostanában az egész hivekhez meg tarttya ezt a szokást. mivel a negyven napi böjt. az egész hiveknek penitentzia tartására rendeltet¹⁰⁹⁷ idő.

K Mitsoda elmével kel. a hamu vételre menni?

²⁰ F Alázatos. és töredelmes elmével. és olyan igazán való szándékal.. hogy a nagy böjtöt penitentzia tartásban akarják el tölteni.

K Mint kel tselekedni hogy a nagy böjtöt szentül lehesen el tölteni, az Anyaszent egy ház szándéka szerint.?

²⁵

F Böjtölni, és alamisnát kel adni. az Isteni szolgálatot. predikatiot. el nem kel mulatni. 2 a tánczot, a mulattságot. és főképen avetket el kel kerülni. 3. az imádságot inkább kel gyakorolni, az Isteni szolgálatokra¹⁰⁹⁸ gyak-

s. Aug. s. leo. s.
Bern. s. Basil. s.
Chryst serm. de
jejun quadra

¹⁰⁹⁵ serm. <de> 208: de

¹⁰⁹⁶ 1. [Beszúrás a szóközbe.]

¹⁰⁹⁷ rendeltet idő. [Elírás *rendeltet* helyett.]

¹⁰⁹⁸ szolgálatokra [Első *a-o*-ból javítva.]

rabban kel el menni, 4. a husvétii Communionora kel készülni.¹⁰⁹⁹

K Nagy böjttben miért mondgyák regel a vetsernyét?¹¹⁰⁰ [335a:]

F A régi időkben nagy böjttben tsak estve felé ettenek,⁵ és a vetsernyét¹¹⁰¹ is szokás szerént mondhatták el. mint egy ött vagy hat ora tályban. de a hiveknek gyengeségére valo nézve. az ételnek idejét lassanként eléb, eléb vitték. « vetsernyét is ahoz képest eléb kezdék mondani, hogy el lehesen leg aláb mondani hogy vetsernye után szegik¹⁰ meg aböjttöt. szent Thamás Aquinus idejében. tudni illik « tizen harmadik saeculumban, nagy böjttben három orakor végezük vala el avetsernyét. ugyan akor is kezdettének az ételhez, de azon időtől fogvást az ebédnek orája mindenkor eléb eléb. vitették, egy szoval a miolta a szokás¹⁵ bé jött hogy délben szegik meg a böjttöt., az vetsernyét is az előtt mondgyák el. hogy el mondhasák hogy vetsernyég böjttöltek., ugyan ez a régi szokás hánya a hiveknek szüntelen a szemekre gyengeségeket. és lágyságokat. ugyan erre valo nezev kellene tehát nagyob szoroságal²⁰ meg böjttölni azt a böjttöt, a mely az ő régiségiért oly méltó atiszteletre. és oly hasznos büneinkre valo nézve. [335b:]

3 Articulus

A kantorok. és a vigiliákrol.

K Mitsoda a kántori böjtt?

F Az Anyaszent egy háztol rendeltetet minden harmadik²⁵ holnapban valo böjttök.

K Régi szokásé ez, az Anyaszent egy házban?

F Ez a szokás még az ötödik¹¹⁰² saeculumban vétetet

¹⁰⁹⁹ készülni. [Ékezethiba.]

¹¹⁰⁰ vetsernyét? [Második e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

¹¹⁰¹ vetsernyét [r-n-ből javítva.]

¹¹⁰² ötödik [Ékezethiba.]

volt bé a Romai Anyaszent egy házban., és szent Leo papa. a ki abban az időben élt. azt mondgya hogy ezek az böjtök még Apostoli traditiok

K Miért rendeltettek ezek aböjtök?

- 5 F 1. Hogy egy napi böjtöl meg szentellyük az esztendőnek mindenik részit. 2. hogy az Istennek áldását kérjük a földnek gyümölc sére, és hogy meg hálallyuk azokat a melyeket már meg adot. 3. hogy az Anyaszent egy háznak jó pasztorokot adgyon. mivel azon időkben szoktak
10 lenni az egy házi rendelések.

K Miért imádkozik. és böjtöl az egész Anyaszent egy ház ajó pasztorokért.?

- F Mert rend szerént a népnek üdvesége ajó pásztorokon függ. a jókót az Isten adgya. irgalmaságából. és a
15 más félékét meg engedi haragjában

K Mitsoda elmével kel meg böjtölni a kántorokot?

F Az Anyaszent egy ház szándékát kel követni. a mint
[336a:] ide fellyeb meg mondok. és a böjthöz az imádságot, és más jó tselekedeteket kel tenni.

- 20 K Mitsoda a vigiliáknak böjtje?

F Ez olyan böjt. mely a nagy innepek előtt valo napokra rendeltet.

K Miért rendelte az Anyaszent egy ház ezeket a böjtököt?

- 25 F Azért hogy a hivek penitentzia tartásal készülyenek az innepek szentelésihez.

K Miért nevezik ezeket a napokat vigiliáknak. vagy virasztásnak,?

- F Azért mert a régi időkben ezeken a napokon éttzakákon a templomban virasztottak. az éttzakának nagyob
30 részit. az imádságban töltötték. valamint most is tselekesznek a görögök.

K Miért nem virasztanak mostanában a templomokban?

- 35 F Az Anyaszent egy ház ezt a szokást el törölte. mivel

sok rendeletlenségek következtenek abból. hanem csak a karácson, és a husvét éttzakáit tartotta meg. a husvét éttzakáját sem tarttyák minden országban [336b:]

XVIII Rész

Az Anyaszent egy ház hatodik parantsolatyáról

K Melyik az Anyaszent egy ház hatodik parantsalattya? 5

F *Pénteken hust ne egyél. ugy szombaton tselekedgyél.*

K Mit kíván ez a parantsolat?

F Hogy pénteken. és szombaton magunkot meg tartoztasuk a hus ételtől. 10

K Miért választotta az Anyaszent egy ház pénteket és szombatot?

F Azért hogy pénteken holt meg az üdvezítő. és a szombatot el temetésinek emlekezetire. és hogy penitencia tartással készüllyünk a vasárnap szentelésihez 15

K Régi szokásé az abstinentiara valo napok?

F Ez a szokás még az Anyaszent egy ház kezdetekor jött bé. de az előtt. a böjtölést is hozzája tették. és némely Anyaszent egyházban szombat helyet. szeredát tarttyák.

s. Aug. epist. 118.
ad janua.

Sokan vannak olyanok kik a böjt, és az abstinentia között. semi külömbözést nem tesznek. holot nagy külömbőség vagyon., mivel a böjti napokon ugy kel tselekedni. valamint azt meg mondtuk. a mikor a nagy böjtről szollottunk. pénteken, és szombatokon pedig. mint hogy csak abstinentia vagyon az az, csak a hustol valo meg tartozkodás. kétszer nap-[337a:]jában. szabad föttet emni, és időközben¹¹⁰³ inya szükségre valot. 20

K Miért tarttyák némely helyeken szombat helyet szeredát.?

¹¹⁰³ időközben [Ékezethiba.]

F Mert szeredán végezek el a sidok hogy a kristust meg ölyék, judás is akor arulá el.

K Vannaké meg más böjti napok. a nagy böjtön. kántorokon és a vigiliakon kívül.?

⁵ F. Régenten az egész adventet meg böjtölték. azon kívül, minden pénteken. és szombaton. böjtöltek. és némely helyeken szombat helyet szeredán, vannak olyan Anyaszent egy házak a hol egy néhány nagy böjtöt tartottanak, a görögöknek sok olyan böjtyök vagyon. a melyek nintsenek meg nálunk, és nálunk olyanok vannak. a melyeket ők nem tarttyák., minden püspök rendelhet a maga püspökségiben renden kívül valo böjtöt., abbol el is vehet. ki ki tartozik meg tartani a rendet a melyet tartanak a diecesisben a hol vagyon szent Agoston tartása. szerént

K Vannaké meg más abstinentiára valo napok is?

F. Vannak., ugy mint a rogatiok. és szent Márk napján, de sok helyeken ezeken a napokon nem szokás abstinentiát tartani. de ki ki tartozik meg tartani a szokást.
²⁰ a melyet tartanak, az országban a melyben vagyon. [337b:]

Ennek az Első Szakasznak bé fejezése
A keresztyéni életnek tekéleteségéről. és az
Évangyeliumi jovallásokrol.

K Már azt eddig meg magyaráztad hogy miben állyon a keresztyéni élet, meg mutattad külön külön hogy mitsoda köteleséggel tartozunk avétektől el távozni; a jó
²⁵ erkölcsöt követni. az Istennek és az Anyaszent egy háznak engedelmeskedni, azt is meg mutattad hogy miben, és mi formában kel el járni¹¹⁰⁵ azokban. a külömb

¹¹⁰⁴ ad Casulan. [C-a-ból javítva.]

¹¹⁰⁵ járni [r fölött áthúzott vessző.]

külömb féle kötelesekben, nintsené még töb is ez iránt,
u mit kellene tudni.?

F Még egy igen nagy dolog vagy on hátra. a mellyet
meg kel magyarázni., tudni illik hogy miben alyon a
keresztyéni életnek. tekéllatesége. ⁵

K Miben áll tehát akeresztyéni életnek tekéllatesége?

F Az Isteni szeretetnek tekéllateségében., mert mentöl
inkáb kaptsollyuk magunkot az Istenhez. és el távozzunk
u világtól., annál tekéllatesebbek leszünk.

K Mitsoda uton lehet a keresztyéni életnek tekéllatesé- ¹⁰
gére jutni?

F A kristus meg tanitot arra az utra. a melyen el
érhettyük azt., az az út nem más. hanem az Évangyéiumi
jovallásoknak követése. [338a:]

K Mit értesz az Évangyéiumi jovallásokon, vagy ta- ¹⁵
nátsokon?

F Azokon¹¹⁰⁶ értek olyan szép dolgokot, a melyeknek
követésit jovallya nekünk akristus., és azokra int, de
azokra nem kötelez., ez így lévén az Evangyéiumi jova-
llás és parantsolat között, az a különbözés vagy on., hogy ²⁰
u parantsolatot tartozunk végben vinni. köteleseg alat,
nem is lehet üdvezülni, ha azt nem követik. akár mely
renden lévő legyen is valaki, de üdvezülni lehet ha nem
követik is betü szerént az Evangyéiumi tanátsokot. ha-
nem tsak azok kötelesek tartozás képen azokat követni ²⁵
betü szerént is. akik¹¹⁰⁷ azokra kötelezzik magokot fo-
gadás tétellel.

s. Aug manual. ad
laurent Cap 12

K Mellyek az Évangyéiumi¹¹⁰⁸ jovallások?

¹¹⁰⁶ Azokon [k-n-ből javítva.]

¹¹⁰⁷ u kik <arra> azokra [A javítás a törlés fölé írva.]

¹¹⁰⁸ í:vangyéiumi <fogadások.?)> jovallások?

- * F A leg főveb azok közöt. a tisztaság. szegénység. engedelmeség.

math. 19. 12. 21. luk. 9. 23. 1 Cor 7. 1 cor 7. s. Athan. s. Ambr. s. Aug. de virginitate.

Az Évangyéliumi tisztaságon értem a házasnáknak szabad akarattól való ellené mondását, mikor valaki egész 5 életét a tisztaságban akarja tölteni.

Matth. 19. 21. luk. 14. 33. s. Aug. serm. 49. de diversis s. Bern. serm. ecce nos reliquimus omnia

Az Évangyéliumi szegénységen értem. az agzadagságoknak, és a világi jóknak szabad akarattól való ellené mondását. mikor valaki akristust szegénységiben [338b:] akarja holtig követni. maga akarattól.

Matth. 17. 24. luk. 9. 23.

¹⁰ *Az Évangyéliumi engedelmeségen.* értem mikor valaki ellené mond a maga akarattól. hogy a fellyeb való akarattól kövesse. alája vetvén magát szabad akarattól.

K Mint hogy ezek nélkül lehet üdvezülni miért adta tehát a krisztus nékünk ezeket atanacsokat?

¹⁵ F Ugy adta nékünk ezeket mint igen jó tselekedeteket magokban. a mellyek a tekelleteségre vezethetnek és a mellyek nagy könnyeséget adnak a parantsolat bé töltésére.

²⁰ K Mutasd meg azt nékem hogy az Évangyéliumi tanácsok. jó tselekedetek magokban?

Matth. 16. luk. 9. 23.

F. Nintsen semmi jobb mint az Istennek áldozni tsejtünket. jószágunkot és akarattunkot., ugyan ezeket tselekeszik a kik az Évangyéliumi tisztaságban szegénységben. és engedelmeségben élnek,

²⁵ K Mutasd meg azt hogy az Évangyéliumi tanácsok atekélleteségre vezetnek.

F A keresztyéni tekelleteség abban áll. hogy ellené mondgyunk minden rosz kívánságoknak, és egye [339a:]

dül az Istenhez ragaszkodgyunk. hogy pediglen eben ¹¹⁰⁹
u szándékban lehesünk semmi nem alkalmasab minket
urra vezetni, mint a tisztaságban. szegénységben, és enge-
delmeségben valo élet. mert a tisztaság el tavoztat minket
u testi kívánságoktól., a szegénység, a szemeknek bujál-
kodásától, és az engedelmeség. az életnek kevélységi-
től.¹¹¹⁰ ezek is az okai egyedül. hogy ugy nem kaptsol-
lyuk magunkot az Istenhez a mint kellene.

⁵ s. Thom. 2. 2.
quaest. 186. art.
7. in corp.

K Mutasd meg azt, hogy az Évanyéliumi tanátsok
könnyebbé tészik aparantsolat bé töltésit.?

10

I Igen könnyü azt meg mutatni. mert a parantsolat
hogy elne oszuk szivünket a teremtő, és a teremtet állat
közöt. sokal könnyeb pedig egyedül az Istenhez ragasz-
kodni. mikor tisztaságban és a¹¹¹¹ házaságon kívül él
vilaki, mint mikor a házaságnak kötelében vagyon.

Matth. 6. 24

¹⁵ 1 Cor 7. 32.¹¹¹²
33.

A parantsolat hogy a magunkhoz valo szeretetet meg
kel sanyargatni., és magunknak meg kel halni. sokal
könnyeb pedig ezt végben vinni mikor valakinek. [339b:]
parantsolattya alá vettyük magunkot, mint mikor a ma-
punk akarattyán járhatunk.

Matth. 16 24. luk
9. 23.

20

A parantsolat hogy ne ragaszkodgyunk a világi jók-
hoz sokal könnyeb pedig azokat meg vetni, mikor tellye-
seget el hadgyuk., mint mikor azokat birjuk.

luk 14 23

K Miképen kel követni az Evanyéliumi tanátsokot?

I Harom féle szándékban kel lenni, amelyek nélkül ²⁵
nem használhatnak az üdveségre. 1 tiszta igyekezettel;
keresvén egyedül az Isten ditsőségét. 2. nagy alázatosá-
gól. magunkat nem tartván jóbnak¹¹¹³ annál, a ki azokat

s. Aug. lib. de s.
virginitate Cap 31

¹¹⁰⁹ eben [-en - későbbi beírás a sor végén befejezetlenül hagyott *eb*
mellé, idegen kéztől. Egyébként Mikes *ebben* alakban írja]

¹¹¹⁰ kevélységitől. [Ékezhiba.]

¹¹¹¹ u <házaságban> <on> házaságon [<on> beszúrás a -ság képző
és a törölt *ban* rag közti hézag fölött, majd a javított szót törölte és újra
letta]

¹¹¹² 12. 33. [2 3-ból javítva.]

¹¹¹³ [Sor végén:] jóbnak [új sor elején:] nak.

nem követi. 3. hogy a parantsolatokat végben viszi. ugyan azokon is kel el kezdeni. mert azok nélkül az Évangyéliumi tanátsokot végben vinni, tsak haszontalan volna.

⁵ K Nem történhetiké¹¹¹⁴ a meg, hogy azok akik a parantsolatokat követik, el hagyván atanátsokot tekéltesebbek, mint sem azok kik atanátsokot követik?

F Azok kik a világi rendekben élnek, ha ámbár az Évangyéliumi tanátsokot nem követik is, de [340a:] ha avilágtol. és annak rossz szokásitol. inkább el távoznak., az Istenhez magokot inkább kaptssollyák. és a parantsolatokot inkább végben viszik, mint sem azok kik az Evangyéliumi tanátsokot követik., :/a mint e sokszor történik:/ ilyen formában tekéltesebbek. ha nem követik is az Évangyéliumi tanátsot, mint sem azok kik követik.

s. Aug. lib 16. de
civ Dei Cap 36.

¹⁵ Mivel a tekéltetéség nem áll tellyeségel a tanátsokot valo követésben, hanem a tekéltetéségel valo Isteni szeretben., és avilág meg vetésiben. ezeket meg nyerhetik. noha nehezebben. ha az Évangyéliumi tanátsokot nem követik is.

s. Thom 2. 2.
quaest 184. art 3

Vége az Első Szakasznak¹¹¹⁵

[340b:] A Tridentinumi Conciliumnak. symbolumja. 4. Pius Papa alat.

A mely hit ágazatokot hinni kel az egész hiveknek. és a melyekről vallást kel tenni azoknak. kik az Anyaszent egy házban jönnek.

²⁵ Erős hittel hiszem, és vallom azokat a hit ágazatokot, melyek ahitnek symbolumjában vannak és a mellyeket előmben ád a Romai Anyaszent egyház. ugy mint.

Hiszek egy Istenben. Mindenható Atyában. menynek,

¹¹¹⁴ történhetiké [ő-ó-ból javítva.]

¹¹¹⁵ [Alatta őrszószerűen: *A Tridentinumi Conciliumnak*]

földnek, és minden látható, s' láthatatlan állatoknak teremtőjében. Es az¹¹¹⁶ egy ur Jesus kristusban. Istennek. egyetlen egy Fiában. ki az Atyától születet, minden időknek előtte. Istentől Istent világoságtól világoságot; Igaz Istentől való igaz Istent. A ki születet nem teremte-⁵ tett, Az Atyával egyenlő természetü. ki által. mindenek alkodtatnak, ki mi érettünk emberekért, és a mi üdvességünkért. Menyekből alá szálla, és meg testesüle, a szent Lélek által szüz Máriától. És emberré [341a:] lett, Meg is feszíteték mi érettünk. poncius pilátusnak alatta. kint¹⁰ szenvede. és el temetteték. és fel támada harmad napon. az irások szerént. és fel mene Menyekbe. Ül az Atya Istennek jóbján. És ismét el jövendő ditsőségben. hogy meg ítélje az eleveneket, és holtakat. A kinek. országának vége nem lészen. Hiszek az elevenítő szent Lélek¹⁵ Urban. ki az Atyától, és Fiutól származik., ki az Atyával. és Fiuval egyenlőül imádtatik. ki az proféták által szol-
lot., Es egy, szent, közönséges, és Apostoli gyülekezetet, vallom¹¹¹⁷ az egy kereszttséget bünöknek botsánattyára,¹¹¹⁸ És várom a halottak fel támadását. és a jövendő²⁰ boldogságnak életét Amen

Ez a Nicaei symbolum. A mi következik a Tridentinum Conciliumé.

Tartom, és vallom az Apostoli, és az Anyaszent egy húzi tradiciokot. és a több tartásit, és [341b:] rendelésit²⁵ ugyan azon Anyaszent egy háznak.

Tartom a szent irást ugyan azon értelem szerént. a melyet annak ád, és adot az Anyaszent egy ház, akinek illik egyedül a szent irásoknak valóságos értelméről. és magyarázattyáról ítéletet tenni. és soha azokat., se nem³⁰ értem, se magyarázni nem fogom más képen. hanem a mint a szent Atyák értették, és magyarázták.

¹¹¹⁶ az <ur> egy ur

¹¹¹⁷ vallom <a> az egy [az egy <a> fölé írva.]

¹¹¹⁸ botsánattyára, [r-t-ből javítva.]

Vallom azt is hogy az új törvénynek két valóságos szentségi vannak, a melyeket a kristus rendelte, az emberi nemzet üdvességire. noha nem mindenik szükséges mindenikének., úgy mint, a keresztségi. a bérmálás, az oltári szentség. a penitencia, az utolsó kenet. a papi rend. és aházaság. ezek mind kegyelmet osztogatnak, és ezek közül. a keresztséget, a bérmálást. és a papi rendet többször egy szernél fel nem vehetik szentség törés nélkül. bé veszem és tartom az Anyaszent egy háznak mind azokat a szokásit a melyeket tart, és bé vet a fellyeb említett szentségeknél ki szolgáltatások iránt. [342a:]

Bé veszem. és tartom közönségesen és különösön mind azokat a dolgokat a melyeket a tridentinumi szent gyűlés végezet. és ki adot az eredendő vétokról, és a meg igazulásról.

Vallom hasonló képen hogy a valóságos meg kegyelmező áldozatot A szent Misében ajánlyák. az élőkért. és a holtakért. és hogy a szentséges Eucharistiában, valóságos teste.¹¹¹⁹ vére, lelke, és Istensége vagyon a kristus²⁰ Jesusnak., és hogy a kenyérnek¹¹²⁰ állattya. (substantiája.) az ő testévé változik. és a bornak állattya. (substantiája.) az ő vérivé. a mely változást a közönséges Anyaszent egy ház transsubstantiátionnak nevezi. vallom azt is hogy a kristus Jesust egészen. valósággal veszik. a kenyérnek vagy a bornak színe alatt

Tartom hogy vagyon purgatorium és hogy a lelkék kik¹¹²¹ ott vannak, meg segítetnek a hívek imádsági által., [342b:]

Hasonló képen a szenteket kik a kristus Jesusal uralkodnak, tisztelni és segítségül kel hini, és hogy ők az Istennek ajánlyák imádságokat érettünk. és hogy tisztelni kel az ő reliquiájokat

¹¹¹⁹ teste. <és> vére, lelke, és

¹¹²⁰ kenyér<ben>nek

¹¹²¹ kik [Szóvégi k-t-ből javítva.]

Tartom keményen hogy a kristus Jésus, a Boldogságos szűz,¹¹²² és a szentek képeit meg kel tartani. és azokhoz illendő tisztelettel. és betsülettel kel lenni.

Bizonnyítottam azt is hogy az Indulgentiakot a kristus hagyván az Anyaszent egy házban. és hogy igen üdvésé-⁵ ges azokat elni a keresztyéneknek

Vallom és üsmérem a Romai közönséges és Apostoli Anyaszent egy házat., Annyának, és Aszonyának lenni a több Anyaszent egy házaknak és esküszöm, és fogadom valóságos engedelmeséggel lenni a Romai Pápához, a kris-¹⁰ tus vicáriusához. szent Péternek az Apostolok fejedelme sucesorához.

Vallom és bé veszem minden kételkedés **[343a:]** nélkül mind azokat a dolgokat a melyek a tráditióból maradtak, a melyeket rendelték, és ki adták. a szent Generale¹⁵ Conciliumok. és fő képen a szent Tridentinumi Concilium

Ugy hasonló képen kárhoztatom, meg vetem, Anathematizalom minden ellenkező dolgokat. és minden féle Iretnekségeket, a mellyeket kárhoztatom. meg vetet, és²⁰ Anathematizált az Anyaszent egy ház

Ugyan ezt a valóságos és közönséges hitet a melyen kívül nintsen üdvéséggel vallom mostanában szabad akaratomból. és tartom valósággal., esküszöm, fogadom. és²⁵ ígérem hogy ezt fogom tartani. és vallani álhatatosan az Isten segittségivel. életem fottáig.

Ist hogy minden tehetségemmel. azon leszek. a menyiben töllem lehet, hogy ez. predikáltassék tanítassék. és meg tartassék mind azoktól. **[343b:]** kik töllem fügnek, vagy a kik gondviselésem alá adattak.³⁰

Az Isten így segéllyen engemet. és¹¹²³ ezek a szent Evangyéliumi Istennek

Azoknak kik vallást tesznek a szent Évangyéliumra kelteni kezeiket

¹¹²² Boldogságos. [Itt is elmaradt a szűz, mint előbb; vö. az 1061. és 1062. sz. jegyz.]

¹¹²³ és ezek [f z-ből javítva; alatta lapszélességű aláhúzás.]

CÁTÉCHISMUS

Formájara valo közönséges

OKTATÁSOK.

A mellyek rövideden meg magyaráztatnak
a Szent Irásokbol, és Traditiokbol, a Vallás-
nak Historiája, és hit ágazati, a Keresz-
tyéni tudományok. A Szentségek, Imádtsá-
gok, Cérémoniák, az Anya-Szent-egyház-
nak rendtartási, és Szokási.

Második Szakasz.

[2a:] CÁTÉCHISMUS

Formájára valo közönséges

OKTATÁSOK

Harmadik könyv.

A melyben foglaltaknak, a' modok, a'
mellyekkel az Emberek ugy élvén e'
Földön a mint kel, el érhetik az örök
boldogságot. **[2b: üres]**

[3a:] Catechismus formájára valo

közönséges oktatások

Harmadik Könyv.

A mellyben foglaltatnak a Modok,
a mellyekkel az Emberek ugy élvén
e Földön a mint kel el érhetik
az Örök Boldogságot.

Első Rész
A kegyelemről.

Első Articulus
Hogy mi legyen a kegyelem. és a hány féle.

Kérdés. Lehető minékünk a magunk erejével. keresztényi életet élni e földön.?

Felelet. Nem. mert arra szükséges¹ az Isten kegyelme, és segítségé.

⁵ K Mit térszen ez a szó kegyelem. Gratia?

F Ez a szó közönségesen térszen ajándékot. irgalmaságot. **[3b:]** és olyan adományt mely nem tartozás képen valo

K Vagyoné egy néhány féle kegyelem?

¹⁰ F Vagyon, ugy mint természet szerént. és természet felet valo kegyelem. vagyon belső. és külső kegyelem. vagyon olyan kegyelem mely minket kedveseké térszen Isten előtt. vagyon olyan kegyelem, mely annak üdveségire adatik a ki azt veszi., vagyon olyan is mely a más

¹ szükséges [Ékezethiba.]

üdvességire való nézve adatik. vagyon még habitualis, és actualis kegyelem, veztire, az actualis, vagy. sufficiens, vagy efficax., a jó tselekedetre adatik.

K Mit értesz a természet szerént való kegyelmen?

F Értem azokat az ajándékokot, a melyek tisztán természet szerént valok, úgy mint az egészséget, atesti. erőt, a jó elmét, és értelmet, és több efféléket. a melyek meg adatnak a hitetleneknek. valamint akeresztyéneknek, a roszaknak, valamint ajoknak. ezeket a kegyelem közli számlálom. mert az Isten ezeket senkinek nem tartozik, és ezeket úgy adgya a mint néki tettzik

K Mit értesz a természet felet való kegyelmen?

F Értem az Istennek azt a jó téteményit, melyet reánk hinti, az üdvességire való nézve.

K Mit hisz külső kegyelemnek? [4a:]

F Azokat az Ajándékot Istennek. a melyek kívül vannak rajtunk, úgy mint. az Igének meg testesülését. halálát, a predikációkat intéseket, tsudákat

K Mit hisz belső kegyelemnek.?

F Azokat a belső segítségeket. melyeket az Isten ad, úgy mint. a jó gondolatokat. a hitnek, reménségnek., és a szeretetnek ajándékát.

K Mellyek azok a kegyelmek. melyek kedveseké téznek minket Isten előtt

F Hogy a szonak valóságos értelme szerént szollyak, tsak épen. a meg szentelő sanctificans. kegyelem. tézzen minket kedveseké az Isten szemei előtt. de a theologusok szerént akegyelmek melyek minket kedveseké téznek Isten előtt, *Gratiae gratum facientes* azok. a melyek nekünk adatnak főképen a mi magunk üdvességire, eképen neveztetnek azért. hogy meg különböztessenek azoktól, a melyek adatnak a felebarátunkra való nézve, és a melyeket a theologusok nevezik *Gratiae gratis datae*. azért tettem fel ezeket az iskola béli terminusokat, hogy meg érthesse akár ki mikor a könyvekben olvassa; vagy is a predikacio közben halya de magyarázás nélkül

K Melyek azok a kegyelmek, a melyeket az Isten ád főképen felebarátunkra való nézve.? [4b:]

1 Cor 14.

F A tsuda tételeknek ajándéka, a sok féle nyelven szollásnak, jövendölésnek., prédikalásnak ajándéka. az Isten ezeket a kegyelmeket azért adgya, hogy a hitetleneknek., vagy más bünösöknek. meg térésekre fordítassanak, a hiveknek oktatásokra., egy szóval. a felebarátunk üdveségére,

K Mit értesz a habituális kegyelmen?

¹⁰ F Értem az Istennek olyan kegyelmét, a mely bennünk lakván minket meg szentel. és ő előtte kedveseké téssen. ezt meg szentelő kegyelemnek is nevezik.

K Mitsoda az actualis kegyelem?

¹⁵ F Ez olyan világóság. és olyan jó indulat melyet az Isten ád, hogy a rosztat el kerüllyük,² és jót tselekedgyünk

K Mitsoda külömbség vagyon a habitualis, és az actualis kegyelem között..?

²⁰ F A habitualis kegyelem meg maradando ajándék a mely bennünk lakik. és minket igazaká téssen., az actualis kegyelem nem meg maradando segítség., és ha ezt veszük is, azal igazak nem vagyunk.

K Mitsoda az excitans vagy a suficiens³ kegyelem?

²⁵ F Ez olyan actualis kegyelem mely minket a jora indit. erőt is ád. annak meg tselekedetire. de a mely azt meg nem tselekedteti velünk. [5a:]

K. Mitsoda az efficax⁴ kegyelem?

F Az olyan actualis kegyelem, mely a jora indit és azt meg is tselekedteti velünk

² kerullyük, [Ékezethiba.]

³ suficiens [c-e-ből javítva.]

⁴ efficax [Első f-x-ből javítva.]

2. Articulus Hogy kinek érdemiért adatik akegyelem.

K Az Isten ki érdemiért adgya nekünk a kegyelmet?

F A hit ágazattya hogy Adam esetétől fogvást. valamennyi⁵ kegyelmet adot az Isten az embereknek. az ő üdvességre, azokat mind a kristus érdeme által. adta, és adgya. mert a vétektől fogvást. az emberek menyben nem mehetnek, se Isten előtt kedvesek nem lehetnek, hanem tsak a kristus által, azok kik a Messiás előtt kedvesek valának Istennek, tsak ő általa lehetének kedvesek.

joan. 14. 6. act. 4.
12. s. Aug. lib. 10.
5 confe. Cap. 43.

K A mely kegyelmet adot Isten az Angyaloknak teremtetések után., és az embernek esete előtt. a kristus¹⁰ által adtaé?

Iz olyan kérdés melyen a Catholicus theologusok egy másal meg nem egyeznek. az Anyaszent egy ház is ez irúnt semmit nem végezét.

K A kegyelem melyet az Isten⁶ adot az Angyaloknak¹⁵ teremtetések után, és az embernek esete előtt, valaé olyan [5b:] foganatos, mint a melyet ad a kristus által a bünös embernek?

I Nem, mert a mely kegyelemre abünös embernek vagyon szüksége, és a melyet az Isten ad néki a kristus²⁰ által. hogy ötet miveltesse. a sokal erősebb. és hatalmasabb. mint a melyet adot az Angyaloknak. és az ártatlan embernek., oka ennek akülömbőségnek a, hogy az embernek ereje igen meg gyengült a vétek által, és hogy sokal erősebb és foganatosabb segítség kívántatik néki a mivelésre,²⁵ hogy sem mikor még az ő lelke egész erejében⁷ vala, az olyan embernek aki még gyenge. és minden felől üldöztetik inkább vagyon szüksége a hatalmas segítségre. mint

⁵ [Sorvégen:] va [új sor elején:] menyi [íráshiba.]

⁶ Isten [e javítva, olvashatatlan betűből.]

⁷ erejében [ben – beszúrás.]

s. Aug. lib.⁸ de
correct. et de
gratia.

az olyanak aki maga erejében vagyon., az ártatlan embernek nem valának rosz kívánsági, anyi gyengeségi, sem anyi akadályok az üdvességre, de a vétékben eset ember meg gyengült, tudatlan, a roszra hajlando, minden felől a sok kísértetek, és minden ellenzi boldogságát, el is kellene veszni, hogy ha erősebb segittséget nem venne. az ártatlan embernél. [6a:]

3 Articulus.

A kegyelemnek szükséges voltárol; és a bünös embernek szabadságárol

K Tselekedhetünké valami jót a kegyelem nélkül?

F A nélkül semi jót nem tselekedhetünk, olyat a mi hasznos lenne az üdvességre. hogy ha arra kegyelmet nem veszünk akristus által, mi magunktol. se a parantsolatokot. végben nem vihettyük. se nem imádkozhatunk, se üdvösséges jó gondolatunk nem lehet hogy ha ezekre a kristus kegyelmét nem adgya;

joan. 15 5 s. Aug.
lib 10 Conf. Cap
29.

¹⁵ K Vegben vihettyüké aparantsolatokot a kegyelemel.⁹

F Igen is. mert ámbár magunktol semmit ne tselekedhesünk is. de mindent tselekedhetünk abban a ki minket erősit.

²⁰ Az Isten semmi lehetetlent¹⁰ nekünk nem parantsol. hanem azt akarja hogy végben vigyük parantsolatlyát a menyiben töllünk lehet., és a mi az erönket meg haladgya, arra kérjünk segittséget tölle. és meg segít hogy azt végben vigyük.

Conc trid. sess. 6.
Cap 11. philip. 4.
13. s. Aug lib.¹¹
de natura. et de
gratia.

⁸ lib. de [*lib.* – *de*-ből javítva.]

⁹ kegye<le>lemel.? [Törlés a sor végén. A sor elején a *le* szótag fölötti ~ jel rövidítést jelölt?]

¹⁰ lehetelent [Elírás.]

¹¹ lib. de [*l*-*d*-ből javítva.]

K A külső képen való kegyelmek. elégségeseké az üdvésre? [6b:]

F Nem. mert ajó tselekedetre¹² szükséges a mi szívünkben öntetet kristus kegyelme. a mely őt is munkálodgyék.

K A kristusnak belső képen való kegyelme szükségesé különösön mindenik jó tselekedetre.?

F Igen is mert az emberek semi jót nem mivelhetnek az üdvésre; hogy ha az Isten irgalmaságából. őket nem segitti. mindenik jó tselekedetre.

s. Aug. epist 107
ad vital.

K Az igazaknak vagyóné szükségek a kegyelemre különösön mindenik jó tselekedetre.?

F Igenis. mert szükséges hogy a kristus az igazakat is segítse, kegyelmével. minden tselekedetekben, mert más képen vétékben esnének.

2 Cor 3. 5.

K Az¹³ kegyelem szükségesé az igazágnak és a jó erkölcsnek meg üsmérésére., és szeretetire.?

F Igen is mert kegyelem nélkül nem lehet meg üsmérni az igazságot, vagy a jó erkölcsöt. sem azt szeretni olyan szeretettel. a mely hasznos legyen az üdvésre., mert magunktól. semmi jó nem lehet bennünk az üdvésre, mivel minden valami az üdvéséghez tartozik. az Istentől jó akristus által. [7a:]

s. Aug. de dono
perseverantiae. Cap
12

K Honnan vagyón¹⁴ hogy olyan nagy szükségünk vagyón a kegyelemre.?

F onnét hogy szüntelen a Teremtőtől kel fügenni a teremtet állatnak, és attól a gyengeségtől, a melyben estünk a véték miatt,

s. Aug. de dono
perseverantiae.
Cap 12

K Nem vagyunké szabadok a jó vagy a rossz tselekedetre.

F Igen is szabadok vagyunk., de ezt a szabadságot igen meg gyengítette a véték, és azoltától fogvást. mindnyájan

s. Aug. de gratia.
et liber. arbit.

¹² tselekedetre [s-r-ből javítva.]

¹³ Az <igaz> kegyelem

¹⁴ vagyón <vayon> hogy

hajlandok vagyunk a rosszra. és nem adhatnók magunkot a jóra. hogy ha akristus nem segitené kegyelmével szabadságinkot.

K Az Isten kegyelmének ellene álhatunké, és azt meg
5 vethettyüké

F Feletéb is gyakorta történik hogy ellene állunk a kegyelemnek, és azt meg vettyük; ez iránt minden nap veszedelmes probát teszünk a szabadságunkrol. nintsen is olyan kegyelem melyet meg nem vethetünk. meg lássá-
10 tok. hogy valaki az Isten kegyelmétől el ne szakadgyon mondgya szent pál. [7b:]

hebr. 12 15

4 Articulus

A mi tselekedetinknek érdeméről. és a Kristus kegyelmének erejéről.

K Meg érdemelhettyüké a Isten¹⁵ kegyelmét?

rom. 11 6.

F Hogy ha azt meg érdemelhetnők nem volna kegyelem. hanem igaság tétel. és adóság, holot az Isten nekünk
15 semivel sem tartozik.

K Miben áll tehát a vétkes embernek érdeme.?

Conc trid. sess 6.
Cap 16.

F Abban, hogy ha jól éll a kegyelemel¹⁶ mely a kristustól jö. ujab kegyelmet is nyerhet azért ha azal jól éll, és így kegyelemről kegyelemre; az ember az örökké való
20 életre jüt akristus által.

K A kegyelem nélkül tet tselekedetek nem érdemeseké.

F Semit nem érdemelnek atselekedetek az üdveségre hogy ha azok nem származnak¹⁷ a kristus által való kegyelmétől az Istennek, azok atselekedetek pedig me-
25 lyek örök életet érdemlenek akristus kegyelmének erejé-

¹⁵ a Isten kegyelmét? [*l-k*-ből javítva.]

¹⁶ kegyelemel [*le - m*-ből javítva.]

¹⁷ származnak [*n - beszúrás; a ragbeli a-i*-ből? javítva.]

től¹⁸ vannak., ez így lévén az örök életet ha meg érdemelyük is jó tselekedetünkért, de az az érdemlős mindenkor csak a krisztus által való kegyelmétől vagy az Istennek. **[8a:]**

rom 6. 13 s.
Celestin epist 1.
cap 12.¹⁹

K Az első kegyelmét Istennek melyet térszen valamely⁵ hünösel hogy ki vegye abból az állapotból. nem erdemleté meg azt a bünös?

F Nem, mert atisztán akristus által való kegyelme az Istennek. mikor pedig azt nekünk adgya az Isten. akkor csak vétet és nyomoruságot talál bennünk,¹⁰

Conc trid sess.
6.²⁰ Cap 5

K Mitsoda grádicsokon érkezhünk a kegyelemhez mely minket igazaká teszen.?

F Az Anyaszent egy ház azt el végezte hogy a meg állapotot idejük kik vétetben esnek, hat féle gráditson érik el. a meg igazulásnak kegyelmét. leg első kegyelme¹⁵ Istennek valamely bünöshöz a. hogy fel nyitva elméjének szemét, hogy hidgye mind²¹ azt. valami ki vagy nyilvánkozatva, A. 2. hogy félye az Isten itéletét, A. 3. hogy az Isten irgalmaságában való reménséget adgyon neki, akristus szenvedésinek érdeme által. A. 4. hogy²⁰ Isteni szeretetet oltson beléje. Az 5. hogy meg utáltassa véle abünt, A 6. hogy olyan szándékot oltson beléje. mely a szenttségekhez vezesse. bünei botsánattyának vételére. hogy új életet élven. meg tarttsa mind az Isten mind az Anyaszent egy ház parantsolatit. **[8b:]**²⁵

Conc. trid. sess 6.
Cap 6.

K Miben áll a meg igazulásnak kegyelme?

F Hogy meg ujtván lelkünknek belső reszeit. az Isten előtt kedvesek lehesünk

K Miben áll abelső kepen való meg ujtás?

F A bünöknek botsánattyában, és ajó erkölcsöknek bé³⁰ oltatásában

¹⁸ erejétől [l k-ből javítva.]

¹⁹ cap 12. [2 3-ből javítva.]

²⁰ sess. 6. <p> Cap 5

²¹ mind azt. [d t-ből javítva.]

K kitsoda ennek a meg ujitásnak akezdete?

F A szent²² Lélek. a ki is szívünkben jöven lakni abban helyhezteti²³ maradását.

K Mitsoda a haszna ennek a meg ujitásnak?

⁵ F A hogy az Istennek barátivá téssen. a kristusnak atyafiaivá, és ditsőséginek örökös társaivá.

Conc. trid sess.
6 Cap 7

K Miképen veszük a meg ujulásnak kegyelmét.?

F A keresztségben, vagy apenitentzia tartásnak szenttségiben, és némelykor az utolsó kenetkor

5 Articulus

Azokrol. a kiknek a kegyelem adatik.

¹⁰ K kiknek adgya Isten kegyelmét.?

F A mit leg bizonyosan tudhatunk ez iránt. ezek azok.

1 Tim. 2. 4.

1. *Az Isten azt akarja hogy minden emberek üdvezüllyenek. és az igazságnak üsméretire jussanak [9a:]*

¹⁵ 2. Ezen aközönségesen való akaraton kívül. hogy mindenek üdvezüllyenek, vagyon még az Istenben hathato akarat., hogy némellyeket közüllök üdvezittse. ugy anyira. hogy valóságal. nem mindenik ember üsméri meg az igazságot, se nem üdvezülnek mindnyájan. nem is adgya ²⁰ mindennek üdvezítő kegyelmit. ugy mint a jóban végig meg maradando kegyelmét. *donum perseverantiae*²⁴

3. Az Isten annak adgya azt a kegyelmét, és közönségesen minden kegyelmit a kinek akarja. és olyan formában a mint néki tettzik, mert ő szabad ajándekival. de ²⁵ mikor kegyelmit nem adgya, vagy azt viszá veszi. mindenkor tsak a vétéknek büntetésiért tselekeszi.

1 tim 4. 10. joan.
14. 2.

4. Az Isten több kegyelmit adgya a hiveknek. mint a

²² szent [sze – ki-ből javítva; az i ékezte hiányzik.] Lélek. a ki is

²³ helyhezteti [z-t-ből javítva.]

²⁴ perseverantiae <3> [Új bekezdésben:] 3.

hitetleneknek., de a hivek között is némelyeknek többet ad. mint másoknak

K Az Isten miért nem adja mindennek egyaránt üdvezítő kegyelmét, holott azt akarja hogy mindenek üdvezüllyenek?

F Az Isten az által fényeséggel mutattya ki igazságát némelyeken. és irgalmaságát másokon

Magyarázat

Ámbár az Istenben az a közönségesen való akarat [9b:] légyen hogy mindenek üdvezüllyenek., de az a különösön való akarat is vagy az hogy meg büntesse a gonoszokat mindnyájan tehát vétkesek lévén az emberek az eredendő vétékért. meg érdemlették az örök kárhozatot az Isten érdemek szerént bánik tehát vélek, mikor meg bünteti, némelyeknek meg kegyelmez irgalmaságából. adván nekik azután a meg igazulásnak, és a végig meg maradásunk kegyelmét. hogy az örök életet el érhesék. másokat pedig el hágy igazságából a vétékben., és meg engedni abban lévő halálokat. és kárhozattyokat

K Mint hogy az emberek mindnyájan vétékben születnek, mindnyájan vétkesek az eredendő vétékért. miért térszen tehát az Isten egyikével irgalmaságot inkább. mint a másikkal?

F *Oh! ember te kitsoda vagy Isten ellen versengesz?* mondgya szent Pál. mindnyájan vétkesek lévén tehát senki nem panaszkodhatik., az Isten semmivel sem tartozik nekik, ő szabad mindennel., hogy ha ő inkább választtya az egyikét mint a másikat. ez olyan titok, a melyet nem lehet meg fogni. hanem azt imádnunk kell szent pálal. mondván. *oh' Isten böltseségének és tudományának mélységes gazdagsága. ki [10a:] mehetet végére az ur akarattyanak, vagy ki volt néki tanátsosa, mely igen meg tudhatatlanok az ő itéleti, és meg foghatatlanok az ő utai.*

K leheté el veszteni a meg igazulásnak kegyelmét

5

10

15

s. Aug. epist 105
ad sext

20

rom. 9.

25

30

rom. 11.

35

F Igen is. és ez gyakorta történik.

K leheté azt azután viszá nyerni.?

hebr 6. 10.

F lehet de nem kel magunknak ez iránt hizelkedni.
mert sokszor történik hogy azt viszá nem nyerhetni, igen
5 ritkán tesznek ugy penitentziát a mint kellene

Conc. trid sess. 6.
Cap 11. s. Aug.
lib de natura et de
gratia Cap 26.

K Mikor veszi el az Isten ezt a kegyelmet az embertől.

F A meg igazulásnak kegyelmét akkor veszi el. mikor
az ember halálos vétekben esik. mert az Isten el nem
hadgya az embert. hogy ha ő elsőben el nem hagyatatik.

10 K Mit kel ki hoznunk mind ezekből.?

Conc trid sess. 6.
Cap 13.

F Azt hogy félelemel, és rettegésel. munkálodgyunk
üdveségünkért, az Istenben nagy bizodalomal legyünk
foglallyuk magunkot szüntelen²⁵ ajó tselekedetekben., az
imádságokban. vigyázunk mindenkor magunkra. és le-
15 gyünk nagy alázatoságal. az Istennek keze alatt.

K Miért kel félelemel munkálodni üdveségünkért?²⁶

[10b:]

philip 2 13

F *Mert az Isten az, aki azt tselekeszi bennetek mind
hogy akarjátok,²⁷ mind hogy véghez vigyétek. az ő ingyen
valo jó. kedvéből.* mondgya szent pál. és hogy azt senki

Eccles 9. 1.

20 nem tudgya ha a szeretetre é meltó.²⁸ vagy a haragra.
mondgya salamon. és hogy a végig meg maradandó ke-
gyelemel. az Isten senkinek sem tartozik. mondgya a tri-
dentinumi Concilium.

sess 6. Cap 13.

K Mit hívsz végig meg maradando. ajandéknak? do-

25 num perseverantiae.

s. Aug. de dono³⁰
perseverantiae.

F Ez olyan kegyelem mely²⁹ végig meg maraszt az
igaságban. a melyet tsak azoknak adgya Isten. akik szent-
tül hálnak meg.

²⁵ szüntelen [Ékezethiba.]

²⁶ üdveségünkért? [Ékezethiba.]

²⁷ akarjátok, [Második *a-á*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

²⁸ meltó. [*e-o*-ból javítva.]

²⁹ mely [*l-g*-ből javítva.]

³⁰ dono <{> perseverantiae.

K Rend szerint kinek adgya Isten a végig meg mara-
dando ajándékját. vagy a szent halált?

F Azoknak kik jól éltek. hogy ha azt meg adgya má-
soknak is, de a ritka tsuda. és azal nem kel magunkot
biztatnunk, hanem remellyünk az Isten irgalmaságában.

Conc. trid sess 6.
Cap 13

K Mit kel közönségesen tudnunk a kegyelemről?

F 1. Hogy a nélkül semmit nem tselekedhetünk az
üdveségre. 2. hogy az el nem veszi az embernek szabadsá-
gát. 3. hogy azal nekünk nem tartoznak. 4. hogy. **[11a:]**
az Isten³¹ azt meg nem vonnya soha senkitől hogy ha ugy ¹⁰
kéri azt. a mint kel. 5. hogy a minket nem illet hogy az
Istennek ez iránt valo titkait visgályuk.

K Rend szerint mitsoda modal veszük az Isten kegyel-
mét.

F A szenttségek, és³² az imádság modgya által. ¹⁵

Azok a kik bővebben akarnak tudni és mélyebben a
kegyelemről. el olvashattják szent Agostonnak. a
pelagianusok ellen valo irásit. a tridentinum Concilium-
nak 6. sessioját. A szent pápák leveleit. InnoCentius 1.
Bonifacius 2. ²⁰

II Rész.

A szenttségekről közönségesen.

Első Articulus

Hogy mik legyenek a szenttségek

K Mitsoda a szenttség:?

F Ilyen a szón közönségesen olyan látható jelt ertenek,
melyet akristus a mi meg szentelésünkre rendelte

K Miért mondád³³ hogy a szenttségek látható jelek

F Mert azok olyan dolgok, vagy tselekedetek., a **[11b:]** ²⁵

³¹ Isten <t> azt

³² és az [és az-ból javítva.]

³³ mondád [Szóvégi d – megkezdett k-ból javítva.]

mellyeket mi láthattuk, és halhattuk, mi láttuk mikor a pap keresztel. halljuk is mit mond. ez a tselekedet,³⁴ és azok a szók kegyelmet oltanak annak sziviben. akit keresztel., noha mi azt nem láttuk.

⁵ K Mikor szentek. és kedvesek Isten előtt az emberek?

F Midőn vétkek el töröltetik, és a meg igazulásnak kegyelmét veszik.

K A szenttségek mi formában szentelik meg az embereket?

¹⁰ F olyan szenttségek vannak melyek az embereket meg szentelik. a kegyelemnek életit adván nekik némelyek pedig meg szentelik őket. meg szaporitván és erősítvén benne akegyelmet; az elsőket. a halottak szenttséginek nevezik, az utolsókat. az élők szenttséginek

¹⁵ K Melyek azok a szenttségek. a melyeket a halottak szenttséginek nevezik?

F A kereszttség. és a penitencia tartás. és némelykor az utolsó kenet

K Melyek az élők szenttsége?

²⁰ F Mind a több szenttségek, mert hogy hasznal lehet azokat fel venni, kegyelemben kel lenni. [12a:]

K A szenttségek nem szereznék meg más hasznokat a lélekben?

²⁵ F Vannak olyan három szenttségek. a melyek még azon kívül, olyan lelki belyeget nyomnak a lélekben., a mely el törölhetetlenné³⁵ léssen, ugyan ezért is nem vehetik azokat többször fel egyszernél. azok a szenttségek. a kereszttség. a bérmálás, és az egy házi rend.

³⁰ K A magok erejéből okozák a szenttségek. azokat a tudálatos hasznokat?

F Igen is, de az az erő. nem egyéb hanem a krisztus Jesus vérinek, érdeminek, és halálának azokra való illeté-

³⁴ tselekedet, [tseleket-ből javítva; d-t-ből javítva, et – beszúrás.]

³⁵ törölhetetlenné [Ékezethiba.]

ne. a melyet közleni akarja velünk az ur. azok a látható jelek által.

K Mind azok akik a szentségeket veszik, vesziké azoknak hasznait?

I A szentségeknek kegyelme azoknak adatik meg, kik⁵ azokat illendő készüllettel veszik. de a keresztségnek. bérmálásnak. papi rendnek Caractere meg marad, ha minte azokat rossz készüllettel vennék is fel. [12b:]

2 Articulus

A szentségek Számairol. rendeltetésekröl.
ki szolgáltatásokrol.

K Hány szentség vagon?

I Hét,³⁶ a keresztség. bérmálás, az oltári szentség,¹⁰ penitentzia tartás. utolso kenet. papi rend, és a házasság.

K A kristus rendelteé mind a szentségeket?

I Igen is. ezt az Apostoli tradiciobol tudgyuk. de más képen is tsak az Isten rendelheti a szentségeket mert tsak egyedül ő adhat alátható jelnek. olyan erőtt. hogy természet felet valo kegyelmet okozhason¹⁵

K Miért rendelte a kristus a hét szentségeket?

I Hogy az Anyaszent³⁷ egy háznak lelki szükségeiröl tenne és különösön mindenik hivnek. lelki szükségiröl.

A keresztség tselekeszi. hogy lelki képen születünk,²⁰ A bérmálás neveltet. és erősit.³⁸ Az oltári szentség minket táplál., a penitentzia meg gyógyit. az utolso kenet a jó halálra segit. az egy házi rend. [13a:] szolgákat.. és pásztorokat ad az Anyaszent egyháznak A házasság. fia-
kat ad az Anyaszent egy háznak. kik ötet szaporitssák.²⁵

Hét. [H A-ból javítva.]

Anyaszent [H utólagos beírásnak látszik a szóközben; másutt mindig egy t-vel.]

³⁸ c. 10. [H ó-ból javítva az ékezet módosításával.]

K kiknek vagyon hatalmok a szenttségek ki szolgáltatására

F olyan szenttségek vannak, melyek tsak a püspököket illetik. némelyek a papokat. szükségben pedig minden keresztelhet

K Mitsoda szándékban kel lenni annak. aki valamely szenttséget ki szolgáltat?

Conc. trid. sess. 7.
Can. 11.

F leg aláb az a szándéka legyen. hogy azt tselekedgye. a mit az Anyaszent egy ház tselekeszik., és hogy kegyelemben legyen.

K Hogy ha apap halálos vétekben lévén., igazán szolgáltatathattyaé ki a szenttségeket?

F Igen is. noha az olyan pap. aki halálos vétekben vagyon, valamely szenttséget osztogat. /:szükség nélkül:/ ujonnan vétekben esik. mert meg szeplösíti a szent dolgot.

K Az olyan aki halálos vétekben osztogattya ki a szenttséget. kegyelemben nintsen. hogy osztogathat tehát kegyelmet? [13b:]

s. Aug. lib de
baptis. contr.
donatis.

F Az aki a szenttségeket osztogattya, tsak eszköz, a kristus általa adgya kegyelmét. a kristus kegyelme pedig nem füg az eszköznek jó. vagy rosz voltától,

K Az Anyaszent egyház miért téssen a szenttségek ki szolgáltatásához sok imádságokat. és Ceremoniakot?

F Hogy meg mutassa 1. a szenttségeknek hasznait. mitsoda készüllettel kel azokat venni, és hogy mitsoda kötelességekre adgyák magokat

2. Hogy mind ezeket kérjék az Istentől. azoknak. kik a szenttségeket veszik.

III Rész
A Kereszttségről.

Első Articulus
Hogy mi légyen a kereszttség.

K Mellyik az első szenttség?

I A kereszttség.

K Mit téssen eza szó baptismus?

I Ez a szó a görögből vétetet, a mely téssen. mártást,
monást, tisztulást [14a:] 5

K Miért neveztetik eszerént.

I Mert meg mosá, és tisztittya a vétékből a lelket

K Mitsoda a kereszttség?

I olyan szenttség mely el töröli az egész vétket, és a
vétékhez tartozando büntetést. és így az Istennek. és az 10
Anyaszent egy háznak fiaivá teszen.

K Mit értesz az egész vétkeken a melyeket el töröli a
kereszttség.

I Azokon értem az eredendő bünt, és mind azokat a
melyeket tet valaki kereszttsége előtt, akar mely nagyok 15
legyenek is azok de a kereszttség azokat el töröli,

K Mit értesz a vétékhez tartozando büntetésen?

I Írtem a büntetést melyet kel szenvednünk a vétékért
vagy ezen, vagy a más világon, ideig vagy örökké. hogy
eleget tegyünk az Isten igaságának. 20

K Nem tartozunké tehát már eleget tenni az Isten
igaságának a mi kereszttségünk után.?

rom. 8. 1. s. Aug.
lib 2. de merit et
de remissi
peccator.. Cap 28.

I Nem, mert ebben a³⁹ szenttségben meg botsátatot
nekünk mind a bün. mind a büntetés⁴⁰ valamég új véték-
ben nem esünk. [14b:] 25

K Miképen leszen meg a kereszttségben ez az egészen
valo botsánat?

³⁹ » <keresztts> szenttségben

⁴⁰ büntetés [Második t-s-ből javítva.]

K Ugy hogy az Isten ingyen valo irgalmaságából reánk fordittya egészen a kereszttségben akristus erdemeit, a melyekért egészen meg bocsátatnak bűneink a büntetéssel együt.

⁵ K A tudatlanság. a rossz kívánság, a testi. és lelki nyavalyák. ahalál., ezeket az eredendő vétek okozta. a kereszttség el törlié ezeket?

s. Aug. lib 3.
contr pelagi Cap
3. de Civ. lib 12
cap. 4.

F Mind ezeket el nem kerülheti az ember, Adamtól fogvást. a kereszttség ezeket el nem töröli, az emberek tsak a fel tamadás után menekednek meg ezektől.

¹⁰ K Miért nem tette az Isten az embert a kereszttség által abban az állapotban a melyben volt Adam esete előtt?

Conc. trid. sess.⁴¹
5. can 5

F 1.⁴¹ Mert a neki nem tettzet, öszabad meg adni. vagy meg nem adni a mi neki tettzik. és azért nem lehet panaszkodni. 2. az Isten azt akarta, hogy az ember mindenkor meg emlékezzék hogy mitől eset el. hogy ez a föld neki szamkivetésül lenne. és hogy it. bujdosásban. alázatoságban. és felelemben élyen. **[15a:]**

K Miképen téssen minket akereszttség Isten fiaivá?

Conc. trid sess 6.
Cap 7.

²⁰ F Az új élet által. melyet ad akristusban, amely új élet olyan állapotban téssen hogy az Istent Atyánknak⁴³ nevezhettyük, és menyet úgy tekinthettyük, mint örökségünket, ez az új élet a kegyelemnek élete, mely minket az Istenhez kaptsol. a hit, reménség, és a szeretet által,

²⁵ K Miért mondod azt, hogy ez az új élet akristusban adatik nekünk,?

F. 1.⁴⁴ Mert tsak ő általa. és az ő érdemiért vehettyük az új életet. 2. mert a kristus lelke. melyet a kereszttségben veszük, hogy bennünk lakjék. kezdete⁴⁵ ennek az életnek, 3. mert akristus lelkének bennünk valo lakása.

⁴¹ 1. [Beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

⁴² sess. <4.> [?] 5.

⁴³ Atyánknak <v> nevezhettyük, [Törlés a sor elején.] és <a> menyet

⁴⁴ 1. [Beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

⁴⁵ kezdete <ennek> ennek

akristusal. úgy meg egyesít, hogy úgy mondván. egyik vagyunk véle, vagy is inkább ő áll. mi bennünk. és mi az ő tagjai vagyunk.

Galat 2. 10.
Ephes 5. 30.

K Miért teszen minket olyan állapotban ez az új élet hogy az Istent Atyánknak nevezhetjük, és a menyet úgy tekénthetjük mint örökségünket.?

5

F Mert meg egyesítvén minket a kristusal. azért az Isten fiainak fogad. örökösinek téssen. és a kristusnak örökös társaivá. [15b:]

1 joan. 3. 1.
rom 8. 17.

K Miképen téssen akereszttség az Anyaszent egyház fluivá?

10

F Mert atöb hivek közé számláltatván szabadságot ad a szentségekel való élésre. és részeseké téssen az Anyaszent egy ház lelki hasznaiban

Ephes. 2.

K Mit okoz meg más egyebet is bennünk a kereszttség.?

15

F A lelket olyan lelki bélyeggel bélyegezi meg. a mely *el nem törötethetik.*⁴⁶ ez okáért is vagy on hogy csak egy szer adgyák fel a kereszttséget, és töb ször nem

Conc trid. sess. 7.
can 11.

2 Articulus A keresztelésről.

K Miképen adgyák fel a kereszttséget? 20

F Három ször természet szerént való vizet öntenek kereszt formára arra, a kit keresztelnek., mondván ezeket a szokat, Én tegedet keresztellek. Atyának † és Fiunak † és szent † lélek Istennek neveben..

Még más két féle képen is lehet keresztelni. 25

F Haromször természet szerént való vizben kel mártani azt a kit keresztelnek, mondván a mártáskor. Én tégedet

⁴⁶ *el nem törötethetik.* [Ejtés utáni (?) alak *el nem töröltethetik* helyett, mint a variánsban.]

kereszteltek Atyának. † és Fiunak. † [16a:] és szent † Lélek Istennek nevében

2 Három természet szerént valo vizet hintvén a gyermekre. mondván ezeket a szokot az első hintéskor Én.
5 tégedet kereszteltek. Atyának † és Fiunak † és a szent † Lélek Istennek nevében a harmadik hintéskor

a második
hintéskor.

rom 6. 4. coloss.
11. 12. s. Cypr.
epist 76. ad
magnum

K Honnét tudgyuk hogy ez a három féle keresztelés jó.?

F A traditiobol, mert az irás a mártásal valo kereszt-
10 tségről téssen emlékezetet

K Melyik közönségeseb ezen három féle keresztelés közöt.?

F Az elöt a mártásal valo keresztelés közönségeseb
15 volt., mostanában pedig az a szokás. hogy⁴⁷ vizet öntenek annak fejére. akit keresztelnek

K Miért mondád hogy kereszt formára kel háromszor vizet önteni, vagy háromszor mártani., vagy háromszor vizet hinteni arra akit keresztelnek?

F Mert az Anyaszent egy ház mindenkor e szerént
20 tselekedet. az Apostoloktól fogvást A szent Háromság-
nak emlékezetire. de nem tekénti ugy azt a szokást, mint ha azon állana a kereszttségnek igazán valósága, mivel. ha [16b:] tsak egy szer töltenék is avizet. és nem kereszt⁴⁸ formára a kereszttség jó volna

25 K. Mitsoda vize⁴⁹ kel keresztelni?

joan. 3. 5. act. 8.
16.

F olyan vize. melyet arra a végre szentelték meg, de szükségben minden féle viz jó. tsak természet szerént valo legyen. ugy mint a folyo viz. forrás. kut, eső. tó. viz, emind jó. tsak tsinált viz ne legyen.

30 K Mikor keresztelnek mitsoda részire kel a gyermeknek önteni?

⁴⁷ hogy <v> vizet

⁴⁸ nem kereszt [k-n-ből javítva.]

⁴⁹ vize [Kereszttel jelölt beszúrás; nem Mikes írása.]

F A fejire a menyiben lehet, de a kereszttség jó lesz ha más részire töltik is avizet

K Leheté két személynek keresztelni, hogy egyik a vizet tölttse. a másika ezeket a szokot mondgya. Én tégedet keresztellek. &c.

F Nem. aki a vizet tölti. annak is kel ezeket a szokot mondani.

K Leheté elsőben avizet tölteni. és azután mondani ell. a kereszttséghez valo szokot?

F Nem lehet mert mikor a vizet töltik. a szokot is akkor kel a töltéskor el mondani, más képen a kereszttség nem volna jó.

K kellé különösön meg nevezni a szent Háromságban lévő személyeket? [17a:]

F Igen is. különösön kel meg nevezni az Atyát, a Fiat, és a szent Lelket, a három személynek nevében kel keresztelni,

¹⁵ Matth. 28. 19. s. just apolog. 2.

K Kitsodák azok akik keresztelhetnek.?

F A püspökök. papok. és némelykor a diaconusok is. ezek keresztelhetnek egyedül az Anyaszent egy ház Cere-
moniaival, de szükségben, minden ember. és aszony keresztelhet., akar mely kereszttyeni valáson lévő keresztelhet. tsak hogy valójában tselekedgye ezt a szent dolgot.

K Honnét tudgyuk azt hogy minden ember,⁵⁰ aszony,, és eretnek keresztelhetnek.?

F Azt a traditiobol, és az Anyaszent egy ház szokásibol tudgyuk. a szent irás eröl nem szól,

K Az Isten miért akarta hogy mindenek keresztelhesenek.

F Az Isten mindenben el követheti akarattyát. és olyan eszköz által adhattya kegyelmit a mint néki tettzik.

2 Az Isten jóságából. tselekedte. azt. hogy minden keresztelhesen. azért hogy minden könnyen fel vehesse ezt a szenttséget a mely nélkül lehetetlen üdvezülni.

⁵⁰ ember, <a> aszony,, [Törlés a sor végén.]

K Mikor szükségben egy néhány féle személy találko-[17b:]zik a keresztelésre.⁵¹ melyikét kel inkább arra választani?

F Az egy hazi renden valokot inkább kel arra választani, mint sem a világiakot, a Catholicusokot. inkább mint sem az eretnekeket., a férfiakot, inkább mint sem az Aszonyokot.

K Egy Atya. vagy Anya meg keresztelhetié a maga gyermekét?⁵²

¹⁰ F Igen is meg, de igen nagy szükségben. lehet a meg, más képen nem lehet. a keresztttségben valo lelki szövetség miat, és ugy, hogy ha nalokon kívül ót más Catholikus nem találkoznék.

Magyarázat

¹⁵ Az Anyaszent egy ház törvénye szerént lelki szövetségben esik az, aki keresztel. azal. akit keresztel. ugy hogy a ki keresztel., meg nem házasodhatik azal a kit keresztel; sem annak Annyával. vagy Attyával., hogy ha pedig az Atya, vagy Anya, nagy szükség nélkül⁵³ meg keresztelnék gyermekeket erre a lelki szövetségre valo nézve. a melyik a kettő közül meg keresztele a gyermeket., a püspök engedelme nélkül. nem kívánhattya a másikatól. azt, a mire kötelezdi a házasság. noha azt nem kel egy mástól meg tagadni. **[18a:]**

²⁵ K A szent irás mondgyaé hogy meg kel keresztelni a gyermekeket?

F Azt nem mondgya tellyeségel, nem is tudgyuk más-ként hanem atraditioból. és az Apostoloktól fogvást az egész Anyaszent egyháznak szokásiból.

³⁰ K Mítsoda helyen kel keresztelni?

⁵¹ a keresztelésre. [Első r-z-ből? javítva.]

⁵² gyermekét? [g-k-ből javítva.]

⁵³ nélkül, <meg> meg keresztelnék

F A keresztelésnek a helye. a parochiális templom. és kinek. kinek a maga parochiális templomában kel fel venni a keresztséget, de szükségben mindenüt kereszthetni.

3 Articulus.

A keresztségnek szükséges voltáról; és akersztség nélkül meg holt gyermekekről.

K A keresztség tellyeséggel szükségesé az üdveségre? ⁵

F Igen is. ezt a traditioból és a kristus szavaiból tudjuk. a kí is azt mondgya. *Ha valaki nem születendik viztől és szent lélektől, nem mehet bé az Isten országában.* joan. 3. 5.

K Ez a szükség úgy tekintie a gyermekeket. valamint a több embereket? [18b:] ¹⁰

F Igen is. az Anyaszent egy ház mindenkor így értette, és tanította. és ezeken a szókón a gyermekeket is érti. valamint a több embereket. *Ha valaki nem születendik* s. Cypr. epist 59 ad fidum

K Mi okozza a keresztségnek ezt a nagy szükséges voltát? ¹⁵

F A hogy akersztség egyedül való orvosága az eredendő vétéknek., mivel míg az ember az alat vagyon, az ördög hatalma alat vagyon. a menyekben nem mehet.

K A keresztség nélkül meg holt gyermekek el kárhozunké? ²⁰

F Örökösön el vannak rekesztve az Istentől. ez is legnagyobb kinnyok az el kárhozot lelkeknek. de az Anyaszent egy ház semit nem végezet ez iránt. hogy miképen szenvednek., sem a szent irásból., sem a traditioból. ez mint bizonyost nem tudunk. a theologusok is ez iránt egy ²⁵ másal meg nem egyeznek

Magyarázat.

A kristus azt mondgya az Évangéliumban. hogy minden emberek az ő ítélő széki eleiben mennek az ítéletre. a jók az ő jobb keze felől lesznek. és a gonoszok a bal ³⁰

Matth. 25 32

keze felől. azok akik a jobb keze felől lesznek. az örök boldogságban mennek **[19a:]** abal keze felől valok pedig az örökké való tűzre. az ördögök. a keresztség nélkül meg holt gyermekek meg ítéltetnek valamint atöbbi. emberek. mivel nem láttyuk hogy a kristus különös hely rendelt volna nékik, a mely se jobb, se bal keze felől nem volna. úgy tettik hogy szent János mond valamit erre a kérdésre. az ő látásiban.,⁵⁴ hogy tsak azok mennek bé menyekben, a kik bé iratattak az életnek könyvében. és másut., valaki nem taláztatot bé irva az életnek könyvében. a tűznek tavában vettetik., tehát a gyermekek kik keresztleetlenül hálnak meg. nem irattak bé az életnek könyvében, szent Agoston erre valo nézve azt mondgya, hogy a keresztség nélkül meg holt gyermekek szenvedik a tűznek büntetésit, de a leggyengéb büntetésit. *omnium mitissimam.* szent fulgentius hasonló gondolatban volt, a szent Atyák⁵⁵ eröl világosan nem beszéltenek. se a theologusok erröl egyet nem értenek. a mi bizonyos ebben a dologban a hogy nem boldogok és az Istentől való örökös el rekesztetések. nékik leg nagyob kinok.

Cap. 21. 27.

Apoc. 20. 15.

K Hány féle keresztség vagyon.?

F Három. vazel való keresztség. kívánatal való keresztség. és vérel való keresztség.

K Mit értesz a vazel való keresztségen? **[19b:]**

25 F Értem azt a keresztséget a mint szoktak közönségesen keresztelni.

K Mit értesz akivánságal való keresztségen?

F Értem azt a buzgo kívánságot, a melyel kívánná valaki fel venni a keresztséget, és a mikor a tellyeségal 30 nem lehet.

K Ez a buzgo kívánság elegendőe az üdveségre?

F Az olyan ember aki meg nem keresztelkedhetvén ezel abuzgo kívánságal meg hal., hogy ha ez a kívánság szere-

s. Aug, lib 4. de bapt Contr donat cap 2. Conc trid. sess. 6. de justifi. cap 4.

⁵⁴ látásiban., <C> hogy

⁵⁵ Atyák <k> [k-n-ből javítva; Atyánk volt.]

tettel. és igazán való, az olyan mint ha akereszttséget fel vette volna., és üdvözül. az Anyaszent egyház mindenkor eszerént hitte és tanította

K Mit értesz a vérel való kereszttségen?

F Ertem a martyrságot mikor valaki halált szenved. a kristusért. kereszttsége előtt. ezt vériben való keresztelesnek nevezik.

K Az olyan kisedek kik halált szenvedtek kereszttségek előtt. üdvözülteké.?

F Az Anyaszent egy ház azokat tiszteli mint martyrot erre való nézve. mindenkor szentelte az apro szentek ünnepét. a mint ki tettzik szent Agoston. irásiból

K leheté többször egyszernél fel venni a kereszttséget?

F Nem lehet. igen nagy vétek azt meg keresztelni, a ki az Anyaszent egy ház. szokása szerént mar meg volt keresztelve. [20a:]

K Mit kel tehát tselekedni mikor kételkednek valaki kereszttségiben.?

F Mikor nagy ók lehet akételkedésre akkor meg lehet keresztelni. ilyen formában. hogy ha te meg nem vagy keresztelve. Én tégedet meg keresztellek. Atyának. &c.

Régenten meg keresztelték Conditio nélkül az ollyat akinek kereszttségéről semmi bizonyság nem volt. a Conditio alat való keresztelés nem régi szokás.

K. leheté el veszteni a kereszttségnek kegyelmet? 25

F Igen is lehet ahalálos vétekel. a melyet el veszteni nagy nyomoruság.

K Mit kel tselekedni mikor azt el vesztették.?

F Nintsen más orvosága annak. hanem a penitentzia tartúshoz kel folyamodni. 30

Tertul. de bapt
Cap 16. s Aug. lib
5 13 de civ dei
cap 7.

10 serm 66.³⁶ de
diversis

³⁰ serm 66. [66. – beszúrás.]

4. Articulus A kereszt Atyákról. és Anyákról.

K Miért adnak kereszt Atyát. és Anyát annak. akit keresztelnek.?

Tertul. lib de bapt
cap 18. s. Aug.
epist 98. ad
Bonifacium

F 1. Hogy a templomban bé mutassák azt. akit meg kel keresztelni. 2. hogy nevet adgyanak, és bizonyági legyenek meg kereszteltetésinek. 3. hogy helyette [20b:] felellyenek a templomban., és mint egy felellyenek is arol. hogy végben viszi az ígereteket. melyeket tesznek helyete.

K Leheté minden féle személy kereszt Atya. vagy Anya.

¹⁰ F A kereszt Atyának vagy Anyának. jó Catholicusnak kel leni. a vallást jól kel tudni., jó erkölcsűek legyenek, és ne légyen. közüllök valamelyik. se Attya. se annya annak akit akereszt viz alá tartanak

¹⁵ K Miért kel Catholicusoknak lenni a kereszt Atyáknak. és Anyáknak?

F Mert azok kik az Anyaszent egyházon kívül vannak, nem ajánlhatnak néki fiakot, nem is felelhetnek helyettek. mert az Anyaszent egyház nem közösül az eretnekekkel imádságiban

²⁰ K Mit kel tudni a kereszt Atyáknak. és Anyáknak.?

F Kel nékik tudni a hitnek. ágazatit.. az Isten és az Anyaszent egy ház parantsolatit., azt is. hogy ő magok mitsoda ígereteket tettek volt kereszttségekor. mert azokra tartoznak meg tanítani fiokot. hogy ha pedig azokat ²⁵ magok nem tudgyák. hogy taníthatnak azokra másokat

K Miért kel a kereszt Atyáknak. és Anyáknak. jó [21a:] erkölcsűeknek lenni?

F Mert az Anyaszent egyház bé nem veszi az olyan felelököt. kik botránkoztato életet élnek, mivel nem lehet ³⁰ másokért jól ellene mondani az ördögnek. az ő pompáinak., és szolgálattyanak, hogy ha ő magok elsőben ezeknek ellene nem mondanak tselekedetekel.

K. Miért hogy az Atya. vagy Anya, nem lehet kereszt Attya, vagy Anyya. a magok saját gyermekeknek.

F Azért a lelki szövetségért a melyben esnek a kereszt Atyák. és Anyák. a kereszt fiokal., vagy leányokal. és azoknak Attyokal. és Anyokal., ettől is vagy on hogy a kereszt Atya, vagy Anya meg nem házasodhatik a kereszt fiával. vagy leányával., se azoknak attyokal. vagy anyokal. még sokan azt is tarttják. hogy ha egy atya, vagy anya a kereszt viz alá tartaná gyermekét, szükség nélkül hogy a házasságbéli szabadságal. nem élhetnének⁵⁷ engedelem nélkül.

Conc. trid. de
reforma matrim.
sess. 24. Cap. 2.

K A kereszt Atyák. és Anyák ebben a lelki szövetségben esneké akkor, mikor a kereszttségnek csak a ceremóniáit adgyák fel.?

F Nem hanem csak akkor, mikor a kereszttséget Céré-¹⁵ moniával adgyák fel. [21b:]

K Micsoda a kereszt Atyák. és Anyák. hivatalyok a kereszt fiokhoz. és leányokhoz.?

F 1.⁵⁸ A kereszt fiokot, vagy leányokot szeretniük kell. valamint lelki gyermekeket 2. vigyáznak neveltetésekre.²⁰ és ha szülejtől meg válnak ők magok nevelék. 3. annak idejében meg béráltasák. 4. meg magyarázák nekik az igétet melyet tettek helyettük. kereszttségekor. és azt vélek meg tartassák. 5. imádkozanak érteik

5 Articulus

A Kereszttségnek Cérémoniáirol.

K Miért állítja meg a pap a templom ajtaja⁵⁹ előtt azt.²⁵ ki kiteresztelni visznek.?

F Azért hogy nem érdemes a bé menetelre, az eredendő vétékért. a melyért a sátánnak birodalma alatt vagy on.

⁵⁷ élhetnének <szük> engedelem [Törlés a sor végén.]

⁵⁸ 1. [Beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

⁵⁹ ajta [Nyilván íráshiba *ajto*, vagy *ajtaja* helyett.]

K Miért fuval reája a pap?

F Hogy az ördögöt el üze. a szent Léleknek erejével a melyet az Isten fuvallásának nevezik., kereszt formára fuval a gyermekre., azért hogy azal meg mutassa hogy a
5 meg feszitetet kristusnak érdeme⁶⁰ által kel el üzni az ördögöt.

K Miért vett keresztet a gyermek homlokára? [22a:]

F Azért hogy meg ne pirullyon, hanem ditsekedgyék. a kristus keresztében

10 K Mit tésznek ezek a szók. ditsekedni a kristus keresztében vagy meg pirulni a kristus keresztéért.

F A kristus keresztiben valo ditsekedés a, hogy meg valyuk nyilván. hogy keresztények vagyunk, és hogy a keresztényi tselekedeteket is félelem nélkül mivellyük,
15 meg pirulni pedig a kristus keresztéért a. midön szégyenellyük keresztényeknek mutatni magunkot., és annak tselekedetét is szégyenellyük

K Miért tsinál keresztet a pap a gyermek melyére?

F Azért hogy szerese a keresztet, és minden reménségit
20 a meg feszitetet kristusban vesse.

K Mit tesznek a több keresztet is a melyeket vett a pap a gyermekre?

F. Azt teszik hogy a kereszttség minden erejét a kristus keresztétől veszi. és azö⁶¹ szenvedésének. erdemétől.

25 K Miért adgyák a gyermekre valamely szentnek a nevét.?

F Azért hogy annak a szentnek példáját kövesse. és a kristus mellet valo gondviselőjének tarttsa.

K Miért exorcizállya apap anyit a gyermeket?
[22b: üres] [23a:]

30 F Hogy el üze tölle a gonosz lelket, a kinek hatalma alat volt az eredendő vétékért

s. Cypr. epist. 76. 30
s. Greg. naz. orat.
40

⁶⁰ érdme [Elírás.]

⁶¹ azö <erd> szenvedésének. erdemétől.

K Miképen nevezi az Anyaszent egyház. azokat kiket keresztelni visznek?

F Azokat Catechuménusoknak nevezi.

s. Aug. lib. 1. de nupt. et de concupis. Cap 9

Magyarázat

Ez a szó Catechumenus.⁶² görög szó. a mely olyan személyre értődik. akit tanítanak. Catechizálnak. az előtt az Anyaszent egy házban hoszas oktatásokkal készítették a kereszttségre a keresztelni valokat, azok sokan is valának. azokat Catechistáknak. vagy Catechuménusoknak nevezték. mostanában is eszerént nevezik mind azokat kik keresztelni valok., noha a gyermekek ne légyenek is alkalmasak atanulásra.

6 Articulus.

Ismét a kereszttség Ceremoniáirol.

K Miért tészén sót a pap a gyermek szájában?

F A jelenti a böltseséget melyet néki kér az Anyaszent egy ház.

s. Aug. Conf. lib. 1. Cap 1.

K Miért tesznek néki nyálat az orrában. és fülében?⁶³

F Ezel a kristus példáját akarják követni, aki nyálával. gyógyította meg a némát, és siketet; az Anyaszent egy ház. azt kéri az Istentől hogy a Catechuménusoknak [23b:] nyitva legyének ⁶⁴fülei az igazságra, és hogy éreze annak kedveségit

K Miért mondattják el a hiszek egy Istent. akereszt Atyákal. és Anyákal?

F Azt a gyermek helyet mondgyák el. a melyet magánuk kellene el mondani. ha arra alkalmas volna mivel

²⁵ s. Aug. de symb. ad Catech.

⁶² Catechumenus. [h-u-ból? javítva.]

⁶³ fülében? [e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁶⁴ legyének <ful> fülei [A törlés után egy kerek tintafolt van.]

az Anyaszent egy ház tsak azokat kereszteli meg a kik akristusban hisznek.

K Miért viszik bé a templomban a gyermeket midön a hiszek egy Istent mondgyák?

⁵ F Meg akarják azal mutatni hogy tsak az igazán valo hitt tétel által. érdemellyük bé menni a szent egy házban.

K Mitsoda ígéreteket tétetnek a gyermekekel.?

¹⁰ F Arra kénszerittik hogy ellene mondgyon a sátánnak, az ő pompainak. és tselekedetinek. és hogy fogadgya fel. a kristust követni., ezeket az ígéreteket a kereszt Atyák, és Anyák teszik a gyermek helyet. de ha nagyot keresztelnek magának kel felelni.

K Miért kíványák ezeket az ígéreteket?

¹⁵ F Mert a kereszttség. az Isten. és az ember közöt valo szövetség, a melyben az Isten örök életet ígér azoknak kik meg keresztelkedvén. hűségel meg tarttyák ígéreteket. az ember is arra ígéri magát. hogy ellene [24a:] mond a sátánnak, pompainak. és tselekedetinek. és hogy akristust igyekezik követni.

²⁰ K Mitsoda az értelme ezeknek az ígéreteknek.?

²⁵ F *Ellene mondok a sátánnak.* az az. hogy az ő birodalma alol el álok, és azt el hagyom. *Az ő pompáinak.* az az. avilág hejában valóságinak, *Az⁶⁵ ő tselekedetinek* az az. avéteknek. Hiszek akristusban. &c. az az. hogy tsak egyedül. akristushoz akarom magamot kaptsolni. minden ki nyilatkoztatot titkait hinni, akarom, tudományát. és példáját követni⁶⁶ az ő tanítványi közöt akarok lenni, ötet is veszem mesteremnek.

³⁰ K szükségesé némelykor meg ujitani akereszttségben tett ígereteket?

F Gyakorta szükséges. azért hogy meg láthasuk miben mulattuk el azokat, de főképpen ilyen állapotokban szükséges. I. mihelyt anyira valo esze lehet agyermeknek

⁶⁵ Az [A-a-ból javítva.]

⁶⁶ akarom, tudományát. és példáját követni <akarom.> az ő

hogyan arrol gondolkodhatik. 2. minek elötte abérmálást fel
vené. 3. az első Communio elöött, 4. husvét, és pünkösöd
elöt való napokon minden esztendőben, 5 a keresztsé-
gnek minden esztendőnként való elő fordulásakor. és ha-
lila oráján. 5

K Tartozunké meg tartani azokat az ígéreket melye-
ket tettek helyettünk a kereszt Atyák,⁶⁷ és Anyák. a
keresztségben.

I Igen is tartozunk. mivel azon ígéretre való nézve
adta az Isten a keresztségnek kegyelmét. **[24b:]** 10

A keresztségben tett ígéretek meg ujításoknak for-
mája.

Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, menynek
és földnek teremtőjében., és akristus Jesusban ő egy Fiá-
ban. Isten. s' emberben. ki a kereszt által az embereket 15
meg váltotta, És a szent Lélekben, hiszem a közönséges
Anyaszent egy házat, a szenteknek egyeségét., abünök-
nek botsánattyát, a testnek fel támadását. és az örök
életet., szivemből ellene mondok az ördögnek. az ő pom-
pának. és tselekedeteinek, az az, avilági hejában valosá- 20
goknak, és avétkeknek, akristushoz akarom egyedül ma-
gamot kaptsolni, és ötet követni, és egyedül ő érette
akurok élni és halni. Atyának. Fiunak, és szent Lélek
Istennek nevében Amen

7 Articulus

Ismét a keresztség Ceremoniáirol.

K Mit jelent a, hogy a gyermeknek vállát, és melyét 25 s. Cyrill. hierosoli.
meg kenik? catechis 2.

I Ez a kenet jelenti a kegyelmet, mely akeresztyént a
lelki életben való munkáiban. és hartzáiban meg erősitti.,
és nekü kedvesé, és könnyüé teszi akristus terhét..

Atyák , és Anyák. [t-n-ből javítva.]

K Miért kérdezik a Catechumenustol.⁶⁸ hogy ha akaré meg keresztelkedni.?

F Mert az Anyaszent egy ház tsak azokat kereszteli meg [25a:] akik azt kéri és kívánnják.

⁵ K Hiszem gyermekek⁶⁹ azt nem kérhetik

F Ugyan azért is rendelte az Anyaszent egy ház akereszt Atyákat. és Anyákat., hogy azt kérjek és felellyenek helyettek.

K Mit jelent a. mikor akereszttség után meg kenik a gyermek fejét.?

F Az a kenés jelenti, hogy a kereszttség valamenyiben ötöt pappá és királyá teszi.

Magyarázat

- 1 petr. 2. 9. ¹⁵ Szent Péter azt mondgya. akereszténynek felől. *Ti pedig választot nemzettség kiralyi papság. szent nép vagytok.* a mely egyeségben vagyunk a kristusal, a részesít minket az ő papságában. és kiralyságában., más képen is el lehet mondani hogy papok vagyunk, mivel tartozunk az Istennek szüntelen ajánlani magunkot valamint⁷⁰ szent pál
- rom. 12. 1. ²⁰ mondgya., hogy mi királyok vagyunk a hatalom által. a melyel a kegyelem eröt vétet velünk rossz hajlandóságinkon., egy szoval. arra rendeltettünk hogy akristusal. örökké uralkodgyunk,⁷¹ és hogy vele együt örökké ajánlyuk az Istennek. a magunkbol álló áldozatot menyekben
- ²⁵ Mindent valamit az Anyaszent egy ház. meg szentel [25b:] az Istennek, a szent olajoknak kenetivel szenteli, amint ezt meg láttyuk ezután. a kereszténynek az Istennek szenteltettek tehát. akenet által, ők az Isten templomi. tartoznak azért szent életyekel. meg felelni a meg szenteltetések szenttséges voltának..
- ³⁰

⁶⁸ Catechumenustol. [Első *u-a*-ból javítva.]

⁶⁹ gyermekek [*g-k*-ból javítva.]

⁷⁰ *vala<nt>mint* [*mint <nt>* fölé írva.]

⁷¹ uralkodgyunk, [*g-k*-ból javítva.]

K Mit jelent a fehér ruha melyet adnak a gyermekekre kereszttsége után..?

F Jelenti a kereszttségnek ártatlanságát., a melyet meg kel néki holtig tartani.,

Magyarázat

5

Régenten fehér ruhát adtanak azokra akiket meg kereszteltenek, hogy a kereszttség ártatlanságát jelentse. és hét napig kellett azt viselni; azon idő alatt az Isteni szolgálatokon jelen voltak., és minden nap Communi-
cáltak a mise alatt., a melyet is ő érettek mondtak.,
valamint ekitették arégi imádságokból., a melyeket mostanában is mondják., azért⁷² is hitták azt a vasárnapot.
a melyen le tették a fehér ruhát. és a rend szerint való köntöst vették fel. magokra, *Dominica post albas* és még mostanában is azt nevezik *Dominica in albis*. fehér vasárnap. a mely fehér⁷³ ruhát teritnek mostanában agyeremek fejére kereszttsége után. a fehér⁷⁴ köntös helyet vagy
[26a:]

s Aug. serm 81.
de diversis

15

K Miért adnak égő gyertyát annak kezében. akit meg kereszteltek?

20

F Hogy azal meg mutassák néki. hogy a fénylő jó erköltsők, és a buzgó Isteni szeretet által, mint egy. égő világoságnak kel néki lenni.. *ugy világoskodgyék a ti világoságtok az emberek előtt. hogy lássák ati jó tselekediteket és ditsöittsék.*⁷⁵ az Atyátokat. ki menyekben
vagyom mondgya az ur.

Matth. 5. 16.
1. ess 5. 8

25

K Mind ezek. a kereszttség előtt, és a kereszttség után való Ceremoniák régieké az Anyaszent egy házban?

⁷² azért <is> is

⁷³ fehér [/ g-ből? javítva.]

⁷⁴ fehér <ruha> köntös [A javítás a törlés alá írva a lap alján.]

⁷⁵ ditsöittsék. [Ékezethiba.]

F El lehet ítélni azoknak régiségeket, mivel mind azokat a szent Atyák írásiban meg találhatni. és még ők is azt tarttyák, hogy az Apostoloktól maradtanak., akik pedig erről bővebben akarnak tudni, meg talállyák a josefus vicecomes auctor könyvében, a melynek titulusa observationes Ecclesiasticae de antiquis baptismi ritibus et Ceremoniis.

IV Rész A Bérálásrol

Első Articulus Hogy mi légyen a bérálás

K Melyik a második szenttség?

F A bérálás. [26b:]

¹⁰ K Mitsoda a Bérálás?

F Ez olyan szenttség a mely szent lelket ad, a megkeresztelteknek. hogy őket meg erősítse ahitben, és te-kélletes keresztyéneké tegye.

K Miért mondád hogy a bérálás szenttség?

¹⁵ F Mert ez olyan látható jell melyet a kristus rendelte a mi meg szentelésünkre

K Honnét tudgyuk hogy a bérálást szenttségül rendelte volna akristus.?

²⁰ F Azt mi a szent írásból. és a traditioból tudgyuk. mert senki más a kristuson kívül nem rendelhetet új törvény-béli szenttséget

K Mitsoda látható jell vagyon a bérálásban?

F A kézel való illetés, a szent olajjal való meg kenés. és a püspök szavai.

²⁵ K Honnét tudgyuk hogy a kézel való illetésel és a szent olajjal való meg kenésel szent Lélek adatik?

F Azt a szent írásból. és a traditioból tudgyuk. mivel

⁷⁶ sancto. [c-t-ből javítva.]

a szent irás egy néhány helyt mondgya. hogy a kereszttség után, az Apostolok szent Lelket adtanak azoknak, a kiknek a fejekre tették kezeket., *Akor reájok teszik vala kezeket. és el veszik vala a szent Lelket. A kereszttségek tudományának, a kezek fel vetésének is. és a holtak fel támadásának. és az örök ítéletnek* mondgya szent pál. [27a:]

Act. 8. 17.

Hebr. 6. 2.

K A szent irás teszené emlékezetet a szent olajjal valo meg kenésről. és bermálásról.?

F Szent pál eszerént téssen erről emlékezetet. *A ki pedig meg erősít minket veletek. akristusban. és aki meg kent minket az Isten.* de ezt leg inkább atraditioból tudgyuk, mivel az Anyaszent egy ház mindenkor úgy tartottu., hogy a püspökök az Apostolok helyében következvén, hatalmok vagyon a szent Lelket osztogatni az ujonnan meg kereszteltetteknek., vagy a kezekel valo illetés által, vagy a szent kenet által. vagy mind a kettő által egy szers mind.

2 Cor. 1. 21.

10

*

15

Tertul lib de bapt. cap 7. s. Cypr. epist 70. ad janua. s. leo. serm. 4. de nativ. J. ch. s. Aug. lib 11. de Trinit Cap 26. lib 3. de bapt. Cap. 6.

K Miért nevezik ezt a szentséget Confirmationak.?

F Mert meg erősíti ahiveket akereszttség által vett életben.

20

2 Articulus.

A Bérálásnak hasznairol. és a szent Lélek ajándékirol.

K Mitsoda hasznot szerez alélekben abérálás?

F Először azt hogy. a szent Léleknek kegyelme meg erősíti a lelket akülső vagy belső kísértetek ellen. és minden ajándékiban közöse tészti., másodsor olyan bélyeget nyom alélekben valamint akereszttség., a mely soha el

s. Aug lib 2 contr. epist petilia. Cap 104. Conc Trid sess 7. Can. 9. de sacramen.

25

<Tel> Tertul.

nem töröltethetik. ugyan azért is nem szabad többször egy szernél [27b:] fel adni ezt a szenttséget,

K Mit hívsz külső kísérteteknek?

F Az üldözéseket, gyalázatot, bestelenséget, és mind⁵ azokat, valamit az ördög indíthat, és szenvedtethet az⁷⁸ keresztyénekel., hogy meg tántoríthasa hitekben, és jó erkölcsökben.

K Mit hívsz belső kísérteteknek?

F Azokon értem arosz kívánságokat melyek gyarlosá-¹⁰gunk miat bennünk fel támadnak., és a melyeket az ördög neveli intselkedésivel., és a világ., rosz példa adásával

K Miképen ad nekünk a szent Lélek erőtt. hogy ellene álhasunk ezen kísérteteknek?

¹⁵ F Neveli és tekéletesé téski bennünk az Isteni szeretetet

K Mellyek a szent Lélek ajándéki?

Isai 11. 2.

F A szent Irás hetet nevez, úgy mint. a bölcseség. Értelem. tanáts, erő, tudomány., buzgoság. és Isteni féle-²⁰lem.

s. Aug, manual.
ad laurent Cap. 1.

A bölcseség. a szent Léleknek olyan ajándéka. a mely⁷⁹ el vonván minket a világtol. tsak egyedül az Isteni dolgokat szereteti velünk. [28a:]

*

²⁵ Az Értelem olyan ajándéka. a mely meg érteti velünk a vallásnak igazságit. és titkait.

s. Aug tract in s. joan. et lib de agone Christiano Cap 13 s. Aug. lib. 1. de serm. Domini.⁸⁰
in mont. Cap 4.

A Tanáts. olyan ajándéka. mely mivelünk mindenkor azt választattya, a mi leg inkább szolgálhat az Isten ditsőségire. és a mi üdveségünkre

⁷⁸ az <emb> keresztyénekel., [Törlés a sor elején.]

⁷⁹ a mely <meg érteti velünk avallásnak igazságit. és titkait.> el vonván minket

⁸⁰ Dñi.

Az erő olyan ajándéka, a melyel meg győzük azokat az akadályokat, melyek támadnak üdveségünk ellen.

s. Aug. in ps. 141.

A tudomány olyan ajándéka, mely meg mutattya azt az utat a melyen menyekben mehetünk. és velünk el kerülte-ti a veszedelmet

s Aug lib. 5 de conf. Cap 4.

5

A buzgoság olyan ajándéka, mely mivelünk örömet és könnyen végben viteti mind azt, a mi az Isten szolgálattya-rú való.

s. Aug lib 10, de civ Dei Cap 3

Az Isteni félelem olyan ajándéka, mely szivünkben Istenhez való tiszteletet ölt: elegyesen szeretettel. és a mely félelemben tart minket, hogy valamiben az ő ked-vetlenségiben ne esünk.

s. Aug. in ps. 127. lib 14. de Civ Dei 10 Cap 9.

K Vagyoné valamely külömbség akereztség és a bér-málás bélyegi közöt?

I' A keresztségben az Isten Fiának bélyegit veszük. a bér-málásban az ő vitézinek bélyegit, az első tselekeszi hogy az Istené vagyunk. a másika, hogy érette vitézke-dünk. [28b:]

15 Tertul.⁸¹ de praescriptionibus Contra hereticos. Cap 40

3 Articulus

Hogy ki adgya fel a bér-málást., annak szükséges voltárol. és hogy mitsoda készületel kel ahöz járulni

K kinek vagyon hatalma⁸² abér-málást fel adni?

I' 'Tsak egyedül a püspöknek., ezt a szent írásbol, a traditiobol, és az Anyaszent egy ház el végezésiből⁸³ tudgyuk.. A szent írásbol láttyuk, hogy az Apostolok szent lelkét adának azoknak, a kikre kezeket tévék, akik már akristus nevében meg valának keresztelve.

20 Act 8. 15

A traditiobol azt láttyuk., mivel ez mindenkori szoká-su volt az Anyaszent egyháznak., és a szent Atyáknak etől való bizonyság tételit bővön láttyuk. szent Cypria-

25 s. Cypr. epist 73 s. Chrys. in cap 8. act. s. Hier dialog contr. luciferia s. Innoc 1 epist ad Decentium Sess 7. Can 3.

⁸¹ <n. Aug. in ps.> Tertul.

⁸² hu(m)talma [r (m) fölé írva.]

⁸³ el végezésiből [Ékezethiba.]

nus. szent Chrysostomus. szent Hieronimus szent Innocentius papa.

Az Anyaszent egy ház ezt el is végezte a tridentinumi gyűlésben

⁵ K kitsodák azok. kik fel vehetik abérmálást.?

F Mind azok kik meg kereszteltettek, és meg nem bérmáltattak.

K A gyermekek kik még az okoságnak idejére nem jutottak meg bérmáltathatnaké?

¹⁰ F Az előtt meg bérmálták még a kisedeket is, és midön a püspök keresztelt abérmálást is mindgyárt fel adta. [29a:] de ezt a szokást már most nem tarttyák, anap nyugoti Anyaszent egy házban., agörögöknél még most is akereszttség után mindgyárt meg bérmályák agyermekeket, a Romai Anyaszent egy ház való jóvá hagyta ezt a szokást. de nem követi.

K Mitsoda idejében kel annak lenni akit meg bérmálnak.⁸⁴ a mostani szokás szerént?

²⁰ F szükséges hogy az okoságnak idejét el érje, azért hogy nagyobb haszonal. vegye fel ezt a szentséget 2. mivel abban az időben kezdődnek⁸⁵ a kísértetek az erő vételre is akkor nagyon nagyobb szüksége. 3.mert üsmerettséget vévén fel ezt a szentséget, arra reá emlékezik, és kétszer. fel sem veszi.

²⁵ K Lehető meg bérmálni ahaldoklo bérmálatlant

F Igen is lehet. eszerént is tselekedet mindenkor az Anyaszent egy ház. az olyan helyeken, ahol püspökök vannak.

K Mitsoda készülettel kel fel venni ezt a szentséget?

³⁰ F Kegyelemben kel lenni, az az. akereszttségnek ártatlanságát meg kellett tartani, vagy is leg aláb azt helyre hozni a penitentzia tartásal. 2. kel tudni a hitnek fő ágazatit. 3 éhomra kel azt fel venni.

⁸⁴ meg bérmálnak.<?> a mostani szokás szerént?

⁸⁵ kezdődnek [Ékezethiba.]

K szükségesé abérmálás az üdveségre? [29b:]

F A bérmálás nélkül is lehet üdvezülni, de vétkeznének. hogy ha azt fel vehetnék. és fel nem veszik. vagy azt semminek tartanak, mert olyankor az Istennek, és az Anyaszent egy háznak nem engedelmeskednének, akinek is az, az akarattya hogy minden keresztyén meg bérmáltassék., de ezen kívül is nagy segittségtől fosztanak meg magokot az üdveségre ha azt el mulatnák

4. Articulus.

A Bérmálás Cérémoniáinak magyarázattya.

K Miképen adgyák fel a bérmálást?

F A püspök a fejére tészí akezét annak akit bérmálni akar; és azután az olajban mártván ahüvelykét keresztet tinnál annak homlokára, és az imádságot el mondgya. 10 pontifical. rom.

K Mit tészén ez a szó Chrisma.?

F E görög szó lévén kenetet tészén

K Mitsoda a szent Chrisma.?15

F Ez olaj magból való olaj. elegendes balsamumal. ezt a püspök Ceremoniával szenteli meg.

K Az olajnak és a balsamumnak. vagyoné valamely titkos értelme.?

F Az olaj természet szerént lágyító. és erősítő. ezel azt akarják velünk meg értetni; hogy a szent Léleknek kegyelme meg enyhíti azt. a mi aparantsolatban nehéz [Mn:] volna, és meg is erősít. annak végben vitelére. balsamum pedig az ő jó illattyaival. meg nem engedi a rohadtást., ezel azt akarják velünk meg értetni, hogy a szent Lélek kegyelme meg oltalmaz minket a vétektől, és hogy jó példa adásinkal. el hinteti velünk a kristusnak jó illattyaát 20

K Miért keni meg a püspök. a homlokot?

F Azul meg akarja mutatni, hogy nem kel meg pirulni az ívangyéliumért, és hogy ez a szenttség bátorságot ad 30

arra. hogy vallást tegyünk akristus hitéről életünk vesztésével is.

K Miért keni meg kereszt formára?

F Azal azt akarja velünk meg értetni, hogy a kristus⁵ keresztében ditsekedgyünk, mely eszköze volt válttságunknak.

K A püspök miért tsapja meg egy kevesé az ortzáját annak akit megbérmált?

F Hogy neki békeséget kíványon. ugyan azért is mond¹⁰ gya., pax tecum. békeség veled. azt is el mondhatni hogy ezen Ceremonia által. az Anyaszent egy ház azt akarja velünk meg értetni., hogy ennek a szenttségnek anyira valo erőt kel nekünk adni, hogy a kristusért bátorsággal szenvedgyünk el minden féle bestelenségeket. és kinokot,¹⁵ és hogy ezen avilágon akeresztényeknek [30b:] leg állandó békesége., a békeséges türésben vagyon

K Leheté abérmáláskor kereszt Atyát, és Anyát választani.?

F Igen is lehet, és ő nekik kel apüspök eleiben vinni²⁰ azokat. akiket meg kel bérmáltatni,⁸⁶ és az ő kötelességek. olyan. abérmálásban; valamint akereszttségben

V Rész Az Eucháristiáról.

Első Articulus Hogy mi légyen az Eucharistia

K Mitsoda az Eucharistia?

F A kristus Jesus Testének és vérének szenttsége és áldozattya. melyet ajánlanak és osztogatnak a kenyér és²⁵ a bor színe alatt

E szenttség mert látható jel alatt magában foglalja az

⁸⁶ bérmáltatni, [r-től javítva.]

Eucharistia. akristus Jésust. minden kegyelemnek kút fejét.

Áldozat mert akristus testét és vérét abban valóságilag ajánlyák és osztogatták.

K Mit tézsen ez a szó Eucharistia?

5

F E görög szó lévén háláadást tézsen, eszerént nevezik akristus testének, és vérinek áldozattját. és szenttségét. mert a kristus testét, és vérét. ajánlván.⁸⁷ vagy **[31a:]** vevén, a kenyér. és a bor színe alatt. az Istennek az által leg kedveseb háláadást adunk.

1 Cor. 11. 24.

10

K Az Eucharistiát neveziké meg más képen is?

F Nevezik úgy mint oltári szenttségnek. szent osttyának, Communionnak, szent Asztalnak. viaticumnak. szent vatsorának, a gyermekek kenyérének., és az Angyalok kenyérének

15

oltári szenttségnek. mert az oltáron áldoztatik, és szenteltetik. a mint szent pál mondgya. vagyon oltárunk a melyről nem szabad enniek azoknak kik szolgálnak az ő testamentumban való sátorban.

Hebr. 13. 10.

Szent Asztalnak. mert a lelki vendégség a melyre hija akristus ahiveket hogy őket maga tulajdon testével. és vérével táplálja.

20

prov. 9. 2.

Szent vatsorának mert akristus az utolsó vatsorán rendezte.

1 Cor 11. 25

Szent osttyának. mert magában foglalja akristust a ki az osttya, az az. érettünk fel áldoztatot áldozat..

25

Hebr. 10.

A Gyermekek kenyérének. mert a hivek az Isten fiai lévén. a kristus testével és vérével tápláltatnak, az Eucharistiában.

Joan. 6.

Communionnak mert meg egyesíti ahiveket az ő fejekel akristus Jesusal. **[31b:]**

30

1 Cor 10. 17.

Viaticumnak. mert meg erősíti ahiveket uttyokban. és ez életnek száradokságában. és e földről a menyekben vezet.

joan. 6. 50. 52. 55.

ajánlván. <és> vagy

Az Angyalok kenyérének. mert magában foglalja. akristust; aki valóságos kenyere az Angyaloknak. valóságosan is le szállot kenyekből, valamint a manna, mely jelenté. az Eucharistiát. Angyalok kenyérének nevezték.
5 azért hogy az égből szállot⁸⁸ az Izraélitakra

2 Articulus. Az Eucharistiának rendeléséről.

K kitsoda rendelte az Eucharistiát?

F A kristus rendelé halála előtt. az Apostolokal való utolso vatsorája előtt.

E szerént rendelé. az Évangyélisták, és szent Pál szerént.
10 rént.

A kristus minek utánna vatsorált volna az Apostolokal. fel kele asztaltol hogy meg mosná lábokat. azután ismét asztalhoz üle. és mikor⁸⁹ ök ennének. vevé a kenyeret., hálákot ada. meg áldá, meg szegé. és adá a tanítványinak.
15 *mondván. vegyétek. és egyétek. ez az én testem mely ti érettetek adatik. (a görög fordítás szerent [32a:] mely ti érettetek adatot.) tselekedgyétek ezt az én emlékezetemre.*
hasonlo képen minek utánna vatsorált volna, vevé a pohárt. hálákot ada, meg áldá. és nekik adá mondván.
20 *Igyatok ebből mindnyájan. mert ez, az én vérem, mert az uj testamentumnak vére. mely sokaknak bünök botsá-nattyára ki ontatik. (a görög fordítás szerént.⁹⁰ ki ontatot.) tselekedgyétek ezt az én emlékezetemre.*

Matth. 26. mark.
14. luk. 22 joan.
13. 1 Cor 11.

K Közönséges kenyér valaé az, a melyet meg álda
25 akristus. mikor a szent Eucharistiát rendelé.?

F A kristus pogátsát álda meg, az az kovásztalan kenyeret. ezt lehet tudni. mivel az Evangyelisták azt ta-

⁸⁸ szállot [a-o-ból javítva.]

⁸⁹ mikor [i-o-ból javítva.]

⁹⁰ szerént. <mely soka> ki ontatot.

nittyák hogy a kristus a szent Eucharistiát a husvétii bárány étele után rendelé. és olyan kenyeret álda meg, a mitsodás találkozáék az asztalon., annak akenyérnek pedig pogátsának kellett lenni. mert a Mojses⁹¹ törvénye szerént meg vala tiltva halálnak büntetése alatt. kovászos kenyeret enni. vagy csak tartani is aháznál. azon a napon.

Exod. 12. 18.
Matth. 26. 17.
Mark 14.

K A kristus meg parantsoláé az Apostolinak, és azoknak kik ő utánok következnek. hogy a szent Eucharistiában csak pogátsát szenteljenek.? [32b:]

F Azt láttyuk atraditioból hogy akristus szabadságokra hagyá az Apostoloknak akár kovászos kenyeret akár pogátsát szenteljenek

Magyarázat

A bizonyos hogy mostanában a Romai Anyaszent egy ház pogátsát szentel. a görög Anyaszent egy ház pedig kovászos kenyeret, mindenikének a szokása jó. és mindenik Anyaszent egy háznak meg kel tartani a maga szokását.

De hogy azt meg lehesen tudni, ha a⁹² Romai Anyaszent egy ház mindenkor pogátsát szentelté. és kovászos kenyeret nem. és ha a görög Anyaszent egy ház mindenkor csak kovászos kenyeret szentelté. és pogátsát nem. erre igen nehéz volna meg felelni. leg alább arra a mi a Romai Anyaszent egy házat illeti, ez iránt a Catholicus theologusok egymással meg nem egyeznek

Cardinalis Bonaliturg. lib 1.
Cap 22

K Mivolt a pohárban mikor a kristus meg áldota?

F Bor vizelelegytve., ezt minden saeculumokban való traditiókból tudtyuk. és az Anyaszent egyháznak mindenkor szokásból.

⁹¹ Justin. in 2. Apolog. s. Irenae. lib 4. Cap 57. s. Cypr. epist 63 ad caecilium Conc. in trullo Cap 32

⁹¹ Mojses [Első s (hosszú j) es-ből javítva; eredetileg *Mojes* volt.]

⁹² a [Beszúrás.]

Magyarázat

A szent írás nem mondja hogy bor vagy víz let volna a pohárban, hanem csak azt mondja, hogy akristus. [33a:] vevé a pohárt. és meg áldá, ebből világosan ki⁵ tettik hogy tellyeségl. szükséges a traditiohoz folya-modni, mert ha egy részint a szent írás ez iránt semit nem szól. más részint az Anyaszent egy háznak. mindenkori szokása, a mely szokásnak bizonyági valának. az első saeculumban lévő szent Atyák., meg bizonyították⁹³ né-¹⁰ künk, hogy a pohárban bór vala vízel elegyes. valo hogy azt mondá akristus. *Nem iszom ez időtol fogva., eszöllő tőnek gyümölcsében,⁹⁴ mind a napiglan. melyen ti veletek ujat iszom az én Atyámnak országában.* ugy tettik tehát. mintha ez meg mutatná, hogy bört szentelt volna meg,¹⁵ és hogy a szent írás szerént. bornak kellett lenni a pohár-ban., de arra kel vigyázni hogy a kristus minek⁹⁵ előtte a szent Eucharistiát rendelné; az Apostolival vatsorált., és bort ivut vélek azon a vatsorán, és így ezek aszavai,⁹⁶ Nem iszom ez időtol fogvást eszöllő tőnek gyümölcséből.²⁰ &c. abort tekintik. a melyet a vatsorán ivut. a szent írásbol meg nem bizonyithatni. hogy ezen szavaival. azt a bort értette volna a melyet meg áldot hogy vérivé változtasa. ebből ki tettik tehát hogy nem tudgyuk mit tett a kristus a pohárba. hanem. csak a traditiobol. [33b:]

⁹³ meg bizonyították [A k betű későbbi beírás.]

⁹⁴ gyümölcsé(ből.)ben, [Törlés elválasztás után, új sor elején.]

⁹⁵ minek <utánna> előtte

⁹⁶ ezek aszavai, [Vagy *aszovai*; o-nak is olvasható.]

3 Articulus

Az Eucharistiarol valo igéretnek magyarázattya.
a mint Szent Janosnál vagyon. ahatódik részben.

K Az Apostolok nem ütközéneké meg azon mikor a
kristus mondá nékik hogy a maga testét adgya nékik.
hogy egyék. és avérit hogy igyák?

I Lehet hogy meg ütköztenek atitoknak nagyságán, de
ők már azt. töbször is hallották vala. mivel akristus el⁵
készítette volt őket erre. azon igérettel. a melyet tett volt
nékik, amint azt szent Jánosnak a hatodik résziben lát-
tyuk *A kenyér melyet néktek adok az én testem. melyet
én adok a világ életéért.* joan. 6. 51

K Hát azok kik ezeket a szokot hallák. mitsoda gondo-¹⁰
latban lehetének.?

I Midőn akristus ezeket mondá., a sidok meg ütköz-
ven ezen, egymástól kérdezék Hogy adhattya nékünk a
maga testét eledelül? de akristus még annál nagyobb bizo-
nyttasul bizonyittá mondván. *Bizony. bizony mondom*¹⁵
*néktek hanem eszitek az ember Fiának testét. és nem
adok az ő vérit. [34a:] nem léssen élet ti bennetek. A ki
iszta az én testemet, és isza az én véremet örök élete vagyon
annak és fel támasztom. azt. az utolso napon, mert az én
testem bizonyal étel, és az én vérem bizonyal ital. A ki észti*²⁰
*az én testemet, és isza az én véremet, az én benem lakozik.
és én is o benne. Ez amaz kenyér aki mennyekből jött ala,
A ti atyátok mannat ettetek. és meg holtak. de aki ekenye-
retet eszi él mind örökké. ezekre valo nézve sokan atanitvá-
nyok közül meg ütközvén. meg is botránkozának. és*²⁵
*mondák kemény beszéd e. kitsoda halgathattya őket.
A kristus mondá nékik. E bántaé meg titeket. ha azért
tanulgyátok⁹⁷ az embernek fiát fel menni oda. ahonnan
hívallot mit mondatok.?*

K Mitsoda az értelme ennek a feleletnek?³⁰

la (no) tanulgyátok

F Ezt a feleletet három féle képen lehet érteni. 1 hogy a kristusnak menyben valo menetele, amelynek bizonyási lesznek atanítványi. meg bizonyítaná nekik ezt a mondasát. hogy az égből szállot volna alá. és egyszersmind⁵ ígérelinek valóságát is.

s. Aug tract 27. in s. joan.

2 Hogy midön atanítványok látni fogják mestereket az égben fel menni. akoron meg üsmérik hogy nem [34b:] darabonként akarja nekik adni eledelül a maga testét. nem is olyan formán a mint ők magyarázták akristus¹⁰ beszédit.

3 Hogy ha azon az ígéreten meg botránkoztak.⁹⁸ hogy nekik adgya eledelül magát azon még inkább meg ütököznek amidön meg láttyák, hogy ha amenyekben fel megyen is de mind azon által. ahiveknek adgya magát eledelül világ végezetig.¹⁵

K A kristus nem adaé még valamit ehez a felelethez,?

s. Aug tract¹⁰⁰ 27. in s. joan

F Igen is mondván. A lélek az, amely meg elevenit., a test⁹⁹ semit. nem használ a beszédek melyeket én szollok néktek. lélek, és élet., az az, hogy akristus teste egyedül²⁰ nem elevenit; az ő lelke. és Istensége nélkül. és hogy nem kel. az ő beszédit oly durván és testi képen magyarázni., hanem azoknak lelki értelmet kel adni.

K Mitsoda durva és testi értelmet adának a sidok a kristus beszédinek?

s. Aug tract 27. in s. joan. et lib 3. de doctrina Christia Cap 13

F Ők azt gondolák hogy a kristus darabonként fogja nekik osztogatni a maga testét. és vérit olyan formában valamint a sebből szokot ki folyini.,¹⁰¹ ezt tsak meg gondolni is irtozás.

K Miképen akará tehát akristus, hogy az ő ígérete³⁰ értessék. [35a:]

⁹⁸ meg botránkoztak. [Első *k-t*-ből javítva.]

⁹⁹ a test <használ> semit. nem használ [*nem használ* – kereszttel jelölt beszúrás. Mikes törlése és beírása?]

¹⁰⁰ tract <21> [?] 27.

¹⁰¹ ki folyini., <aztsak> ezt tsak [*tsak* – sor eleji margóra írva.]

F Azt akará vélek meg értetni hogy ámbár valójában adná is eledélül a maga testét, és italul vérit, mind azon által. annak étele, és itala olyan formában léssen hogy azt csak a lélek érezheti meg.

s. Aug tract. 26.
et 27. in s. joan.

K A kristus beszédinek értelmét meg foghaták az Apostolok.?

F Meg nem foghaták mind adig valamég nem láták az ígéretnek bé tellyesedésit. tsak a mikor az Eucharistiát rendelé.

K Mit mondának tehát az Apostolok mivel meg nem foghaták a kristus beszédinek értelmét.?

F Meg vallák hogy a kristusnál volna az örök életnek beszéde. erre valo nézve. el hitték a mit monda nekik. ha szinte meg nem foghaták is.

K A tanítványok közül hitteneké mindnyájan a kristus beszédinek. és ígéretinek.?

F Nem. mivel sokan meg háborodván akristus beszédin hogy a maga testét és vérét akarná nekik adni erre valo nézve sokan el is hagyák ötet.

s. joan. Cap 6.

A Catholicusok. hasonló képen tselekesznek mostanában. valamint akor tselekedének az Apostolok. mivel a kristus szavainak hisznek, noha azokat meg nem foghatták, hiszik hogy a kristus teste. valóságos étel, és az ő vére, valóságos ital. mivel ő azt ugy mondotta. ámbár azt meg ne foghasák is hogy mitsoda formában lehetetlen az, azt is hiszik hogy ő nála vagyon az örök életnek beszéde, és öket meg nem tsalhattya, a nekik elég.

A réformátusok pedig azokat követik kik a kristust el hagyák, meg botránkozván ök is azon. valamint amazok, hogy lehetne enni az ő testét. és inya az ő vérét, azt is mondgyák hogy a kristus az égben lévén., hogy adhattya a földön valóságos testét., igen kemény beszéd is azt mondani hogy valóságal kel enni az ő testét., azért ezeket nem is halgathattya, erre valo nézve. inkább szeretik akristusnak. és ahiveknek társaságát el hagyni, mint sem azt hinni amit meg nem foghatnak., mint ha ahitnek. atöbb titkai is nem volnának meg foghatatlanok

4. Articulus.

Az Eucharistiáról. ugy mint szentségről. és a Transzsubstántiáról.

K Mitsoda az Eucharistia. ha ugy tekéntyük mint szentséget?

Conc Trid. sess.
15. Cap 1.

F Olyan szentség mely magában foglalja igazságal. és valóságát. akristus testét. és vérét, lelkét. és Istenségét a
5 kenyérnek. és bornak színe alatt. [36a:]

K Hát ugyan azon Jesus kristus vagyóné az Eucharistiában. aki az égben vagyón. és aki a Boldogságos szűz méhében fogantatot?

F Igen is, akristus olyan valóságát vagyón az Eucharistiában, amely valóságát. az égben vagyón. és a Boldogságos szűznek méhében volt., mindenütt azon Jesus kristus. azon teste és vére.

K A kristusnak teste és vére. mitsoda képpen vagyón jelen az Eucharistiában akét szín alatt.?

15 F Azt hiszük és tudjuk hogy valóságát jelen vannak noha azt lehetetlen meg mondani szóval. hogy mitsoda képpen. mert az Isten. azt kinem nyilatkoztatta

K Hogy tudjuk mi azt hogy akristus valóságát. jelen vagyón az Eucharistiában.?

20 F Mi azt tudjuk, mert akristus azt világosan megmondotta, és anyi saeculumtól fogva való traditióból is tudjuk. hogy az Anyaszent egy ház mindenkor hitte a kristus testének, jelen való létét., mivel akristus akenyeret vévén mondá. Ez az én Testem. a pohárt vévén mondá.

25 Ez az Vérem.. mi lehet világosab ezeknél a szoknál.¹⁰²

K A kristus tehát egy szers mind az égben, és az Eucharistiában¹⁰³ jelen vagyón.?[36b:]

F Nintsen különben, akristus mind az égben, mind a Eucharistiában. jelen vagyón egy szers mind.

¹⁰² szoknál. [l-k-ból javítva.]

¹⁰³ [Sor végén:] Eu- [új sor elején:] Charistiában

K Hogy hogy lehessen e?

F Ezt mi meg nem foghattuk., etitok, nintsen is kü-
lömben, nekünk ezt hinnünk kel. akristus így hagyta, a
nekünk elég.

K Tartozunké azt hinni amit meg nem foghatunk.? ⁵

F Mí atitkokban meg nem foghattuk., tudni illik, a
szent Háromságot, akristus meg testesülését és a fel tá-
madást, ezek mind olyan meg foghatatlan titkok, ame-
lyeket a protestánsok is hiszik, valamint akristus Testé-
nek az Eucharistiában való jelen létele, amelyet ők nem ¹⁰
akarják hinni, mi pedig¹⁰⁴ hiszük, mert az Isten mon-
dotta.

K A mi engedelmeségünknek nem kellé okoságal lenni
a mint szent pál mondgya.? rom. 12. 1.

F Nintsen okosab állapot mint az Isten beszédi alá ¹⁵
vetni magunkot. olyan dolgokban is a melyeket meg nem
foghatunk.

K Nem volnaé helyeseb ezeknek a szoknak *Ez az én
testem.* ilyen értelmet adni. *Ez az én testemnek. bélyege.?*

F Ez az értelem épen helytelen volna. 1. mert ellenkez- ²⁰
nek az Isten mondásával. 2. mert ez a magyarázat ellen-
keznék az értelemel. amelyet adot az Anyaszent egy-
[17n:]ház anyi saeculumoktól fogvást ezeknek a szoknak.

Magyarázat.

Vulahányszor a szent írás emlékezetet téssen a szent ²⁵
Eucharistiáról, akár szent Jánosnál. a hatodik részben,
akár atöb Evangyélistaknál., akár szent Pálnál. de min-
denkor akristusnak valóságos. jelen létéről, és az ő testé-
nek ¹⁰⁴ valóságos ételéről beszél., abélyeget., vagy petsé-
tet sohult fel nem találhatni, söt még tellyeségel. ki is ³⁰
vagyon rekesztve a szent írásokból., mivel a mely testet
adot enni az Apostoloknak., ugyan azont adta mondása

¹⁰⁴ mi pedig <ezeket> hiszük,

¹⁰⁴ testének<ek.> [k-n-ből javítva; *testénenek.* volt.]

szerént a kereszten való válttságunkra. Manicheus volna az olyan aki azt merné mondani hogy az Isten Fia nem a maga valóságos testét adta ahalálra, hanem csak figuráját, vagy bélyegét.

- ⁵ Az Apostoloktól fogvást a máii napig az egész Anyaszent egy ház mindenkor hitte. hogy a krisztus teste valóságjal jelen vagyon az áldozatban. és hogy a hiveknek osztogattatik valóságosan., erről pedig világosabban nem lehet szolni, valamint aszent Atyák irtanak ez iránt.
- ¹⁰ az első saeculumokban.

K Mit értesz a kenyér, és a bór színén, mivel. azt mondád. hogy az alat vagyon akristus?

F Értem azt. a mit az Érzékenység érezhet, vagy [37b:] láthat, a kenyérben. és a borban.. ugy mint annak színét,
¹⁵ formáját. izét

K Mikor akristus az Eucharistiában vagyon, nintsené őt már kenyér. és bór?

F őt már nintsen se kenyér, se bór. egyéb őt nem marad tsak a mit a szem lát., ugy mint a szine. a formája. és az
²⁰ íze.

K Hová lészen tehát akenyér. és a bór.?

F A kenyér akristus valóságos testivé változik. és abór valóságos vérivé.

K Miképen nevezik ezt a változást.?

²⁵ F Transzsubstántiátionak

K Ez a szó. vagy terminus. régié az Anyaszent egyházban?

F Sokal régieb mint sem gondollyák., de akár minémü régi légyen, a bizonyos hogy a mit ez a szó téssen azt az

³⁰ Anyaszent egy ház mindenkor hitte. holot az transzsubstántiátionak. és ajelen való lételnek tanítását az Apostoloktól vettük. mindenkor is ebben az értelemben értették akristus szavait.

K szabadé ilyen uj terminusokat hozni az Anyaszent
³⁵ egy házban.?

F Az Anyaszent egy háznak szabad, hogy jobban

Conc. trid sess.
13. Can 2.

[38a:] meg értethese a régi tanításokat, de főképen akoron tselekeszi azt, midön valaki valamely hitt ágazattya ellen tel támad, eröl nagy példát látunk, mivel midön az Áriánusok az kristus Istenségét kezdék tagadni, az Anyaszent egy ház a Consubstantialis¹⁰⁶ terminust bé vevé., azért hogy meg mutassa, hogy a Fiu. Isten.¹⁰⁷ egy az Atyával.

5 symbol. niceae.

K A substántiának változása. miképen lészen az Eucharistiában.

F A Jesus kristus mindenható szavainak ereje által, mellyeket a pap mond az üdvezítő¹⁰⁸ nevében. 10

K A szent írásban látunké hasonló változásokat?

F Igen is. a loth felesége sová változék. a Mojses pultájja. kigyová. a vizet borá., a ki mind ezeket aváltozásokat tselekedete., a kenyeret is a maga testévé változtathattya. a mint meg is tselekedte, és tselekszi, a szent Atyák igen éltek ezeket a példákál., mikor valakit az első Communióra oktattak.

15 s. Cyril. hierosoli¹⁰⁹ cateches 5. mist.

K¹¹⁰ Tsak a test vagyóné akenyér színe alát. és a vér. a bor színe alát?

Conc. trid sess. 13.¹¹¹ can. 3.

F A kristus egészen vagyón mind a két szín alát. [38b:] 20

K Mint hogy akristus azt mondotta. Ez az én testem. a kenyeret meg áldván. Ez az én vérem. abort meg áldván. tehát tsak a testnek kellene lenni a kenyér színe alát. és a vérnek a bor színe alát?

F A kristus teste az Eucharistiában élő, és lelkes test. 25
ugy az ő véreis, atest pedig ugy élő. ha lelke. és vére vagyón. avér is ugy élő ha együt vagyón alélekel. a testben ebből következik tehát, hogy a kristusnak teste, vére, és lelke. egy szers mind vagyón a kenyérnek és bornak színe alát. 30

¹⁰⁶ Consubstantialis [A középső s-t-ből javítva.]

Isten. <és> egy

¹⁰⁸ az üdvezítő <képében.> nevében.

¹⁰⁹ hierosoli <cath> cateches 5.

K [F-ből javítva.]

¹¹¹ sess. 13. <Cap 3.> can. 3.

K Miért monddod hogy a kristusnak Istensége minde-
nik szin alatt vagy?

Conc. ephes.

F Mert a kristusnak teste, vére, és lelke. nem lehet az
Istenség nélkül. és attól el válhatatlanok.

5 K Mikor a kenyeret két felé szegik. akristus testét két
felé oszttyaké akkor?

Conc. trid sess. 13
Can. 3.

F Nem mert akkor csak a szenttséget oszttyák két felé.
tudni illik. csak azt a mit a szem láthat. de a kristus teste
meg marad egészen. mindenik darabotkában.

10 K Egy kis osttya alatt. anyi vagyoné mint a nagy darab
alatt?

Conc. trid sess.
13. can. 3

F A leg kisebb osttya. vagy annak leg kisebb része. a
kristust úgy egészen magában foglalja, valamint a leg
nagyob osttya [39:a]

5 Articulus.

A Szenttséges Eucharistianak imádásáról.

15 K Szabadé akristust imádni az Eucharistiában?

s. Ambr. lib 3. de
spirít sancto cap
12.¹¹² s. Aug. in
ps. 98. Hebr. 1. 6.
s. Chrys. lib 6. de
sacerdo. cap 4.

F Nem csak szabad: de nagy véték volna abban nem
imádni mivel akristust mindenüt kel imádni. aprotestán-
sok okoskodása. kik azt mondgyák hogy a szent írásban
nintsen hogy a kristust az Eucháristiában kellene imádni.

20 méltó a szánakodásra, mert mivel hogy ő őt jelen vagy
már imádnunk kel. erre nem kellett új parantsolatot
adni. ezt magok is meg vallyák akálvenisták., a luthera-
nusok ellen való írásokban., a mint eki tettik a theodo-
rus Beza könyviből. amelyet irt. az ur vatsorájáról. egy
25 lutheranus ellen.

K A szenttséget. vagy a külső jelt.kellé¹¹³ imádni.?

F Nem a szenttséget imádgják. hanem akristust el
rejtve a szenttségben., mikor a kristus eföldön volt. nem
köntösét. hanem magát imádták.

¹¹² cap 12. [2-3-ből javítva.]

¹¹³ kellé [é-o-ból javítva.]

K szabadé atemplomban el zárva tartani az Eucharisti-
át?

Tertul. ad suam
Conjugem. lib 2.
Cap 5. s. Cypr lib
de lapsis.

F Igen is. mert ez a szokás az Apostoloktól maradt,
és az egész világon lévő Anyaszent egyház mindenkor
követte és követi. tsak az eretnekek nem követik. 5

K Mi okra valo nézve tarttyák?

F 1. Hogy minden orában lehesen abetegeknek [39b:]
utra valo lelki eledelt adni. mivel emindenkor meg volt
az Anyaszent egy házban.. 2 hogy az a vigasztalások
lehesen ahiveknek., hogy a templomban menván, imád-
gyák. ötet. 10

s. Justin. apolog.
2. s. Hier. lib 4.
ad rusti.

K Miért tészik ki bizonyos napokon a szent sacramen-
tumot?

F 1. Hogy azal. buzgoságra inditván ahiveket, el me-
nyenek imádni akristust. 2. Azt a közönségesen valo¹⁵
szükségekben. nyomoruságokban tselekeszik. azért.
hogy az Istennek ajánlyák. hozájok valo szeretetének
zálogját, ugy hogy az ő szerelmes szent Fiára tekintvén.
nékünk érette meg irgalmazon

K Miért hordozák aprocessioban a szent sacramentu-
mot? 20

F 1. Azért, hogy a menyiben lehet., azal ő néki nagyob
ditsőséget és tiszteletet adgyunk.. 2.. azért. hogy¹¹⁴ az
által. helyre hozhasuk azokat a rendeletlenségeket, a
melyekkel. minden nap meg bántodik sok féle képen. 3. 25
azért. hogy a kristus meg áldgya jelen valo létivel. ahelye-
ket ahol el mégyen.

¹¹⁴ hogy <azto> az által. [Törlés a sor elején.]

6 Articulus
Az Eucharistiának hasznairol.

K Miért rendelte akristus az Eucharistiát?

F 1 Azért. hogy nekünk adgya hozánk valo nagy **[40a:]** szeretetének Zálogját, 2. hogy a nekünk lelki eledelül legyen.. és mi bennünk tsudálatos hasznot tselekedgyék.

⁵ K Az Eucharistia mitsoda hasznot mivel mi bennünk?

F Ött főképen valokot. 1. meg egyesit minket akristusal., ugy anyira hogy ő mi bennünk lakozik. és mi öbenne, az ő bennünk valo lakása tselekeszi; hogy mi ugy szolván. egy testé és leleké leszünk akristusal. ő szent ¹⁰ testében, és ¹¹⁵ lelkében valo részesülésünk által.

2. A hiveket egymásal. meg egyezetteti. ugy annyira. hogy tsak egy szivüeknek, és egy lelküeknek kel lenni akristusal valo egyeségek által.

3 Meg tarttya, neveli, és erősitti mi bennünk a lelki ¹⁵ életnek kegyelmét. mellyet vettünk. a keresztségben. és a több szenttségekben.

4. Meg gyengitti, és kisebiti aroszra valo hajlandoságinkot., és a rosz kívánságoknak buzgoságát. és erőt ad nekünk hogy elő mehesünk a keresztyéni jó erkölcsökben. ²⁰

5 Nekünk a Zálogja az üdveségnek. és aditsőséges fel támadásnak, A ki eszi az én testemet és iszsa véretem mondá akristus, annak örök élete vagyon. és **[40b:]** azt fel támasztom az utolso napon.

²⁵ K Az Eucharistia egyaránt mivelie mind azokat a hasznokot kik azt veszik?

F Mindenekben ezeket a hasznokot miveli. akik azt méltán veszik. de ellenkezöt mivel azokban, kik azt. méltatlanul veszik.

³⁰ K Mikor veszik méltatlanul az Eucharistiát?

¹¹⁵ és <vérében> lelkében

joan. 6. s. Cyril.
Hieroso. catech.
Myst. 5. s. Cyril
Alex lib 4. in s.
joan.

1 Cor. 10. 17. s.
Aug. tract 26. in
s. joan.

s. Cyril Alex. lib
4. in s. joan

joan. 6. 55.

F Mikor ahoz. nem azal. a készüllettel járulnak. a melyet akristus kíván mi töllünk.

K Azok kik a szent Eucharistiát méltatlanul veszik. a kristus testét vesziké ugy mint mások.?

F Igen is mivel, a kristusnak az Eucharistiában valo létele. nem füg annak hitétől a ki Communicál., azok pediglen kik olyan vak merök hogy méltatlanul. Communicálnak., A¹¹⁶ *magok itéleteket eszik és iszák. meg nem választván az ur testét.* mondgya szent pál., a kinek ezen mondásából¹¹⁷ bizonyosan ki tettzik a kristus jelen valo létele az Eucharistiában, az is hogy abban valóságal. eszik az ő testét.

1 Cor. 11. 29.

10

K Mitsoda állapotokot okoz a méltatlanul valo Communio a lélekben.?

F Az Istennek¹¹⁸ el hagyását, aléleknek vakságát.¹¹⁹ 15
a szívnek meg keményedését., a veszekedő elmét. **[41a:]**
újóval, és az igassággal valo ellenkezést, minden féle vétket. a penitentzia tartatlanságot., és az örök kárhozatot. mivel semi ugy meg nem boszonttya az Istent.¹²⁰
mint az ő testének. és vérinek. szenttség töresel valo meg
szeplosítése. És szent Pál azt mondgya. hogy az Isten meg bünteti némelykor. a méltatlanul valo gyonást testi betegségkel, és a hirtelen valo halálal. *Az okáért ti közte-tek sok betegek. és erőtlenek vannak. és alusznak sokan.*

s Cypr. lib de lapsis. s. Aug. tract. 26. in s. joan.

1 Cor. 11. 30.

¹¹⁶ A [A a-ból javítva.]
mondásából [l-n-ből javítva.]

¹¹⁸ Istennek [te-n-ből javítva.]

¹¹⁹ vakságát. [k-g-ből javítva.]

¹²⁰ az Istent. <mint> mint [Törlés a sor végén.]

7 Articulus.
A Communiohoz valo készületről

K Mitsoda készülettel kel venni az Eucharistiát?

F két féle készület vagon. némely alelket tekénti. a többi a testet

K Miben áll. a lelki készület?

- ⁵ F Hogy alélek tiszta legyen; tudni illik, hogy meg tartotta légyen. akereszttségnek ártatlanságát, vagy hogy azt helyre hozta a penitentzia tartásal., ezt is jelenti az Evangyéliumban a menyegzői ruha, a mely szükséges azoknak., kik reszesülni akarnak a menyegzői vendég-
¹⁰ ségben, a melyet tsinált a király az ő Fiának. **[41b:]**

Matth. 22 12. s. just. Apol 2. s. chrys. hom 3. in epist. ad Ephes. s. Ambr. lib 6. in s. luc. s. Aug tract 26. in s. joan. serm. 251. de peniten. Epist 118. ad janu.

K Midön halálos vétekben vagon valaki mit kel annak tselekedni minek előtte Kommunikályon?

F A penitentzia szenttségéhez kel járulni.

- K Elegendő készületé az, a Communiora midön halá-
¹⁵ los vétekben vagon valaki, ha először apenitentzia tartásnak szenttségéhez járul?

- F A bizonyos hogy ha magunkal azt el hitethettyük hogy igazán valo töredelmeségel kértük az Istent apenitentziának szenttségiben. akkor bizodalomal lehet Com-
²⁰ munalni, de ez iránt sokan meg tsallyák magokat. és sokan szenttség törésben esnek. gondolván azt hogy az Istenhez meg történek, mert meg gyontanak., noha még a vétekben maradnak az Isten szemei előtt. hogy pedíglen ezt el lehesen kerülni. 1. okos és bölts gyontato atyát kel
²⁵ keresni, és annak oktatása alá adni magát., nem sietvén a Communioval. 2. jól meg kel tanulni azt, a mi a penitentzia tartásnak szenttségét illeti, és azt kel követni.

K Miképen kel a Communiohoz járulni?

F Élő hittel. erős reménségel, buzgo szeretettel., nagy

alázatosággal, háláado szível, erős ki-[42a:]vánsággal. hogy meg egyesüljön a kristusal.

s Aug. tract. 25 in s.¹²¹ joan. et in ps. 33.

K Mitsoda testi készüléttel kel járulni a Communiohoz?

F Ehomra kel lenni, ugy mint éjféltől fogvást semmit nem kel enni vagy inya, tsak egy tsep vizet is el nyelni. hanem abeteg a kinek lelki uti eledelt adnak. szükségben Communicálhat étel után.

K Mint hogy akristus az Eucharistiát étel után rendelé, miért nem lehet étel után Communicálni?

F Az előtt némely Anyaszent egy házban nagy tsötörtökön estve étel után Communicáltak, de tsak azon a napon; de már az Anyaszent egy ház az iránt régen meg változtatta szokását., mivel az éhomra valo Communio meg az Apostolok rendelése., ez is volt mindenkor az Anyaszent egy háznak szokása, engedelmeséggel is kel követni ezt a szokást.

Tertul. lib 2. ad Conjugem Cap 5. s. Cypr. epist 63. s. Chrys hom. 27. in 1. Cor. s. Aug. epist. 18. ad janu. Conc. Cartha can. 29.

K Vagyoné még más külső és testi készülék a jó Communiohoz?

F A Communiora nagy tsendeséggel és tisztelettel kel járulni. ahoz igen jó készülni böjtöléssel, és aházások amagokot valo meg türköztetéssel. de annak egy aránsu akaratból kel lenni. [42b:]

20 1 Cor 7.. s. Hier. epist 50.

8 Articulus.

A gyakorta valo Communiorol.

K Hasznos és jó dologé gyakorta Communicálni?

F Nem lehet semmi jobb se hasznosab, tsak érdemesen legyen.

K Kellé jovallani ahiveknek. a gyakorta valo Communio?

F Lehet azt jovallani mind azoknak. kik jó életet élnek.

¹²¹ s. joan. [s. p-ből javítva.]

s. Cyril d'alexand.
lib 3. in s. joan.

ez az Anyaszent egy ház kívánsága, atöbbinek pedig azt kel jovallani hogy penitentziát tarttsanak. hogy azután gyakran Communicálhasanak

K Mitsoda állapotban kel lenni hogy gyakorta lehesen
5 Communicálni?

F szükséges hogy tiszta lelki üsmérettel legyenek. minden féle halálos vétectől mentek legyenek. söt még a botsánando vétkeknek ellene kel mondani, és nagy kívánságal kell ohajtani a kristusal. táplálni magokot

10 K Miért mondád hogy még a botsánando vétkeknek is ellene kel mondani?

s Basil lib 1. de
bapt Cap 3 s.
Chrys. hom 83. in
s. ¹²² matth.

F Azért mert alankadság a melyel ez iránt vannak. meg gátollya ahaszonal valo Communiot, és nem hogy kegyelmet nyernének a Communio által, de azt is el vesztik a mely volt. [43a:]

15 a mely volt. [43a:]

K Azok akik a mulattságban., a tunyaságban. és a játékban töltik élettyeket, és a kik a világi szokás szerént élnek, kellé ezeknek gyakorta Communicálni?

s. Chrys. serm 7
in s. matth. s.
franc. ¹²³ sales
epist. 18. lib 2.

20 F Mind ezek vétkes életet élvén Isten előtt. és ellenkezőt az Évangéliumal., azért ezeknek nem kel Communicálni adíg még meg nem jobbittyák életeket

K Az olyanok kik gyarłoságbol gyakorta botsánando vétekben esnek. noha abbol kívánnanak meg térni Communicállyanaké gyakorta.?

s. Aug. epist ¹²⁴
118 ad janu

25 F Igen is, mert a Communio nagy orvoság a gyarłoság meg gyógyítására

K Az ilyen személyek jól tselekednéneké hogy ha némelykor el vonnák magokot alázatoságbol. a Communiotól?

s. Aug epist 118
ad janua

30 F Igen is tsak sokára ne halaszák. és azon okért hogy a penitentzia tartás által., még a szentebül valo Communiohoz készülhesenek, mivel tunyaságbol. és az alázato-

¹²² in s. <joan> matth.

¹²³ s. franc. <sa> sales [Törlés tollhiba miatt a sor végén.]

¹²⁴ epist <a> 118 ad janu

ságnak színe alatt attól el vonni magát. a nyomoruság volna.

K Mit kell tselekedni mikor a Communionot el rekesztetik valaki?

F Munkálodni kell a penitencia tartásban. és magára ⁵ nagyon kell vigyázni, hogy érdemessé tehesse magát a Communionra [43b:]

9 Articulus

Az egy szin alatt való Communionról

K Szükségese mind akét. szin alatt való Communiono.

F. A papok mikor misét mondanak, tartoznak mind a két szin alatt Communicálni., de ezen kívül az Anyaszent egyháznak mostani szokása szerént csak az egy szin¹²⁵ alatt Communicálnak. mind azon által ez a szokás nem közönséges. mivel bizonyos napokon és innepeken. nem csak apapoknak. hanem még másoknak is lehet akét szin alatt Communicálni., romában mikor apápa Cere¹⁵ monialis Misét mond., az óltárnál szolgáló diaconusok mind akét szin alatt Communicálnak talám még másut is lehet ez a szokás.

K Az előtt mitsoda szokása volt ez iránt az Anyaszent egy háznak.?

²⁰ S. Leo. serm 4. de quadra

F szabad volt ahiveknek mind akét szin alatt Communicálni, vagy is csak az egy szin alatt..

K Az Anyaszent egy ház parantsoltaé valaha a hiveknek, hogy mind a két szin alatt Communicállyanak.?

F Az Anyaszent egyház azt soha sem parantsolta. hogy ²⁵ közönségesen mind akét szin alatt Communicállyanak. az egész világon lévő Anyaszent egy házban., sok olyan [44a:]féle alkalmatoság is a melyekben csak egy szin alatt Communicáltanak.,

¹²⁵ egy szin [Íráshiba *szin* helyett.] alatt Communicálnak.

s. Cypr.¹²⁶ epist
63. s Aug. epist
107. s cypr de
lapis.

Evagrius lib 4. de
hist Eccles Cap
36.

Tertul. lib 2. ad
Conjugem cap 5.
s Cypr de lapis.

Euseb histo Eccles
lib 6. cap 44.
paulinus de vita
s. Ambr.

Cardi Bona lib. 1.
de liturg Cap 15.
num. 5

Cone in trullo
Can 51

1 Az előtt akis gyermekeket adig is meg Communicáltatták még minek előtte az okoságnak idejét el érték volna., de akor tsak a bornak szine alat Communicáltatták

5 2 Némely Anyaszent egy házakban., tsak a kenyérnek szine alat Kommunikáltatták az olyan gyermekeket akik már az okoságnak idejéhez közelgettek

3 Az előtt a¹²⁷ hivek el vitték a magok házokhoz az ur testét, hogy szükségben Communicalhasanak., főképen midön üldöztetésekben valának, abór szine alat pedig akristus vérit soha meg nem engedték nekik el vinni.

10 4. Az Apostoloktól maradván ez a szokás hogy a betegeknek vigyék az Eucháristiát., emindenkor meg is volt az Anyaszent egy házban., de a betegek számára tsak a kenyérnek szine alat tartották meg az Eucharistiát

15 5 Az előtt noha bizonyos napokon misét nem mondottak. is. de Communicaltanak. azokon a napokon., de tsak a kenyérnek szine alat., a melyet annak előtte valo napon szentelték vala meg. mivel. [44b:] soha más naprá nem tartották a kristus vérit abor szine alat, tartván mindenkor valamely rendeletlenségtől.

Még mostanában is meg tarttyák ezt a régi¹²⁸ szokást nagy pénteken. a mely napon a papok tsak akenyérnek szine alat Communicálnak, a melyet az előt valo napon szentelték volt meg, a régi időkben azon a napon még a nép is Communicált. akenyérnek szine alat, a görög Anyaszent egy házban ezt most is követik a böjti napokon nagy böjtbten. amelyeken noha misét nem mondanak is, de Communicalnak: vasár. napokon meg szenteltet

20
25
30 kenyérel.

K Az Anyaszent egyház nem tartotta tehát soha is a

¹²⁶ s. Cypr. <p> epist

¹²⁷ a hivek [a előtt felhúzott szárú betűt, valószínűleg h-t kezdett.]

¹²⁸ régi [Beszúrás.]

két szin alatt való Communiót akristus parantsolattyának?

I A papoknak mikor misét mondanak akét szin alatt való Communiót az Anyaszent egy ház a kristus parantsolattyának tartotta., de ezen¹²⁹ kívül az Anyaszent egy ház úgy tekintette. és tekénti ezt a szokást, mint a mely néha meg változtathatik, Még a protestansok is ketelenek ezt így tartani. mivel az ő disciplinájok meg enged¹³⁰ azoknak kik a bort [45a:] nem szenvedhetik hogy ne igyanak apohárból,¹³¹ luther de Captivitate. babilonica¹⁰ ismételt könyvében meg valya hogy olyan parantsolat nintsen. mely kényszerittsen akét szin alatt való Communiót

Conc. trid. sess 21
Cap. 1. Cap. 12.
5 art. 7.

K A kristus az pohárt adván az Apostolinak nem mondottaé hogy igyatok ebből mindnyájan?¹⁵

I A kristusnak ezek a szavai az Apostolokot illették. akik is mindnyájan ittak abból. ^{Matth. 13 23}

K Az Anyaszent egy ház miért tarttya a disciplinához tartozando résznek akét, vagy az egy szin alatt való Communiót?²⁰

I Azért mert tudgya hogy akristus egészen vagyon mindenek szin alatt, és hogy anyit vesznek egy szin alatt., valamint kettő alatt. ezt már meg mutattuk ide fellyeb, ez alatt való hite és szokása az Anyaszent egyháznak a szent háznak vagyon építve. mivel szent pál azt mondgya, *hogy valaki ejendi akenyeret, vagy ijandgya az urnak pohárát méltatlannul., vétkezik az urnak teste. és vére ellen (vigyázzon a szora) vagy ijandgya* ^{25 1 Cor 11 27.}

K De szent Pál nem mondgyaé hogy ki ki próbállya meg magút, és úgy egyék abból akenyérből, és úgy igyék abból apohárból? [45b:]³⁰

I való hogy szent Pál azt mondgya, mert az ő idejében

¹²⁹ ezen [azonból javítva.]
¹³⁰ enged [x d-ből javítva.]
¹³¹ apohárból, [l n-ből javítva.]

1 Cor 11. 27.

a két szín alatt való Communio szokásban volt de azt nem mondgya, hogy az ilyen Communio szükséges volna sött még más képpen érti, a mint ide fellyeb meg láttuk

K A kristus nem mondgyaé, hogy *ha nem eszitek az Ember Fiának testét, és nem iszátok az ő vérét, nem lészen örök élet ti bennetek*

joan. 6. 58. 59.

F Igen is, de azt is mondgya, *aki. ebből a kenyérből eszik. öröké éll, a ki engemet eszen, éll én általam.* az egy szín alatt való Communioban ugy veszik tehát az ő vérit.

¹⁰ valamint az ő testét. mivel egészen vagyon mind akét szín alatt., ezt már meg mutattuk ide fellyeb.

K Mint hogy az előtt szabad volt a két szín alatt való Communio miért most meg nem engedi az Anyaszent egy ház?

¹⁵ F Az egy szín alatt való Communio már szokásban vétetet volt mikor az Anyaszent egyház decretumot tsinált az egy szín alatt való Communiolorol 2. Az eretnekek kénszerítették az Anyaszent egy házat ezen decretum tsinálására. akarván ellene állani ez iránt való tévelygéseknek. 3. az [46a:] Anyaszent egy ház. nem tartana ellent akét szín alatt való Communioban., ha nem látna¹³² abban sok rendeletlenséget

Magyarázat

A pohárt tsak lassanként hagyák el. az Anyaszent egy ház parantsolattya nélkül. a mi pedig okot ada erre, nem egyéb. hanem. 1. hogy a betegeket rend szerént tsak az egy szín alatt Communicáltatták. 2. a bornak szüksége miat némely helyeken. 3 mert sokan valának olyanok kik abort utálták. és a szagát sem szenvedhették. 4. sok olyan tiszteletlenségek történtenek., hogy a kristus vére a földre öntödöt. hogy ezt el kerülhesék, lassanként az egy szín alatt való Communio szokásban vétetödék. közönségesen

Card. Bona lib 2.
de lyturg. Cap 19.

³⁰ Ebben az állapotban vala tehát a tizen kettödik saecu-

¹³² látna [a-ó-ból vagy á-ból javítva.]

lumban ez a szokás. az Anyaszent egy háznak minden decretuma nélkül. valamint szent thamas mondgya

A hívek abban ahitelben lévén hogy akét, vagy az egy szin alatt valo Communio egy volna. két száz esztendeig az egy szin alatt valo Communioval meg maradának, de azon időben Husz János tseh or-[46b:]szágban. ez ellen fel támadván. tanítani kezdé hogy a pohár tellyeséggel szükséges volna., A Constantiai gyűlés 1414. ellene állá ennek atanitásnak, és mindeneket jól meg vizsgálván. parantsolá hogy az akori bé vett szokást meg kellene tartani az egy szin alatt valo Communio iránt. A Tridentinumi gyűlés követé. a Constantiainak böltsen tsinált decretumát., de mind azon által a Pápa bölts itéletire hagyá, hogy meg engedhese. a pohárt bizonyos helyeken: és bizonyos személyeknek az Anyaszent egy ház¹³³ használáért erre valo nézve némely helyeken német országban a pohárt meg engedék, de olyan formában, hogy vallást tennének a Communioban. hogy hiszik az egy szin alatt annyit venni valamint akét szin alatt, de mint hogy azt jól meg nem tarták. azután helyesnek itélék, tellyeséggel meg tartani a Constantiai gyűlésnek decretumát.

10 Articulus.

A Communionak szükséges voltáról.

K Szükségese az üdveségre. a szent Eucharistia?

Igen is. ekitettzik, akristus szavaiból.. *Bizony Bizony mondom néktek. hanem eszitek az ember [47a:] Fiának testét és nem iszjátok az ő vérit. nem lészen élet benne-*

ioan. 6.

25

¹³³ egy ház <hús> használért.

K A kristusnak ezek a szavai tekintiké közönségesen minden embereket sött még a gyermekeket is.?

s. Aug. epist 106.
ad paulinum.

F Ezek a szók tekintik minden embereket, lelki értelemel¹³⁴ a gyermekeket is.

5

Magyarázat.

Lelki értelme ezeknek aszoknak a, hogy ha mi meg nem egyesülünk. és testesülünk akristusal. részünk nem lesz az üdvességben.. ezt a kegyelmet akereszttségben veszük. akereszttség¹³⁵ pedig szükséges még a gyermekeknek is,

s. Aug. epist 106
ad paulinum

10

Betü szerént valo értelme ezeknek a szoknak a. hogy ha mi a szent Eucharistiában nem veszük akristus testét és vérét, nem lészen élet mi bennünk. ezek a szók pedig ezen értelem szerént tsak azokat illetik, kik már meg haladták agyermekségnek idejét. mert. 1. az Anyaszent egy ház anyi saeculumtól fogvást. eképen értette. 2 tsak azokat tekintik, kik azt az időt el érvén. hogy ehez a szent eledelhez járulhassanak., arol különbözest tudgyának tenni., a mely tsak azoktól lehet meg. kik az okoságnak idejét el érik.

s. Thom pars 3.
quaest 73 art. 3.
Conc Trid. sess 21
Cap 4.

20

K Leheté fel adni a Communionot a gyermekeknek.?
[47b:]

F Az előtt az Anyaszent egy ház meg engedte de már nem szokás a nap nyugoti Anyaszent egy házban.

25

K Mitsoda idős korában kel meg engedni a gyermekeknek a Communionot?

F Akor mikor már jól tudgya ahit ágazatit,¹³⁶ mikor magát meg próbálhattya. és meg különböztetheti a kristus vérit és testit aközönséges kenyértől

30

K Hogy ha el vesztette a kereszttségnek ártatlanságát leheté ötet Kommunikáltatni?

¹³⁴ értelemel [t-r-ből javítva.]

¹³⁵ akereszttség(ben) pedig

¹³⁶ ágazatit, [Szóvégi t-k-ből javítva.]

¶ Addig ne Communicályon valamég azt helyre nem hozza a penitentzia tartásal, igen kel tehát a gyontato Atyáknak ezekre vigyázni.

VI Rész A Penitentia tartásnak Szenttségéről

Első Articulus A penitentia tartásnak szükséges voltáról

K Mitsoda a penitentzia tartás.?

¶ A penitentiát úgy is lehet tekinteni, vagy úgy mint jó erkölcsöt, vagy úgy mint szenttséget, a penitentzia tartásnak jó erkölce a mikor meg szánnyuk bányuk vétkeinket, és magunkban fel teszük, hogy többé azt nem tselekeszük, sőt még azt meg büntettyük [48a:]

5 s. Aug epist 54 ad macedonium in ps. 37.

A penitentzia tartásnak szenttsége olyan szenttség, a melyet a kristus rendelte, hogy meg botsása akereztség után tett vétkeket.

10 Conc trid. sess 14. Cap 1.

K Mitsoda külömbség vagyon a penitentzia tartásnak szenttsége, és a penitentzia tartásnak jó erköltse között?

¶ A penitentzia tartásnak jó erkölce¹³⁷ szükséges volt mindenkor, és minden féle vétékért. de a penitentzia tartásnak szenttsége, tsak a kristustól fogvást kezdődöt. és rendeltetet

Conc trid. sess 14 Cap 1.

¶ A penitentzia tartásnak szenttségihez értődik a vétkeknek meg gyonása., a penitentzia tartásnak jó erkölcsi-²⁰ hoz a nem értődik.

K Miért mondád hogy a penitentzia tartásnak jó erkölce mindenkor szükséges volt minden féle vétékért.?

¶ Mert mindenkor szükséges volt az Isten kegyelmében vizáí térni. a vétket meg utálni., meg bänni, annak

5 Aug hom 27. epist. 108. ad cleucian.

erkölce [Ékezhiba.]

el hagyásáról fogadást tenni, és azt meg büntetni. ugyan ezt is nevezik penitencia tartásnak

K Mikor kel penitenciát tartani?

Ecll. 5. 8. 5 F Mindgyarást a vétek után., azt nem halasztván más naprá; azok kik a betegségre. vagy az öregségnek idejére halaszttyák a penitencia tartást. és azonban [48b:] a vétekben esnek. és a gyönyörűségekben élnek. azok igazan vakok és esztelenek, 1. mert azt nem tudhattyák ha el ériké az öregségnek¹³⁸ idejét. mert meg halhatnak
Matth 24 Mark. 13. luk 12 10 hirtelen valo halálal. abetegség pedig olyan állapotban teheti hogy semmiről nem gondolkodhatnak., tsak nem minden embert meg lóp a halál, ezt a kristus előre meg mondotta, és ez minden nap bé tellyesedik.

s. Aug. serm 393. 2 A mely penitenciát kezdenek abetegségben., rend
15 szerént nem a szivnek meg térése viszi arra hanem a félelem. tehát a rend szerént. mind elégtelen., mind nem igazán valo

prov. 1. 24. 20 3¹³⁹ A mint egy Istenel valo jádzás, mikor olyan időt halasztunk a meg térésre., a melyben már nem lehet vétkezni, az Isten is meg neveti az olyan bünöst halála oráján., aki életében övéle igy bánt.

25 4. A szent irásban. az Antiochus király példáján retteg- ni kellene. mind azoknak kik halálok orájára halogat- tyák meg téréseket. és penitencia tartásokat, Antiochus gonoszul élvén; az Istenre nem hajtot, a sidokot kegyetle- nül üldözte; azután betegségben esvén, és halálához kö- zelgetvén magában¹⁴⁰ [49a:] szálla, sok szép dolgokot téve fel magában hogy a meg gyógyulhatna., külső képen buzgoságal is könyörge az Istennek, a kitől, mond-
2¹⁴¹ Makab. 9 13. 30 gya az irás. nem kellették neki irgalmaságot várni. *orabat autem hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordi-*

¹³⁸ öregségnek [Első e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

¹³⁹ <MA> A mint

¹⁴⁰ magában [Ékezethiba.]

¹⁴¹ 2 [Beszúrás kissé magasabban a sorbeli betűknél.]

am Consecuturus az Isten hasonló fenyegetéssel fenyegeti mind azokat kik az utolsó órára hadgyák. meg téréseket

prov. 1. 5.

K Hogy ha ez így nagyon kettségben kellene esni haláluk oráján azoknak, akik meg nem tértenek?

I Nem, mert az Isten hasonló tsudát tehet érettek, valamicsodást tett ajó latoral., de ezel magoknak ne hizelkedgyenek. mert ez egyedül való példa aszent írásban.

K Mit kel tehát ez íránt tselekedni?

I Jó idején meg kel térni, és hogy ha hirtelenséggel való betegségben esnek. tarttsanak az Isten igazságától. és hagyjuk magokat az ő irgalmasága alá

s. Aug. epist 54.
ad Macedonium

2 Articulus.

Hogy miben ályon a penitentzia tartásnak szenttsége

K Miben áll a penitentzia tartásnak szenttsége?

I A töredelmeségben, a gyonásban, a penitentzia tartónak clég tételiben, és a pap absolutiojában [49b:]

Magyarázat

15

Az az, hogy aki vétekben eset kereszttsége után, azt meg bűnyya, 2. azt meg gyonya, 3. azért Istennek eleget kíványon tenni, 4. hogy a paptól azért. fel oldozást kérjen

K Honnan tudgyuk mi azt hogy a kristus rendelte volna a penitentzia tartásnak szenttségét?

I A szent írásból, és a traditioból tudgyuk, a szent írás azt mondgya, hogy akristus az Apostolinak adá. a menyországoknak koltsait. és hatalmat a meg kötözésre és a feloldozásra. a traditioból azt látgyuk hogy a penitentzia tartásnak szenttsége által követik azt a hatalmat apüspökök és a papok

25 s. Cypr. epist 54
ad cornel. pontif.

K szükséges volté mindenkor a penitentzia tartásnak szenttségéhez járulni abün bótánattyának vételére.?

I szükséges. mert akristustól fogvást a kereszttség

után tett halálos vétkek. a penitentzia tartásnak szentségiben bocsátattak meg.

K Az olyan keresztyén aki meg hal. a penitentzia tartás szentséginek fel vétele nélkül, el kárhozik tehát minden⁵ bizonyal. hogy ha valamely halálos vétket érez magában.?

Conc trid. sess 14.
Cap 4.

F Nem, mert szükségben, ha nagy buzgoságal., és [50a:] nagy töredelmeségel. kívánta volna fel venni a penitentzia tartásnak szentségét., olyan mint ha azt fel¹⁰ vette volna. valamint a keresztséget

K Honnét tudgyuk mi azt. hogy tekkéleteségel valo töredelmeség. a szentség fel vételének¹⁴² kívánságával együt. a bűnnek bocsánattyát meg nyeri szükségben.?

s Cypr epist 12.
Conc. 4. Carth¹⁴⁴
Can 79.

F Ezt mi atraditiobol tudgyuk. mivel e volt mindenkor¹⁵ az Anyaszent egy háznak tanítása, ettől is vagy on hogy ha valamely penitentzia tarto, a penitentzia tartásának ideje alatt absolutio¹⁴³ nélkül meg holt; az ollyannak üdvesége felől. mindenkor jó reménségben volt az Anyaszent egy ház.

Matth. 18. 22.
Conc trid. sess 14.
Can. 1.

²⁰ K Mikor kel a penitentzia tartásnak szentségéhez járulni.?

F Mindenkor mikor valamely vétkekben esnek. fő képen ha halálos vétkekben esnek.

²⁵ K szükségesé ahoz járulni midön tsak bocsánando vétkekben érzik magokat?

s Aug. serm. 48.
de diversis.

F Igen jó és hasznos akor is., de nem szükséges tellyeségel., mivel lehet más modal is bocsánatot nyerni, ugy mint a töredelmes szivel.. alamsnával. böjtöl.. és más jó tselekedetekel. [50b:]

¹⁴² fel vételének [k-n-ből? javítva:] kívánságával [szóvégi v megkezdettt hosszúszerű betűből javítva.]

¹⁴³ absolutio <t> nélkül

¹⁴⁴ Carth [A h vége és ami utána következett (ag?) le van vágva a papír szélén.]

3 Articulus. A Töredelmeségről

K Mire vigyázon leg elsöben is az olyan aki a penitencia tartásnak szenttségihez akar járulni?^{14 5}

F Valóságos töredelmeség kel lenni vétkeiért.

K Mitsoda atöredelmeség?

F Ez olyan keserüsége aléleknek, a melyel meg utálván avétket., fel tészí magában hogy többé azt nem tselekeszi.

⁵ Conc trid sess 14
Cap 4.

K Mit tészén ez a szó töredelmeség. Contritio.?

F Ez szó mint egy törést teszen. eszerent nevezik mert mint egy meg töri aszivet. és meg lágyittya. annak keménységít.

¹⁰

K Mitsodásnak kel lenni atöredelmeségnek hogy igazán valo lehesen.?

F Annak belsönek, természet felet valonak, mindennél nagyobnak. és közönségesnek kel lenni.

A töredelmeségnek belsönek kel lenni., az az hogy a szívnek belsö részében kel azt érezni, és nem tsak szájal. kel tenni a töredelmeségnek tselekedetit mivel a szívböl ered avétek, ugyan a szivet is kel meg törni., mert a szívböl kel származni a meg térésnek.

¹⁵

s Cypr. de lapsis.

A töredelmeségnek természet felet valonak kel lenni. ²⁰
[51a:] az,az. hogy a hit, és a szent Lélek indittsa azt fel. és nem a természet szerént valo indulatok. példának okiért. olyan ember aki avétket sirattya, tartván agyaláztol. és az emberek előtt valo büntetéstöl. az olyannak tsak természet szerént valo keserüsége vagyon, egy olyan ember pediglen a ki bányya vétkeit. mert azokért az Isten kedviböl ki eset. meny országból ki rekesztetik. és kárhözöt érdemel., az olyannak természet felet valo keserüsége vagyon

Conc trid. sess 14
Cap 3.

²⁵

A keserüségnek midennél nagyobnak kel lenni., az az, hogy minden féle keserüséget felyül haladgyon. mivel a

³⁰ s Cypr. de lapsis.

¹⁴ járulni? [u ú-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

s. Thom. in 4.,
dist. 17.¹⁴⁶ q 2.
art 3.

mely jót a vétek vesztet el velünk, nagyob minden féle jóknál, és anyomoruság.melyben a vétek ejt., nagyob minden nyomoruságoknál, szükséges tehát, hogy a keserűség is melyet érzünk, azon nyomoruságért, nagyob⁵ légyen minden keserűségeknel, de nem szükséges hogy a keserűség érzékenységgel légyen. mivel nem az érzékenységből kel azt meg vizgálni. vagy arol ítéletet tenni, hanem abbol; mikor azt inkább bánnyuk hogy az Istent meg bántottuk., mint ha el veszítettük volna mind azt valami¹⁰ előttünk leg kedveseb. evilágon., és hogy készebbek volnánk mindent inkább el hagyni. még életünket is. hogy sem az Istent meg bántani. valamint ezt a kristus parantsolya. **[51b:]**

Matth. 10. 37. 16.
25.

Végtire a töredelmeségnek közönségesnek is kel leni,¹⁵ az az, hogy közönségesen az egész vétkeket meg kel száni, és báni, ki nem hagyván tsak egyet is, mert ha még valamely vétekhez, vagy személyhez ragaszkodással volnánk ugy az Istenhez meg nem térnék egészen, és ilyen formában akarattal maradnánk meg avétekben

rom. 8. 26. Conc
trid. sess 14
Cap 4.

²⁰ K kitsoda olttya mi belénk atöredelmeséget?

F A szent Lélek. öutáltattya meg velünk a vétket, és szereteti velünk a jó erkölcsöt, öis keseregett minket Isten előtt vétkeinkért. ezt hiják. töredelmeségnek.

²⁵ K Mit kel tselekedni hogy igazán valo töredelmeséggel legyünk avétekért.?

ps. 50

F könyörögni kel azért az Istennek. valamint Dávid. a nem jöhet mi töllünk. és az, a szent Lélek ajándékja.

¹⁴⁶ 17. <q> q 2. [Tollhiba.]

4 Articulus

A Tekélleteségel valo töredelmeségröl.

K Vagyoné egy néhány féle töredelmeség?

F két féle vagyon., az egyike. tekélletes. amelyet nevezik Contritionak. a másika nem tekélletes. a melyet a theologusok atritionak nevezik

A tekélletes töredelmeség a véteknek meg száná-⁵
[52a:]sa, és bánása, a melyet atekélletes szeretet indította bennünk.

Az atritio pediglen olyan meg szánása és bánása avéteknek, a melyet rend szerént a büntetésnek félelme okoz mi bennünk. és noha a szent Lélek ne lakozék is még¹⁰ a szivben. de azt fel gerjeszti, és a jóra viszi.

A tekélletes töredelmeség meg békélteti Istenel az embert. minek előtte még a penitentzia tartásnak szentségéhez járult volna. a kívánságért a melyben¹⁴⁷ vagyon ahoz járulni.¹⁵

Hogy ha a keserőség amelyet az atritio¹⁴⁸ okoz bennünk., elegendő olyan valóságos¹⁴⁹ akarattal. hogy többé nem akarunk vétkezni. és a bocsánatért valo reménységgel. olyan formában. nem hogy az atritio vétkesebbé tenné az embert., de még arra készíti. hogy az Isten kegyelmét²⁰ vegye. a penitentzia tartásnak szentségiben.

K. Az atritio. csak magától. viheti abünöst a meg igazulásra. a penitentzia tartásnak szentség nélkül.

F Nem. mert az atritio. csak készíti arra abünöst. hogy a meg igazulásnak kegyelmét vehesse a peniten-²⁵ [52b:]tizia tartásnak szentségiben. Conc trid sess 14. Cap 4.

K A félelemtől származó keserőség elegendő abün bocsánat meg nyerésére ebben a szentségben?

¹⁴⁷ a mely⟨el⟩ ben

¹⁴⁸ atritio [Első *i-a*-ból javítva.]

¹⁴⁹ valóságos [*valóságos*ból javítva.]

F Elegendő hogy ha együtt vagyon a szánásal. és bánással; és hogy ha azokat az Isteni szeretet okozza, más képen nem elegendő, mert az Isten akkor bótsáttya meg a vétket mikor a sziv meg tért., a büntetéstől való félelem hogy ha magánosan vagyon., valo el kezdi a meg térést, de el nem végezi, hogy ha együtt nintsen az Isteni szeretettel. és az igaságal.

K Miért nem téritheti meg a szivet a büntetéstől való félelem hogy ha az Isteni szeretettel és az igaságnak szeretetivel együtt nintsen?

F Mert a sziv tsak akkor tért meg, mikor valójában meg utállya a vétket, a vétek meg utálására pedig szükséges az igaságnak szeretete., az olyan¹⁵⁰ aki tsak azért hagyta el avétket mert tart az örökké valo égéstől., nem avétektől tart. mondgya szent Agoston. hanem atüztől, mivel vétkeznek hanem tartana a büntetéstől. és így avétket mindenkor szereti. nem is az igaságnak szeretete tartoztattya meg avétektől, hanem a büntetésnek félelme, tehát az ollyannak szive. se meg nem tért. se meg nem változot.

[53a:]

K Miért mondod azt. hogy a büntetésnek félelme el kezdi a meg térést. és arra¹⁵³ készít.?

F Mert külső képen el hagyattya a véteknek tselekedét.,¹⁵⁴ és ezáltal. a meg térésre készít

Magyarázat

25 Ámbár a félelem egyedül meg ne változtassa is a szivet, mind azon által. meg tartoztattya a vétektől, ne hogy azért meg büntettesünk. és lassanként el is hagyattya velünk a véteknek szokását. el hagyatván pedig velünk

¹⁵⁰ az olyan <tsak> aki tsak

¹⁵¹ ad Anasta <sem.> serm.

¹⁵² Cap. <8.> 8. [Tollhiba.]

¹⁵³ arra <f> készít.?

¹⁵⁴ tselekedét., <tselekedetit.,> és ezáltal.

a vétkes szokást. el¹⁵⁵ is távoztattya tőlünk azt az akadályt., a mely meg nem engedte az Isteni szeretetnek. szívünkben való menetelét, ez így lévén. a szivet készíti a meg térésre, ugyan ezért is hasonlítottya szent Agoston a félelmet a töhöz, a mely maga után viszi a materiában a selymet, a melyel esze todozák a materiát. de mint hogy tö nélkül a selyem. a matériában nem mehet, úgy a szivet is az Isteni szeretet téríti meg. és teszi valóságos keresztényé., de rend szerént ez a szeretet. a büntetésnek félelme által mégyen a szívben.

s. Aug. tract. 9. in
1 epist s. joan

10

K Miért mondod azt. hogy csak az Isteni szeretet lehet kezdete a szív meg térésének? [53b:]

K Mert aszívnek meg térése nem egyéb. hanem egy olyan bünösnek meg változása, aki el hagyja a magában uralkodo vétket. és a teremtet állatokhoz való szeretetet.,¹⁵ hogy az Istenhez ragaszkodhasék. az Isteni szeretet nélkül pedig ez a változás meg nem lehet., mivel szent János azt mondgya. *hogy aki az Istent nem szereti. a halálban marad.* valamég tehát az Istent mindenek felet nem szeretik, addig mindenkor az első parantsolattya ellen vetenek az Istennek., és ilyen formában. mindenkor vétkes állapotban léznek.

1 joan. 3. 14. luk.
10. 27.

20

K A szívnek ez a változása. miért nem lehet meg az Isteni szeretet nélkül?

F Mert a szív nem ragaszkodhatik az Istenhez hanem²⁵ csak a szeretet által, valamint a teremtet állathoz. a szeretet által ragaszkodik. ez a két szó. szívbéli ragaszkodás, vagy szeretet. egyet téssen.

¹⁵⁵ el [és-ből javítva.] is távoztattya

5 Articulus

A jora valo fel tételekről. arosz szokásokrol. és a vétekre vivő alkalmatoságokrol.

Conc trid sess 14.
Cap 4: s. Aug.
hom 51

K Elégségesé meg bänni a meg tselekedet vétket?

F Nem, mert azt is fel kel tenni. hogy többé azt nem tselekeszik. [54a:]

K Miért szükséges ez a fel tétel.?

5 F Mert a nélkül a meg bánás. nem igazán valo: mivel nem mondhattuk hogy bánjuk azt a mit tselekedtünk hogy ha még azt tselekedni akarjuk

K Miről lehet azt meg üsmérni hogy igazán tettünk arról fogadást. hogy az Istent meg nem bánttuk.?

s. Aug hom. 41.

10 F Azt meg lehet üsmérni abból. 1. hogy ha életünket meg változtattuk. 2. hogy ha erőszakot veszünk magunkon rosz szokásinknak el hagyására 3 hogy ha el kerüljük avétekre vivő alkalmatoságokat.

K Mit értesz arosz szokásokon?

15 F Értem azokat a vétkeket, a melyekben könnyen esik valaki, és a melyekhez hozá szokot; ugy mint atisztátalansághoz, akáromkodáshoz, részegeskedeshez. és az ember szolláshoz,

K Mit kel tselekedni, hogy el lehesen hagyni ezeket arosz szokásokat?

F Nagy figyelmeteségel kell magunkra vigyázni, gyakorta kel imádkozni, és el kerülni a vétekre vivő alkalmatoságokat

25 K Tartozunké¹⁵⁶ el kerülni avétekre valo alkalmatoságokat? [54b:]

Eccli 3. 27.

F Igen is. más képen minden bizonyal. el vesztjük magunkot., *a ki aveszedelmet szereti el vész abban* mondgya a szent Lélek.

30 K Melyek rend szerént a vétekre vivő alkalmatoságok.?

¹⁵⁶ Tartozunké <m> el kerülni

F Azok két félek. némellyek kik önnön magokban a vétekre vivő alkalmatoságok. némellyek pediglen tsak anyiban avétekre vivő alkalmatoságok. a mennyiben azokal roszul élnek.

1. Az olyan képek melyek helytelen állapotokat¹⁵⁷ mutatnak. atisztátalanságról való könyvek, két féle személyeknek egy másal gyakorta való léte. a mód nélkül való játék. mind ezek magok avétekre vivő alkalmatoságok

2 Az olyan biro aki tudatlanságból, félelemből, vagy emberi tekintetből igasságot nem szolgáltatathat; az ilyen mind addig valamég hivatalyában marad; vétekre vivő alkalmatoságban vagyon., egy olyan ember, aki olyan helyre szokot járni, ahol hatsak valamiben is az Istent meg szokta bántani, az olyan vétekre vivő alkalmatoságban vagyon

Greg. hom 24.
in Evang. Conc
inter. Can 22

K Mit kel annak tselekedni a ki ezen két féle [55a:] vétekre vivő alkalmatoságokban találkozik?

F¹⁵⁸ El kel hagyni a vétekre vivő alkalmatoságot. akar mitsodás legyen a. mert a nélkül nem lehet igazán való töredelmeség.

K De ha annak el hagyásáért. valamely kárban esnének., vagy bestelenségekre lenne., olyankor el kellé hagyni a vétekre vivő alkalmatoságot?

F Akoron azt kel tselekedni a mit akristus mond. *Ha ate jobb szemed. és ate jobb kezed meg botrankoztat tégedet, vajd ki szemedet., és vagd el kezedet. mert jobb fél szemel. és fél kézel. a menyekben menni, mint sem agehenára¹⁵⁹ menni. két szemel. és két kézel.*

Matth. 5. 29

Az értelme ezeknek a szoknak. a. hogy ha valamely személy, vagy valamely dolog olyan drága, és szükséges volna is nekünk mint a jobb szemünk, vagy a jobb ke-

¹⁵⁷ állapotokat [to – beszúrás.]

¹⁵⁸ F [K-ból javítva.]

¹⁵⁹ agjehenára [A j betű utólagos beírás a g és e közé; nem Mikestől.]

zünk. de ha a vétetekre vezetnek bennünket. meg kel azok-
tol válni, ha el akarjuk kerülni akárhozatot

K De ha tellyeségel el nem lehet hagyni, se el kerülni
avétekre vivő alkalmatoságot, a mint etörténik azokal,
5 kik mások hatalma alat vannak, mit kel olyankor tsele-
kedni? [55b:]

F olyankor nagy eröt kel magunkon venni. nagy vigyá-
zásban kel élni. és félteni kel magunkot. gyakorta kel
imádkozni, és az alkalmatoságot el kel kerülni a menyi-
10 ben lehet, és valamely okos gyontato papnak a tanásán
kel járni.

6 Articulus

A gyonásrol., és annak szükséges voltárol.

K Mitsoda a gyonás?

F A penitentzia tartanak büneiröl valo vallás tétele,
amelyeket¹⁶⁰ meg vallya a pap elöt; hogy tolle peniten-
15 tziát, és büneiböl valo fel oldozást nyerhesen

K. szükségesé avéteknek meg gyonása?

F A kereszttség után tett halálos vétkeknek meg gyo-
nása szükséges, hogy ha botsánatot akarnak azokért
nyerni.

s Chrys. hom. 9.¹⁶¹ in epist. ad hebr. s. Hyeron. in cap 16. Matth s Aug, serm. 8. de verbis Domini.¹⁶² in ps. 66.

20 A mi pedig abotsánando vétkeket illeti. azokat jó. és
hasznos meg gyonni. de nem szükséges. mivel más mo-
dok által is. lehet azokért botsánatot nyerni.

¹⁶⁰ amelyeket [k-r-ből javítva.] meg vallya a pap(nak, h) elöt;

¹⁶¹ hom. 9. [A 9-es számjegy és alatta több betű alig olvasható, mert a kézirat bekötésekor a papírral együtt a szövegből is levágtak; később is többször előfordul, hogy nemcsak betűk, de szótagok is lemaradnak a margószövegből, l. pl. előbb, a 144. sz. jegyz. is és alább.]

¹⁶² Dñi.

K Honnan tudjuk mi, hogy szükséges ahalálos vétkek gyonása?

F Azt a szent Írásból, és a traditioból tudjuk.

A szent írásból, mivel a krisztus azt mondja az **[56a:]** Apostolinak. *Vegyétek aszent lelket, valakinek meg b⁵otsáttátok bűneiket, meg b⁵otsátatnak nékiek. akiknek meg tarttátok. meg tartatnak.* ezek azok meg bizonyították szükséges voltat a gyonásnak. mivel a papok meg nem tudhatták mitsoda vétket kel meg b⁵otsátani. vagy meg tartani, hogy ha nékik meg nem valják. ¹⁰

Joan 20 23

Conc trid sess. 14.
Cap 5

A tráditioból tudjuk azt, hogy a krisztus a fellyeb ^{*}mondot szók által ada hatalmat apüspököknek, és a papoknak., hogy meg b⁵otsásák; vagy meg tarttsák., a keresztség után tett vétkeket, erre való nézve az Anyaszent egy ház mindenkor kötelességnek tartotta agyonást. ¹⁵

ⁿ Chrys. lib 3. de sacerdo. Cap 5 s. Hyer. epist 1 ad Heliodorum s. Ambr. lib 1. de penitencia. C^{up}¹⁶³ s. Aug. lib 20. de Civ dei Cap 9. s. Greg. hom 26. in Evang.

7 Articulus

A Gyontato pap meg választásáról.

K Meg leheté minden féle papnak gyonni?

F Nem. mert nagy vigyázásal. kel agyontato papot meg választani., holot gyakorta azon áll az üdveség, minden nap láttyuk azt. hogy nagyob része a keresztyéneknek azért vész el. hogy nintsen olyan okos és értelmes ²⁰kalauzok akik nékik meg mutassa veszedelemben való léteket hizelkedés nélkül. **[56b:]**

K Nem leheté nyugodalomban alelkünk. üsmérete hogy ha jo szandékal véghez viszük mindazt, a mit a

¹⁶³ Cap [Utána lemaradt a számjegy.]

gyontato pap,¹⁶⁴ nem vizsgálván azt. hogy ha ő okosé,¹⁶⁵ és értelmes.?

Matth. 15 14.

F A kristus azt mondgya., *hogy mikor egy vak, más vakot vezet. mind a ketten averemben esnek.* ajó szándék meg nem ment az oda valo eséstől. ilyen formában tart-hatunk hogy agyontato papnak tudatlansága miat el veszünk. mind azon által ajó szándék a melyel az egy-ügyük követik valamely tudatlan papnak gyontatásá-ban valo oktatását., nem üsmervén tudosabat; az a jó¹⁰ szándék meg mentheti őket.

K A hiveknek nem kellé meg nyugodni a püspököknek értelmes voltokon, akik választtyák, és rendelik agyonta-to papokat?

F Azt minden nap láttyuk. hogy a püspökök meg tsalatkoznak a választásban. amidön valaki beteg. azal meg nem elégszik hogy olyan doktort hivason akinek a doktori süveget meg adták. hanem aleg tudosabbat igye-kezik választani., sokal drágábnak kel tartani a lelki gyógyulást atestinél, jaj is annak aki ez iránt valamely²⁰ hizelkedést keres magának [57a:]

K Mitsodásnak kel tehát lenni egy gyontato papnak.?

s Greg. pastoral.
pars I. Cap. 1.

F Tudosnak, értelmesnek, felebaráttját szeretőnek, és titkosnak kel lenni. tudni, és érteni kel néki az Anyaszent egy ház szabot rendeit. azután állandonak és okosnak.,²⁵ hogy azokat kövesse. és követesse, szerettesse, a mi atitkot illeti azt minden tudgya hogy mitsoda keményen kell. néki azt meg tartani.

Conc trid. pars.
2 sess. 73.

K Miképen lehet az ilyen gyontato papra szert tenni?
F Azt kérni kel az Istentől. és szorgalmatoságal keres-³⁰ ni. igazán valo meg téré szándékal.

K Mit kel tselekedni mikor ilyenre találtak?

F Hálákot kel adni azért Istennek., és annak¹⁶⁶ gond-
viselése és oktatása alá kel magunkot vetni.

¹⁶⁴ [Kimaradt a mondat állítmánya: mond, ajánl, rendel, oktat vagy hasonló jelentésű szó.]

¹⁶⁵ okosé, [Elírás.]

¹⁶⁶ annak <vis> gondviselése [Törlés a sor elején.]

8 Articulus.

A lélek üsméret meg vizsgálásáról. és agyonáshoz
valo készületről.

K Miképen kel a gyonáshoz készülni?

F szorgalmatoságal kel meg vizsgálunk a lelkünk
[57b:] üsméretit. az az. hogy figyelmeteségel tekenttsük
meg alelkünk állapottyát, hogy azt meg üsmértethesük a
gyontato papal. 5

K szükségesé ez a meg vizsgálás?

F Ez olyan szükséges. hogy ha egy halalos vétket el
hagyunk a gyonásban. azért hogy magunkot jól meg nem
vizgáltuk. agyonásunk haszontalan, és szenttség törés, de
nem kel minden kitsidért kételkedni a vizsgálásban. ha- 10
nem azon legyünk hogy ilyen nagy dologhoz figyelmete-
ségel lehesünk. és ahoz elegendő időt vegyünk

Catech. Conc trid
pars. 2. s. 66.

K Miképen üsmérhettyük meg alelkünk állapottyát?

F 1.¹⁶⁷ A szent Lélek segittségit. és világositását kell
kérni 2 A fő vétkekről. ajó erkölcsökről. az Isten. és az 15
Anyaszent egy ház parantsolatirol,¹⁶⁸ egy soval. a ke-
resztyéni hivatalainkrol meg kel jól magunkot vizgálni,
mert egy nap ezekről itéltetünk meg, akristus itéletit meg
kel tehát előznünk, meg itélvén magunkot, hogy *ha mi*
*meg itélnök magunkot., nem*¹⁶⁹ *büntetetnénk Istentől.* 20

1 Cor. 11. 31.
Instruc. s. Carl
pro Confes.

K Miről kel fő képen magunkot meg vizgálni?

F A mí rendünknek köteleségeiről. aszokásban [58a:]
vett vétkeinkről., és a szivünkben uralkodo hajlandosá-
ginkrol.

K Tartozunké külön külön. meg vizgálni minden vét- 25
keinket?

¹⁶⁷ 1. [Beszúrás a szóközbe.]

¹⁶⁸ parantsolatirol, [Kereszttel jelölt beszúrás, valószínűleg nem Mi-
kestől. Ugyanaz az írás és tinta, mint 99. sz. jegyzetben.]

¹⁶⁹ nem <ítél> büntetetnénk [Utolsó *n* – beszúrás.]

F Igen is amenyiben lehet. mert azokat tartozunk meg vallani apapnak

K Hogy lehet emlékeznünk minden vétkeinkre.?

F Azt meg kel visgálni hogy mitsoda helyen jártunk, mitsoda személyekkel társalkodtunk, mitsoda dolgokban foglalatoskodtunk, visgállyuk meg kivánságinkot, hajlandóságinkot, szokásinkot.

K Mire kel vigyázni mind ezekben?

F Meg kel tekénteni hogy mitsoda¹⁷⁰ vétekbén estünk. gondolatál. szóval és tselekedetel. és el mulatásal, meg kel tudni ahalálos vétkek számát, azoknak környül álló dolgait. hogy mitsoda okok, és alkalmatoságok miat estünk mind azokban, mi következhetet mind azokbol., mi reánk. vagy másokra valo nézve.

15 K Mit kel tselekedni midön jól meg visgáltuk¹⁷¹ minden tett vétkeinket?

F 1 Meg kel az Istent követni szivünköl, és [58b:] botsánatot kérni tölle vétkeinkért. 2 fel kel tenni magunkban hogy soha többé azokat nem tselekeszük, 3 azon kel igyekezni hogy azokat el kerüllyük, és azokért¹⁷² magunkot meg büntesük..

9. Articulus

Hogy mitsodásnak kell lenni gyonásnak.

hogy jó legyen.

az egész életünkröl valo gyonásrol. és hogy mit kel tselekedni midön a pap előtt le térdepelünk.¹⁷³

K Miképen lehet jól meg gyónni?

F Ugy hogy meg kel vallani minden vétkeinket apapnak, azt pedig alázasógal. együgyüségel. és okosógal

¹⁷⁰ mitsoda <t> vétekbén

¹⁷¹ meg visgáltuk <mag> minden <jo> tett vétkeinket?

¹⁷² és azokért [a-e-ből javítva.]

¹⁷³ le térdepelünk. [p-l-ből javítva.]

K Mit értesz azon hogy meg kel vallani minden vétkeinket?

F Azt értem, hogy meg¹⁷⁴ kel vallani leg aláb az egész halálos vétkeket, azoknak számát, külömb féle mi néműségit. és Circumstanciáit. 5

K Mit értesz a külömbféle minéműségű vétken.?

F Azt értem, midön némelykor egy vétek nagyob¹⁷⁵ mint mászor. ugy mint meg lopni a templomot a szentség törés. emás féle vétek mint a közönséges lopás. [59a:]

K Mit értesz az aggravans Circumstantian? 10

F Értem azt, a mi avétket egy szer sulyosabbá teszi. mint mászor,. példának okáért, egy embertől száz tallért loptak ell, a lopas nagyob mint ha tsak egy tallért loptak volna tölle, de még azt valamely szegénytől lopták el, már avétek nagyob, mint ha azt gazdagtol lopták volna 15

K Miért kel a vétket meg vallani, azoknak. számát. minéműségit. és Circumstantiáit?

F Mert a nélkül a pap nem üsmérhetné meg. a léleknek állapottyát, és nem adhatna ahoz illendő orvoságot

K Hát ha nem emlékezhethünk mindenről. minek utánna magunkot jól meg visgáltuk volna? 20

F Az Isten nem kíván lehetlent, az el felejtet vétket ugy meg botsáttya. mint a melyet meg vallottunk. hogy ha a feledékenység nem a mi roszaságunktól vagyon

K Hát ha agyonás után valamely vétek eszünkben 25 jutna. mit kel tselekedni?

F Meg kel azt gyonni leg első alkalmatoságal.

K Hogy ha jól meg nem vizsgálván valaki magát [59b:] vagy szégyenből vagy valamely más okból. egy halálos vétket el hagyyna a gyonásban., mit kellene tselekedni.? 30

F A gyonás haszontalan és szentség törő volna, tar-toznak ujolag meg gyonni., és penitentziát tartani aszentség törésért.

origen. hom. 3. in
leviti s. Bern serm
44 de diversis.

Conc trid sess 14.
Cap 5 can 7.

conc gene latera.
can. omnis
utriusque sexus.

catech. Conc trid.
pars 2. s. 65.

¹⁷⁴ meg kel [g-l-ből javítva;] vallani [első l-s-ből javítva.]

¹⁷⁵ nagyob <mint> mint [Törlés a sor elején.]

K Hát ha agyonásban egy halálos vetket felejténeek el. azért. mert nem tudták hogy halálos legyen avétek.?

F Hogy ha atudatlanság halálos volna, atudatlanságtól okozot feledékenység agyonást szenttségtelenné tenné. hogy ha pediglen a tudatlanság botosánando volna, agyonás jó volna.

A tudatlanság halálos. amidön tunyaságból., és szán szándékal mulattyák el köteleségeknak meg tanulását.

Botosánando pediglen hogy ha nem tunyaságból és nem ¹⁰ szánszándékal valo, vagy mikor atudatlanság nem nagy dologból álló.

K Sokan vannaké olyanok akik tudatlanságban esnek a gyonás iránt?

F Nem lehet arról rettegés nélkül gondolkodni. kevés ¹⁵ keresztyén vagyon olyan minden féle renden. aki vétkes tudatlanságban ne élne. akötelesége iránt, kevés is [60a:] vagyon olyan akinek ne kellene tartani gyonásáért, és communiojáért.

Magyarázat

²⁰ A te szánszándékal valo tudatlanságod az oka hogy magadot bé nem vádolod. vétkes hajlandóságodrol., ugyan ezért is olyan papot keresz magadnak aki semi kérdéseket netégyen, és absolutiot adgyon, de az absolutio semire valo. szenttség törésben is éstél,¹⁷⁶ talám apapodis. halálos állapotodban meg maradtál., azután Communikálsz. az ujjab szenttség törés,

K Mit értesz az alázatoságal valo gyonáson?

F Azt értem hogy alázatoságal kell meg gyonni., érezvén sulyat vétkeinknek, meg szánván és bánván azokat

³⁰ K Miről lehet azt meg üsmérni ha agyonás nem alázatos?

F Arol midön avétket szomorúság nélkül valyák meg., tsak úgy mint ha valamely historiát beszélénéek, midön magokot mentik, vagy másokot okoznak, midön apap

¹⁷⁶ éstél, [Ékezhethiba.]

s. Bern. serm. 16.
in canti.

s. Aug. in ps. 31.
n. 15.

intésit nem veszik engedelmeséggel. az ilyen forma gyonás nem aláztatos.

K Mit értesz az együgyűséggel való gyonáson?

F Azt értem hogy a vétkeket meg kell valani igazán minden mentesség nélkül, ahol se el nem vévén, se hozzája 5 nem tévén [60b:]

K Miről üsmérhetni meg hogy nem együgyűséggel vagy a gyonás.

F Hogy ha magunkot jobbnak tétettyük lenni, mint sem amint vagyunk, vagy ha úgy bé hálozunk vétkeinket, 10 hogy lehetetlen apapnak meg érteni. vagy ha ugyan azon is igyekezünk hogy meg ne érthesse, és másra magyaráza, az ilyen gyonás nem együgyűséggel való; de közönséges. és nagy vétek. mivel úgy akristus akarattya ellen tseleskesznek, aki azért paranttsolya agyonást, hogy a papnak 15 úgy mutasuk bé magunkot. a mitsodások vagyunk, és hogy apapnak lehesen jó ítéletet tenni. és illendő orvoságot adni.

Conc trid. sess 14.
cap 5

K Mit értesz azon. hogy okosággal kell lenni agyonásnak?

F Azt értem hogy tisztesség szokal kell meg vallani 20 avétkeket, és nem kell amások vétkeit elő hozni szükség nélkül. mondám szükség nélkül., mert adatik olyan alkalmatoság, amelyben szükséges ki nyilatkoztatni amás vétkeit. úgy mint. amidön. a magad vétkeit ki nem¹⁷⁷ 25 terjesztheted tellyeséggel. hogy ha csak a másérol is emlékezetet nem tész

K Nagy véteké a midön a gyonásunk haszontalan való?

F A szentséget meg szeplősítvén. szentség törést tseleskeszünk. amely irtoztato vétek [61a:] 30

K Mit kell tselekedni hogy helyre lehesen hozni a szentség törést?

F Ujolgat kell kezdeni a gyonást. és mind az addig

¹⁷⁷ ki nem <nyilatko koz> terjesztheted

valókat, meg kel gyonni a szentség törést, és azokért penitentiát kel tartani.

K szükségesé némelykor egész életünkről való gyonást tenni?

⁵ F Vannak olyanok akiknek szükséges., némelyek pedig magokhoz való okos gyanakodásból tselekeszik.

Szükséges azoknak akik soha illendő képen nem járultak apenitentzia tartásnak szentségihez. az olyanok nem térhetnek viszá az Isten kegyelmében hogy ha életekről

¹⁰ való gyonást nem téznek

A kik pediglen magokhoz való okos gyanakodásból tselekeszik, kételkedvén az addig tett gyonásoknak jószágában. az olyanok ha életekről való gyonást téznek, igen hasznos dolgot tselekesznek. mind azon által előb-

¹⁵ szőr tanátsot kel kérni ez iránt a gyontato paptól.

K Mit kel tselekedni mikor agyontato pap előtt le térdepelünk.?

F Alázatoságal kel az áldást¹⁷⁸ kérni, azután el kel mondani a Confitéort. (gyonom a mindenható Istennek)

²⁰ [61b:] vagy deakul, vagy magyarul. mind adig aszóig. mea Culpa (az en vetkem). ót meg állapodván. meg kel mondani¹⁷⁹ mikor volt az utolszori gyonásunk., ha adtak volté. absolutiot. ha végben vittüké a penitentiát, ha nem felejtettünk volté el valamely vétket. azután a vétke-

²⁵ ket el kel mondani. penitentiát kel kérni, és el kel végezni a Confitéort töredelmeségel. azután figyelmeségel kel halgatni apap intését, engedelmeségel. és jó szivel kel venni a penitentiát melyet ad, az ő ítéletire kel hagyni magunkot ha szinte el halasztanáis az absolutiot.

³⁰ K Mit tselekeszik apap azután hogy a bünösel mon-dotta volna a köz gyonást.?

F A pap a bünösnek szükséges oktatásokat ad, penitentiát ad néki, az absolutiot. vagy meg adgya. vagy el

¹⁷⁸ áldást [Elírás.]

¹⁷⁹ mondani [mondani helyett.]

halasztta. úgy mint lelki orvos. intéseket és orvoságokat
ád. és úgy mint bíró. meg bünteti a bűnöst. és a kristus
nevében sentenciát mond reája. a mely.¹⁸⁰ meg oldgya
vagy meg kötözi. [62a:]

10 Articulus

Az Elegetélről. és annak szükséges voltáról.

K Miért ád a pap penitentiát agyonás után? ⁵

F Mert szükséges hogy a hivek eleget tegyenek az
Istennek vétkekért melyeket tettek. akeresztség után. *

conc trid sess 14. Cap 8. Tertull. lib de penit. Cap 8. 9. s Cypr. de lapsis s. Ambr lib 2. de penit
Cap 10 s. Aug. hom. 5

K Leheté az embertől hogy eleget tégyen Istennek.?

F Magától nem lehet. de lehet a kristusal együt. a ki
eleget tett érettük. és a mely elég tétel teszi érdemesé a ¹⁰
miéinket.

K Ha akristus eleget tett érettünk a mi elég tételünk
haszontalan?

F A kristus elég tétele kívül is eleget kel nekünk tenni
az Istennek., vétkeinkért. mert hogy meg nyerhesük bü- ¹⁵
neink bocsánattját. anem elég hogy a kristus eleget tett
érettünk. mivel még a szükséges hogy az ő elég tétele
reánk illetesék. apediglen¹⁸¹ tsak úgy lészen meg., hogy
ha mi is eleget teszünk. az Istennek. vétkeinkért., a me-
nyiben lehet töllünk ²⁰

Conc trid. sess 14.
Cap 8.

K Nem volnaé illendöb az Isten joságához, és akris-
tus¹⁸² elégtételének érdeméhez ha azt mondanok hogy a
kristus elégtétele olyan elégséges volt hogy ami bűneink

¹⁸⁰ a mely. <vagy> meg oldgya vagy

¹⁸¹ apediglen [Első e-a-ból javítva.]

¹⁸² akris- [Elvlasztás után új sor elején nem folytatta.]

az által meg bocsátattak. és nem is tartozunk már. más elég tételre?

F Szabad az Isten olyan formán meg engedni nekünk amint néki tettik. reánk illetve a krisztus elég tételének
5 érdemét, meg bocsáthatja vétkeinket ha szinte azokért ele-[62b:]get nem teszünk is, ugyan így banik akerszttségben., de a penitencia tartásnak szentségében., az igaságos, hogy az Isten meg ne engedgyen nekünk valamég meg nem büntettyük magunkot, ez életben. ami elég
10 tételünkkel. akristuseval együt, mert minthogy tsak az olyan háláadatlanokért rendeltet apenitenciának¹⁸³ szentsége, akik meg szegtég¹⁸⁴ akerszttségben tet fogadásokat, az igaságos hogy azok aháláadatlanok meg is büntessenek, és erre valo nézve az Isten is ugy bocsáson
15 meg nekik, hogy ők is azok nyomoruságban és szenvedésben részesek legyenek. ez életben, azért az örökös kinért, amelyet érdemlettek volna.

Conc trid sess. 14.
Cap 8.

K Mitsoda külömség vagy on akerszttségnek szentsége, és a penitenciának szentsége között. a mi a bűnnek
20 bocsánattya illeti?

F A keresztségnek szentsége meg bocsáttya az egész vétkeket akár mely nagyok legyenek azok, ugy a büntetést is egészen, mind az ideig mind az örökké valót, nem kötelezven az embert. a bűneiért valo elég tételre., A penitencia tartásnak szentsége meg bocsáttya a vétkeket.
25 az örökké valo büntetést is meg bocsáttya. de az ideig valót nem mindenkor, és a bűnöt kötelezdi abűneiért valo elég tételre, ugyan ezért is nevezik a penitenciát súlyos, és munkával valo keresztségnek [63a:]

Conc trid sess 6.
cap 14. et sess 14.
cap 2. de penitentia.

¹⁸³ apenitentenciának [Elírás.]

¹⁸⁴ meg szegtég [meg szegték]

11 Articulus

A Szent Írásból való példák, a melyek meg bizonyítyják az elég tételnek szükséges voltát.

K Találunké a szent írásban valamely példát a bűnnek botsánattyárol. hogy¹⁸⁵ azért kellett volna ezeletben eleget tenni az Istennek.?

F Egy nehányat találunk, láttyuk azt is hogy akristus előtt a vétkek meg nem botsátattak más képen. valamint⁵ mostanában sem botsátatnak meg, hanem akristus elég-tételének erdeme által.

Az Izraéliták Egyiptumból való ki szabadulások után. az arany bornyut imádák apusztában, és sokszor fel támadván panaszolkodának az Isten ellen, az Isten meg¹⁰ botsátá azt a Mojses kérésére., de hogy meg büntesse azokat a meg botsátot vétkeket, negyven esztendeig hagyá őket a pusztában és meg nem engedé hogy bé mennének a meg ígért földre num 20. 21.

Szent Dávid házaság törésben. és gyilkosságban való¹⁵ esését. meg szánta és banta. az Isten meg is botsátá néki vétkeit. de Náthán proféta által meg izené néki hogy azokért a meg botsátot vétkekért., nehéz. és alázatos szomorúságokat fogna szenvedni büntetésül, azután kevélységben esvén, azis néki meg botsátaték., de azonnal.²⁰ három napig tarto dög halálal¹⁸⁶ meg bünteteté [63b:]^{2 reg. 12. 10 13. 14.}

K. A való hogy ki tettzik mind ezekből. apéldákból hogy büntetésére vétkeinknek, el kel szenvednünk mind azokat a nyomoruságokat a melyeket az Isten küld mi reánk de azokból ki nem tettzik hogy akarattal való²⁵ penitentzia tartásokot és elég tételeket kellene azokhoz tenni.?

F Ez iránt való példakot is találunk a szent írásban

¹⁸⁵ hogy <az> azért [az-or-ból? javítva.]

¹⁸⁶halálal [hálálalból javítva az ékezet áthúzásával;] meg bünteteté [n-r-ből javítva.]

nézd meg
a 7 penitencialis
soltárokat ps. 68.

Dávid egész életében siratá vétkeit.; böjtöléseket tett, ciliciumot hordozot, minden éttzakákon imádkozni fél költ, noha király vala. és az Isten meg izente vala néki a proféta által. hogy meg botsátotta volna¹⁸⁷ vétkeit.

⁵ A Ninivé béliek példája nem aláb valo, Jonás ninivé városában menván. meg mondá nékik az Isten parantsolattyából hogy negyven nap mulva vétkekért az egész város el rontatnék, a Ninivé béliek. azonal. sákban öltözének. hamuval bé hinték magokat, erősen böjtölenek.
¹⁰ és kérni kezdék az Isten irgalmaságát aztot meg is nyérék., a kristus azt mondgya hogy eza nép fel kél ellenünk az iteletkor hogy ha őket nem követtyük, és hogy mindnyáján el veszünk ha penitentziát nem tartunk valamint ők tartottak., akristus parantsolattya tehát az akarattal
¹⁵ valo elég tétel., olyan formában.¹⁸⁸ valamint a Ninivé béliek tselekedének.

joan. 3. 5. Matth
12. 41 luk 11. 31.

judith. 4 8.

[64a:] A Manases király, és a¹⁸⁹ Bethulai sidoknak példájokból. meg láttyuk hogy a böjtölésel. az alamisnával. és más egyéb jó tselekedeteknek¹⁹⁰ elég tétéleivel.
²⁰ engesztelhettyük meg az Isten haragját, és nyerhetünk botsánatot., nem tévén azokal semmi kisebéséget akristus elég tétéleinek., mint hogy afő az artatlan testben szenvedet az emberekért, szükséges azért. hogy abünös emberek is szenvedgyenek a fejeknek példájára., és *bé tölttsék, szenvedésekel., a kristus szenvedésének maradékát, valamint* szent Pál mondgya, *Egész szivetekből térjetez meg hozám* mondgya az ur, *aböjtölésekben. köny hulatásokban. és suhajtásokban. – – jöjjön ki. a völegény az ő házából, és a meny aszony az ő ágyából. Az az, hogy a*
³⁰ *házasok fel kelvén ágyokból. böjtöjének, penitentziát tarttsanak. ameg tartozkodásban. de azt egyenlő akarattal kel tselekedni valamint szent pál mondgya*

Colos 1. 24.

joel. 2. 12. 16.

1 Cor 7.. 5.

¹⁸⁷ volna <volna> vétkeit.

¹⁸⁸ olyan formában. [Ékezethiba.]

¹⁸⁹ és a Bethulai

¹⁹⁰ jó tselekedeteknek <jó> elég tétéleivel. [elég <jó> fölé írva.]

12 Articulus

Az Anyaszent egy háznak régi rendelése szerint való elég tételről. A négy rendbéli nyilván való penitentzia tartásról.

K Az Anyaszent egy ház adotté mindenkor penitentiát azoknak kik akereszttség után. tett vétkeket meg gyonták.? [64b:]

F Igen is, de azok apenitentiák hol nagyobbak, hol kevesebbek voltak, a szerint, amint már avétek nagy, vagy kistsiny volt., eki is tettzik az egész szent Atyákból. 5

K Miképen viszik vala végben azokat a penitentiákat

F Vannak olyan vétkek a melyekért nyilván kellett penitentiát tartani, meg olyanok valának amelyekért különösön tartának penitentiát 10

K Miben állot arégi időben nyilván való penitentzia tartás?

F Sok féle probákon kellett által menni, a melyek egy néhány esztendokig tartottanak, és némelykor holtig. amint eki tettzik arégi Conciliumokból. és a szent Atyák¹⁹¹ írásiból, ez a proba nem volt egyaránsu formában mindenüt, de azt mindenüt egyaránt tartották, hogy a penitentzia négy rendre volt osztva, a melyeken által kellett menni abünösnek., A kik az első rendben voltak. azokat nevezték siroknak. a második rendben lévőket halgatoknak, aharmadik rendben lévőket le boruloknak. a negyedik rendben lévőket jelen lévőeknek.. (Consistentes) 20

Card. Bona lib 11
de liturg. Cap 17.

Midön valamely¹⁹² bünös magában szálván penitentiát akart tartani, annak kételen volt atemplom ajtóján kívül. le térdepleni, és kérni kellett azokat [65a:] kik melette el mentenek. hogy imádkozanak érette evolt az 25

s. Basil. epist 2.
ad Amphilo.
Can. 56.

¹⁹¹ Atyák <írás> írásiból, [Törlés a sor elején tollhiba miatt.]

¹⁹² valamely [Íráshiba.]

első renden lévő penitentzia tartás. az ilyeneket hitták siroknak.

*

Idővel. azután. apenitentzia tartokot bé botsátották a templomban. az ajtohoz leg közeleb valo helyre, a honnét⁵ halgatták atanításokot, predikátiokot. de a közönséges könyörgéseken jelen nem lehettek, ezeket neveztek halgatóknak

s Greg taumat epist Canoni. Can 11. s Basil. can 56. s. Greg. niss. epist ad letoium¹⁹³

Conc Ancyr.
Can 16.

A harmadik rendben lévő penitentzia tartoknak szabad volt a templomban akönyörgéseken maradni, és még¹⁰ a misén is az Evangyélium végig., de azután atemplombol ki kellett meniek. mint olyanoknak kik nem érdemlették jelen lenni a szent áldozaton, de minek elötte ki küldötték volna őket atemplombol. imádságokot mondtak érettek. és az imádság alat. atemplom közepin le¹⁵ borulva valának. az egész nép elöött. ezen renden lévőket neveztek le boruloknak., vagy tsak penitentzia tartoknak.

Conc Ancyr. can
4. Conc Nicae
Can 12 s Basil.
epist ad Amphilo.

A harmadik rendnek vége felé amint eki tettzik a régi Conciliumokbol., apenitentzia tartoknak solemnis absolutiot adtanak. azután szabad volt nékiek jelen lenni a könyörgéseken. és a szent Aldozaton, de nem Communkalhattanak mind adig valamég. apenitentzia negyedik rendének szabot idejét bé¹⁹⁴ nem töltötték amely negyedik rendet neveztek jelen lévők rendének. [65b:]

²⁵ K Miképen éltenek ezek. penitentzia tartásoknak ideje alat?

F Minden féle mulattságot és hivatalt el kellett nékik hagyni. leg gyakran vizel. és kenyérel böjtöltenek, alamisnát adtak, és gyakorta imádkoztak.

³⁰ A mi pedig azt tekénti hogy mitsoda vétkekért kellett

¹⁹³ letoium [Az *m* betűnek csak az első része látszik a margó szélén.]

¹⁹⁴ bé nem töltötték [*bé-ki-ből* javítva.]

közönségesen és nyilván való penitentiát tartani, ezen a Theologusok magok között meg nem egyeznek, némelyek azt tartják. hogy minden halálos vétékért, nyilván való penitentiát tartottak. némelyek hogy csak a nyilván való vétékért. tartottanak nyilván penitentiát némelyek meg azt tartják. hogy ezen három vétékért úgy mint aházáság törésért, agyilkosságért, és abálványozásért. tartottanak¹⁹⁵ nyilván penitentiát. akik erőből bövebben akarnak tudni meg lathatták. az olyan auctorokban. akik erőből irtanak. 10

13¹⁹⁶ Articulus.

Hogy mitsoda okokra való nézve rendelte, és rendeli az Anyaszent egy ház apenitentzia adást.

K A régi időkben miért adot az Anyaszent egy ház oly kemény penitentiákat? [66a:]

F 1. Azért hogy az által eleget tegyenek az Isten igazságának. 2 hogy az ilyen példakal meg tartoztasa ahiveket avétekben való eséstől. 3. hogy annál is inkább meg utáltassa vélek avétket. 4. a közönséges jora való nézve. 5 hogy ne engedgye az ilyen szent keménysége által abü-nösnek ismét viszá térni avétekre. 6. hogy az olyan nehéz és hoszas proba után bizonyosab lehesen valóságos meg téréséről. 20

¹⁵ s. Cypr. de lapsis. s. leo. epist 91. s. Basil epist ad Amphilo can 39. Conc Trid. sess 14. Can 8. et Can¹⁹⁷

K kiványaé azt az Anyaszent egy ház hogy mostanában is azon régi penitentiákat adgyanak?

F Nem mert az Anyaszent egy ház fiainak gyengeségekre való nézve. sokat el hagyot ez iránt arégi szokási-

¹⁹⁵ tartottanak [Első *a-o*-ból javítva.]

¹⁹⁶ 13 <o> Articulus.

¹⁹⁷ Can 8. et Can [Valószínűleg csonkított margószöveg; vö. a 161. sz. jegyz.]

ban. meg engedi hogy ne adgyanak oly hoszas. és sulyos penitentiáákat

Conc trid sess 24.
Cap 8. sess 14.
Cap 8.

De mind azon által. az Anyaszent egy ház a penitentzia tartást mostanában is szoroson akarja meg tartatni. ha olyan formában nem is mint az előtt. mivel azt parantsollya hogy a nyilván valo vétkekért nyilván valo penitentiát tarttsanak,¹⁹⁸ azt is hagyja keményen a gyontato papoknak, hogy a penitentzia adásban a menyiben lehet arégi szabot rendekhez és a szent Atyákhoz alkalmaztasák magokat, vigyáztván avéteknek nagyságára. a penitentzia adásban **[66b:]**

K Lehető dologé a penitentiát avétekhez képest intézni?

F Hogy ha el választanak a mi elég tételeinket a kristus elég tételétől, tsak aleg kisebb vétkekért valo leg nehezebb és leg sulyosabb valo penitentzia tartás semire valo volna. de a kristus elég tételehez tévén a miéinket, lehet valamenyiben a penitentiát a vétkekhez intézni.

K Mit ért¹⁹⁹ hát az Anyaszent egy ház azon, midön azt parantsolya hogy a penitentiát a vétkekhez képest intézék.?

F Azt hogy nagy, vagy kevesebb penitentiát kel adni, a szerént valamitsodás avétek. nagy kitsiny.

K Mit mondhatni az olyan papok felől, akik nagy vétkekért is könyü penitentiát adnak.?

s. Cypr de lapsis
Conc trid, sess 14.
Cap 8. s. Ambr
lib 2. de
penitentia Cap 9

F A szent Atyák az előtt mint egy kegyetlenségnek. és mint egy gyilkoságnak tartották a papoktól hogy ha a vétkekhez nem intézték a penitentzia adást mostanában is hasonlot mondhatni., a tridentinumi Concilium azt tannittya hogy olyan állapotban apap nem hogy a bünöst fel oldozná, de magát kötözi meg. és részesül vétkeben. **[67a:]**

¹⁹⁸ tarttynak, [Íráshiba a Mikesnél szokásos *tarttsanak* helyett.]

¹⁹⁹ Mit ért hát [*é-a*-ból, vagy *á*-ból javítva.]

K Mitsoda féle penitentiát kel tehát adni a Tridentinumi Concilium szerént?

I' olyat a mely büntetésül, és orvoságul legyen avéteknek., avéteknek orvosága akor, a midön nem engedi és meg oltalmaz abünöst avétekben valo eséstől. ugy mint a magános élet, ajó könyvek olvasása, és²⁰⁰ a rosz alkalmaságok el kerülése, által, büntetése pedig avéteknek az olyan penitentzia a mely nehéz, meg aláztható. és avétekhez²⁰¹ hasonló nagyságu, ugyan erre valo nézve is a Tridentinumi Concilium nevezi az egész szent Atyák¹⁰ után, a penitentzia tartást, súlyos és munkával valo kereszttségnek.

sess 14. Cap 8.
sess 6. Cap 14

14. Articulus A penitentialis szabot rendekről.

K A papok mire vigyáztak az előtt a penitentzia adás iránt?

I' Tartoztanak követni szorgalmatoságal. a penitentialis szabot rendeket. ugy mint az Anyaszent egy ház parancsolatit a penitentzia iránt, erre valo nézve kellett nekik azokat tudni.

s. Celest. 1.
epist 3.

K szükségesé azokat tudni mostanában?

I' A papoknak igen is kel tudniok, a hiveknek igen jó²⁰ és hasznos ha tudgyák. [67b:]

K Miért kel a papoknak tudni a penitentialis szabot rendeket?

I' Hogy azokhoz alkalmaztassák magokat a mennyiben lehet. azért hogy meg értethesék másokal. mimodon²⁵ büntették meg az előtt avétket.

K Miért jó. és hasznos hogy a hivek is tudgyák azt?

I' Azért hogy meg láthasák. miképen bánt volna vélek

²⁰⁰ és [Beszúrás.]

²⁰¹ a vétkhez [írásiba.]

az Anyaszent egy ház az előtt., és hogy erre való nézve inkább meg térjenek, és penitentiát tarttsanak

K Ezek a penitenciák sokáig valánaké szokásban?

F A Deák Anyaszent egy házban tovább voltak ezer
5 esztendőnél, a görög Anyaszent egy házban most is követik.

A penitentialis szabot rendek rövideden.

Azért hogy a hitet meg tagadta valaki tiz esztendeig való penitentiára kényszeritetet

10 Azért hogy a jövődő mondohoz ment, vagy valamely babonáságot tselekedet öt esztendeig való penitentiára

Azért hogy szán szándékal káromkodot, és hamisan meg esküdöt; negyven napig száraz kenyérel. [68a:]

15 Azért hogy másokot is hasonló esküvésre kényszeritet hasonló penitentiára.

Azert hogy törtenetből az Isten nevére hejában meg esküdöt. először hét napig kenyérel. és vazel való bøjtre. másodsor tizen ött napig való hasonló bøjtölesre.

20 Azért hogy nyilván káromkodot. az Isten. a Boldogságos, és a szentek ellen. hét vasárnapon egy más után. a templom ajtaján kívül le kellett térdepelni az egész mise alatt. és ahetedik vasárnapon mezit láb. és a nyakán egy kötelel. kellett misét halgatni. ahét vasárnap előtt való péntekeken²⁰² kenyérel és vazel bøjtölt, és azon idő alatt
25 nem volt szabad atemplomban meni,

Azért²⁰³ hogy vasárnap. vagy innepnap szükség nélkül dolgozot. három napig kenyérel. és vazel való bøjtre.

Azért hogy vasárnapon szükség nélkül utra indult. hét napig való penitentiára

30 Azért hogy templom előtt tanzolt vasárnap. vagy innep nap, három esztendeig való penitentiára

Azért hogy a templomban az Isteni szolgálat alatt beszélt. tiz napig való bøjtre kenyérel és vazel.

²⁰² péntekeken [Második *k-n*-ből javítva.]

²⁰³ <Aert> Azért

Azért hogy husvétot, pünkösödöt, és karatsont. nem
ulako helyin lévő parochiában szentelte, ha beteg nem
[68b:] volt, kenyérel. és vizele. tiz napig valo böjtölésre.

Azért²⁰⁴ hogy a nagy böjtöt meg szegte., valahány
napot meg nem böjtölt. mindenik napért hét napi böjtöt. ⁵

Azért hogy akántort meg nem böjtölte. negyven napig
valo böjtölésre.

Azért hogy valamely átkot mondot Attya. vagy Annya
ellen. kenyérel és vizele. negyven napig valo böjtölésre

Azért hogy őket meg szidta, három esztendeig valo. ¹⁰
penitentiára

Azért hogy őket meg ütötte, hét esztendeig valo peni-
tentiára

Azért hogy fel támadot. püspökje. pásztora. vagy At-
tyu ellen, egy klastromban holtig valo penitentiára ¹⁵

Azért hogy püspökének. oktatását. parantsolattyát.
meg nevette. vagy meg tsufolta, kenyérel és vizele. negyven
napig valo böjtölésre.

Azért hogy papot meg ölt. tizen²⁰⁵ két esztendeig valo
penitentiára. ²⁰

Azért hogy terhben esésének negyven²⁰⁶ napja után
azon igyekezet. hogy idétlen szüllyön., három esztendeig
valo penitentiára.

Azért hogy gondatlanságbol. meg hagyta halni gyer-
mekét kereszttség nélkül. három esztendeig valo peni- ²⁵
tentiára. melyek közül. egyet. kenyérel, és vizele kelletet
böjtölni. [69a:]

Azért hogy szán szándékal egy embert meg ölt. holtig
valo penitentiára. de idővel. hétre hagyták.

Azért hogy valakinek halálára igyekezet. ha azt végben ³⁰
nem vihette is., anyi időre valo penitentiát, mint ha meg
ölte volna.

²⁰⁴ Azért hogy [A-h-ból javítva.]

²⁰⁵ tizen két [tizen – beszúrás.]

²⁰⁶ negyven napja⟨n⟩ után

Azért hogy valakit meg öletet hamis vádolásával, an-nyi időre valo penitentiát, mint ha maga ölte volna meg.

Azért hogy történetből²⁰⁷ valakit meg ölt. gondolván ötet valamely vad állatnak lenni, kenyérel. és vizelel negyven napig valo böjtölésre. és ött esztendeig valo penitentiára

Azért hogy valakit meg sebesitet. ha a seb veszedelmes negyven napig kenyérel. és vizelel valo böjtölésre, és esztendeig valo penitentiára.

¹⁰ Azért hogy meg ütötte felebarátyját haragbol. ha szinte meg nem sebesitette is, kenyérel és vizelel. harmad napig valo böjtölésre., hogy ha azt Clericus tselekedte. tizen nyolcz holnapig valo penitentiára

Azért hogy gyűlölségben²⁰⁸ élt felebarátyával. kenyérel és vizelel valo böjtölésre, mind anyi ideig még a gyűlölség tartot

Azért hogy a²⁰⁹ templombol valamely jóságot el lopot a lopot jóságot viszá kel adni, kenyérel és vizelel háromszor negyven napig valo böjtölésre, és hét esztendeig valo penitentiara **[69b:]**

Azért hogy valamely reliquiakot lopot, azokat viszá kel adni. és hétszer negyven napig valo böjtölésre.

Azért hogy ezüst, vagy arany edényeket lopot atemplombol, négy anyit kel viszá adni helyében, és hét esztendeig valo penitentiara.

Azért hogy atemplomot fel égette, vagy az égetésben része volt, akárt meg kel fizetni, és tizen ött esztendeig valo penitentiára

Azért hogy aholt testről valamit el lopot, hét esztendeig valo penitentiára, és azok közül hármát, kenyérel. és vizelel valo böjtölésre

²⁰⁷ történetből [A harmadik *t-k*-ből javítva.]

²⁰⁸ gyűlölségben [*sé-cs*-ből javítva.]

²⁰⁹ a [Beszúrás a szóközbe.]

Azért hogy valamit meg tartot abol amit atemplomra adtak, kenyérel és vize. negyven napig valo²¹⁰ böjtölsre

Azért hogy ha valamely nagy dolgot lopot el, hét esztendeig valo penitentiára. hogy ha Clericus. hogy ha világi. ött esztendeig²¹¹ valo penitentiára és a lopot⁵ jóságot viszá kel adni.

Azért hogy egyszer, vagy kétszer²¹² lopot. ámbár kevés dolgot is, esztendeig valo penitentiára

Azért hogy meg találván a más jóságát viszá nem adta, anyi penitentiát mint ha el lopta volna. [70a:]¹⁰

Azért hogy usorat vett., három esztendeig valo penitentiára., egyet azok közül kenyérel. és vize valo böjtölsre.

Azért hogy egy szabad személyel paráználkodot. három esztendeig valo penitentiára¹⁵

Azért hogy egy aszony házasság törésben eset. tiz esztendeig valo penitentiára

Azért hogy a felesége házasság törését meg engedte. holtig valo penitentiára

Azért hogy egy házas aszonymal vétkezet maga nem²⁰ lévén házas. hét esztendeig valo penitentiára

Azért hogy két egy testvér személyel vétkezet. holtig valo penitentiára

Azért hogy a második ágon lévő atyafiával vétkezet. holtig valo penitentiára²⁵

Azért hogy természet ellen valo vétket tselekedet tizen ött esztendeig valo penitentiára

Azért hogy meg kendözte magát. hogy a férfiaknak tessék. három esztendeig valo penitentiára

Azért hogy hamis tanu bizonyóságot tett. hét esztendeig³⁰ valo penitentiára.

²¹⁰ valo <penitentiára,> böjtölsre

²¹¹ esztendeig [t-e-ből javítva; ei-or-ból javítva.]

²¹² kétszer [sz – javítva.]

Azért hogy hamis mértékel élt, akárt viszá kel adni husz napig valo böjtölesre. kenyérel és vazel [70b:]

Azért hogy embert szollot. hét napig valo böjtölesre kenyérel²¹³ és vazel.

Gratianus in fine
decre

⁵ Azért hogy egy aszony férfiu köntösben öltözöt, és a férfiu aszony köntösben. három esztendeig valo penitentiára.

Az olyanok akik nem böjtölhetnek, vagy alamisnával, vagy más jó tselekedetekel vitték végben.

15 Articulus

Az elégtételi tselekedetekről

¹⁰ Mitsoda tselekedetek azok amelyek által. büneinkért eleget teszünk az Istennek?

Tobias 12. 8.

F Azok közül némelyek az imádsághoz tartoznak, némelyek aböjthöz, némelyek az alamisnálkodáshoz., valamint Raphael Angyal mondá Tobiásnak.

¹⁵ K Melyek az imádsághoz tartozo elégtételi tselekedetek.?

F 1. Midön az Istennek ajánlyuk tselekedeteinket., testi vagy lelki nyomoruságinkot. szenvedésinket 2. aszoval. vagy elmével valo imádságok. 3 az Isteni szolgálaton ²⁰ valo jelen létel. 4. aszent dolgokrol valo olvasás

K Melyek aböjthöz tartozo tselekedetek?

F A testnek minden féle sanyargatása, ugy-[71a:] mint²¹⁴ a Cilicium, akemény ágy. minden féle gyönyörűségektől valo el távozás, az elmének sanyargatása, mi a ²⁵ magunk akarattyát nem követtyük hanem a másét, mikor az Istenért el szenvedgyük ameg alázttatást, és a bestelenséget.

K Melyek az alamisnához tartozo tselekedetek?

²¹³ kenyérel [Első e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

²¹⁴ ugy- [71a:] ugy mint

F Az alamisnához foglaltatik. minden irgalmaságbéli tselekedet. akár testi, akár lelki legyen az. eröl már szoltottunk az első szakaszban.

K Meg kellé elégedni azal a penitentiával. melyet a pap ád. nem kellé tselekedni anál többet? ⁵

F Igen is jó még ahoz többet is adni., tsak okoságal legyen: ez iránt hasznos tanátsot kérni a pásztortol.

K Mitsoda penitentiák leg hasznosabbak. azoké. a melyeket a pap ád nekünk, vagy azok a melyeket mi adunk magunknak? ¹⁰

F A két egyaránsu penitentzia közöt. érdemeseb és hasznosab az, a melyet agyontato pap ád. mert 1. a penitentzia melyet a gyontato pap ád. a penitentzia szentséginek egyik része. 2. az Anyaszent egy ház parantsolattya szerént valo. 3. azt véghez vivén. követik az ulázatoságot, és az engedelmeséget., és ilyen formában több áldást. és kegyelmet vesznek. [71b:] ¹⁵

16 Articulus

Hogy mitsoda igyekezetben. vagy szándékban kell lenni hogy az elégtétel. hasznos legyen.

K Mitsoda szándékban kell lennünk hogy eleget tehesünk az Istennek?

F Nem kel semi hajlandoságal lenni avétekhez. az az, ²⁰ bunnunk kel annak tselekedetit, fel tévén valoságal magunkban hogy többé azt nem tselekeszük.

K Az olyanok kik még halálos vétekben esnek, kik azt nem bánnyák, és akik még fel nem tették magokban. hogy azt többé nem tselekeszik. de sött még semi erőszakot sem vesznek magokon, az ilyeneknek tehát penitentzia tartások haszontalan? ²⁵

F Igen is. sött még vétkes mert két színü 1. mert az olyan mint egy jádzik az Istenel. aki olyan vétkekért kér botsánatot, amelyeket szereti, és el hagyni nem akarja. 2. ³⁰

s. Aug hom. 41

valamely penitencia tartás nem a szívnek meg téréséből származik. anem igazán való, nintsen tehát meg térés azokban, kik avétket szeretik, és azt elnem akarják hagyni, ez így lévén az ő penitencia tartásokal. nem hogy az

⁵ Isten haragját meg engesztelnék. de sött azt fel ingerelik.

K Lehető ezt a feleletet meg bizonyitanod aszent irásból? [72a:]

Isa. 50. 10. Eccli. 34. 31. Isa. 58. 3. 4. prov. 28. 9.

¹⁰ F Lehet mivel aszent irás azt mondgya. hogy a hamisaknak ajándeka nem kedves Isten előtt, meg is veti az ő áldozattyokot, hogy azokat nem szenvedheti; hogy a vétékben lévő böjtölő, ha abban gyakorta esik, semi hasznát²¹⁵ nem veszi meg alázásának, és senki meg nem halgattya könyörgésit.

¹⁵ K Ezek a szent Irásból való versek. tekintiké azokat a bünösököt. a kik még bünökért nem vettek botsánatot, de akik sirankoznak azokért. valóság el is akarják azokat hagyni. és akik a meg térésnek uttyára térnek.?

²⁰ F Nem., mert az olyan bünösök. a szent léleknek indulattyából kezdenek a meg téréshez, immár ök nem Istentelenek, mihent már oly szándékban vannak. nem meg vető. de sött hasznos penitenciájok. ezt meg lehet próbálni. a publicanus, a tékozlo fiu, a ninivé béliek példájokból.

17 Articulus A purgatoriumrol.

²⁵ K Tsak az élő hivek tehetneké eleget az Istennek az ideig való szenvedésel avétekért?

Conc trid sess 6.
Can. 30

F Azok kik a kegyelemben hálnak meg. az Istennek való elég tétel nélkül.,²¹⁶ azok purgatoriumban [72b:] mennek. hogy vétkekből meg tisztittassanak.,

K Mit értesz apurgatoriumon?

²¹⁵ hasznát <m> nem veszi meg alázásának,

²¹⁶ nélkül., </> azok

F Értem azt a szenvedést melyet szenvednek allek az élet után., hogy meg tisztulván menyekben mehessenek.

K Mitsoda tisztaság kívántatik a menyekben valo menetelre?

F Nem kel semmi némü vétekbén lenni, még tsak 5
botsánando vétekbén is, és mentnek kel lenni az ideig
valo szenvedéstől. mert oda semmi tisztátalan bé nem
mégyen. és hogy oda bé vétessék, nem kel adóságban
lenni., valamint akristus tanítya.

Matth 5 25 Apoc
21. 27.

K Honnét tudgyuk mi azt hogy purgatorium vagyón? 10

F A szent Irásból, és a traditioból, először a Makabeu-
sok könyvéből láttyuk, *hogy igen szent és hasznos dolog*
ahalotakért imádkozni. hogy bünökből meg szabadullya-
nak. szent Pál timotheushoz irt levelének 1 részében azt
mondgya Onesiforusrol. *hogy az ur adgya meg néki, hogy* 15
nyerjen irgalmaságot az urnál. az utolso napon. anegyedik
résziben láttyuk pedig hogy onésiforus már meg holt
volt, mivel szent pál tsak a háza népit köszönti, nem lehet
pedig ahalotakért imádkozni. ha a purgatoriumot [73a:]
nem tarttyák. 20

2. Mak. 12. 43.
44. 45.

2 A kristus azt mondgya. hogy vannak olyan vetkek,
a melyek sem ezen, sem a más világon meg nem botsáta-
tutnak, vannak tehát olyan vétkek a melyek tsak a más
világon botsátatnak meg, ezt szent Agoston így tarttya

Matth 12 31 de
Civ Dei lib 21.
Cap 24.

3 Szent Pál azt mondgya hogy némelleyek a hivek közül 25 *
ütüzön mennek által azüdvösegre, szent Agoston. és a
több szent Atyák., ezt a purgatoriumra értik

1 Cor. 3. s. Aug. in ps. 37. n. 9. s. Ambr. serm. 20 in ps. 118. s. Hier. lib 2. Contr. jovini. s.
Civ Dei hom. 3. in epist ad philipp. et hom. 21. in Act.
2 Aug. lib de cura mort Cap 1

A purgatoriumról valo traditióban nem lehet kételked-
ni, az egész világon lévő Anyaszent egy házban ezt így
tartották. és mindenkor így tanították akristustól fog- 30
vást, és ezt meg lehet bizonyítani minden saeculumokban
lévő szent Atyákból., agörögök is ez iránt mindenkor

meg egyeztenek a Romai Anyaszent egy házal. nézd meg az ide fellyeb Citalt szent Atyákat. szent Agoston kéri mind azokat, kik az ő gyonásit olvasák hogy az ő Anyáért imádkozanak

5 K Miből áll apurgátoriumban valo szenvedés?

F Az Anyaszent egy ház nem végezet se annak nagyságáról. se hoszas voltárol, hanem tsak azt tudgyuk hogy vagyon purgatorium és hogy aszenedés hasonlo nagyságu avétekhez

10 K Miért nevezik ezt a szenvedést purgatoriumnak? [73b:]

s. Basil. Cap. 9. in Isai.

F Mert szükséges. hogy a lélek meg tisztittatván, tisztán mehesen meny országban.²¹⁷

15 K vagyoné valamely vigasztalások az ót lévő lelkeknek.?

F Abban nem lehet kételkedni hogy ne volna. mert az Istennek eleget tévén ötet szeretik, ötöt még meg is láttyák, és birni fogják. ez a reménség nagy vigasztalás nékik.

20 K Az ótt lévő lelkeknek leheté valamely könyebülést venni?

*

F Az Anyaszent egyház mindenkor azt tartotta hogy lehet az imádságok., alamisnak, és főképen a szenttséges Mise áldozattya által.

Tertull. de Monogam. Cap 10. s Cyril. jerusa catech 5 myst. Euseb lib 4. de vita Constanti²¹⁸ cap 71 s. Chrys. hom. 41 in 1 epist ad Cor. s. Hier. epist 26 ad pammachium s. Aug serm. 32 de verbis Apost lib de cura mort Cap 1.

25 K A purgátorium fogé mindenkor tartani?

F Világ végezetig fog tartani,²¹⁹ az után nem lészen más hely hanem tsak²²⁰ ameny ország. és a pokol

²¹⁷ meny ország<szág>ban.

²¹⁸ Constanti<n> [?]

²¹⁹ tartani,<ak> az után

²²⁰ tsak [t-a-ból javítva;] ameny ország. [e – javítva olvashatlan betűből.]

18 Articulus. Az Indulgentiakrol

K Midőn az Istennek eleget nem tettünk büneinkért, vagy ha olyan állapotban vagyunk hogy eleget nem tehetünk, vagyoné az Anyaszent egyházban valamely mód. ¹⁴ ¹⁴ mely által. azt bé tölthetjük?

F Igen is bé tölthetjük elégtételeinket az Anyaszent ⁵ * egy háznak indulgentiája által., vagy a hiveknek könyörgek. és jó tselekedetek által. [74a:]

¹⁴ a. Ambr lib 5. in s. luc. num 92 et de penitentia. lib 2. Cap 10 s. Aug. lib 21 de civ Dei Cap
14 a. Ambr. in s. luc²²¹ lib 5. num. 92. et lib. 2²²² de penit cap 10.

K Mit értesz az indulgentián?

F Érttem azt akegyelmet a melyet térszen az Anyaszent egy ház abünösel, el engedvén néki egy részt az ideig valo ¹⁰ büntetesnek, amelyet adot volna néki más képen büneiért.

Magyarázat.

Mondám. *azt a kegyelmet amelyet térszen az Anyaszent egy ház abünösel., mert minden indulgentia supponit peccatum.* fel teszi a vétket.. mivel ha vétünk nem volna szükségünk sem volna se abotsánatra, se az indulgentiára, ¹⁵

Mondam azt, is, *El engedvén néki egy részt az ideig valo büntetesnek melyet adot volna néki más képen büneiért.* ez²²³ az ideig valo büntetés melyet el enged. az indulgentia nem más hanem az a penitentzia a melyet látunk a penitentzialis szabot rendekben. a melyekről ide fellyeb szollottunk. ²⁰

Már azt meg magyaráztuk *a 14 art.* hogy az Isten ²⁵ abünöstől azt kívánja, hogy az ideig tarto szenvedésekkel.

²²¹ s.luc [A margó szélén csak *lu* olvasható a levágás miatt.]

²²² 2 [Beszúrás.]

²²³ ez az [e-a-ból javítva.]

eleget tégyen az ő igaságának, akersztsége után tett büneiért. amely igaságnak ha eleget nem²²⁴ teszen ez életben apurgátoriumban fog eleget tenni, ugyan ennek az. elég tételnek szükséges voltára [74b:] valo nézve ád az

⁵ Anyaszent egy ház penitentziát abünösnek, ennek a penitentziának pedig végben vitele,²²⁵ tsak akor menti meg abünöst az Istennek valo elég tételtől, amidön a penitentzia hasonló nagyságu avétekhez, amint már ezt ide fellyeb meg mondottuk, apenitentzia tartások sokal inkább

¹⁰ meg egyeztek avétek nagyságival. a midön a penitentzialis szabot rendek szokásban voltak., mint sem mostanában, erre valo nézve ami penitentziánk távul lévén arégiekétől., sokal többel²²⁶ is tartozunk az Isten igaságának. mint sem arégi penitentzia tartok. ebből következik tehát hogy rend szerént sok ideig valo szenvedéseken

¹⁵ kel által menni hogy eleget tehesünk az Isten igaságának., az indulgentia tehát ezeket az ideig valo büntetéseket engedi el.

De tsak egy részit engedi el., mert az Anyaszent egy

²⁰ ház azal hogy indulgentiát ád, abünöst fel nem szabadítja a penitentzia tartástól., hanem tsak segíteni akarja gyengességiben, azt is akarja, hogy tehetsége szerént eleget tégyen az Isten igaságának. a menyiben tölle lehet., ami azon felyül valo. azt néki meg engedi vagy egészen.,

²⁵ vagy egy részit, a mint ezt bővebben meg fogjuk magyarázni. [75a:]

K²²⁷ Az Anyaszent egy háznak vagyoné hatalma az Indulgentia adásra?

F Vagyon. és mindenkor élt ezel ahatalomal.

³⁰ K Mi okra valo nézve veszi magának ezt a hatalmat?
F A kristus szavaira valo nézve. *Nektek adom a meny*

Conc Trid. sess 25
de Indul.

²²⁴ nem <nem>teszen [Törlés a sor elején; t-n-ből javítva.]

²²⁵ vitele [Kereszttel jelölt beszúrás. Mikestől?]

²²⁶ többel [t-t-ből javítva.]

²²⁷ K [F-ből javítva.]

országának koltsait. valakiket meg kötöztök e földön. Matt. 18 18.
menyben is kötözve lesznek. és valakiket meg oldoztok
eföldön. oldozva lesznek menyben is.

K Látunké valamely példát a szent írásban hogy az
Apostolok éltenek volna ezen hatalommal? 5

F Igen is mert szent Pál meg engedvén a korintusbéli
paráznának. akit is ki rekesztette volt agyülekezetből,²²⁸ *
evalóságos indulgetnia vala, mert el engedé néki abüntet-
ést. amelyre ítélte vala., és a melyet szenvedni kellett
volna, 10

²²⁸ Cor 2 s. Chrys. hom 4. in epist 2. Cor. s. Ambr lib 1 de penit Cap 6.

K Ezt a hatalmat miképen bizonyítod meg atraditio-
ból?

F A szent Atyák írásiból., és a Conciliumokból.

A régi Atyák írásiból. Tertullianus, és Sz.²²⁹Cypriánus
azt mondgyák hogy a püspökök a fogságban lévő Marty- 15 *
rok kérésekre a bünösöknek indulgentiát adtanak., a
melyre valo nézve. ahátra maradot penitentiájokat el.
nem végezni meg engedék. [75b:]

²²⁹ Tertull ad Martyres Cap 1 et lib de pudicitia Cap ult s. Cypr epist 9. et 10.

Ezt a szokást aConciliumokból is lehet meg bizonyi-
tani 20

I A midön még apenitentialis szabot rendel eltenek
egy néhány Concilium meg engedé apüspököknek hogy
meg rövidithesék apenitentziának idejét. azoknak kedve- *
kért, kik penitentiájokat leg nagyob buzgoságal viszik
vala végben. 25

²³⁰ Conc Ancy anno 114. Can. 5. Conc. Nicae. Can 12. Conc 4. Carthag Can 75 s Cypr. epist
14 ad Come

²²⁸ agyuleke(k)zetből, [Törlés a sor végén; u íráshiba ű helyett.]

²²⁹ Sz. Cypriánus [Sz. – beszúrás.]

2 A midön üldözések támadtanak szokás volt ilyen indulgentiákat adni apenitentzia tartoknak., azért hogy az absolutio., és a Communio után bátrabban szenvedhessék az üldözést.

⁵ K Mint hogy a szabot rend szerént valo penitentiák már mostanában szokásban nintsenek., tehát az Indulgentiák haszontalanok.?

F Sött még mostanában szükségesebbek. mint mikor azok szokásban voltak, mert mostanában ami elég tételeink sokal kisebbek lévén. mint sem abban az időben, tehát mostanában nagyob szükségünk vagyon az Anyaszent egy ház Indulgentiájának segítségire.

19 Articulus Az Indulgentiákról

K Mitsoda ahét, esztendeig. esztendeig. negyven napig valo Indulgentia.?

¹⁵ F Ezek az Indulgentiák el engedik aszabot rend szerént valo penitentiából. a hét esztendöt. esztendöt, negyven napot, és az azokhoz tartozo ideig valo büntetést; az alá a penitentzia alá is vethettek volna minket. **[76a:]**

K Mitsoda ajubileumnak indulgentiája?

²⁰ F Nem más hanem egészen valo indulgentia. *indulgentia plenaria*. amelyet apápa szokot adni minden hoszon ötödik²³⁰ esztendőben.. azoknak kik butsura el mennek. romába²³¹ lévő négy fő templomokban., ezt leg először száz esztendőre rendelék., azután ötvenre. azután. harminczra, végtire minden huszon ötödik esztendőre:

²³⁰ hoszon ötödik [Valószínűleg íráshibás alak; másutt *u*-val írja, l. 3 sorral alább is.]

²³¹ romába <1> lévő négy fő [*g*-*f*-ből javítva.]

Magyarázat

Bonifacius octavus rendelé ajubilaemot, a mint mostanában tarttyák, azt parantsolá, hogy el kezdvén 1300. esztendőtol. minden századik esztendőben közönségesen valo Indulgentia adatnék mind azoknak kik romában 5
mennek butsura a szent Péter, és szent Pál templomában. ezt pedig arra valo nézve rendelé mert 1299 temérdeki sok szarándok menvén romában. apápának mondák, hogy még az attyoktol hallották volna, hogy akik minden saeculumnak avégin romában mennek. azok Indulgenti- 10
át nyernének

Clemens sextus, aszáz esztendőt igen hoszu időnek találván, azért ajubilaemot ötvenedik esztendőre rendelé. és 1350. a Bonifaciuséhoz hasonló közönségesen valo Indulgentiat ada azoknak kik a romai négy fő templomokban butsura²³² el mennének, ez a szokás tartá [76b:] 15
második Pál pápáig, aki is 1470ben ezt az Indulgentiát minden huszon ötödik esztendőre rendelé, a mely rendelést leg előbször sixtus 4dik vivé végben 1475. azon időtol lögvást meg maradot eza szokás mindenkor, Második 20
Pál előtt. Grégorius²³³ undecimus bullat adot volt ki rendelven minden harmintz harmadik esztendőre az Indulgentiat. de a historiából nem lattzik hogy szokásban vették volna

K Miért nevezik a szent esztendőkben lévő közönséges 25
Indulgentiát²³⁴ Jubilaemnak.?

F Sixtus quartus nevezé leg előbször Jubilaemnak mert hasonlit asidok Jubilaemjához.

K Mi volt a sidok jubilaemja?

F A sidok akik el adták vagy el zálagositották²³⁵ volt 30

²³² butsura [Első u-ú-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

²³³ Grégorius <ud> undecimus

²³⁴ Indulgentiát [I-i-ből javítva.]

²³⁵ el zálagositották [a-o-ból javítva; a variánsban: 62. recto is a-vall!]

5 jóságokat, minden ötvenedik esztendőben viszá tért jó-
 szágok kezekhez, az olyanok akik kételenségből más
 sidoknak rabul adták volt el magokot, ugyan azon eszt-
 5 tendőben fel szabadultak, a mely esztendőt Jubilaeum
 esztendőjének nevezték.²³⁶ az Isten ezt a törvényt azért
 levit. 25. adta volt nékik., hogy mindenkor eszekben tarttsák hogy
 ingyen valo kegyelméből szabadította meg őket. az
 Egyiptumbéli rabságbol. és hogy azért hozája hálá adásal
 legyenek. Ez a Jubilaeumja asidoknak, a proféták, és a
 10 szent Atyák szerént jelentette mind azt. [77a:] a mit akris-
 tus munkálodot²³⁷ az emberekért. ő minket meg szaba-
 ditot abüntől. amelyet az irás adoságnak nevezi. és az
 Is. 61. 1. 2. ördögnek rabságából; nézük erről mit²³⁸ mond a kristus
 képiiben Isaiás. *Az ur lelke reám szállot...el küldöt enge-
 15 met....hogy a foglyoknak az engedelmet predikálanám, és
 a bé rekesztetteknek a meg szabadulást, hogy az urnak en-
 gesztelő esztendejét predikállanám.* a világosan ki tettzik.
 luk. 4. 18. hogy a proféta ezen szavaival. a jubilaeum esztendejét
 tekintette. és a kristus világosan ki adgya nekünk, hogy
 20 eza jövendölés ő benne bé tellyesedet.

K Mitsodák azok arend kívül valo jubilaeumok a melyeket ad apápa?

F Azok jubilaeum formára adatot egész Indulgentiák. a melyeket bizonyos nagy időkben adgyák. tsak nem
 25 olyan formában, mint ha a sidok között rend kívül adták volna meg azt a kegyelmet a melyet tsak a Jubilaeum esztendejekor engedték meg nékik

K Mitsoda szabadság adatik ajubilaeum ideje-
 kor? [77b:]

30 F Egy néhány féle. 1. szabad kinek kinek olyan gyon-
 tato papot választani a mitsodás tettzik. 2. a papok olyan
 vétkeket abszolvalhatnak, a melyeket nem volna szabad

²³⁶ nevéztek. [Ékezethiba.]

²³⁷ munká<kl>[?]lodot [t-d-ből javítva.]

²³⁸ erről mit [t-n-ből javítva.] mond <eről> a kristus

más időkben. 3 meg változtathattya a fogadást hogy ha arra hatalma adatik abullában, és több ilyeneket. a melyeket meg lehet látni abullában.

K Midőn az Anyaszent egy ház Indulgentiát ad. meg akarjaé azal menteni a hiveket a penitentzia tartástól? ⁵

F Az Anyaszent egyház távul vagy on az ilyen szándék-
tol, olyan formán nem hasznos. hanem ártalmas volna az
Indulgentia, mivel semmi meg nem mentheti őket hogy ne
teremjenek apenitentzia tartáshoz illendő gyümölcsö-
ket,²³⁹ az Evagyélium parantsolattya szerént. midőn ¹⁰
pedig az Anyaszent egy ház Indulgentiát ad., a mi gyen-
geségünknek segítségire adgya, hozánk illetvén akristus
elégtételét,²⁴⁰ és aszentek érdemét., a mi elég tételeink-
nek segítségére.

s. Cypr. de lapsis
1 Conc nicae.
can. 12.

K Az Anyaszent egyháznak vagyoné arra hatalma ¹⁵
hogy a maga akarattýából hozánk illese akristus érde-
mét? [78a:]

F Ez a hatalom akristus szavaiból ered, aki is azt
mondgya *Valakit meg oldoztok e földön., meg leszen ol-
dozva* az oldozás pedig úgy lehet meg. ha reánk illetik ²⁰ Matth 16. 19.
akristus érdemét.

K Miért tészed aszentek érdemét akristuséhoz?

F Mert. 1. A szentek érdemi nem választatnak el a
kristus érdemétől., a melytől veszik minden erejeket. 2.
A kristushoz ragasztván a szenteket., atagokat, a főhöz ²⁵
ragaszttyuk, 3. Abban mi az Anyaszent egy háznak régi
szándekját követtyük, mivel régenten az Anyaszent egy
ház Indulgentiákat adot a szent Martyrok kérésekre. és
érdemekre való nézve, a kik halalok előtt ezt a kegyelmet
kérték valamely penitentzia tartó bünösnek, eki tettzik a ³⁰
szent Cyprianus leveleiből.

s. Cypr de lapsis.

²³⁹ gyümölcsök.et. [gyümölcsöt.-ből jav.; k-t-ből javítva.]

²⁴⁰ elég tételét.(ek) <érdemét> [Szóvégi t-n-ből javítva.] és aszentek
érdemét

K Mi képpen lehet hasznosan venni az Anyaszent egy ház Indulgentiait?

F 1. Valóságos töredelmeségel. kel lennünk²⁴¹ vétkeinkért 2. kivánnunk azokért eleget tenni az Istennek 3. ne tsak²⁴² kívánságal. hanem ugyan tselekedetel tegyünk azokért eleget, 4. véghez kel vinni mind azt, a mi meg vagyon parantsolva az indulgentia adáskor. ugy mint, a böjt. az imádság, a templomban valo menetel., az alamisnálkodás; és mind azo-[78b:]kot valamik fel vannak téve abullában., mivel az indulgentia, az ilyen tselekedeteknek végben vitele alat adatik.

K Nem az Anyaszent egyház tanításaé a, hogy valamikor Misét mondanak valamely privilegiatus oltáron. hogy az Indulgentiára valo nézve., mindenkor egy lélek¹⁵ szabadul ki purgatoriumbol.?

F Az ilyen tanításnak nem lehetne fundámentumát fel találni, se aszent írásban. se atraditioban nem is abban áll. aprivilegiatus oltároknak Indulgentiája

Hanem abban áll. hogy az olyan oltárokon különösön²⁰ ajánlya az Anyaszent egyház a kristus elégtételeit és a szentek érdemit a szent áldozatban, ameg holt lelkekért, eki tettik abbol. hogy az olyan oltárokon szabad haloti misét mondani. olyan napokon. a mely napokon más oltarokon nem volna szabad. azt minden pap tudgya,²⁵ hogy ahalotakért bizonyos napokon. különösön misét nem mondhatni, mivel. a Misenek meg kel egyezni az officiumal., az Anyaszent egy háznak szándéka szerint, ugyan ezért engedték meg a privilegiatus oltárokat, de a romai Cancellarianak rend szerint valo stilusa szerint.,³⁰ az a privilégium egy. [79a:] hétben., tsak²⁴³ egy, vagy két. napra engedtetik meg, és az is olyan templomokban, ahol legyen leg aláb hét oltár mivel a Romai Anyaszent

²⁴¹ lennünk vétkeinkért [l-v-ből javítva.]

²⁴² tsak [ts-h-ből javítva.]

²⁴³ tsak [Beszúrás; a-o-ből javítva.]

egy ház. nem akarja hogy az olyan privilégium valamely bontakozást tégyen az Anyaszent egy háznak közönségesen való rendében

K kitsoda adhattya az Indulgentiákat?

F közönségesen való Indulgentiát a Pápa, vagy a Concilium generale adhat, a püspökök pedig amagok püspökségekben, ahoz képest. a mint az Anyaszent egy ház, ez iránt hatalmat adot nékiek

20 Articulus Az Absolutiorol.

K Midön valaki meg szánván büneit azokat meg gyon-ta, magát meg jobitani fogadta, mi vagyon még azután¹⁰ hátra?

F Egyéb nints hanem hogy absolutiot vegyen apaptol.

K Mitsoda az az absolutio?

F Az olyan sententia. amelyet apap mond abünösre akristus nevében, a mely által abünei meg botsátatnak¹⁵ azoknak, kik azokért töredelmeségl vannak. és akik mindent véghez vittek tehetségek szerént, hogy azokért botsánatot nyerhesenek Istentől. [79b:]

K A pap valóságol meg botsáttyaé avétkeket?

F Igen is. *A kiknek meg botsáttjátok bünöket, mond-²⁰ gyu az ur, meg lesznek botsátatva. és akiknek²⁴⁴ meg tartttjátok, meg lesznek tartva* Joan. 20 23.

K Tsak egyedül az Isten botsáthattya meg avétkeket. a pap nem botsáthattya tehát meg?

F Igen is tsak az Isten botsáthattya meg a maga²⁵ nevében, de a papok akristus nevében botsáttják meg. mivel ő tölle is. vették azt ahatalmat

K Honnét tudgyuk mi azt. hogy ök arra hatalmat vettek?

²⁴⁴ akiknek [Középső k – beszűrés.]

F Ezt már meg mutattuk mind aszent Irásból. mind a tráditioból., hanem tsak azt teszem hozzá hogy még aharmadik saeculumban, az Anyaszent egy ház. eretnekeknek tartotta a novatianusokat, mert azt tanították,
5 hogy az Anyaszent egy háznak nintsen hatalma akeresztség²⁴⁵ után tett minden vétkek meg bótásására.

K Hogy ha apap akristus nevében bótásáta meg a vétkeket. tehát a kristus bótásáta meg azokat és ilyen formában. apap nem tselekeszik egyebet hanem az absolutioval. tsak azt jelenti, hogy meg bótásáttak vétkeink.? [80a:]

F A pap valóságal meg bótásáta avétkeket, mivel akristus nem mondotta hogy meg bótásáttak azoknak bünök. akiknek meg jelentitek. hogy meg bótásáttak azoknak., a kiknek
15 meg bótásáttak.

K Vagyoné valamely példa az ó testamentumban a melyből meg mutathatnád apapnak ez iránt valo hatalmát.?

20 F Azt láttyuk az ó testamentumban, hogy bél poklosok tartoztak a²⁴⁷ papokhoz menni., hogy azok meg visgályák mitsoda féle bélpokloságban volnának. meg is kellett nekik jelenteni a midön aból meg gyógyultanak, apapok meg is próbálták azokat akiknek gyógyulásokban kételkedtenek. A tudni valo hogy a bel pokloság.
25 avétket jelentette., szükséges tehát a bünösnek vétkeit meg mutatni apapnak, agyonásban, a papnak is kel külömbözést tenni avétek közöt; és ahoz illendő orvoságot adni, vagy pedig meg²⁴⁸ kel próbálni az absolutio el
30 halasztásával.

K Ebből akövetkezik hogy apapok tsak meg jelentik

²⁴⁵ akeresztség [r helyén először felfelé húzott szárú betűt kezdett.]

²⁴⁶ bünök. <hogy> hanem hogy

²⁴⁷ a <templomban> papokhoz [A javítás a törlés fölé írva.]

²⁴⁸ meg [g megkezdett k-ból, vagy l-ből javítva.] kel próbálni

hogy bűneink meg bocsátattak, valamint az ó testamen-
tumbéli papok is egyebet nem tselekedtek hanem csak
tudtára adták abél poklosnak hogy meg gyógyult? [80b:]

F Ez a különbözőség vagy az árnyék és a valóság
közöt. hogy az ó testamentumbéli papok egyebet nem⁵
tselekedtek. hanem csak meg jelentették a gyógyulást. de
az új testamentumbéli papok valósággal meg gyógyították
lelki belpokloságból abünöst. a bűnnek bocsánattya
által. mondgya szent Chrysostomus.

lib de sacerdot
Cap 6.

21 Articulus Az Absolutionnak el halasztásáról

K A papoknak kellé valamely rendre vigyázni vagy¹⁰
tsak az ő akarattyokon áll. a fel oldozás. vagy az el ha-
lasztás?

F Igen is kel arendre vigyázni. ha azt nem követik^{*}
vétkesnek, és a mit e földön tselekesznek. a nem hagyatik
jóvái. mondgya szent Gergely.¹⁵

hom 26 in Evang. s. Cypr. de lapsis s. Hier. in Cap 16. s. Matth. Instruct. s Carol. ad Conf.

K Mellyek azok arendek a melyeket követnie²⁴⁹
kell?

F Meg lehet azokat látni a rituálékban, és aszent Caro-
lus oktatásiban. a leg közönségesebek²⁵⁰ ezek

Hogy csak azokat kel fel oldozni, akik valósággal.²⁰
szűnyük és bányak vétkeket., és a kik el tekélték
magokban hogy többé azokat nem tselekeszik.

K Hogy ha valaki azt fogadgya apapnak hogy ebben
a fel tett szándékában meg marad. az ő szavára tartoziké
azt neki el hinni.? [81a:]²⁵

²⁴⁹ követnie [írásiba.]

²⁵⁰ közönségesebek [ös-en-ből javítva? Hibás javítás? Másutt közön-
séges alakban írja a szót.]

F olyanok találkozhatnak akiknek nem kel mindgyárt hinni, hanem mind adig²⁵¹ kel halasztani a fel oldozást, valamég meg nem mutattyák magok viselésekel. hogy se a papot. se magokot meg nem akarják tsalni.

5 K kitsodák azok. akiknek el kel halasztani a fel oldozást mind addig még életeket meg nem változtattyák?

F Azoknak el kel halasztani a fel oldozást 1. a kik valamely szokot vétekben élnek. mind adig még azt el nem hagyák.²⁵² 2. azoknak, akik avétekre vivő alkalmaságban élnek, mind adig még atol el nem távoznak 3. azoknak akik gyűlölségben²⁵³ élnek egy másal. valamég meg nem békélnek egymásal a menyiben töllök lehet 4. azoknak., a kik magoknál tarttyák a más jóságát. valamég azt viszá nem adgyák, de ilyen állapotban, tsak akkor¹⁵ kel el halasztani, mikor lattyák hogy meg nem tartotta igeretit. és viszá nem adta, 5 azoknak, kik a keresztyéni, és a magok rendihez illendő hivatallyokot és kötelességeket nem tudgyák. mind adig valamég azokra magokot nem oktattattyák

s Carol.²⁵⁴
Instruc ad Conf.
Conc. 2. generale
later. Can. 22.

20 K Miért kel el halasztani²⁵⁵ azoknak az absolutiot a kik valamely szokot vétekben élnek, valamég azt el nem hagyák?

F Mert tsak azokat kel fel oldozni akik töredelmeségel vannak a vétek iránt., az ő valóságos töredel-**[81b:]**meségekről, és meg térésekről, nem lehet más képen ítéletet tenni, hanem ha meg változtattyák életeket. mivel a fát a gyümölcseről üsmérik meg.

Matth 7. 20

K Miért kel elhalasztani azoknak az absolutiot a kik a vétekre vivő alkalmaságban élnek?

30 F Mert valamég avétekre vivő alkalmaságban szán

²⁵¹ adig kel [g-k-ből javítva.]

²⁵² azt el nem hagyák. [azt el hagyák volt; a sor végén a margóra írta: el, a sor elején levő el-t nem-re javította.]

²⁵³ gyűlölségben [sé-cs-ből javítva.]

²⁵⁴ s Carol. <ad> Instruc ad

²⁵⁵ halasztani [l-sz-ből javítva.]

szándékal maradnak., mind adig a veszedelemre teszik magokat, sött még el is vesznek, aveszedelemre tenni pedig valakinek magát. vétek, mert azal az Istent kísérté- né. tehát fel nem oldoztathatik adig még attol el nem távozik.

Eccli. 3. 27

K Miért kel el halasztani azoknak az absolutiot a kik gyüöltségben élnek egymásal. mig meg nem békéllenek ha lehet, és azoknak kik amás joszágát birják, a melyet még viszá nem adták. noha viszá adhatták volna igéreték szerént?

5

10

F Mert nem szabad fel oldozni az olyat aki avétket gyakorollya, azok pedig vétekben vannak akik gyüöltségben élnek. mind addig még meg nem békéllenek., azokat sem lehet fel oldozni akik más joszágát birják, valamég azt viszá nem adgyák ha töllök lehet.

15

K Miért kel el halasztani az absolutiot azoknak kik nem tudgyák hivataloknak köteleségeit?

F Mert egy keresztyénben az ilyen tudatlanság nem meg menthető dolog, vétekben is élnek azok. kik abban vannak. mind adig még azokat meg nem tanullyák. szükség-^{182a:}tes tehát mind akoráig el halasztani a fel oldozást.

20

K A nem elége. hogy tsak a papok tudgyák mikor kel fel oldozni vagy mikor kel azt el halasztani, szükségesé azt. ahiveknek is tudni?

25

F Igen is. jó, és hasznos ahiveknek is azt tudni, azért hogy meg tudhasák ha papok jól vezetiké őket. ha követiké hivatallyokot vagy sem., ugy hogy elkerülhesék az olyanokot kik hirtelenségel adgyák az absolutiot, mivel akristus azt mondgya. *orizétek magatokat ahamis profétáktol. kik hozátok jönnek juhoknak ruhájokban. de belöl ragadozo farkasok* ezek által azt akarja akristus hogy oltalmazuk meg magunkot azoktol. kik akedvezésnek szine alat el vesztek alelkeket. igy is tselekesznek az olyan lügy gyontato papok. a kik fel oldozák abünöst, midön meg kellene kötözni. erre valo nézve abünös meg eléged-

³⁰ Matth. 7. 15

35

s. Hier. in s.
Matth. cap 16. s.
Ambr. in ps. 118.
et lib 2. de
penit.²⁵⁸ Cap 9.

vén. minden kételkedés nélkül haszontalanul való feloldoztatásával. tsak gyakorollya²⁵⁶ azonban rendetlen életét. de mint hogy meg nem intették. ők lesznek okai. hogy végtire örökül el veszti²⁵⁷ magát.

5 K Mit kel annak tselekedni azon idő alatt akinek elhalasztották az absolutiot?

F Töredelmeséggel kel ahoz készülni hogy azt megnyerhese, magát sanyargatni kel. imádkozni. a vétekre vi-[82b:]vő alkalmatóságot el kerülni, jó könyveket kel¹⁰ olvasni, az ellenséginek meg kel bocsátani, a másét visszaadni, új életet kezdven. minden féle vétektől. el kel távozni.

K A kinek az absolutiot el halaszttyák., és az alatt megtalál halni,²⁵⁹ leheté jó reménség az olyan felől?

s. Cyr epist 12
4 Conc. Carthag.
Can 79

15 F Az Anyaszent egyház mindenkor jó reménségben volt az olyanak²⁶⁰ üdvösege felől, az olyanért imádkozik, mint ha feloldoztatot volna. mivel a való, hogy ha tekéleteséggel való tördelmeséggel holt meg. üdvezült.

22 Articulus

A püspököket illető absolutiorol. (casus reservatus)
a Censurakrol.

20 K vannaké olyan alkalmatóságok a melyekben apapok nem adhatnak absolutiot?

F Igen is vannak, mivel absolutiot nem adhatnak bizonyos meg tartot dolgokban amelyeket nevezik casus reservatus

²⁵⁶ gyakorollya [gyarokollyaból javítva; k-r-ből, r-k-ből jav.]

²⁵⁷ el vesz(nek.)ti magát.

²⁵⁸ penit. [e-ö-ből javítva.]

²⁵⁹ halni, <l> leheté

²⁶⁰ olyanak [Szóvégi a-o-ból javítva.] <felől.> udvesége felől, [u - íráshiba ű helyett.]

K Mit értesz azokon a meg tartot dolgokon. vagy Casus reservatuson

F Ertem az olyan halálos vétkeket, a melyekért valo absolutio tsak a pápát. vagy a püspökököt illeti. [83a:] meg lévén tiltva. arend szerént valo gyontato papoknak azokat absolvalni, hogy ha tsak arra különösön valo hatalmat nem vesznek.

5 Conc Trid. sess
14. Cap 7.

K Miért tartották meg magoknak a felyeb valok bizonyos vétkeknek absolutioját?

F 1. Azért, hogy nehéz lévén az absolutioinak meg nyerése, avétek is ritkáb legyen 2. Azért. hogy üdveséges gyalázattal. büntessék meg abünösököt. akiknek a felyeb valok eleiben kel menni. 3 Azért hogy az ő meg térések bizonyosab légyen, olyanok eleiben terjesztven vétkeket, akiknek több vilagoságok vagyon mivel a nagy nyava-¹⁵ lyük. a nagy értelmü doktorokat illetik.

Conc Trid. sess.
14. Cap 7.

K vagyoné olyan alkalmatoság a melyben minden pap adhat absolutiot minden féle vétékért?

F vagyon 1. mivel a jubilaekumkor minden pap absolvülhat minden féle vétket, hogy ha bullában hatalom²⁰ adatik arra, 2. mikor valaki halála oráján vagyon. akor minden pap adhat absolutiot. minden féle vétékért.

Conc. Trid sess
14. 7.

K Mitsoda a Censura?

F Az olyan egy házi büntetés. a melyel egy keresztyén valamely nagy botrankoztato vétékért. az Anya[83b:]²⁵ szent szent egyháznak lelki javaitol meg fosztatik:

K Az Anyaszent egy háznak vagyoné az a hatalma hogy a keresztyéneket meg büntesse a Censurák által?

F Igen is vagyon. és ez ahatalom a kristus szavaibol származik. A kiket meg kötöztök eföldön. meg lesznek³⁰ kötözve menyekben

Matth 16 19

K kitsodák azok akik élhetnek ezen hatalomal.?

F A pápa, és a püspökök a magok püspökségeben, és azok. akiknek apápa erre hatalmat ád.

K Az Anyaszent egyház mikor áll az ilyen Censurákal³⁵ abünösök iránt?

F A midön láttya hogy minden intési. kérésí. abünösök elöt haszontalanok.

K Hány féle a Censura? vagy a büntetes.

F Három féle, az ExCommunicatio. suspensio. interdictio.²⁶¹

23 Articulus

A ExCommunicatiórol, az.az. az egyeségből való ki rekesztésről.

K Mitsoda az ExCommunicatio?

F Ez olyan egy házi büntetés, amely el tilt valakit valamely nagy vétkiért. ahivekel való közönséges [84a:] jóknak reszesülésétől.

¹⁰ K vagyoné egy néhány féle

F vagyon. nagy exCommunicatio. (major) kis exCommunicatio (minor) az első eltílttya a bünöst. aközönséges joban való reszesülestől. minden ki vétel nélkül, a második tsak bizonyos jóktól rekeszti el.,

¹⁵ K Mitsoda joktól vannak el rekesztve azok. kik a nagy exCommunicatióban estenek.?

F Az olyanok egészen el lévén rekesztetve ahivek társágától.²⁶² akönyörgésekben, szenttségekben. és más jó tselekedetekben nem reszesülhetnek, és ha abban meg

²⁰ hálnak. a szent földben sem temetik el.

K Mitsoda joktól vannak el rekesztetve. azok. kik akis exCommunicatióban vannak?

F Az olyanok a szenttségekhez nem járulhatnak, se az egy házi rendben bé nem vétetődnek.

²⁵ K Tartozunké el kerülni azokat, kik exCommunicatióban vannak?

F Igen is tartozunk el kerülni azokat. kik a nagy

²⁶¹ interdictio. [t-d-ből javítva.]

²⁶² társaságától. [Szóvégi á-o-ból javítva.]

exCommunicatioban vannak, de azokat nem tartozunk
kik akis exCommunicatioban vannak

K Mitsoda az exCommunicatusok büntetése?

F 1. Az Anyaszent egy ház közönségesen valo könyör-
[84b:]gésiben nem részesülnek, mind azon által ahivek-⁵
nek imádkozni kel érettek., 2 ebből következik. hogy az
Isteni szolgálaton jelen nem lehetnek., ha a misén jelen
volnának is. ki kel őket küldeni. ha pedig nem engedel-
meskednének. a misét félben kel hagyni. de a prédikaci-
on. és más egyéb tanításokon jelen lehetnek 3 ebből¹⁰
következik. hogy aszenttségeket. se fel nem. vehetik. se
fel nem ádhattyák, 4. a szent földben őket nem temetik.
5 ahivek vélek semmiképen nem társalkodhatnak, seho-
zájok²⁶³ nem szolhatnak., nékik nem irhatnak, őket nem
köszönthetik; vélek senem imádkozhatnak, se vélek nem¹⁵
lakhatnak. senem dolgozhatnak, senem ehetnek, ezt rövi-
deden ezen deák versel szokták ki mondani.

os, orare, vale, Communio, mensa negatur.

K El kellé tellyeségel ugy kerülni az exCommunicatu-
sokat hogy semmi némü állapotban ne légyen szabad²⁰
vélek társalkodni.?

I' Történhetik olyan állapot amelyben társalkodni vé-
lek az Anyaszent egyház meg bántódása nélkül. mitsoda
alkalmatoság légyen az,²⁶⁴ ez a deák vers meg mondgya

Utile, lex, humile, res ignorata, necesse. [85a:]²⁵

I Utile, lehet hozájok szollani, és vélek beszélgetni
lelki jovokra valo nézve, hogy őket a meg térésre, és a
penitentziára vezethesük..

2 lex. A házas személyek között, ha valamelyike ex-
Communicatioban volna is. de egymáshoz ugy kel lenni³⁰
valumint annak előtte., noha nem kel az exCommunica-
tus személynek vétkeiben részesülni.

I Humile. A fiaknak, tselédeknek ugy kel lenni. az

²⁶³ sehozájok [e-o-ból javítva.]

²⁶⁴ u./.

exCommunicatus²⁶⁵ atyokhoz, urokhoz, Aszonyokhoz, valamint annak előtte, nem vévén mind azon által részt²⁶⁶ vétkekben amelyekért exCommunicáltak.

4. Res ignorata. Akor nem vétünk semiben, ha nem tudván exCommunicatioban valo létit valakinek. véle társalkodunk.

5. Necessse. A dolognak szükséges volta ugy hozhattya magával., hogy kel beszélteni egy exCommunicatusal; törvényben lehet hini. az adoságot meg lehet kérni, adoktorok, borbélyok hozája el mehetnek, de tsak aszükséges dolgokrol beszélhetnek vele.

K Mitsoda büntetésben esik azolyan aki szükség nélkül társalkodik egy exCommunicatusal.?

F A kis exCommunicatioban esik, hogy ha pedig közösül avétekben, a melyért exCommunicáltakat.²⁶⁷ a nagy exCommunicatioban esik. [85b:]

K Mit értesz ezeken aszokon. közösülni²⁶⁸ egy exCommunicatusnak vétkiben. a melyért exCommunicáltakat?

20 F Ha részesülnek²⁶⁹ annak vétkiben, tanátsot adnak, segítséget. oltalmat. &c. hogy azt követhese.

K Miért bánik ilyen keményen az Anyaszent egy ház az exCommunicatusokal.?

F Azért hogy kénszerittse őket arra. az ilyen üdvéséges keménysége által, hogy magokban szálván, magokat meg alázzák. és penitentziát tarttsanak.

K Mit kel tsinálni azoknak akik exCommunicatusok.?

F Meg alázzván magokat helyre kel hozni abotránkozást melyet okoztak, penitentziát tarttsanak, és magokat tellyeségel az egy házi törvény alá vessék. egy szoval azon legyenek hogy azCommunicatiobol fel oldoztassanak

²⁶⁵ exCommunicatus (urokhoz,) atyokhoz, urokhoz,

²⁶⁶ részt [A t betű utólagos beírás sötétebb tintával.]

²⁶⁷ exCommunicáltakat. [a-o-ból javítva.]

²⁶⁸ közösülni [Ékezhethiba.]

²⁶⁹ részesülnek [nek – beszúrás.]

VII Rész
Az utolsó kenetről.

Első Articulus
A betegségről

K Mitsoda abetegség?

F Az olyan testi vagy lelki nyavalya mely az eredendő büntől származot, és amelyet az Isten reánk botsáttya mikor néki tettzik. **[86a:]**

K Miért botsát az Isten mi reánk betegségeket? 5

F I Hogy minket meg alázon. 2. hogy mind avilágtol. mind pedig magunktól minket el vonyon., 3 hogy minket a halálhoz készítsen. 4 hogy avétekért meg büntessen, es hogy az által. penitentiát tarttsunk, 5 hogy az által a békeséges türésre. és a sanyaruságra taníttson. 6. hogy az ideig való ostorozás által minket meg tisztíttson. 10

prov 3. 12
hebr. 12. 5. 6.

K Mit kel egy keresztyének tselekedni midön betegségben esik.,?

F Az Isten akarattya alá kel magát vetni., nékie ajánlani betegségit., és azt jora fordítani valamint jób. Dávid, 15
Ezekiás, Tobias. tselekedtenek.

K Mit kel tselekedni egy betegnek hogy jóra fordítsa betegségit?

F Mindgyárt apenitentzia tartásnak szenttségéről kel gondolkodni. hogy ha szükséges, békeséges türéssel kel lenni, és alázatoságal, az Isten rendelése alá hadgya magát. tsendeségel legyen azokhoz kik hozzája látnak., akristus szenvedésiről elmélkedgyék, tégyen rendélést mind lelki, mind a világi dolgairól, a szenttségeket jó idején fel vegye., hogy ha abetegség nehezebedik. ahalálhoz készülyön, és ha eljő. áldozza jó szível életét Istennek 20

K. Mitsoda vétket kel el kerülni a betegnek? **[86b:]**

F El kerülni atürhetetlenséget panaszolkodást, az élethez való nagy ragaszkodást, a szenttségek halogatását, és a kötelességben való esést. 30

K Mit mondhatni az olyan betegnek²⁷⁰ gyonásáról, aki csak akkor akar meg gyonni midőn már igen el nehezedet?

F Az olyan vagy rosszul tett gyonás, vagy haszontalanul.
5

Magyarázat.

Még egészséges korában is szükséges akár kinek egész elméjét arra fűgeszteni hogy hasznal vehesse a szenttségeket, alélek üsméret meg vizsgálásához idő, és figyelmetesség kívántatik, nem könnyü dolog meg gyonni az egész vétkeket., mivel, hogy haaszt valaki egészséges korában nehezen viheti végben ha magának nem akar hizelkedni., tehát, abizonyos dolog, hogy abeteg annál is inkább veszedelemre veti magát, ha az utolso orájára²⁷¹ hagyja, mert
15 a midőn az elme akemény fajdalmakban foglalatoskodik, nem gondolkodhatik akkor másról., abban az állapotban mint egy jelen láttya lenni a halált, a mely fel háborittya az elméjit.. és nem en-[87a:]gedi hogy abban atsendeségben legyen, a melyben kellene lenni akészületre, ez így
20 lévén, noha nem kel kétttségben esni az olyanak üdveségiről aki utolso orájára halaszttya a szenttségek vételit, mert az Isten irgalmasága nagy, mind azon által igen lehet félteni az olyat. ilyen példát minden nap látunk, és azok kik abetegnek csak az utolso oráján jovallyák hogy
25 alelkiről tegyen rendelést, tartván attol. hogy addig meg ijeszék. az olyanok nem igazán valo szeretettel vannak hozzája, és a szánások kegyetlen, holot inkább kel attol félteni abeteget hogy készületlen ne menyen az Isten eleiben mint attol tartani hogy meg ijed. amidőn eleiben
30 adgyák aveszedelmet, erre pedig valóságosan kel figyelmezn mindenek, mind magáért, mind másokért.

K Miképen kel tselekedni abetegnek. hogy jó rendet tehesen lelke üsméretiről.?

²⁷⁰ beteg<ek>nek

²⁷¹ orájára [Első á-j-ből javítva.]

F 1. Havalakivel. gyűlötségben élt, meg kel békélleni. ha agyűlötség nyilván valo volt, a békéllésnekis nyilván valonak kel lenni, 2. ha valakit meg bántot személyiben., betsületiben. joszágában, ezeket mind helyre kel hozni, agyontato paptol ez iránt tanátsot kel kérni, 3. ha valakit meg botránkoztatot. azt meg kel orvosolni. 4. ugy kel el rendelni a [87b:] világi dolgait, hogy még halála előtt semi hátra ne maradgyon, neis hagyon maga után ha lehet semi törvénykedésre indito dolgot, erre valo nézve. idején tsinálja meg atestamentumát. akeresztyéni rend szerént. ¹⁰

2 Articulus

Hogy mi formában kel atestamentumot a keresztyéni rend szerént meg tsinálni.

K Mire kel vigyázni hogy keresztyéni rend szerént lehesen atestamentumot meg tsinálni?

F 1. Azt meg kel hagyni. hogy pompáson ne temesek, el hagyván minden világi hejában valo szokásokot. hanem hogy mindenek felet, az Isteni szolgálat menyen rend szerént végben. ¹⁵

s. Aug. lib 1. de civ Dei Cap 12.

2 Az is igen ditséretes, és akeresztyéni alázatosághoz illendő, hogy inkább kíványa a tzinteremben temetetni, mint sem atemplomban

Conc. 4. Mediol. p. 1. tit. de sepultura

3 Hogy ha a gyermekei még kisdedek., az Atyafiak, vagy²⁷² mások közül kel olyan értelmes és jó keresztyén embert választani, aki nékik atyok helyet légyen., a krisztus halálakor, szent János gondviselése alá bizá az ő szenttséges szent Anyát. ²⁰

4. leg először is viszá kel adni amás joszágát, és jó rendelést kel tenni az adosága meg fizetéséről. [88a:]

²⁵ s. Aug epist 54 ad Macedonium.

5 A tselédinek fizetésekről rendelést tegyen., és azon

Eccli 7. 22

²⁷² vagy mások [v – megkezdett m-ből? javítva.]

felyül is szolgálattyokat meg jutalmaztasa a menyiben lehet

rom 13 1

6 Mindenekben az ország törvényére és szokására vigyázon. ajoszági iránt való rendelésben. vagy hagyásban.

⁵ 7 Mentől világosabban és értelmesebben lehet., úgy irasa le testámentumját. ne hogy holta után. azt más képen magyarázván, abból perlekedések támadgyanak

Eccli 33. 24

8 Az Attyafiai között inkább vigyázon a szegényekre

¹⁰ 9 Ha jóságá vágyon leg inkább a jóságában lévő szegényeket kel segíteni

10 A ki az egyházra akar valamit hagyni, arra vigyázon a melyik leg szegényeb, aparochiára inkább kel vigyázni mint sem más templomokra., fő képen a mely parochia ajóságában vágyon és szegény.

¹⁵ 11 Ha atemplomokra valamit olyat hágy. úgy mint öltözetet, kelyhet. vagy más effélét. meg kel hagyni hogy a tziemerit azokra ne tegyék, mert az Anyaszent egy ház rende ellen volna, apapoknak sem kel azt el szenvedni.

²⁰ 12 Ne tégyen seminémü fundatiot olyat amely meg ne egyezék az Anyaszent egy ház rendével., az ilyen dologban magától ne tselekedgyék. hanem okos, és értelmes emberektől kérjen tanátsot, mindenkor a leg szükségeseb, és üdveségesebb²⁷³ fundatióra kel vigyázni.

²⁵ 13. két dolgot kel elkerülni. az egyike a, hogy mindenit a gyermekeinek hagyni, nem gondolván. a templomokkal. **[88b:]** szegényekkel, és az ispotályokkal.²⁷⁴ noha feles jóságá vágyon, A második a, hogy a gyermekeit meg fosza, és nagyobb részit jóságának a templomokra. és klastromokra hagyja, abuzgoság úgy jó, ha igazságos, mivel az

s. Aug serm 49
de diversis.

³⁰ Isten rendelése a, hogy hagyni kel az Atyafiaknak a mi őket illeti törvény szerént, mert az Anyaszent egy ház²⁷⁵

²⁷³ üdveségesebb [*sebb* – sorvégi margóra írva sötétebb tintával.]

²⁷⁴ ispotályokkal. noha [*sp-n*-ből] javítva.]

²⁷⁵ Anyaszent szent egy ház

nem hagyja jóvá. midön atemplomokra holmit hagynak másoknak károkak.

14 Hogy ha papi jorzágot birt, abbol nem kel hagyni az Attyafiaira. hanem az Atyai jorzágbol., és nem kel esze elegyiteni apapi jorzágot. az Atyaival. mivel az egyházi jorzág., a szegények jorzága.

Conc Trid. sess 25
Cap 1. de reforma

Meg kel tehát ezekből látni valamenyire mitsoda formában kel tsinálni atestámentumot, leg előbször az Anyaszent, egy ház²⁷⁶ és az ország törvényére kel vigyázni, azután a felebarati szeretetre. és az igaságra

10

3 Articulus

Hogy mi légyen az utolso kenet magában.

K Mitsoda az utolso kenet?

I' Ez olyan szenttség mely meg segitti abeteget hogy bekeséges türeisel szenvedhese nyavalyját., ez avétket el törölvén. egéséget is ad atestnek, ha a szükséges az üdveségre. [89a:]

jacob 5. 14.

15

Az utolso kenet szenttség. mivel olyan láthato jel. mely kegyelmet ad. apap meg keni abeteget, és imádságot mond reája ez a láthato jel, akegyelem pedig ez. hogy a betegnek lelki gyógyulást ad. és testit is. ha a szükséges az üdveségre

Conc Trid. sess
14. Cap 1. de
extr. onct

20

K Honnét tudgyuk azt hogy akenet, és az imádság kegyelmet ad?

I' A szent irásbol. és a traditiobol

Betegé valaki közöttetek hivassa az egyházi szolgágot, és imádkozanak érette, és meg kenvén ötet olajal. azurnak nevében. és ahitből származot imádság meg tarttya abeteget, és fel segéli ötet az ur., ha bünt tselekedet meg botsátutik néki.

25 jacob 5. 14. 15.

²⁷⁶ egi ház [Sor alatti beszúrás; idegen kéz írásának látszik; vö. a 290. sz. jegyz. is.]

A traditioból tudjuk mert a régi szent Atyák. erő emlékezetet téznek, abizonyos hogy az Anyaszent egy ház. mindenkor élt ezel alátható jelek. hogy kegyelmet osztogáson a betegeknek.

orige. hom 2.²⁷⁷ in levit. s. Chrys. lib 3. de sacerdotio, s. Innocen. epist 1. ad decentium

- 5 K Miért nevezik ezt a szentséget utolsó kenetnek?
F Mert leg utolszor veszik fel ezt a kenetet, mivel már meg kenettek volt akereszttségkor, a bérmáláskor, apüspök. vagy a pap szenteltetésekor.²⁷⁸ és leg utolszor ahalálos betegségi.
- 10 K Mitsoda féle olajjal kenik meg a beteget?
F Az olaj magnak olajával. a melyet apüspöknek kel meg szentelni nagy tsötörtökön. [89b:]
K Mit jelent a püspök²⁷⁹ által meg szenteltetett olajnak kenettye,?
- 15 F Jelenti a szent Léleknek belső képen való kenet. mely a lelket büneiből meg tisztítja. és meg erősíti, az ördögi kísértetekben. akristus áldásának erejével.²⁸⁰ a kinek képet viseli apüspök.
K Kit²⁸¹ illet feladni ezt a szentséget?
- 20 F A püspököket,²⁸² és a papokat illeti
K Fel lehet-e adni mindenféle papnak?
F E leg inkább a plebanusokat illeti, de szükségben mindenféle pap feladhattya
K Szükséges-e egy néhány papnak jelen lenni ezen szentség feladásakor?

²⁷⁷ 2. <d>in levit.

²⁷⁸ szenteltetésekor. [Utolsó t-s-ből javítva.]

²⁷⁹ püs</>pök által meg <jelentetett> szenteltetett [A javítás a törlés fölé írva.]

²⁸⁰ erejével. [Második e-j-ből javítva.]

²⁸¹ Kit<ek kel> [t-n-ből javítva; kinek-ből kit lett] illet [beszúrás a törölt szó fölött;] feladni ezt [ezt – beszúrás.]

²⁸² püspökö<e>k,öt, [Középső ö-n-ből javítva;] és a papokat<k.> [ot-na-ból javítva;] illeti [utólagos beírás.]

F A görögöknél hét pap vagyon jelen, az elöt nálunk is egy néhány papnak kellett jelen leni, mikor lehetet, de egy elegendö, ez is most a szokás, hogy tsak egy adgya fel.

K kiknek adgyák fel az utolso kenetet?

5

F A keresztyének, kik betegségben vannak, és a kik el érték az okoságnak idejét. de föképen azoknak kik veszedelmes betegségben vannak

Conc trid sess 14.
de extr. unct.

K Meg kellé²⁸³ várni hogy a beteg utolso orájára jusson. és akor adgyák fel néki.

10

F Nem. mert az elég ha a betegség veszedelmes, és husznosab ha utolso orájára nem hagyák. [90a:]

K Miért lészen husznosab?

F 1. Mert azt nagyob készülettel vehetik fel. 2. ugy tettzik mint ha az Istent kísértenek ha abetegnek ollyankor kérnek testi egészséget a midön már haldoklik. hogy ha pedigen még abeteg felöl reménség lehet, akor kísértés nélkül ez a szenttség atesti orvoságot husznosá teheti.

15

4 Articulus Az utolso kenetröl.

K Mitsoda hasznot téssen az utolso kenet mi benünk,?

20

F 1. A vetket meg botsáttya 2 kegyelmet és erött ad hogy békeséggel szenvedhesük abetegségben lévő fájdalmakot, és hogy ellene álhasunk az ördögi kísérteteknek amelyek akoron erősebbek, 3 egészséget is ad atestnek ha a szükséges aléleknek.

Conc trid sess. 14.
Cap 2. de extr.
unct.

25

K A halálos vétkek botsátatnaké meg, vagy tsak a botsánandok ebben a szenttségben?

F szent Jakab közönségesen szöl. mindenikéröl mondván hogy ha a beteg vétkekben vagyon, ez a szenttség meg

²⁸³ kellé(né)várni

botsáttya néki, erre valo nézve el kel hinni hogy meg botsáttya azokat a vétkeket. a melyekben a beteg találkozik,, és a melyekért igazán töredelmeségel vagyon, de az Anyaszent egy ház arol nem végezet hogy ha tsak abotsánando vétket **[90b:]** botsáttyaé meg vagy a halálost is. a theologusok sem egyeznek meg ez²⁸⁴ iránt, szent károly. azt tanította hogy mindenikét.

K Mivel hogy szent Jakab azt mondgya. hogy ez a szenttség meg gyógyította a beteget, miért mondd tehát¹⁰ hogy egéséget úgy ad atestnek. ha szükséges aléleknek?

F noha szent Jakab nem ilyen formában mondgya is, mind azon által. természet szerént lehet azt úgy mondani. mivel a szenttségek ami hasznunkra lévén rendeltetve, atesti egység anyiban hasznos, a menyiben szükséges az¹⁵ üdveségre

K Az utolsó kenet szükségesé tellyeségel abetegnek.?

F Nem., mert a nélkül is lehet üdvezülni, de magunknak roszt kívánnánk, az Istent is meg bántanok, hogy ha szán szándékal meg fosztanok magunkot olyan nagy²⁰ hasznoktól. a melyeket ad eza szenttség

K Mitsoda készülettel kel azt fel venni.?

F Erős hittel, penitentzia tarto elmével, büneiért valo töredelmeségel., és magát az Isten akarattya alá valo ajánlásal.

²⁵ K szükségesé elsőben apenitentzia tartásnak szenttségéhez járulni, minek előtte az utolsó kenetet fel vegyék? **[91a:]**

F Igen is jó. és hasznos hogy ha ameg lehet²⁸⁵

³⁰ K szükségesé hogy ha lehet a viaticumot az utolsó kenet előtt fel venni?

F Az Anya szent egy ház régi szokása szerént az előtt az utolsó kenetet adták fel először. azután a viaticumot, mindenüt így tartta ez a szokás az egész Romai Anyaszent

²⁸⁴ ez <ir> iránt,

²⁸⁵ lehet <?>

egy házban atizen harmadik saeculumig. meg most is némely szerzetesek így tarttyák. leg aláb a Cistertianusok. de mostanában a nap nyugoti Anyaszent egy házban közönségesen a viaticumot az utolso kenet előtt adgyák fel. 5

K Mit kel abetegnek tselekedni mikor az utolso kenetet adgyák fel?

F Imádkozni kel apapal együt, és az Istentől büneiért valo botsánatot kel kérni.

K Mit kel azoknak tselekedni kik jelen vannak midön azt a szenttséget fel adgyák? 10

F Imádkozni kel a papal együt abetegért., magokban kel szálniok, meg gondolván ez életnek rövid voltát., és azt hogy még ökk is arra az orára jutnak a melyben láttyák lenni abeteget. 15

K Mit kel abetegnek tselekedni az utolso kenet fel vétele után? [91b:]

F Tsak az Istenről kel gondolkodni valamég éll, hálátot kel néki adni, gondolkodni kel ahalálrol, és az öröké valóságrol. 20

K Az utolso kenetet fel adgyáké többször egy szernél.?²⁸⁶

F Igen is. mindenkor mikor valamely nagy betegségben esik valaki, de a kinek egy szer fel adták, ugyan azon betegségben már többször fel nem adgyák hanem ha homzus betegségben esvén. jobban kezd lenni, kevés idő mulva ismét betegség találna ésní. mostanában ez a közönséges szokása adeák Anyaszent egyháznak. 25 Conc Trid. sess 14. Cap ult

²⁸⁶ egy szernél.? [Második e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

VIII Rész
Az Egy házi rendről.

Első Articulus
Mi légyen²⁸⁷ az Egy házi rend.

K Mitsoda az Egy házi rend?

F Ez olyan szentség amely hatalmat és kegyelmet ad az olyan szolgálatra a mely az Isteni ditséretet, és a lélek üdveségit tekénti.

⁵ Mondám hogy az egy házi rend szentség. mert olyan [92a:] látható jel. amely kegyelmet ad. mivel midőn apüspök kezeit tészí arra a kit fel szentel., és imádságot mond reája. ebből áll a külső látható jel, ahatalom, és a kegyelem. a melyel követi a szent szolgálatokat. ugymint a¹⁰ szent Mise áldozattját, a bűnök bocsátását. a predikálást, és a szentségek ki szolgáltatását. etehát a kegyelem. melyet ad ez a látható jel

K Honnét tudgyuk mi azt hogy ez a jel ezeket a lelki dolgokat tselekeszi?

¹⁵ F Azt tudgyuk az Irásbol. és atraditiobol, az Irás tészén emlékezetet, az Apostoloknak kezeke való illetésről. apapság, és a Diaconusag iránt, és akegyelemről. mely a kézel való illetéshez. és az imádsághoz vagyon ragasztva. Tudgyuk minden saeculumoknak traditiojából., hogy az Anyaszent egy ház az Irásokra való nézve,²⁰ mindenkor ugy tekéntette a püspököknek²⁸⁸ az ur szolgaira való kezeknek tételét az imádságal együt. mint olyan Ceremoniát, amely kegyelmet oszt

Act 6. 6. 1. Tim 4. 14. 2 Tim 1. 6. s. Chrys. hom de epist s. paul. s. Ambr de digni sacerdot cap 5. s. Aug. lib 1. contr. epist parmeni. s. Hier. dialog. contr luciferi

²⁸⁷ légyen [e–é–ből javítva az ékezet áthúzásával;] az Egy házi [E–e–ből javítva.]

²⁸⁸ a püspököknek <ug> az ur szolgaira [Az *i* betű pontját az *a* fölé rakta.]

K Kit²⁸⁹ illet fel adni az Egy házi rendnek szentségét?

I' Tsak egyedül a püspököt. ezt láttyuk a szent írásból. hogy tsak az Apostoloknak. és a helyekben következet püspököknek. adatot ahatalom akézel való. illetésre. ezt a traditioból is tudgyuk., mivel az Anyaszent egy ház²⁹⁰ 5
[92b:]mindenkor azt tartotta hogy tsak egyedül apüspököknek volt arra hatalmuk, és mindenkor ellene állot azoknak, kik apapoknak is akarták tulajdonítani azt a hatalmot. *

I et J Can. Apostol. s. Chrys. hom 11. in 1 epist ad Tim. s. Hier. epist ad Evagrium

K Az Egy házi rend szentségének melyek az effectusi? 10

I' 1. A hatalom amelyel követi arendhez tartozo hivatalokat.

2 A kegyelem, hogy azokat Áldásal követhese. 3. A bélyeg, amely el törölhetetlen. ettől is vagon hogy ezt a rendet két szer fel nem vehetik. 15

Conc Trid sess 23
de ord.

K Hány féle az Egy házi rend?

I' Rend szerént hetet számlálnak. 1. A kapus. ki a templom kapujára vigyázot. 2. az olvaso, 3 A Exorcista, 4 az Acolysta, 5 A sub Diaconus 6. A Diaconus. 7 A papi rend. a négy elsöt alatsan rendnek nevezik. a három utolsot nagynak. 20

K kellé azt hinni, hogy apüspökök felyeb valok apapoknál?

I' Igen is mert még anegyedik saeculumban az Anyaszent egy ház eretneknek tartá Aeriust azért, hogy ezt az igazságot tagadá. [93a:] *

* I rpph heres 25 s. Aug. lib de heres. In epistolis s. Ignat Mart in 1 saeculo.

²⁸⁹ Kit(ek kel) [t-n-ből javítva;] illet [iller(kel)alá írva; vö. a 281. jegyz.]

²⁹⁰ egy ház [Utólagos beírás a lap alján; vö. a 276.sz. jegyz.]

K Mind ezek a rendek Isteni rendeléseké?

F A püspökség, papság. Diaconuság. Isteni rendelések, a többi az Anyaszent egy ház rendelte

A papságnak. és a Diaconuságnak rendelése. világosan ki tette a szent Írásból; a sub Diaconusrol és az alá való rendekről emlékeztet tesznek még az első idejében az Anyaszent egy háznak.

Joan. 20. 22. 23. 1 Cor 11. 24. Act. 6. 5. 1 Tim. 3. 8. s. Cornel. epist ad. fabium Antioch. s. Cypr. epist 24. ad optat sub diac. Conc. 4.²⁹¹ Carthag.

K Az alá való rendek tehát nem szentségek.?

F vannak olyan theologusok kik az alá való rendeket¹⁰ és a subdiaconuságot nem tekintik úgy mint szentségeket

K Mint hogy a szentségeket akristus rendelte a Diaconuság nem lehet tehát szentség mivel azt az Apostolok rendelték?

¹⁵ F A Diaconuság valóságos szentség. mivel az egy része apapságnak, a melyet is a kristus rendelte.

Magyarázat

A midőn azt mondják. hogy a Diaconuságot az Apostolok rendelték, egyebet azal nem akarnak mondani, hanem azt., hogy az Apostolok választottak olyan hivatásokat. a kiket csak azt a részit közölték a papságnak, ettől is vagy on hogy sok nevezetes Theologusok atöbb rendeket is úgy tekintik mint részeit az Egy házi²⁹² rend szentséginek., egy szóval azon minden meg²⁵ egyezik, és ahit ágazattya, hogy az Egy házi rendnek egy szentsége vagy on igazán szolván. mely a papság. apapok azt fel szentelésekor veszik., az első Diaconusokat az

²⁹¹ Conc.4. <Carta> Carthag.

²⁹² Egy házi [E-e-ből javítva.]

Apostolok rendelték a püspökök, és apapok könyveségekre, az aláb²⁹³ való rendeket, a Diaconusok könyveségire rendelték.²⁹⁴

2 Articulus.

Azokrol az akadályokrol melyek meg nem engedik az egy házi rendben való menetelt.

K Kitsodák azok, kik az Anyaszent egy ház rendelése szerént az Egy házi rendet fel vehetik? ⁵

F Mind azok akikben valamely akadály nem találkozik. akik alkalmasok az egy házi szolgálatra és akik az Istentől arra hivatalosok.

K Mit értesz azon. akikben valamely akadály nem találkozik? ¹⁰

F Értem az olyan fogyatkozásokat, a mellyek miat. bé nem vétethetik valaki. az egy házi rendben, vagy ha bé vétetet is nem követheti annak hivatallyát.

K Hány féle az az akadály.,? [94a:]

I két féle, 1. az, amely valami fogyatkozástól²⁹⁵ jö. 2. ¹⁵
II mely valamely vétektől vagyon.

K Melyek azok afogyatkozások amelyek akadályt. lehetnek?

I Nyoltzat számlálnak. 1. az elmének fogyatkozása, 2. A²⁹⁶ testnek, 3 A születesnek, 4. Az időnek, 5 A szabad-²⁰
múgnak, 6 A szenttségnek, 7 A jamborságnak. 8 A maga viselésben való fogyatkozás.

K kitsodák azok a kiket meg akadályoztattya az elmének fogyatkozása?

²⁹³ aláb [l-k-ból javítva.]

²⁹⁴ rendelték. [d-t-ből javítva.]

²⁹⁵ fogyatkozástól [ás – kereszttel jelölt beszúrással sötétebb tintával; *tol o-ju a*-ból javítva a beszúrással egyidejűleg. Eredetileg *fogyatkoztal* volt.]

²⁹⁶ A [a-ból javítva.]

F Az esztelenek, a kiket nagy nyavalya szokta törni, az ostobák, és akik. tellyeségel tudatlanok.

K kitsodák azok akiket meg akadályoztattya a testnek fogyatkozása.?

5 F A kik tisztéségel nem tehetik az Egyházi szolgálatot, ugy mint a kiknek. az első vagy a második uja el vagon vágva. kik bal szemekre vakok, sánták. vagy görbék.

Azok kik ezekben a fogyatkozásokban estenek fel szenteltetések²⁹⁷ után., végben vihetik szolgálattyokot a
10 mennyiben meg engedik ezek a fogyatkozások., ugy mint, egy pap akinek akezét el vágják, misét nem mondhat, de predikálhat, és gyontathat, hameg süketült, nem gyontat-[94b:]hat, de misét mondhat.

K kitsodák azok a kiket meg akadályoztattya a születsnek fogyatkozása?

F Azok. akik nem a törvény szerént valo házaságban lettenek.

K kitsodák azok akiket meg akadályoztattya az időnek fogyatkozása?

20 F Azok kik még el nem érték azt az időt hogy az Egyházi rendben vétethessenek a szabot rend szerént.

K kitsodák azok, akiket meg akadályoztattya a szabadságnak fogyatkozása?

F Azok akik rabok., vagy jobbágyok. vagy azok kik adóságban vannak

25 K.²⁹⁸ kitsodák azok, akiket meg akadályoztattya. a szenttségnek fogyatkozása?

F Azok, kik nintsenek meg keresztelve, kik bigamiában estenek.

30 K Mit értesz ezen a szón bigamia?

²⁹⁷ fel szenteltetések [fel szenteltésekből javítva; utolsó t-s-ből, é-e-ből, se-k-ből javítva sötétebb tintával; a javítások után újra kiírta a k betűt.]

²⁹⁸ K. kitsodák [K-ki-ből javítva.]

F' Értem azokat. akik egy néhány szor házasodtanak meg.

K kitsodák azok akiket meg akadályoztattya a jámborságnak fogyatkozása?

F' Azok kik olyan tiszttségekben voltak. a [95a:]⁵ Mellyekben vér ontásokot követtek, ugy mint ahadviselek, kik hartzokon voltak. a birák kik halálra itélték arabokat.

K kitsodák azok a kiket meg akadályoztattya²⁹⁹ a maga viseléseknek fogyatkozása?¹⁰

F' Azok, akiknek nyilván valo penitentziát kellett tartani. azok kik rosz magok viselésekért. rosz hir. névben estenek.

K Mitsoda vétkek azok. a melyek meg akadályoztattyk azokot kik³⁰⁰ azokban estenek?¹⁵

F' A szán szándékal. valo gyilkoság. akétszer valo meg keresztelkedés. az eretnekségben valo részesülés.

K Mit kell tselekedni az olyannak aki ilyen akadályokban találkozik?

F' Az olyan hogy ha nem Egy házi avilági rendben kel²⁰ maradni, ha pedig egy házi. minden egy házi szolgálatot félben kel hagyni.

3 Articulus.

Hogy mitsoda készülettel. és mitsodásnak kel. annak lenni aki az egy házi rendben akar menni, és hogy hivatalosnak kel erre lenni.

K Mind azoknak. kik a felyeb meg mondot akadályok nélkül vannak, leheté az egy házi rendben³⁰¹ meni? [95b:]

F' Nem, mert még szükséges azon kívül hogy azokra²⁵

²⁹⁹ aka<ly>dályoztattya [<ly>ből *d* betűt próbált javítani, de inkább törölte és újra írta a *d*-t.]

³⁰⁰ kik <abban> azokban

³⁰¹ rendben [*d*-*b*-ből? javítva.]

a szent szolgálatokra, hajlandók. alkalmasok, és Istentől hivatalosok legyenek.

K. Mitsodásnak kel tehát lenni hogy alkalmas legyen valaki az egy házi szolgálatra?

- ⁵ F 1. szükséges hogy a világtól magát meg vonya. 2. amaga hasznát ne kerese, 3. felebaráttya szerető legyen, 4. az Isten ditsőségét., és felebaráttya üdvességét kerese, 5 tudománya légyen. 6. alkalmas az Anyaszent egy ház szolgálattára. 7. bátor, és álhatatos legyen. 8. okos, 9 békeséges tőrő, 10 tiszta életü, legyen. 11 szerese amunkát, és atanulást, 12. amagános életet, 13 kerüllye akényeséget. 14. alázatos és intést szerető légyen. 15 az imádságot szerese.

K Ezeken kívül kívántatiké még valami apapi renndhez?

- ¹⁵ F Még ezeken kívül szükséges hogy arra Istentől hivatalos légyen.

K Honnét tudgyuk mi azt hogy nem magunknak kel ezt a rendet választanunk hanem Istentől kel arra hivatalosnak lenni.?

- ²⁰ F Azt tudgyuk aszent irásbol, atraditiobol. a³⁰³ [96a:] proféták, akristus. és az Apostolok példájbol. és valame nyi szent püspökök, és szent Egy háziak voltak azoknak példájokbol.

K kitsodák azok, akik nem hivatalosok az Istentől az

- ²⁵ Egy házi rendre.?

F 1. Az olyanok., a kikben azok akészületek és indulatok nintsenek. a melyekről szollottunk. 2 az olyanok akik ebben adologban tsak a szüléjek, és attyok fiai akarattyot követik. 3. az olyanok. kik az egy házi rendre tsak ³⁰ az előmenetelért, és a fősvénységért vágnak, 4 az olyanok kik minden féle uton modon azon vannak, és sürgetik püspökjüket. hogy fel szentelnye őket. 5 az olyanok,

s. Hier. epist ad nepotianum. s. Chrys. de sacerdo. s. Greg.³⁰² Nazi. ora. 1.

³⁰² s. Greg. <nazi> Nazi.

³⁰³ a [96a:] A proféták,

akik arrendeletlen életből. az egy házi rendben akarnak
egy szers mind menni.

Catechis. Conc.
Trid.

K Kítsodák¹⁰⁴ azok, akik felől el lehet gondolni hogy
az Istentől hivatattak erre a rendre?

F Az olyanok, akik noha érdemesek legyenek is ar-
ra¹⁰⁵ a rendre. de magoktól semit nem tselekesznek.
hanem meg várják hogy a püspökjök sürgesse arra. vagy
tsak leg uláb egy olyan okos és értelmesnek köve[96b:]tik
tanítsát. aki mind buzgo, mind pedig tudgya az Anya-
szent egy ház szabot rendit. mivel tsak kételkedhetünk
abban hogy ha az Isten hivuté ebben a rendben., a midön
magunk valasztyuk azt magunknak., akár mely jó légyen
tsa a mi szándékunk.

5

10

s. Greg. lib 1.
pastoral.

K Miért lehetne abban kételkedni?

F Mert szent Pál azt mondgya, hogy senki nem veszi
magának etisztességet hanem aki hivatatik Istentől vala-
mitul Auron. aképen³⁰⁶ a kristus is nem tulajdonította
magának etisztességet hogy fő pap. lenne, hanem azt. az
Atya Istentől vette.

15 Hebr. 5. 4.

K Szabadé az Atyáknak. a papi rendre szánni azö
gyermekeket?

F Igen szent dolog azt kivánni hogy gyermekek az egy
házi rendre hivatassanak., és hogy őket ugy is nevellyék
hogy arra alkalmasok lehesenek. de el kel kerülni azo-
kot a vétkeket. a melyekben esnek sok Atyák.

25

K Melyek azok a vétkek.?

F. 1 Amidön gyermekeknek hajlandóságokat [97a:]
eröltetik, 2. midön azt rendelik apapságra amelyikben
keveseb elmét tapasztalnak 3 a midön tsak az előmene-
telt. és a hasznot tekintik. 4. amidön tsak azt keresik
hogy valamelyik gyermekektől meg menekedhesenek.
vagy hogy az egy házi jóságot. a familiában meg tartha-

30

¹⁰⁴ kítsodák [d-k-ból javítva.]

¹⁰⁵ arra [erreből javítva.]

sák. mint örököst. 5. Mikor a dispensatiohoz folyamodnak. az Anyaszent egy háznak minden szüksége és haszna nélkül., 6. midőn a püspököknél. és a világi hatalmasoknál. sok féle mesterségekel azon vannak hogy gyermekekért. meg szegjék az Anyaszent egy ház törvényit. és a szent Canonokat

K Mik követik rend szerént az ilyen vétkeket.?

F 1.³⁰⁷ Az Isten rend szerént meg nem áldgya az olyanokat. kik ilyen formában mentenek az egy házi rendben. és gyakorta familiájoknak gyalázattára. és az Anyaszent egy háznak botrankoztatására léznek. 2. az illyen vétkekért. az Isten átka szál némelykor a familiákra., és azért meg engedi hogy régi familiák el fodgyanak. 3. ha az atyáknak büntetésit. a más életre halaszttya, 4. azért tselekeszi hogy keményeb legyen büntetések. 15 A szent írásban nagy példákot látunk az. [97b:] olyanokrol akik hivatlan akarnek az egy házi rendben menni, amelyekért rettegjenek az olyan atyák. akik az Isten rendelése ellen akarják abban a szent rendben tenni gyermekeket, nagy példa koré, Dathan. Abiron. Osias király meg belpoklosodék azért. hogy a füstölöre akará tenni kezét., ezek apéldák. az új törvénybéli papságot és szolgolatot is illetik. 20

Num 16. 4.
Reg. 15.

4 Articulus

A Tonsuráról. az az. ahaja el nyiréséről annak, aki az egy házi rendben vétetik.

K Mitsoda a tonsura.?

25 F Ez olyan Ceremonia,³⁰⁸ a melyel az egy házi rendben vétetvén valaki. azután mind³⁰⁹ egy házi jóságot birhat mind atöbb szent rendekert fel veheti.

³⁰⁶ aképen [n – javítva olvashatatlan betüből.]

³⁰⁷ l. [Beszúrás a szóközbe.]

³⁰⁸ Ceremonia, a<melyben> melyel [A javítás a törlés fölé írva.]

³⁰⁹ mind <az> egy házi

K Miért nevezik ezt a Ceremoniát tonsurának?

I Mert nagyobb része ennek a Ceremonianak. a hajnyírésből áll.

K Miből áll tehát az a Ceremonia?

I Három dologból. 1. aki arendben akar menni apüspök cleiben mégyen hoszu köntösben., akarján tartván a superpeliciumot, és a kezében egy gyertyát. 2. annak a püspök a haját meg nyiri kereszt [98a:] formára, és az alát akit nyirnek fogadást téssen hogy. egyedül az Istent veszi örökségül magának. 3 apüspök reája adgya azután a super peliciumot.

K Miért veszen hoszu ruhát magára az, aki magát tonsuráltatni akarja?

I Mert az, az³¹⁰ egy házi rendnek ruhája, a szent szabot rend szerént.

Conc Trid sess 23.
Cap 6. de reforma

15

K Miért tart gyertyát a kezében.?

I Azért hogy a püspök képében akristusnak ajánlván magát. azál meg mutassa hogy az Isten szolgálattában úgy akar égni valamint agyertya.

K Miért nyiri el ahaját apüspök annak. akit az egy házi rendben véssen?

I Meg akarja mutatni néki azal. hogy a világtól tellyeséggel el kel magát vonni. és el hagyni mind azt. valami szükség felet vagon

K Miért mondgya az alát a még nyirik hogy az Istent veszi magának egyedül örökségül?

I Azt fogadgya fel akristusnak és az Anyaszent egy háznak hogy világtól tellyeséggel meg válván az egy házi rendben akarja tellyes életét az urnak szolgálattában szentelni.[98b:]

30

K Miért adgya néki apüspök. a superpeliciumot?

I Azért. hogy meg értesse véle ez által, hogy egy házi személy lévén, az egy házi ruhát viselheti, és hogy a

³¹⁰ az <Any> egy házi

fejér³¹¹ ruha ártatlanságot, és tisztaságot jelentvén, tiszta életet is kel néki élni.

K Miért nyirik el az egyházi renden lévők haját.

F Az Anyaszent egy házhoz való engedelmességért. a ki⁵ is azt akarja hogy az egy háziak meg különböztessenek az által avilágiaktól

K A tonsura régi szokásé az Anyaszent egyházban?

F Közönségesen azt tarttyák hogy a hatodik saeculumban kezdődöt.

10 Magyarázat

Az első saeculumokban a³¹² püspökök. és atöb egy házi renden lévők semiben nem különböztetettek meg külső képen a világiaktól. mivel asok féle üldöztetések azt meg nem engedték az egy háziaknak hogy más féle¹⁵ köntösöket viselleyenek, valamint hogy még most is anap keleti országokban a missionariusok tsak nem egészen világi köntösben járnak, hanem azt [99a:] láttyuk szent Gergely pápa idejében a hatodik saeculumban hogy az egy háziak már különös köntösököt viseltenek, ami pedig²⁰ atonsurat illeti. ahetedik, és a nyolczadik saeculumban már közönséges bé vett szokás volt.

K kiknek kel atonsurat meg engedni.?

F Az olyanoknak, akik felöl el lehet hinni. hogy az Isten hitta apapi rendre

25 K Hány esztendő korában lehet valakit tonsuralni?

F A Tridentinumi Concilium meg engedi agyermekeket is. tsak tudgyanak már irni, olvasni. meg légyenek bérnáló, és ahitnek fő ágazatit tudgyák

K Mitsoda szándékban kel annak lenni aki atonsurat³⁰ fel veszi.?

F 1. olyanban hogy az egy házi rendben akar élni, és meg halni. 2. hogy abban az Istennek szenteli magát. minden haszon keresés. és kevelység nélkül. 3. hogy min-

Hom. 4. in Evang

Conc Trid. sess
23. Cap 4.

³¹¹ fejér <j> ruha

³¹² a [Beszúrás.]

denben engedelmeskedni fog apüspökjének. és a szent szabot rendeknek. 4. hogy egész életében az egy házi jeleket fogja viselni. úgy mint a tonsurat. arövid haját. és az egy házi köntöst. 5. hogy a világot meg veti. és a C leucusoknak meg tiltot mulattságokat el kerüli. 6. hogy magát tellyeségel a szent tudományok tanulásában. és az másdásghban foglallyá, 7. hogy magát meg türköztető. és anyyuru életet fog élni [99b:]

K Mitsoda hasznai vannak atonsuranak?³¹³

I I A tonsura azembert az egy házi rendben téstzi. 2. ¹⁰ az egy házi rendnek privilegiumával élteti. 3. atöb egy házi rendekhez³¹⁴ közelíti, 4. szabadságot ad arra hogy egy házi jországokat birhat.

5 Articulus

A Beneficiumrol. vagy az egy házi jországokrol. és a simoniáról.

K Mitsoda a beneficium?

I Az olyan egy házi titulus, a mely allando, és meg ¹⁵ maradando részt ad annak aki azt viseli. hogy birhasa némely részit az egy házi jországoknak., véghez vivén azokat aköteleségeket a melyek ahhoz vannak foglalva

Magyarázat.

Az első saeculumokban, nem ilyen formában üsmerték ²⁰ abeneficiumokat., mivel az egy házi jországok közösök voltak, apüspökök viseltek azokra gondot, és ök is tartották azokbol az olyanokat a kiket kivántatot, és atöbbit alumisnára. és a templomokra fordították. de idővel. ök lassunként. az egy házi jországokbol részt kezdének ²⁵

³¹³ atonsoranak [Elírás.]

³¹⁴ rendekhez [Második e – megkezdett hosszúszerű betűből javítva]

szabni apüspöknek, részt az egy háziaknak, részt a szegényeknek, részt. a templom ujítására., végtire azok változtatások után a szokás maradt meg. a melyet mostanában látunk. és ugyan azon mostani szokás szerént is szollunk it az egy házi jóságokrol. [100a:]

K Mitsodásnak kel lenni hogy lehesen beneficiumot birni?

F Tonsuratusnak kel lenni. jó életünek, és jó erkölcsünek, és hogy alkalmas legyen végben vinni. ahivatalokot melyek kívántatnak abeneficiumhoz.

Hogy ha pedig olyan beneficiumot³¹⁵ bir hogy köteles amások lelkére vigyázni. papnak kel lenni. predikálni, gyontatni. aszentségeket ki kel osztogatni. és ezeket jól kel vegben vinni.

¹⁵ K leheté beneficiumot adni az Attyafiainak³¹⁶ vagy jó akaroinak?

F lehet hogy ha azok arra méltobak másoknál. de hanem méltobak az Istent meg bánttyák, és az Anyaszent egy házat meg botránkoztattyák, igen könnyü ez iránt magának hizelkedni, de jaj annak a ki ebben adolgan magának hizelkedik.

K A keresztyéneknek. nem kel tehát tsak könnyen arra ajánlani magokot hogy beneficiumot szerezenek attyofiainak és jó akaroinak.?

²⁵ F. Nem mert ha olyan keresztyének kik az Istent félik, könnyen arra nem ajánlyák magokot, hogy másoknak egy házi jóságokot szerezenek, 1. hogy ne részesüllyenek azoknak vétkekben kik azokat osztogattyák, és akik kérésekre nem a leg érdemesebbet választották, 2. azért ³⁰ hogy Isten előtt számot ne adgyanak azokért avétkekért a melyekben eshetik az akinek az egy házi jóságot szer-

³¹⁵ beneficiumot [or – beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

³¹⁶ Attyafiainak [Első t-f-ből javítva.]

zettek, a jóság ki szolgáltatásáért, a mely keresztyénben,
elb lutt vagyon, az olyan retteneg amidön [100b:] láttya
hogy mások vétkiért³¹⁷ is számot kel adni Istennek

1 Tim. 5 22.

6 Articulus A simoniáról.

K Mitsoda a simonia?

I A nem más hanem amidön fel tett akarattal akarják ⁵
meg venni. vagy el adni a lelki dolgokat., vagy azt ami
lelki dolgokat illeti,

K Hány féle a simonia?

I Három féle, valóságos, Conventionalis. és mentális,

K Mitsoda a valóságos simonia? ¹⁰

I Midön pénzt,³¹⁸ vagy egyebet adnak. vagy vesznek
valamely lelki dologért, vagy azért, ami lelki dologot
illeti

K Mitsoda a Conventionalis simonia?

I A midön azon meg alkusznek hogy a földi jókért lelki ¹⁵
jokot adgyanak, hogy ha az alkut végben vitték, a valóságos
simonia, hogy ha pediglen nem, Conventionalis.

K Mitsoda a mentális simonia?

I A midön fogadás. vagy alku nélkül, olyan szándékal
adnak valamely lelki dolgot hogy azért testi hasznot ²⁰
vegyenek, vagy hogy olyan szándékal. adnak valamely
földi jót. hogy azért lelki jót vehesenek.

Példának okáért én másnak egy házi jóságot adok de
azért, mert reménlem hogy azért ajándékot veszek, más
képen nem adnék, valamely hasznos szolgálatot teszek, ²⁵
[100b:] ajándékot is adok, de olyan végre, hogy én azért
megamnak, vagy atyám fiának egy házi jóságot nyerhe-

³¹⁷ vétkiért [i-é-ből javítva.]

³¹⁸ pénzt. [Az n fölött áthúzott vessző van.]

sek. én semi ígéretet. se alkut³¹⁹ nem tettem, az én szándékom tsak a, hogy a lelki jóért, földi jót szerezhsek, vagy a földi jóért, lelki jót, mind azon által. szivemben és elmémben simoniát tselekedtem.

5 K Simoniaé valamiben szolgálni az olyannak a ki beneficiumot adhat. vagy szerezhet?

F Simonia, hogy ha a szolgálatban³²⁰ a beneficiumot tekintik, ha a szolgálat nem a beneficiumért vagyon. akkor nem simonia

10 K Honnét jő ez a szó simonia?

Act. 8. 19.

F Símon magustol. a ki pénzt akart adni hogy ő is tsudákat tehesen.

K Honnét tudgyuk mi azt, hogy a simonia tilalmas?

Matth. 10. 8.

15 F Az okoság meg tanyithat arra. hogy nem szabad se el adni, se meg venni a lelki dolgot, de ezen kívül mind akristus, mind az Anyaszent egy ház ezt tilalmaz. *Adgyátok ingyen.* mondgya akristus. *a mit ingyen vettetek.*

K Mitsoda büntetéssel büntetik meg a simoniát?

Conc. Calcedo.
Cap 2. extra de
sim.

20 F 1 Hogy ha a simonia nyilván valo., az exCommunicatio a pápát illeti, hogy ha titkos. apüspököt. 2. apapi joszágot tölle el veszik. 3. semmi papi joszágot többé³²¹ [101b:] nem birhat, gyalázatban esik. és arégi szabot rend szerént a papi hivataltol el tiltathatik,

7 Articulus

A Beneficiariusok köteleségiről

25 K Mitsoda aköteleségek azoknak, akik egy házi joszágokot birnak?

F 1. Hogy nagy hüségel vigyék³²² végben. azokat

³¹⁹ alkut [t-l-ből? javítva.]

³²⁰ szolgálatban [lat szótag javítva; l-t-ből, a – megkezdett b-ből? javítva.] a <f> beneficiumot

³²¹ többé <n>[101b:] nem

³²² vigyék végben.

ahivatalokat melyek azon egyházi jorzágokat illetik. 2
tpen vigyázanak arra, hogy a jorzág elne romollyék, és
annak³²³ levelei elne veszenek., 3. hogy annak jövedel-
met szentül költtsék el. 4. hogy az Isteni szolgálatot
szorgalmaságal. és buzgoságal vigyék végben. 5

K Mire kel fordítani abeneficiariusoknak az egy házi
jorzágot?

I Az egész jorzágban lévő meg romlot épületeket meg
kel ujitani. 2. A jorzágban lévő templomokban az oltári
tubukra és eszközökre gondgya légyen. hogy az Isteni 10
szolgálat tisztességel menyen végben 3. tarttson anyi szá-
mu papokat. és egyházi renden lévőket. amenyi kívánta-
tik az egy házi jorzágnak fundátiojához. 4. minek utánna
mindeneket ki fizetet volna, ajövedelemből³²⁴ tsak anyit
tarttson meg. a menyi szükséges hogy magát betsületesen 15
tarttsona., 5. minek utánna ki vette volna [102a]: amaga
szükségire valot., a mi meg marad adgya aszegényeknek.

K Mitsoda szegényeknek kel adni. minek utánna ki
vette volna a maga szükségire valot?

I Iő képen az olyan szegényeknek kel adni. akik az 20
egy házi jorzághoz valok, a kik ót lakosok, az okoság
hoza magával. hogy az olyanokat kik a jorzágokat az³²⁵
Anyaszent egy háznak adták kik annak tizedet fizetnek
és annak szolgálnak, inkább kel segiteni mint sem az
idegeneket., a felebaráti szeretet is azt hoza magával., 25
mindenik egy háznak vannak olyan szegényei akiket
tarttani kel.

K A ki egy házi jorzágot bir. adhaté az attyafainak a
jövedelemből.

I Hogy ha az attyafiai szegények. nem tsak adhat. de 30
kel is azokat segiteni. ugy mint szegényeket., de azért

³²³ nñuk [A rövidítésjelet és *ak*-ot utólag írta *an* mellé, a sorvégen.]

³²⁴ jövedelemből [Ékezethiba.]

³²⁵ az <egy> Anyaszent egy háznak

adni hogy meg gazdaguljanak, hogy kényesebben. és nagyobb uraságban élyenek, avétek volna, amelyet az egész Conciliumok, és a szent Atyák kárhoztatták.

8. Articulus.

Az Egy házi also rendekről

K Melyek az egy házi also rendek?

⁵ F Négyet számlálnak. ugy mint akapus, azolvaso, az exorcista. és az Acolystha

K Miért nevezik ezeket also rendeknek.? [102b:]

F Hogy meg különböztessenek³²⁶ afő szent renden lévőktől., akik az oltárhoz közeleb valok, és akik tellyesé-
¹⁰gel. az Anyaszent egy háznak szenteltettek..

K Mitsoda akapusnak hivatalya.?

F 1. Hogy a templom kapuját meg nyissa. és bé zárja, 2 hogy a hitetleneket. eretnekeket, és az ExCommunicatusokot a templomban ne botsása. 3. hogy meg ne enged-
¹⁵gye hogy mások bé menyenek a sanctuariumban hanem tsak azok. akiknek illik oda bé menni., 4 meg ne enged-
gye atemplomban atiszteletlen dolgokot a hejában valo beszélgetést, 5 a templomban lévő eszközököt, az oltárhoz valo ruhákat, és atemplomot tisztán tarttsa, 6. a
²⁰szabot időben harangozon

K Mitsoda az olvasónak hivatalya?

F 1. Hogy énekelye. vagy fel szoval olvassa az Epistolákat, és a szent Atyák írásit,

2. A régi időkbén a midön apap magyarázta anépnek
²⁵a szent írásit, az olvaso fent szoval olvasta el averseket. a melyeket magyarázot, tudni illik, az olvaso el olvasot egy részt, a pap azt utánna magyarázta, midön pedig a püspök magyarázta az Évangéliumot, akor a Diaconus olvasta el a mit meg kellett magyarázni.

³²⁶ meg különböztessenek [Ékezetthiba.]

K Mitsoda az Exorcistának hivatallya.? [103a:]

I 1 Régenten az ördögöket ők üzték. ki akikben voltak, de már mostanában ezt a hivatalt. apapok viszik a papban. 2. a szentelt vízhez való sót. és vizet. néki kel el készíteni. 3 a midőn apüspök, vagy egy pap exorcizálni akart valamely ördögöst., néki kel elő készíteni mind azt valamit ahhoz kívántatik. 5

K Mitsoda az Acolythának hivatallya?

I 1 A gyertyákat ő gyujtja meg, 2. a nagy Misekor, a processziókor. a gyertyát ő viszi. 3. a füstölőt, és atemjént ő hordozza, 4. atüzet, és atemjént ő készitti el.,³²⁷ 5. A szent áldozathoz való bort és vizet el készitti. és azokat a sub Diáconus kezében adgya a misekor. 6. A szent áldozatkor a Diaconusok. és apap mellet vagyon. 10

K Nagyra kellé betsülení mind ezeket a hivatalokat? 15

I Mind a valami azembert akristushoz közelíti, és részvételé teszi a szenttséges titkokban. a mind nagy, és méltó tiszteltetre. arégi időkben nagy jutalomnak tartották ha bevették az olyanokat, kik apogányok előtt vallást tettek ahitről., ha tsak a leg aláb valo rendben is, ezt láttyuk a szent Cypriánus 33. és 34 leveleiből melyeket irt a maga népének ket olvasónak ordinatioirol. akik az üldözéskor vallást tettek ahitről. [103b: üres; 104a:] 20

9 Articulus.

Az Egy házi fő rendekről

K Melyek az Egy házi fő rendek.?

I A sub Diaconuság, a Diaconuság és a papság. 25

K Miért nevezettnek ezek a rendek fő rendeknek?

I 1 Azért, mert akik azokat fel veszik, az Istennek. és az Anyaszent egy háznak vannak fel szenteltetve. meg változhatatlan képen. és az Anyaszent egy ház töllök,

³²⁷ készitti el., <a> 5. A szent

szüntelen való tiszta életet kíván. 2. mert ezek az oltár mellett szolgálnak. és nagyobb hatalmok vagyon, mint az aláb való egy házi szolgálknak.

K Meg volté mindenkor tiltva a subdiaconusoknak.

⁵ Diaconusoknak, és a papoknak aházáság?

F Igen is. mivel soha nem volt szabad a püspököknek papoknak, Diaconusoknak. subdiaconusoknak. felszentelések után meg házasodniok. mindenkoron e volt. a Görög, és a Deák Anyaszent egy háznak szokása.

*

Can. 27. Aposto justini Impe. lib 45. Cap de Episcopis. et Clericis. Conc in Trullo. Can 6.

¹⁰ K Nem látunké sok házas papokat Diaconusokat a görög Anyaszent egy házban.?

F Igen is. de fel szentelések előtt házasodtanak meg.

K szabadé tehát egy házas embert sub diaconusnak Diaconusnak, papnak,. vagy püspököknek fel szentelni?

¹⁵ F A Deák Anyaszent egy házban nem szabad., hogy ha [104b:] tsak aférfiu, és az aszony azt fel nem fogadják. hogy holtig különösön fognak élni egymástol. a fel szentelés után, hasonló szokást tartanak agörög³²⁸ püspökök iránt, de a több egy házi renden lévőket agörög

²⁰ Anyaszent egy házban fel szentelik házaskorokban, nem kötelezván őket arra hogy el vályanak feleségektől.

K Honét vagyon ez a két féle szokás?

F Onnét vagyon hogy a Deák Anyaszent egy ház meg tartotta azt a régi szokást, mely az előtt agörögöknél is

*

²⁵ meg volt. de idővel ök azt el hagyták, és új szokást vettek bé.

Conc Nicae. can 2. conc. Ancir. can 9. s. Ambr. lib 1 de offic. s. Hier lib contr jovinianum

K Mioltatol fogvást engedte meg a görög Anyaszent egyház a házaságot a papoknak.?

F A hatodik saeculumnak avégin apüspökök Constan-

³²⁸ agörög [Szóvégi g-k-ból javítva.]

ünnapolyban gyűlvén. acsászár palotájában. arol törvényt
máltanak

Conc in Trullo
Can 6.

K A Romai Anyaszent egy ház nem álláé ellene annak
gyűlésnek.?

I Eleinte mindgyárt ellene állá, de azután látván hogy ⁵
az a szokás nem tekintené a hitet. abékeségnek kedviért *
el szenvedé.

later sub Innocentio III. Can. ut Clericorum mores.

K Miért parantsolya az Anyaszent egy ház hogy az egy
házi renden lévők meg ne házasodgyanak.?

I Azért. hogy a világi dolgoktól. bajoktól. gondoktól. ¹⁰
melyek követik aházáságot. mentek legyenek, és hogy
szabadosan járhasanak az Isteni és a felebarati szolgálát-
ban. [105a:] tiszták lévén. testben. és lélekben. jobban
vihésék végben az óltári szolgálatot

1 Cor 7. 32. 33.
34

10³²⁹ Articulus

A sub Diaconusnak. Diaconusnak. papoknak. és
püspököknek hivatalyiról.

K Mellyek a sub Diaconus hivatalyi? ¹⁵

I 1. Hogy az Isteni szolgálatkor segittsen a Diaconus-
nak, 2. a nagy misekor az Epistolat énekelye. 3. a nagy
misekor vizet tölttsön a kehelyben, 4. gondgya légyen a
ruhákra, melyek szükségesek a szent áldozathoz 5 a Cor-
poralet. és a purificatoriumot meg mosa. 6. az Evengyeliu-
mos könyvet tarttsa a Diaconusnak. és azt a papnak
vigye³³⁰ meg tsokolni. 7 az ajánlot ajándékokot a nép
kezből el vegye.

²⁰ pontificale
Missale.

K Mitsoda jó erkölcsöt kel birni a sub Diaconusnak.?

³³⁰ <8> 10

³³⁰ vigye <g> meg tsokolni. [A törlés helyén tintafolt van.]

F. 1 A tisztaságot 2 atanulásnak szeretetit. 3. az Isten hazához való nagy buzgoságot. 4. az imadságot., 5. apenitentzia tartást, 6 az Anyaszent egyházhoz való szeretetet. 7. az alázatoságot, 8.³³¹ a püspökjéhez való engedelmeséget. 5 apapokhoz. és Diaconusokhoz való tiszteletet

K Mellyek a Diaconusnak hivatallyi?

F 1 Hogy az oltar előtt szolgállyon. apapnak kezé-
[105b:]ben adgya mind azt, ami a szent áldozathoz szükséges noha ő nem szentel. de apapal együt ajánlya aszent
10 áldozatot. anépnek nevében, 2 az Evagyéliumot éneke-lye, 3 oktason., és predikályon ha arra szabadságot ad apüspök, 4. Ceremoniával kereszteltyen szükségben. 5 hogy anépnek hirt adgyon atemplomban amidön le kelle-
15 sék térdepelni, az Isteni szolgálát után anépnek tudtára adgya, hogy ki ki el mehet. 6 A templomban mindenre vigyázon: régenten adiaconusok viseltek gondot az egy házi jóságokra apüspök parantsolattya alat. ők is osztogatták az alamisnát.

K Mitsoda jó erkölcsök szükségesek a Diaconusoknak.? 20

F szent pál hasonló jó erkölcsöt kíván töllök valamint apüspököktől., ugy mint atisztaságot. egyeneséget., ne legyenek magok hasznok keresők, tellyesek legyenek hit-
25 tel. szeretettel. okoságal. buzgoságal. alázatoságal. tudományal, szegényekhez való buzgo szeretettel., egy szoval tellyesek legyenek szent Lélekel. valamint az első hét Diaconusok

K Melyek a papnak hivatallyai?

F Hogy a szent Mise áldozattyát ajánlya. 2. hogy a
30 szentségeket ki szolgáltatasa, a bérmálás, és apapi renden³³² kívül, 3 az Isten beszédit hirdese., 4. a lelkeket [106a:] vezese, 5 anépet meg áldgya, és érette imádkozék

K Mitsoda jó erkölcsök szükségesek apapnak?

³³¹ 8. [Beszúrás.]

³³² renden<deken>kívül, [Törlés a sor elején.]

I Minden féle jó erkölcsnek kel benne lenni, mivel a pap az Isten embere., egy papnak minden tselekedetének, oktatás helyet kel leni., szükséges is hogy tellyes légyen Isteni szeretettel., az Isteni szeretet pedig magában foglal minden féle jó erkölcsöt.

5

K Melyek apüspöknek hivatallyai?

I *A szent Lélek őket vigyázoká tette. az Isten Anyaszent egy házának legeltetésére, melyet tulajdon vérevel kereset.* mondgya szent pál. apüspökök az Apostolok helyeit tarttyák., őket is illeti, az Anyaszent egy háznak igazgatása. és annak nagyobra valo ki terjesztése.

Act. 20 28.

K Mitsoda jó erkölcsök szükségesek apüspököknek.?

I A püspökség leg nagyob tekélleteségü. rend lévén szükséges tehát egy püspöknek minden féle jó erkölcsöt birni, nagy tekélleteséggel., de mindenek felet. az Isteni szeretettel. okosággal. tudománnyal. bátorsággal, álmhatatósággal. buzgósággal vigyázással, és nagy alázatosággal bővölködgyék.

15

A ki apasztoroknak jó erkölcsöiről³³³ bővebben akar tudni. szükséges hogy olvassa a Nazianzeus szent Gergely I discursusat, sz. Chrysostomusnak apapsággrol valo könyveit. szent Hieronimusnak nepotianusnak irt levelét, de mindenek felet a szent pál Timotheusnak. és Titusnak irt leveleit. de hogy még jobban mondgyam. az egész új testamentumot. [106b:]

25

³³³ erkölcsöiről <akar>bővebben akar

11 Articulus³³⁴

Magyarázattya. a Ceremoniáknak a melyekel. fel
szentelik apüspököt.

K A választot püspököt, miért kel három püspöknek
fel szentelni?

1 Tim. 4. 15

F Ez a szokás még Apostoli traditio, és az Anyaszent
egy ház, ezt mindenkor követte

5

Magyarázat

A Nicaei Concilium Can.4. azt hagyta, hogy a püspököt, leg aláb az egész tartományban lévő püspökök szenteltyék fel. *Episcopum Convenit maxime quidem ab omnibus qui sunt in provincia ordinari.* ennek a szent gyűlésnek¹⁰ hagyásából úgy tettik mint ha azt kívánná az Anyaszent egy ház hogy az egész világon lévő püspökök jelen lennének egy püspöknek fel szentelésin, és mindnyájan tehetnék kezeket az új püspökre, hogy ha a meg lehetne, apüspökségnek egyeségiért, de mint hogy a nem lehet,¹⁵ se nem szükséges, hogy mindnyájan jelen legyenek, atartománybéli püspökök jelentik az egész Apostoli gyülekezetet., de mint hogy azis nehéz dolog. hogy az egész tartományban lévő püspökök mindnyájan jelen lehessenek a szentelésen. a szent Nicaei gyűlés azt hagyta, hogy²⁰ leg aláb három háromnak jelen kel leni, ugyan ezis az Apostoli traditio. de azt hagyta, hogy a mely tartománybéli püspökök jelen [107a:] nem lehetnek, azok irásban fel tegyék hogy jóvá hagyák a fel szentelést.

K Miért mondgya egyik apüspökök közül a főveb²⁵ Consecratornak, hogy az Anyaszent egy ház azt kívánja. hogy a mely papot néked bé mutatok püspöknek szenteltesék

F Meg akarja az által mutatni hogy a püspököt tsak valamely Anyaszent egyháznak szükségére szentelik fel.

³³⁴ Articulus [I-s-ből javítva.]

K A főeb Consecrator miért olvastattya el a bulat minck előtte a fel szenteléshez kezdgyen?

I Mert a mostani törvénye szerént az Anyaszent egy házban apüspököket fel nem szentelhetik apápa engedelmé nélkül, és hogy ha fel szentelésekre valo szükséges bulat nem nyernek

K Az uj püspök miért teszi le ahitet a Consecrator kezében?

I Meg akarja azal mutatni hogy holtig egyeségben akar lenni a szent székel. és hogy apápához, és az utánna valóihoz tisztelettel lészen.

K Miért tudakozodik apüspök a ki Consecral az új püspöktől³³⁵ a maga hitéről, szokásirol. és más egyebektől a melyeket meg lehet látni a romai pontificaléban?

I Mert az Anyaszent egy ház azt akarja hogy olyan püspököket tegyenek, kik ahitet meg tarttsák. kik a szent szabot [107b:] rendet hiven kövesék

K Miért adgya eleiben a Consecrator az uj püspöknek, ¹¹⁰ a püspökök köteleségeit.?

I Azért hogy azok aköteleségek. fel szenteltetések¹¹⁷ adatván eleiben. azokat holtig nagyob köteleséggel vigye végben.

K Miért mondgyák el a minden szentek litániáját minck előtte a fel szenteléshez kezdgyenek.?

I Azért hogy a Menyei Anyaszent egy ház a földön lévő Anyaszent egy házal. az Istentől bőséges kegyelmet kérjen az uj püspökre, az Anyaszent egy ház annál nagyobat nem kérhet, mivel egy jó püspök, mitsoda jót nem teledkedhetik az Anyaszent egyházban, ellenben pedig egy rosz püspök, mitsoda roszat nem okozhat.

¹¹⁵ püspöktől [Leggyakrabban ű-vel írja; így ritkán fordul elő. L. az előbbi jegyz.]

¹¹⁶ püspöknek, [ű-ő-ből javítva.]

¹¹⁷ szenteltetésekor [Utolsó t-s-ből javítva.]

K A három fel szentelő püspökök miért tészik az Evangéliumot az uj püspöknek fejére. és³³⁸ vállára?

F Meg akarják véle értetni hogy a fel szenteléssel. az Évangéliumnak terhét adgyák reája, a melyet holtig⁵ örömel kel viselni.

K A szentelő püspökök miért tészik kezeket a püspök fejére akit szentelnek.?

2 Tim 1. 6. s. Aug
lib 5 contr. donat

F Eza Ceremonia az imádságal együt amelyet mondanak. leg szükségeseb dolog a püspökök fel szenteltetés[108a:]hez, a mint eki tettzik aszent Irásbol. és atraditiobol.

K Miért kenik meg a szent olajal az uj püspöknek³³⁹ a fejét.

F Azért, hogy azon külső kenetel az Istent kérjék, hogy¹⁵ a belső kenet. az az, a szent Léleknek kegyelme. le szállyon és bé töltse az uj püspököt. apontificaléban lévő imádságbol meg lehet látni az okát ennek³⁴⁰ a Ceremonianak, a mely Isteni imádság. és mind a szent irásbol valo.

²⁰ K A püspök miért keni meg akét első ujjait és kezeit az uj püspöknek?

F Hogy azon külső kenetel. az Istent kérje hogy abelső kenet, az az. a szent Léleknek kegyelme. foganatosá tegye azokat akezeket, és azoknak erőt adgyon azáldásra, és meg szentelésre., mind azokra a mikhez érr a püspöki szolgálattyában.

K A Consecrator miért adgya az uj püspöknek. a püspöki páltzát kezében?

F Hogy azal apüspöki³⁴¹ hatalomban tegye

³⁰ K Miért ad néki egy gyürüt

³³⁸ és [Beszúrás.]

³³⁹ püspöknek [Ékezethiba; l. a 335. sz. jegyz.]

³⁴⁰ ennek <a> a [Tollhiba.]

³⁴¹ apüspöki [Ékezethiba.]

I: Meg akarja néki mutatni, hogy az Anyaszent egy ház, mint egy házassági szövetséget tett.

K Miért adgya az Evangyéliumos könyvet kezében?

I: Meg akarja néki azal mutatni, hogy az ő legg szorosab kötelesege a lészen hogy az Evangyeliomot hirdese a ⁵ *
nőpnek, aki az ő gondviselése alá lészen bizatva [108b:]

Matth. 28. 19. Act. 6. 4. 1. Cor. 1. 17. Conc. Trid. sess. 5. cap. 2. de reformatione.

K Miért tarttyák az Evangyéliumos könyvet nyitva a vállán mind addig még kezében nem adgyák?

I: Meg akarják véle értetni hogy egy püspöknek tellyennek kel lenni az Evangyéliumal. minek előtte azt ¹⁰
másoknak hirdese, és hogy másokat tanithason. akristus tellyennek viselésére, azt magának kel elsöben viselni.

K Az új püspök miért mondgya a Misét együt. apüspökkel, ki őtet fel szentelte.?

I: Ez olyan Ceremonia, a mely az egész Anyaszent ¹⁵
egyházban meg volt mindenkor., hogy meg mutasák az által, apüspökségnek, és az áldozatnak³⁴² egyes voltát; megörög Anyaszent egy házban az új püspök Comunal elöben. öis Communikáltattya apüspököt aki fel szentelte. ²⁰

K ¹⁴³ Misének avégin miért teszik az új püspöknek a fejében a püspöki süveget?

I: Mert az asüveg³⁴⁴ apüspökök fejének ékesége, az olyan mint egy sisak. a melyet azért adgya nékik az Anyaszent egy ház, hogy rettentöbök legyenek. az üdv- ²⁵
ségnek ellenségi előtt, mondgya a pontificale.

K A püspök a ki Consecral. miért ád kesztyüt³⁴⁵ az új püspöknek.?

³⁴² áldozatnak [Első *a* javítva *z*-ből? Másutt általában *áldozat* alakot ír.]

³⁴³ K <M><M> Misének [A második törlésben az *M* utolsó vonala hiányzik].

³⁴⁴ asüveg [e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

³⁴⁵ kesztyüt [Szóvégi *t-k*-ből javítva.]

F úgy lehet a kesztyűt tekéteni apüspök kezein. mint akristus tisztaságának és ártatlanságának képit. amelyeket magára kel venni apüspöknek. hogy az Isten előtt. kedvesek, és a népnek hasznosok lehesenek az áldozatok,
5 és az imádságok melyeket ajánlani fóg. [109a:]

K A fel szentelés után miért enekelik ate Deum laudamust?

F Azért hogy hálákot adgyanak az Istennek kegyelmiért melyet tett az Anyaszent egy házal., uj püspököt
10 adván néki, a ki ötet vezérellye.

K Miért ültetik aszékben az uj püspököt?

F Hogy püspöki³⁴⁶ székit magának el foglallya

K A két assistens püspök. miért hordozák el az uj püspököt azutan mindenüt atemplomban?

15 F Hogy a nép ötet vigasztalásal láthasa, és áldását vehese.

K A Tedeum laudamusnak³⁴⁷ avégin az uj püspök miért ád Ceremoniaval benedictiot?

F Ez olyan tisztelet, a melyet néki meg adgyák apüspök.
20 kök. és azon is kezdi el apüspöki hivatallyának hatalmát amelyet vett.

K Az uj püspök miért mondgya három szor meg hajtván³⁴⁸ atérdit apüspöknek aki ötet fel szentelte. *Ad multos annos* sok esztendőig?

25 F Ez olyan köszönet. a melyel³⁴⁹ köszönti a fel szentelőjét, hoszu életet kívánván néki. az Anyaszent egy ház jóvára

K Mit kel tselekedni azoknak kik jelen vannak ezen a Ceremonián?

30 F Buzgoságal kel azoknak imádkozni azuj püspökért. és a szent léleknek kegyelmét kel reája kérni. [109b:]

³⁴⁶ püspöki [Ékezethiba.]

³⁴⁷ laudamunnak

³⁴⁸ meg hajtván <magát> atérdit

³⁴⁹ a melyel [el – beszúrás a szóközbe;] köszönti [köszöniből javítva: az i betűt t-re javította és újra leírta az i-t;] a fel szentelőjét, <ek> [szóvégi t-n-ből javítva; a mely köszöni a fel szentelőjének volt.]

12 Articulus.

Hogy mivel tartoznak ahivek apüspököknek, papoknak,
és atöbb Egy hazi renden levöknek.

k Mivel tartoznak a hivek apüspököknek?

Luk 10. 16.
1 Thessa. 5. 12.
Hebr. 13. 17.

f Tartoznak nékik, tisztelettel. szeretettel., parantsolatnyokhoz valo engedelmeségel. és érettek valo imádságot

k Mikoron tartoznak föképen érettek imádkozni? 5

f ¹⁰ Midön papokat szentelnek, hogy olyanokat szentelhesenek, akiket az Isten választotta arra, 2. midön valamely nagy dologhoz fognak, 3 midön jó tselekedetert valamely üldözést szenvednek, 4. midön valamely vezedelemben vannak, 5 midön az egy házi, vagy az országgyülésiben vannak, 6. midön betegségben vannak, ¹⁰ egy szóval a népnek. mindenben kel vigyázni a püspökjete és részt venni mind abban ami őket tekénti.

k Mit kel tselekedni anépnek, midön apüspökje meghal? 15

f Imádkozni kel érette, kérni kel az Istent hogy adgyon néki kedve szerént valo pásztort., és meg nem kel szólni az imádságot. valamég uj püspökje nem leszen

k Nem kellé hasonlo képen tselekedni a pápa halálakor? 20

f Igen is mivel az, az egész Anyaszent egy házat tekénti

k leheté vizsgálodni, zugolodni apüspök ellen?

f Nem. mert a nagy véték. és az Isten keményen **[110a:]** meg bünteti az olyan vétket

k Mitsoda rosz követi rend szerént ezt avetket?

²⁵ Exod. 12. 28.
Eccli 18. 13.

f A hal ítélet, a leg jöbb, és szentebb parantsolatinak, meg vetése, az igazságnak meg utalása, az üldözések, és a rugalmazások.

k Miképen bünteti meg az Isten ezeket avétkeket?

Exod 12. 18.
num 12. 10.

f Némelykor irtoztato büntetések., amelyekről pél- 30

¹⁰⁰ **f** [Beszúrás a szóközbe.]

dát látunk aszent írásban, de a leg nagyobb büntetése ahogy, ajó püspököket, és pasztorokot magához veszi, és meg engedi hogy helyettek más roszak legyenek.

K Mit kel anépnek tselekedni ha oly nyomoruságban⁵ esik hogy a pásztora nem az Isten kedve szerént valo, és a ki nem épültre. hanem rontásra valo,?

F Mint hogy az, az Isten haragjától vagyon., azon kellene igyekezni hogy imádságával, és penitentzia tartásával: az Isten haragját meg enyhittse. tsendeségben kel¹⁰ olyankor suhajtozni, el kel fedezni amenyiben lehet az ur kenetettyének³⁵¹ fogyatkozásit. és tartani kel attól az átoktól. a melyben esék há. egyik a Noé fia.

Genes. 9. 23.

K Mivel tartoznak a hivek atöb pásztoroknak.?

F Mind azokal valamelyekkel tartoznak apüspököknek,¹⁵ hanem azt kel még azokhoz tenni, hogy tartoznak nékik még a dézmát is meg adni.

K Mivel tartoznak ahivek az olyan papoknak kik nem azö pásztorok. és atöb egy házi renden lévöknek? [110b:]

²⁰ F. Tartoznak nékik tisztelettel. betsülettel. mint a krisztus egy házi szolgainak, ne kíványanak töllök olyan állapotot mely ellenkeznék az egy házi törvényel., és a tiszteségel. se olyan hivatalban ne tegyék. mely meg kissebite né rendeket, ámbár azt magok kívánnák is. nem hogy ki²⁵ nyilatkoztatnák. fogyatkozásokat. de söt még azokat³⁵² el kel fedezni, és érettek imádkozni kel.

³⁵¹ kenetettyének [A. m. fölkentjének]

³⁵² azokat el kel [Második o-e-ből javítva.]

13 Articulus A szerzetesek rendéről

K: Honk az urnak szolgálai vannaké az Istennek el szenteltetve urendek által?

I: A keresztyének mindnyájan elszenteltetve az Istennek akeresztség által. de azon kívül, még két féle személyek vannak különösön szenteltetve az Istennek, úgy mint az egy házi renden valók, és a szerzetes személyek,

K: szent állapoté aszerzeteseknek rendi?

I: Igen is szent. és tsudálatra méltó, mivel az olyan rend, a melyben ellen mondanak minden féle jószág bírásának, minden féle világi gyönyörüségeknél, amaga saját akaratnyának, és szabadságának, úgy hogy tsak egyedül az Isten szolgálattjában. és amásokhoz való engedelmeségben töltse egész életét.

K: Miképen mondanak ellene mind ezeknek a szerzetesi rendben?

I: A három féle fogadás tételel. atisztaságal. ellene mondanak minden féle világi gyönyörüségnél, az engedelmeséggel ellene mondanak minden féle földi joknak, és az engedelmeséggel. ellene mondanak a saját akaratnak, és szabadságnak, az első fogadás meg zaboláza. a testi kívánságot. a második. szemnek bujálkodását., és a harmadika, az életnek kevélységét. ugyan ettől a háromtól is erednek minden féle vétkek.

K: Mitsoda időben kezdődöt az Anyaszent egyházban szerzetesi rend?

I: Eről némely resziben, ajerusálemi első hivek között szép példát látunk, mivel közöttök, minden jószág közös volt, de a szerzetesi rend. amint most szoktuk hini, tsak a negyedik saeculumnak a kezdetin kezdődék. egyiptumban, szent Antal alatt, szent Benedeket ki az ötödik saeculumban élt. úgy tekintik mint a nap nyugoti szerzetesek Attyát noha a nagy szent Gergely. aki az ő életét írta,

s. Athan. in vita
st Ant.

azt tartta hogy nap nyugoton ő előtte is voltak szerzetesek.

K Sokan valánké olyanok. akik arra a szent társaságra adták magokat?

⁵ F Valánék olyan superiorok, akik kezek alatt egyszerűen három ezer szerzetesek valának.

K Mitsoda életet éltenek azok a szent remeték?

F Tsudálatos életet éltenek. inkább Angyalit³⁵³ mint sem embe[111b:]rit, erőből böven szól szent Chrysostomus, ha azt meg olvasnák azok akik oly könnyen beszélnek a szerzetesi rend ellen. gondolom hogy azután nagyobb tisztelettel lennének ahhoz a szent társasághoz.

hom 14. in epist.
1. ad Tim.

¹⁰

K Mitsoda okból kel a szerzetesi rendben menni?

¹⁵ F 1 Hogy el kerülhesék. a világnak meg romlottságát, 2. hogy a vétkekért, penitentiát tarthassanak., 3. hogy csak egyedül az Isten szolgálattárára szentelhesék magokat.

K Hát ha valamely más okból lenne valaki szerzetes. mi következne abból?

²⁰ F Az igen nagy vétkek volna, az Istennek átkát is várhatná magára

K Melyek azok arossz szándékok a melyeket el kel kerülni midőn a szerzetes rendben akar menni valaki.?

²⁵ F 1. szerzetesé azért lenni hogy azután könnyebb életet élhesen, 2. hogy az olyan Atyának, vagy Anyának keze alatt magát el vonhassa. aki őtet sanyargattya, 3. hogy valamely superiorásra mehesen. vagy valamely beneficiumot nyerhesen. 4. hogy valamely olyan dolgot el kerülhesen. amelyért rosszul lenne állapotya. 5. hirtelenségből, és maga meg gondolatlanul., egy szóval. hogy ha más okból, mint sem amint ide feljebb meg mondtuk hogy ha pedig olyan szerzeteseket látunk akik nem szerzetesi életet élnek, attól vagyton, hogy nem tiszta szándékkal adták magokat a szerzetesi rendre. [112a:]

³⁰

³⁵³ Angyalit [Kereszttel jelölt beírás az utolsó sor alatt, lap alján.]

K Miképen lehesen³⁵⁴ magát meg szentelni valakinek a szerzetesi rendben?

I Nagy szorgalmatosággal kövesse a szabot rendet alázatossággal kerese mindenkor az utolsó helyt, kerüllye a menyiben lehet a superiorságot, fel vegye mind azon⁵ által ha azá teszik, a maga saját akarattyát letegye., semmin meg ne ütközék, mindeneket betsülljön és tisztellen, másokal a klastromon kívül szükség nélkül semi szövevetséget ne tarttson. keveset beszéllyen, mindenkor foglaltatos legyen. mindenkor kész legyen az engedelme-¹⁰ségre, és a mások szolgálattyára,

K Mitől vagyon hogy mindenik szerzetes Congregatio-
nak külömb külömb féle köntösök vagyon. meg külömb-
bözötlyen egyik rend magát a másikatól. a köntösének
szemével. vagy formájával?¹⁵

I Azt ne tsudállyuk hogy mindenik szerzetben. a szer-
zetesek egy féle ruhát visellyenek. azt láttyuk hogy sok
helyeken a magistrátusoknak egy féle köntösök vagyon.
ugy hasonló képen ahadi embereknek is. mindenik ezer-
ben a mi pedig a sok féle szint, vagy formát illeti, attól²⁰
vagyon, hogy mindenik társaság. olyan köntöst vett ma-
gnak, a mitsodást viseltek abban azidőben, azon or-
szágban a melyben kezdődöt a Congregatio, idővel pe-
diglen a világiak meg változtatták. köntösöket, a szerze-
tesek őket nem követvén, idővel az ő köntösök tsufosnak²⁵
tettzet mitso-[112b:]da különbözés vagyon alengyel. és
a magyar köntös közöt, de az országból ne menyünk ki.
tsak azt nézük meg hogy ennek előtte. két száz esztendő-
vel a magyarok mitsoda formájú köntöst viseltenek és
mostanában. mitsoda különbözöt viselnek, nem tsak³⁰
világiak, de még az egy házi renden lévök is, a régi képek
meg mutattyák.

A mely scapularist viselnek tsak nem mind azok a kik
a szent Benedek rendit követik. és még mas Congregatio

³⁵⁴ lehesen [s r-ből javítva.]

is, arégenten olyan köntös volt. amelyet tsak akkor vették fel. amidőn adologra mentenek., azért hogy a más ruhát meg kiméllýék véle, valamint mostanában is a mester emberek elő ruhát kötnek elejekben., szent Benedek azt mondgya,³⁵⁵ *Cap 55 scapulare propter opera* azt is mondgya eza szent. hogy azö szerzetesi ne vigyázanak³⁵⁶ a színre, se a köntösöknek durvaságára, hanem az országban a melyben vannak. aleg közönségeseb posztot vála-
szák magoknak

¹⁰ Mind ezekből ki tettik közönségesen szolván. hogy a szerzetesek köntösében. semi titkos dolgok nintsenek, de mindenikének amaga szerzetében valo bé vet szokást kel követni,. hogy ha valamely szerzetes³⁵⁷ világi köntöst akarna viselni, abbol az okbol hogy az ö szerzetének
¹⁵ köntöse régenten hasonló volt avilágiakéhoz. az olyan meg érdemlené abüntetést. [113a:]

Conc Trid. sess
25.

IX Rész A házasság szentségéről

Első Articulus Közönségesen a házasságról

K Mitsoda aházasság?

F A férfit. és az Asszony között törvény szerént valo társaság., a melyet az Isten rendelte. az emberi nemzetnek szaporodására,
²⁰

K Mikoron igazán valo ez a társaság?

F Midőn atörvény szerent vagyon.

K A házasság mindenkor szentség volté.?

F. A kristus aházasságot a szentségre emelte., a mely

³⁵⁵ mondgya, <C> Cap 55 [Tollhiba.]

³⁵⁶ vi <d>gyázanak [i-á-ból javítva.]

³⁵⁷ valamely szerzetes <valamely> világi [Törítés a sor elején.]

akristus előtt csak a városi Contractusból állt. amely Contractus a férfiat, és az Aszonyt, olyan társaságban tette a mely el válhatatlan volt holtig.

K szabad volt mind azon által. a sidoknak. el válni feleségeiktől? 5

I A való, de az, aző sziveknek keménységiért engedtetet volt meg nékik, de a nem úgy volt annak előtte, mivel az Isten aházáságot úgy rendelte, hogy az el válhatatlan és holtig tartó társaság lenne. a férfiu. és az Aszony között **[113b:]** 10

Genes. 2.
Matth. 19. 8.

K szabadé egy férfiunak egyszersmind egy néhány feleséget tartani?

I A házasság úgy rendeltetett, hogy csak, egy férfiu, és egy aszony között való társaság legyen., mind azon által aző testamentumban szabad volt egy néhány feleséget tartani. az emberi nemzetnek szaporodásáért, eki tettik a szent pátriárkák példájokból. de a kristus az első rendre hozá aházáságot, és meg tiltá az egynél, több feleség tartást, ki is tettik ebből, hogy Ihu ter, meláncton, és buccetus, tsalárdok valának, mivel a kristus törvénye ellen meg engedek a Hassiai landgrávnak. philipusnak hogy más feleséget vehetne. az első feleségének meg életében 15

luk. 17. 18.

K A másodszori, harmadszori, vagy a negyedszeri és még a többszöri házasságot meg engedie az Anyaszent egy ház az özvegyeknek? 20

I A deák Anyaszent egy ház. azt mindenkor meg engedte., követvén szent Pált, aki közönségesen meg engedte az özvegyeknek aházáságot, nem határozván meg számát házasságoknak. agörög Anyaszent egy házban még időktől fogvást meg vagyon tiltva a negyedszeri házasság. **[114a:]** 25

1 Cor 7.

³⁰ s. Basil. epist. ad
Amphilochium.

2 Articulus A házáságnak szenttségi voltáról.

K Honnét tudgyuk mi azt hogy a kristus szenttségnek rendelte aházáságot?

* F Azon kívül hogy szent Pál nagy szenttségnek nevezi, aházáságot, azt bizonyoson tudgyuk atraditioból. hogy
5 az Anyaszent egy ház mindenkor ugy tekintette a keresztyének hazaságát mint az uj törvénynek igazán valo szenttségét:

Ambr. lib 1. de Abrah. Cap 7. s. Aug. lib. de bono³⁵⁹ matrimo. Cap 18.

K Miben szenttség a keresztyének házása?

Ephes. 5 32 10 F Abban hogy olyan láthato jel. mely kegyelmet ad azoknak. kik ahoz járulnak. és a mely jelenti az Anyaszent egy háznak. a kristusval valo egyesít.

K Mitsoda az a láthato jel a házáságnak?

F A két. résznek egy másnak valo hit adása, és a pap áldasa, aki is őket esze köti a házáságnak szent kötelével.

15 K Mitsoda kegyelmet ad eza szenttség?

F Hogy békeségben és egyeségben élhesenek együtt hogy keresztyéni képen nevelhesék gyermekeket., egy máshoz valo hűségeket meg tarthasák. egy mást³⁵⁹ segíthesék, ez életben valo nyomoruságokban..

20 K Házáság miben jelenti a kristusnak az Anyaszent egy házal valo egyesít? **[114b:]**

F 1 Abban. hogy valamint akristus el hagyta az ő Attyát hogy meg egyesüljön az Anyaszent egy házal., ugy a³⁶⁰ férfiu is el hagyta attyát, és Anyát. hogy meg
25 egyesüljön feleségével. 2 valamint az Anyaszent egy ház a kristusból formáltatot ugy az Aszony is a férfiuból

³⁵⁸ bo [no] [A szó végét levágta a könyvkötő.]

³⁵⁹ egy mást <seghesék> segíthesék,

³⁶⁰ a [Beszúrás.]

formáltatot, 3 akristus feje lévén az Anyaszent egy ház-
nak. a férfit is feje az Aszonynak. 4. az Anyaszent egy ház
egy test lévén akristusal. a férfit is egy test az Aszonyal.
5 A kristus szereti az Anyaszent egy házát. és az Anyaszent
egy ház tiszteli a kristust., eképen kel lenni a férfitnak is
feleségéhez, és az Aszonynak férjéhez, 6 A kristus soha
el nem hagyta Anyaszent egy házát, hasonló képen a
férfit és az Aszony egymástól meg nem válhatnak hanem
csak ahalála által valamelyikének. 7. A kristus minden-
ben az Anyaszent egy ház jóvát. és hasznát tekénti, az
Anyaszent egy ház is azon igyekezik hogy az ő ditsőségét
kereshese. így kel bánni a férfitnak is az ő feleségivel, és
az aszonynak az ő férjével.

1 Cor 7. Ephes 1.
23. 1 Cor 12. 27.
Colos 3. 18. 19.

3. Articulus

A házasnagnak akadályirol.

K kitsoda szolgáltattya ki ezt a szenttséget?

I A Theologusok eziránt meg nem egyeznek egymással. 15
az Anyaszent egy ház is eröl nem végezet, mivel nemel-
lyek azt tarttyák hogy a hazasulo személyek. a parochus
és más bizonyságok előtt egy másnak tett fogadásokal.
szolgáltattya magoknak a szenttséget. némellyek [115a:]
pedig azt tanittyák, hogy a parochus fogadást tétetvén a
házasulando személyekkel. a bizonyságok előtt, és áldást
advan reájok. ő szolgáltattya ki ezt a szenttséget nezd
meg mit mondanak ez iránt atheologusok. 20

Maldonat. Estius.
sylvius

K Kitsodák vehetik fel a házasnagnak szenttséget?

I Mind azok, kik az ahoz valo időt el érték, és a kiknek 25
házasúgokat valamely akadály meg nem gátolya

K Hány esztendős korában lehet valakinek meg háza-
sulni?

I A férfitnak lehet tizen ötödik esztendős korában.
alcsúnynak tizen harmadik esztendős korában. 30

K Melyek azok az akadályok. amelyek meg gátolják aházáságot?

F Azok két félek, némellyek aházáságot.. semmivé valova teszik, ámbár az esküvés már meg volt is. vagyon
5 meg olyan akadály. a melyre valo nézve, meg nem házasodhatni. de a házáságot semmivé valová nem tézsi. ha már meg volt az esküvés. az elsőket nevezik dirimens akadályoknak, a töbit nem dirimens akadályoknak

K Melyek³⁶¹ adirimens akadályok?

10 F Először a meg tsalatkozás. 2 arend, 3 atisztaságról valo fogadás tétel. 4. az atyafiság. 5 abün, 6. különböző vallás, 7 az eroszak tétel. 8. az egyházi rend, 9 házáságnak kötele, 10 a szövetség. 11. atehetlenség. 12. a lopva valo házáság. 13 az el ragadás.

15 K Melyek a nem dirimens akadályok? [115b:]

F Az Anyaszent egy háznak tilalma. a másal valo mátkasodások, a tisztaság fogadás tétele.

K leheté az Anyaszent egy háznak olyan akadályokat rendelni, melyek aházáságot semivé valová tehetik?

20 F Igen is lehet. és mindenkor is ugy tselekedet Ezeket az akadályokat rend szerént ezen deák versekel mondgyák ki.

Error, Conditio, votum, Cognatio Crimen,
Cultus disparitas, vis ordo, ligamen honestas,
25 si sis affinis, si forté Coire nequibis,
Raptave sit mulier, nec parti reddita tutae.
si parochi et duplicis desit praesentia testis.
Haec facienda vetant. Connubia, facta retractant,

Conc Trid. sess
24. Can. 4.

³⁶¹ Melyek [*Melyékből javítva az ékezet áthúzásával.*]

4 Articulus

Az akadályokrol melyek aházáságot semire valová teszik. és a melyeket dirimens akadályoknak nevezik.

K Mit értesz ameg tsalatkozásnak akadályán?

I: Értem azt, hogy a házáság semire valo a mikor meg tsulatkoznak aszemély iránt melyet el akarnak venni, példának okáért péternek az a szándéka hogy el vegye Ierokot., de ötet meg tsallyák, és Ilonának téssen igéretet, gondolván hogy a³⁶² légyen Ersok, az ő házásága [116a:] tehát Ilonával semire valo.

K Miért teszi semire valová aházáságot az ilyen tsalatkozás?

I: Mert az igeretnek valóságát el fedezi; a mely nélkül¹⁰ nintsen igazán valo házáság.

K Hát ha péter azt gondolya hogy a személy akit el akar venni nemes, okos, és gazdag, de a házásága után meg tsalatkozik mind ezekben. akkor semire valóé az ő házásága?¹⁵

I: Nem mivel. tsak magában a személyben valo meg tsulatkozás teszi aházáságot semire valová. ki veszem mind azon által arendben valo tsalatkozást.

K¹⁶³ Mit értesz a rendért valo akadályon?

I: Értem azt. midön valaki valamely rab személyt³⁶⁴ 20 veszen el nem tudva. akkor aházáság semire valo.

K Miért rendelte az Anyaszent egy ház ezt az akadályt?

I: Azért hogy a rabságban valo személy az ő urának hatalma alatt lévén. nintsen szabadságában hogy másnak hatalma alá adgya magát. mind azon által hogy ha tudva²⁵ veszi el arabságban lévő személyt, akkor aházáság jó. mert azubud akarattyából veszen el olyat, a ki más hatalma alatt vagyon

¹⁶² a [Beszúrás.]

¹⁶³ K <Miért> Mit értesz

¹⁶⁴ személyt [r – utólagos beírás a szöközbe.]

K Mit értesz a fogadás tételért való akadályon?

F Értem a szerzeteseket akik meg eskütek, az olyanok **[116b:]** meg nem házasodhatnak, ha meg házasodnának is. az ő házaságok semire való volna.

⁵ K A fogadás tétel miért teszi semire valová aházáságot?

F Az Anyaszent egy ház ezt így rendelte, mert az ilyen fogadásokat lelki házaságnak tarttva., amely akristushoz kaptoslya holtig aszerzeteseket.,

¹⁰ K Mit értesz az Atyafiságért való akadályon?

F Azt hogy meg vagyon tiltva az atyafiak között anegyed iziglen való házáság.

K Mit értesz a szövetségért való akadályon?

F Hogy erre meg felelhesek azt kel meg tudni hogy ¹⁵ három féle szövetség vagyon. 1. aházásági szövetség. 2 az olyan szövetség amelyben esik valaki a szabad, vagy házas aszonyal való vétékért, 3 akereszttség kori, vagy abérmáláskori lelki szövetség, ezek a három féle szövetségek., dirimens akadályok lehetnek de külömb féle képen. ²⁰

K Miben áll aházásági szövetségnek akadályja?

F Abban hogy a férfit az ő feleségének atyafiaival. szövetségben esik, hasonló képen az aszony is az ő férjének atyafiaival., ha valamelyik akettő közül meg. ²⁵ hal. a másika el nem veheti meg holt házas tarsának negyed iziglen való atyafiát, mivel házásága semire való lenne,

K Miben áll a szabad, vagy aházás aszonyal vétékért való szövetségnek akadályja?

³⁰ F. Abban hogy szövetségben esnek minden atyafiaival **[117a:]** annak aszemélynek, akivel vétkeztenek. és ha minek után közösültek³⁶⁵ volna valamely személyel. elveszik annak második iziglen való atyafiát. aházáság semire való.

³⁶⁵ közösültek [Második ő-ű-ből javítva.]

K Miben áll a lelki szövetségnek akadályja?

I Abban. 1. hogy szövetségben esik az aki keresztel. a gyermekel akit keresztelt, és annak attyával. és anyával. úgy hogy aki keresztelt meg nem házasodhatik soha se a gyermekel akit keresztelt, se annak attyával. vagy anyával. 5
2 szövetség lévén agyermek., és akereszt atya és Anya között, úgy hogy meg nem házasodhatik a kereszt atya. vagy anya kereszt fiokal. vagy leányokal. 3. szövetség lévén a kereszt atya és anya között, és a gyermeknek atya és anyja között, úgy hogy se akereszt atya, se akereszt anya meg nem házasodhatik a gyermeknek attyával vagy anyával³⁶⁶ ha valamelyik özvedgyé maradna. mert a házasság semire való volna

K A testi szövetség miért akadály a házasságnak?

I ugyan azon ókból, a melyből az, az atyafiság? 15

K Hát a lelki szövetség miért?

I Mert az Anyaszent egy ház azt úgy tekénti mint atyafiságot

K Mit³⁶⁷ értesz abünért való akadályon?

I Érttem agyilkosságban. vagy a házasság törésben való. 20
ésőt olyan formán amint ezt meg fogom magyarázni.

I valaki meg öli feleségit azért hogy azt a személyt a kivel házasság törésben él elvehese. vagy is annak az urát öleti meg, hogy ha azután el veszi azt a személyt a házasság [117b:] semire való, ámbár ha semi ígéretet nem tet 25
volt és először annak a személynek, vagy ha tudtára nem volt is az Aszonynak agyilkosság., hasonló képen az aszony is aki meg öletné az urát hogy mást vehetne el. a kivel házasság törésben élt, vagy annak feleségit. a kivel házasság törésben áll. 30

I Hogy ha azért tselekeszik agyilkosságot hogy egy másnak³⁶⁸ fogadást tettek, hogy egy más el veszik az

³⁶⁶ anyával <v> ha valamelyik

³⁶⁷ Mit <el> értesz.

³⁶⁸ egy más<t>nak [Törés a sor végén.]

özvegyéskor aházáság akor semire valo volna, ámbár házáság törésben nem éltenek volna is együt, anak előtte, és ha semi része nem let volna is a más résznek agyilkóságban

3. Egy házas személy házáság törésre adgya magát. 5 olyan ígélet alat. hogy el veszi az férje. vagy a felesége halála után azt akivel házáság törésben elt, azután ha a férje. vagy a felesége meg halna., aházáság törő személy. elnem vehetné azt a személyt akivel vétkezet, mivel az ígéletért. a melyet még házas korában tett, és az ígéletért 10 valo házáság törésért, a házáság semire valo volna.

4. Egy olyan ember aki házas lévén ujontában meg házasondnék. még özvegysege előtt, aházáság törésért amelyben eset,³⁶⁹ ha azután özvedgyé maradna az első feleségitől, az ő házásága semire valo volna amásodikával, 15 mivel még házas korában vette volt el, annál is inkább hogy ha aszemély akit el vett. tudta hogy nem özvegyhez ment, mert ha meg tsalatot aházáság azután nem lenne semire valo. **[118a:]**

K Miért rendelte az Anyaszent egy ház ezt az akadályt?

20 F Azért hogy meg gátolya aházáságban lévő személyeknek az olyan házáságokért vétekben valo eséseket, és hogy a házásági hűség jobban meg tartassék

K Mit értesz a különböző valláson valo akadályon.

F Értem azt hogy meg vagyon tiltva akeresztyéneknek, 25 a hitetlenekkel valo házáság, kik nintsenek meg keresztelve, más képen az olyan házáság semire valo volna

K Miért rendelte az Anyaszent egy ház ezt az akadályt?

F Azért 1. mert az olyan házáság nem lehetne szentség. 2. azért hogy meg oltalmazza ahiveket ahitnek el 30 vesztésétől, ahitetlenekkel valo szövetségért

K A Catholicusoknak az eretnekekkel valo házáságok semire valóé?

F Ámbár meg legyen is tiltva, de nem semire valo hogy ha más képen. nintsen valami más akadály.

³⁶⁹ eset [Beszúrás.]

K Mit értesz az erőszakért való akadályon?

F Értem azt, hogy aházáság semire való mikor valamelyik rész nem szabad akaratból veszi el amásikát, és hogy arra erőszakal veszik vagy kötelezzik.

K Miért rendelte az Anyaszent egy ház ezt az akadályt. ⁵

F Azért, mert 1. aházásághoz tellyeségel szükséges azazabad akarat., semi pedig ugy nem ellenkezik azabadnival mint az erő szakóság. 2. azért hogy a hatalmasok az [118b:] iránt senkit ne erőltessenek.

K Mit értesz az egy házi rendért való akadályon? ¹⁰

F Értem azt, hogy aki az egy házi rendben kötelezte magát, meg nem házasodhatik., és hogy egy subdiáconusnak. házasaága engedelem nélkül semire való volna.

K Mit értesz aházáság köteléért való akadályon?

F Értem azt, hogy aházások másodszor meg nem házasolhatnak. hanem ha özvedgyé maradnak, mert mindig kötelben lévén, magokal nem szabadok ¹⁵ 1 Cor. 7.

K Hát sok ideig való távul³⁷⁰ létele miat egy férfinak, vagy özönynak nem leheté ötet holtnak tartani és meg házasodni? ²⁰

F Nem lehet akár mely sok ideig tarttson atávul való létel, hogy ha tsak bizonyosan nem tudgyák halálát. mivel történik némelykor hogy husz. vagy harmintz esztendő mulva is viszá tér agazda házához.

K Mit értesz atehetetlenségen való akadályon? ²⁵

F Értem azt, amidön tellyes lehetetlen eleget tenni a házasaági köteleléségnek. akkor aházáság semire való. hogy ha pediglen az a tehetetlenség aházáság után kezdödöt. aházasaág jó.

K Hát ha az a dolog valamely babonaságból történt. ³⁰ mit kel belekedni?

F Akor az imádsághoz kel fogni. és nem kel más- [119a:]létele babonaságal orvoslani, mivel anagy vétek volna

távul [v. u. ból javítva.]

K Mit értesz a lopva házáságért való akadályon.?

F Értem azt, hogy a házáság jó lehesen az egy házszak sine előtt kel meg lenni. (in facie Ecclesiae.)³⁷¹ aparchus és abizonyóságok előtt.

⁵ K Hány bizonyóság kivántatik.?

F kettő vagy három elegendő. a Tridentinum ConCili-um szerént.

K Mit értesz az el ragadtatásért való akadályon?

F Értem azt a midön valamely személyt el ragadnak¹⁰ a szüléi, vagy tutori akarattyok ellen, akit is el nem vehetik mind adig, valamég szabados helyre nem teszik. másként a házáság semire való

K leheté tsak könyen az Anyaszent egy ház dispensatio-
jához vagy engedelméhez folyamodni. hogy meg lehesen¹⁵ házásodni ámbár dirimens akadályja legyen is?

F. Nem lehet, hogy ha tsak valamely nagy ok nem viszi
arra, nézd meg mit mond ez iránt a Tridentinum Concili-
um. *A mi aházáságot illeti, vagy nem kel semi engedelmet
adni, a dirimens akadályok iránt, vagy ha adnak is de
ritkán legyen az, és igen nagy okért, és az engedelem
ingyen legyen. A mi amásodik izen való atyafiságot illeti,
arra nem kel soha engedelmet adni. hanem tsak a nagy
fejdelmeknek. és a közönségesen való jóért,*

[119b:] 5 Articulus.

Az olyan akadályoknak Magyarázattya, a mellyek. nem³⁷²
teszik semivé. hanem tilalmasá a házáságot.

K Mellyek azok az akadályok a melyek nem teszik²⁵
semire valová aházáságot hanem tilalmasá?

F 1 Az Anyaszent egy ház tilalma. 2 amátkás személy-
nek., másal való mátkásodása, 3 atisztaság. meg tartásá-

³⁷¹ Ecclesiae. [A kéziratban hiányzik a végző zárójel.]

³⁷² nem [ne-m-ből javítva.]

nak,¹⁷³ vagy valamely szerzetben való menetelnek fogadása.

K Mit értesz az Anyaszent egy ház tilalmának akadályom?

I Értem azt, hogy vétek az Anyaszent egy ház tilalma¹⁷⁴ ellen meg házasodni némely időkben., némely helyeken. némely személyekel. és bizonyos rend tartás ellen.

K Mitsoda időkben tilttya az Anyaszent egy ház aházuságot?¹⁰

I Advent első vasárnapot fogvást., viz kereszt másod napjáig. és hamvas szeredától fogvást, husvét után való¹⁷⁵ első vasárnapig.

K Mitsoda ez iránt az Anyaszent egy ház akarattya?

I Ezel azt akarja, hogy a hívek nagyobb szorgalmatosággal foglalatostkodgyanak az Isteni szolgálásban, a bőjti napokban az Anyaszent egy ház ez iránt a szent péter, és [120n:] szent Pál akarattyakot követi. akik arra intik a házasokat, hogy azokat a szent napokat a meg türköztesben tölttsék, de mind azon által. egyenlő akarattból legyen az.²⁰

K Mit kel tselekedni az olyanoknak. kik valamely napv okért. szabadságot nyernek hogy meg házasodhasanak?

I Az olyanoknak minden pompa és vendégség nélkül²⁵ kel végben vinni lakadalmakat, és mint egy tsak titkon.

K Mitsoda helyeken tilttya az Anyaszent egy ház a házaságot?

I Az Anyaszent egy ház tilttya mindenüt másut aházuságot hanem a templomban. hogy ha arra engedelem.³⁷⁶³⁰ ottben, a templom is. a parochia temploma legyen

¹⁷³ meg tartásának, [s-t-ből javítva.]

¹⁷⁴ tilalmu(nak) ellen [Szóvégi a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával]

¹⁷⁵ valo(m)első

³⁷⁶ engedelem. [le-m-ből? javítva.]

Conc Trid sess 24
Cap 10. de
reformati.

1 petr. 3. 7.
1 Cor 7. 5.

K Mitsoda személyekel tilttya az Anyaszent egy ház aházását?

F A hitetleneken³⁷⁷ kívül; akikkel aházáság semire való, tilttya aházását az eretnekekkel. szabadság nélkül, és⁵ az exCommunicatusokkal. mivel az Anyaszent egy ház. az olyanoknak osztogattya aszenttségeket akik az ő kebelében vannak

K Mire kel vigyázni az Anyaszent egy ház parantsolattya szerint aházáság előtt?

¹⁰ F Arra hogy három vasárnapon. vagy innep napon ki hirdesék a templomban. a házasulando személyeknek házáságokat 2. jól meg vizsgállyák akét résznek állapottyát. hogy ha a házáságra elegendő szabadságok vagyóné. [120b:]

¹⁵ K Miért rendelte az Anyaszent egy ház ezt a ki hirdést.?

F 1 Azért hogy meg lehesen tudni, ha nintsené valamely akadály a házáságnak. 2 Azért hogy ahivek imádkozanak. aházásulando személyekért.

²⁰ K Miben áll az eljedszésnek akadály a?

F Aban. hogy nem lehet el venni egy személyt aki másal jegyben³⁷⁸ vagyon, mind addig még tart amátkság.

²⁵ K A házáságot³⁷⁹ miért akadályozza a jegyben való létel?

F Azért, mert aki ígeretet tett valakinek, azt meg is kel tartani. és³⁸⁰ azt meg nem szegheti véték nélkül

K Mikor lehet amátksásoknak meg válni, ugy hogy szabad lehesen másal meg házásodni.?

³⁷⁷ hitetleneken [Első *n* – megkezdett *k*-ból javítva.]

³⁷⁸ jegyben [*g-d*-ből javítva; *v* helyén felfelé húzott szárú betűt (*b-t*?) kezdett.]

³⁷⁹ házáságot [Ékezethiba.]

³⁸⁰ és <t> azt

I Mikor halála történik valamelyikének., akettő közül, mikor mindenik rész reá áll a meg válásra.

K Mitsoda fogadások azok a melyek nem teszik semire valová aházáságot hanem tilalmasá?

I A tisztaságnak, vagy valamely szerzetben valo menetek fogadása. ⁵

K Miért teszik tilalmasá ezek afogadások aházáságot.?

I Mert nagy véték az Istennek tett fogadás ellen tselekedni.

K Mit kel az olyannak tselekedni aki minek utánna ¹⁰ fogadást tett³⁸¹ volna meg házasodot? [121a:]

I Hogy ha az olyan házasága elöt fel szabaditatot, meg hazasodhatik. de ha fogadását meg szegte. nagy véték tselekedet, és mentöl hamaréb engedelmet kel kérni, és penitentiát tartani. ¹⁵

K Az olyan fogadás miért nem téski semire valová aházáságot.

I Mert az Anyaszent egy ház azt tanittya, hogy tsak a solemnis fogadások téski semire valová a házáságot., az Anyaszent egy házon áll. hogy a dirimens³⁸² akadályokat ugy állittsa fel amint jóbbnak itéli. ²⁰

6 Articulus.

Hogy miképen kel készülni aházásághoz. és kel. eltölteni a lakadalmi napot

K Mitsoda végre kel meg házasodni?

I 1 Hogy az Isten félelmivel békeségben élhesen a személyel akit el veszen. 2. hogy gyermeke lévén. azt keresztényeni modra nevelhese. 3 a testi kívánságot meg ²⁵ szabályzhassa.

³⁸¹ fogadást tett (<f> volna

³⁸² dirimens [Másutt *dirimens*]

K Miképen kel tselekedni hogy békeségben lehesen élni a házaságban?

F 1 Azon kel igyekezni hogy Isten félő személyel lehesen az egyesülés. 2. arra kel vigyázni a menyiben lehet
5 hogy egyenlőség legyen mind az esztendős korban, mind a jóságban, mind arendben, mind a természetben., mind a hajlandóságban. [121b:]

Conc Trid. sess
24. Cap 1. de
reforma matri.

K Hogy kel készülni a házasághoz.?

F A könyörgésekel., jotsselekedetekel. a szenttségekhez
10 valo járulásal. ³⁸³

K Mit lehet mondani az olyanokrol. akik házaságokkor.³⁸⁴ tsak ahejában valóságban foglalatoskodnak. a nagy költségben, vigaságban., és akik noha a gyonást el ne mulasák is, de tsak szokásbol tselekeszik. vagy hogy
15 a pap kötelezdi arra, de akiknek, olyan állapotban vagon az elméjek hogy az Isten felől nem is gondolkodnak?

s Chrys. hom 4 et
8 in Genes.

F Az olyanok nem keresztyéni modra házasodnak meg, el is távoztattyák házaságoctol az Isten áldását. és
20 a lakadalmok után, nagy keserüéseket fognak meg kostoni.

K Mit kel tselekedni az esküvéskor. és a lakadalomkor.?

F Nagy buzgoságal kel kérni az Isten áldását. aházaságoctol,
25 akik jelen vannak, azok is kérjék az Isten kegyelmét az uj házasokra

K Miképen kel tölteni a lakadalomnak napját?

F Az olyan szent nap amelyet meg nem kel szeplösíteni az olyan rendeletlen vigaságokal., a melyek ellenkezének a keresztyénségel.
30

K Nem szabadé az uj házasoknak alakadalmokon³⁸⁵ el hini atyafiokot és jó akarajokot? [122a:]

³⁸³ járulásal. [Első *l-s*-ből javítva.]

³⁸⁴ házaságokkor. [*kor-hoz*-ból javítva.]

³⁸⁵ alakadalmokon [*d-l*-ből javítva:] el<hivni> hini [a javítás a törlés alá írva, lap alján.]

F A mind szabad, mind illendő, a szent Írásban lattyuk hogy a kristus el ment a lakadalomra, hanem tsak a részegséget., tántzot, illetlen beszédet kel ki rekeszteni a keresztyeni lakadalombol.

Tób. 9. 10.

K Leheté még mást is jovallani az uj házásoknak.? ⁵

F Jóbb tanátsot nem lehet nékik adni, mint a melyet Raphael Angyal adot Tobiasnak, hogy a három első éttzakát a meg türköztetésben tölttse el. az Anyaszent egy ház azt jovallya hogy az uj házások leg alá az első napon meg türköztessék magokot. de egyenlö akaratbol. ¹⁰

Tób 8. 5.
hebr. 13. 4.

7 Articulus

A házásoknak egymáshoz valo köteleségekröl

15

K Miképen kel a keresztyéneknek magokot viselni aházásában?

F Nagy okoságal tiszteségal. tisztaságal., és nem oktan állat módgyára, valamint ahitetlenek., akik az Istent nem üsmérik. és akik el hagyák magokot merülni minden rossz kivánságokban ²⁰

Tób. 9. 12. Thes
4. 3. 1 petr. 3. 1.

K A házásoknak egy máshoz valo köteleségek mitso-
du?

F Azt meg lehet látni a³⁸⁶ szent péter első leveléböl, Tobiásnak az egész könyvéből. de ezeken kívül azt mondhatni hogy az, azö köteleségek hogy egy mást szerezék, segittsék egymásnak szenvedgyenek, békeségben éllyenek. [122b:] ²⁵

1 Cor 7. Ephes 5.
23. 1 petr. 3.

K Mellyek rend szerint azok a fogyatkozások a mellyek fel háborittyák abékeséget aházásában., és a mellyeket el kel kerülni aházásoknak.? ³⁰

F A mod nélkül valo nagy szeretet, amely is anyira terjed, hogy a rossz kivánságokban és a vétékben egymásnak hizelkednek, azután az egy más ellen valo gyanako-

³⁸⁶ a <szent leveleiböl.> szent péter első leveléböl,

dás, hüségtelenség. veszekedés. az egy másnak valo nem szenvedés.

K Miképen kel a férfiaknak magokot viselni a feleségekhez.?

⁵ F Szeretni kel őket, kegyeséggel kel vélek bánni, jó példát kel nekik adni, kedv kereséssel kel hozzájuk lenni, adolgozókot előttök elne titkolyák. anyiban. a menyiben az okoság azt meg engedi, elne szenvedgyék azt, hogy a feleségek uralkodgyék rajtok., hanem mindenkor meg tarttsák aföséget

¹⁰ K Miképen kel az Aszonyoknak magokot viselni a férjekhez?

F Tisztellyék és betsülyyék őket, nékiek engedelmeskedgyenek, ha szinte haragos természetüek volnának is. igyekezzenek ajó erkölcsre vezetni urokokot,³⁸⁷ jó példakal nyérjék meg őket az Istennek. békeséges tüörök legyenek, az urok joszágát meg kimellyék.

K Miképen kel az Aszonyoknak magokot ruházniok?

²⁰ F Tisztességesen kel lenni kinek. kinek amaga rendi-
[123a:]szerént, magokot ne festtsék,³⁸⁸ a tzifraságokban ne bujálkodgyanak, mivel szent Péter tilttya akeresztyén Aszonyoknak. atzifra ruhát, és aköves öltözeteket.,

1 petr 3. 2.

K Hátha a férjek tellyeséggel azt akarják hogy tzifrán járjanak, kellé abban engedelmeskedni nékiek?

²⁵ F Igen is kel. engedelmeskedni a férjeknek, de olyan formán. hogy az ő tzifraságok ne ellenkezék a szemérmeteséggel. se a magok rendel. és hogy Esthert, azt a szent királynét kövessék. az az, hogy kedvek ellen visellyék atzifraságot. és hogy ha. az urok meg engedi, akkor kö-
³⁰ zönségeseb ruhában járjanak. valamint keresztyén Aszszonyokhoz illik.

³⁸⁷ urokokot, [Első o-a-nak is olvasható; urokokot a. m. urukat.]

³⁸⁸ festtsék, [k-g-ből javítva.]

K Miképen kel viselni magokat³⁸⁹ aházásoknak. midőn valamely bajban vagy nyomoruságban esnek?

F Még előre kel azokat magokra várni. mivel azok meg válhatatlanok aházásági rendtől. de békeséges türelemmel kel azokat el veni. és az Istennek áldozni bűnöknek⁵ hotsánattyára, egymást pedig segittsék és vigasztallyák. a szenvedésben.

8 Articulus

A házásoknak gyermekekhez valo hivatallyokrol.

K Mivel tartoznak az Atyák és Anyák gyermekeknek mihent születnek.?

F 1 Azal tartoznak hogy halogatas nélkül meg kereszteltessék, 2. jó életü kereszt Atyákat, és Anyákat válasszassanak, 3 magokkal ne hálasák egy ágyban, esztendő és egy napi koráig. 4. nagy vigyázással legyenek rájuk.

K Mitsoda fő képen az Anyák kötelesége a midőn¹⁵ terhesek,

F 1 Hogy úgy vigyázanak magokra., és úgy meg kiemellyék magokat., hogy semi olyan veszedelemnek okai ne legyenek., amelyért idő előtt kellene el szülni gyermekeket., 2. penitentzia tarto lélekben szenvedgyék mind²⁰ azokat a nyavalyákat és fájdalmakat amelyeket szenvednek terhes voltokban és szülésekben

K Mit kel tselekedni az Anyáknak agyermek ágyok után?

F Magoknak kel szoptatni gyermekeket hogy ha lehet, valamint azok a szent Aszonyok tselekedtek akikről szól az Irás, a szent Atyák is jóvallották ezt a keresztyén Aszonyoknak, de ha tellyeségel azt véghez nem vihetik, jó erkölcsü, és jó természetü dajkáknak adgyák, és mihent a meg lehet, magokat bé avattassák.³⁰

² Makab. 7. 27.
^{s.} Basil. hom. 21.
^s Chrys. hom in
ps. 50.

³⁸⁹ magokat [mágokotból javítva az ékezet áthúzásával.]

K Mitsoda szándékal. kel az Aszonyoknak atemplomban menni, hogy magokat bé avatassák?

F 1 Hogy az Istennek hozájok, és gyermekekhez való kegyelmiért hálákat adgyanak. 2. hogy az Istennek ajánlyák gyermekeket; kérvén hogy vegye gondviselése alá őket, 3. hogy bünöknek botsánattyát kérjék, [124a:] 4. hogy gyermekek jól nevelésére kegyelmet nyerhesenek

K Mire kel vigyázni az Atyáknak. és Anyáknak hogy keresztyéni képen nevelhesék gyermekeket, gyermeksegtől fogvást. mind adig az ideig a midön már egy kevesé nagyobak?

F 1. Idején kel őket avallási dolgokhoz szoktatni, azokat szeretetni is kel vélek. 2. semi rosra való hajlandóságokat el nem kel szenvedniek. 3 semit nem kel előttök mondani vagy tselekedni, olyat, ami el fordíthatná őket ajó erkölcstől. 4. nem kel meg engedni hogy leány gyermekekkel; vagy rossz erkölcsű férfiu gyermekekkel társalkodgyanak. 5. meg kel büntetni ha szó fogadatlanok. de harag nélkül, 6. olyan mestert kel mellettek tartani. a ki jó erkölcsű legyen, a ki avallást szerese. kövese, a midön pedig azt az időt el érték, egyedül kel őket háladni

K Mivel tartoznak az Atyák, és Anyák az ő fiokhoz, akik már. agyermekségből ki költenek.?

F kegyeséget kel vélek báni, meg ne szomorítsák. és ha valami kedvetlenséget kel is hozájok mutatni. azt szeretettel tselekedgyék. 2. Idején gondolkodgyanak felölök, hogy miképen helyheztessek el őket az ő rendek szerént. 3. ne erőltessék hajlandóságokat valamely rendnek választására, 4.³⁹⁰ igyekezzenek azon hogy gyermekek az egyeségben élyenek, egymásal. anak okáért egyenlő szeretetet mutasanak hozájok. [124b:]

K Mivel tartoznak az Anyák. aleányokhoz. akik már a gyermeksegből ki költenek.?

F Az ő elméjeket nem kel nevelni ahejában valóság-

³⁹⁰ 4. [Beszúrás a szóközbe.]

ban. hogy tsak. atántzot, és a tzifraságot szeresék. nagyon kel reájok vigyázni, idején kel őket szoktatni adologra,³⁹¹ hogy had tanulhasák meg idején ajó gazdaszonyásgot., és annak hivatallyát., szeretessék vélek az imádságot, ajó könyvek olvasását, és a szegényekel való jó tételt, kegyeséget kel vélek bánni, okoságal. inteni, nem kel hajlandóságokat erőltetni. vagy a házaságra., vagy az apátzaságra.

9 Articulus

A tselédes gazdáknak, és gazdaszonyoknak tselédgyekhez való hivatallyokrol.

K Miképen kel a gazdáknak. és gazdaszonyoknak magokat viselni atselédgyekhez? ¹⁰

F Ugy kel magokat tekénteni hogy áttyok, annyok, és gondviselőjök lévén tselédgyeknek, őket szeretni kel, mind lelki, mind testi szükségéről kel gondolkodniok. ezt a köteleséget pedig oly nagynak kel tartaniok. hogy azokrol az Isten még számot kér töllök. ¹⁵

1 Tim. 5. 8.
s. Aug. serm 51.
de sanctis.

K Miképen kel vigyázniok azö lelki szükségere? [125a:]

F 1. Azon igyekezzenek hogy engedelmesek. legyenek, az Istennek., és az Anyaszent egy háznak. 2. oktassák őket avallásnak leg főveb részeire., és rendeknek hivatallyira. 3. hogy az Isteni szolgálatra atemplomban elmenyenek, 4. azt nem kel el szenvedni hogy részegesek. esküvök, játékosok, vagy henyélők legyenek., 5 nékik jó példát adgyanak, 6. el kel botsátani az olyanokat kik magokat meg nem akarják³⁹² jöbbitani, ne hogy a többit ²⁵ el ronttsák. 7 mutassák kegyeséget. magokat az olyanokhoz, kik keresztyéni modra élnek, és hivatallyokot vég-

³⁹¹ adologra, <és> hogy

³⁹² akarják <be>jöbbitani,

ben viszik, igen nagy társalkodásban ne legyenek vélek, mert a kevélyeké tenné.

K Miképen kel vigyázniok testi szükségekre?

F Fizetéseket szorgalmatoságal. meg fizések, és meg adgyák amiben szegődtek, amiben lehet segittsék őket, és házok népit, tisztességesen helyeztessék el mindenikét, a maga rendi szerént. és jutalmaztassák meg szolgálatyokot.

X Rész Az Imádságról közönségesen

Első Articulus Hogy mitsoda az imádság és a hány féle

K Mitsoda az imádság? [125b:]

¹⁰ F A léleknek az Istenhez valo fel emelkedése.

K Miképen emellyük fel lelkünket az Istenhez?

F Mikor ötet ditsérjük és imádgjuk. jótéteményiért hálakot adunk. kegyelmit kérjük, vagy amikor néki ajánlyuk magunkot, jovainkot. tselekedetinket. szenvedésinket, ez így lévén, öt féle imádság vagyon imádás, ditséret, ¹⁵ háláadás, kérés, és ajánlás.

K Hány féle képen lehet végben vinni az egyikét ezen ött imádságnak?

F Azt végben lehet vinni belső vagy külső képen közönségesen vagy különösön. abelső képen valo imádság ²⁰ az, a mely aszivnek belső részéből származik, és a mely külső képen ki nem tettzik, ezt az imádságot³⁹³ elmében valo imádságnak nevezik, *Oratio mentalis*. akülső képen valo imádság az, a mely külső képen ki tettzik. a szozat ²⁵ által. ezt az imádságot nevezik szoval valo imádságnak.. *Oratio vocalis* de azt meg kel tudni hogy a szoval valo imádságnak. belső képen valonak is kel lenni. hogy jó

³⁹³ imádságot <ku> elmében valo

legyen nem csak külső képen valónak. úgy hogy a szív meg egyezék. a szájal., mert más képen semire való volna, a közönségesen való imádság a, midőn a hivek együtt imádkoznak atemplomban. akülönösön való pedig a., mikor valaki magánosan imádkozik. [126a:]

1 Reg.1 13

K Melyik imádság kedveseb Isten előtt., aközönségesen³⁹⁴ valóe, vagy a magánosan való?

F Mindenik kedves az Isten előtt, tsak buzgo legyen. mindenikével tartozunk, de a közönségesen való imádság hathatosab magában. mint akülönösön való mert az Anyaszent egy ház. együtt imádkozván, ahathatosab Isten előtt, mint sem akülönös embernek imádsága, mert akor, amint Tertullianus mondgya, mint egy szent erőszakot vesznek az Istenen., a mely erőszak ő előtte kedves

Apolog Cap 39.

2 Mert akor agyengék és abuzgoság nélkül valok. részesülnek abuzgoknak imádságokban. 3 A kristus azt mondgya., hogy amidőn ketten vagy hárman ösze gyűlnek az ő nevében, ő közöttök lészen, annál is inkább közötté lészen az Anyaszent egy háznak midőn együtt imádkozik.

K Melyik az imádságok között a leg tekélteseb imádság?

F Az, amelyre maga akristus tanitot, a melyet Mi Atyánknak nevezik.³⁹⁵ mivel ez az imádság magában foglallya rövideden³⁹⁶ mind azt; amit lehet kívánni és kérni Istentől.

K A közönségesen való imádságok között, melyik a leg tekélteseb.?

F. A szent Mise áldozattya mert. 1. ez a szent Áldozat [126b:] magában foglallya az imádat, ditséretet, hálaadást, kérést, ajánlást, 2 mert akristust akitől minden kegyelem származik. abban az egész Anyaszent egy ház ajánlya.

³⁹⁴ aközönségesen [Második ő és szóvégi e-é-ből javítva.]

³⁹⁵ nevezik. [neveik.-ből javítva z beszúrásával.]

³⁹⁶ rövideden [Ékezhelyre.]

2 Articulus.
Az Imádságnak szükséges voltáról.

K Honnét tudgyuk az imádságnak szükséges voltát?

F A kristus parantsolattyából. példájából, és amimagunk szükségéinkből

K Mit parantsol ez iránt akristus?

⁵ F Azt parantsollya hogy szüntelen imádkozunk.

K Hogy lehet szüntelen imádkozni?

F Az imádság a szívnek kívánsága, hogy ha az a kívánság az Istenhez emel minket, és ha az mindenkor meg marad., ugy az imádság szüntelen valo. és betű

In. ps. 37. n. 14.

¹⁰ szerént bé tölttyük aparantsolatot mondgya szent Agoston

Magyarázat.

A nem lehet hogy mindenkor térden ályon valaki, sem ahogy mindenkor ditsérje, és kérje szájal az Istent. sem ¹⁵ hogy mindenkor belső képen az Isteni szeretetnek tselekedetét tégye, de lehet mindenkor szeretni az Istent és kívánni az ő véle valo meg egyesülést. [127a:] hogy ha ezt igazán kíványuk. minden tselekedetinkben az Istent fogjuk tekénteni, és atselekedetek helyesek lésznek, mert ha ²⁰ az Isteni szeretet uralkodik szívünkben, ő érette is munkálodunk., ha szinte akoron nem gondolkodnánk is rola, ez igy lévén a mindenkori imádság, az Istenel valo meg egyesülésnek mindenkori kívánása, és az Istent szüntelen valo szeretés, olyan három féle dolog a mely tsak egyet ²⁵ tészén. tehát a szüntelen valo imádságnak parantsolattyát, akkor viszük végben mikor az Istent szerettyük., a mi imádsagunk is akkor meg szünik. a midön az Istenhez valo szeretetünk meg szünik

s. Aug. epist 121
ad probam

K Miért mondád azt, hogy a kristus példájából meg ³⁰ láttyuk az imádságnak³⁹⁷ szükséges voltát?

F Mert akristus mind példa adásával, mind beszédével.

³⁹⁷ imádságnak <szükséges> szükséges voltát?

arra akart minket tanítani, ő leg nagyobb részit életének az imádságban foglalta., egész éttzakákat aban töltötte, és midőn valamely dologhoz fogot., ahhoz az imádsággal készült.

K Miért mondád azt. hogy a magunk szükségiből meg⁵ láthattuk az imádságnak szükséges voltát?³⁹⁸

F Mert mi magunktól semmi jót és hasznost nem tehetünk. az üdvöslésre, csak leg kisebb jó gondolatunk sem [127b:] lehet, minden az Istentől jő akristus által, és csak az imádság által veszük akristus kegyelmét. 10

joan 6. 66. 15. 5.
1 Cor 3. 5.

K Nem veszüké az Isten kegyelmét aszenttségben is.?

F Igen is, de a szenttségek ki szolgáltatása mindenkor imádsággal vagy. és csak ami magunk, vagy az Anyaszent egy háznak imádságiért veszük az Isten kegyelmét, a szenttségekben való részesülésre, és így mindenkor csak¹⁵ az imádságiért veszük akegyelmet

Magyarázat.

A bizonyos hogy az Isten csak akönyörgésre adgya kegyelmét., minden kegyelemnek pedig kut feje a kristus. és hogy tisztán a maga irgalmasága vitte az Istent arra³⁹⁹ 20 minden kérés nélkül, hogy a kristust a földre küldgye a vétkek után. de azt is akarta. hogy az emberek sokáig suhajtózanak az ő el jövetele után, hogy meg érezék reája való szükségeket, és hogy minek előtte ötet el küldgye, adig sok ideig kérjék ötet, A kristus el jövén az ő imádsá-²⁵ gának. és vérenek érdeme által. fel állittá Anyaszent egy házat. és már most hasznos, és üdvöslésre való kegyelmét. csak az Anyaszent egy ház kérésére, és azoknak kérésekre adgya meg. kik annak tagjai. Ez így lévén, a kik⁴⁰⁰ meg

³⁹⁸ szükséges voltát? <F Mert akristus mind példa adásával. mind beszédével. arra akart minket tanítani,> F Mert mi magunktól [A törölt mondatot az előbbi *Felelet*ben már leírta.]

³⁹⁹ arra <h> minden kérés nélkül, hogy

⁴⁰⁰ a kik <még> meg nem igazultak

nem igazultak a krisztus által. meg nem nyerik [128a:] se nem veszik ameg igazulásnak kegyelmét., hanem tsak az Anyaszent egy háznak, és a benne lévő hiveknek imádsági által.: de mindenkor,⁴⁰¹ tsak a krisztus Jesus, a maga⁵ vérinek ereje által. tészí érdemesé az imádságokat, semik⁴⁰² jobban meg nem mutattyák az imádságnak szükséges voltát mint ezek.

K Miért mondád azt hogy az imádságnak szükséges voltát, meg mutattya, az Istennek, az embereken valo¹⁰ tellyes birodalma.?

F Mert az a tellyes birodalom tselekeszi. hogy mi tartozunk ötet imádni, áldani, és ditsérni, néki ajánlani tselekedetinket, személyünket, jovainkat, és kérni tölle a szükséginkre valokot.

¹⁵ K Az Istennek. sok velünk valo jó téteménye nem kötelezé minket az imádságra.?

F Igen is kötelez, és mindenkori háláadásal tartozunk néki.

K Mellyek azok ajó tétemények, a melyekért háláadásal²⁰ tartozunk az Istennek.?

F Azok a jó tétemények. vagy közönségesek. vagy különösök, vagy személy szerént valok.

A közönségesek azok, amelyek az egész emberi nemzetet illetik, ugy mint a teremtes. akrisztus halála. &c.

²⁵ *A különösök* azok, melyek sokakat illetik, de nem [128b:] mindnyájan az embereket, ilyen ameg igazulásnak jó téteménye, aszenttségekben. és az Isten igéjében valo részesülés. &c. mert noha a krisztus minden emberekért meg holt is, de mind azon által. mindnyájan meg nem³⁰ igazulnak, se mindnyájan meg nem erősítetnek aszenttségekkel. se az Isten igéjével.

A személy szerént valok azok, amely jó téteményeket vett ki ki Istentől, és veszen minden nap., tudni illik, hogy

⁴⁰¹ mindenkor, [Íráshiba.]

⁴⁰² semik jobban [k – utólagos beszúrás a két szó közti hézagba.]

keresztységben neveltettek, hogy az igazságot meg üsmerték, avétket⁴⁰³ el hagyták, az ideig tartó nyomorúságokat meg próbálták. orosz kívánságok végben vitélében. akadályt találtak.

Egy szoval semink nints a mit Istentől nem vettük⁵ volna, és mind azt is valami rajtunk történik, hogy üdvességünkre szolgáljon. hálakot kel tehát néki adni mindenért, imádni és ditsérni kel ötet, néki kel ajánlani személyünket, és mindenünket, kérjük kegyelmét hogy jóra fordithasuk ajándékít,⁴⁰⁴ és minden időben áldhasuk¹⁰ otet.

K Kiknek kel imádkozni?

F Mind azoknak. kik az okoságnak idejét el érték. mindennek kel munkálodni az üdvességre. a pedig meg nem lehet az imádság nélkül. [129a:]¹⁵

3 Articulus

Hogy kinek. kel könyörögni és kiért

K. kinek kel könyörögni?

F Egyedül az Istennek, mint akitől származik minden jó és kegyelem. és a kristusnak mint egyedül való közben járónknak, lehet kérni a Boldogságos szüzet, a szent Angyalokat, és a szenteket. hogy akristusnak esedezenek²⁰ érettünk.

Conc Trid. sess.
25. de invocat.
sanct.

K Tsak magunkért kellé könyörögni?

F A felebaráti szeretet azt hozza magával hogy másért is imádkozunk. *Imádkozatok egymásért hogy üdvezüllyetek, mert igen hasznos az igaznak buzgoságos könyörgése,*²⁵ 5. 16. mondgya szent Jakab.

K kiért kel imádkozni?

F Minden emberekért. apásztorokért, királyokért. fej-

Act. 12. 5 Matth.
5. 44. 1 Tim. 2. 1.

⁴⁰³ avétket <egy> el hagyták,

⁴⁰⁴ ajándékít, <es> és [Tollhiba.]

delmekért, birákért, atyánk fiaiért.⁴⁰⁵ jó akaróinkért, ellenséginkért, tselédinkért. az eretnekekért, hitetlenekéért.

K Hasznos dologé amások⁴⁰⁶ imádságiban ajánlani magunkot?

F Az olyan szent dolog a melyet követték az ó testámentumbéliek az Apostolok és a régi hivek.

1 Reg 7. 8. judith. 8. 29. 2 Thess. 3. 1. 2. hebr. 13. 18.

K Az igazak meg halgattatnaké mindenkor amásokért valo imádságokban? [129b:]

¹⁰ F Az igazak imádságira adatik meg a bünösök meg térések, de mind azok abünösök akikért az igazak könnyörögnek. meg nem térnek; az Isten meg irgalmaz⁴⁰⁷ némelyeknek közüllök, igasságot téssen a többinek, és meg bünteti őket. meg nem halgatván az⁴⁰⁸ ő meg térése-
¹⁵ kért tett imádságokat

2. joan. 1. 16 s. Ambr lib 1. de penitent s. Aug tract 102. in s. joan

K Mit kel kérni másoknak?

F Mind azokat valamiket magunknak kel kérni. az örök életet. aelki és testi jokot. a melyek arra vezethetnének.

²⁰ K Leheté ahalotakért imádkozni?

F A szent Irás azt mondgya. hogy igen jó és hasznos ahalotakért imádkozni az Anyaszent egy ház ezt mindenkor követte.

2 Makab.12.46. s. Aug.lib.de Cura mort Cap 1.et ult Conf. lib. 9. Cap 13.

⁴⁰⁵ fiaiért. [ié-er-ből javítva.]

⁴⁰⁶ amások [a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával;] imádságiban [a-javítva.] <j> ajánlani

⁴⁰⁷ irgalmaz [l-z-ből javítva.]

⁴⁰⁸ az <az imads> ő meg térésekért tett imádságokat

K Mitsoda halotakért kel imádkozni?

I Azokért kik purgatoriumban lehetnek, mivel a kik menny országban vannak. azokért nem kel imádkozni, és az imádság haszontalan akárhozattaknak.

K Mit kel kérni a holtakért?

I Az ő könyebüléseket. és meg szabadulásokat.

K Egy aránsu képen kellé imádkozni mind azokért akik purgatoriumban vannak.?

I Az okoságos dolog hogy leg különösebben imádkozunk⁴⁰⁰ azokért. akikkel leg nagyob egyeségel éltenek a földön, akikhez leg több köteleségel vannak., a kiknek [I Mm:] imádságik leg szükségesebbek lehetnek, egy szóval mindenik⁴¹⁰ lélekért kel imádkozni. valamint az Anyaszent egy ház tselekeszik.

5

10

s. Aug. lib de
cura mort.
Cap ult.

4 Articulus.

Az Imádságnak hasznairol.

K Melyek az imádságnak hasznai?

I Sok számot lehetne elé⁴¹¹ hozni, de ezek a leg tovehbek, az imádság által. 1. Mi az Istent tisztellyük. 2. a jó erkölcsöknek tselekedetiben éléb megyünk. 3. Erőt veszünk arra, hogy a kísértetek ellen álhasunk. 4 Az Isten haragját meg tsendesittyük, és irgalmaságot nyerünk mind magunknak, mind másoknak, 5. meg nyerjük községesen mind azokat a miket kérünk, hogy ha azok igazságosok., és okosak, az imádságnak erejéről. véghetetlen példát lehet látni.

15

*

20

psm 16. 24. s. Aug. in ps. 144. n. 4. et 22. Genes. 25. 21. Exod. 17. 11. Jud. 3. 9. 1 Reg. 1. 10. 1 Reg. 17. 37. 42. 4 Reg. 13. 4. Tob 12. 12. Act. 16. 25. Act. 28. 8.

⁴⁰⁰ imádkozanak <m> azokért.

⁴¹⁰ mindenik <lel> lélekért [A <k> betűnek csak a szárát írta le.]

⁴¹¹ elé <hof> hozni,

K követiké mindenkor ezek a hasznok az imádságot?

F Igen is. amidön az imádság jó, az az, amidön. jó készülletben vagy on az, a ki imádkozik. aki tsak azt kéri az Istentől, amit kel kérni, és aki azt ugy kéri. a mint kel.

5 Articulus.

Hogy mitsoda készülletben kel annak lenni a ki imádkozik

⁵ K Mitsoda készülletben kel lenni hogy az imádság hasznos legyen.? **[130b:]**

F. Hogy erre meg felelhesek, azt meg kel tudni, hogy az emberek mikor imádkoznak négy féle készülletben vagy állapotban lehetnek.

¹⁰ Először. Amidön valaki akegyelemben vagy on., másodsor. midön valaki halálos vétékben vagy on. de azt el akarja hagyni, harmadsor. midön valamely eretnek. valóságal. kíványa keresni és meg üsmérni az igazságot. negyedszer. midön valaki szeretvén avétket azt el nem

¹⁵ akarja hagyni, hanem gyakorollya, és aki minden nap vétket gyüjt a vétkekhez.

Ez igy lévén, azt mondom hogy azok akik az első három állapotban vannak, hasznal imádkoznak, de az utolsonak imádsága haszontalan, és nem hogy az Isten ²⁰ haragját meg engesztelné. de sött meg fel gerjeszti.

K Miért gerjeszti fel az Isten haragját az olyannak imádsága a ki nem akar penitentziát tartani?

F Mert az olyannak imádsága két színü, mivel tsufság kegyelmét kérni az Istennek olyankor, a midön el nem ²⁵ akarják hagyni avétket, amelyel ötet ingerlik., nem kel tehát hogy az a félelem a melyben lehetnek. hogy az Istent meg bánttyák imádságokal. el nyomja benne a kegyelemnek ezt a kis sengéjét. melynek kezdete ámbár igen kitsiny legyen is, de végtire ameg térésre vezetheti

³⁰ őket, ez igy lévén abünös. **[131a:]** aki alázatoságal, és bünéhez valamely gyülölségel imádkozik. annak imádsá-

gu hasznos. ha szinte imádsága egyébre nem használna is; hanem hogy⁴¹² észre vegye. nyomoruságos voltát, de az olyan bűnös, aki alázatoság és töredelmeség nélkül, vagy valamely kis jó szándék nélkül, az Isten eleiben mér menni, ki nem veszi észre hogy az ilyen bűnös még⁵ imádságával is ingerli. az Istent. hát menyi sok számtalan bűnösök tselekesznek eképen minden nap. akik tsak szokásból imádkoznak Istennek. de a szivek másut nagyon

6 Articulus.

Hogy mit kel kérni Istentől.

K Mitsoda dolgokat kel kérni Istentől?

F Mind azt a mi helyes és igaságos. 10

K Egy formában kellé kérni mind azt., a mit az Istentől joan 15 7.
kérünk?

F Olyan állapotok lehetnek a melyeket tellyeségel kel kérni, olyanok is vannak., a melyeket bizonyos ók alat kel kérni. 15

K Melyek azok amelyeket tellyeségel kel kérni?

F Az örök életet, és mind azt; valami arra viszen., ugy mint a bűnnek botsánattyát., a jó erkölcsöket, az Isten, és az Anyaszent egy ház parantsolatinak meg üsmérésére, és végben vitelére valo kegyelmet, és a mi rendünk kötele-²⁰
ségének meg üsmérését. [131b:]

K Melyek azok adolgok. amiket bizonyos ók alat kel kérni?

F Mind azok melyek az Isten országában és az igasságban vezethetnek minket, de a melyek nem szükséges²⁵
módlók az oda valo menetelre. Matth 7. s. Aug.
in ps. 36.

K Mitsoda ók alat kel kérni az Istentől azokat a dolgokat.?

F Olyan formán kel azokat kérni és kívánni, hogy az

⁴¹² hogy [Beszúrás.]

Isten úgy adgya meg azokat. ha láttya hogy üdveségünk-
re szolgálak

K Miért kel sok állapotokot ilyen formán kérni Isten-
től.

⁵ F Mert a mi nem szolgál. üdveségünkre., anékünk
ártalmas, azt pedig igazságal. senem kérhettyük, se nem
kivánhattuk. ami ártalmas.

K Melyek azok a mik minket mind az Istenhez vezet-
hetnek, mind tölle el is távoztathatnak.?

¹⁰ F Mind egészen a világi dolgok, mind a, valamit testi
jónak és haszonnak neveznek, úgy mint valamely hivatal-
ban lenni inkább mint⁴¹³ sem másban., bizonyos szemé-
lyel inkább lenni egy szövetségben. mint sem másal, tud-
ni, vagy nem tudni bizonyos dolgokot. egy szoval a mi
¹⁵ egyet jóvá tehet. az el vesztheti amásikát. az ilyen állapo-
tokot tehát tsak anyiban kel kérni a mennyiben az Isten
láttya hogy az üdveségre szükségesek.[132a:]

7 Articulus

Az Imádságnak formájáról

K A midön kérésünk helyes, mi formában kel kérni
hogy meg halgatassunk.?

²⁰ F 1 A kristus nevében kel kérni, 2 lélekb. és igazság-
ban. 3. alázatoságal. és töredelmeségel. 4 figyelmeteségel.
5 bizodalomal. 6 gyakorlatoságal.

1 *A kristus Nevében*

K Miképen kel kérni akristus nevében?

²⁵ F A kristus Jésus érdemi által. és véle meg egyesülvén
kérni kel. ami szükséges az üdveséghez, mert ha valami
mást kérünk az Istentől. ha aző nevét emlegetnök is. de
nem kérnénk aző nevében mondgya szent Agoston

K Miért kel akristus nevében kérni?

⁴¹³ mint sem [i-e-ből javítva.]

I Mert nintsen más név a melyben lehesen üdvezülni, nintsen más közben járonk. tsak akristus., és tsak ő általa mehetünk az Istenhez.

Act. 4. 12.
1 Tim. 2. 5.

K Mülön az Anyaszent egy ház a szenteknek esedezik, a kristus nevében imádkoziké akor?

5

I Igen is mert az által nem akar egyebet hanem hogy a szentek. velünk együtt meg nyerjék akristus által azt amit kérünk, mivel aszentek ugy valamint mi, tsak a kristus által mehetnek az Istenhez. [132b:]

Conc Trid. sess 25
de invocat
sanctr¹⁴

K Mikor az Istent ditsérik, imádgják, néki hálágot adunk, neki holmit ajánlanak, akristus nevében kellé mind azt tselekedni?

I Igen is mert mind ezek olyan valóságos könyörgések amelyek által alélek az Istenhez emelkedik, de mi tsak a kristus által emelhettyük magunkot az Istenhez, tsak egyedül. ő általa is. mehetünk hozzája.

Lélekben és igazságban.

K Hogy kel lélekben és igazságban kérni?

I Igész szivből kel imádkozni., és ohajtani valóságal. hogy meg halgattassunk.

20

K Miért kel lélekben és igazságban imádkozni.?

I Mert az Isten lélek, és igazság, és azt akarja hogy akik ötet imádgják, lélekben, és igazságban imádgják, a kik más képen tselekesznek, asidokot, és a kétszinüeket követik.

joan. 4. 23.
matth. 6. 5.

25

Alázatoságal., és töredelmeségel.

K Hogy kel. alázatoságal. és töredelmeségel kérni?

I ugy hogy fohászokodo. töredelmes szivel legyen a kérés, meg tekintvén nyomoruságinkot, szükséginket, gyengeséginket, és meg alázván magunkot. vétkeinknek súlyos terhe alat

K szükségesé tellyeségel. az alázatoság és atöredelmeség az imádsághoz?

I Igen is, azok nélkül meg nem halgattatunk, [133a:]

¹⁴ sanctr [c-t-ből javítva.]

K Mitsoda okra valo nézve indithattjuk magunkot az alázatos, és töredelmes imádságra?

s. Aug in ps. 68.

F A mi gyengeségünkre,⁴¹⁵ szegénységünkre, szükségünkre, és vétkeinkre valo nézve, és hogy mitsoda szükségünk vagy az Isten segítségire. a mely minket fel emeljen, vagy meg tartson.

figyelmetességel.

K Hogy kel figyelmeteséggel imádkozni?

F Figyelmeznünk kel arra hogy mit kérünk, és kinek¹⁰ beszélünk.

K A figyelmetesség nélkül valo imádság haszontalané.?

s. Aug. in ps. 68.
s. Cypr. de orat
Domi.

F Hogy ha szánzándékal. nem figyelmeznünk az imádságra. akkor haszontalan valo. de hanem szánzándékal vagy az Isten ami gyengeséginket meg tekénti, és¹⁵ imádságinkot meg halgattya.

K Mit értesz a szánzándékal valo figyelmetlenségen?

F Értem azt. a figyelmetlenséget. amely vagy magában figyelmetlen. vagy kezdetében, a magában valo figyelmetlenség az, a mely által akaratal fordittyák el magokot²⁰ az imádságról., hogy szánzándékal. gondolkodgyanak valamely más dologról. a kezdetében⁴¹⁶ akarattal valo figyelmetlenség az. a melyet okozza, vagy az elmének akarattal valo imide amoda valo járása, vagy avilági dolgokhoz valo nagy szeretet. [133b:]

25

Magyarázat

s. Aug. tract 6. in
s. joan

Rend szerént a sziv. arrol foglalatostkodik az imádságban a mit kedvel. *Az Isteni szeretet az, mondgya szent Agoston. a ki könyörög. és suhajtoz. A szeretet az, aki kér; a szeretet az. aki keres: aszeretet az, aki nekünk meg³⁰ mutattya az igazságokot, a szeretet az, a ki álhatatosan meg tart minket az igazságokban melyeket nekünk ki*

⁴¹⁵ gyengeségünk<nek>,re <szegénységünk<nek>,re [Mindkét javítás a törlés fölé írva.]

⁴¹⁶ kezdetében <val> akarattal valo

nyilatkoztatot hogy ha szívünkben leg aláb valamely sen-
gélye az Isteni szeretetnek nintsen, hogy ha abban csak
világi szeretet legyen., hogy ha csak akülső, és ahejában
való dolgokra figyelmez, csak azokról is fog gondolkodni
az imádságában., és mindenkor figyelmeteség nélkül lé-
szen. és azok a figyelmetlenségek. kezdetekben, szánszán-
dékál valok, mert, a világhoz való szeretet, a mely kezde-
te. ennek a figyelmetlenségnek. akarattal való.

K Miképen kel el kerülni azokat a figyelmetlenségeket
a melyek szánszándékál valok kezdetekben? 10

F Az imádság előtt el kel készíteni lelkünket, ne hogy
úgy tekéntessünk mint olyanok kik az Istent kísértik. Eccli 18. 32.
mondgya a szent Lélek.

K Miért kísértene valaki azal az Istent, ha az imádság-
hoz nem járul készülettel? 15

F Mert az Istent kísértik akor, a mikor azt el [134a:]
nem kerülik. hogy ötet meg ne banttsák, az Isten ellen
vétkeznek pedig akor; mikor szánszándékál nem figyel-
meznek az imádságra, az imádság pedig nem lehet figyel-
metes, hogy ha ahoz nem készülnek. 20

K Miképen kel az imádsághoz készülni?

F Vagyon távul. való, vagyon közél való készület..

K Miben áll a távul való készület?

F Hogy rendes, és tisztességes életet élyenek. az Évan-
gyélium tanítása szerént, olyan életet. mely a világi rosz 25
kívánságokhoz ne ragaszkodgyék, foglalatos⁴¹⁷ életet.

K Miért tekénted az ilyen életet., mint egy szükséges
készületet az imádságra?

F Mert minden bizonyal. figyelmetlenek lesznek az
imádságokban, hogy ha nem kívánnak élni az Evangye- 30
liumi tanítás szerént

K Az olyan keresztyének. akiknek elméjük tele vagyon
világi dolgokkal. nem imádkozhatnak tehát úgy a mint
kel.?

foglalatos [foglalatosból javítva.]

F Igen is nem. valamég nem kezdik érezni nyomorúságokat., a világot el nem akarják hagyni, és az Istenhez nem kaptssollyák magokat, ezen szándék nélkül. az imádság semire való. és gyakorta vétkes.

⁵ K Miben áll. a közél való készület? [134b:]

F Abban hogy magunkban szályunk az imádság előtt, az Isten eleiben menyünk, gondolkodgyunk valójában arról. a mit akarunk tselekedni, és azon igyekezőnk. hogy jól imádkozhasunk.

¹⁰ *Bizodalomal.*

K Hogy kel bizodalomal. imádkozni?

F Ugy hogy az imádság hittel legyen. erős bizodalomal. hogy az Isten minket meg halgathat, nekünk irgalmaságal lehet, és erős reménségel. hogy azt akarjais.

¹⁵ K Mitsoda ók viszen minket arra hogy az Istent bizodalomal kérjük.

F Ezek az okok. 1. hogy az Isten meg adhattya kérésünket, minket meg gyógyithat akár mely nagy légyen a mi lelki vagy testi nyavalyánk. 2 hogy tsak egyedül az

²⁰ Isten tehet ami lelki szükségeinkről, öis gyógyithattya meg gyengéseinket, és azt a kegyelmet tsak azal tselekszi aki ötet kéri, 3. hogy akár mely nagyok legyenek vétkeink, de azokért kettségben. nem kel esnünk. mert az Isten hatalma nagyob még azoknál. 4. azt meg ígerte,

²⁵ hogy kérésünket meg adgya, ha ugy kérjük amint kel. 5. hogy a mi üdvezitönk minket segít, nekünk közben járunk. és szószóllónk, 6. hogy sok számu hozánk hasonló bünösök. meg halgattattak, és irgalmasá-[135a:]got nyertenek, 7. hogy a szent Lélek könyörög mi bennünk, és

³⁰ hogy annak aszentséges léleknek könyörgése mindenkor meg halgattatik.

Rom. 8. 26. 27

Gyakorlatoságal.

K Mitsoda agyakorlatoságal való imádság?

F A hogy mindenkor kel imádkozni, soha félben nem kel. halgyni.

K Miért kel mindenkor imádkozni.?

F 1. Azért mert akristus parantsollya, 2. mert a minden napi szükségeinkért az Istennek segittsége mindenkor szükséges. 3. mert sokszor. az Isten azért nem halgat meg minket, hogy akérésben, álhatatosak, és gyakorlatosak legyünk.

luk. 11. 5. Matth. 15. 22.

K Az Isten miért halogattya meg halgatni kérésünket?

F 1 Azért hogy meg próbálya hitünket, és bizodalunkot. 2. hogy meg büntesse lágyságinkot, és buzgotalanságinkot. mivel az Isten abuzgo, és az áitatos imádságot halgattya meg, 3. hogy jobban meg üsmértetvén velünk. nyomoruságinkot, gyengeséginket., és szükségeinket, az által minket alázatosabbaká. és vigyázobaká tégyen.

s. Aug. tract 102. in s. Joan.

K A mi imádságink olyanoké. amitsodásoknak kel lenni, hogy ha semit olyat nem kérünk a mi ne légyen igaz-[135b:]ságos, és hogy ha a fellyeb emlitet hat féle készületekel. imádkozunk.?

F Igen is. mert akor bizodalomal. remélhettyük hogy meg halgattatunk., de vagyon még valami hátra, a mit az imádsághoz kel tenni, ugy mint az alamisnát, és aböjtöt.

Job. 12. 8. s. Cypr. de orat. domini s. Aug. in ps. 41. n. 7.

8. Articulus.

Hogy miképen halgattya meg az Isten az imádkozokot

K Az Isten meg halgattyaé mindenkor azokat. kik olyan formán kéri. a mint ide fellyeb meg mondottuk.?

F Igen is, de nem mindenkor halgattya meg olyan formában amint kéri.

s. Aug. tract 78. in s. joan. in ps. 55. n. 12. tract. 6. in epist. s. joan

Magyarázat.

25

Az az, hogy az Isten meg adgya azt ami azüdvéséget és ajó erkölcsökben valo előmenetelt illeti, de némelykor

bizonyos kérésinket meg nem halgattya., noha azok jók legyenek is. oka az, mert az Isten minket szeretvén jobban tudgya minálunknál hogy nekünk mi hasznos. és szükséges, ha valamit meg nem enged, az, azö jóságától⁵ vagyon. ha pedig más uton akar minket vezérelni az üdveség-[136a:]re, nem azon amelyet mi választunk magunknak, azt irgalmaságából tselekeszi.

K Az Isten nem halgattyaé meg abünösök kérését, amit tölle kérnek rosz kívánságal.?

- ¹⁰ F Sokszor történik hogy az Isten ahamisakot sziveknek kívánsági alá adgya. és hozájok valo haragját meg mutattya abban. hogy meg adgya amit kérnek, valamint hogy irgalmaságából meg nem adgya sokszor azt amit tölle kérnek, hogy ha⁴¹⁸ amit tölle kérünk az ártana az¹⁵ üdveségnek, ha az Isten azt meg adná, arettentő jele volna az ö igasságának, és haragjának, ha pedig meg nem adgya, ajele Atyai jóságának., ebből azt kel ki hozni, hogy midön az Isten ez életben ostoroz. nem hogy azért zugolodni, vagy panaszozkodni kellene, hanem még meg²⁰ kel néki köszönni. és azt kel kívánni hogy tsak azt a kérésünket halgasa meg, a melyikét láttya. hogy az üdveségre szolgálhat.

s. Aug. in ps. 53.
n. 5.

9 Articulus

Hogy mitsoda formában kel lenni atestnek az imádságkor.

K Hogy az imádság jó legyen. atestnek mi formában kel. lenni?

- ²⁵ F. Külömböztessük meg előbször a közönséges [136b:] imádságot. akülönösös imádságtól., ami aközönséges imádságot illeti, jobban nem tselekedhetünk mint ha az Clericusokhoz szabjuk magunkot., a mi akülönös imád-

⁴¹⁸ ha amit [a mit-ből javítva h és a beszúrásával.]

sugot illeti, az iránt nintsen semi szabot rend, hogy mitso-
da formában legyen atest, de akar mi formában legyen
atest az imádságkor, tsak alélek emelkedgyék az Isten-
hez, buzgoságal. az imádság jó. mind azon által igen jó
szent Pál modgyára térden imádkozni, ahusvétí napok-
bun., és avasárnapokon az Anyaszent egy ház szándéka
a, hogy fent álva imádkozanak., igen jó némelykor le-
borulva imádkozni, valamint akristus tselekedet, ülve is
lehet imádkozni mint Illyés. az imádságkor fel lehet emel-
ni kezeinket és szemeinket, valamint Mojses, Dávid, és¹⁰
akristus. lehet nap kelet felé fordulni az imádságkor.
valamint tselekedtenek az első keresztyének. követvén az *
Apostolokat, az is igen jó szokás a templom felé fordulni
az imádságkor. ahol. az oltári szenttség vagyon, Ez az
egy néhány féle formában lévő imádság mind jó tsak¹⁵
alélek imádkozék. és arra kel vigyázni hogy leg inkább
belső képen gerjeszük fel magunkban a buzgoságot, a
mely nélkül az imádság nem tetzhetik az Istennek.

s Aug. lib 2. ad
simplicia num.
qu. 4. Ephes. 3.
14.

Matth. 26 39. Exod. 17. 11. ps. 120. 1. Joan 16. 1. Tertul. Apolog. Cap 16. s. Basil. lib de spiritu
sancti cap 27. s. Aug. lib⁴¹⁹ de cura mort cap. 5.

K Az Anyaszent egy haz miért imádkozik vasárnapo-
kon és ahusvétí napokon fent álva?²⁰

F. A kristus fel támadásának emlékezetire. [137a:]

K Az első keresztyének miért fordultak nap kelet felé
mikor imádkoztak.?

F Meg akarták az által mutatni hogy eföldön ugy
voltanak mint szarándokok. és mint szám ki vetésnek²⁵
helyén, és hogy tsak a kristust sohajtották., akit nap
keletnek nevezi az irás, és aki nap kelet felé fordula *
menyben menetelekor. amint tanittyá atraditio.

* Joan Damas. lib 4. de fide orthodox. Cap 18.

⁴¹⁹ lib [Beszúrás.]

- K⁴²⁰ Nem kellé ez iránt valamely viszá élest el kerülni?
 F Igen is. mert a viszá valo élés volna, hogy ha tsak a külsőre vigyáznának, és el mulatnák belső képen a lelkit, akoron ugy imádkoznának valamint a sidok. de hogy
 5 ebben ne esék valaki, azt kel meg tudni, hogy az Isten leg inkább a szívünket kíványa. azt is akarja. hogy lélekben. és igaságban szolgáljuk, atestnek. térden. vagy le borul- va valo létele. tsak anyiban hasznos a menyiben külső képen jelenti a szívnek buzgoságát. mert a nélkül a többi
 10 tsak kép mutatás. mely az Istent meg bánttya. a mint eki tettzik az Irásbol. annál is inkább meg bánttyák tehát az Istent a midön a templomban illetlenül viselik magokat, mint ha tsak azért mennének oda, hogy meg banttsák. és nem azért hogy könyörögjenek. [137b:]

10 Articulus.

Az idöröl, naprol. és orárol. amelyeket az⁴²¹ imádságban kel tölteni.

- 15 K Tartoznaké bizonyos idöt rendelni a különös imádságra?
 F Az imádságban kellene foglalni egész életünket, mivel nintsen olyan szempillantás, se nap vagy éttzaka, a melyekben. ne tartoznék minden keresztyén szeretni az
 20 Istent, és azt kívánni hogy véle meg egyesülhesen, és tsak egyedül érette élhesen, és tsak az ilyen szándékal tölthetik bé betü szerént azt a mit akristus mond; hogy mindenkor kel imádkozni. és soha félben nem kel hagyni.
 De⁴²² az el kerülhetetlen foglalatosági az életnek, és a
 25 mi gyarłoságink, meg nem engedik nekünk hogy lelkünket szüntelen az Istenhez fel emelve tarttsuk, ugyan ezért

⁴²⁰ K <kérdés> Nem kellé

⁴²¹ amelyeket az <melyeket az> imádságban

⁴²² <M> De az

is szükséges nekünk, tartozunk is bizonyos időket rendelni különösön erre a szent foglalatoságra., 1. azért, hogy magunkot fel gerjeszhesük a szüntelen valo Isteni szeretetre, és hogy elé mehesünk ebben a szeretetben. 2. azért, hogy a kívánság a melyel kel az Istent ohajtanunk, meg ne lankadgyék. 3. azért.⁴²³ hogy meg ujítsuk lelkünknek buzgoságát., és hogy el ne hagyuk aluni az Isteni tüzet, a melynek égni kel szivünkben,⁴²⁴ és a mely könnyen el aluszik, hogy ha magunkra nem [138a:] vigyázunk, 4. azért, hogy meg ne hagyuk magunkot tsalatni a hejában valóságokal, és a sok számu kísértetekben esni,⁴²⁵ a melyek környül vesznek minket, 5. azért, hogy⁴²⁶ meg üsmérhesük, és eleget tehesünk avétkekért, a mellyekben ejt minket minden⁴²⁷ nap az emberi gyarloság. és, hogy kérhesük az Isten irgalmaságát.

s. Aug. epist ad probam. in ps. 37. n. 14.

K Mitsoda időket kel különösön rendelni az imádságnak?

I Vannak olyan napok, a melyek különösön vannak arra szenteltetve, ugy mint avasárnapok, az innepek, és a böjti napok, hiven kel tehát azokon⁴²⁸ a szent napokon imádkozni töbet, mint a más napokon, azokon a napokon kívül amelyeket különösön rendeli az Anyaszent egy ház az imádságra, vannak még olyan idők amelyekben ezt a szent foglalatoságot inkább kel gyakorolni a hiveknek, ugy mint. 1. amidön. betegségben vannak, keserűségben. kísértetben., üldözésben, lelki. vagy testi veszedelemben. egy szoval. minden rendkívül valo szükségekben. 2. aközönségesen valo nyomoruságokban. és szükségekben. 3. amidön valamely nagy dologhoz akarnak

⁴²³ azért. </> hogy [A törlés valószínűleg egy *h* kezdővonala.]

⁴²⁴ szivünk<nek>ben,

⁴²⁵ esni, [ésniből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁴²⁶ hogy <m> meg üsmérhesük, [Törlés a sor végén.]

⁴²⁷ minket minden [d – megkezdett k-ból javítva.]

⁴²⁸ azokon [azonból javítva; k-n-ből javítva, on – beszúrás.]

kezdeni. valamint akristus tselekedet., 4. amidön az Istennek valamely különös kegyelmeségit vették, 5. a felebarátunk szükségéért [138b:] ugy kel könyörögnünk. valamint magunkért. a soltárokban szép imádságokat találhatni minden alkalmatoságokra.

K Nem tartoznaké. minden nap bizonyos orákat rendelni az imádságra?

luk. 18.

F Igen is. és ez egyik modgya hogy a kristus parantso-lattyát végben vihesék, aki azt mondgya. hogy mindenkor imádkozni kel, kel. leg aláb. regel. és estve imádkozni., és nintsen semi hasznosab. mint azt tselekedni időközben is. egy nehány szor., Dávid király napjában hétszer imádkozot., és minden éttzakákon fel költ az imádságra., ha szinte anyi királyi foglalatosági valának is., az Anyaszent egy ház, hogy ezt a szent példát kövesse., hét részre osztotta az officiumnak oráit. az éttzakai imádságokon kívül, három szor imádkozik éttzaka., imádkozik. nap fel jöte előtt, nap fel jötekor, kilentz orakor. délben, három orakor. nap le mente előtt, és nap le mente után, ezt is nevezik. ahárom nocturnumnak, laudes, prima, tertius, sextus. nonának, vesperásnak. és Completoriumnak.

s. Hier. epist 7. ad laetam.

Régenten ahivek minden nap jelen voltanak a közönségesen valo officiumokon. a menyiben töllök lehetet, mostanában is a ditseretes áitatoság volna a [139a:] kiktől a meg lehetne. akiktől ameg nem lehet. leg aláb, hétszer napjában emelyék fel magokat az Istenhez., és némelykor éttzakán is. rövid de buzgo imádságokkal.,

K Mit kel tselekedni a regeli imádságkor?

F 1 Imádni kel az Istent akristus által. 2. hálákat kel adni kegyelmeséigiért,⁴²⁹ főképen azért. hogy az ettzakán. meg tartot minket, 3. botsánatot kel kérni vétkeinkért, 4. előre kel gondolkodni hogy mit fognak tselekedni azon a napon. és azt néki kel ajánlani., 5. kegyelmit kel

⁴²⁹ kegyelmeséigiért, [k-a-ból javítva.]

kérni. hogy a napot vétek nélkül tölthessék. 6. igen jó, és hasznos mind ezekért. segítségit kérni a szenttséges szent szűznek, az örző Angyalnak. és a szenteknek.

K Mit kel tselekedni az estvéli imádságkor?

I' I Imádni kel az Istent akristus által. 2. meg kel.⁵ halálni a kegyelmeket melyeket vettenek azon anapon. 3. meg kel vizgálni hogy mitsoda vétekben estenek azon anapon. 4. Azokért Istentől valóságosan kel botsánatot kérni,^{4,30} 5. fel kel valójában tenni hogy többé azokat nem tselekeszik. és azokért penitentiát tartanak., 6 kérni¹⁰ kel az Istent hogy meg oltalmazon. minden gonosztól. a vetektől. és az ördögnek intselkedésitől, 7. igen jó. és hasznos. mint regel segítségit kérni a szenttséges szent szűznek. az örző Angyalnak. és a szenteknek. [139b:]

11 Articulus.

Az Imádságnak helyéről. és a templomhoz való tiszteletéről.

K Mitsoda helyen kel imadkozni?

15

I' I. Minden féle helyen végben kel vinni. a mindenkori imádságra való parantsolatot, mert akár hol legyünk. de az Istent szeretni kel., hozzája kel fohászcodni, és kívánni kel a véle való meg egyezést, 2. közönségesen való imádságnak. a templom ahelye, 3. akülönösön való imádság²⁰ mindenüt meg lehet, mert akár hol legyünk. de a szivünket gyakorta kel. az Istenhez fel emelni, a mi pedig akülönös imádságot illeti, jó az iránt. holmire vigyázni.

K Mire kel vigyázni?

I' I különösön való helyt kel arra keresni. ahol az emberek ne lássák. és ahol nagyobb figyelmeteséggel. és szabadsággal lehesen imádkozni. 2. igen jó magánosan el menni atemplomban., akristusnak jelen való léte meg

^{4,30} <n> kérni, [k-y-ból javítva; *nyérni* volt.]

ujjtya bennünk a hitet, azon kívülis atemplom az imádságnak szenteltetet helye. 3. mikor atemplomban imádkoznak, igen jó. tiszteletnek okáért távul állani az oltártól. a publicanus példájára. fő képen a ki igen vétkesnek
5 érzi magát lenni. [140a:]

K Vagyoné még valami más is ami atemplomhoz valo tiszteletet illeti?

F Vagyon 1. mert szent Pál azt akarja. hogy az aszonyok bé fedet ortzával menyenek, és legyenek a templomban, mely igen távul vannak attól. hogy engedelmeskedjenek ennek aparantsolatnak, amidön arra a szent helyre tsak azért mennek, hogy magokat nagyob ékeségel. és tzifra⁴³¹ öltözetekkel mutathasák mindenek előtt. 2. nagy tiszteletel. és példa adásal kel ót lenni. 3. ót nem kel
10 beszélgetni. hanem nagy tsendeségben lenni. 4. azt szeretni kel: hogy az Isten háza tiszteségesen legyen. és azt fel kel ékesíteni, amenyiben lehet. 5 ha valaki valamely öltözetet, vagy ezüst mivet ad atemplomnak, nem kel arra se
15 fel varratni, se fel metzteni atzimerét, mert az ellenkez-
20 nék a keresztyéni alázatoságal.

XI Rész

Különösön az imádságról. és először. az elmével
valo imádságról.

Első Articulus

Hogy mi légyen az elmével valo imádság

K Mitsoda az elmével valo imádság?

F Ez olyan könyörgés a⁴³² mely nem külső., hanem a szívben megyen végben. [140b:]

K Az ilyen könyörgés hasznosé?

⁴³¹ tzifra [A z fölött áthúzott ékezet van.]

⁴³² a mely [a – beszúrás.]

F Igen jó. és hasznos. eről példát látunk a samuel ^{1 reg. 1.}
Anyában.

K Ez az imádság nehezebbé mint sem aszoval valo⁴³³
imádság?

F Nem mivel nem nehezeb belső képen könyörögni ⁵
Istennek, mint sem szoval.

K Ez az imádság oly szükségesé. mint a szoval valo
imádság.?

F Még szükségeseb; mivel szollás nélkül is lehet imád-
kozni, mert nem aszollásban áll az imádság. hogy ha tsak ¹⁰
asziv meg nem egyezik aszoval., tehát a belső képen valo
imádság szükségeseb.

K Miért tekintik tehát rend szerént az elmével valo
imádságot olyan formán, mint amely mindentől meg
nem lehet.?¹⁵

F Azért, mert. nem jól, és nem igazán gondolkodnak,
az elmével valo imádságról. és azt mind más féle képen
képzelik, mint sem amint vagon., azért mert az elmével
valo imádságot anagy okoskodásban., és a mély elmével ²⁰
valo gondolatokban tarttyák, és azt gondollyák hogy
azok akik oly mélyen nem gondolkodhatnak, az elmével
valo imádságra sem alkalmasok

K Miért mondod azt hogy nem igazán⁴³⁴ gondolkod-
nak aról.? [141a:]

F Azért mert az imádság nem az okoskodásban áll, ²⁵
hanem a szivnek az Istenhez valo indulattyában., ez így
lévén, tsak ami szivünk az Istenhez emelkedgyék. valóság-
gal, az imádság jó és hathatos, ámbár az elme ne légyen
is alkalmas amély, és bölcs gondolatokra.

K Mitsoda hát az igazán valo módgya az elmével valo ³⁰
imádságnak.?

F Az imádság jó. akár. szoval. akár belső képen valo
legyen, tsak a sziv az Istenhez emelkedgyék. tsak nyomo-

⁴³³ [Sorvégen:] va [új sor elején:] valo

⁴³⁴ igazán <k> gondolkodnak

ruságinkot meg érezzük, tsak büneinket meg bánván azokrol. kíványunk valóságos penitentiát tartani, tsak életünket meg jobbitván. kíványunk munkalodni az üdveségért., erre tölle kegyelmet kérvén, tsak néki mindene-⁵ kért hálakot adgyunk, tsak néki ajánlván egész életünkben⁴³⁵ tett tselekedeteinket. néki fel áldozuk minden⁴³⁶ rosz hajlandóságinkot a melyek ellenkeznek törvényével.

K Hogy mind ezek végben mehesenek, nem hasznosé⁴³⁷ hogy a szent gondolatokban foglalatoskodgyunk¹⁰ az imádságban?

F Azok a szent gondolatok nem tsak hasznosok, de még szükségesek. mivel ami szivünk, és akaratumk tsak a meg üsmért jora hajol, azért hogy magunkban [141b:] fel gerjeszthesük avétekért valo töredelmeséget, avalo-¹⁵ ságnak, és az igazságnak szeretetit. és az Isten jó téteményiért valo hálá adást, igen szükséges meg üsmérni vétkeinket, avaloságot, az igazságot. és az Istennek jó téteményeit, gondolkodni⁴³⁸ kel tehát mind ezekről.

K Azt mondád ide felyeb hogy az imádság nem áll se²⁰ az gondolatbol. se az okoskodásbol. most pedig azt monod hogy az imádsághoz szükséges a gondolat, nem ellenkezelé magadal.?

F Itt semi ellenkezöt nem látok, mert az imádság a szivnek, az Istenhez valo indulattyában áll. azt az indulatot pedig benne. a gondolatok gerjesztik fel., de azok a gondolatok. nem a szivnek indulati, kel tehát gondolkodni, de ahöz még töb is kel. mert a még nem volna imádság, azokhoz az áitatos gondolatokhoz, szükséges még. a szivnek töredelmeségit, és suhajtásit is foglalni.

³⁰ K Tehát az igaz hogy azok kik ilyen formában nem

⁴³⁵ életünkben [életünket,-ból javítva.]

⁴³⁶ minden <haj> rosz hajlandóságinkot

⁴³⁷ hasznosé hogy [a-o-ból sz-g-ből javítva.] a szent <f> gondolatokban foglalatoskodgyunk

⁴³⁸ gondolkodni [g helyén felhúzott szárú betűt kezdett.]

gondolkodhatnak.,⁴³⁹ elégtelenek az elmével való imádságra?

I' Az igaz, de azt is meg kel vallani hogy azok kik az okoságnak idejét el érték, elegségesek az ilyen gondolatokra, ez így lévén mindentől meg lehet [142a:] az elmével való imádság. példának⁴⁴⁰ okaért egy bűnös töredelmeséggel lévén, az Istentől büneinek bostánattyát kéri. a töredelmeség pedig amint már meg mondtuk másut, nem egyéb hanem hogy szányuk és bányuk hogy az Istent meg bántottuk. és magunkban fel teszük a magunk meg jobbitását, de hogy ilyen szándékban léhesen valaki, azt kel meg tudni. hogy miket kíván az Isten mi tollünk, és melyek azok adolgok melyek ötet meg bánttyák, meg kel vizsgálni ha estünké azokba, az után meg kel nézni hogy mitsoda okok vittek minket azoknak tselekedetire., mi módon lehet el kerülni a vétekre vivő alkalmatoságokat., de elsőben meg kel tudni melyek azok az alkalmatoságok., ezt hívják gondolkodásnak. és elmélkedésnek, tehát az igaz. hogy szükséges az imádsághoz az elmélkedés. és a gondolkodás., kitsoda azért aki alkalmatos lévén a vétekre, nem volna elégséges az ilyen gondolkodás., ki ki így gondolkodik mikor agyonásra mégyen.

K Miért tehát az elmével való imádságot oly nagy és nehéz dolognak tarttyák?

I' Azért mert az emberek tsak a szón ütköznek meg, nem vizsgállyák meg annak értelmét. tsak a magok⁴⁴¹ és hajlandóságokat követik. és el távoznak attol. a mit a szó térszen. [142b:]

⁴³⁹ gondolkodhatnak., [Elírás; a második *kod-kona*-ból javítva]

⁴⁴⁰ példának [Az *e* helyén először *l* betűt kezdett írni.]

⁴⁴¹ a magok <értelmeket,> és [Törítés a sor elején.]

2 Articulus

Az Elmélkedésről, annak szükséges, és könnyü voltárol.

K Mitsoda az elmélkedés?

F Az elmélkedés a, midön az elme valamiben foglalatoskodik. és arol gondolkodik, amidön valaki valamely tiszttséget akar meg nyerni, vagy valamely hivatalban⁵ akar menni, előre elmélkedik azokról. és jól meg vizsgálja uttyát. modgyát, hogy szándékát végben vihese.

K szükségesé az Isten törvényéről elmélkedni?

* F Igen szükséges. ezt igen jóvalya az irás, és a szent Atyák.

Deut 6. 7. s. Ambr. in Cain. et Abel. s. Aug lib. 11 de conf. cap 2.

¹⁰ K Mitsoda időben kel elmélkedni az Isten törvényéről?

Deut 6. ps. 1. 2.

F Az irás azt tanította, hogy mind éjel, mind napal.

K De meg leheté a, hogy az Isten törvényéről elmélkedgyék valaki.?

F A mindenkor nem lehet. nem is azt kívánja az Isten.
¹⁵ azal. midön azt mondgya. hogy éjel napal. kel elmélkedni. törvényéről., annak értelme a, hogy mindenkor atörvény szerént kel tselekedni. és a sziv tellyes légyen a törvényel, ugy hogy mindenkor. [143a:] a légyen kalauzunk, kel tehát nekünk gyakorta arol gondolkodnunk,
²⁰ hogy mit parantsol az Isten nekünk

ps. 5. 5.

K Mitsoda idő leg alkalmatosab az elmélkedésre.?

F A regeli idő valamint Dávid tselekedet, azért hogy a napot a törvény szerént tölthesük., estve pedig azért, hogy meg vizsgállyuk miben vétettünk atörvény ellen.

²⁵ K Azok kik nem tudnak olvasni elmélkedhetneké az Isten törvényéről.

F Igen is, és kel is elmelkedniek. gondolkodván azokról az igazságokról a melyekre az Isten tanította őket akor, amidön a szent irást⁴⁴² halyák olvasni. a midön apászto-

⁴⁴² irást [A t betű utólagos beírásnak látszik.]

rok intését és oktatását halgatták. vagy pedig avilági sok léle változásokról,⁴⁴³ az ilyen dolgokról. lehet elmélkedni a tudatlanoknak is.

K Az ilyen gondolkodások. és elmélkedések. szükségessékké minden féle személyeknek.? 5

I Igen is szükséges, a szent Lélek előnkben adgya hogy a rendeletlenségek tsak attól. származnak. hogy az emberek nem gondolkodnak valójában az igazságokról. amelyekben kellene mindenkor foglalni magokat. *

166 37 | Jerem 12. 11. s. Bern. lib de Consid.

K Miről kel leg inkább. és leg gyakran elmélkedni? 10

I A halálról. az ítéletről, apokolról. aparaditsomról. áveteokról. az Isten parantsolatiról: az Évangyéliu[143b]-mi tanításokról. amagunk rendinek hivatallyárol, de arra kel vigyázni, hogy az elmélkedés ne légyen gyümölcstelen., hanem vizsgáljuk meg szivünket az igazság szerint 15
a melyet olvasunk vagy hallunk, szánakodgyunk a magunk meg romlásán, gyengeségén, és nyomoruságán., kérjük az Istennek segítségét, tegyük fel magunkban. a meg térést, vigyázzunk⁴⁴⁴ magunkra, ezt nevezik elmével való imádságnak. 20

K Tartoziké minden keresztyén eképen könyörögni?

I Meg láttzik ahol a mit edig mondottunk. hogy minden tartozik; de még ezt világosaban is meg mutathatom., mint hogy mindennek kel tudni az Isten törvényét, mindennek is kel meg vizálni életét. azon törvényről. 25
keseregni kel a vétkekért, a melyekért azt meg szegik, azokról botsánatot kel kérni Istentől, a maga meg jobbbitást fel kel tenni, és azt végben kel vinni, aki eszerént tselekeszik, az imádkozik, és elmélkedik.

K Nehézé az ilyen könyörgés? 30

⁴⁴³ változásokról, <is> az ilyen

⁴⁴⁴ vigyázzunk [j – beszúrás g mellé; az idegen kézre vő. a 159. sz. helyz.]

F Annak aki üdvözülni akar, és a ki meg akar egyesülni az Istenel. épen nem⁴⁴⁵ nehéz, [144a:] hanem annak nehéz aki mindenkor feslet életet akar élni, és a ki szívének rosz indulattýára valo nézve. soha ugy nem könyörög a mint kívántatik, mert nem gondolkodik.⁴⁴⁶ se az Istenről. se magáról valójában.

XII Rész

A szóval valo imádságról közönségesen.

K A szóval valo imádság hasznosé.?

Ephes 5. 9.
Colos. 3. 16.

F Meg láthatyuk aból nagy hasznát. tsak nézük meg a soltárokokot., az énekeket. az Anyaszent egy ház könyörögéseit, szent Pál ara int hogy szóval kérjük az Istent. és énekellyünk ditséreteket az urnak.

K A szóval valo imádság szükségesé.?

F Igen is, valamint, szivel. ugy szájal is kel könyörögni, el kel mondanunk az imádságot melyet az ur hagyot nékünk, atemplomban a papal együt imádkozni kel. és énekelni az Isteni ditséreteket. mind ezekből ki tettzik a szóval valo imádságnak szükséges volta.

F Hasznosé mind azoknak imádságok akik szóval imádkoznak.?

²⁰ F Nem mert tsak azoknak hasznos imádságok. a kik bizonyos modal imádkoznak amint már meg mondotuk, ugy mint.⁴⁴⁷ 1. a kristus nevében, 2. lélekben, és [144b:] igazságban. 3. alázatoságal. töredelmeségel. 4. figyelmeteségel., 5 bizodalomal. 6. és alhatatoságal.

²⁵ K Hasznosé azokat az imádságokot mondani melyek akönyvekben találtatnak?

F Igen is. de leg hasznosab imádságok a Mi Atyánk,

⁴⁴⁵ nem <nem> nehéz,

⁴⁴⁶ gondolkodik. [n – megkezdett hosszúsárú betűből javítva.]

⁴⁴⁷ ugy mint. <a> [?] 1. a kristus

u soltárok., és az Anyaszent egy ház imádsági. vannak még, más szép sok imádságos könyvek is.

K Nem leheté viszá élni az ilyen könyvekben lévő imádságoknak mondásával?

I' Igen is mivel aleg szenteb állapottal is lehet viszá élni, ⁵ ebben áll azért a viszá élés amelyben gyakorta eshetnek, 1. mert tsak szájal mondgyák az imádságot nem figyelmeztvén arra a mit mondanak., 2. azt tarttyák hogy eleget akönyvből el mondani az Isteni szeretetnek atöredelmeségnek, háláadásnak, tselekedetit. 3. azt gondoltyúk hogy a hoszu imádság inkább meg halgattatik., a ¹⁰ Math. 6 7. kristus ezt nem így tanította.

K Mit kel tselekedni hogy ne esünk az ilyen fogyatkozásban?

I' szükséges 1. hogy a szív meg egyezék a szájal. 2. azon ¹⁵ legyünk, hogy az akaratunk is érezze azokat a tselekedeteket a melyeket mondunk az imádságban és azt ne gondollyuk hogy azok a tselekedetek a szí-[145a:]vünkben vannak. mert az imádságban azt olvasuk, te benned hiszek uram., te benned remenlek, és tegedet szeretlek, ²⁰ hanem azon kérjük az urat. hogy maga olttsa szívünkben. ezeket a tselekedeteket 3. akár hoszu imádságokat mondgyunk., akár rövideket., de azt el hitesük magunkul., hogy tsak anyiban halgattatunk meg, a menyiben, hittel,⁴⁴⁸ buzgoságal. és áitatósággal imádkozunk, és nem ²⁵ anyiban a menyiben hoszu. avagy⁴⁴⁹ rövid az imádság melyet mondunk.

K Mitsoda nyelven kel imádkozni?

I' A különösön valo imádság hasznosab a midön értik u mit mondanak, mert akor szent Pal szerént az elme meg ³⁰ egyezik aszivel. és a nyelvel. ha pedig nem értik, a nyelv és a szív könyörög. de az elme ara nem figyelmezhet., aközönségesen valo imádságokban pedig ahöz anyelvhöz

⁴⁴⁸ hittel. [Sorvégi margóra írva.]

⁴⁴⁹ avagy [v-z-ből javítva.]

kel magunkot alkalmaztatni. a melyen az Anyaszent egy ház imádkozik., ennek az okát meg mondgyuk ezután., és meg mutattyuk hogy abban a közönséges Anyaszent egy ház meg egyezik a szent Pál tanításával. [145b:]

XIII Rész Az urnak Imádságáról.

Első Articulus. Ennek az imádságnak magyarázattya.

5 K Melyik a leg főveb és leg tekélteseb a szóval. valo imádságok között?

F. Az urnak imádsága, tudni illik ami Atyánk nevezte-tik e képen mert a kristus adta maga ezt nekünk., ezaz Isteni imádság magában foglallya rövideden mind azt, a
10 mit kel kérnünk, és mitsoda rendel kel azt kérnünk. hét féle kérésből áll,

Mi Atyánk ki vagy amenyekben. Első kérés. szenteltes-sék meg ate neved. 2. jöjjön el ate országod. 3. Legyen meg ate akaratom miképen menyben., azon képen itt aföldön⁴⁵⁰ is. 4. A mi minden napi kenyérünket ad meg mi nekünk ma., 5. botosásad⁴⁵¹ meg nekünk a mi vétkeinket, mi képen mi is meg botosátunk azoknak., kik⁴⁵² mi ellenünk vétettének. 6. és ne vigy minket akisértetben. 7. de szabadits meg minket agonosztol Amen.

20 K Mikor kel ezt az imádságot el mondani?

F Minden nap, mivel a minden napi véték ellen valo orvoság mondgya szent Agoston [146a:]

serm. 119. de
temp

⁴⁵⁰ aföldön [Ékezethiba.]

⁴⁵¹ botosásad meg [Íráshiba.]

⁴⁵² kis <m> mi ellenünk [Tollhiba; a törlésben csak az első felét írta le az m betűnek.]

K Miért híjuk mi Atyánknak az Istent ezen imádság kezdetin?

F Hogy irgalmaságát vehesük. fiainak nevezvén magunkot, és hogy nagyobb bizodalomal kérhesük ötet. mint fiait. 5

K Miért mondgyuk mi Atyánk. és nem Én Atyám?

F Hogy meg mutasuk az által, hogy a mit kérünk nem csak magunknak kérjük, hanem az egész keresztyéneknek, a kik is a mi Atyánk fiait., és hogy az egész Anyaszent egy ház. nevében kérjük., akinek tagjai vagyunk. 10

s. Cypr. de orat Dom.

K Miért mondgyuk utánna ezeket a szokot *ki vagy a menyegben.* holot az Isten mindenüt vagyon?

F 1.⁴⁵³ Azért. mert az ég leg fővebb része lévén a vilagnak, az Isten ót nyilatkoztattya⁴⁵⁴ ki nagyobb fényeséggel az ő ditsőségit., és tekélleteségeit. 2. azért, hogy nagyobb buzgosággal kíványuk azt aditsőséges helyt, a szenttséges Atyánknak. lako helyét., és ahol közli magát a szentekkel. oly nagy ditsőséggel. 15

2 Articulus

A Mi Atyánkban lévő kéréseknek magyarázatya

K Midön azt mondgyuk. *szenteltessék meg ate neved.* ez által azt akarjáké kérni hogy az Isten neve még nagyobb szenttségü legyen.? **[146b:]** 20

F Nem, mert az Istenben a szenttség és atekélletéség. véghetetlen nagysággal vagyon., hanem azt kérjük hogy az ő neve meg üsmértessék, tiszteltésék. és szolgáltságék mi általunk, és minden emberek által, valamint az égben. 25

Ezkebből akövetkezik hogy azt kérjük az Istentől. 1. hogy ahitetlenek meg térjenek,⁴⁵⁵ 2. hogy az eretneksé-

⁴⁵³ l. [Beszúrás.]

⁴⁵⁴ nyilatkoztattya ki [Első *t-z*-ből javítva.]

⁴⁵⁵ meg térjenek, [*r-l*-ből? javítva.]

gek el töröltessenek. és hogy azok akik az Anyaszent egy háztól el távoztanak, az igazságot meg üsmervén, viszá térjenek. 3. hogy mind azok avétkek amelyekkel meg kisebitik az emberek az Istennek szent nevét. tellyeséggel ki irtassanak 4. hogy minden bünös valóságos penitentziát tarttson. 5 hogy minden emberek ajó erkölcsökben foglalatostkodgyanak. 6. hogy mi, és minden keresztyének atekélleteségben elő menyenek, és abban végig meg maradjanak.

10 K Miből veszi eredetét ez akerés?

F Az Isteni szeretetből, amagunkhoz valo helyes szeretetből, és a felebaráti szeretetből.

K A szeretet miben eredete ennek akérésnek.?

F Abban 1. amidön az Istent szerettyük azt kíványuk 15 hogy ő meg üsmértessék. szolgáltassék, és tiszteltessék. 2. midön helyesen szerettyük magunkot, az Istennek szent nevét kíványuk meg üsmérni, szolgálni, és tisztelni, 3 amidön. ugy szerettyük felebarátunkot mint magunkot, hasonlot is kívánunk néki mint magunknak. [147a:]

20 K Azok kik meg kisebittik az Istennek szent nevét esküvesel, káromkodásal. el nem mondhatták tehát ezt az imádságot.?

F Hogy ha azt penitentzia tarto szándéknélkül tselekezik., valahányszor káromkodnak. mind anyiszor mondgyák ki magokra az ítéletet., mert aszivek meg nem egyezik a szájokal. azt mondgyák hogy ohajtyák, hogy az Istennek, neve meg szenteltessék, és tiszteltessék, és legelőbször. ő magok gyalázák, és kisebitik azt meg.

K Miképen kel tehát azt meg mutatni hogy igazán 30 kíványuk midön azt mondgyuk azIstennek. *szenteltessek meg a neved?*

F Tsak azt kíványuk amit mondunk, igyekezünk azon hogy az ő nevét meg szentelhesük magunk viselésivel. és meg szenteltessek azt másokal is.

35 Második kérés. *Jöjjön el ate országod.*

K Mit kérünk mi ez által. az Istentől. *Jöjjön el a te országod.?*

F. 1. Hogy olyan tellyeségel uralkodgyék az embereken valamint az Angyalokon, tehát azt kíványuk hogy az Istennek örökös uralkodását az emberek meg üsmerjék, és magokot az alá vessék örömel., 2. hogy az igazak, az Isten Atyai gondviselésének⁴⁵⁶ jelit vegyék, és az ő üldözjök⁴⁵⁷ meg szégyenitessenek. vagy meg térjenek, 3 hogy az Anya-[147b:]szent egy ház mindenüt el terjedgyen, az ördögnek és avéteknek birodalma el rontassék, és akristusé jöjjön el, 4 hogy a kristus uralkodgyék egyedül szívünkben kegyelme által. és hogy fel álltssa abban az igasságnak, és a szenttségnek birodalmát. 5 hogy mi is véle együt uralkodhasunk ditsőségében. 6 hogy akristus jöjjön el meg itélni az embereket. és minek utánna meg alázza volna ellenségit. egyedül gyözedelmeskedgyék.

^a Cypri orat Domi. s. Aug. serm. 48 de diversis tract. 9. in s. joan.

K A penitentziát nem tarto bünösök mitsoda ortzával. mondhatták⁴⁵⁸ el ezt az imádságot, amidön tsak azon vannak hogy meg gyarapithasák magokban arosz kívánságnak birodalmát. és akik minden tehetségkel azon vannak. hogy ellene álhasanak. mind magokban. másokban a kristus birodalmának.?

F A magok itéletekre mondgyák, valahányszor mondgyák ezt az imádságot, hogy ha töredelmeség nélkül mondgyák. mert azt mondgyák szájal az Istennek. hogy jöjjön el ate országod, és szivekben mind ellenkezöt mondanak.

K Miért kérjük az Istentől azt. hogy az ő országa

⁴⁵⁶ gondviselésének [sé-n-ből javítva.]

⁴⁵⁷ üldözjok [Ékezethiba.]

⁴⁵⁸ mondhatták [d-h-ből javítva.]

jöjjön el. minék utánna⁴⁵⁹ azt kértük volna, szenteltessek meg az ő neve.?

F Mert azon nem munkálodhatunk hogy magunk viselésivel. aző nevét meg szentelhesük, hogy **[148a:]** ha akrisztus nem uralkodik kegyelme által szívémben.

Harmadik kérdés. *Legyen meg ate akaratom miképen menyben it a földön is.*

K Mit kérünk Istentől ez által. Legyen meg ate akaratom. &c.

¹⁰ F Kegyelmet, a melyel az ő akarattya alá vesük magunkot., hasonló buzgoságal és szeretettel. valamint az Angyalok, és a szentek tselekesznek az égben.

K Mit értesz az Isten akarattyan.?

F Először értem azt, amit az Isten akarja hogy meg tselekedgyük. 2. azt, a mi aző⁴⁶⁰ rendelését illeti irántunk, vagy a töb teremtet állatok iránt

K Mit akar az Isten hogy meg tselekedgyük.

F 1 Azt akarja hogy ne kövesük kívánságinkot, hanem szüntelen igyekezünk azokat meg győzni. 2. hogy minden féle vétket el kerülyünk, és az el multakért penitentziát⁴⁶¹ tarttsunk. 3 hogy minden féle jó erkölcsökben foglallyuk magunkot 4. hogy abban ahivatalban menyünk a melyre hivut minket. 5 hogy álhatatosak legyünk abban ahivatalban. a melyre hivut. és annak kötelesegeit betölttsük. 6. hogy példainkal., intésinkel. kérésinkel, másokot arra vihesünk,⁴⁶² a menyiben töllünk **[148b:]** lehet. hogy kövesék az Isten akarattyat, egy soval. hogy munkálodgyunk a magunk meg szentelésin.

K Mit kérünk mi Istentől ami az ő akarattyat illeti?

³⁰ F Hogy nekünk és másoknak azt a kegyelmét adgya

⁴⁵⁹ utánna [Az u fölött törölt ékezet van.]

⁴⁶⁰ aző rendelését [z-r-ből javítva.]

⁴⁶¹ [Sor végén:] pe [új sor elején:] pitentziát [Íráshiba.]

⁴⁶² vihesünk, <h> a menyiben

hogy néki engedelmeskedgyünk. és hogy bé tölthesük minden köteleseginket és hivatalinkot

K Mitsoda dolgok azok, melyek az ő rendelésit illetik, mi irántunk, vagy atöb teremtet állatok iránt?

I Minden valami ezen avilágon történik, az Isten rendelése szerint vagyon. mivel semi nem lészen az ő rendelése vagy engedelme nélkül.

K Mit kérünk mi az Istentől az ő rendelésire valo nézve midön azt mondgyuk legyen meg ate akaratod.?

I **kegyelmet** kérünk. hogy az ő akarattya alá vethesük magunkot, a következendö dolgokban. a melyek⁴⁶³ minket, vagy atöb teremtet állatokat tekintik.

Magyarázat

A következendö dolgok, vagy meg egyeznek, vagy⁴⁶⁴ **ellenkeznek** ami hajlandóságinkal., példának okáért, valamely pernek, jószágnak. vagy tiszttségnek meg nyérése, vagy kívánságunknak végben menetele, ellenben. valamely betegség. Atyánk fia halála., jóság [149a:] el vesztése, a szerentsének meg változása, ameg aláztatás.

Az olyan⁴⁶⁵ következendö dolgokban, a melyek meg egyeznek hajlandóságinkal., ennek az imádsagnak, légyen meg ate akaratod, az értelme a, hogy hálákot adgyunk az Istennek jó teteményiért, és kérjük hogy vegye el tölünk a felyeb emlitet jókót, hogy ha azok árthatnak üdveségünknek, mivel az Isten akarattya a, hogy üdveszüllyünk valami tehát ellenkezik az üdveségel., az Isten akarattyaival ellenkezik, midön tehát azt kérjük hogy az ő akarattya legyen meg, mint ha azt kérnök. hogy vegye el azt mi töllünk, a mi akadályára lehetne üdveségünknek

Az olyan dolgokban pediglen a melyek ellenkeznek a mi meg romlot hajlandóságinkal. valamint szoktak lenni

⁴⁶³ a melyek <va> minket, vagy [Törlés a sor elején.]

⁴⁶⁴ meg egyeznek, vagy <meg> ellenkeznek [Törlés a sor elején.]

⁴⁶⁵ A olyan [Az olyan]

anyomoruságok. az inségek. ennek az imádságnak legyen meg ate akaratod az értelme. a, 1. hogy az Isten rendelése alá vessük magunkot. és mondgyuk néki akristusal. ne ugy legyen a mint én akarom. hanem amint te akarod. 2. adgyunk néki hálákot a nyomoruságokért. meg üsmervén azokban az Isten kezét, aki mint jó Atya, meg akar minket jobbitani. 3. kegyelmit kel kérni hogy azokat anyomoruságokat jora fordítsuk és azok az ideig valo szenvedések el vonván minket avilágtol. az üdveség-¹⁰re vezesenek.

K Miért kel nekünk kegyelmet kérni Istentől az ő aka-[149b:]rattyának végben vitelére. és arra hogy az ő rendelése alá vesük magunkat.?

F Azért⁴⁶⁶ mert a meg romlásnak olyan kezdete va-¹⁵gyon bennünk, a mely szüntelen ellenkezik azal. a mit az Isten kíván tőlünk, és olyan gyarlok vagyunk, hogy segítségé nélkül nem engedelmeskedhetünk néki, se abban az engedelmeségben álhatatosak nem lehetünk.

K Miért kérjük mi hogy aző akarattyá légyen meg²⁰ mindgyárt azután. midön már kértük hogy az ő országa jöjjön el.?

F Mert akristus ugy fog uralkodni szivünkben kegyelme által., és ugy főg magával uralkodtatni ditsőségében, hogy ha az ő akarattyát követtyük elsőben és hogy ha az²⁵ ő parantsolati alá vettyük magunkot.

Meg láthatni ezekből. hogy mint függenek egy mástol. a három első kérések, azt kérjük először, hogy a kegyelem szentellye meg bennünk a mi magunk viselésivel az Istennek szent Nevét., azt mi nem tselekedhettyük, hogy³⁰ ha akristus nem uralkodik szivünkben, ezis a második kérés, akristus pedig ugy uralkodik bennünk, hogy ha bé tölttyük akarattyát, ez a harmadik kérés.

Negyedik kérés. *A mi minden napi kenyerünket ad meg mi nekünk ma.*

⁴⁶⁶ Azért <meg> mert a meg romlásnak

K Mit kérünk Istentől ezáltal, A⁴⁶⁷ mi minden [150a:] napi kenyerünket ad meg mi nekünk ma?

F Azt hogy méltóztassek ez életben lévő minden napi lelki és testi szükségéinkről tenni.

K Miért emlittyük a szükségeket a kenyérnek neve 5
alat?

F Mint hogy akenyér leg szükségeseb ez életre., az szent irás rend szerént ezen a neven nevezi a lelki és testi szükségeket. 2. A kristus a kenyérnek neve alatt azt akarta velünk meg értetni, hogy csak azt kel kérni ami szükséges, 10
és ami azt meg haladgya. se kérni, se kivani nem kel.

K Miért teszük hozzája ezt aszót ma.?

F Hogy meg tudgyuk. 1. hogy nem kel szorgalmatoskodni a holnapi napról., és hogy csak a minden napi szükségéinkért kel minden nap kérni az Istent.,⁴⁶⁸ 2. 15
hogy a leg gazdagabbak is meg tudgyák. hogy az Istentől vettek mindenenket., azért szükséges nékiekis valamint a leg szegényebbeknek. a minden napi kenyeret kérni, mert csak az Istenen áll, hogy egy szem pillantás alatt. leg nagyobb szegénységben ne esenek. 3. mert a leg tekéltesebnek is vagyon szükségé arra, hogy az Isten meg segítse lelki szükségiben. valamint a leg nagyobb bűnösnek. 4. hogy mind ezekre az okokra való nézve. magunkot inkább meg alázuk. és az ő rendelésitől függünk. [150b:] 20

K Miért vagyon meg tiltva a holnapi napról való 25
szorgalmatoskodás.?

F Azért hogy szoktasuk magunkot az ő rendelésétől fügenni, és hogy ezen életben nyughatatlanság nélkül legyünk.

K Az előre való gondviselés, amagunk vagy a tseléd 30
szükségire, meg vagyon tehát tiltva?⁴⁶⁹

⁴⁶⁷ A [ad-ból javítva.]

⁴⁶⁸ Istent., [te-en-ből javítva.]

⁴⁶⁹ tilva [íráshiba.]

F Nintsen, mivel akristus⁴⁷⁰ tsak azt tilttya, a mely nyughatatlanságal. és bizodalom nélkül megyen végben az Istenben valo bizodalomal., és békeségel kel tenni a szükségről, vigyazván mindenkor az igaságra, nem ugy⁵ mint az olyanok. kik nagy nyughatatlanságal. és kételkedésel. gyűjtenek. amely az ök kevés hitektől vagyon. és attol. hogy inkább biznak az emberben. mint sem az Istenben.

K Mitsoda testi szükségek értetnek akenyér nevezete¹⁰ alat?

F Mind azok valami szükségesek az élethez, az ételhez, ruházathoz, és lako helyhez.

K szabad tehát kívánni és kérni ilyen állapotokat?

F Igen is, tsak hogy a szükséget, és az igaságot tekén-¹⁵ tsük mindenkor, és az Isten akarattya alá vessük magunkot. ha szinte meg nem adná is kérésünket, ugyan ezért is mondgyuk el még előre. hogy aző akarattya légyen meg és ne a miénk.⁴⁷¹ **[151a:]**

K Miért engedi meg az Isten hogy az ő szolgálai nagy²⁰ szükségekben legyenek?

F Hogy meg próbálya az ő hiteket, evilágtol elvonya, hogy ez életben penitentziát tartasson vélek, hogy bekeséges türök legyenek, és őket meg koronáza az égben. egy szoval azért, mert őket szereti, és jóvakot akarja,

s. Chrys. hom. de providentia. s. Aug lib 1. de Civ Dei Cap. 8. 9.

²⁵ K Mellyek azok a lelki szükségek. a melyeket a kenyér neve alat kérünk?

F Mind azok a melyek szükségesek a lélek táplálására, ugy mint az Istennek beszéde, akristus kegyelme, és az oltári szenttség.

⁴⁷⁰ akristus <azt ugy> tsak azt tilttya, [*tsak azt* <azt ugy> fölé írva;] <hogy> a mely [*a mely* <hogy> fölé írva.] nyughatatlanságal, és bizodalom<al> nélkül

⁴⁷¹ miénk. [*n-r*-ből javítva.]

K Miért nevezik alelki vagy testi kenyeret, minden napi kenyérnek?

I Mert minden nap vagyom arra szükségünk.

I nyilván ki tettik⁴⁷² a testi szükségben. könyü azt is meg mutatni hogy alelki eledel. hasonló képen szükséges minden nap aléleknek, akegyelem oly szükséges, hogy a nélkül semit nem tselekedhetünk. Nálam nélkül mondgya a kristus semit nem tselekedhetek., ez így lévén. a kegyelem nem tsak minden nap szükséges., de minden szempillantásban, azt is el mondhatni. hogy az oltári szentség a mi minden napi kenyerünk, a szent Atyák [151b:] szerént. a mi minden napi eledelünkre rendeltet, és ha arra elegendő szentségünk nintsen. hogy minden nap azul táplallyuk magunkot, igyekeznünk kel oly tiszta életet elni, hogy azt meg érhesük, mivel ez, akristus, és az Anyaszent egy ház akarattya, minden nap ajánlyák a szent üdözetot, azért hogy azok akik oly szent⁴⁷³ állapotban vannak, minden nap Communicalhassanak, mivel az első keresztyének eszerént tselekedtenek.

joan. 15. 5.

K Mitsoda szövetségé vagyom ennek a negyedik kére-
snek. atöb három kérésekel?

I Az Istennek, mind lelki, mind testi segítségit kérjük. ö tudgya melyek szükségesek arra hogy bé tölthesük akarattját., azt⁴⁷⁴ bé töltvén, bennünk uralkodgyék, és bennünk uralkodván, és lakozván, az ő szent neve meg szenteltessék⁴⁷⁵ bennünk, és általunk.

s. Aug. lib de
don. perseve.
s. Ambr lib 8. in.
s. luc. s. Hier in
Cap 6. s. Matth.

Ötödik kérés. *Botsasd meg ami vétkeinket miképen mi is meg botsátunk azoknak akik mi ellenünk vétetennek*

K Mit kérünk mi ez által az Istentől. botsásd meg ami vétkeinket mi képen &c.

30

I Azt hogy meg botsása vétkeinket valamint mi is meg

⁴⁷² ki tettzik <alelki> testi

⁴⁷³ szent <tek> állapotban [Törlés a sor elején.]

⁴⁷⁴ azt [az és-ből javítva.]

⁴⁷⁵ meg szenteltessék [é-a-ból, vagy á-ból javítva.]

botsátunk másoknak. 2. hogy irgalmaságal. bányék vé-
lünk, az iránt a mivel tartozunk néki, [152a:] valamint mi
is irgalmaságal. bánunk azokat. kik nekünk tartoznak

K Miért nevezik ebben az imádságban a vétet ado-
ságnak?

F Mert a vétet adosoká tézzen minket. az Isten igazsá-
gának., mely vétet meg büntetődik vagy ezen, vagy amás
világon, ezen avilágon meg büntetődik. az ostorozások.
betegségek, nyomoruságok, és az inségek által., vagy is
10 az akarattal való penitencia tartás által,

Meg büntetődik avétet a más életben, vagy ideig⁴⁷⁶ a
purgatoriumban. vagy örökösön apokolban. a halálos
vétetért, a melyért botsánatot nem vettek volt a földön,
ideig a purgatoriumban, abotsánando vétetért, vagy még
15 a földön meg botsátot halálos vétetért, is,⁴⁷⁷ de a me-
lyért eleget nem tettek volt a penitenciával.

K Azok akik vétetben nem érzik magokat leni tartoz-
naké botsánatot kérni?

1 Cor 4 4. F Igen is, mert azért hogy vétetnek nem érzik mago-
20 kot lenni. azal meg nem igazultattak, mivel az Isten
itélete aki a szivet láttya. különbözik a miéinktől.

1 Joan 18. 3 Reg.
8. 46.

Ha azt mondgyuk hogy vétet nélkül vagyunk. [152b:]
meg tsalyuk magunkot; és az igazság nintsen mi bennünk.
mondgya szent János. *Mert nintsen olyan ember, a ki*
25 *vétet nélkül volna* mondgya salamon. ki vévén akristust
aki nem vétetkezhetet. *És a Boldogságos szüzet. a kiről nem*
is kel szollani. a midön a vétetkről vagyon akérdés az ő
Isteni Anyaságáért. mondgya szent Agoston.

lib de natura et
grat. Cap 36.

K A kik Istennek el mondgyák ezt az imádságot veszi-
30 ké akor mindenkor bünöknek botsanattyát.?

F 1 Hogy ha valóságos töredelmeségek nintsen, és azt
fel nem teszik magokban hogy életet meg jobbittyák,

⁴⁷⁶ ideig [*ide-oro*-ból javítva.] a purgatoriumban. vagy örökösön
apokolban.<hogy> a halálos [Törítés a sor elején.]

⁴⁷⁷ is, [Sorközi beszúrás.]

és az Istennek eleget tesznek. meg nem halgattatnak, mivel az Istentől bocsánatot kérni olyan vétékért, a melyet nem bányák, hogy meg tselekedték, és a melyet tselekedni kíványák, ez az Istenel való jádzás volna

2. Hogy ha töredelmeséggel, és avétek bocsánando véték, ez az imádság bocsánatot nyer. hogy ha buzgó.

3. Hogy ha avétek halálosok, ez az imádság el nem töröli hanem kegyelmet nyer Istentől apenitentzia tartásán, amely által a halálos véték el töröltetik.

s. Aug. de Civ
Dei lib 21 Cap 72.

K Miért akarja akristus, hogy a kéréshez tegyük ezeket a szokot, mi képen mi is. meg bocsátunk azoknak kik mi ellenünk vétettünk?

F 1. Azért hogy az Istent irgalmaságra indítsuk, fogadván néki hogy mi jó szivel meg bocsátunk azoknak kik munket meg bántottanak, 2. hogy meg mutassa [153a:] nekünk mitsoda szükséges meg engedni másoknak, mivel, a nélkül meg nem halgattatunk imádságinkban.

Tert. lib de orat.
Cap 10.

K A kiknek valamely harag, gyűlölség, boszu állás. vagyon szivekben felebarattyok ellen, az olyanok tehát haszontalanul mondgyák el tehát ezt az imádságot?

F Nem tsak haszontalanul., de amagok itéletekre. és vezedelmekre mondgyák el. mert azt kérni az Istentől. bocsás meg nekünk. valamint mi is meg bocsátunk, mint ha azt kérnék tőlle, bányál ugy velünk, valamint mi bűnünk másokal., meg ne bocsás nekünk. ha mi is meg nem bocsátunk, akristus is ugyan ezen értelmet adgya ezeknek a szoknak.

25 Matth. 6. 15.

K kitsodák azok. akikről el mondhatni hogy valójában meg bocsatták az ellenek tett véték?

F Tsak az olyanok, akik azért semi nehézséget nem tartanak, hanem még valójában szeretik ellenségeket vallant magokot.

K Mitsoda szövettsége vagyon ennek akérésnek a felelyeb valokal.?

F Ohajjtyuk az Istent ditsöiteni; és véle uralkodni,

ennek okáért, az ö⁴⁷⁸ akarattját kel követni, de hogy követhesük. szükségünk vagyon arra. 1. hogy testi és lelki segítséget adgya nekünk 2. az ő irgalmaságára., hogy bűneink meg ne gátolják segítséget; hanem azok⁵ meg bocsátassanak. és el töröltessenek. [153b:]

Hatodik kérdés. *Nevigy minket akisértetben.*

K Mit tészen ez a szó kisertet.?

F Ennek egy néhány féle értelme vagyon. 1. közönségesen azt tészi, midőn valami tudatlan. vagy nehéz dolgot¹⁰ akarnak meg próbálni, ezen értelem szerént. az Isten soha sem kísért, mivel mindeneket tud.

2. Arra is értetik, mikor az Isten meg próbálja valakinek jó erkölcsit. hogy azt meg jutalmaztassa, és ki nyilatkoztassa, valamint tselekedék Ábrahámal., mikor parantsolá néki fel áldozni fiát, eszerént is kísérti az embereket az inségekel., betegségekkel. szegénységekel. &c. mind ezek olyan modok., a melyekkel meg próbálja az Isten hitünket, és jó erkölcsünket, valamint az arany meg próbáltatik. és tisztittatik az olvaszto föld edényben. ezt¹⁵ nevezi az Irás kísértetnek

3 Ez aszo⁴⁷⁹ avétekre valo vivést is tészen. amely tsak az ördöghöz illik, aki kísértőnek neveztetik. és azokhoz kik az ő ingerlésit követik.

K Mit értesz ezen a szón kísértetben vinni?

²⁵ F Ennek egy néhány értelme vagyon., az első értelem szerént azt tészi, mikor valaki valamely rossz tselekedetre viszen mást, 2. mikor mást meg nem gátol hogy a kísértetben ne esék, és az Istent meg ne bánttssa, noha meg lehetne. 3. olyan helyben teni, vagy hagyni valakit, a mely³⁰ magában noha rossz ne légyen is. de az ő gyengeségére

Deut 13. 3
Tob. 12. 13.

⁴⁷⁸ ő [Beszúrás.]

⁴⁷⁹ aszo [Hosszú] betűje rövid s-ből javítva;] avitekre [inkább íráshibának, mint nyelvjárási alaknak látszik. Mikes kéziratában a *vétek* hangalak használata általános.] valo vivést is tészen.

váló nézve, vé-[154a:]tekre vivő alkalmasóság lehet,
amelyben beléís eshetik.

K Az Isten viszené valakit a kísértetben az első értelem
szerént?

I Nem, mert az Isten senkit nem viszen avétekre., azt ⁵
hanak meg gondolni is irtoztato káromlás volna.

K kitsoda viszi tehát az embereket a kísértetben az első
értelem szerént?

I Az ördög. avilág. és atest, az ördög az ő intselkedésé-
vel. és más egyéb sok féle mesterségeivel, avilág az ő rosz ¹⁰
péllda adásival. beszédivel, rosz szokásival, üldözésével.
gyönyörködtetésével, atest az ő meg romlot hajlandosági-
val,

K Az Isten viszené valakit a kísértetben a második
értelem szerént? ¹⁵

I Igen is mert mind azok akik vétkeznek atol vagyon
mert az Isten azt meg engedi. az ő meg foghatatlan, de
igaságos ítéletiből.

s. Aug. serm 9.
de diversis.

K Az Isten viszené valakit akisértetben aharmadik
értelem szerént? ²⁰

I Igen is, mivel az Isten az embereket némelykor el
hagyja az ő sziveknek.⁴⁸⁰ kivánságira, meg is engedi
nékik, agazdagságokat., méltóságokat, és töb ilyeneket,
noha tudgya hogy ők azokal viszá fognak élni, ^{rom. 1. 24.}

K Miért viszi az Isten az embereket a kísértetben ezen
két féle képen? ²⁵

I Hogy meg mutassa rajtok az ő igaságát, és némely-
kor az irgalmaságát. [154b:] ^{*}

* Aug. de correctione, de gratia. et de dono perseverantiae.

K Miért mondád azt, hogy az Isten meg mutattya
azokon igaságát, akiket el hagyja akisértetben? ³⁰

I Mert azért hagyja el hogy meg büntesse vétkeket.

⁴⁸⁰ sziveknek. <kisértetire> kivánságira,

K⁴⁸¹ Mikor mutattya meg irgalmaságát azokon akiket el hagyta a kísértetben?

F. Midőn azok akik abban estek fel kelnek, és el esésekre való nézve. azután vigyázobbak, és alázatosabbak

K Mit kérünk mi az Istentől ezáltal. ne vigy minket a kísértetben?

F 1. Azt hogy meg ne engedgye az ördögnek minket kísértetni, vagy is leg aláb ane légyen erönk felet való. 2. hogy a kísértetkor el ne hagyjon minket, hanem akisértön vétesen velünk győzedelmet, 3. hogy ne hagyjon minket szivünk kivánságára, hogy ha kivánságunk nekünk ártalmas volna, hanem adgyon eröt. ros z kivánságunk meg győzésére. 4. hogy inkább nyomoruságban tegyen, mint sem boldogságban. hogy ha az a boldogság veszedelmünkre lehetne. 5 hogy eröt adgyon a világ meg győzésére., hogy minket meg ne tsalyon. 6. hogy ha akisértetben hágy esni, bányek velünk irgalmaságal. kegyelmit adván a fel kelésre.

20 K Véték e, mikor az ördög, atest, és a világ kísért?

F Véték akisértetnek engedni. de érdemes dolog annak ellene állani, és azt meg gyözni.

K Mit kel tselekedni hogy a kísértetben ne esék valaki?

F. Azt meg előzvé. ahoz kel készülni. azimádságal.

Matth. 26. 41 25 **[155a:]** a magára való vigyázásal; vigyázatok és imadkozatok mondgya akristus, hogy a kísértetben ne esetek.

K Miben áll ez a vigyázás?

Ephes. 6. 16. 30 F 1 Abban hogy a vétekre vivő alkalmatoságot elkerüllyük, 2. mindenkor a magunk hivatallyában foglaltoskodgyunk, 3 amagános életet szeresük, 4 ahitnek igazságalval tellyesek lévén, azokal oltalmazuk magunkat., az ellenségünk⁴⁸² ostromozásakor.

⁴⁸¹ K [F-ből javítva.]

⁴⁸² ellenségünk [Így, n nélkül; íráshiba.]

K Mit kel tselekedni mikor valaki akisértetben va-
gyon?

I' I Nagyob buzgoságal kel imádkozni. 2. keresztet kel
mugára vetni. 3. ahitnek igazságirol kel gondolkodni, a
melyek el fordittsanak minket arosztol, 4. ha a kisértet ⁵
tartana, tudtára kell adni a gyontato papnak.

K Mit kel tselekedni mikor valaki akisértetben eset?

I' Botsánatot kel kérni Istentől. és abol fel kel kelni
mentől hamaréb. apenitentzia tartásal., és azután inkább
kel vigyázni., *fiam* mondgya a szent lélek. *vétkeztélé.? ne* ¹⁰ Eccli 21.1.
vétkezél többet. hanem imádkozál vétkeidért, hogy meg
botsátassanak. néked.

Hetedik kérdés. *Szabadits meg minket agonosztol.*

K Mit kérünk mi ez által az Istentől szabadits meg
minket a gonosztol. **[155b:]** ¹⁵

I' Hogy meg oltalmazon I. az ördög hatalmától; meg
nem engedvén hogy az alá vessünk. 2. minden véték-
tol, meg nem engedvén hogy a hamiság uralkodgyék
bennünk. 3. avetekért valo büntetéstől apurgátorium-
ban, vagy apokolban. 4. az ideig valo gonosztol, ugy ²⁰
mint abetegségtől, szegénységtől, hadakozástol., éhség-
től, döghaláltol., és minden más gonosztol., de ezektől az
ideig valo gonoszoktol. ameg szabadulást tsak anyiban
kérjük az Istentől, a menyiben láttya hogy a hasznos
lehet az üdveségre., mivel ebben az imádságban egyebet ²⁵
nem kérünk az Istentől hanem hogy agonosztol szaba-
dittson meg, nintsen is igazán mondva más gonosz. ha-
nem az, a mely ellenkezik⁴⁸³ üdveségünkel., a midön az
ideig valo nyomoruságok az üdveségre használnak, azok
jók mi nekünk, a midön az ideig valo boldogság akadály ³⁰
üdveségünknek, és azal viszá elünk, hogy az világi rosz
kivánságok szerént élyünk, akor a rosz mi nekünk.

K A gazdagok a kik viszá élnek gazdagságokal. és
mind azok kik a nagy szerentsében el vesztik magokat,

⁴⁸³ ellen<kez>kezik [Tollhiba.]

nyomorúságot kívánnak tehát Istentől mikor ezt az imádságot el mondják.?

F Igen is, mivel agazdagságok. és a nagy szerentsék. ő nekik rász, és gonosz, és azon kéri az Istent, hogy
5 szabadítsa meg őket agonosztol. [156a:]

K Az olyanok nem igazán kéri tehát az Istent, és neki hazudnak mikor azt mondják. szabadíts meg minket a gonosztol.?

F Igazán el mondhatni hogy rend szerént nem tudják
10 mit kérnek, nem is figyelmeznak kérésekre., mivel ha ugy imádkoznának a mint kel., azt kívánnák hogy az Isten eben ez életben küldjön nyomorúságot reájok, hogy ha a szükséges az üdveségekre. ha ilyen szándékban nintsenek, a jele hogy a szivek meg romlot, és imádságok
15 hamis, mivel azt kéri az Istentől a mit nem kívánnak az imádság pedig aszivnek kívánságából ál.

s. Aug in ps. 37.
n. 14.

K Miért küld az Isten nyomorúságot mi reánk?

F Hogy meg büntesse büneinket, és hogy azok által a bünök el töröltessenek, 2. hogy meg üsmértetvén velünk
20 az emberi gyarloságot, hozzája emelyük szivünket, 3. hogy ötet nagyob szeretettel szeresük. 4. hogy amás életben valo jó után suhajtozunk,

K Miképen kel venni anyomorúságot?

F Békeséges türesem. az Isten akarattya alá ajánlván
25 magunkot. penitentzia tarto lélekel és háláadásal.

Hogy az Amen mit téssen.

K Mit téssen ez a szó Amen. amelyet minden imádság után mondanak.? [156b:]

F. E sidó szó, és teszi 1. ez igy vagyon, 2. kívánom hogy
30 a legyen. ugy legyen, 3. reá állok arra amit mondottak, vagy kértek,

K Miért mondják ezt a szót minden imádságnak a végin?

s. Aug. lib 2.
Contr epist
parme. Cap 7.

F Hogy meg mutassák az által hogy rea állanak mind
35 ara, amit Istentől kértenek, az imádságot akár mások mondják. akár mi magunk

K Ennek aszonak mire kel minket indítani?

F Arra hogy figyelmetesek legyünk az Isteni szolgálá-
ton és hogy mind szivel. mind szájal. mondhasuk az
Ament.

1 Cor 14. s. Aug.
serm 121. de
diversis Cap 28.

K Hogy lehet aközségnek mondani az Ament; holot ⁵
nem érti mitsoda imádságot mond apap.?

F A község gyermekségetől fogvást halya énekelni a
közönségesen valo imádságokat., azért is tudgya hogy az
Anyaszent egyház mit kér az Istentől, és az elegendő
néki, hogy az Ament el mondgya, ha szinte deákul nem
tud is, 2. a pásztorok tartoznak a tridentinum Concilium
szerént a népet ara oktatni.

10 Conc. Trid. sess
22. Cap 8

K A misekor mikor apap a mi Atyánkot mondgya a
nép azt feleli de szabadits meg minket agonosztol, és a
pap egyedül mondgya az ament, holot atöb imádságok- ¹⁵
nak a végin nem apap hanem a köség mondgya az Ament
honnét vagyon tehát. ez aszokás.?

F Ezt az okát adgya ennek atridentinum Concili-
[157a:]umnak catechismusa., hogy apap aszent áldozatot
akristus, és a nép nevében ajánlvan. a mi atyankot el ²⁰
mondgya, és anép akinek nevében el mondotta az imád-
ságot ahetedik kérést feleli reá, amely magában foglallya
rövideden atöb kéréseket., apap pediglen akristus képé-
ben az ament mondgya el. mint ha azt mondaná, hogy
az Isten meg tekintvén. anépnek hitét. és könyörgését, ²⁵
meg halgatta az áldozatra valo nézve.

Catech Conc.
Trid. pars 4.***

*** Conc. Trid. pars 4. <Conc> [A törlés három sorral lejjebb van,
a margón.]

XIV Rész.
Némely Különös Imádságokrol.

Első Articulus
Az Angyali köszöntésről

K Melyik a leg nevezeteseb imádság amelyel esedezik az Anyaszent egy ház a Boldogságos szűznek?

F Az Angyali köszönet, a melyel köszöntötte. Gabriel Angyal a szent szüzet, ilyen képen 1. *Üdvözlégy Mária malasztal vagy telyes, Ur vagyon te veled., te vagy áldot az Aszonyi állatok közöt, 2. És Áldot ate méhednek gyümölcse, Jésus, 3 szent Maria Istennek Anya könyörögj érettünk bünösökért, most és halálunknak oráján Amen*

Ez az imádság három féle részből áll, 1. az Angyalnak szavaiból, a szent Ersebeth köszöntéséből., midön a⁴⁸⁵ [157b:] Boldogságos szüz hozája ment. 3 azokbol a szokbol. a melyeket a hivek áitatoságból adának azokhoz, és a melyeket jóvá hagyá az Anyaszent egy ház, azt is el mondhatni hogy ez az imádság tiszteletet. hálaadást, és¹⁵ kérést foglal magaban.

K Mitsoda tiszteletet adunk mi szent szűznek. ebben az imádságban?

F Már nagyobát nem lehet adni egy teremtet állatnak., mint mikor azt mondgyuk az Angyalal. 1. hogy tellyes²⁰ vagy malasztal. 2. hogy az ur vagyon véle, hogy minden aszonyi állatok felet boldog, és áldot

K Mit téssen ez a szó tellyes malasztal.?

F Azt hogy az Isten bé töltötte minden teremtet állatok felet ajándekival, kegyeségivel. és irgalmaságival..

²⁵ K Mit téssen ez a szó ur vagyon te veled.?

F Azt hogy a Boldogságos szüz különös képen valo temploma az Istennek, a szent Léleknek bövséges malaszttya által, és azö Isteni Anyasága által.

⁴⁸⁵ a [157b:] a Boldogságos

K Mitsoda értelme vagyon ezeknek aszoknak *Te vagy áldot az Aszonyi állatok között?*

F A hogy., az Aszonyi állatok között, akik meg voltak áldatva, vagy akik ezután meg áldatnak, soha nem volt, nem is léssen aki hasonló kegyelmet vet volna vagy a ki végyen, mint a melyet a szent szüz vet, mivel [158a:] ő választatot az egész Aszonyok között hogy az Istennek Anna lenne, és hogy gyermeket szülyön szüzeségben

K Mitsoda hálaadást foglal magában ez az imádság?

F A ki tettik leg inkább a szent Ersebeth szavaiból. ¹⁰ Jesus a te mehednek gyümölcse áldot, mivel ezeket a szokot mondván. az Istent áldgyuk. és hálákot adunk néki hogy Maria által. akristust adta nekünk, nem tselekedhetet az Isten az emberekkel anél nagyobb irgalmaságot

K Mit kérünk mi ebben az imádságban a Boldogságos ¹⁵ szüztől?

F Arra kérjük és kénszerittyük hogy érettünk esede-zék.

K Miért mondgyuk azt néki szent Maria Istennek Anna.? ²⁰

F Mert ugyan az, valóság. 2. mert arra való nézve. nagyobb bizodalomal kérhettyük, tudván azt hogy hatalmas. és hasznos az ő kérése Fia előtt.

K Miért mondgyuk azt néki hogy mi bünösök va-gyunk? ²⁵

F Azért hogy meg tekintvén⁴⁸⁶ nyomoruságinkot, be-nünket meg szányon, és Fiától nekünk irgalmaságot nyerjen

K Miért kérjük ara hogy esedezék mi érettünk most.?

F Azért, mert szüntelen ujjab vétekben esünk. ujjab. ³⁰ veszedelemben forgunk., ujjab szükségeink vannak, és mind [158b:] ezekre, szüntelen szükséges nekünk az Isten kegyelme

K Miért adgyuk hozzája és halálunknak oráján?

⁴⁸⁶ tekintvén [Második t-k-ból javítva.]

F Mert halálunk oráján igyekeznek leg inkább az ördög minket el veszteni, akoron nagyobb ami szükségünk. és az el esésünk veszedelmeseb.

K Miért kezdjük el a dicséreten ezt az imádságot

5 F Hogy tiszteljük a szent szüzet, azokat aszókal. a melyeket az Angyal mondott nékie.

K Miért tessük a dicsérethez, az Igének, a Mária méhében való meg testesülésiért való hálaadást?

10 F I Mert az Igének⁴⁸⁷ meg testesülése, olyan dolog. a mely leg dicsőségeseb a szent szüznek, leg hasznosab⁴⁸⁸ minékünk, az is gerjesztheti fel inkább⁴⁸⁹ reménységünket, és nevelheti az imádságinkban való bizodalmat.

2 Mint hogy a kristus. csak a mi üdvességünkért,⁴⁹⁰ testesült meg a Mária méhében, mi a szent szüznek eleiben¹⁵ terjeszük ezt a nagy kegyelmeséget, mint olyan nagy okot, a melyért. mi hozzája folyamodhatunk hogy meg nyerhesük esedezése által azüdvéséget,. a melyet a kristus az ő Fia. érdemlette meg nekünk.

K Gyakorta kellé el mondani ezt az imádságot?

20 F Igen szent es hasznos dolog gyakorta el mondani. a Boldogságos szüz esedezése sokal fogatosab. atöb szentekénél, mivel soha senki nem volt. nem is lesz, olyan szoros szövetségel akristusal. [159a:]

25 K Mitsoda időben kel leg inkább el mondani ezt az imádságot?

F Regel. délben, estve. amidön valamely veszedelemben vannak, vagy kísértetben. vagy betegségben.

s. Bernar. serm.
super Missus est.
s. Joan. Dam lib
4. de fide ortho.

⁴⁸⁷ Igének [I-i-ből javítva.]

⁴⁸⁸ leg hasznosab <mi> minékünk, [Törlés a sor végén.]

⁴⁸⁹ inkább </> reménységünket, és nevel<h>heti [Tollhiba.]

⁴⁹⁰ üdvességünkért, [r-t-ből javítva.]

2 Articulus⁴⁹¹
Az Angelusrol.

K Mire rendeltet ez a szokás hogy harangoznak Angelusra, reggel, délben, és este,?

I Ez a jó szokás arra rendeltet hogy a hivek 1. az imádságban szentelleyék a napnak kezdetit, közepit. és végét. 2 hogy hálákot adgyanak Istennek háromszor napjában az ő szent Fiának⁴⁹² meg testesülésiért, 3 kérünk kol unzent szüzet hogy esedezék érettünk, és nyerjen kegyelmet szent Fiatol:

Az imádság pedig e.

*Az Ur Angyala meg Jelenté Máriának.*⁴⁹³ 10

*Es a szent Lelektől fogant*⁴⁹⁴

Üdvöz légy Maria.

Imhol az urnak szolgáló leánya.

Légyen nékem a beszéded szerént.

Üdvöz legy Maria. 15

Es az Ige testé lett.

*Es lakozot mi közöttünk.*⁴⁹⁵

Üdvöz légy Mária

Imádság

*Kérünk uram tégedet, önttsed szivünkben kegyel- 20
medet*

[159b:] Ugy hogy meg tudván az Angyaltol a te szent Fiand meg testesülésinek titkát, aki Máriához küldetet volt, azö kin szenvedése. és kereszttye által. vezetessünk udítsóséges fel támadásra. Kérünk tégedet ami urunk²⁵ Jesus kristus által. Amen.

K Tartozunké el mondani ezt akönyörgést.?

⁴⁹¹ Articulus [l-s-ből javítva.]

⁴⁹² Fiának [Az a fölött áthúzott ékezet van.]

⁴⁹³ Máriának, (<?)

⁴⁹⁴ fogant [o-a-ból javítva.]

⁴⁹⁵ közöttünk. [Ékezethiba.]

F. Arra nem vagyunk kötelesek, de ez, oly áitatos szokás, a melyet jó. és hasznos követni.

K Mitsoda elmével és lélekel. kel el mondani ezt az imádságot.

⁵ F Azon elmével és lélekel. amelyel a rendeltetet., és nem kel azt tsak szokásbol. és figyelmeteség nélkül mondani, valamint tselekesznek tsak nem mindenkor nagyob része a hiveknek.

K Miképen lehet el kerülni ezt a figyelmetlenséget?

¹⁰ F Ugy 1. hogy az imádság előtt egy kevesé magunkban kel szállanunk. 2. azt le térdepelve mondgyuk el. ha lehet., vasárnapokon., és a husvéti napokon kívül.

XV Resz

Az Anyaszent egyháznak közönségesen valo imádságirol

Első Articulus

Hogy mitsoda nyelven szokot lenni aközönségesen valo imádság

K Miért imádkozik az Anyaszent egy ház olyan [160a:] nyelven a melyet nem érti akösség?

¹⁵ F Az Anyaszent egy ház az Isteni szolgálatot eleinte minden országban aközönséges⁴⁹⁶ nyelven mondotta, de az a közönséges nyelv meg változván. és nem lévén idővel közönséges nyelv., az Anyaszent egyház azt meg tartotta, és nagy okokra valo nézve azt meg nem változtathatta.

²⁰ 2 Noha adeák nyelv ne légyen is közönséges mindenüt Európában, mind azon által ez a nyelv vagon leg inkább el terjedve., ugyan ezel is élhetnek keveseb rendeletlenségel. azt meg nem lehetne sohais bizonyítani hogy nap nyugoton valamikor más nyelvel éltenek volna a közön-

⁴⁹⁶ aközönséges [a-o-ból javítva.]

ségesen való Isteni szolgálatban, hanem adeákal., mind *
azon által szent Agoston azt mondgya, hogy azö idejében
voltanak Áfrikában olyan helyek, a hol a nép nem értette
meg a deák⁴⁹⁷ nyelvet. Cardinalis Bona. aliturgiáról való
tudos munkájában⁴⁹⁸ meg bizonyította., hogy midön a 5
Németek. a francziák, az Anglusok. a lengyelek. és más
több északi nemzetek keresztyéneké lettenek, közönségesen
nem értették a deák nyelvet, mind azon által meg nem
változtaták a nyelvet, a melyel addig az ideig éltenek volt
nap nyugoton az Isteni szolgálatban 10

* Aug. epist 261 ad Celestinum pontif. tract. 7. in s. joan num. 18. lib 1. Cap 5 n. 4.

K Mitsoda rendeletlenség következhetnék aból, hogy
ha minden országokban aközönséges nyelvet vennék bé
n közönségesen való imádságokban?

I I Ha az ugy lenne., az Anyaszent egyház közönségesen
való imádsági szüntelen való változásokban volná¹⁵
nak, mert [160b:] az élő nyelvek szüntelen változnak, és
egy nemzetnek a nyelve, száz esztendő mulva már más,

2. A szüntelen való változás közben,⁴⁹⁹ nagy változások
szivárkozhatnak lassanként⁵⁰⁰ a hitnek agazatiban.
a melyek egészen meg maradtanak aközönségesen²⁰
való imádságokban., adeák nyelv az egész Romai birodalomban
közönséges nyelv volt., minden törvények, és parantsolatok
azon anyelven voltak, a Conciliumokban a deák Anyaszent
egy ház azal anyelvel áll, ugyan egy részint az is tarttya
meg az egyenlőséget, és az egyeséget²⁵ az Anyaszent
egyházban. mitsoda vigasztalás az egy Catholicusnak,
hogy akár német országban, akár lengyel országban
mennyen. mindenüt egy nyelven halya lenni az Isteni
szolgálatot. és mindenüt felelhet a mise alatt.

⁴⁹⁷ deák [á-k-ből javítva.]

⁴⁹⁸ munkájában [j – megkezdett b-ből javítva.]

⁴⁹⁹ közben, <olyan> nagy

⁵⁰⁰ lassanként [ss-sz-ből javítva.]

A bizonyos hogy a nap keleti országokban egy néhány féle nyelven volt a lyurgia, de anyelv meg változván, a lyurgia meg nem változott, az első keresztyének kétség nélkül Jérusalemben syriai nyelven mondták az Isteni szolgálatot, de aváros el romlása után, agörögök meg építvén avárost, görög nyelven volt az Isteni szolgálat, az egész görög szent Atyák, azon a nyelven irtanak, de idővel az a helenica nyelv meg változván, azal a lyurgiát meg nem változtatták, és az Isteni szolgálatot. most is azon anyelven mondyák. noha apapok⁵⁰¹ sem értik, hogy ha tsak ugy nem tanulják. mint nálunk a Deak nyelvet **[161a:]**

3. Ha a lyurgiát meg akarnák változtatni mindenkor, a midön anyelv meg változik., lehetné mindenkor olyat találni aki azt igazán meg fordítaná; de ha ameg lehetne is, hány szor kellene meg változtatni azokat a fordításokat, azért mert némely szok amelyek egy időben jók voltak, másban illetlenek ne lennének., ha minden tartományban aközönséges nyelvre akarnák fordítani az Isteni szolgálatot, az Imperiumban hány száz féle lyurgia kívántatnék hogy a kösség meg érthetné, magyar országban, és Erdélyben hány féle képen beszélnek, lehetné ugy fordítani alyurgiát magyarul., hogy idővel valamely szó, valamelyik országban illetlenné ne változnék? szuntelen kellene munkálodni aváltoztatáson. és a fordításon. még is azt végben nem vihetnék hogy mindenek meg érthesék, mivel az idegenek semit nem értenének. és olyan formában, apapok is más idegen országban misét nem mondhatnának 4. Evilágosan ki tettik hogy mitso-
30 da nehéz volna meg változtatni a nyelvet melyen az Isteni szolgálat vagon. és a közönséges nyelvben a bé vett szókót., ebben akarattyok ellen is meg kel velünk egyezni a protestansoknak.

⁵⁰¹ apapok <is.> sem értik, [Törlés a sor végén.]

K Mint hogy idegen nyelven vagy az Isteni szolgálat nem ellenkeziké az, a szent Pal tanításával?

1 Cor 14

F Nem. 1. mivel itt nem szól az Isteni szolgálatról. amely [161b:] korintusban görög nyelven volt., amelyet minden értette. 2. szent Pál nem tart abban ellent. hogy a gyülekezetben idegen nyelven ne szolyanak, tsak azt meg magyarázák⁵⁰³ azoknak. akik nem értik, az Anyaszent egyház pedig arra kötelezdi apasztorokat hogy meg magyarázák anépnek a közönséges nyelven. az egész Isteni szolgálatot

1 Cor. 14⁵⁰² 5 13.
26. 27. 28.

5

Conc. Trid. sess
22. Cap 8

10

K Mitsoda alkalmatoságal. beszél szent pál. az⁵⁰⁴ Anyaszent egy ház valo idegen nyelv ellen.?

F It akülömb féle nyelveknek ajándékárol beszél. mivel az iránt sokan viszá éltenek,

Magyarázat.

15

A keresztyénségnek kezdetekor, hogy több pogányok térhesenek meg, az Isten a hiveknek. külömb külömb féle nyelveken valo szollásnak ajándékát adá, de sok szor ugy történt hogy azok. kik idegen nyelveken szollottanak, arra ajándékok nem volt hogy azokat másoknak meg magyarázhasák, némellyek pedig meg magyarázhatták. az idegen nyelvet, de azon nem szolhattak. némellyek valamint szent Pál., ajándekot vettek volt az idegen nyelvnek mind meg értésére, beszéllésére, és mind meg magyarázására

20

25

A korintus beli Anyaszent egy házban két ros kezdödöt volt, az idegen nyelvek iránt, 1. valának olyanok ahivek közül, akik agyülekezetben idegen nyelven beszéltenek, meg nem várván hogy mások el végezék beszéd-

⁵⁰² 1 Cor. 14 [4-5-ből javítva;] <13> 5 13. [a margón a 13. ból csak 3. látszik, a levágás miatt.]

⁵⁰³ magyarázák [A második a fölött áthúzott ékezet van.]

⁵⁰⁴ az <idegen> Anyaszent egy házban valo idegen nyelv [Törlés a sor végén.]

gyeket 2. gyakorta történt a, [162a:] hogy a gyülekezetben nem találkoztot olyan a ki meg magyarázhatta volna, és ez nagy rendeletlenséget okozot. szent Pál ezt meg akarván orvosolni, ket féle dolgot parantsolt akorintus bélielkhez irt 1 levelének 14 részében 1. hogy agyülekezetben aki idegen nyelven akar szollani, kettő, vagy leg fellyeb három szollyon egy más után, 2. hogy ha nem találkozik olyan aki meg magyarázhasa, az idegen nyelveket, aki idegen nyelven szól halgason agyülekezetben, tsak ő magának szollyon és az Istennek, mivel tsak azt kel mondani közönségesen, ami épületire lehet agyülekezetnek, az idegen nyelv, amelyet senki nem érti, épületire nem lehet

Mind ezekből ki tettzik tehát, 1 hogy ezen ahelyen szent Pál nem szól az Isteni szolgálatrol. hanem atanitásokrol., 2 hogy nem tarttya szent Pál azt rosznak, hogy ha valaki idegen nyelven szól agyülekezetben. tsak legyen valaki a ki azt meg magyarázza, 3. azt nem mondhatni hogy az Anyaszent egy haz nyelve, idegen nyelv volna tellyeségel., mivel nagyob része annak aki atemplomban jár, azt érti, és atőbbi gyermekségétől fogvást ugy meg szokta halgatni az imádságokat. és az énekeket, hogy jól tudgya mire felelni az ament, azt is hozája adom hogy apásztorok meg magyarázák nékiek a szent miséhez valo imádságokat. és atöb könyörgéseit az Anyaszent egy háznak.

2 Articulus.

Az Anyaszent egy haznak közönségesen valo Cérémoniáiról.

K Az Anyaszent egy ház miért viszi az Isteni szolgálatot annyi sok cérémoniával végben? [162b:]

F. Azok a Cérémoniák azért rendeltettek 1. hogy a nép akülső pompára valo nézve, az Istenhez emelkedgyék, és az ő nagy Méltóságához. nagyob tisztelettel legyen.

2. Hogy a hivek nagyobb tisztelettel szenteltyék atitkot, es legyenek jelen az imádságokon.

3. Hogy az Isteni szolgálatra szenteltyék a teremtet állatokat, és azokat az ő szolgálattjára fordítsák., mivel ugy is hozzá tartoznak, ⁵

4. Leg nagyobb része a Cérémoniáknak vagy szükségből rendeltettek, vagy atisztességre való nézve., vagy azért hogy a szokás volt az országban.

5 olyan Cérémoniákis vannak. a melyek titkosok, és holmit jelentenek, ugyan avégre is rendeltettek. hogy fel emellyük lelkünket azokhoz a miket jelentenek. ¹⁰

6. Az Anyaszent egy ház még eleinte vett bé egy néhány féle Cérémoniákat a melyek szokásban voltak a sidoknál.

7 A pogányok sok féle Cérémoniákat vettek volt fel a ¹⁵ sidoktól. a melyeket ők éltenek, az Anyaszent egy ház, hogy könyeben meg térithese a pogányokat, helyesnek találta meg tartani sokakat azokból., és azokat az Istennek szentelni, és ditsőségire fordítani.

K Azokat a cérémoniákat el kellett volna törlni ²⁰ azután hogy a pogányok meg tértenek.?

F Mint hogy a sidoktól vétettek volt tehát magokban azok jók voltak, apogányok pedig meg térvén, és meg világositván, azokat áitatoságal. követték. és nem babo-[163a:]naságal. 2. ha szinte el akarták volna is törlni ²⁵ de azt végben nem vihették volna, mivel azt minden tudgya hogy mitsoda ereje vagyon a szokásnak, és hogy mitsoda akadályok találkoznak arégi szokások meg változtatásában. és hogy sokal hasznosab azokat meg hagyni, hogy ha semi ros nintsen azokban. 3 hogy ha könnyen ³⁰ el lehetet volnais törlni azokat a Ceremoniakot. de nem kellett volna azt tselekedni mert azok hasznosok, sőt még szükségesek is.

³⁰ s. Aug. epist 118 ad janu

K Ezek a Ceremoniák nem ellenkezneké akristus mondasával, aki azt mondgya. hogy az Istent Léleekben. és ³⁵ igazságban kel imádni?

F Nem, mert akristus ezekel aszavaival nem rekeszti ki a külső képen valo imádást, hanem azt akarja mondanivaló, hogy az Istent lélekben és szível kel imadni. és hogy ezek nélkül atöbi haszontalanok, ugyan ezért is ⁵ szükséges hogy a pasztorok meg magyarázzák ahiveknek a Ceremoniákat,⁵⁰⁵ meg értetven vélek, hogy a külső Ceremoniák avégre rendeltettek., hogy belső képen emelyük fel szívünket az Istenhez,

K Az a külső képen valo pompa, azok adrága. és ékes ¹⁰ oltári öltözetek, drága ezüst mivek, mind ezek nem ellenkezneké az Evangyéliumi együgyüségel.?

F Nem azokban áll az Évangyéliumi együgyüség. hanem az alázatoságban, a szegény szívüségben., aközönségesen valo öltözetben. avilági hejában valóságok meg ¹⁵ vetésében, mind ezek meg egyezhetnek atemplom béli ékeségel., akristus azt. [163b:] meg ditsérte, hogy drága keneteket öntöttek lábaira., és jóvá⁵⁰⁶ hagyá hogy ha a földnek gazdagságát az ő szolgálattýára szentelik. tsak a szivet is néki szentellyék

²⁰ K Az első saeculumokban mitsoda szokást⁵⁰⁷ tartot az Anyaszent egy ház az ilyenek felöl?

F A három első saeculumokban az Anyaszent egyház igen⁵⁰⁸ nagy üldözésekben lévén, atemplomokban semmi ékeségeket nem tehetet, mivel nyilván valo gyülekezett ²⁵ et nem⁵⁰⁹ tarthatot, de mihelyt az üldöztetések meg szüntenek. templomokat épitettenek, és azokat a Keresztyen Császárok nagy drágán fel ékesitették. mely tselekedeteket. az Anyaszent egy ház mindenkor nagy buzgoságonak tartotta.

Euseb. lib. lo. hist
Cap 3. s. Hier. in
Cap 8. Zaka

⁵⁰⁵ Ceremoniákat, <hogy> meg értetven vélek, hogy [Törlés a sor végén.]

⁵⁰⁶ jóvá [v-j-ből javítva.]

⁵⁰⁷ szokást [Elírás.]

⁵⁰⁸ igen <nagy> nagy

⁵⁰⁹ nem <tehetet> tarthatot.,

3 Articulus.

A Gyertyáknak, lámpásoknak szokásáról

K. Miért gyujtanak gyertyákat és lámpásokat az Isteni szolgálatkor.?

F Midőn az Isteni szolgálat éttzaka vagyon, akor szükséges gyujtani, szükséges volt akoron gyertyákat gyujtani amidőn az Anyaszent egyház üldöztetésekben lévén, 5
aföld alat valo pintzékben és rejték helyekben kellett esze gyülni ahiveknek, az üldözésnek vége szakadván, az Anyaszent egy ház ezt mindenkor követte, még nap világon is. és eza szokás az egész nap keleti Anyaszent egy házban meg volt. anegyedik saeculumtol [164a:] fogvást, 10
valamint ezt szent Hieronimus mondgya., az Anyaszent egy ház ezt a szokást meg tartotta, 1. azért, hogy arégi szokás meg tartassék, 2. avigaságnak jeliért, 3 hogy azok az egő. gyertyák akristust jelenttsék, aki avilágnak világosága. 4. némellyek a szent Atyák közül azt, tarttyák. hogy még aharmadik saeculumban is szokás volt gyertyákat gyujtani. napal. az Isteni szolgálatkor.

contr. vigan.

15
s. paulinus
hymnus 3. de
faeli

K Miért tartanak égő gyertyákat mikor az Évangéliumot enekelik?

F Hogy azt meg tudgyuk, hogy az Évangélium az a világosság amelyet akristus hozta el az embereknek. és annak kel meg világositani az egész földet.

K Miért tartanak égő lámpást a szent sacramentum előtt?

F Az Anya szent egy ház azt akarja követni, amit az Isten parantsolt volt az előtt. hogy a szent tűz mindenkor égen a frigy ládája előtt. 25

4 Articulus A Temjénnek szokásáról

K Az Isteni szolgálatkor valo temjénezés régi szokásé az Anyaszent egy házban?

lib. 1. in Cap 1
s. luc.

F Igen régi, aki tettzik 1. anegyedik szabot rendből amelyet Apostolinak nevezik, amely rendek előnkben
5 adgyák az első három saeculumokban lévő rend tartását az **[164b:]** Anyaszent egyháznak, 2. a szent Ambrus írásiból. 3 az egész világon lévő Anyaszent egy háznak szokásiból, 4. a leg régieb liturgiákból., úgy mint a szent Basilius, és szent Chrysostomus liturgiaiból., meg azó törvényben is meg volt a parantsolva

Exod. 29.

K Mire valo tehát atemjén?

Cap 5. 8.

F Sok féle szent dolgokra, tudni illik atemjént az Istennek ajánlyuk mint örökös urunknak, azt is meg mutattjuk az által nékie, kiványuk hogy ami imádságink az
15 ő széke eleiben fel hassanak., valamint ajó illatu temjén, az oltárokot meg füstölik amelyek jelentik akristust, az Apocalypsis szerént, hogy meg halgasa imádságinkot, amelyeket jelenti a temjén. az Evangyeliomos könyvet is meg füstölik., hogy meg mutassák. külső képen is mitsoda
20 tisztelettel vagyunk az Isten Igéjéhez., az imádságok amelyeket mondanak a füstöléskor meg bizonyittyák ezt a magyarázatot, ahiveket is meg szokták füstölni azért hogy a hivekhez emellyék sziveket, abuzgó imádságokal és hogy mindenüt akristus jó illattyát hinttsék el. azt is
25 el mondhatni hogy ezen füstölésekel. meg akarják mutatni., hogy mitsoda egyeség vagyon akristus, és ahivek közöt, ugyan ezért is füstölik meg leg először az oltárt, amely akristust jelenti., és azután a hiveket, akik az ő tagjai, és akiknek akristusban, a kristus által, és a kristussal
30 kel könyörögni. **[165a:]**

K Miért füstölik meg apüspökököt., papokot. királyokot fejdelmeket. és más fő renden lévőket, mindenikét különösön?

F Azal mindenikének különös tiszteletet akarnak adni, mivel anépet közönségesen füstölik meg. améltóságban lévőket pedig különösön, de mind egyikét, mind amási-
kát. egyenlő okból⁵¹⁰ füstölik meg.

K Miért füstölik meg ahol testeket. és a temető helye-
ket? ⁵

F Nem tsak a jó illatnak kedviért, hanem azért is. hogy az Anyaszent egy ház kebelében meg holt hiveknek emlékezete jó illatban légyen, és hogy az Anyaszent egy ház mind ő érettek, mind az élőkért ajánlya könyörgésinek temjényét. ¹⁰

K Az ilyen, titkos, és mélyen valo magyarázattal.⁵¹¹ nem azt akarjáké, hogy még viszá vigyenek minket az ó törvényre, amelyben minden figura, és tsak árnyék volt. a figurák helyében nem következetté avoloság. az uj ¹⁵ törvényben?

F 1. Adná Isten. hogy az olyanok akik ilyen kérdéseket tésznek. tellyeségel el hitetnék magokal, hogy az olyan nagy dolgokban valamitsodás az ur vatsorája, avoloság⁵¹² a figurának helyében következet. az uj testamen-
tumban. ²⁰

2. A bizonyos hogy már most nem minden jelentő akeresztyének közöt, valamint a sidok közöt minden a volt. de az is bizonyos hogy a jelentő dolgoknak ideje még el nem mult. most mi tsak a tükör által és homály-
ban üsmérjük az Istent, de a menyekben minden világo-
san ki nyilatkoztatik. nem is lészen azután többé, se
árnyék. se figura. **[165b:]** ²⁵ I Cor 13. 12.

3. Mint hogy testből, és lélekből állunk, szükséges azért hogy valamely látható dolog, minket fel emelyen ³⁰ aláthatatlan dolgokra

⁵¹⁰ okból [Íráshiba.]

⁵¹¹ magyarázattal. <nem> nem [Törlés a sor végén.]

⁵¹² avoloság [Íráshiba.]

4. Némellyek ezek a titkos Cérémoniák⁵¹³ közül nap keletről jöttek, az Anyaszent egy ház azokat bé vette, hogy magát a nap keletiek szokásihoz alkalmaztassa, akik igen élnek a titkos és jelentő dolgokal. még aközön-
5 séges dolgokban is.

5 Articulus.

Az Anyaszent egy háznak az Isteni szolgálatban való
külömb külömb féle szokásirol,. arituale, és a
Cérémoniák iránt

K Az Anyaszent egy háznak szokási és Cérémoniái.,
miért nem egyenlök mindenüt?

F Olyan szokások. és Cérémoniák vannak, a melyek
mindenüt egyenlök. olyanok is vannak, a melyek külöm-
10 böznek. mindenik országban, és tartományban., ennek
pedig ez az oka, valamit az Apostolok rendelték., és amit
atraditioból vettünk., a mindenüt egyenlő képen vagyon,
amit pedig az Apostolok az ő utánok valojoknak akara-
tyokra és bölcseségekre hagytak, az olyan nem tartatik
15 egyenlő formában., és változás alatt vagyon, Az Aposto-
lok nem rendelték el mindent ő magok, mivel sok dolgok
vannak olyanok amelyeknek el rendelése. az időtől,
ahelytől. és a személyektől füg. és a melyeket. ezekhez
képest kel alkalmaztatni,⁵¹⁴ az Apostolok tsak azokat
20 rendelték el, akülső Isteni szolgálat [166a:] iránt, amik az
időtől nem fügének, és amiket, minden nemzeteknek, és
minden tartományokban meg kel tartani.

K Miért hogy azok. amiket az Apostolok nem rendel-
tenek. nintsenek mindenüt egyenlő képen, és hogy válto-
25 zás alatt vannak.?

F Mert midön az emberek egy mástól távul laknak. egy
másal szándekjokot nem közölhetik, és azon egy mester-

Cardi Bona lib 1.
de lyl. sacra.
Cap 6.

⁵¹³ Cérémoniák [o-e-ből javítva.]

⁵¹⁴ alkalmaztatni, [Első a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

től egyenlő oktatást nem vehetnek, lehetetlen hogy egyenlő szokást és Cérémoniát tarthassanak, fő képen az olyan dolgokban, a melyek szabad ítéletre vannak hagyva, 2 anemzeteknek szokási, a melyekre kel vigyázni arendtartásoknak rendelésiben nem egyaránsuak⁵¹⁵ minden helyen., és sok emberi változások alá vannak vetve.

5 s. Aug. epist 11
ad Janua

Mind ezekből azt hozhattuk ki, mint hogy az emberek soha meg nem egyezhettek egy más között. aköz⁵¹⁶ dolgokban. és hogy mindenik országnak, és püspökségnek ez iránt különös szokása, és rend tartása vagyon, amidön azt láttyuk hogy a népek és az Anyaszent egy házak meg egyeznek egy másal valamely szokásban., rend tartásban. Cérémoniában. avallásban, hogy ha azoknak bizonyos eredetit nem tudgyák. el kel hinni minden kételkedés nélkül. mondgya szent Agoston., hogy azokat az Apostoloktól vették, ez így lévén, semi az Anyaszent egyház traditioját úgy meg nem erősíti, és tiszteletesebé nem tészí előttünk mint az a különbözés. amelyet látunk arend tartásokban, és a Ceremoniákban. ²⁰ mindenik országban. **[166b:]**

lib. 2. de baptis.
Contr donatis.
Cap 7.

K Miképen kel tehát tekénteni az Anyaszent egy háznak, a rend tartásban, és a Cérémoniákban lévő különbözö szokásit?

F Annak az Anyaszent egy háznak szokásához kel ²⁵ magunkot alkalmaztatni ahol vagyunk, és azt nem kel. rosznak tartani, amit ót látunk követni,

⁵¹⁵ egyaránsuak [n – beszúrás.]

⁵¹⁶ aköz dolgokban. [Első a–o-ból javítva.]

6 Articulus.
Az Éneklesnek, Musikának, és az orgánálásnak
szokásáról.

K Az Isteni⁵¹⁷ szolgálatkor valo éneklés., régi szokásé az Anyaszent egy házban?

F Igen régi, de ez iránt volt holmi változás az Anyaszent egy ház rendelésiben., régenten egy néhány Anyaszent egy háznak. avolt szokása, hogy agyülekezetben tsak egy énekette a soltárokat. atöbbsi tsendeségben halgatta, idővel azt a szokást vették bé. hogy változva egy más után énekellyék, valamint mostanában követik mindenüt.

Card. Bona lib de psalmod. cap 16.

¹⁰ K Ditséretes szokásé az Isteni szolgálatkor valo musika.?

194. 150.

F Igen is ditséretes szokás, hogy ha azt. avalóságos buzgoságat követik. erre a szent Lélek gyakorta int a soltárookban

¹⁵ K Az a szokás hogy orgonálynak a templomokban régi szokásé.?

F Vannak olyan régi templomok, ahol soha seorgonat, se semi más féle musikát nem szenvednek, valamint romában apápa kápolnájában., de meg sok számtalan

Card. Bona de lyturg. lib 1 cap 5. num 19.

²⁰ **[167a:]** templomok vannak olyanok, ahol amusika, és az orgona, igen régtől fogva vagyon szokásban.

K Mire kel vigyázni atemplomban valo éneklésel?

F I. Igen halkal, modoson. és sietés nélkül kel énekelni, úgy hogy az egyik rész ne kezdgye el addig. amég amusika elnem végezi, 2. a szokot jól ki kel mondani., ne tsak szájal. hanem inkább szivel kel énekelni., meg emlékezővén arra, hogy az Isten azt akarja, hogy ötet lélekben, és igazágban szolgáljuk ditsérjük, és imádjuk.

XVI Rész
A Szent Mise Áldozattáról

Első Articulus.

Közönségesen mind abelső. mind külső áldozatrol.

K Mellyik az Anyaszent egy ház imádsági közöt a leg
fövebb imádság?

F A Mise szent Áldozattya.

K Mit értesz ezen aszón Aldoizat?

F Ezen a szón értem közönségesen mind azokat a ⁵
vallás béli tselekedeteket, amelyeket az okos teremtet
állat ajánlya magát az Istennek. és ő hozzája kaptolya
magát., ugy mint az imádságot. az Isteni ditséreteket,
atöredelmeséget. az imádságot. és atöb jó tselekedeteket, ps. 49. 14. 50. 19.
mind ezeket áldozatnak nevezi az irás. ¹⁰

Az áldozatot lehet amaga tulajdon értelme szerént is
[167b:] érteni, és meg különböztetni avallás béli tseleke-
detektöl. ezen értelem szerént az Aldoizatn értem, vala-
mely külső és látható dolgoknak ajánlását., a melyeket
atörvény szerént való egy házi szolgálja ajánlya az Isten- ¹⁵
nek., mint teremtőnek, és örökös urnak.

K Miért mondád azt hogy az Áldozaton valamely
külső és látható dolgoknak ajánlását érted?

F. Azért hogy meg különböztessem akülső, és látható
áldozatot., a belsötöl. és láthatatlantól. ²⁰

K Mitsoda a belső képen való. és láthatatlan áldozat?'

F Az, a midön az Istennek ajánlyuk magunkat, hogy
véle meg egyesüllyünk, de igazán szolván. ez az ajánlás.
tsak akkor vagyon mikor az Istent szerettyük., ezért is
mondgya szent Agoston. hogy az Istent ugy tisztelik ha ²⁵
szeretik. de Civ Dei lib. 10.
Cap 6. Epist 110.
ad honoratum
Cap 18.

K Mitsoda akülső képen való és látható Aldoizat?

F Mikor az Istennek külső képen valamit ajánlanak,
valamint az előtt ajánlották az állatokat, és a madarakot,
és amint mostanában ajánlyák akristus testét. és véré. ³⁰

Isai. 1. 21. jerem.
7. 21 ps. 50. 18. s.
Aug. lib 10. de
civit Dei. Cap 4.

akenyérnek. és abornak szine alatt. de hogy az Isten tiszteltessék. akülső képen való áldozatban, szükséges hogy az ajánlás. belső képen való legyen., mert az Isten lélek. ugyan lélekben., és igazságban is kel ötlet imádni,
5 arégi külső áldozatokban az Isten úgy [168a:] ditsértetet., amidön belső képen nékie ajánlották magokat. ettől is volt. hogy az Isten sokszor meg vetette a sidok áldozat-tyokot., valamint aszent írásból ki tettzik., az Isten mindenkor meg vetette. az olyan külső áldozatokat, amelyek
10 kel együt a sidok nem ajánlották⁵¹⁸ néki sziveknek belső áldozattyát., a keresztyénekről⁵¹⁹ is hasonlot mondhatni. amidön a mise szent áldozattyát ajánlyák apap által., szükséges hogy a kristusal. magokat is ajánlyák az Istennek. hogyha azt nem tselekeszik., a kristus érdemei a
15 melyeket ajánlyák., és aki, magát is ajánlyá., kedvesé tészik Isten előtt⁵²⁰ mindenkor az áldozatot, de ahivek tselekedete, kik apap által ajánlyák a kristust, az Istent nem tiszteli, mert az Istent úgy tisztelik ha szeretik. mondgya szent Agoston., ez így lévén, mindenkor azt
20 mondhatni hogy a külső áldozatot. a belsőtől. soha el nem kel választani.

s. Aug. lib 10. de
civ Dei cap 5. 6.

K Miért mondád azt, hogy az áldozat.⁵²¹ az Istennek tett ajánlás?

F Mert tsak egyedül az Istennek tartoznak az örökös.
25 vallás tétellel, az áldozatot úgy tekintették mindenkor még ahitetlenek is valamint az Isteni tiszteletnek jelét, amelyel tartoznak az Istennek, ettől is volt hogy a gonosz lelkek Isten gyanánt akarván magokat imádtatni, magoknak áldozatot adattak., de soha senki nem áldozot

⁵¹⁷ Isteni <szolatkor> szolgálatkor

⁵¹⁸ ajánlották <magokat> néki

⁵¹⁹ keresztyénekről [nek e-je o-ból javítva.]

⁵²⁰ előtt <az> mindenkor az áldozatot, [mindenkor – beszúrás a sor végén törölt <az> fölé, nagyrészt a margón; az – sor eleji margóra írva.]

⁵²¹ áldozat. [l-f-ből? javítva.]

másnak ha nem csak annak akit Istennek tartot. vagy annak gondolta lenni mondgya szent Agoston **[168b:]**

lib. 10. de civ Dei
cap 4.

K. Miért mondád azt, hogy az áldozat Istennek tett ajánlás. atörvény szerént valo egy házi szolgál által.

F Mert az Istennek rendelése szerént. a külső áldozatot csak olyan egy házi szolgálknak kellett ajánlani akiket az Isten választotta arra hogy ajánlyák. ⁵

A Mojses törvényekor csak az Ááron. maradékiból voltak az áldozó papok, az új törvényben a csak, a törvény szerént valo püspököknek., és papoknak szabad. ¹⁰ Mojses előtt, és a természetnek törvényekor, azt el hihetjük, hogy még akkor is voltak áldozó papok, mivel az írás azt fel teszi hogy Melkisedek a magóságbélinek papja volt. amelyet az írás fel nem tette volna, hogy ha mindennek szabad lett volna áldozó papnak lenni. nem tudhatni ¹⁵ valósággal hogy kik voltak az áldozók a természet törvényekor, azt tartják közönségesen hogy a tselédes gazdák ajánlották az áldozatot, mind azon által azt látjuk hogy káin, és Ábel. áldoztanak, de azt el mondhatni, hogy Ádamtól. és Évától születet fiaikat úgy tekintették ²⁰ még az Attyok éltekor is valamint tselédes fő gazdát, de akár mint légyen az, a mit az írás mond Melkisedekről, el lehet itélni aból., hogy nem volt szabad mindennek akkor áldozatot ajánlani

Ettől volt, hogy az ördögök hasonló tiszteletet kívántanak a birodalomban lévő emberektől., mint a melyel tartozunk az egy Istennek, arra valo nézve választottak magoknak kü-**[169a:]**lönös embereket. akik nekik áldozanak, és azokat nevezték papoknak, és fő papoknak, valamint avolt szokásban az Isten népe között. ²⁵ ³⁰

K Minek nevezik azt. amit az áldozatban ajánlanak?

F Áldozatnak, vagy ostyának, de az áldozat név, csak az elő dolgokhoz illik. amelyeket áldozatul ajánlyák, az ostya név. mind egy mind más dolgokhoz illik.

K Miért mondád azt, hogy az áldozatot az Istennek ³⁵ ajánlyák mint örökös urnak, és teremőnek?

F Mert az okos teremtet állatok semivel inkább nem szolgálhatták. se nem tisztelhetik az Istent. mint azáldozatal.

K A belső, vagy akülső áldozattal. tisztelik az Istent?

⁵ F Mindenik áldozatal., abelső képen való áldozatal annyiban, hogy kedveseb dolgot nem tselekedhetünk Isten előtt mint ha önéki adgyuk magunkat; ugyan ezt is tselekeszik azok akik az Istent szeretik. mindenek felet, ebben a ⁵²² szeretetben is áll abelső áldozat.

¹⁰ A külső⁵²³ áldozatal anyiban, hogy akülső áldozatal. amely abelső⁵²³ jelenti. az emberek meg mutattyák sziveknek Istenhez való indulattyát.

K Miben mutattyák meg az emberek sziveknek Istenhez való indulattyát. akülső áldozatal.?

¹⁵ F 1. Abban hogy ötet ugy tekéntik. mint mindeneknek örökös urát. és ateremtet állatokat mint asemít. 2. hogy az Isten örökös ura életeknek. és haláloknak, eleteket is örömet **[169b:]** néki áldozák, 3. hogy a vétekért ahálált meg érdemlették. de halált magoknak nem adhatván.,
²⁰ helyettek Istennek más áldozatot ajánlanak, akinek is halálát kérik hogy vegye kedvesen, és annak érdeme tégyen eleget érettek. az ő igaságának.

K Az olyanok akik régenten az Istennek külső áldozatokot ajánlottak, és akik nem ezen belső indulatokal
²⁵ ajánlották, nem tisztelték tehát az Istent áldozattyokal.?

F Nem. ezt már meg mondtuk, sött még tiszteletlenség illették, mert két színük voltanak., mivel két színűség azt fogadni Istennek., ami aszivben nintsen., ugyan ezért is veti vala meg rend szerént az Isten az sidok
³⁰ áldozattyokot

K Mitsoda más tiszteletet adnak még Istennek az áldozatokban.?

⁵²² a <belső> szeretetben is áll abelső

⁵²³ külső <áldozatban> áldozatal

⁵²⁴ Matth <18>15. 8.

F Hálákot adnak néki jó téteményiért,⁵²⁵ irgalmaságát kérik abünnek bótánattyára. és minden féle szükségekre valo kegyelmeit.

2 Articulus

A belső képen valo áldozatnak köteleségéről.

K Tartozunké az Istennek valamely áldozatot ajánlani?⁵

F Az Istennek belső képen valo áldozatot ajánlani, az az, ötet mindenek felet szeretni, azal tellyeségel⁵²⁶ [170a:] tartozik minden értelmes teremtet állat

K Ez a köteleség mire vagyon fundálva?

F Arra 1. hogy az Isten azért teremtetta az értelmes¹⁰ állatokat, hogy ötet tiszteljük és ditsöiítsék,⁵²⁷ de ötet se nem tisztelhetik, se nem ditsöiithetik más képen. hanem akarattyoknak és szereteteknek szabados induláttýából.

2. Az igazságos, hogy minden rendel légyen, és hogy az értelmes teremtet állat, azö teremtojének alája vesses magát., ö alája pedig úgy veti magát., hogy ha tellyeségel azt akarja amit az Isten akar., de az is úgy lehet meg, hogy ha az Istent szereti.¹⁵

3. Nintsen semink, amit az Istentől nem vettük volna, mindennel néki tartozunk, magunkal is néki tartozunk²⁰ tehát. de magunkot úgy adgyuk néki hogy ha ötet szerettyük, ez aleg elsőb áldozat. a melyel tartozunk néki. mivel ezel az áldozattal ö néki ajánlyuk mind azt a mink vagyon, és a mik vagyunk.,⁵²⁸ és nékie hálákot adunk.

4. Az emberek meg szokták az Istent bántani, szün-

⁵²⁵ téteményiért, [y-n-ből javítva.]

⁵²⁶ tellyeségel <tartozik.> [170a:] tartozik

⁵²⁷ ditsöiítsék, [Ékezethiba.]

⁵²⁸ mind azt a mink vagyon, és a mik vagyon., [Helyesen: *a mik vagyunk*; a variánsban is így.]

len valo szükségek vagyon az urnak irgalmaságára, meg kel engesztelniek az ő igaságát, azt az örökös igaságot pedig meg nem engesztelhetik. hanem tsak szeretetekel, az Istent ugy bánttyák meg, ha meg szünnek szeretetétől,
5 ugy is engesztelik meg ha ötet kezdik szeretni.

5 Az Istennek segittségére, és jó tétéményére szüntelen valo szükségünk vagyon, de azokat ugy érdemelyük meg. hogy ha szeretetünkkel hozzája kaptsollyuk magunkot, [170b:]

Mind ezekből tehát ki tettzik. a belső áldozatnak szükség
10 séges volta, 1 azért hogy tisztellyük az Istent mint örökös urunkot, 2. hogy hálákot adgyunk jó tétéményiért, 3 hogy a vétkekért valo botsánatot meg nyerhesük, 4. hogy mind testi, mind lelki segittséget vehesünk.

K Mikor tartozunk mi az Istennek ajánlani ami szeretetünknek belső képen valo áldozattyát.?
15

F Minden időben, és minden helyen, mivel nintsen se idő, se hely, a melyben ne tartoznánk szeretni az Istent. hozzája kaptsolni magunkot; ő érette munkáladni, és az ő akarattyát követni,

20 De a lehetetlen mi töllünk, hogy szüntelen fel emelkedgyünk az Istenhez, a szeretetnek tselekedeteivel. hanem az elég hogy azokat a tselekedeteket tegyük neha neha., hogy magunkot fel gerjeszük az Isteni szeretetre, és ahitre

3 Articulus

A külső képen valo Áldozatnak⁵²⁹ köteleségéről

K Tartozunké mi az Istennek valamely áldozatot tenni
25 külső képen is.?

F Igen is tartozunk., és azördögök tsak azért kivánták az emberektől az előtt a külső áldozatokat. mert azt

⁵²⁹ Áldozatnak [Á–ts-ből javítva.]

tudták hogy az emberek. azal tartoznak az Istennek mondgya szent Agoston.

K Ez aköteleség mire vagyon fundálva?

F Ara,⁵³⁰ hogy tartozunk meg mutatni külsö képen. [171a:] és nyilván. valamely jel által. ami szívünknek indulattyát, az Isten örökös Felségéhez, 5

K Miért tartozunk mi külsö képen valamely látható jel. által. meg mutatni szívünknek indulattyát. az Isten örökös Felségéhez,?

F Azert hogy akülsö dolgokal. magunkot fel gerjeszük 10
belső képen, 2. hogy jó példát adván felebarátunknak, és az Istenhez térítvén ötet, meg adgya azt néki, amivel tartozik 3 hogy az Istennek engedelmeskedgyünk, aki nekünk azt parantsollya, hogy ⁵³¹ mind külsö, mind 5
belső tiszteletet adgyunk néki. 15

K Ezt abelső indulatot, tsak akülsö áldozatal leheté meg mutatni?

F A külsö áldozatot minden féle népek ugy tekintették mindenkor, mint olyan dolgot amellyel leg inkább meg mutathatni az Isteni Felséghez valo belső indulattyát 20
szívünknek,

K Mitsodak⁵³² azok akülsö dolgok a melyeket. ajánlani⁵³³ kel az Istennek az áldozatban.

F A Mojses⁵³⁴ törvénye elöt szabad volt kinek. kinek. olyan dolgokat ajánlani. az Istennek, a melyeket leg 25
méltobaknak itélték lenni. az ő nagyságához, és a melyek leg inkább meg mutathatták ahozája valo háláadoságot, Abel azt ajánlotta az Istennek, a melyik leg jobb volt ajuhai közöt., kain a földi gyümölcsökből ajánlot néki.

⁵³⁰ Ara, hogy [a-o-ból javítva.]

⁵³¹ hogy [Beszúrás.]

⁵³² Mitsodak [k – utólagos beírás;] azok akülsö dolgok [dolgok – kereszttel jelölt beszúrás, valószínűleg nem Míkéstől.]

⁵³³ ajánlani [ajánláníból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁵³⁴ Mojses [Elírás.]

Noé a bárkából ki szálván madarakot, és állatokat áldozék fel. Melkisedek., kenyeret. és bort ajánlot az Istennek, [171b:] az írot törvényben.. az Isten a sidok között el rende Mojses által. az áldozatokat.,⁵³⁵ elejekben adá⁵ hogy mik legyenek az áldozatra valok, és az ostyák amelyeket néki ajánlyanak, és hogy mitsodás Céremoniákra kel vigyázni azon külömb külömb féle áldozatokban., de idővel mind azok az áldozatok el töröltetének akristus által, akit is jelentették vala az áldozatok, és már mostanában tsak egyedül akristust magát szabad az Istennek ajánlani, aki is bé töltötte atöb áldozatokat a magáéval, és aki minket olyan állapotban tett, hogy az Istennek olyan tiszteletet adhatunk amely méltó az ő nagyságához.

¹⁵ K Miért nem szabad valamint az előtt az Istennek négy lábu állatokat, és madarakot ajánlani az áldozatban?

F⁵³⁶ Mert az Isten előtt, azok az áldozatok. tsak a kristus áldozattyára valo nézve voltak kedvesek, és azt is jelentették. akristus pedig azokat el törölte a maga²⁰ áldozattyával., az árnyék, és a jel. helyt adot az igazságnak, akristust nagyon meg bántának. hogy ha mostanában az Istennek más áldozatot ajánlanának, az ő áldozattyán kívül

K⁵³⁷ Miért mondád azt. hogy arégi áldozatok tsak a²⁵ kristus áldozattyára valo nézve voltak kedvesek, és annak jelei voltak.? [172a:]

F Mert alehetetlen volt, hogy a bakok. és a bikák vére, az Istent meg engesztelje, és avétket el töröllye mondgya szent Pál. A lehetetlen volt hogy az emberek magoktól³⁰ meg engesztelhesék az Istent. sziveknek belső indulattyával, és hitekkel; amellyel várták a Mesiást. és akit jelentették arégi áldozatok, azt kel mondanunk, hogy minden-

⁵³⁵ áldozatokat., <ele> elejekben adá

⁵³⁶ F [K-ból javítva.]

⁵³⁷ K [Megkezdett F-ből javítva.]

kor akristus vére munkálotta még akkor is abün bótánattyát. arégi áldozatokban. de abün bótánattyának egészen való ereje, és haszna, függőben volt mind addig valamég ugyan valóság. azt a vért ki nem ontották. ugyan ezért is volt., hogy az ó testamentumbéli szentek⁵ kételenítettek meg várni hogy a kristus áldozattya bé tellyesedgyék. és akristus menyen őket meg szabadítani és fel vinni magával ditsőségel amenyben., a kinek kapuját vérivel nyitotta meg nékik.

hebr. 7. 8. 9. 10.

4. Articulus

A Mojses törvénye előtt való áldozatok figuráinak magyarázattya.

K Mire valok valának arégi áldozatok?¹⁰

F Arra valok valának. hogy valamely láthato dologban meg mutathasák az Istenhez való belső áldozattyt szíveknek: 2. hogy az, akristus kereszt fán való áldozattyt jelentse, a melyet mostanában is ajánlyák minden [172b:] helyeken. az Anyaszent egy házban, és a⁵³⁸ menyekben. valamint szent Pál mondgya¹⁵

hebr. 9. s. Aug lib de Civ Dei Cap 5

K A régi áldozatok mindnyájan egy dolgot jelentettek?

F Nem lehet azoknak mindnyájan, és egészen, akristus áldozattyt jelteni. hanem némellyek, annak valamely részit jelentették, némellyek meg más részit, valamint azt különösön könyü meg mutatni.²⁰

s. Aug. ibid.

K Mit jelentettek azok az áldozatok amelyekben anégylábu, vagy a szárnyas állatot meg ölték?

F Azok akristust jelentették, akinek meg kellett halni akereszten. ezért is nevezik a szent János látásiban akristust. meg öletet báránynak. mert ő úgy mondván meg öletet arégi áldozatokban, mind azokat az állatokat. mi²⁵

Apoc 13. 8.

⁵³⁸ a <mely> menyekben.

vel csak az ő vére, és halála tette kedvese Isten előtt. azokat az áldozatokat.

K Mit jelente a kenyérnek, és bornak áldozattya a melyet Melkisedek ajánla.?

⁵ F Jelenté a krisztus testének és vérének áldozattját. a melyet kellett ajánlani az egész földön. a kenyérnek, és abornak színe alatt.

s. Cypr epist 63 ad Cecilium s Aug. lib 16 de civ Dei Cap 22. lib 17. Cap 20. s. Hier. epist ad marcellam. Theodoretus in ps 109.

K Honnét vagyon a, hogy szent Pál aki a sidokhoz irt levelében meg mutattya hogy Melkisednek akristust jelentette. arol nem szol hogy a Melkisedek áldozattya az oltári szentséget jelentette?

F Mert szent Pál amidőn Melkisedekről szollot [173a:] nem arra vigyázot hogy azt meg mutassa mitsoda hasonlatosága vagyon akristus áldozattjának a Melkisedével, ¹⁵ hanem hogy mitsoda hasonlatoság vagyon a krisztus papi személye között, és a Melkisedek papi személye között.

Magyarázat.

Szent Pál, a sidokhoz irt levelében arra vigyázot. hogy azt mutassa meg. hogy az ő törvény béli papság nem ²⁰ lévén tekéletes, ⁵³⁹ annak el kellett végezödni, és hogy atsak árnyéka, és figurája volt akristus papságának., azt mondgya hogy a szent lélek még előre meg akarta velünk értetni ezt az igazságot, hogy a Messiás. a Melkisedek rendi szerent valo pap lenne., szent Pál azt fel teszi, hogy ²⁵ az irás nem mondgya hogy az Ááron rendi szerént valo pap lenne hanem a Melkisedek rendi szerént.

1 Mert az Ááron papsága nem volt örökös, mivel ő néki apapságát a fiára kellett hagyni, Melkisedeket pedig az irás úgy adgya előnkben, mint Atya, Anya, és ³⁰ nemzetség nélkül valot., kezdet. és vég nélkül valot, aki

⁵³⁹ tekéletes [Ékezethiba.]

is tsudálatosan jelenti akristus papságát, akit is az írás. a Melkisedek rendi szerént valo örökös papnak nevezi.

ps. 109. hebr 7. 3.

2. Melkisedek meg áldotta Ábrahámot. és Aaront Ábrahámban, tehát ő felyeb valo volt Ábrahámnál, és Áaronnál.

hebr 7. 1. 6. 7.

5

3. Melkisedek király volt. és a neve magyarázattya szerént *igaságnak királya*. ő salemi király volt, [173b:] az az, *békeségnek királya* mind ezek anevék nem illenek Áaronra, hanem akristusra⁵⁴⁰

hebr. 7. 2.

Mind ezekből ki tettzik hogy a Melkisedek papsága¹⁰ felyeb valo volt az Aaron papságánál, mivel a szent lélek még előre meg mondotta volt David által. hogy egy olyan pap fog támadni, a ki a Melkisedek rendi szerént valo léssen., amely papság. mind. tekéleteseb, mind nagyob léssen az Aaron papságánál, a kinek. se apapsága, se az áldozatok, nem tartának mindenkor; asidok ellen sem lehet erősebb mint ezek a mondási szent Pálnak,

hebr 7. 11. 15 16. 17.

15

Mind abban valamit szent Pál mond Melkisedekről, a kristus íránt. meg lehet látni hogy szent Pál a Melkisedek személyit hasonlittya a kristus személyihez, és nem az²⁰ áldozattját, a melyről semit nem szól, se ezt az áldozatot nem hasonlittya se az Aaronéhoz. se az kristuséhoz, hanem azt mondgya hogy Melkisedekről sok nagy dolgokot mondhatna, de azokat el hagyja.

hebr. 5. 11.

5 Articulus.

A Mojses törvénye alat valo áldozatok figuráinak magyarázattya.

K Mit jelentettenek a sidok vérel valo Áldozati?

25

F Jelentették a kristus kereszten valo áldozattját, a melyen vérét ki ontotta.

lev 3.

K Mit jelentettek a vér nélkül valo áldozatok? [174a:]

⁵⁴⁰ akristura [Íráshiba.]

F Azt lehet mondani, hogy azok jelentették a Mise szent áldozattját, amelyben vért nem ontanak

K Miért égették meg az áldozatra valokat egészen, vagy csak azoknak némely részeit, minek utánna meg⁵ ölték volna őket?

F Azert hogy az által meg mutassák az Istennek atemtet állatokon való uralkodását. 2. azért. hogy ugy mondván. azoknak füsttye, az Isten szeke eleiben fel hasanak, mint kedves illatu füstök.

¹⁰ K Az egészen való áldozatban mindent meg égették. holot a békeséges, vagy a vétkekért való áldozatban, az áldozatnak csak egy részit égették meg., a töbit vagy a papok magok meg ették,⁵⁴¹ vagy a papok a népel együt. mit jelentettek mind ezek.?

¹⁵ F A holocaustum. az az, az egészen való áldozat. leg inkább jelentette a kereszten való áldozatot, a mely⁵⁴² bé tellyesedet a kristus fel támadásával., és menyben való menetelével., mivel a kristus egészen fel támadot. és menyben ment, valamint ebben az áldozatban., az egész²⁰ áldozatnak füsttye hogy fel ment.

A békeséges. és vétkekért való áldozatok jelentették a Mise áldozattját anyiban, hogy ezekben az áldozatokban, vagy csak a papok, vagy a papok a népel együt ettek az ajánlot áldozatokbol, csak egyedül a papok ettek a²⁵ vétkekért ajánlot áldozatokbol., a békeséges áldozatokbol. a papok a népel együt ettek., de az egészen való áldozatbol. senki nem ehetet. [174b:]

levit. 12. et 14. 30 K Mi az oka, hogy soha avétkekért való áldozatot ugy nem ajánlották, hogy először ne ajánlották volna az egészen való áldozatot?

F Meg akarták ezel mutatni hogy a Mise áldozattja

⁵⁴¹ meg éttek, [Ékezethiba. Helyesen: *meg ették*; a variánsban: *ették meg*]

⁵⁴² a mely <bé> bé tellyesedet [Tollhiba.]

⁵⁴³ <lev, 4. et 5.> levit. 12. et 14.

nem csak meg válthatatlan a kereszt áldozattától., de azal egy, a sidok áldozati olyanok valának. hogy csak egy féle áldozatal. nem lehet anyi féle titkokot ki jelenteni., de a Misének áldozattya a mint azt meg fogjuk mutatni, egy szers mind egészen való áldozat, (holocaustum). békeséges aldozat, és a vétékért való áldozat, ugyan azon egy áldozat. akerezsten való áldozatal, és ez egyedül bétellyesiti az egész régi áldozatokat. mondgya szent Agoston.

De civ Dei. lib 10.
Cap. 20. et lib 17.
Cap 20.

K Azt mondád hogy azok, akik avétekért való áldozatot ajánlották. nem ettek azáldozatból., mit jelentett a?

F Jelentette a lélek üsméretnek nagy tisztaságát a melyel. kel lenni hogy az uj törvénynek áldozattában lehesen részesülni, apapok ajánlhattyák azoltári áldozatot a bünösökért, de ezeknek meg kel békélleni az Istenel. minek előtte abban reszesüllyenek.

Ebből ki tettzik. hogy avétekért való régi áldozatok. nem voltak tekéletesek, mivel azok az áldozatok meg nem tisztithatták a bünösököt, és abün alat maradtak⁵⁴⁴ az áldozat után is, ugyan azon okból nem részesülhetnek az áldozatban., de minékünk mondgya szent Pál. olyan az áldozatban., de minékünk mondgya szent Pál. olyan oltárunk vagyon, a melyen olyan áldozatot ajánlanak, a ki abünököt el törli, és részesülhetünk abban az áldozatban. [175a:]

hebr. 13 10.

K Azok akik áldozatot tettek, miért tették az áldozatra való állatra kezeket minek előtte fel áldozták.

levit 1. 4. 5.

F Meg akarták ezel a Cérémoniával mutatni, hogy a halált meg érdemelvén., azt az állatot teszik helyekben, és készek ahalált el venni ha Istennek ugy tettzik.

K A papok meg ölvén az áldozatra való állatokot., azoknak avérit az oltár körül el hintették mit jelentett e?

30 lev. 4. 4.

F Jelentette akristus vérit. akinek halála után az oldalból folyo vér akerezst körül el hintetet

⁵⁴⁴ maradtak <,>

K Mit jelentet a holocaustumok óltáran lévő áldozatoknak meg öletése, a mely oltár kívül volt a sátoron?

F Jelentette akristust, akinek akálvaria hegyén kellett szenvedni, Jerusalemen kívül.

num. 19.

⁵ K Mit jelentet a veres tehén áldozattya.?

F A bizonyos hogy minden féle képen ez az áldozat a kristus halálát jelentette,

1. A főpap az áldozatra valot ki kíserte a táboron kívül, hogy meg ölesék, A fő pap ítélte halálra akristust
¹⁰ ki is vitet avárosbol a szenvedésre.

2. Az áldozatra valo az egész nép elöt öletetet meg. A kristus az egész nép láttára feszitet fel.

3 A fő pap hét szer hintet annak véribol. a sátor ajtaja felé., a melynek superlálttya le volt botsátva, ezel azt
¹⁵ akarta meg mutatni, hogy buzgoságal óhajtya,⁵⁴⁵ hogy az a kinek vérit jelenti az áldozatnak vére, jöjjön el., és nyissa meg az embereknek a menyeknek kapuját vériver.
[175b:]

s Aug. quaest 13.
in Num.

4. Az áldozatot böröstöl egészen meg égeték, ejelentette. akristus tellyes, és egész áldozattját, és amint szent
²⁰ Agoston mondgya, az ő fel támadását, amely meg emészette ugy mondván mind azt, ami halando volt akristusban

²⁵ 5 A Cedrus fa, az isop. és⁵⁴⁶ a scárlát, a melyeket afő pap a tűzben vetette, jelentették szent Agoston szerént, a hitet, areménséget, és a szeretetet, a melyeket akristus áldozattya tézsi érdemeseké.

6 A fő pap aki meg ölte az áldozatot., és az aki azt meg égette. mind estvélig tisztátalanok voltak, ezt ugy lehet tekénteni mint olyan dolgot amely képzeli azt az állapotot amelyben léznek a sidok, világ végiig akristus⁵⁴⁷ meg öletéséért.

⁵⁴⁵ óhajtya, [j-t-ből javítva; először óhattya volt.]

⁵⁴⁶ és a [é-a-ból javítva.]

⁵⁴⁷ akristus <vil> meg öletéséért. [Törlés a sor elején.]

K Mit jelentettek a Zemlye lisztnek áldozati?

F A Mise szent áldozatját., amelyben akristus ajánlya magát, a kenyérnek, és abornak színek alatt.

K Miért elegyítették meg a lisztet olajjal. és temjénel?⁵⁴⁸ 5

F Az olaj jelenti a szent Léleknek kenetét, amellyel tellyes volt akristus.⁵⁴⁹ a liszt jelentette a hitet, atemjén jelentette az imádságot, az az, aszivnek az Istenhez való emelkedését, a mely nélkül az ajándékok, ő előtte nem lehettek kedvesek, 10

K Mutasd meg azt, hogy a különös embereknek vétkeért ajánlat⁵⁵⁰ áldozatokban, apap aki azokat ajánlotta, a [176a:] holocaustumok oltárának szegeleteit meg kente az áldozatnak vérével, az egész népért ajánlot áldozatokban, a fő pap a tabernaculumban vitte az áldozatnak vérit., és azal⁵⁵¹ meg hintette a sanctuarium előtt való superlátot, és meg kente a jó illatu oltárnak szegeleteit, és hogy az áldozatban a melyet tsak egy szer ajánlották esztendőben, a tabernaculum tisztításáért, a fő pap,⁵⁵² és az egész népnek vétkiért, a fő pap a szentek szentyében vitte az áldozatnak vérit. mind ezek mit jelentettek? 20

F.⁵⁵³ A pap meg kente avétekért való áldozatnak vérével az oltárnak szegeleteit., meg mutatván azáltal., hogy a vétkek tsak a kristus által töröltethettek el., a kit jelentettek., vagy a holocaustumnak., vagy a jó illatoknak oltári. és hogy azok az áldozatok minden hasznokot 25

⁵⁴⁸ temjénel [A j fölött törölt ékezet van.]

⁵⁴⁹ akristus. <ahit. jelentet aliszt,> a liszt jelentette a hitet, [A javítás a törlés alá írva, halványabb tintával; nem Mikes írása.]

⁵⁵⁰ ajánlot [Az á ékezete mellett egy rövid vízszintes vonal van, lehet hogy rövidítésjel n helyett. Alább többször: *ajánlották, ajánlya.*]

⁵⁵¹ azal [l-z-ből javítva.]

⁵⁵² a fő pap, <vétkiért> és az egész népnek vétkiért,

⁵⁵³ F. [K-ből javítva.]

és erejeket. a krisztus áldozattától, és keresztyétől vettek.,

Az áldozatnak vére, melyet a fő Pap⁵⁵⁴ a tabernáculumban vitte, a vétékért való nagy solemnis áldozatokban bizonyosabban jelentették, hogy tsak a krisztus törölkötte el avétkeket, és tsak annak az áldozatnak erejével, a mellyet az új törvényben ajánlotta

A krisztus menyben való menetelét jelentette szent pálszerént a solemnis áldozat a melyet tsak egy szer ajánlották esztendőben, a fő pap. a ki a krisztust jelentette., azt egye-[176b:]dül ajánlotta, minek után meg ölte⁵⁵⁵ volna az áldozatra valót⁵⁵⁶ a holocaustumok oltárán, mely jelentette akeresztet, azután a sanctuáriumnak az első résziben ment, a superlátig., a mely szent Pál szerént, képzette atestben lévő krisztust, azután bé ment a szentek szentiben. a mely a menyet jelentette, bé vivén oda az áldozatnak vérit, hogy azt az Istennek ajánlya, mert akrisztus a menyekben menván, szüntelen ajánlya éretünk ki ontot vérit, a fő pap esztendőben tsak egy szer²⁰ ment oda, a krisztus is egy szer ment fel menyekben, a fő pap minden esztendőben meg ujitotta⁵⁵⁷ egy szer ezt az áldozatot hasonló Cérémoniákal.,⁵⁵⁸ meg mutatván. hogy azok a régi áldozatok, tsak árnyeki voltanak a jövődöbélinek, hogy a vétkek tsak mindenkor fent maradtanak az áldozatok után is, az Istent meg nem engesztelték azok, de a krisztus Jesus engesztelte meg az Istent., és egészen meg békéltetett minket véle. az egy szeri áldozat által., már mostanában nem kel mást ajánlani, azon egy²⁵

⁵⁵⁴ Pap [Kereszttel jelölt beszúrás halvány tintával; nem Mikes írása;] a tabernáculumban [az á ékezezte utólagos beírás az előbbi beszúrással egy időben, ugyanattól a személytől.]

⁵⁵⁵ meg ölte [t-d-ből javítva.]

⁵⁵⁶ valót [t – utólagos beírás.]

⁵⁵⁷ meg ujitotta <ezt az> egy szer ezt az [egy szer első e-je a-ból javítva.]

⁵⁵⁸ Cérémoniákal., [n-r-ből javítva.]

áldozat által., a superlát, mely a menynek kapuját el
zárta volt előttünk két felé hasadot, és a meny nekünk
meg nyíttatot örökösön. [177a:] hebr. 9.

K Mit jelentet a bak áldozattya.?

F Jelentette a Mise áldozattya, amelyben az áldozatra
valo egészen meg maradt., mivel a kristus ót élő áldo-
zat. . 5

K A midön ezt az áldozatot ajánlották, két bakot
vettek, az egyikét fel áldozták., a másikára anépnek bü-
neit tették. és el botsátották a pusztában, mit jelentettek
mind ezek.? levit 16. 10

F 1. Hogy a Mise áldozattya, minden erejét a kereszt
áldozattjától veszi, ugyan ezt is jelentette a baknak vére.
a kit meg öltek, és a melynek vérivel meg kenték a mási-
kát a kit el botsátották., ez a két áldozat. tsak egy volt. 15

2 Hogy az ártatlan kristusnak kellett magára venni az
egész emberi nemzetnek vétkeit.

3. A meg öletet bak. jelentette akristus emberi termé-
szetét. a ki halalt szenvedet, a másika jelentette az Isteni
természetet, aki meg halhatatlan volt, ez a két bak, a
kiket egy szersmind ajánlották az Istennek., ugyan egy
áldozat volt, a kristus, és ember, az Istennek ajánlya
magát, az ember halált szenved, az Isten meg marad. de
az Isten. s'ember., magára vévén avilág büneit. és a vét-
kes embernek formáját, meg szabaditot minket büneink-
től. [177b:] 20 25

Theodoret in
levit. quaes. 22.
levit. 16.

K Mit jelentet averéb áldozattya., akit szabadon el
botsátották.?

F Ugyan azt jelentette. a mit abak áldozattya. nagy
hasonlóság⁵⁶⁰ is vagon ezen két áldozat közöt. levit. 559 14.
Theodoret in
30 levit. quaes. 19.

K A törvény szerént minden féle áldozatra bort kellett
hinteni mit jelentet a?

F A bort it ugy tekéntyük, mint a kristus vérinek

⁵⁵⁹ <lev> levit. 14.

⁵⁶⁰ hasonlóság [n – megkezdett l-ből javítva.]

figuráját. a mely még előre kedvesé tette Isten előtt a régi áldozatokat, azt mondgya az irás, hogy a⁵⁶¹ Messiás borban fogja meg mosni ruháját. az az, hogy a vérit ki onttya akerezsten.

⁵ K Meg leheté találni mind azt akristus áldozattyában. a miket láttunk a régi áldozatokban.?

F Mind azt fel találhatni⁵⁶² a Mise áldozattyában. ót látunk olyan népet aki apapnak kezében adgya mind azt a mi az áldozathoz szükséges. aki apap által ajánlya⁵⁶³ az Istennek az áldozatot., aki⁵⁶⁴ azért ajánlya. hogy imádgya az Istennek nagyságát, hogy büneinknek botsá-nattyát kérje, hogy néki hálákot adgyon, hogy tölle kérje a mi szükséges, a ki részesül az áldozatban.

de civ. Dei lib 10.
Cap 20.

¹⁵ Meg fogjuk mutatni ezután, hogy mi formában fog-lallya magában ezaz áldozat mind azt. valamit láttunk a régi áldozatokban, és hogy ez. miképen bé tellyesedése a többinek. mondgya szent Agoston. **[178a:]**

6 Articulus

Hogy mindenkor volt és lészen az Anyaszent⁵⁶⁵ egy házban külső képen valo áldozat.

K Honnét tudgyuk mi azt, hogy vagon az Anyaszent egy házban olyan külső képen valo áldozat, a melyet²⁰ világ végiig fogják ajánlani az Istennek.?

F Mi azt a szent irásbol tudgyuk, és ahagyományok-bol.

K⁵⁶⁶ Hogy bizonyittyák azt meg a szent irásbol?

⁵⁶¹ a [Beszúrás.]

⁵⁶² találhatni [*ni* – beszúrás. Mikestől?]

⁵⁶³ ajánlya [Az *n* betű fölött törölt ékezet van.]

⁵⁶⁴ aki <azért> azért

⁵⁶⁵ Anyaszeny [Íráshiba.]

⁵⁶⁶ K [A kéziratban itt tévesen *F* áll.]

F Azt meg bizonyították az ó, és az új testamentumból. az ó testamentumban., az egész áldozatok amostanit jelentették. a proféták között pedig Malakiás szól ez iránt leg világosabban, *Az én kedvem nintsen ti bennetek mond- gya a seregeknek ura. a sidoknak. és tölletek el nem veszem az ajándékot mert nap kelettől fogva, nap nyugotig minden helyen áldoznak nekem. és az én nevemnek⁵⁶⁷ tiszta áldozatot ajánlanak. mert nagy az én nevem a nem- zettségek között,*

Cap 1. 10.

Ebben a profetiában három dolgot látunk. 1. hogy az Isten meg veti a sidok áldozatit. 2. hogy azok helyében olyan áldozatot teszen, a mely tiszta, és szent., 3. hogy azt az áldozatot az egész világon ajánlyák.

Visgállyuk meg tehát. mitsoda áldozat lehet a. mivel a keresztnek áldozattya nem ajánlották az egész földön,¹⁵ a mi szeretetünknek áldozattya pedig. a protestansok szerint is. [178b:] nem olyan áldozat a melyet tellyeséggel. tisztának, és szentnek lehetne mondani, a külső képen való áldozatrol. vagyon tehát itt a szó. ugyan ezt is érti a proféta, ezen a szón. *Mincha.* a mely szó az originalis-²⁰ ban találatik. és a mely tészen, lisztel, olajal, és borral való áldozatot, ez az áldozat nem lehet tehát más áldozat, hanem a Mise áldozattya, a melyet minden helyeken., és minden nemzetek ajánlanak. ugyan ezen értelem szerint is magyarázták ezen profetiát az egész szent Atyák.²⁵

*

a. Irene lib 4. Contr heress. Cap 32. Tertul. lib 2. Contr marci. Cap 22. s. Chrys. in ps. 95. s. Aug. lib 18 de civ Dei Cap 35

Ezt meg lehet bizonyítani az új testamentumból.

1 Az Eucharistiának rendelésiből, 2. az Apostolok írásiból. a melyekből ki tettik hogy oltárok voltak, ahol Communicaltanak, és ő magok is ajánlották az áldozatot 3. a szent János látásiból.³⁰

⁵⁶⁷ nevemnek [nek-n betűje helyén először felfelé húzott szárú betűt kezdett.]

1. Az Évangyélisták, és az Apostolok, az oltári szentségnek rendeléséről szólván. előnkben adgyák ezeket a szavait akristusnak, *Ez az én testem, mely meg töretet, vagy adatot éretetek, Ez az én vérem mely ki öntetet*⁵ *éretetek, A kristus nem mondgya a görög fordítás szerént mely meg töretik, vagy adatik. ki öntetik. hanem. mely meg töretet. vagy adatot., ki öntetet. hogy meg mutassa ez által meg előre aző testének és vérenek az Apostolokért. és minden emberekért valo titkos fel áldozását.*¹⁰

2. Visgállyuk meg szent Pálnak a sidokhoz irt levelének. 13 rész. v.10. abol meg láttyuk a mise áldozattyát, mondván. [179a:] *vagyon oltárunk melyről nem szabad enniek azoknak akik a sátorhoz szolgálnak,*⁵⁶⁸ *mert amely*¹⁵ *állatoknak vérek. bé vitétek a fő pap*⁵⁶⁹ *által a szent helyben a bünért. azoknak testek meg égettetik a táboron kívül, erre valo nézve szenvedet. a kristus a városon kívül. ebből ki tettik hogy az ó testamentumbéli áldozatoknak Ceremoniái, az uj testamentumbéli valosagos áldozatot*²⁰ *jelentették.,*

Act. 13. 2.

3 szent lukáts téssen emlékezetet az áldozatrol. melyet ajánlottak az Istennek az Apostolok Antiochiában., eképen szól. a görög fordítás szerént. *mikoron azért áldoznának, azurnak,*⁵⁷⁰ *és böjtölnének, mondá a szent Lélek,*²⁵ *válaszátok el nekem Pált, és Barnabást. amunkára, a melyre én őket hittam.*

A bizonyos hogy a görög szót., a melyet itt az áldozatra magyarázták. mindenkor a Mise szent Áldozattyara értették.

³⁰ 4. Meg lehet még bizonyítani az oltarinkon lévő szent Áldozatot, a szent János látásiból, aki is latot. *akirályi szék között, és a négy lelkes állatok között. és vének között*

⁵⁶⁸ szolgálnak, <mel> mert amely

⁵⁶⁹ pap<tol.> által

⁵⁷⁰ azurnak, [Sorvégi margóra írva.]

*mint egy meg ölet*⁵⁷¹ *Bárányt állani.*, a görög fordítás szerént. *mint egy fel áldoztatot Bárányt allani.* A négy lelkes állatok, és a huszon négy vének le borulván a bárány előtt mondák. *Meg ölettél, és meg váltottál minket véred által, minden Agazatból és nyelvből., és népből, és nemzettségéből, és tettél minket királyoká. és papoká. a mi Istenünknek ditsőségére.* sokan az irás magyarázok [179b:] közül azt böltsen tarttyák, hogy a szent lélek meg akarta ez által. mutatni szent Jánosnak, hogy mitsoda formában ajánlyák az Istennek akristust, az oltári szentségben, mivel szent Péter azt mondgya., hogy az Anyaszent egy ház. választot nemzettségéből, királyi papság,⁵⁷² szent népből álván, minden nap ajánlya Istennek ezt a Bárányt.⁵⁷³

Apoc. 5. 6.

5

10

1 petr. 2. 9.

A traditioból is könnyen ki tettzik. és nyilván. hogy mindenkor ajánlottak az Istennek külső képen való áldozatot az Anyaszent egy házban., és ez az áldozat. nem egyéb hanem a kristus testének., és vérenek ajánlása, a kenyér, és a bőr színek alatt

15

1 Ezt könnyű meg bizonyítani az egész Conciliumokból., az első Nicaeai Conciliumból. Can 18. 325 esztendőben. az⁵⁷⁴ Ancyriai Conciliumból. Can 1. a' Laodicaeai Conciliumból., Can.3.4. a Carthagobeli⁵⁷⁵ második Conciliumból. Can.2.8. mind ezek a negyedik saeculumokban voltak., a Toletumi tizenketödik⁵⁷⁶ Conciliumból, Can.5. 681. esztendőben, többet is elő számlálhatnék ha szükséges volna., ezek mind azt meg mutatták. hogy az Anyaszent egy házban ajánlották a kristus testének,

25

⁵⁷¹ meg ölet [meg öletet helyett?]

⁵⁷² papság, (bol álván) szent népből álván,

⁵⁷³ Bárányt. [B-h-ból? javítva.]

⁵⁷⁴ az Ancyriai [z-n-ből javítva.]

⁵⁷⁵ Carthagobeli [Első a helyén először hosszú szárú betűt (h-t?) kezdett.]

⁵⁷⁶ tizenketödik [Második e-ö-ből javítva.]

és véreinek,⁵⁷⁷ külső képen való áldozattját., és arol Canonokot is tsináltak

Ezekhez azt is hozzája adom., hogy a⁵⁷⁸ Calcédonai közönséges Conciliumban 451 eszt. panaszt tettek Dioscorus [180a:] ellen., azért hogy fősvénységtől viseltetvén, a szent áldozatra bort nem küldöt lybiában. ez a hely egyiptumban vagyon és arra valo nézve. sok ideig misét nem mondhattak.

2 Azt meg lehet bizonyítani az egész Anyaszent egy háznak lyurgiaiból, vagy Missaléiból., szent Basilius, szent Chrysostomus, mindenik a negyedik saeculumban éltenek, ezek a szentek a lyurgiát rendben vévén., agörögök még most is azal élnek. alyurgia. a melyel a romai Anyaszent egy házban élnek, hasonló régi, ki is tettzik mind azokból. a könyvekből, hogy az Anyaszent egy ház mindenkor ajánlotta a valóságos áldozatot.. akenyérnek. és a bornak szine alat.

3 Erről az egész szent Atyák tésznek bizonyiságot. az irásokban, a kiknek alkalmatoságok volt az oltári szentségről írni. szent Justinus, szent Irenéus lib.4. Cap 34. Tertullianus szent Cyprianus. epist 66 ad Cleri.. szent optatus lib 6.⁵⁷⁹ Contra donat . Nazianzenus szent Gergely. orat. 1 Apolog. et 2. Contra Julia. Jerusalemi szent Cyrillus. Catech.5. szent Chrysostomus lib 6. de sacerdo. szent Hieronimus. szent Agoston. epist.420. Conf.lib 9. Cap 13. de Civ Dei lib 10. Cap 20. serm 2. in ps.33.

4. A bizonyos hogy a Mise szent áldozattját., az egész világon az egész keresztyének ajánlották.,⁵⁸⁰ és azt soha más féle eretnekek el nem akarták törlni hanem tsak lhuterus, és Calvinus. nem is lehet oly időt mondani a melyben ennek az áldozatnak ajánlása kezdődöt volna.

⁵⁷⁷ véreinek, [e-k-ból javítva.]

⁵⁷⁸ a [Beszúrás.]

⁵⁷⁹ lib 6. <cot> Contra [Törlés a sor végén.]

⁵⁸⁰ ajánlották., <és azt soha,> és azt soha

tehát. a⁵⁸¹ [180b:] szent áldozatnak ajánlása. apostoli traditio., mert ameg tsalhatatlan regula., a mint ezt már másut is mondtuk. *hogy a mit az Anyaszent egy ház mindenüt egy aránt tart, és a melynek kezdetit nem tudgyák. hogy az a dolog nem ujonnan találatot, hanem* ⁵ *Apostoli traditio, ez a szent Agoston tanítása.*

lib. 4. de baptism
Contra Donatis.

7 Articulus

Eröl akét szóról. Lyurgia. és Missa, a mely szókal szoktak élni. a midön, az Anyaszent egy háznak külső képen valo áldozattyárol szólnak

K Miképen nevezik az Anyaszent egy háznak külső képen valo áldozattyát.?

F. A görögök azt lyurgiának nevezik. a deákok Missa.

K Mit téssen ez a szó lyurgia? ¹⁰

F E görög szó. a mely közönségesen minden féle szolgulatot teszen. de az egész traditio szerént, ezen a szón. a szent áldozatot értik, ugyan tsak egyedül erre az értelemre is vagon szentelve ez a szó. a keresztyének közöt.

K Mit téssen ez a szó Missa? ¹⁵

F Némellyek azt gondolták hogy sidó szó. némellyek pedig azt tartották, hogy ezt a szót az észak⁵⁸² felöl jött nemzeteknek, régi nyelvekből vették ki, de azt inkább⁵⁸³ el mondhatni hogy a deák nyelvből vették. Missa. vagy Missio. téssen küldést, mert az előtt ki küldötték a Catechumenu[181a:]sokot, és a penitentzia tartokot minek clötte az szent áldozathoz kezdettenek volna, és a hiveket is ki küldötték. a szent áldozat után., valamint mostanában is ki küldik, erre valo nézve szokták mondani a Catechumenusok Miséje. a hivek Miséje, idővel az egész ²⁵

⁵⁸¹ a [180b:] a szent

⁵⁸² észak [északból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁵⁸³ inkább <el> el mondhatni [(l) s-ből javítva.]

*

Isteni szolgálatot Misének⁵⁸⁴ nevezék. eképen szentelé a szokás ezt a szót Mise. arra, hogy a szent áldozatot tegye.

s. leo. epist 11. vel 81. ad dioscorum. Cap 2. s. Ambr. epist 20. vel. 14. vel. 33. ad sororem Card. Bona lyturg. lib 1. Cap 3.

K Régen vagyoné szokásban eza szó.?

F Ezen a szón értették a szent áldozatot, még a negyedik saeculumtól fogvást

8 Articulus

Hogy mi légyen a Mise szent Aldozattya

K Mitsoda a Mise áldozattya?

F A kristus testének és vérének áldozattya., a melyet akristus, és az Anyaszent egy ház ajánlya az Istennek a pap keze által., a kenyér, és abor szinek alat, a kereszt fán¹⁰ lévő áldozatnak emlékezetire

K Mind a valamiket mondottál ide fellyeb akülső képen valo áldozatrol. reá illiké a Mise szent Áldozattya-ra?

F Igen is. mert ez az áldozat olyan külső és⁵⁸⁵ látható¹⁵ dolgokbol álo ajánlás, a melyet az ajánlot dolgoknak valamely változásával. ajánlya Istennek atörvény szerént valo egy házi szolgál, mind azokra avégegre⁵⁸⁶ valo néz-[181b:]ve a melyekre kel az Aldozatokat ajánlani az Istennek.

²⁰ *E külső és látható dolgokbol álló ajánlás.* tudniillik, akristus testéből és véreből, amelyet ajánlyák a kenyérnek, és a bornak látható szinek alat.

Ajánlya az Istennek. mert tsak egyedül az Istennek ajánlyák a Mise szent áldozattját., és atőb áldozatokat.

⁵⁸⁴ Misének [is-n-ből javítva.]

⁵⁸⁵ és [s-r-ből javítva.]

⁵⁸⁶ avégegre [avégekre]

emlékezetet tésznek a misében a szentekről, de nem ajánlyák nékiek az áldozatot mondgya szent Agoston.

A törvény szerént valo egy házi szolgál, tudni illik a püspökök, apapok., akik akristus szolgálai lévén. azö képit viselik. és akik ahivek nevében tészik az ajánlást. 5

Az ajánlot dolgoknak. valamely változásával. ez a változás valóságos volt a kereszt fán, amelyen akristus megholt., de az oltáron akristus haláláról tsak emlékezetet⁵⁸⁷ tésznek, mivel a misében nem szükséges hogy más valóságos változás legyen. mint a mely a kereszt fán volt., mert a mise áldozattya. és a kereszt fán lévő áldozat. tsak egy áldozat.

Vágyon mind azon által változás az ajánlot kenyérben, és bórban, de aza változás tsak a, hogy helyt ad akristus testének és vérenek akenyérben. és aborban a mely egyedül valo. és valóságos ostyája ennek a nagy áldozatnak. valamint régenten az illatok áldozatiban.,⁵⁸⁸ azokat a jó illatokat azért égették meg., hogy atüz kedves illatu [182a:] füsté változtatván azokat., azt ajánlyák az Istennek. 20

K Miért mondád azt, hogy ebben az áldozatban. a püspökök és a papok., a kristus képiben vannak. és az ő szolgálai?

F Mert a kristus fő papja lévén ennek az áldozatnak ugyan ő is változtattya maga testévé a kenyeret és maga vérivé a bört, ugyan ő magais ajánlya magát az Istennek, mivelvén maga ezt a kimondhatatlan változást. 25

K A püspökök, és apapok miveliké ök is ezt a ki mondhatatlan változást?

F Igen is. de ugy mint elő eszközök. akikel a kristus³⁰ munkálodik, mivel akristus⁵⁸⁹ beszél az ő szájak által, és

⁵⁸⁷ emlékezetet [Második e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁵⁸⁸ áldozatiban., <azok> azokat [Törlés a sor végén.]

⁵⁸⁹ munkálodik, mivel akristus <munkálodik> beszél [A javítás a törlés fölé írva.]

a ki munkálodik. és ajánlya magát. azö kezek által. az Atya Istennek. ugyan ezért is vagyon hogy a szenteléskor ugy mondgyák akristus szavait. mint ha ő maga mondaná. ez az én testem. ez az en vérem.

⁵ K Hogy ha ez így vagyon, apüspököket apapokot tsak a kristus szolgainak kel tehát nevezni, és nem papoknak, mivel ez a név tsak azokra illik. akik áldozatokat áldoznak?

F A kristus az az. egyedül való fő Pap, aki magát fel
¹⁰ áldozta a kereszt fán, apüspökök, és apapok, az alat a fő Pap alat valok., de ök valóságos papok és áldozok, mivel. valóságál ajánlyák akristust az Istennek. és ötet titkoson. /*Mysticae* áldozák az oltáron, a szentelésnek szavait mondván. [182b:]

¹⁵ K Miért mondad azt hogy ebben. a papok, az Anyaszent⁵⁹⁰ egy háznak is szolgai?

F Azért, mert az Anyaszent egy háztól választattak arra, hogy az ő nevében ajánlyák az szent Áldozatot

Magyarázat

²⁰ A Mise szent Áldozattyában az Anyaszent egyház ajánlyá akristust, és magát is ajánlyá az Istennek akristusul. és akristus által., és ezt mind apapok által viszi végben. eképen a Mise olyan áldozat, a melyet egy szers mind. akristus. apapok., és az Anyaszent egyház ajánlyá,
²⁵ és mindenik a hivek közül aki jelen vagyon.

K A kereszt fán lévő áldozat egyé az oltáron lévő áldozattal.

F Mind egyikében. mind amásikában⁵⁹¹ egy áldozatot ajánlottak, és ajánlanak, és ugyan azon fő Pap által,
³⁰ hanem tsak némely dologban különbözik

s. Aug lib 10. de
Civ Dei Cap 6.
et 20.

⁵⁹⁰ Anyaszent [A-a-ból javítva.]

⁵⁹¹ amásiban [Elírás.]

Magyarázat

A kereszt fán, és az oltáron akristus magát ajánlotta, és ajánlya., de a kereszt fán magát ajánlotta vérit ki ontván, az oltáron pedig magát ajánlya vér ontás nélkül, ez a két féle ajánlás nem szaporította meg az áldozatokat. 5 mivel szent Pál azt mondgya., hogy a kristus szüntelen ajánlya⁵⁹² magát. az égben az Atya Istennek. ami vétkeinknek el törléséért., a kristusnak, a keresztfán mi éretünk ki ontatot vérenek ajánlása az égben, és [183a:] azon vérnek, apap keze által valo ajánlása, nem más. hanem 10 ugyan azon aldozat a mely volt a kereszt fán, noha sok miseket mondgyanakis., de azt igazán el lehet mondani. hogy tsak egy áldozat vagy az Anyaszent egy házban, a mely a keresztnek⁵⁹³ áldozattya. és a melyet gyakorolják mindenik misében., ámbár azt szokták⁵⁹⁴ is monda- 15 ni valamely püspöknek vagy papnak, hogy szent áldozatodban. ajánlom magamot, de ezel azt nem tarttyák. hogy sok áldozatok volnának., hanem hogy az egy áldozatban sok ajánlások vannak., melyeket meg ujittyák mindenik misében: eröl példát látunk a sidok áldozati- 20 ban, a melyeket az egész népnek büneiért ajánlották, azokban az áldozatokban, apap fel áldozván az áldozatokat., azt az Istennek ajánlotta, azután azon áldozatnak vérit a sanctuariumban vivén, ujolag az Istennek ajánlotta, akor kétszer⁵⁹⁵ volt az ajánlás, de tsak egy volt az 25 áldozat.

K Mikor rendelte akristus ezt az áldozatot?

F A szenvedése előtt. a midön vevé akenyeret és apohárt; mondván., *Ez az én testem, mely ti érettetek megtöretet, ez az én vérem., mely ti érettetek. ki ontatot, ezt tselekedgyétek. az én emlékezetemre.* ezek a szok által. ezt

1 Cor. 11 24

1 Cor 11. 24.

30 Conc. Trid. sess.
22 Cap 1. de
sacrif Missae.

⁵⁹² ajánlya [Szóvégi *a* – utólagos beírás.]

⁵⁹³ keresztnek [Szóvégi *k* – más betűből javítva.]

⁵⁹⁴ szokták [Szóvégi *k-l*-ből? javítva.]

⁵⁹⁵ kétszer [*t* – hosszú *f*-ből javítva.]

tselekedgyétek.⁵⁹⁶ az én emlékezetemre., hatalmat ada akristus az Apostolinak, és az utánnok valójának, hogy azt tselekedgyék. a mit ő, és hogy ajánlyák az áldozatot valamint ő ajánlotta. [183b:]

9 Articulus

Hogy mitsoda. vegekre. és okokra valo nézve ajánlyák a Mise Aldozattját.⁵⁹⁷

5 K Mitsoda okokra valo nézve ajánlyák a Mise szent Áldozattját.?

s. Chrys. in ps.
115 s Aug. lib 17
de civ Dei cap 20

F Mind azokra azokokra valo nézve, a melyekre ajánlották az sidok az áldozatokat, mivel a szent Mise bé tellyesedése⁵⁹⁸ az egész régi áldozatoknak.

10 Magyarázat.

A Mise szent Áldozattja egész áldozat, *holocaustum*. melyet az Istennek ajánlyák mint örökös nagy urnak. mivel akristus ót magát egészen ajánlyá az Attyának, valamint ajánlotta magát a kereszt fán., és valamint
15 ajánlyá magát az égben, nem is lehet ahiveknek kedveseb tisztelettel tisztelni az Istennek Felségít avallásnak valamely tselekedetivel, mint mikor a kristust ajánlyák ő néki. és magokot a kristusal.

2. A Mise engesztelő Áldozat, *propitiatorium* az az,
20 olyan áldozat, melyet abünnek botsánattjára ajánlyák., emeg bizonyítatik ezekből a szokbol. *Ezaz. én testem. mely meg töretet ti érettetek.*⁵⁹⁹ *Ezaz én vérem mely ki öntetet ti érettetek, és többekért a bünöknek botsánattjára.* [184a:]

⁵⁹⁶ tselekedgyétek. [Szóvégi *t-k*-ból javítva.]

⁵⁹⁷ Aldozattját. [*A-a*-ból javítva.]

⁵⁹⁸ bé tellyesedése [Ékezethiba.]

⁵⁹⁹ érettetek., [Szóvégi *t-k*-ból javítva.]

F meg bizonyítatik az Anyaszent egyháznak tradíciójából, aki is mindenkor engesztelő áldozatnak tartotta ezen áldozatot, ugyan is mi lehet a mi meg engesztelhesé jobban az Istent, mint a, mikor ő néki ajánlyák az ő Fiának testét és vérét, amelyet ki ontotta érettünk a kereszt fán. ha az ő törvényben az áldozatoknak vére meg engesztelte az Istennek haragját., az kristus vérenek ereje által, az új törvényben akristus teste. és vére. a melyet nem figurában, hanem valóság. ajánlyák az Istennek. annál is inkább meg engeszteli ötöt; mivel arégi áldozatok magokban nem voltak fogatosok, se magokban nem voltak engesztelők, mivel csak példái voltak, akereszthen való áldozatnak, és attól vették minden erejeket, de a Mise Aldoziata magában engesztelő; mert aban. valóság. akristus testét és vérét ajánlyák.

3 A Szent Mise háláado áldozat, ugyan ezért is nevezetik Eucharistiának, egörög szó. mely háláadást tézen.

4. Ez az Aldoziata. meg nyerő áldozat, *impetratorium* az az, olyan Istennek való ajánlás, amelyel tölle mind lelki mind testi szükségünkre való segítségét nyerünk, mi semit meg nem nyerhetünk más képen Istentől, hanem akristus által, azért is ajánlyuk ő néki ebben az áldozatban az ő szenttséges szent Fiát, aki nekünk [184b:] egyedül való közben járonk, hogy az Istenhez ő általa mehesünk.

K Mint hogy abünnek botsánattyáért ajánlyák a Misét. elegendő tehát abün botsánat elnyerésire amiséttel halgatni, és nem szükséges apenitentzia tartásnak szenttsége?

F A Misét hittal halgatni, botsánatot nyernek a botsánando vétékért., amelyért nem szükséges apenitentzia tartásnak szenttségihez járulni, de a mi a halálos vétkeket illeti, a szent Mise azokért meg engeszteli az Istent, és kegyelmét nyeri, hogy hasznosan lehesen járulni apenitentzia tartásnak szenttségihez,

s Aug. epist 120
ad honoratum

s Aug epist 59
ad pauli

Conc Trid sess 22.
Cap 2. de
sacrificio Missae

Magyarázat

E szerént engesztelő Áldozat a keresztnek Áldozattya, a kitől vészi a Misének áldozattya minden erejét, mivel a vétkek a keresztben lévő Aldozatra valo nézve. tsak a szenttségek által botsátatnak meg, de a szenttségek. minden erejeket a keresztben lévő Aldozattól veszik, és az Isten tsak annak az Áldozatnak érdemiért adgya kegyelmet arra, hogy hasznal járulhassanak a szenttségekhez.

[185a:] 10 Articulus

Hogy⁶⁰⁰ kinek ajánlyák a Mise szent Áldozattját. és abban miért téznek emlékezetet a szentekről.

K kinek ajánlyák a Mise szent Aldozattját?

¹⁰ F Egyedül az Istennek., a mint azt már meg mondotuk, másut. a Mise imádságibol⁶⁰¹ eki tettzik. mind a Deák, mind a görög Anyaszent egyházban.

s. Aug. lib 20 Contr faustum Cap 21 Conc Trid. sess 22. Cap 3⁶⁰² de sacrificio Missae

K.⁶⁰³ Miért szokták tehát eszerént mondani, szent Péter. szent Pál miséje. a Boldogságos szüz Miséje. a halottak miséje?¹⁵

F Ez által azt akarják mondani, hogy akor emlékezetet téznek a misében szent Péteről. szent Pálrol. a Boldogságos szüztől, az élökről és a holtakrol.

⁶⁰⁰ Hogy [H – javítva egy másik megkezdett betüből.]

⁶⁰¹ imádságibol [b-g-ből, o-l-ből javítva.]

⁶⁰² Cap 3 [C-p-ből javítva.]

⁶⁰³ K: <K> Miért [Miért <K> fölé írva; a törlés után újra leírta a K betüt a törölt elé.]

Magyarázat

A szentek miséje nem egyéb, hanem azaz áldozat, a melyet ajánlyák az Istennek a szentek innepén. és a melyben emlékezetet tesznek rollok az⁶⁰⁴ áldozat előtt való imádságokban., ahalottak miséjinek azt⁶⁰⁵ nevezik, a melyet fekete öltözetekkel mondanak, **[185b:]** és a melyben az imádságok különösön mind inkább ahalottakért vannak., de azt valóság el lehet mondani, hogy az eszterdönök mindenik napján, valahány misét mondanak, azokat mind egyedül az Istennek ajánlyák. a szentek emlékezetire, az élő hivekért, és a holtakért.

Card. Bona
liturg. lib⁶⁰⁶
1 Cap 2.

K Miért tesznek emlékezetet minden misékben. a szentekről, az élő hivekről, és a holtakról.?

F 1 Mert a mise szent Áldozattya., az egész Anyaszent egy ház áldozattya, akristus mint feje az Anyaszent egy háznak. azt ajánlya, avitézkező Anyaszent egy ház is ajánlya azt az ő fejével a kristusal., és meg egyezvén agyözedelmes Anyaszent egy házal, mind a kettő az irgalmaságát kéri Istennek a kristus által. a szenvedő Anyaszent egy házra. ezután bővebben fogunk erőll szollani.

K Mitsoda okra való nézve tésznek emlékezetet a szent Áldozatban az Angyalokrol. és a szentekről.?

F 1 Azért hogy meg mutassák a földön lévő Anyaszent egyháznak, az menyegben lévő Anyaszent egy házal való egyeségit, akivel is egy test amint ide fellyeb meg mondotuk, 2. hogy örülvén gyözedelmes voltán, azért az Istennek hálákot adgyunk 3 hogy azöketvaló követésre. magunkot fel gerjeszük. 4. hogy az ő esedezések által akristustol. kegyelmet nyerjünk **[186a:]**

Conc Trid. sess 22. Cap 3 de sacrificio Missae

⁶⁰⁴ az<elot> áldozat előtt [Törlés a sor végén.]

⁶⁰⁵ azt [A t betű utólagos beírás.]

⁶⁰⁶ lib [l-b-ből javítva.]

K Régi szokása az áldozatban, a szentekről való emlékezet tétel?

FEz a szokás meg volt mindenkor az Anyaszent egy házban., ezt meg lehet bizonyítani aleg régieb lyturgiák-⁵ bol., és az első saeculumokbéli szent Atyák⁶⁰⁷ írásiból,

s. justinus Apolog 2. s. Cypr. epist 34. et 37. s Chrys. hom. 21 in Act Apost s. Aug. lib 8. de civ Dei Cap 27.

11 Articulus

Hogy kiért ajánlyák a Mise szent Aldozatyát

K kiért ajánlyak a Mise szent Aldozattyát?

F Az egész emberi nemzetért, főképen ahivekért., és apurgátoriumban lévő lelkekért

Magyarázat

- ¹⁰ A Misében közönségesen nem téznek emlékezetet másokrol; hanem a Catholicus hivekről. nintsen is olyan Deák lyturgiánk amely nyilván tenne emlékezetet a hitetlenekről., hanem tsak nagy pénteken., tesznek emlékezetet ö rollok. mostanában, az előtt minden misében imádkoztak érettek, leg aláb olyankor. mikor apüspök⁶⁰⁸ mondot misét, az Anyaszent egy ház szándéka a, hogy leg aláb titkon imádkozanak ö érettek, A mi Atyánkban fel találtatik az érettek valo imádság. szent Pál azt akarja. *hogy minden emberekért imádkozanak, mivel az ilyen*
²⁰ *imádság jó; és kellemetes az ur Jesus kristus előtt., aki azt akarja hogy minden ember üdvezüllyön, és az igaság üsméretire jusson. [186b:]*

s Chrys. hom 6. in epist 1 ad Tim. s. Aug epist 107. ad⁶⁰⁹ vitalem Tertul. Apolog. 30 I Tim. 2. l.

⁶⁰⁷ Atyák<bol> írásiból,

⁶⁰⁸ püspök [Ékezethiba.]

⁶⁰⁹ ad [a-d-ből javítva;] vitalem Tetul. [írashibából r nélkül;] Apolog. 3 [a 3-as alig látszik a lapszélén; lehet, hogy folytatása is lenne, melyet levágtak.]

K Honnét bizonyítod meg hogy lehet ajánlani a szent Áldozatot a purgátoriumban lévő lelkekért.?

F Az egész világon lévő Anyaszent egy háznak hagyásából.

1. Ezt ahagyást meg lehet bizonyítani az egész szent ⁵ *
Atyák tanításából, és a Conciliumokból.

Tertull. de corona militum Cap 3. s. Cypr epist 66. s. Aug lib 9 de Conf. Cap 12. et 13. Conc 4. Carthag. Can 79 Anno⁶¹⁰ 398. s. Chrysos hom. 69 ad populum Antioch.⁶¹¹ s. Aug. serm. 32 de verbis Apost s. Aug lib 4. de baptis. Cap 24,

2. Az egész lyturgiákból, mivel egy nintsen., aki emlékezetet ne tenne ahalotakrol., az Anyaszent egy ház az egész világon követi azt a szokást. hogy a halottakért ajánlya aszent áldozatot., szent Chrysostomus idejében ¹⁰ a szokásban volt; a ki arol világosan beszél, és szent Agoston erőly nyilván tanít, ezt a szokást mindenüt tanították és tartották, a midön lhuterus és Calvinus azt el akarák törlni, nem is lehet meg mondani hogy ez a szokás mitsoda időben kezdődöt; tehát Apostoli traditio ¹⁵ szent Agoston mondása szerént.

K Mitsoda az Anyaszent egy háznak szándéka. a midön az előkért ajánlya Istennek a szent áldozatot?

F A hogy a bünösök meg téréseket kérje az Istentöl, az igazaknak meg maradásokat, és mindenikének az ²⁰ udveséget

12 Articulus

A halotakért valo Miséknek. bővebben valo magyarázása.

K Mitsoda az Anyaszent egyháznak szándéka midön [187a:] a halotakért ajánlya az Istennek a szent Áldozatot?

⁶¹⁰ Aō

⁶¹¹ Antioch. [i-ó-ból javítva.]

F A hogy a szenvedő lelkeknek könnyebbülést nyerjen Istentől; és hogy a szenvedéstől meg szabadulván az örök ditsőségben mehesenek.

K Lehető azt el mondani hogy bizonyos számu misével, vagy a privilégiátus oltáron mondot misével; bizonyosan meg szabadithatni valamely lelkeket purgátoriumbol.?

F Azt nem lehet mondani, és magunkot ahoz kel szabni a mit mindenkor hitt az Anyaszent egy ház, tudni illik, ¹⁰ *hogy a purgatoriumban lévő lelkek meg könnyebítettnek az imádságok, alamisnak, és a szent áldozatok által.* ezt szent Agoston tanította. ezeknél többet mondani bizonytalan dolog. és el kel kerülni⁶¹² az ilyen dolgokrol az olyan kérdéseket, a melyek csak a Curiositást nevelik.

serm. 32. de verbis Apost. lib 4 de baptis. Cap 24

¹⁵ K Ajánlottaké az előtt valamint mostanában. a szent Áldozatot különösön minden halotért.?

F Az előtt valamint mostanában., a szent Áldozatot soha ugy nem ajánlották egy halotért, vagy élőért, hogy akoron a többiértis nem ajánlották volna, mert a mise az ²⁰ egész Anyaszent egy háznak áldozattya., de a mindenkor meg volt., valamint mostanában, hogy az imádságokat, különös személyekre is fordították, eki tettik a Conciliu-mokbol. és a szent Atyák írásiból.

4. Conc. Carthag can 79. Tertull lib. de monog. Cap 11 Euseb. lib 4: de vita Constant Cap 71. s Ambr oratio funeb. de valentin. s. Aug de conf lib 9. cap 12

²⁵ K Mitsoda napon ajánlyák a szent Áldozatot a halotért?

F1. Azon⁶¹³ a napon a melyen valaki meg hal, a test jelen létiben. 2. holta után való harmadik napon. akristus

⁶¹² kerülni [r-z-ből javítva.]

⁶¹³ Azon [z-o-ből javítva.]

harmadik [187b:] napon valo fel támadásának emlékeze-
tíre. 3 hetedik napon, mert az Isten azon a napon nyugod-
tot meg, 4. a harmintzadik napon, a mely egy holnapja
halálanak, 5 esztendő mulván. azon anapon. melyen meg
holt. 5

Tertull lib de anima. Cap 51. Euseb in vita constan lib 4. cap 71 Constitutiones Apost lib 8
Cap 42. s. Ambr. orat de fide resurrecti. Amalarius lib 3 de offic Ecclesiast Tertull. de corona
militum Cap 3.

K Nem babonaságé eszerént vigyázni anapokra.

F A napokra vigyázni⁶¹⁴ valamely helyes ók nélkül
babonaság, de mikor nagy okból akarnak tselekedni
valamely dolgot valamely napon inkább mint sem amási-
kán anem babonaság, meg tartani a vasárnapot, és más¹⁰
napokat, a melyekben akristus titkait illik, anem babo-
naság mind ezekből azt láttyuk hogy jó ókból mondanak
miséket azokon anapokon., és a szent, és ditseretes dolog
mostanában is meg tartani azt a régi szokást

K Nem leheté viszá élni ahalotti misék iránt? 15

F Igen is mivel a szent dolgokal. minden nap láttyuk
hogy viszá élnek.,⁶¹⁵

K Miben áll tehát az a visza élés?

F Abban hogy nem követik az Anyaszent egy ház
szándékját. aki is azt akarja hogy ahalotakért valo Isteni²⁰
szolgálatban. ahejában valo költségeket el távoztassák.,
és hogy azt a rendet kövessék melyet ad ez iránt, amelyet
sok volna it fel tenni, azt a rubricaban meg lehet látni,
mind azon által egyet szükséges fel tennem.

Az Anyaszent egyház azt parantsollya. hogy ha tsak²⁵
rend kívül dolog nem történik, amise meg egyezék a
napon lé [188a:] vő officiumal. de ahivek azt nem tudván.
vagy arra nem vigyáztván, midön valakiért akarnak misét
mondadni, azt akarják hogy halotti misét mondgyanak,

⁶¹⁴ vigyázni [ni – beszúrás. Mikestől ? Vő. az 562. sz. jegyz. is.]

⁶¹⁵ élne(k)k., [Tollhiba.]

meg nem vizsgálván hogy ha, ameg leheté vagy nem azon anapon., találkozik is olyan pap, aki ebben kedvez ahiveknek, és halotti misét mond. nem vigyázzván anapra., holot eviszá élés, mivel azt kellene tudni ahiveknek, hogy⁵ mindenik mise oly hasznos a holtaknak valamint az élőknek, A minden napi misékben szintén ugy imadkoznak⁶¹⁶ különösön aholtakért. valamint a töb misekben., és tsak a halotti solemnitásért, és atöb Isteni szolgálato-kért melyek vannak aholtakért, a fellyeb fel jedzet napo-¹⁰kon, hogy az Anyaszent egy ház rendelte azokat az imád-ságokat. és oktatásokat a melyeket olvasák ahalotti mi-sékben., nem szükséges tehát hogy a hivek az Anyaszent egy háznak rendit meg bonttsák. és olyan napokon mon-dassanak miséket, a melyeken meg vagyon tiltva a halotti¹⁵ mise, és apapok kik nékik ebben kedveznek, hivatallyakat nem tudgyák egészen, mivel más képen azt nem tselekednék.

13 Articulus

Az Énekes, és a Szoval valo Misékröl

K Hány féle képen mondgyák a szent Misét?

F Két féle képen mondgyák, 1 a szokás szerént valo²⁰ Cérémoniakal: 2. Ceremonia. Diaconusok. és ének nél-kül, az egyikét nagy misének, a másikat kis misének nevezik. [188b:]

K láttyuké azt a régi szokásokbol, hogy illyen két féle képen lett volna az Aldozat?

²⁵ F A nagy misének rendit láttyuk. a szent Justinus második Apologiájában, az Apostoli Constitutiokban., egy szoval mindenüt arégi irásokban.

lib 8. Cap 6. Tertull. lib de persecutione Cap 14. s Cypr epist 5 Euseb lib 4. in vita Constant Cap 45 s. Aug lib 22 de Civ Dei Cap 8. s. Greg mag. hom 37 in Evang. Card. Bona lytur. lib 1. Cap 14.

⁶¹⁶ imádkoz<tak>nak [A <k>] nak csak a szárát írta le.]

A kis Misének regisége nem ujjab. mivel eröl nagy bizonyságokat találunk

K szabadé misét mondani. mikor senki sem Communicál

F A papnak aki a szent áldozatot ajánlya; a szenttséggel⁵ kel Communicálni, a népnek a ki jelen vagyon leg aláb lelki képen, az Anyaszent egy ház azt kívánná hogy mind azok akik a misén jelen vannak., olyan tiszták volnának hogy mind Communicálhatnának. vagy is leg aláb némellyek közüllök, de azért nem tilttya az olyan misét ahol¹⁰ apap tsak egyedül Communicál de sött meg szentnek,⁶¹⁷ és jónak tarttya.

Conc Trid. sess 22. Cap 6. de sacrif Missae.

Magyarázat.

A papnak a ki a szent misét ajánlya Communicálni kel., mert a papnak Communioja szükséges leg aláb az¹⁵ áldozatnak egész voltáért, 2 mert az Anyaszent egy ház azt parantsolya apapoknak hogy Communicállyanak. mindenkor mikor misét mondanak.

Conc. Tolet. 12.
Can 5.

A népnek⁶¹⁸ a ki a szent Áldozaton jelen vagyon Communicálni kel. leg aláb lelki képen, mivel a mise²⁰ [189a:] a népnek olyan áldozattya valamint a papnak., együt kel tehát ajánlani azt a papal., szükséges azért hogy abban részesüljön leg aláb hittel, és lelki képen.

A Mise ahol. tsak egyedül apap Communical. jó. és szent. 1. mert azzal., nem különösön valo áldozat, hanem²⁵ az egész Anyaszent egy háznak Áldozattya, közönséges, és valóságos Aldozat, a mely az Istent tiszteli, ötet engeszteli, jó téteményiért néki hálákot ad, és a mely kegyelmit nyeri, és áldozatot ezekre avégekre ajánlyák. és

⁶¹⁷ szentnek, [tn-dt-ből? javítva.]

⁶¹⁸ A népnek <a ki> a ki a szent Áldozon [Áldozaton]

ezekre nem szükséges anépnek a szenttségel való Communioja.

2. Az Anyaszent egyház soha sem tiltá az olyan misét ahol csak egyedül a pap Communicat, azt nem lehetne meg mutatni, hogy mikor tiltotta volna azt meg. de azt⁵ meg lehet bizonyítani sok régi bizonyosságokkal. hogy az olyan misék. ahol csak egyedül a pap Communicat. igen régen vannak szokásban, meg sem lehetne mondani eredetét annak a szokásnak.

Card. Bona Iyurg
lib 1 Cap 14.

14 Articulus

Hogy mitsoda helyen kel szolgáltatni a Misét, és a házaknál való kápolnákról.

¹⁰ K Mitsoda helyen kel szolgáltatni a szent Áldozatot?

Act. 2. 46.

F Az Apostolok rend szerént aházaknál szolgáltaták. mind azon által ki tettik a szent Pál mondásából., hogy **[189b:]** már volt akoron arra rendeltet hely., a melyet templomnak neveztek., az üldözésekben pedig mindenüt

1 Cor 11 22.
Euseb. hist Eccles
lib 7 Cap 17

¹⁵ ajánlották a szent Áldozatot ahol lehetet., a tömlöczben, vendégfogadokban. a föld alatt való pintzékben. de a midön ahivek szabadságban kezdének lenni. mindenkor arra rendeltetet helyeken áldoztanak, szükségben most is meg lehet a házaknál, de szükségén kívül másut nem ²⁰ lehet hanem atemplomban. és a meg szenteltetet kápolnáknakban,

Conc Trid. sess
22.

K Régi szokásé. aházaknál kápolnaknak lenni, ditséretes dologé. és szabadé.

in vita Const lib
4. Cap 17.

F Constantinus Császár epitetet vala egyet amaga udvara számára. valamint Eusebius mondgya. már⁶¹⁹ igen régi időktől. fogvást adnak arra szabadságot a püspökök. a Fejdelmeknek, és anagy uraknak, szükségben másoknak is meg engedik., példának okáért. midön a

⁶¹⁹ már <mos> igen régi időktől. fogvást

parochiális templom igen mesze vagy. ugy hogy az
utra, vagy más akadályokra valo nézve., sok szor el
kelletnék mulatni az Isteni szolgálatot, de aházaknál lévő
kápolnák iránt, igen kel vigyázni az Anyaszent egy ház
rendelésire. ⁵

1 A nagy Innepekben nem szabad ót misét mondatni,
hanem a parochiában kel menni ha lehet

2. Üsméretlen, vagy idegen papal nem szabad misét
mondatni a püspök hire nélkül. [190a:]

3 Minden harmadik vasárnapon leg aláb. aparochiális ¹⁰
templomban kel misét halgatni.

4 Arra igen kel vigyázni hogy az oltárhoz valo szent
edények, öltözetek, fejer ruhák. tisztán és tisztességesen
tartassanak.

5. A parochusnak meg kel némelykor visgálni a házak- ¹⁵ Conc. Trid. sess
nál lévő kápolnakot., hogy ha ót minden jó rendben ^{22.}
vagyoné.

15 Articulus

Az oltárokrol. oltári öltözetekről., fejer ruhákról,
és a szent Edényekről.

K Régi szokásé az Anyaszent egy házban oltárokat
tartani, a melyeken ajánlyák a szent Áldozatot?

F Ez a szokás az Apostoloktól maradot, szent Pál aról ²⁰ *
emlékezetet⁶²⁰ teszen., az egész szent Atyák is ezt a
szokást bizonyittyák.

¹ Cor 10. 12. Tertull ad Conjug. Cap 7. s. Ireneus lib 4 cap 34. s. Cypr epist 66. s. Chrys. lib
6. de sacerdo.

K A régi idökben miböl⁶²¹ voltak az oltárok.?

F Azt ellehet itélmi hogy az üldöztetésekben, vagy
fából. vagy köböl voltak. a mint lehetet, mivel abban ²⁵

⁶²⁰ emlé<kez> kezetet [Tollhiba.]

⁶²¹ miböl [b-v-ből javitva.]

orat. de bapt J.
Ch. epist⁶²³ ad
solita.

az időben a szent Áldozatot⁶²² mindenüt ajánlották ahol alkalmaság adatot, a negyedik saeculumban válogatás nélkül áldoztanak., a kö, vagy a fa oltáron., Nyssai szent Gergely. emlékezetet téssen a kö oltárol. szent Athanási-
5 us pedig a fa oltárol, arany oltárok is voltak. régenten., de már régi időktől fogvást., tsak kö ól-[190b:]táron szabad áldozatot tenni

K Miért rendelte az Anyaszent egy ház⁶²⁴ hogy az oltárok köből legyenek.?

ps. 117 Matth. 21. 10
42. Ephes 2. 20.

F Mert az oltár a kristust jelenti, a ki is a szent írásban négy szegeletü könek neveztetik.

K Régi szokásé az oltárok alá Reliquiakot tenni?

*

F Annak akezdetit nem tudgyuk. hanem azt tudgyuk
15 hogy ez a szokás közönséges volt a negyedik saeculum-
ban. ami pedig leg előbször adhatot erre okot. 1. a szent János látásiban olvasuk hogy az oltár alat látta a martyrok lelkét, 2. a szükség mivel az üldözésekben kényszerítették misét szolgáltatni a föld alat valo helyekben a martyrok temetésin.

↳ Hier Contr vigilan. s Aug. lib 20 Contr faust Cap 21 Apoc. 6. 9.

20 K Régi szokásé az Anyaszent egyházban egy néhány oltárnak lenni egy templomban?

F A Görög templomban tsak egy oltár vagyon. mivel napjában tsak egy misét mondanak mindenik templomban.. szent Ambrus a nényinek írot levelében erről emlékezetet téssen. A nagy szent Gergely. Palladius⁶²⁵ püspöknek írot levelében., aki is tizen három oltárt tsináltatot volt egy templomban, arra. inti hogy gondviseléssel

Epist 33.

Epist 50. lib
5 Card. Bona
liturg. lib 1. cap
14.

⁶²² Áldozatot [a – beszúrás; szóvégi o–a-ból javítva.]

⁶²³ epist [orat-ból javítva.]

⁶²⁴ Anyaszent ház [Szokatlan, ritka alak, mivel másutt egy ház vagy egyház alakban írja. Vö. a 905, 1056, 1076. sz. jegyz. az első szakaszban.]

⁶²⁵ Palladius<nak.> püspöknek

legyen azokra apapokra, kik azoknak az oltároknak fognak szolgálni. [191a:]

K A kö táblák melyeket apüspök szenteli meg. hogy azon ajánlyák a szent Áldozatot az olyan helyeken ahol meg maradando szentelt oltár nintsen., régen vannaké szokásban. ⁵

F A Deák Anyaszent egy házban azok a szentelt kövek igen régen vannak⁶²⁶ szokásban., ahetedik saeculumban u venerabilis Beda ezekről emlékezetet teszen.

hist lib 5 Cap 11

A Görögök nem élnek olyan hordozható kö oltáral, hanem ahelyet nagy Cérémoniával szentelnek nálok. olyan ruhákat. a melyeket abrosz formára le terittik ahol misét akarnak mondani, azokat a szentelt ruhákat ők nevezik, *Antiminsia*. ez a szokás igen régi a görög Anyaszent egy házban ¹⁵

Card. Bona liturg lib 1 Cap 14.

K Az abrosz. melyet az oltára terittik, a *Corporale*., a kehely. a paténa, az oltári eszközök., mind ezek régen vannaké szokásban az Anyaszent egy házban?

F Mind ezek igen régtől fogva vannak szokásban., hanem tsak. abban eset változás., hogy az előtt más féle formájuk voltak, ²⁰

Card. Bona liturg. lib 1 Cap 25.

K Régi szokásé virágokat tenni az oltárookra?

F A régi időkben az oltárookra. virágokat edényekben nem tettek. és a nem is régi szokás hogy tesznek, [191b:] sok számtalan nevezetes régi templomokban most sem tesznek, de az oltára, és az oltár körül virágot hinteni arégi szokás, szent Agoston eről emlékezetet téssen. leis irja atsudát melyet tett az Isten egy emberel. aki egy virágot le vévén az oltárol. a melyen volt a szent István első martyr reliquiája, és azt a virágot egy betegnek a fejére tévén, abeteg meg gyógyult., szent Agoston meg akarván pedig mutatni, hogy az a tsuda a szent István esedezése által lett volna., azt fel teszi hogy abeteg meg gyógyulván és meg tévén. mindenkor ezek a szok volta- ³⁰

de civ Dei lib 22. Cap 8.

⁶²⁶ vannak [Második a-o-ból javítva.]

nak szájában. Uram Jesus vedd hozád az én lelkemet, noha abeteg nem tudta hogy szent István mondotta volna először ezeket a szokot,. lehetnéé hitelt nem adni ilyen nagy szent bizonyításának.?

16 Articulus

A Miséhez valo öltözetekről. a mellyeket. apüspökök, es apapok vesznek magokra, és azoknak régiségekről

5 K A püspökök. és a papok miért vesznek magokra más féle köntöst a misekor, mint a magok rend szerént valo köntösök.?

F A régi időkben hasonló formájú köntösökben szolgáltak az oltárnál apüspökök.⁶²⁷ apapok, és a Diaco-
10 [192a:]nusok. mint a mellyeket viseltek rend szerént., mind azon által atisztaságnak, és a tiszteségnek kedviért, más köntöst tartottak az Isteni szolgálatra.. a mely drágáb. volt., hogy ha pedig nagy különbözés vagyon a Mise mondo öltözetek között. és a közönségesen valo
15 öltözetek között: az az oka, hogy a világiak, meg változtatták aköntösök⁶²⁸ formáját: de az Anyaszent egy ház, azt a régi formát meg tartotta, noha abban is lett valamely változás.

Card Bona liturg.
lib I Cap 24.

K Jó és ditséretes szokásé az Isteni szolgálatra különös
20 köntöst tartani?

F Azt tiszteletes dolognak tarttyák a midön a Fejdelmek bizonyos Ceremoniákban,⁶²⁹ arra rendeltetet köntösököt vesznek magokra, és a midön atanáts urak nagy palástokban mennek a tanátsban, hogy lehetne tehát azt
25 rosznak tartani ha az Isteni szolgálásban különös köntöst vesznek fel, az Isten maga parantsolta volt az ó

⁶²⁷ apüspökök. <és> apapok, és

⁶²⁸ aköntösök [a-o-ból javítva.]

⁶²⁹ Ceremoniákban, [o-e-ből javítva.]

testamentumban hogy az Isteni szolgálatkor apapok különös köntöst vegyenek magokra., ez a szokás az Anyaszent egy házban mindenüt meg volt., valamég a protestánsok azt el nem hagyaták némely helyeken; mivel mindenüt azt el nem hagyathatták, de sött még Angliában is meg nagyon eza szokás. azok között kik az anglicana⁶³⁰ liturgiát követik. [192b:]

K Miért változtatták anyiszor⁶³¹ a szint az oltari öltözetekben?

F A színek jelentik nekünk hogy azon a napon mitsoda¹⁰ ünnepet üll az Anyaszent egy ház, tudni illik, a fejr szín jelenti akristus⁶³² titkainak innepeit, és a szüzek Innepeit, a veres a Martyrumokét, a viola szín. a penitenzia turto napokat., a fekete⁶³³ a halottakért valo szolgálatot, a Zöld szín⁶³⁴ vasárnapokra, és más közönséges napokra¹⁵ vulo.

K Mitsoda hasznát vették az előtt annak a palásznak. amelyet pluvialénak nevezik?

F Az olyan köpenyeg volt a melyet aprocessiókban. az erős idökben vettek fel., idövel azokat drága matériákból kezdék tsinalni. ugy anyira hogy végtire Ceremonialis öltözzé lett.²⁰

K A papi Casula régenten olyan formáju volté mint mostanában?

F Nem, mert egészen kerekdéd volt, hanem a közepin²⁵ volt a hasítás apap azon vetette a nyakában valamint most,⁶³⁵ ugy hogy a karját. és az egész testét bé fedte, sok helyeken láthatni még ilyen Casulakot, regenten pedig azt közönségesen viselték a töb köntösön felyül. a régi

⁶³⁰ anglicana [l-y-ból javítva.]

⁶³¹ anyiszor [o-e-ből javítva.]

⁶³² akristus <innepeinek> titkainak innepeit,

⁶³³ fekete [k-h-ból javítva.]

⁶³⁴ szín <,> vasárnapokra,

⁶³⁵ most,<an,>

Casula egy néhány Ceremoniára ada okot. a melyet még mostanában is meg tarttyák. [193a:]

Card Bona liturg.
lib 1.

1 Az előtt, mikor a pap a Confiteort mondotta. az egész Casula le volt eresztve, hanem akkor⁶³⁶ türték fel a két karján, midön az oltárhoz fel ment., és a manipulát is akkor adták abal karjára, valamint most is tsak akkor adgyák apüspököknek karjokra.

Card Bona ibid

2. A Casulának nehézsége miat,⁶³⁷ apap nem emelhet- te jól fel szabadoson a kezeit, hanem fel kellett emelni a Casulát, midön a kristus testét fel mutatta, innét is jött eza szokás, hogy a fel mutatáskor; a Casulát fel emelik.

A Görögöknél most is szokásban vagyon az ilyen régi casula. alatinusok. azt lassanként az alkalmatoságnak kedviért a két oldalát fel hasították.⁶³⁸ és aprodonként.¹⁵ addig hasogatták., hogy olyan formájú lett, a mint mostanában láttyuk., az Anyaszent egy háznak minden parantsolatya nélkül.

17 Articulus

A sz.⁶³⁹ Mise szolgáltatásának napjairól. és oráiról.

K Mitsoda napokon kel szolgáltatni a Misét?

F 1. A bizonyos⁶⁴⁰ hogy a kristus úgy rendelte a mise²⁰ áldozattyát, hogy az⁶⁴¹ Anyaszent egy házban azt világ végig ajánlyák.

2. Azt el hihetni hogy a Jérusalemi Anyaszent egy házban melyet az Apostolok fundáltak. a szent lélek [193b:] le szállása után, minden nap szolgáltatnak Misét,

⁶³⁶ akkor <akor> türték fel

⁶³⁷ miat, [a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁶³⁸ fel hasították. [i-o-ból javítva.]

⁶³⁹ sz. Mise [sz. – beszúrás a szóköz fölött.]

⁶⁴⁰ A bizonyos <hogy a kristus> hogy a kristus

⁶⁴¹ az <mise> Anyaszent

mivel szent Lukáts ezeket mondgya., *Az Apostolok minden nap egyenlő akarattal. a templomban mennekvala, és a házaknál*⁶⁴² *a kenyeret meg szegvén. meg fellyeb azt mondgya. hogy a hívek foglalátosok valának. akenyérnek meg szegésiben. és a könyörgésben.* avilágosan ki tettzik⁵ hogy szent Lukáts a kenyérnek meg szegésin. az oltári szenttséget érti. el hihetni tehát azt. hogy az Apostolok. házaknál minden nap áldoztanak.

Act 2. 42. 46.

3 Azt tudgyuk a szent írásbol. és a traditiobol hogy a hívek. minden vasárnapon esze gyűltenek a szent Áldozatra, hasonlot kel mondani az innepekről, a mellyeket sokat közüllök az Apostolok rendelték.

¹⁰ Act. 20. 6 7. 8.

4. A mi pedig aközönséges napokat illetik. azok iránt az Anyaszent egy ház rend tartása nem volt mindenüt egyenlő. *vannak olyan templomok* mondgya szent Agoston., *ahol minden nap ajánlyák a szent Áldozatot. vannak meg olyanok ahol tsak szombaton, és vasárnapon, másokban pedig tsak vasárnapokon.* azt utánna tézsi. hogy mindenik Anyaszent egy háznak a maga szokását kel követni, régenten, misét mondottanak, vagy leg aláb Communicaltanak minden nap Romában és Alexandriában. nap keleten a más Anyaszent egy-[194a:] házakban azt ritkában követték. a Görög Anyaszent egy háznak még mostanában is aza szokása., hogy nagy böjtben, tsak szombaton. és vasárnapon mondanak misét, A Mediolánumi²⁵ Anyaszent egy házban. nagy böjtben soha sem mondanak misét. péntekeken. másut mindenüt mondanak a Deák Anyaszent egy házban minden nap. nagy pénteken kívül, nap nyugoton sok régi klastromokban rend szerént nem mondottak misét, hanem vasárnapokon, és innep³⁰ napokon, és a Chartusianusok sokáig tarták ezt a szokást. az ilyen külömb féle szokások olyan rend tartások, a mellyek meg változhatnak., kinek, kinek a maga Anyaszent egy házának szokását kel meg tartani mondgya

¹⁵ Epist 118 ad
januarium

⁶⁴² házaknál [k-g-ből javítva.]

Card. Bona liturg.
lib 1 cap 14.

szent Agoston., nem tartván rosznak a másét. de a mi ez
íránt bizonyos. és a mi mindenüt szokásban volt, a, hogy
vasárnapokon. és innep napokon a Mise szent Áldozat-
tya meg volt, a protestánsok. mind ebben. mind más sok
5 dolgokban el távoztanak az Apostolok rendelésitől.⁶⁴³ és
az egész Anyaszent egyház tartásától, mivel ők esztendő-
ben tsak négy szere rendelték az ur vatsoráját noha azal
ditsekednek hogy ők tsak a szent írásal tartanak.⁶⁴⁴ de
mind ebben, mind más sokakban azzal ellenkeznek.
[194b:]

10 K Egy néhány Miseket szolgáltatni napjában egy
templomban régi szokásé.?

F Azt már meg mondtuk hogy a Görög Anyaszent
egy házban mindenik templomban tsak egy oltár vagyon
és napjában soha sem mondanak két misét egy oltáron.

15 ez igen régi szokás a Görög Anyaszent egy házban.

Egy néhány miséket mondani mindenik templomban
ugyan egy oltáron., vagy a több oltárokon, az igen régi
szokás a Deák Anyaszent egy házban, és leg gyakrabban
ugyan egy pap is mondtotta azokat a miséket. valamint
20 mostanában szokás karátson napján, de régenten a nem
volt közönséges. hogy mindenik pap különösen mond-
gyon misét, leg aláb vasárnapokon. és innep napokon,
hanem mindnyájan együt ajánlották a szent Áldozatot
vagy apüspökel., vagy a papal. aki anagy misét mondot-
ta, eröl példát látunk midön püspököt vagy papot szent-
telnek. mivel az uj püspök, vagy az uj pap, együt mond
misét azal. a ki ötet fel szentelte.

Card. Bona liturg. 25
lib 1 cap 14. et
18.

A szükség. hogy eleget tegyenek. a sok féle fundatiok-
nak. vagy más okok vivék idővel arra mindenik papot
30 hogy a misét különösen mondgya még vasárnapokon is.
és aszokás így vétetődöt be lassankét.⁶⁴⁵ ez olyan discip-

⁶⁴³ rendelésitől. [Szóvégi *l-k*-ból javítva.] és <az> az egész

⁶⁴⁴ tartanak.<n> de mind

⁶⁴⁵ lassankét: [Így, *n* nélkül.]

lina, a mely az Anyaszent egy ház hitében semi változást nem téssen. [195a:]

K A régi időben hány orakor szolgáltatták a Misét?

F A kristus ezt az áldozatot tsötörtökön estve vatsora után rendelé

De az Anyaszent egy ház az Apostolok⁶⁴⁶ hagyása szerént, akristushoz valo tiszteletre nézve. helyesnek itélé a szent Aldozatot regel éhomra ajánlani. eszerént is tseledet mindenkor az Anyaszent egy ház. mind azon által az előtt sokáig szokás volt., hogy nagy tsötörtökön misét mondottak estve étel után, azért hogy azon a napon egészen azt tseledgyék a mint akristus tseledet,

Ezen traditióra valo nézve hogy éhomra mondgyák a misét, a mise szolgáltatasának is ideje, és orája, hol éléb, hol hátráb eset, ahoz képest, amint az ételnek ideje éléb vagy hátráb volt. de rend szerént anagy misét atertia után mondották., az az. kilentz ora után. regel, arend szerént valo böjti napokon a sexta után. ugy mint dél után, mert az ebéd három orakor volt. a nagy böjtbén pedig a nona után, ugy mint három orakor dél után, mert tsak vetsernye után ettenek, a vetsernyét pedig ött vagy hat orakor mondották, A mostani közönséges szokás pedig a. hogy hajnaltól fogvást délig lehet misét mondani. [195b:]

5

s. Aug. epist ad
janua. 118.
s. Basil. hom. de
jejunio.

10

Conc. Carthag
Can. 48. Anno⁶⁴⁷
197

15

20

18 Articulus.

Hogy mitsoda készülettel kel lenni azoknak. kik
Misét mondanak

K Mitsoda belső képen valo készülettel. és szenttségünek kel annak lenni aki misét mond?

F. Mint olyan szenttségünek aki akristus helyét tartya, és kępit viseli, a vallásnak leg nagyob dolgában,

25

⁶⁴⁶ Apostolok [l-k-ból javitva.]

⁶⁴⁷ Aō

- hogy ha azó testamentumban szentnek kellett annak lenni, aki a sanctuariumban levő oltáron füstölököt égetet, és aki akenyereket az asztalra rakta, mivel az irás azt mondgya, *hogy a papoknak szentül kel magokat viselni, mert ők ajánlyák. atemjént és a kenyereket., annak okáért szentek legyenek., annál nagyob szenttségünek., és nagyob készüllettel kel tehát annak lenni a ki a szenteknek, szenttyét ajánlya. akinek szolgálattya fellyeb valo az Anyalok szolgálattyanál.,*
- ¹⁰ Mind azon által akár mely nagy légyen eza szolgálát. de azt halando. és vétkes embereknek kel végben vinni, az is bizonyos hogy az Isten nem kívánnya azt a püspököktől, és a papoktól. az olyan tekélletes szenttséget hogy a botsánando vétkektől is mentek legyenek., mert
- ¹⁵ ha az ugy volna. senki pappá nem lehetne, de leg aláb a nékik szükséges, hogy a szent Áldoza-[196a:]tot méltan ajánlhassák, hogy ne legyenek ragaszkodásal. a botsánando vétekhez. hanem tellyeségel akristushoz kaptsollyák magokat, és buzgoságal. ohajjtsák a mennyet., az
- ²⁰ olyan papok, kik siettségel és hamarságal mondgyák a misét, meg mutattyák azal. hogy tsak testi képen tselekeszik a mit tselekesznek., az olyanok nagy számadásal. tartoznak, de még nagyobal tartoznak az olyanok kik tisztátalan lelki üsmérettel mérnek a szent oltárhoz járulni. az Anyaszent egy ház azt kívánná. hogy azok kik misét mondanak meg tartották volna a keresztségi ártatlanságokat., mind azon által meg engedi hogy papá szenteltessenek azok kik azt el vesztvén helyre hozták igazán valo penitentzia tartásokal.

19 Articulus

Hogy mitsoda készüllettel. kell jelen lenni a Misén,
és hogy melyik a leg jobb modgya a Mise halgatásának

K Mitsoda készüllettel kel jelen lenni a Misén?

F Azt hittel., bizodalomal., és tisztelettel kel halgatni.

Hittel, mert tsak egyedül ahit által láttyuk azokat a nagy titkokot a melyeket őt imádunk

Bizodalomal., mert semi ugy fel nem indithattya [196b:]⁵ abünöst abizodalomra mint a, hogy láttya akristust maga magát ajánlani érettünk az Attyának.

Tisztelettel., mert ez, avallásnak legg szentebb tselekedete, mivel akristus őt magát ajánlya az Istenek, nekünk is kel ajánlanunk a kristust apap kezei által., és magunkot is kel ajánlani akristusnak, őt azért vagyunk jelen¹⁰ hogy az ur haragját meg engeszteljük., kegyelmét kérjük, örökös urunknak valyuk, jó téteményiért hálakot adgyunk, mind ezek minket arra köteleznek., hogy igen nagy tisztelettel legyünk a misén.¹⁵

K Kitsodák azok. kik ezen tisztelet ellen vétkeznek.⁶⁴⁸ a mise alat?

F 1 Azok. kik őt botránkoztato képen vannak jelen., kik őt nem helyesen viselik magokat, nevetnek, beszélgetnek, ide, s'tová tekéngetnek illetlenül, magokon ruhájokot igazgattyák., 2. azok, kik halálos vétekben lévén. se a penitentzia tartásra. se a meg térésre szándékok nintsen.

K Mitsoda formában kel a Misét halgatni?

F A kis misét térden kel egészen halgatni, akét Évangéliumon kívül, az Énekes Mise alat jobban nem lehet tselekedni, mint a Clericusokra vigyázni, [197a:]²⁵ fent állani mikor azok fent állanak. le ülni mikor le ülnek, és le terdepelni mikor le terdepelnek, mind azon által aki mindenkor terdepelni akar, ditséretes dolgot tselekeszik³⁰

⁶⁴⁸ vétkeznek. ⟨?⟩ a mise alat.?

K Miért mondad azt, hogy azok nem tisztelettel halgatták a misét, akiknek meg térésre való szándékjuk nintsen?

F Mert az olyanok két színűek, és hazugok, mivel
5 külső képen azért mennek oda, hogy az Istent ditsérjék, és kegyelmet nyerjék. mind azon által. belső képen az ő szivek ezekel meg nem egyezik. és nem is azért mennek oda hogy meg engeszteljük az Istent., hanem hogy még haragra ingereljük.

10 K Miért kényszeríti tehát az Anyaszent egyház a bűnösököt hogy a Misére menyenek.?

F Az Anyaszent egy ház arra kényszerítvén őket, azt is elejekben adgya, hogy őt hittel, alázatoságal. és töredelmeségel kel jelen lenni.

15 Magyarázat.

Mint hogy az Anyaszent egy ház nem itelheti a szivet., hanem a külső maga viselésről, itélheti a belső szándékot, azért oly tellyeségel is akarja hogy a misét hittel, és tisztelettel halgasák, hogy tilttya a papoknak a misét el
20 mondani, *hogy ha azok*⁶⁴⁹ [197b:] *kik őt jelen vannak meg nem mutattják külsőképen is hogy nem tsak testben., hanem szivben, és lélekben vannak jelen szent figyelmeteségel*

Conc Trid sess 22.
de sacrificio
Missae

K Az olyan bűnös a kinek még apenitentzia tartásra
25 szándéka nintsen, de aki arra kegyelmet kér az Istentől, az ilyen vétkeziké mikor ilyen szándékal halgattya a misét?

F Távul légyen hogy vétkeznék, sőt még ditséretes dolgot tselekeszik, ugyan⁶⁵⁰ ezt is kellene tselekedni minden⁶⁵¹ bűnösnek, aki amisére mégyen, erre is inti őket az

⁶⁴⁹ azok <kik> [197b:] kik

⁶⁵⁰ ugyan [an – beszúrás.]

⁶⁵¹ min [Sorvégi elválasztás után, új sor elején nem folytatta.]

Anyaszent egyház., hogy meg térésre való kegyelmet kérjenek.

K Mit kel tekénteni⁶⁵² a mise halgatásában?

F Ugyan azt kel tekénteni a mit az Anyaszent egyház, a midön ezt a szent áldozatot ajánlya. 5

Magyarázat.

A Mise a mint már azt gyakorta meg mondottuk. ugy a nép áldozattya valamint apapé., szükséges tehát hogy a nép azt halgatván, és ajánlván., ugyan arra figyelmezen.⁶⁵³ valamire a pap figyelmez. 10

Azt már meg mondottuk. hogy az Anyaszent egy ház ezt az Áldozatot négy végre ajánlya. 1. hogy az Istent azal. örökös tisztelettel tisztelje. 2 hogy hálákot adgyon neki minden jó téteményiért, 3. hogy bótsánatot kérjen büneiért., 4. hogy kegyelmet kérje az élő. és a meg holt¹⁵ hivekre. ilyen szándékban kel lenni. [198a:] mind azoknak kik jelen vannak ezen az áldozaton.

K Mitsoda imádságot kel mondani a mise alat?

F Tsak a misét halgasák tisztelettel; bizodalomal. hitel. és hogy meg egyesülvén apapal. ő véle együt ajánlyák²⁰ a szent áldozatot, arra a végre a melyre az Anyaszent egy ház ajánlya, és azt kérjék közönségesen az Istentől a kristus által, a mit apap kér, azt mondhatni hogy ez elegendő. midön ilyen szándékban vannak. minden imádság jó. és hasznos, tsak hittel légyen, de az Anya-²⁵szent egy ház szándékja a. hogy belső képen, minden imádságokban. és Ceremoniákban a papot kel követni, mert a misében minden közönséges, a pap és a nép közöt

Magyarázat

A nép a Chorusal együtt énekelheti az introitust. és³⁰ kyrieleisont. a Gloriát, a gradualet. a Credot. offertoriu-

⁶⁵² tekénteni [Első e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁶⁵³ figyelmezen. [g fölött áthúzott pont.]

mot, és a sanctust. a nép minden imádságára a papnak az ament felelheti. az Epistolat. és az Evagyéliumot a nép oktatására olvasák, a ki fent álva halgattya. az imádságokból ki tettzik hogy a nép a papal együt ajánlya a⁵ szent áldozatot., azért akiktől meg lehet igen hasznos hogy kövessék a papot. az imádságokban, a kiktől pedig a meg nem lehet, leg aláb lélekben meg egyesüllyenek a⁶⁵⁴ papal. [198b:]

20 Articulus.

A Misének rendéről közönségesen

K Hany részben vagyon osztva a mise?

s. Aug. serm 237.
de temp.

¹⁰ F két részben., az első melyet az előtt a Catechuménusok misejinek neveztek, mert akkor a Catechuménusok jelen⁶⁵⁵ lehettek, ez az első rész magában foglallya mind azt, valamit mondanak a Crédoig.

A második rész, melyet ahivek miséjinek neveztek,
¹⁵ mert tsak a hiveknek volt szabad jelen lenni, eza második rész magában foglallya mind azt, valamit mondanak a Credotol fogvást mind végig.

K A regi időkbén tsak Catechumenusoknak volté szabad jelen lenni az első részín amisének?

²⁰ F Az Anyaszent egy ház meg engedte. hogy nem tsak ök., hanem apenitentzia tartok, az exCommunicátusok, és még ahitetlenek is jelen lehesenek, ezen az első részín a misének, mert mindenkor tanítások valának, de mi-helyt vége volt atanításoknak, mind ezeket ki küldötték
²⁵ a templomból., a diaconus fel szoval mondván, *sancta, sanctis, foris Canes, A*⁶⁵⁶ *szent dolgok., a szenteket illetik, az ebek ki menyenek.* A kristusnak ezen szavaira valo

Matth. 7 6.

⁶⁵⁴ a a papal [A névelőt kétszer írta, sor végén és új sor elején.]

⁶⁵⁵ jelen [l-s-ből javítva.]

⁶⁵⁶ A [a-ből javítva.]

nézve. hogy nem kel a szent dolgokat az ebeknek adni. és valamint a szent János látásiban vagyon kívül ebek, és varáslok, és szemtelenek. és gyil-[199a:]kosok, és bálványozok, és mind aki szereti, és tselekeszi ahazugságot.

Apoc 22. 15.

K Mi foglaltatik a Catechuménusok miséjiben?

5

F Az Introitus, a kyrieleison, a Gloria. in Excelsis. a Collecta, epistola, graduale, Evangyélium.

K Mi foglaltatik ahivek misejiben?

F A Credo. az offertorium, a kéz mosás, az imádságok melyeket secretaknak nevezik. a praefacio, a sanctus, a Canon, a mely egy néhány imádságból áll, a Consecratio, a Mi Atyánk, az ostyának meg szegése, az Agnus Dei, a Communio, a háláadás⁶⁵⁷ a Communio után, mind ezeket az imádságokat olyan Cérémoniák követik. a melyek igen szépek, és régiek.

15

K A misének rendi olyané a Görögöknél, mint alatinusoknál?

F A főveb részeiben mind egy, a miben pedig különbözik, a nem essentielle. példának okáért, az imádságok nem azon rendel vannak mint nálunk, mind azon által meg egyeznek a mieinkel., mind egy végre is tzeloznak, ő nálok, valamint nálunk offertorium vagyon., Consecratio, Communio, a mi Atyánk, az előkért, és a holtakért való imádság. a szentekről emlékezetet tésznek, a Credo, az Evangyélium., és más egyéb velünk meg egyező imádságok. a melyeket meg lehet látni. [199b:] az ő liturgiajokban, nekik szintén ugy vannak oltári öltözetek,⁶⁵⁸ és Ceremoniák valamint nálunk.

25

K Régieké azok az imádságok a melyeket mostanában mondanak nálunk⁶⁵⁹ amisében?

30

F Igen régiek, a leg régieb szent Atyák le irván hogy mitsoda formában ajánlották a szent Aldozatot az ő

s justin. Apolog 2.
Card Bona liturg.

⁶⁵⁷ a háláadás(<,>)

⁶⁵⁸ öltözetek, [Második *ö-e*-ből javítva; *tek-t*-je *k*-ból javítva.]

⁶⁵⁹ nálunk (<?) amisében?

idejekben., mostanában is azon rendet tarttyák, azoknak régiségeket meg lehet látni a szent Basilius és szent Chrysostomus liturgiáiból., a mely liturgiával élnek a Romai Anyaszent egy házban szinten olyan régi, Mediolanumban a mely liturgiával élnek, különbözik a Romaitól., és igen régi, ugyan szent Ambrus miséjének is nevezik., mert azt tarttyák hogy szent Ambrus a misét úgy mondotta.

21 Articulus

A szent Mise Imádságinak. és Cérémoniáinak, betű szerént való magyarázattya.

I A Catechumenusok Miséjéről. P.s. judica

K Miért kezdik a misét akerszt jelének vetésével, segítségül híván a szent Haromságot ezekel a szokal.

¹⁰ † In nomine patris.	† Atyának, ⁶⁶⁰ Fiunak,
et Filii et	[200a:] és szent
spiritus sancti	Lélek Istennek
Amen	nevében Amen

F Mert ahivek a szent Háromságnak nevében gyűlnek¹⁵ esze, akristus szenvedése emlékezetinek meg szentelésire.

K Miért mondgyák el a 42 soltárt judica me Deus?

F Azért hogy apap és a község nagyob bizodalomal és örömel jarullyanak az oltárhoz, a hol ajánlani fogják a szent Aldozatot

²⁰ Magyarázat

Ezt a soltárt szent David abban az időben tsinálá a midön saultol üldöztetet, és szamkivetésben kellett maradni, bizván, és remélvén hogy még jerusalemben viszá térhet, és az Isten oltára előtt áldozatot tehet, ezt könnyü²⁵ mi magunkra szabni, mivel szam ki vettettek vagyunk a menyegből a ki is a mi hazánk, de biznunk, és remélle-

⁶⁶⁰ †Atyának, [† – beszúrás.]

utnok kel hogy még oda jutunk, az oltár jelenti a menyet,
a melyhez örömei és bizodalomal kel járulni. hogy pedig-
len jobban meg lehesen látni az egész soltárt fel teszem.,
az egyik verset apap mondgya. a másikat a nép.

Introibo ad altare Dei. Az Isten oltára eleibe mé-⁵
gyek [200b:]

Ad Deum qui laetificat Az Isten aki meg vigasz-
juventutem meam. tallya az én iffiúságotom.
Iudica me Deus et discerne Itély meg engem Isten., és
causam meam de gente itéld meg ügyemet agonosz¹⁰
non sancta., ab homine ini- nemzettség ellen, a hamis
quo doloso erue me. és álnok embertől ments
meg engem.

qui tu es Deus fortitu- Mert te vagy Isten az én
do mea, quare me repulisti, erőségem., miért vetettél¹⁵
et quare tristis incedo dum meg engem és miért járok
affligit me inimicus szomorúan midőn az ellen-
ség sanyargat engem.

Propterea mitte lucem tuam. et Botsásd ki világoságo-
veritatem tuam. ipsa me dot⁶⁶¹ és igazságodot,²⁰
deduxerunt et adduxerunt azok hordoztak engem; és
in montem⁶⁶² sanctum tu- ate szent hegyedre hoztak,
um, et in tabernacula tua. és ate hajlékodbán

Et introibo ad altare Dei Es bé megyek az Isten oltá-
ad Deum qui laetificat ju- rához, az Istenhez, a ki ifi-²⁵
ventutem meam. uságomot örvendezteti.

Confitebor in cithara. Hálákot adok néked a cita-
Deus Deus meus, quare rához, az Istenhez, a ki ifi-
tristis es anima mea, et qua- uságomot örvendezteti.
re Conturbas me, kem. és miért haborgatz³⁰
engem.

Spera in Deo quoniam Bizál Istenben mert még

⁶⁶¹ világoságodot [i-a-ból javítva.]

⁶⁶² montem [Szóvégi m-t-ből javítva.]

adhuc Confitebor⁶⁶³ illi,
salutare vultus mei Deus
meus.

Gloria Patri et Filio et
5 spiritui sancto

Sicut erat. in principio et
nunc et semper et in saecu-
la saeculorum.

hálakot adok néki, én or-
tzám szabadítója és en Iste-
nem

Ditsőség az Atyának, és a
Fiunak és a szent Léleknek
Valamint kezdetében volt,
és most is, és mind örökön
öröké [201a:]

K. Miért nem mondják ezt a soltárt. a halottak⁶⁶⁴
10 miséjén, és a husvét előtt való két heteken.?

F Azt tartják némelyek., hogy ez a soltár vigasági
soltár lévén, az Anyaszent egy ház el akarja távoztatni
avigaságot azokon a napokon; és a halottak napján, de
15 azt inkább el mondhatni. hogy ez, arégi szokástól mara-
dot.

A Cartusianusok, Dominicanusok, a Cármeiliták vagy
még mások is, soha sem mondják ezt a soltárt a mise
előtt, hanem más verseket mondanak a soltárból, a régi
Romai liturgia szerint nem mondták ezt a soltárt az
20 oltár előtt, hanem a pap a segrestyében mondtotta el,
idővel az oltár előtt kezdék mondani.

2 A Gyonás tételről.

K A soltár után a pap és anép, miért térsen közönsége-
sen való gyonást?

25 F Azért hogy meg tisztulván a leg kisebb vétkektől is,
nagyobb bizodalommal és örömmel járulhason az oltárhoz.

K Mitsoda formában térsen gyonást a pap, és a nép
abüneiről

F Azt a pap a 123 soltárnak a 8 dik versén kezdi el.
[201b:]

30 Adjutorium nostrum in A mi segítségünk az urnak
nomine Domini. nevében vagy

⁶⁶³ Confitebor [e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁶⁶⁴ halottak [l-s-ből javítva.]

A nep feleli.

qui fecit Caelum et terram Ki az eget és a földet teremtete.

A pap így kezdi el agyonást.

Confiteor Deo omni potenti Gyonom a mindenható Istennek, ⁵

Beatæ Mariæ semper virginis. mindenkor szeplötelen szüz Marianak,

Beato Michaeli Archangelo. szent Mihály Archangyálnak. ¹⁰

Beato Joanni baptistæ, keresztelő szent Jánosnak.

sanctis Apostolis. Petro et sz. Peter és sz. Pál Apostolnak, és

paulo. omnibus sanctis et Istennek minden szenteinek. ¹⁵

vobis fratres. (et tibi pater) mert felette vétkeztem gonosz

quia pecavi nimis, Cogitatione, gondolatomal., szomal és tsele- ²⁰

verbo et opere, mea Culpa. kedetemel. én vétkem, én vétkem, ⁶⁶⁵

mea Culpa, mea maxima Culpa én igen nagy vétkem kérem azért

ideo precor Beatam Mariam semper a mindenkor szeplötelen ²⁵ szüz

virginem, Beatum Michaellem Máriát, szent Mihály Archangyalt,

Archangelum Beatum Joannem keresztelő szent jánost. sz ³⁰

baptistam., sanctos Apostolos Péter, és szent pál Apostolt,

et Paulum, és Istennek minden szenteit,

⁶⁶⁵ én vétket, [írásiba.]

sanctos et vos fratres⁶⁶⁶ (et imádgják a mi urunkot Istenünket
te pater) orare pro me ad én érettem
Dominum
Deum nostrum.

⁵ [202a:] Ezután a nép mondgya.
Misereatur tui omnipotens A Minden hato Isten irgal-
Deus. es dimissis peccatis mazon néked., és meg bot-
tuis perducatur te ad vitam sátván vétkeidet vigyen té-
aeternam Amen. gedet az örök életben
Amen.

¹⁰ A nép el végezvén a gyonás tételt, apap ugyan azon imádságot mondgya el anépért, és azután az Isten irgalmaságát kéri magára. és anépre mondván.

¹⁵ Indulgentiam. absoluti- A minden hato irgalmas
onem et remisionem pecca- Isten légyen kegyelmeséget
torum nostrorum tribuat hozánk, és botosása meg
nobis omnipotens et mise- büneinket Amen.
ricors Dominus Amen

²⁰ K A pap. és a nép miért mondgya el. különösön a köz gyonást, és az imádságot?

²⁵ F Hogy Istennek irgalmaságát kérje., a nép a pap imádsági által, a pap, anép imádsági által, ugy hogy mind egyike, mind a másika, bizodalomal ajánlhassa a szent Áldozatot., remélvén azt, hogy az Isten meg tekintvén imádságokat, meg tisztítja mind az egyikét, mind a másikat., minden leg kisebb vétkektől.[202b:]

K Miért mondgyák a gyonás tételben, gyonom a minden hato Istennek, a Boldogságos szüz Máriának, szent Mihály Archangyalnak, a szenteknek, és apapnak.?

³⁰ F Az által azt akarják mondani., hogy vétkeseknek üsmérik magokat lenni. az⁶⁶⁷ Isten. az Angyalok. és a

⁶⁶⁶ fratres (<tibi> (et te pater) [A fölösleges zárójelet nem törölte; et – sor előtti margóra írva.]

⁶⁶⁷ az <Angyalok.> Isten. az Angyalok.

szentek előtt., az⁶⁶⁸ egész menyei, és Földi Anyaszent egyház előtt, agyonást pedig az Istennek teszik, akit meg bántottak, és a szenteknek, akik itélni fogják avilágot akristusal, és hogy esedezenek érettünk

I Cor 6. 2

K Miért verik a melyeket agyonás tételben?

5

F A publicanus példájára való nézve, aki is a melyét vervén meg vallotta bűneit, és botsánatot nyert,⁶⁶⁹

K A gyonás tétel után mitsoda imádságot mond a pap egymás után anépel?

F Azok az imádságok a szent Irásból vannak ki véve. 10
hogy Istentől a bűnök botsánattyát kérje, és kegyelmét, hogy tisztán ajánlhassa⁶⁷⁰ a szent Áldozatot

Ezek az imádságok.

Deus tu Conversus vivificabis nos

Istenünk tekénts kegyelmeséggel mi reánk, azáltal 15
uj életet adván nekünk

R. Et plebs tua laetabitur in te.

R És atenéped örvendezni fog te benned. [203a:]

Ostende nobis Domine misericordiam tuam

Mutasd meg uram hozánk⁶⁷¹ irgalmaságotod 20

R. Et salutare tuum da nobis.

R Es ad meg üdvéségedet nekünk.

Domine exaudi orationem⁶⁷² meam

Uram halgasd meg imádságomat.

R Et Clamor meus ad te veniat.

R Es az én kiáltásom jusson hozzád. 25

Dominus vobiscum

Az ur légyen ti veletek.

R. Et Cum spiritu tuo.

R És a te lelkedel.

A pap az oltárhoz fel menvén ezen imádságot mondgya. el. 30

⁶⁶⁸ az <egy> egész menyei,

⁶⁶⁹ nyert,<én> [t-v-ből javítva; *nyervén* volt.]

⁶⁷⁰ ajánlhassa<k> [Az utolsó *a-á*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁶⁷¹ hozánk <irmaságotod> irgalmasságotod [A halványabb tintával végzett javítás nem Mikes kézírása.]

⁶⁷² oratio<n>nem [Törlés a sor végén.]

Oremus

Aufer a nobis quaesumus Domine iniquitates nostras, ut ad sancta sanctorum puris mereamur mentibus introire per Christum Dominum nostrum Amen

Oramus te Domine per
10 merita sanctorum quorum reliquiae hic sunt, et omnium sanctorum ut indulgere digneris omnia peccata mea.

15

K A népnek kellé el mondani ezeket az imádságokat?

F Jobban nem tselekedhetik mint ha el mondgya a papal.

K Miért mondgyák oly gyakorta ezeket a szokot a
20 misében. Dominus vobiscum. et Cum spiritu tuo. az ur legyen veletek, és ate lelkedel.?

F Ez a pap és anép közöt valo köszöntés, apap ezekel a szokal figyelmeteségre indittyá anépet., a nép is feleletevel meg mutattyá figyelmeteségit.

25 K Miért mondgya apap minek előtte fel menyen az oltárhoz. oremus.?

F Hogy anép figyelmeteségel halgassa. és mondgya az imádságokat a melyeket fog mondani.

K Miért tsokollyá meg a pap anyiszor az⁶⁷³ óltár
30 közepit?

F A köszöntesnek jele, és azért is. hogy meg egyesüllyön a kristusal⁶⁷⁴ a ki avalóságos oltár, és akinek etsak képe.

⁶⁷³ az óltár [z-/ből javítva.]

⁶⁷⁴ kristusal [a-o-ból javítva.]

Imádkozunk.

Kérünk uram tégedet ved el rolunk vétkeinket, hogy tisztaságal. jarulhasunk a szentek szenttyéhez, a mi urunk Jesus kristusunk által Amen.

Kérünk uram tégedet azon szenteknek érdeme-kért a kiknek tetemek it vagyon és a töb szenteknek érdemekért, hogy botsásd meg minden vétkeimet.[203b:]

Sok helyeken nem tsokollyák meg az oltárt. hanem tsak meg hajtyák magokat eza⁶⁷⁵ Cartusiánusok. és a Dominicanusok szokása, mind egy. [204a:]

3. Az. Introitusrol, és hogy mi okért mondanak a misében némely imádságokat jobb felől. némelyeket pedig bal felől. és némelyeket az oltár közepin.

K Mitsoda imádság a, melyet a pap az oltárhoz fel menvén,⁶⁷⁶ jobb kéz felől mondgya el.?

F Rend szerént valamely soltárnak⁶⁷⁷ a verseiből vagy on az az imádság., az előtt az egész soltárt magát el éneklették, azért is vagy on hogy a vers után. a Gloria patrit mondgya el a pap, mivel az Apostolok traditioja szerént., aza szokás hogy minden soltárnak a végin el mondgyák.

Card. Bona lib de psalmod. cap 16.

K Minek nevezik ezt az imádságot? 15

F Introitusnak., az az bémenetelnek. mivel ezt a soltárt akor énekelik mikor a pap ki jöven a segrestyéből, az oltárhoz megyen.

K A népnek kellé mondani az introitust?

F Az Anyaszent egy ház szándéka a, hogy a nagy²⁰ misékben az egész nép is énekellye azt

K A pap az oltárnak jobb felől mondgya az introitust, és atöbb imádságokat az Évagyéliumig az Évagyéliumot bal felől mondgya, a Gloria in Excelsist, a Credot, és atöbb imádságit az Aldozatnak az oltár közepin,²⁵ mondgya, azután jobb felől megyen hogy ót a [204b:] háláado könyörgéseket mondgya el az Aldozat után, mitsoda oka lehet mind ezeknek a Ceremoniáknak, nem jobb volnaé mind ezeket egy helyben el mondani, mire valo anyiszor változtatni ahelyet?⁶⁷⁸ 30

F. Hogy erre a kérdésre meg felelhesek azt kel meg

⁶⁷⁵ eza [ez-és-ből javítva.]

⁶⁷⁶ fel menvén, <bal> jobb kéz

⁶⁷⁷ soltár(b)nak

⁶⁷⁸ ahelyet? [ahely? böl javítva; et e-je ?-ből javítva.]

tudni, hogy mind ezeknek némelyek természet, és betű szerént való okait⁶⁷⁹ adgyák, nemelyek pedig lelki okokra magyarázák. azért fel teszem mindenikét, de azt meg kel vallani, hogy nem alelki okokra való nézve jött bé ez⁵ a szokás, és tsak azután magyarázták lelki képen. a midön már bé volt véve.

Magyarázat.

A régi szokás szerént, a mint még most is láttyuk a pontificalis misekben., és minden nagy misékben, sok¹⁰ helyeken., a pap nem ment fel az oltarhoz., valamég a Cathecumenusok miseje tartot, hanem a szokot helyen ült az oltár mellett; onnét halgatta az epistolat, melyet a sub Diáconus énekelte, és az Évangyeliumot, melyet eneklette a Diaconus., maga pedig ezeket különösön nem¹⁵ olvasta, mikor pedig ezeknek vége volt, és a szent Áldozathoz kelletet kezdeni, akor apap fel ment az oltárhoz, és az oltár közepin minden⁶⁸⁰ imádságot el mondot, szükséges volt tehát két okra való nézve; hogy a könyvet bal [205a:] felöl tegyék, 1. apap alkalmatoságára való²⁰ nézve., aki az oltár közepin lévén. akönyvből kelletet olvasni az áldozathoz való imádságokat, 2 mert a jobb felire az oltárnak, az ajándékokot szokták volt rakni; a melyet a nép ajánlotta rend szerént.

Hogy pediglen a kis misékben meg különböztessék²⁵ azokat. a miket a nagy misékben az oltárnál mondották, azoktól. a miket az oltáron kívül mondották, tehát. a miket az oltárnál⁶⁸¹ mondottak., azokat az oltár közepin kezdék mondani, és jobb felöl azokat. a miket az oltáron kívül mondottak., és lassanként ezt⁶⁸² szokásban vevék

⁶⁷⁹ okait [o-a-ból javítva.]

⁶⁸⁰ minden <t> imádságot

⁶⁸¹ az oltár<on>nál [nál<on> fölé írva:] <kivül> mondottak., azokat [első o-t-ből javítva.] <jobb felöl kezdék mondani.> az oltár közepin kezdék mondani, és jobb felöl azokat.

⁶⁸² ezt<a> [t – utólagos beírásnak látszik.]

a nagy misékben is., a mi pedig az Évangéliumot illeti, akis misékben a papok szokásban vevék. bal felől mondani, mert a nagy misékben⁶⁸³ a még a Diaconus az Évangéliumot éneklette., a pap Missaléja bal felől volt, ahová által vitték volt a collecta után, mivel a pap abból⁵ nem olvasot a secreta imádságáig., a melyet akkor mondták a midön az ajándékok az oltárnak⁶⁸⁴ jobb felől voltak., a könyv tehát bal felől volt, a Collectától. fogvást, a Communionak végiig, hanem akkor jobb felől vitték a könyvet mert már üres volt aza része az oltárnak,¹⁰ úgy hogy azon a részin végezék el a misét. a melyen el kezdették, volt. [205b:] ezek tehát abetü szerent való okai akönyv egy helyről más helyre való vitelésnek,⁶⁸⁵ egy bizonyos auctor szerént. aki erről irt őt, vagy hat száz esztendővel.¹⁵

Micrologus Cap
9. nézd meg
a romai régi
ordokot.

A mely lelki magyarázatot adnak pedig annak nem egyéb, hanem hogy az oltárnak jobb felől való része a sidokot jelenti, akik leg előbször hivatattak vala ahitre., és abal felől való része. jelenti apogányokot. akik örömel vették fel a sidoktól el vettetett Évangéliumot, de mint²⁰ hogy ők is végtire meg fognak térni, arra való nézve. viszá viszik az Áldozat után, a jobb felől való részre a könyvet,

Ez a lelki magyarázat igen jó, és áitatos dolog. de azt meg kel vallani hogy a szokás. bal felől olvasni az Évan-²⁵ gyéliumot nem onnét jött, mivel nintsen töb hat száz esztendőnél hogy romában a Diaconus az Évangéliumot énekelvén. rend szerént jobb⁶⁸⁶ felé fordult., mert mint hogy az emberek jobb felől voltak az Diaconus is az emberek felé fordult., az Aszonyok helye pedig bal³⁰

⁶⁸³ misékben [ben – sorvégi margóra írva világosabb tintával.]

⁶⁸⁴ oltárnak <bal> jobb [A javítás a törlés fölé írva.]

⁶⁸⁵ vitelésnek, [vitelésnek,ből javítva f beszúrásával; talán vitetésnek-re akarta javítani.]

⁶⁸⁶ jobb [ó-ö-ből javítva.]

felöl volt, ezt a szokást tehát, a mint ide felyeb meg mondtuk a⁶⁸⁷ kis misékben a papok kezdék, ugyan a meg mondot okokra valo nézve, is olvasák vala az Évangéliumot bal felöl, apapokra valo nézve vagyon tehát,
5 hogy némely Diaconusok. kez-[206a:]dék ennek elötte ött száz esztendővel, rendszerént bal kéz felé fordulni mikor az Évangéliumot énekelik., és eza szokás törvényé válek.

4. Kyrie Eleison. Gloria in Excelsis.

10 K Mit téssen ez az imádság kyrie eleison?

F E görög szó. a mely azt teszi. uram irgalmaz nekünk,⁶⁸⁸ kristus irgalmaz⁶⁸⁹ nekünk

K Miért mondgyák görögül és nem deákul ezt az imádságot.

15 F Ez olyan régi szokás a melynek kezdetit nem tudgyák. Azt tarttyák ugyan. hogy a hatodik saeculumban⁶⁹⁰ kezdődöt volna, az Anyaszent egy ház sok sido szokal él melyeket az Apostoloktól vette. ugy mint, az Amen. Alleluja,⁶⁹¹ hosanna, sabbahoth., a hivek már
20 közönségesen értik ezeket⁶⁹² a szokot, az Anyaszent egyház ezekel a szokal élvén meg akarja mutatni az egész Anyaszent egy háznak egyeségét. ambár a nyelvek különbözének is.

K Miért mondgyák kilentzer a kyrie eleisont?

25 F A szent Haromság⁶⁹³ közül mindenik személynek három szor mondgyák ezt az imádságot, ezért is mondgyák a második hármat. Christe eleison, kristus irgalmaz nekünk. [206b:]

Az előtt romában annak száma nem volt, hanem a

⁶⁸⁷ a <kik> kis misékben [*kis* <kik>] alá írva; Mikes javítása?]

⁶⁸⁸ [Sorvégen:] né- [új sor elején:] nekünk, [íráshiba.]

⁶⁸⁹ irgalmaz [Íráshiba.]

⁶⁹⁰ saeculumban [*ban* – sorvégi margóra írva világosabb tintával.]

⁶⁹¹ Alleluja, [Harmadik *l-s*-ből javítva.]

⁶⁹² ezeket [Középső *e-t*-ből javítva.]

⁶⁹³ Haromság [*H-h*-ből javítva.]

chorusban mind addig énekelték., valamég apap nem intette hogy hagyák el. eki tettzik aromai régi ordobol.

K Miért füstöli a pap az oltárt a nagy misekor midön akylie eleisont énekelik?

F Hogy a népnek imádságát⁶⁹⁴ aki irgalmaságot kér. ⁵
az Istennek bé mutassa. és azon kéri az Istent hogy vegye
kedvesen azokat az imádságokat, mint kedves illatu⁶⁹⁵
temjént, akristus által. kit jelent az oltár.

K Mit kel tselekedni anépnek midön akylie eleisont
énekelik? ¹⁰

F ö néki is kel énekleni,⁶⁹⁶ vagy mondani, de nagy
alázatoságal. töredelmeségel. meg emlékeztvén arol. hogy
irgalmaságot kér.

K Mitsoda könyörgés az, a melyet nevezik Gloria in
Excelsis Deo? ¹⁵

F Az olyan ének, a melynek kezdetit az Angyaloktól
vettük., a többit az Anyaszent egy haz adta hozzája, nem
lehet ennél hathatosab imádság.

Gloria in Excelsis ⁶⁹⁷	Ditsőség Istennek a mago-
Deo. et in terra pax homi-	sagokban és bekeség a föl- ²⁰
nibus bonae voluntatis.	dön a jó akaratu emberek-
laudamus te, benedicimus	nek, ditsérünk teged, ⁶⁹⁸
te. adoramus te., glorifi-	[207a:] imadunk téged, és
[207a:]camus te, gratias	ditsöitünk ⁶⁹⁹ teged. hálá-
agimus tibi propter ma-	kot adunk néked, ate nagy ²⁵
gnam gloriam tuam. domi-	ditsöségedért, uram Isten
ne Deus Rex Coelestis De-	menybéli király, Atya,
us pater. omnipotens, Do-	minden hato Isten uram
mine Fili unigenite Jesu	Jesus kristus, Atyának

⁶⁹⁴ imádságát [m-r-ből javítva] aki irgalmaságot

⁶⁹⁵ illatu [tu – utólagos beírás a szóközben. Mikes beírása? A t betű elüt Mikes írásmódjától.]

⁶⁹⁶ ének leni, [Íráshiba.]

⁶⁹⁷ Execlsis [Elírás; x-s-ből javítva.]

⁶⁹⁸ teged, <és> [207a:] imadunk

⁶⁹⁹ ditsoitunk [Ékezethiba.]

Christe Domine Deus Agnus Dei Filius patris. qui tollis peccata mundi, misere nobis. qui tollis peccata mundi suscipe deprecationem nostram. qui sedes ad dexteram patris misere nobis, quoniam tu solus sanctus, tu solus Dominus, tu solus Altissimus Jesu Christe. Cum sancto spiritu., in Gloria⁷⁰⁰ Dei patris Amen

egyetlen egy szülöttye. uram Istennek Báránya Atyának Fia, ki el vészed a világ bűneit, irgalmaz nekünk, ki el vészed avilág bűneit fogadd bé könyörgésünket, ki az Atyának jóbjan ülsz, irgalmaz nekünk, mert te vagy egyedül ur. te vagy egyedül fölséges Jesus Kristus. a szent Lélekel az Atya Istennek ditsőségiben Amen

K Mit kel anépnek tselekedni mikor ezt az eneket
15 énekelik vagy mondgyák.?

F Azt el kel mondani apapal. vagy a nagy misekor énekelni kel. de inkább szivel mint szájal.

K Miért nem mondgyák ezt az eneket nagy böjtben és ahalottak miséjekor.?

20 F Mert az Anyaszent egy ház ezt a könyörgést úgy tekénti mint a vigaságnak énekét. [207b:]

5 Dominus vobiscum, Collecta.

K Miért fordul apap a nép felé. mondván Dominus vobiscum.

25 F Természet szerint valo dolog ahoz fordulni akit köszöntenek, Romában olyan régi templomok vannak, a hol az oltárok úgy vannak helyheztetve., hogy apap artzal vagyon fordulva a néphez mikor misét mond. azokban atemplomokban nem szükséges hogy a pap ki
30 fordulyon mikor Dominus vobiscumot kel mondani.

K Miért nem fordul anéphez akor is. mikor azt mondgya. oremus, imádkozunk, hanem a szemeit és kezeit emeli fel. akereszt felé, vagy a szenttség felé. mikor az oltáron vagyon?

⁷⁰⁰ Gloria <Patris> Dei patris [Törlés a sor elején.]

F Mert ezekel a szokál. nem tsak a néphez szol. hanem még magát is a könyörgésre indittyá., fel emeli szemeit és kezeit a kereszt felé vagy a szenttség felé; azért hogy a nép is ő reája valo nézve, fel emelye szivét az Istenhez.

K Mikor valamely püspök mond misét, miért nem mondgya valamint a pap *Dominus vobiscum hanem pax vobis békeség legyen veletek.*⁵

F Emás féle köszöntés a melyből ki tettzik. hogy a kristus nagyob hatalmat adván apüspököknek [208a:] mint sem apapoknak, őket inkább illeti hogy a békeséget¹⁰ hirdesék a kristus nevében.

K Miért hogy a penitentzia tarto napokban apüspök ugy köszönti anépet valamint apap, *Dominus vobiscum*, és nem *pax vobis.*?

F Mert ez a köszöntés *pax vobis* vigaság béli köszöntés¹⁵ lévén. az Anyaszent egy ház azt el távoztattya apenitentzia tarto napokon

K A pap ki fordulván azt mondgya *Dominus vobiscum.*, de mikor azt mondgya *Dominus*, a kezeit ki terjeszti, és mikor azt mondgya *vobiscum* akezeit esze teszi,⁷⁰¹²⁰ mitsoda oka lehet ennek?

F Ez által azt akarja meg értetni, hogy az Istent azon kéri, hogy a népel légyen, és ő hozzája hajollyon., regenten. és még most is a Chartusianusoknál a pap meg hajttya, magát az oltár előtt, mikor azt mondgya *Dominus* és azután fordul a néphez. mondván *vobiscum.*²⁵

K Mitsoda imádság a, melyet Collectanak nevezik.?

F Ez olyan⁷⁰² imádság melyet az Anyaszent egy ház ajánl. az Istennek apap által, hogy kegyelmit adgya reája. ezaz imádság változik az esztendőben lévő innepek szerint.³⁰

K Miért nevezték ezt az imádságot Collectának?

F Ez a deak szó. *Collecta*, gyülekezetet., esze szedést

⁷⁰¹ [Sorvégen:] te [új sor elején.] teszi, [íráshiba.]

⁷⁰² olyan [íráshiba *olyan* helyett.] imádság

[208b:] tészen. 1. arégi időkben anép az egy házi szolgálk után ment bé a templomban, a midön az introitust énekelték, és ki ki amaga helyére ült, azután a kyrie eleisont énekelték, és a Gloria in ExCelsist. valamint mostanában., a kyrie. és a Gloria in Excelsis után valo imádságot

5 Collectának nevezték, mert leg először mondották ezt az imádságot azután hogy a nép esze gyülekezet, ezt az értelmet adták leg először ennek a szonak Collecta

K Miért⁷⁰³ mondgya anép a Collecta és atöb imádságok után az Ament.?

F Azért hogy azal mint egy meg bizonyittya mind azt valamit a pap kért anép nevében, ezt már másut meg mondottuk

6 Epistola, Graduale. Alléluja. tractus

15 K Mitsoda az Epistola?

F A szent irásbol, anép oktatására valo olvasás. azért is nevezik épistolának mert rend szerént a szent Pál vagy más Apostoloknak leveleiböl vannak kivéve, noha gyakorta az ó testamentumbol is⁷⁰⁴ olvasnak, és némelykor két Epistolat olvasnak, az egyikét az ó, a másikát az uj testámentumbol. emég arégi szokástol ma[209a:]radot, mivel az elöt minden misekben eszerént tselekedtek, de mostanában tsak bizonyos böjti napokon követik ezt a szokást.

25 K Mit kel a népnek tselekedni midön az Epistolat olvasák.

F Azt figyelmeteségel kel halgatni, és az Istennek kegyelmit kel kérni hogy abol tanulhason

30 K Mitsoda könyörgések azok. a melyeket az Epistola és az Évangélium közöt énekelik.?

F Azok az imádságok rend szerént a szent irásbol és a soltárokbol vannak ki véve. ezek változnak az innepek-

⁷⁰³ Miért [i-e-ből javítva.]

⁷⁰⁴ is <ének> olvasnak,

hez képest. ezt az eneket azért nevezik graduálénak mert Romában in gradu ambonis énekelik

A Graduale után énekelik az Alléluját. mely teszi dicsérjed az Istent, eza vigaságnak éneke, a melyel meg akarjuk mutatni Istennek örömünket, és háláadásunkot. ⁵ azö kegyelmiért, melyet adot az igazság meg üsmérésére, a penitentzia tarto napokon nem énekelik az Alléluját. hanem a helyet a soltárból énekelnek holmi verset melyet tractusnak nevezik. mert mint egy vonva énekelik.

K Mit kel a népnek tselekedni mikor mind ezeket ¹⁰ énekelik?

I' Néki is kel mind ezeket énekelni, vagy valamely más imádságot mondani. [209b:]

7 Az Évangyélium. ⁷⁰⁵

K Mitsoda imádság a. melyet a Diáconus térden mond- ¹⁵ gya el az oltár előtt, minek előtte áldast vegyen ⁷⁰⁶ a paptól. hogy az Évangyéliumot énekelye?

F Imé ez, azaz imádság.

Munda Cor meum et labia mea, omnipotens Deus, qui labia Isaiæ prophetae. ⁷⁰⁷ Calculo mundasti ignito, ita me tua grata miseratione mundare dignare. ut digne sanctum Evangelium valeam nuntiare., per Christum Dominum nostrum Amen

Minden ható Isten. tisztid meg az en szivemet és ²⁰ ajakimot valamint meg tisztittottad az Isaias profetának ajakit az tüzel., úgy tisztits meg engemet is irgalmaságodból., hogy ²⁵ hadd lehesen érdemesen ki hirdetnem Evangeliumodot a mi urunk Jesus krisztusunk által

A pap is ugyan ezen imádságot mondgya el. mikor ³⁰ magának kel. olvasni az Évangyeliumot

K Miért teszi az oltár közepire az Évangyéliumos

⁷⁰⁵ Évangyélium. [*Évangyélius*ból javítva; *i-u*-ból jav.]

⁷⁰⁶ vegyen <ve> [: sor végén; új sor elején:] <gyen> a paptól.

⁷⁰⁷ prophetae. [Első *e-ae*-ből javítva.]

könyvet a Diaconus, minek elötte el mondgya ezt az imádságot?

F Ez által meg akarja mutatni hogy tsak a kristus nevében, és az ő parantsolattýából akarja hirdetni az 5 Evagyéliumot, és hogy az Evagyéliumnak szavai akristusnak magának beszédi.

K Mitsoda imádságot mond apap midön áldást ád a Diaconusra? [210a:]

F Dominus sit in corde- F. Hogy az ur légyen ate
10 tuo et in labiis tuis. ut di- szivedben. és ate ajakidon,
gne et Competenter annun- hogy illendő képen hirdet-
cies sanctum Evangelium. hesed a szent Evagyeliu-
in nomine Patris † et Filii, mot, az Atyának. † és a
et spiritus sancti Amen Fiunak. és a szent léleknek
15 nevében Amen

K Mikor a Diaconus az Évagyéliumot megyen ének-
leni. miért visznek elötte füstölöt és gyertyát.?

F Azert mert az Évagyélium alélekben világóságot
20 önt, a szivben szeretetet. és el hinti mindenüt a kristus
illattýát.

K Miért mondgya a Diaconus, valamint apap Domi-
nus vobiscum?

F Hogy a népet köszöntvén a figyelmeteségre indittsa.
azal.

25 K Miért tsinál keresztet az Evagyéliumra?

F Meg akarja az által mutatni, hogy a kristus tanítása
tsak akereszt által munkálodot evilágban.

K Miért hogy mind az aki olvasa az Evagyéliumot,
mind azok akik halgattýák., keresztet tsinálnak a homlo-
30 kokra. a szájokra, és a melyekre.?

F Azon jellel fogadást tésznek hogy soha meg nem
pirulnak. az Évagyéliumért, hanem arol szájokkal vallást
tesznek. és mindenkor szivekben hordozák.

K Miért halgattýák fent álva az Evagyéliumot.?
[210b:]

35 F Hogy meg mutasák azal. hogy készek engedelmes-

kedni a krisztus szavainak, és hogy meg mutassák azt is hogy mitsoda nagy tisztelettel akarják halgatni az igazságokat⁷⁰⁸ melyek az Évangéliumban vannak.

K A hivek Miséje. A Credo.

K Min kezdik el ahivek Miséjét?

5

F A Creden, már az előtt itt a Catechumenusokat⁷⁰⁹ a penitencia tartokot, ahitleneket, a templomból⁷¹⁰ ki küldötték, mivel atánításoknak vége volt, és áldozat kezdődött.

K Miért éneklük a symbolumot. vagy ahit tételt az¹⁰ Évangélium után?

F Mert azt fogadják hinni valamit az Évangéliumban olvastak. és mind azt. valamit az Anyaszent egy ház hiszen,

K Mit formában kel mondani azt a hit tételt.?

15

F É szerént.

Credo in unum Deum, patrem omni potentem, factorem Coeli et terrae. visibilium, omnium et invisibilium., et in unum Dominum. Jesum Christum Filium Dei unigenitum, et ex Patre natum ante omnia saec[211a:]cula, Deum de Deo, lumen de lumine Deum verum, de Deo vero, Genitum non factum Consubstantialem patri. per quem omnia facta sunt. qui propter nos homines et

Hiszek egy Istenben. mindenható Atyában, menneknek, földnek, és minden látható, s'láthatatlan állatoknak teremtőjében. és az egy ur Jesus krisztusban. Istennek egyetlen egy Fiában. ki az Atyától születet minden [211a:] időknek²⁵ előtte., Istentől Istent, világoságtól világoságot, igaz Istentől való igaz Istent, a ki születet nem teremtetet, az Atyával egyenlő természetű., ki által mindenek³⁰

⁷⁰⁸ igazságokat [k-t-ből javítva.]

⁷⁰⁹ Catechumenusok,ot a penitencia tartok,ot, [Első ot a sorvégi margóra írva.]

⁷¹⁰ templomból [bol-o-ja ő-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

propter nostram salutem
desCendit de Coelis, et in-
Carnatus est de spiritu
sancto. ex Maria virgine, et
5 Homo factus est, Crucifi-
xus etiam pro nobis sub
pontio pilato, passus et se-
pultus est, et resurrexit ter-
tia die secundum⁷¹³ scrip-
10 turas. et Ascendit in Coe-
lum, sedet ad dexteram
patris. et iterum venturus
est Cum gloria iudicare vi-
vos et mortuos. Cujus re-
15 gni non erit finis et in spiri-
tum sanctum Dominum. et
vivificantem., qui ex Patre,
Filioque procedit, qui cum
Patre et Filio simul adora-
20 tur. et Conglorificatur, qui
locutus est per profetas. et
unam sanctam Catholicam
et apostolicam Ecclesiam,
Confiteor⁷¹⁴ [211b:] unum
25 baptisma, in remissionem
peccatorum, et exspecto re-
surrectionem mortuorum.,
et vitam venturi saeculi
Amen.

30

alkottattak, ki mi érettünk
emberekért, és ami üdvesé-
günkért, menyekből alá
száll. és meg testesüle, a
szent lélek által Mariá-
tol.⁷¹¹ és emberé lön, meg
is feszíteték mi érettünk⁷¹²
pontius pilatusnak alatta,
kint szenvede és el temete-
ték, és fel támadta harmad
napon. az irások szerént,
és fel mene menyekbe. ül
az Atya Istennek jobján.,
és ismét el jövődő ditső-
ségben hogy meg ítélye az
eleveneket és a holtakat. a
kinek országának vége
nem lészen. hiszek az eleve-
nitő szent lélek urban, ki az
Atyától. és a Fiutól szár-
mazik. ki az Atyával és Fi-
uval egyenlőül imádtatik.
és ditsértetik. ki a profeták
által szollot, és egy szent
közönséges és apostoli
gyüleke[211b:]zetet, val-
lom az egy keresztséget,
bünöknek botsánatyá-
ra,⁷¹⁵ és várom a halottak
fel támadását, és ajövődő
boldogságnak életét. Amen

⁷¹¹ Mariától. [o-a-ból javítva.]

⁷¹² mi érettük [Íráshiba *érettünk* helyett.]

⁷¹³ secundum [e-o-ból javítva.]

⁷¹⁴ Confiteor <unum>[211b:] unum

⁷¹⁵ botsánatyár,a, [r-t-ből javítva; *botsánatyát*, volt.]

K Miképen nevezik ezt a hit tételt?

F Niccai⁷¹⁶ symbolumnak. mivel a Niceai első közön-
sesen tartot Conciliumban vették az Atyák rendben
tsak nem egészen ezt a hit tételt, az Áriánusokra valo
nézve, akik tagadák akristus Istenségét. 5

Magyarázat.

Azt mondám hogy az Atyák vették rendben tsak nem
egészen ezt a hit tételt. mivel vannak olyan ágazatok a
melyeket az Anyaszent egy ház adta azután hozája,⁷¹⁷
A Concilium tsak ugy tette volt fel, hiszek a szent Lélek-
ben, de azután a Constancinapolyi első Conciliumnak, a
macedonius, és az Eunomius eretnekekre valo nézve kik
tagadják a szent Léleknek Istenségét ezekhez a szokhoz.
*Hiszek a szent Lélekben, ezeket kellett adni. A ki is ur,
és életet ad, ki az Atyától, és a Fiutól származik, kit*¹⁵
imadni, és ditsöíteni⁷¹⁸ kel. az Atyával. és a Fiúval ki a
*proféták által beszéltet. Angliában, kik az Anglicana li-
turgiat követik. egészen el mondgyák ezt a symbolumot*
[212a:]

K Miért nem mondgyák minden misékben ezt a sym-
bolumot.? 20

F Rend szerént a Romai liturgia szerént tsak a nagy
innepekben énekelik, ugy mint vasárnapokon. és a nagy
Innepeken., az Apostolok, és a szent doktorok Innepein,
mivel ök voltak ahitnek oszlopai, régenten sokáig nem
énekelték Romában a Credot. a mise alatt. a melyen szent²⁵
Henricus Császár Romában valo létekor igen tsudálko-
zott., és tudakozván annak az okát. azt felelték az⁷¹⁹
Diaconusok néki, hogy nem szükség Romában a symbo-

⁷¹⁶ Niccai [e-s-ből javítva.]

⁷¹⁷ hozája, <k> [a-o-ból javítva.]

⁷¹⁸ ditsöíteni [Ékezhiba.]

⁷¹⁹ az <az> [?] Diaconusok [Törlés a sor elején.]

lumot énekelni, mivel őt eretnység soha sem támadot.,
de idővel. Romában is szokásban vevék.

9 Az offertorium

K Mit tsinál apap a Credo után?

5 F Ki fordul. a népet köszönti mondván.

Dominus vobiscum Az ur légyen ti veletek.

Et Cum spiritu tuo Es a te lelkeged.

Azután mondgya oremus.. Imádkozunk.

K Mit tsinál azután a pap.?

10 F A néptől az ajándékot el veszi. és az alat a chorusban
holmi verseket énekelnek a szent Irásból.

K Mitsoda ajándékot teszen a nép.? [12b:]

F Régente anép maga vitte az oltárhoz az Aldozathoz
valo kenyeret, és bort, mostanában is sok helyeken a nép
15 kenyeret, gyertyát, és pénzt ajánl, a pasztoroknak, és
aszent egyháznak szükségire, a kenyeret meg szentelik, és
agyülekezetben kis⁷²⁰ darabonként el osztogattyák min-
dennek., a Communionak Jelül.

Magyarázat.

20 A sidok közöt mikor anép áldozatot akart ajánlani az
Istennek, azt apap kezében adta, és azt azután az Isten-
nek kelletet ajánlani apapnak, a misének áldozattya,
amint már azt meg mondtuk. ugy a nép Aldozattya
valamint apapé. a népnek nem lehet a pap kezében adni
25 akristus testét, akit az Istennek ajánlyák, hanem a helyet
kenyeret és bort ad, ugyan ezt is tselekeszi a Diaconus
által, aki kenyeret, bort, és vizet ad apapnak. a népnek
képében.

A régi időkben anép maga ajánlotta akenyeret, és
30 abort, abbol a kenyérből, és borbol. anyit vettek, a men-
nyi szükséges volt. apap és anép Communionjára. és mi-
nek előtte Consecrálták volna, azokat az Istennek aján-
lották, eki tettik sok imádságokból. amelyeket most is

⁷²⁰ kis [Beszúrás.]

mondják a misében, és a melyekben az Istent azon kéri, hogy vegye kedvesen [213a:] az ajándékokot a melyeket néki ajánlanak ahivek. *quod singuli obtulerunt*

Sok idővel azután az egyháziak jőbbnek találák. lenni, hogy ő magok készittsék el az Aldozathoz valo kenyeret es bort. mostanában tehát, ha szinte anép maga nem ajánlya is a kenyeret és abort, az Áldozatra, mind azon által ajándékokot adván, és fundatiot tévén a templomra. és a mi szükséges az Isteni szolgálatra. azért el mondhatni. hogy mostanában is anép ajánlya a kenyeret és abort. 10

K Mit tsinál apap azután. hogy a nép ajándekát el veszi?

F Az Istennek ajánlya a nép ajándékját, és minek utánna azokat az Istennek ajánlotta volna, meg füstöli, az ajándékokot. és az oltárt. 15

A pap az Istennek a kenyeret és abort elgyesen⁷²¹ vizez ajánlya, a melyeket a Diaconus adgya kezében a nép nevében, és a melyeket anép maga ajánlotta a mint azt meg mondtuk

K Mitsoda imádságot mond apap midön akenyeret 20 ajánlya?

F Suscipe sancte pater. Vegyed kedvesen Minden omnipotens Deus hanc immaculatam hostiam quam ego indig[213b:]nus famulus tuus, offero tibi Deo meo vivo et vero, pro innumerabilibus peccatis effensionibus⁷²² et negligentibus meis. et pro omnibus circumstantibus, sed et pro omnibus⁷²³ fidelibus christi. Vegyed kedvesen Minden ható szent Atya Isten ezt atiszta ostyát, melyet én érdemetlen [213b:] szolgáló néked elő, és igazán valo Istennek ajánlok. az én meg számlálhatatlan vétkeimért és fogyatkozásimért, és mind azokért kik itten jelen vannak, ugy az élő, és meg holt keresztyén 30

⁷²¹ elgyesen [*elegyesen*]

⁷²² effensionibus et [Első *f-t*-ből javítva.]

⁷²³ omnibus [*i* – megkezdett *b*-ből? javítva.]

stianis vivis atque defunctis. hivekért, hogy a mind nekem. mind nekik, az örök-salutem in vitam Aeternam ké üdveségünk legyen
Amen Amen

⁵ K Mint hogy a még tsak kenyér. a mit a pap ajánl, miért mondgya tehát. *hanc immaculatam*⁷²⁴ *hostiam, ezt atiszta osttyát.*

F A pap egy néhány szor nevezi eszerént a kenyeret. és bort, az áldás előtt., nem azért hogy magokban tiszták
¹⁰ volnának., hanem arra valo nézve hogy tsudálatosan a kristus testévé és vérévé változnak., a ki tsak egyedül a tiszta osttya.

K Mitsoda imádságot mond a pap midön vizet tölt a pohárban.?

¹⁵ F Deus qui humanae substantiae dignitatem mirabiliter Condidisti. et mirabiliter reformasti, da nobis [214a:] per hujus aquae
et vini misterium,⁷²⁵ ejus divinitatis esse Consortes, qui humanitatis nostrae fieri dignatus est particeps,
²⁰ Jesus christus Filius tuus titok által amelyet jelent a viznek a borral valo elegyítése, részesülhesünk Isten-ségiben a mi urunk Jesus kristusunknak, aki nem
²⁵ Dominus noster, qui tecum vivit et regnat in unitate spiritus sancti Deus sajnálta. magára venni az emberi voltunkot. aki áll és uralkodik te veled és a szent Lélekel. most és mind örökké Amen

³⁰ K Miért töltenek akehelyben vizet a. bór közé?

F Azal azt akarják tselekedni amit akristus tselekedet., midön az Eucharistiát rendelé, ezen elegyítéssel. nagy titkot akart előnkben adni.

s. just Apolog 2.
s. Cypr. epist 63
ad ceciliam

⁷²⁴ *immaculatam* <os> *hostiam*, [Törlés a sor végén.]

⁷²⁵ *miste*<rium>*rium*, [Törlés elvlasztás után, a sor elején.]

K Honnét tudyuk⁷²⁶ mi azt, hogy a kristus meg elegyítette abort vizel apohárban?

F A traditiobol, ugyan abol is tudgyuk hogy a pohárban bort töltöt. amint ezt már meg mutattuk.

K Mitsoda titkot jelent abornak vizel valo meg elegyítése a kehelyben? ⁵

F 1. Az emberi természetnek az Isteni természettel valóságos meg egyesülését akristus személyiben. 2. a hiveknek, akristusal az ő fejekel valo titkos meg egyesüléseket, 3 a vizet. és a vért, mely a kristus oldalából folyt ki. ¹⁰
[214b:]

s. Cypr epist

K Miért szenteli meg a pap avizet minek előtte abórközi tölttse, és abort nem.?

F Régenten meg szentelte a vizet és a bort együt a kehelyben., mostanában pedig tsak avizet szenteli meg, mivel abór a kristust jelentvén., a viz a népet., akinek ¹⁵ vagyon szüksége a szenteltetésre., a népnek pedig meg szenteltetése. a kristusal valo egyeségben áll, apap tehát. a vizet szenteli meg, minek előtte a bor⁷²⁷ közti tölttse, ennek a titoknak meg mutatására.

A halottak miséjekor pedig avizet meg nem szentelik, ²⁰ meg mutatván azáltal, hogy a meg holt hivek. már nintsenek az Anyaszent egy ház hatalma alatt.

K Mitsoda imádságot mond a pap midőn az Istennek ajánlya akehelyben lévő bórt. és vizet.?

F Offerimus tibi Domine Ajanlyuk uram néked ezt ²⁵
Calicem salutaris tuam az üdvességnek pohárát.,
deprecantes Clementiam, kérvén kegyelmeségedet
ut in Conspectu divine hogy vegyed kedvesen, és
Majestatis tuae. pro nostra mennyen szent Felsőged
et totius mundi salute Cum eleiben mint kedves illat. a ³⁰
odore svavitatis ascendat mi üdvességünkért., és az
Amen egész világnak üdvességéért
Amen.

⁷²⁶ tudyuk [Nyilván íráshiba, mert másutt *tudgyuk*ot ír.]

⁷²⁷ bor [o-ő-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

A Diaconus apapal együtt mondgya el ezt az imádságot tartván véle együtt⁷²⁸ a kehelynek also részit.

K A Diáconus miért mondgya apapal együtt ezt az imádságot? **[215a:]**

⁵ F Mert a⁷²⁹ viz, és abor esze elegyítésének titka látható képen. meg mutattya nekünk hogy a misében a pap a kristusal együtt ajánlya anépet., eki tettzik a fellyeb való imádságból., a melyet, a vizet. aboral való elegyítéskor mondgyák el, a Diaconus a nép képit viselvén, a nép¹⁰ nevében ajánlya a papal együtt abort elegyesen vizel.

K. Miért nevezik a kelyhet üdveség pohárának. holot még tsak bór vagon benne?

F E szerént, a kristus Jesus véreére való nézve nevezik, mivel az abor kevés idő mulva a kristus vérevé változik,

¹⁵ K Mit tsinál apap azután hogy a kelyhet ajánlota?

F Az Isten előtt magát meg hajtván., a szent írásból való következendő imádságot mondgya el, anépnek nevében

Dan. 3. 39. 40.

In spiritu humilitatis et	Alázatos és töredelmes lé-
²⁰ in animo Contrito suscipi-	lelkel lévén előtted, végy
amur a te Domine, ut sic	kedvesen minket, és hogy a
fiat sacrificium nostrum, in	mi áldozatunk makedves
Conspectu tuo hodie ut	lehesen előtted
placeat tibi Domine Deus.	

²⁵ Ezen imádság után a pap fel emeli kezeit. és szemeit az ég felé. kérvén a szent Lélek kegyelmének. és erejének le szállását. és azután keresztet vet akenyére., és a bora mondván. **[215b:]**

³⁰ Veni sanctificator omni-	Jövel meg szentelő min-
potens Aeterne Deus, et	denható ⁷³⁰ örök Isten. és
benedic hoc sacrificium tuo	áld meg ezt az áldozatot
sancto nomini praeparatum	melyet szent nevednek di-
tum	tséretire készítettünk

⁷²⁸ együt [Ékezetthiba.]

⁷²⁹ a <bór> viz, és abor

⁷³⁰ mindenható <Isten> örök Isten.

A Diaconus kezében meg szentelvén atemjént, azután akenyeret,⁷³¹ a bort, és az oltárt meg füstöli. a füstölés-kor ezeket az imádságokat mondgya. a melyekből ki tettzik hogy a füstölések mi végre valok

Incensum istud a te benedictum, ascendat ad te Domine et descendat super nos misericordia tua. Ez atölled meg szenteltetet füst te hozád fel menyen. uram, és ate irgalmaságod mi reánk le szályon.

Midön pedig az oltárt füstöli ezeket mondgya a soltár-bol. 140.2.

Dirigatur Domine oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, elevatio manuum mearum. sacrificium vespertinum. pone Domine Custodiam ori meo et ostium Circumstantiae labiis meis. ut non declinet Cor meum in verba malitiae ad excusandas excusationes. in peccatis. Hasson fel uram az én imádságom elődben. valamint ezen temjének füsti, az⁷³² én kezemnek fel emelése olyan kedves légyen előtted, mint az estvéli áldozat., tégy őrizöt az én szájamra, és ajtot az én ajakimra, hogy a hamiságnak beszédire ne halyolyon az én szivem., se ne mentegesse vétkeimet

[216a:]

A Diaconusnak viszá adván a füstölöt mondgya.

Accendat in nobis Dominus ignem sui amoris, et flammam aeternae Charitatis. Gerjesze fel az ur bennünk szeretetének tüztét, és az örökké valo szeretetének langját.

K Mit kel anépnek tselekedni midön ezeket az imádságokat mondgyák. és az oltárt füstölik?

F A népnek is igen jó ezeket az imádságokat mondani, szivét. buzgoságal. az Istenhez fel emelni, és mondani, uram az én imádságom hasson fel elődben

⁷³¹ akenyeret., <és> a bort, és

⁷³² az </> én kezemnek

10. A pap az ujjait mosa, suscipe sancta Trinitas.⁷³³

K Miért mosa meg a pap az ujjait azután hogy az oltárt meg füstölte?

F 1 Mert a füstölőhöz, és a nép ajándékihoz nyulván
5 ha tsak kevés is meg szenyeshette ujjait, mivel nem lehetnek elegendő tiszták az olyan ujak. melyek a kristus testéhez érnek.

Catech. 5.
Mystag. Card.
Bona liturg lib 2.
Cap 3. num 6.

2. A kéz mosás jelenti azt a nagy tisztaságot a melyel
kel lenni a szent áldozat ajánlására, a Jerusalemi szent
10 Cyrillus szerént., ugyan ezért is kér tiszta szivet a pap az Istentől mondván. ps. 25.6.

Lavabo inter innocentes
manus meas. et, Circum
dabo altare tuum Domine,
15 ut audiam vocem laudis et
enarrem universa mirabilia
tua. [216b:]domine dilexi
decorem domus tuae, et lo-
cum habitationis gloriae
20 tuae, ne perdas Cum impiis
Deus animam meam, et
Cum viris sanguinum vi-
tam meam, in quorum ma-
nibus iniquitates sunt, dex-
25 tera eorum repleta muneri-
bus, ego autem in innocen-
tia mea ingressus sum, re-
dime me, et miserere mei,
pes meus stetit in directo.
30 in Ecclesiis benedicam te
Domine. Gloria Patri. &c.

Meg mosom kezeimet az
ártatlanok között, és kör-
nyül veszem uram ate oltá-
rodot, hogy halyam a di-
tséret szozattyát, és meg
beszéllyem minden tsu-
dá[216b:]latos dolgaidot.
uram szerettem ate háza-
nak ékeségit. és ate ditsősé-
ged lako helyét, ne veszed
el Isten az én lelkemet. az
Istentelenekel. és a vér szo-
po férfiakal.⁷³⁴ az élete-
met. akiknek kezekben ha-
miságok vannak, az ő jobb
kezek meg tölt ajándéko-
kal., én pedig az én ártat-
lanságomban jártam váltst
meg engem. és irgalmaz
nékem. az én lábam⁷³⁵
igyenesen állot. a gyüleke-
zetekben áldalak uram té-
ged.

⁷³³ Trinitas. [a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁷³⁴ vér szopo férfiakal. [Első f-v-ből javítva.]

⁷³⁵ az én lábam <az> igyenesen

K Mit kel a népnek mondani midön a kezét mosa apap?

F Jobban nem tselekedhetik mint ha azt kéri az Isten-től hogy meg tisztítsa büneiből

K⁷³⁶ Mitsoda imádságot mond apap az oltár közepin, ⁵
azután hogy az ujait meg mosta,?

F Az Istennek ajánlya ujonnan akenyeret. és abort. a melyeket már különösön az Istennek ajánlotta volt, erre valo nézve. szemeit és kezeit az égg felé emelvén és magát meg hajtván. ezeket az imádságokat mondgya, ¹⁰

Suscipe sancta Trinitas hanc oblationem quam tibi [217a:] offerimus ob memoriam passionis, et resurrectionis, et ascensionis Domini nostri Jesu christi, et in honorem Beatae Mariae semper virginis, et beati Joannis Baptistae. et sanctorum Apostolorum petri et pauli et istorum, et omnium sanctorum, ut illis proficiat ad honorem, nobis autem ad salutem, et illi pro nobis intercedere dignentur in Coelis, quorum memoriam agimus in terris, per eundem Dominum nostrum Amen.

Vegyed kedvesen szent Háromság ezt az ajándékot melyet [217a:] néked ajánlunk a mi urunk Jesus kristusunk⁷³⁷ szenvedésinek ¹⁵ fel támadásának, és menyben menetelének⁷³⁸ emlékezetire, a Boldogságos szűznek tiszteletire. keresztelő szent János, szent Péter, és szent Pál Apostoloknak, és ezeknek, *azaz., a kiknek reliquiái it vannak* és minden szenteknek, légyen tiszteletekre, nekünk ²⁵ pediglen üdveségünkre, és hogy azon szentek a kiknek emlékezeteket tiszteljük e földön. méltotzassanak esedezni érettünk ³⁰ menyekben, a mi urunk Jesus kristusunk által.

⁷³⁶ K Mitsoda [K – megkezdett M-ből javítva.]

⁷³⁷ kristusunk [Első s (hosszú f) n-ből? javítva.]

⁷³⁸ menyben menetelében [Elírás.]

K Mivel már apap akenyeret és abort mindenikét különösön ajánlotta volt, miért ajánlya ismét mind a kettőt egy szers mind?

F Vannak olyan Anyaszent egyházak ahol különösön⁵ nem ajánlyák a kenyeret és a bort. hanem egy szers mind. mind a ketőt. ezen imádságal suscipe sancta Trinitás. eszerént is tselekesznek a Dominicanusok., a Carmeliták, de meg más Anyaszent egy házakban igen régen követik a Romai Anyaszent egyháznak mái szokását, hogy a¹⁰ kenye-[217b:]ret és abórt különösön ajánlya., és azután mindenikét egy szers mind, ezek nem nagy különbözések, kinek kinek a maga Anyaszent egyháza szokását kel követni, amely jó.

Card. Bona liturg.
lib 2. Cap 9.

K Miért mondgya a pap hogy ezt az áldozatot akristus¹⁵ szenvedésének, fel támadásának., és menyben menetelének emlékezetire ajánlya?

F Mert akristus maga mondotta hogy azt tselekedgyük az ő emlékezetire. 2. Az ő fel támadásának emlékezetire, mert a kristus áldozattya aző fel támadásáig tartot; ajánl-²⁰ván ugyan azon életet amelyet fel vett, 3. Aző menyben menetelének emlékezetire, melyel el végezte aző Aldo-zattját. bé menván vére által avalóságos sanctuariumban

K Miért mondgyák azt, hogy a szentek emlékezetire. és tiszteletekre is ajánlyák az áldozatot?

F Azt már másut meg mondottuk., hogy az Anyaszent egyház nem ajánlya soha másnak az áldozatot, hanem egyedül az Istennek, eki tettzik a misében valo imádsá-
gokbol., és hogy az Anyaszent egy ház mindenkor azt mondotta ez iránt, valamit szent Agoston mond, *Mi az*³⁰*Martyrok Istenének teszünk áldozatot, midön aző emlékezetekre oltarokat épittünk, mert mitsoda pap az, aki valaha azt mondotta volna az oltárnál. néked⁷³⁹ ajánlyuk. [218a:] Péter, pál, Cyprianus, hanem amit ajánlanak. az Istennek ajánlyák, aki meg koronázta amartyrokot.*

lib 20 Contr.
faust

⁷³⁹ néked. <g> ajánlyuk.

A szentek emlékezetire ajánlani tehát nem más, hanem hogy tiszteljük az ő győzedelmeket. a melyek akristus győzedelmi, és így a kristust tiszteljük az ő szenteiben. és a szenteket akristusban. távul legyen tehát. azt gondolni, hogy az Anyaszent egy ház. az Istenhez, vagy akristushoz hasonlítani a szenteket, ez irtoztato káromlás volna, mivel a kristus áldozattát. úgy ajánlyák. az Istennek, hogy az Isten tiszteltesék akristus által, és a szentek által, a kik fel áldozták véle magokat, és akik az üdvezítő áldozattának érdeme által, vettek győzedelmet a világon és az ördögön, tisztelnünk kel tehát aszenteket. és jobb helyre nem lehet tenni tiszteleteket mint aszent áldozatban. a mely által lettek érdemeseké, és ditsőségeseké.

11 orate fratres. oratio secreta.

K Mitsoda imádságot mond azután apap.? ¹⁵

F Az oltárt meg tsokolván. ki fordul. és mondgya anépnek, ⁷⁴⁰

<p>orate fratres ut meum ac vestrum sacrificium accep- tabile fiat apud Deum Pa- trem omnipotentem</p>	<p>könyörögjete atyám fiai hogy az én áldozatom a mely úgy a tietek is kedves légyen a minden hato Atya Isten előtt.</p>
--	--

[218b:] A nép engedelmeskedvén, apapnak eszerént könyörög

<p>Suscipiat Dominus sa- cificium de manibus tuis ad laudem et gloriam nominis sui. ad utilitatem quoque nostram totiusque Eccle- siae suae sanctae.</p>	<p>Vegye kedvesen az ur az Áldozatot kezeidből ame- lyet ajánlasz, és a melyet mi is ajánlyuk általad. az ő nevének ditséretire, és di- tsőségire, ami hasznunkra. úgy az egész Anyaszent egyháznak hasznára.</p>
--	---

Ezekről a szokrol eszerént kel elmélkedni. és a melyeket a népnek. ne tsak szájal. hanem szivből kel mondani.

⁷⁴⁰ [Sorvégen:] a [új sor elején:] anépnek,

1. Amint már azt meg mondtuk másut; apap mind akristus nevében., mind a nép nevében ajánlya a szent Áldozatot., és ő ebben. anépnek is szolgálja. valamint akristusé.

⁵ 2. A népnek meg kel egyezni apapal, és együt kel véle ajánlani a szent Áldozatot, mivel az az Aldozat ugy a népé, valamint apapé.

3. Hogy az Aldozatot ajánlyák. 1. az Isten tiszteletire. anép hasznára, tudni illik meg nyeresire mind azoknak ¹⁰ a melyek nekünk szükségesek, ugy mint a bűnnek bostá-nattyát, lelki és testi kegyelmet, és áldást.

4. Hogy minden miséket az egész Anyaszent egy ház-nak hasznára mondgyák. és nem lehet különös miséknek nevezni az olyanokat. amelyekben különös szükségün-¹⁵ kért kérjük az Istent. **[219a:]**

K Mit mond azután apap?

F Azt az imádságot mondgya ell. a melyet secreta vagy titkon valo imádságnak nevezik, a melyben azon kéri az Istent hogy vegye kedvesen ahivek ajándékít, ez az imád-²⁰ ság változik az innepek szerént.

K Miért nevezik ezt az imádságot. secretának. vagy titkos imádságnak.?

F Ennek sok féle okát adgyák, atöbbsi. közöt, mert ezt az imádságot nem enekelik., hanem lassan szokták mon-²⁵ dani, sok régi misálékban ezt nevezik. oratio super obla-ta, de akár mitsoda okát adgyák annak. meg lehet látni az imádságokbol, mi végre mondgya azt az Anyaszent egy ház, példának okáért fel teszem azt, a melyet monda-nak pünkösöd után valo ötödik vasárnapon

³⁰ Propitiare Domine su- Légy kegyelmeségel
plicationibus nostris, et has uram imádsaginkhoz. és
oblationes famulorum tuo- vegyed kedvesen szolgálid
rum benignus assume, ut áldozatokat, ugy hogy va-
quod singuli obtulerunt, lamit ki ki ajánlot, neved-
³⁵ ad honorem nominis tui nek tiszteletire, mindnyá-

Cunctis proficiat ad salutem per Dominum

junknak legyen üdvességünkre, a mi urunk Jesus kristusunk által Amen

K Miért mondgya apap ezt az imádságot lassu szoval. ugy atöbb következendő imádságokat is.?

F Az igen régi szokás mind agörögöknél. mind nálunk hogy némely imádságokat lassu szoval mondgyák, és némel-**[219b:]lyeket** fel szoval.⁷⁴¹ eki tettzik aleg régiebb liturgiákból,, az Anyaszent egy ház ezeket így szokta mondani, **nem** azért hogy el titkolná a nép előtt az imádságokat, mivel anépet azokra oktatták, és neki azokat meg magyarázák, apap is azért emeli fel szavait minden imádságnak avégin hogy anép felelhese az Ament, hanem **vagy azért** szokta így az Anyaszent egy ház, hogy tisztelyle **akristusnak** szenvedésekor valo tsendeségit., vagy **15 hogy aza** tsendeség nagyob tiszteletre. és figyelmeteségre indította anépet, a melyel kérje Istentől⁷⁴² amit a pap kér tölle a gyülekezet nevében

K Miért mondgya a pap fel szoval ezeket a szokot per omnia saecula. saeculorum?²⁰

F Ezekel aszokal végezvén el a secreta imádságot. a szovát fellyeb emeli azért hogy anép felelhese az Ament
12 Praefatio Sanctus.

K Mit mond a secreta imádság után apap?

F A népet köszönti ezekkel a szokal.²⁵

Dominus vobiscum Az ur legyen ti veletek

Et Cum spiritu tuo. Es a te lelkedel.⁷⁴³

Azután apap ezeket⁷⁴⁴ a nevezetes szokot mondgya a népnek.

⁷⁴¹ fel szoval. [*fel foval.*-ből javítva; az *f* betűt meghagyta hosszú *f*-nek és az alsó szára mellé beírt egy *z* betűt.]

⁷⁴² Isten<(ten)>től [Törlés a sor elején.]

⁷⁴³ lelkedel. [*d-k*-ből javítva.]

⁷⁴⁴ ezeket [*et* – beszúrás.]

Sursum Corda.
Habemus ad Dominum

Emelleyetek fel sziveteket
Mi azt az urhoz fel emel-
tük. [220a:]

A pap anépet ez által arra inti hogy az elméjít fel
5 emelvén szükséges hogy lélekben az égben legyen., hogy
az Angyalokal énekelhese ezt a szent éneket, szent. szent.
szent. szükséges tehát hogy a nép az Istenhez fel emelnye
szívét, mert más képen nem mondhattya igazán. habe-
mus ad Dominum

10 A pap azután mondgya.
Gratias agamus Domi-
no Deo nostro
Dignum et justum est

Hálakot adgyunk a urunk
Istenünknek
A méltó és igazságos feleli a
nép.

15 A pap erre feleli.
Vere dignum et justum
est aequum et salutare nos
tibi semper et ubique grati-
as agere Domine sancte
20 pater. omnipotens Aeterne
Deus, per christum Domi-
num nostrum. per quem
Majestatem tuam laudant
Angeli. Adorant Domina-
25 tiones, tremunt potestates.
Coeli Coelorumque. virtu-
tes ac Beata seraphim. so-
cia exultatione Concele-
brant cum quibus et nostras
30 voces ut admitti jubeas
deprecamur, supplici Con-
fessione dicentes, sanctus,
sanctus. sanctus, Dominus
Deus sabbaoth. pleni sunt
35 Coeli et terra, [220b:] Glo-
riâ tuâ Hosanna in excel-

Bizonyára méltó, és igazsá-
gos és üdvéséges dolog te
néked hálakot adnunk
mindenkor és mindenüt óh
mindenhato szent Atya ur
Isten ami urunk Jesus kris-
tus által a ki által ditsérik
Felségedet az Angyalok,
imádgják az uraságok,
rettegik ahatalmaságok, a
menynek és a földnek ereji,
és a boldog seraphimok,
egyenlő nagy vigaságal di-
tsérik, vegyed közinkben a
mi szavainkot kérünk. alá-
zatos vallás tétellel. mond-
ván. szent. szent szent, a
seregeknek ura Istene. tel-
lyesek az egek, és a föld di-
tsőségedel. légy segittségül
ki-[220b:]vagy a magóság-

sis, Benedictus † qui venit
in nomine Domini,⁷⁴⁵ Ho-
sanna in Excelsis.

ban, Áldot legyen a ki jöt
az urnak nevében, légy se-
gittségül ki vagy a mago-
ságban

Ezt a szent háláadást, amelyet mond az Anyaszent egy⁵
ház. az Angyalokal. együt az Isten ditséretire. Praefacio-
nak nevezik. mivel kezdete a mise rendének, ezt a görö-
gök Eucharistiaca orationak nevezik. az az, háláadás
imádságának, eváltozik az innepek szerént,, de minden-
kor a sanctuson végeződik a melyet is Isaias proféta^{10 Isa. 4. 3}
hallotta enekelni az Isten széke előtt, az Anyaszent egy
ház ezekhez adgya ezeket a szokot, a melyekel tisztelték
a sido gyermekek akristust, midön jérusalemben ment
ditsőségesen.⁷⁴⁶ mondván. Benedictus qui venit &c.

K Mit kel anépnék tselekedni a praefatio alat?¹⁵

F A papal együt hálakot kel adni az Istennek, és
szivből kel énekleni az Angyalokal. szent. szent. szent az
ur Isten

13. Canon Missae. Te igitur.

K A Praefatio után valo imádságokot miért nevezik a²⁰
Mise rendének.?

F Mert azok olyan rend szerént valo imádságok, a
mellyek nem változnak, és minden misékben azokat
mondgyák, Canon, görög. szó. a mely rendet teszen.

K Min kezdik el a mise rendét?²⁵

F A pap az ég felé emelvén kezeit és szemeit, akövetke-
zendő imádsagot mondgya. a melynek kezdetin meg hajt-
ván. **[221a:]** magát. az oltárt meg tsokollya.

Te igitur Clementissime Alázatoságal⁷⁴⁷ kérünk te-
Pater per Jesum Christum gedet irgalmas⁷⁴⁸ Atya, a³⁰
Filium tuum Dominum te Fiaid ami urunk Jesus

⁷⁴⁵ Domini [*D* – valószínűleg *H*-ből javítva.] Hosanna

⁷⁴⁶ ditsőségesen. <von> mondván.

⁷⁴⁷ Alázatoságal [Első *a-á*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁷⁴⁸ ir-mas [Elváltás után tévesen folytatta.]

nostrum supplices rogamus ac petimus uti accepta habeas ac benedicas haec † dona,⁷⁴⁹ haec † munera,
⁵ haec † sancta⁷⁵⁰ sacrificia illibata, imprimis quae tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta catholica, quam pacificare, Custodire, adunare,
¹⁰ et regere digneris toto⁷⁵¹ orbe terrarum, una Cum famulo tuo Papa nostro. N. et Antistite nostro. N. et Rege nostro
¹⁵ N. et omnibus orthodoxis. atque Catholicae, et Apostolicae fidei Cultoribus.

kristusunk által, hogy vedyed kedvesen, és meg áldgyad ezeket az † Ajándékokot, ezeket az † ajánlásokat, ezeket a † szent tiszta Áldozatokat, mellyeket néked ajánlunk, először a te szent közönséges Anyaszent egy házadért., hogy annak méltoztasál. adni békeséget., azt tarsd meg, vezérellyed, és egyessé tegyed, az egész világon, és azal együtt a pápát, ate szolgadot, a püspökünket., és mind azokat kik a közönséges Apostoli hitben vannak,⁷⁵²

K A pap miért tsinál keresztet akenyére és abora, a
²⁰ midön ezeket mondgya, kérünk hogy meg áldgyad ezeket az ajándékokot, ezeket az ajánlásokat; ezeket az áldozatokat?

F Hogy meg mutassa az által hogy tsak a kristus kereszttyének ereje által áldatnak meg, és lésznek kedvesek Isten előtt. azok az ajándékok.
²⁵

K Mitsoda oktatást vehetünk magunknak ebből az imádságbol.?

F 1. Hogy minden miséket az egész Anyaszent egy házért mondanak., azután a pápáért, a püspökért, akirá-

⁷⁴⁹ haec + dona, [+ - beszúrás.]

⁷⁵⁰ haec + sancta [+ - beszúrás.]

⁷⁵¹ toto orbe

⁷⁵² vannak, [Sorvégi margóra írva.]

lyért és közönségesen az egész hivekért, és úgy mondván különö-[221b:]sön valo mise nintsen, mindenik közönséges, amint már azt meg mondtuk.

2. Emlékezetet tésznek a Pápáról, a püspökről, a királyról, vagy a Fejdelemről., hogy a népet az Isten akaratya szerint vezérelhesék bekeségben, és hogy az Isten áldását vegyék. ⁵

1 Tim. 2. 1.

3. Hogy minden misékben az Istentől négy fő dolgot kérnek az egész Anyaszent egy háznak. 1. *hogy békeségit adgya reája*, meg oltalmazván. akülső üldözésektől, ¹⁰ *hogy azt meg tarttsa az igaz hitben*. mind azok ellen kik ellene támadnak, úgy mint a sidok. ahitetlenek, az eretnekek,⁷⁵³ 3. *hogy meg egyeztesse* a sismaticusok ellen. és mind azok ellen kik egyesége ellen támadnak. 4. *hogy azt vezérélyye* jó pásztorokat adván néki, a roszaktól pedig ¹⁵ meg oltalmazza.

4. Hogy a szent Áldozatot a szent Haromságnak ajánlyák, noha az Atyát emlittik a Fiu által, a szent Lélekel együt, az Anyaszent egy háznak mindenkori szokása szerint ²⁰

5. Hogy az Anyaszent egy ház. tsak ahivekért ajánlyá közönségesen a szent Áldozatot; a hitetleneket,⁷⁵⁴ eretnekeket nem nevezik. de ezekert kinek kinek lehet, és kel imádkozni különösön.

K Mit kel anépnek tselekedni midön ezt az imádságot mondgyák. ²⁵

F Mint hogy a pap az ön nevében mondgya ezt az imádságot jobban nem tselekedhetik mint ha apapal együt azt el mondgya.[222a:]

14. Memento. az élökért ³⁰

K Melyik a mise rendiben valo második imádság?

⁷⁵³ eretnekek, <3> ellen 3. [*ellen* <3> fölé írva a sor végén; 3. sor eleji margóra írva.]

⁷⁵⁴ a hitetleneket, [Először *hitetleneket*,-et írt, majd az *l* betűre ráírt egy *t* betüt.]

F A pap minek utánna könyörgöt volna az Istennek az egész Anyaszent egy házért, különösön imádkozik azokért a kikért akar imádkozni, azután mind ajelen valokért.

⁵ Memento Domine famularumque tuarum N: N: Emlékezel meg uram szolgálóidrol, és szolgálóidrol,⁷⁵⁵ N: N.

A pap itt egy kevesé meg állapodik hogy az Istennek ajánlya azokat, a kikért akar imádkozni.⁷⁵⁶ azután
¹⁰ mondgya.

Et omnium Circumstantium, quorum tibi fides Cognita est. et nota devotio, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt, hoc sacrificium, laudis, pro se, suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum pro spe salutis, et
¹⁵ in Columinitatis suae, tibi que reddunt vota sua, Aeterno Deo vivo et vero. És mind azokért a kik itt jelen vannak., a kiknek hiteteket, és buzgoságokat üsméred, akikért néked ajánlyuk, vagy a kik néked ajánlyák ezt a ditséretnek áldozattyát,, magokért, vagy hozájok valokért, lelkeknek válttságára, üdvéségeknek reménségére, és magok meg tartására. és akik fogadást téznek te néked mint öröktől fogva valo élő. és igaz Istennek.

²⁵ K Mitsoda értelme lehet ezeknek a szoknak?

F 1. Ezek azok. *akikért néked ajánlyuk, vagy akik néked ajánlyák*, valóságosan meg mutattyák hogy a nép ugy ajánlya az áldozatot. valamint apap., tsak azal külömbözik [222b:] hogy apap amaga kezei által ajánlya,
³⁰ anép pedig apap kezei által.

2. *A kiknek hiteteket, és buzgoságokat üsméred*, ezek meg mutattyák hogy mitsoda hitel, és buzgoságal kel jelen lenni ezen a szent Áldozaton.

⁷⁵⁵ szolgálóidrol, [lo-id-ből javítva.]

⁷⁵⁶ imádkozni [k-n-ből javítva.]

3. *Lelkeknek válttságára, azaz, bünöknek botsánattyára, üdvösegeknek remétségére, és magok meg tartására,*⁷⁵⁷ az az, hogy mind lelki, mind testi szükségekre való kegyelmet nyerhesenek, *És akik fogadást tésznek tenéked,* ezen az imádást,⁷⁵⁸ és aháláadást kel érteni, 5

4 Ezek azok, *magokért, vagy hozájok valokért,* meg mutattyák., hogy tartozunk másokért imádkozni, amisekor, fő képen azokért kik hozánk tartoznak.,

K Mit kel anépnek ez alat mondani?

F Különösön kel imádkozni azokért, akiket az Istennek akar ajánlani, azután apapért, és ajelen valokért. 10

15 Communicantes

K Mellyik a Mise rendében valo harmadik imádság

F A pap minek utánna imádkozot volna az Anyaszent egy házért, és ajelen valokért, egy nehány szenteket nevezvén kéri az Istent hogy a menyben lévő Anyaszent egy háznak esedezésére hintse kegyelmét. és jó téteményit a földön lévő Anyaszent egyházra., 15

Communicantes et memoriam venerantes imprimis Gloriosae semper virginis Mariae, Genitricis [223a:] Dei, et Domini nostri Jesu christi, sed et Beatorum Apostolorum et martyrum tuorum. Petri, et pauli Andreae, jacobi, Joannis, Thomae jacobi, philippi, bartholomaei Matthei, simonis et Thadaei, Lini, Cleti, Clementis, xisti, Cornelii, Cypriani	Meg egyezvén. és emlékezetit tisztelvén először a Ditsöséges szüz Máriának., az Isten, es ami [223a:] urunk Jesus Christusunk Annyának, azután a Boldog Apostolidnak, ⁷⁵⁹ és martyrumidnak, Peternek, és pálnak, Andrasnak. jakabnak, Janosnak, Thamásnak, Jakabnak. Filepnek, Bertalannak, Mathénak, simonnak, és Thadeusnak, Linusnak, Cle	20 25 30
---	---	---

⁷⁵⁷ meg tar<toztá>tására, [Törlés a sor végén.]

⁷⁵⁸ imádást, <kel> és aháláadást kel

⁷⁵⁹ Apostolidnak, [d-k-ból javítva.]

Laurentii, Chrysogoni, Jo-
annis et Pauli, Cosmae et
Damiani, et omnium sanc-
torum tuorum, quorum
5 meritis precibusque Con-
cedas ut in omnibus pro-
tectionis tuae muniamur
auxilio, per eundem Chri-
stum Dominum nostrum
10 Amen..
tusnak, kelemenek, xistus-
nak, Corneliusnak, Cypri-
anusnak, Lörintznek,
Chrysogonusnak, Janos-
nak, és pálnak, kozmának
és Damianusnak, és min-
den szenteidnek érdeme-
kért engedd meg hogy min-
denkor ate gondviselésed
alat lehesünk a mi urunk
Jesus kristus által Amen

K Mitsoda a lelki értelmé ennek az imádságnak.?

F Meg lehet abban látni. amint már gyakorta meg
mondottuk, hogy a földön lévő Anyaszent egy ház együt
15 ajánlya a mennyei Anyaszent egy házal. a szent Aldoza-
tot, azt is meg mondottuk hogy miért tésznek emlékezetet
a szentekről.

A ki mélyebben akarja meg tudni ennek a szokásnak
régiségét, olvassa meg a leg régieb görög és deák liturgiá-
20 kot

s. Aug. lib de
virginitate. Cap
45. Tract⁷⁶⁰ 84. in 20
st. Joan.

K Miért tésznek különösön nevezetet anyi szentről,
nem volna elegendő azt mondani hogy közönségesen az
egész szentekel. kivánnak meg egyesülni?

F. Hogy jól meg lehesen felelni erre akérésre. azt kel
25 meg [223b:] tudni,⁷⁶¹ hogy régenten, mindenik püspök-
ségben. három Catalogust tartottak, a melyeket Dypti-
cumnak nevezték. amely görögül tészten két felé nyilo
táblát,

Az egyik Catalogusban, a szentek neveit irták, főképen
30 a martyrok, és a diecesis béli püspökök neveit, a kik
szentül éltenek, eleinte mindgyárt tsak a martyrok neveit
irták fel, mert tsak a martyrok innepeit illették, az első

⁷⁶⁰ Tract <4> 84.

⁷⁶¹ [223b:] tudni, [*tud* – világosabb tintával írva a sor eleji margóra,
ni, elé; nem Mikes írása.]

saeculumban. azután a Confessorok neveit is fel kezdék tenni, leg először a szent Márton nevét tevék fel.

A második Catalogusban az élő hiveknek a neveket irták fel., fő képen azoknak neveket. kik nagy renden lévőek valának, vagy akik nevezetes szolgálatot tettek⁵ az Anyaszent egy háznak, abban fel volt téve, a pápa neve, a pátriárkaké, a diecesisbéli püspöké, és a Clericuské, azután fel volt téve a Császáré, a Fejdelmeké, és a magistratusok neve.

A harmadik Catalogusban ahivek neveit irták fel. kik¹⁰ az Anyaszent egyháznak egyeségiben holtak meg, a misében ugyan azon ahelyen olvasták fel ezeket a neveket, ahol mostanában is emlékezet vagy on ahalottakról.

Midőn valakit a szentek közti akartak írni, annak a nevét a szentek dypticumában tették, vagy is a romai.¹⁵ szokás szerént. a Cannonban. mert romában a [224a:] dypticumokat tsak a Canon alatt olvasták, ugyan innét is jöt bé ez a szó,⁷⁶² Cannonizatio, és amidőn valakit ex Communicáltak, annak anevét ki törölték adypticumból.²⁰

Ezt a három Catalogust a mise alatt olvasták el. de mikor hoszu volt, tsak a leg fővebeknek olvasták el neveket. külön, külön, atöbbit közönségesen nevezték, nem is mindenkor a pap olvasta ezeket a neveket, hanem rend szerént, vagy a Diaconus. vagy a subdiaconus.²⁵

Ebből az okból olvasák tehát mostanában is a Canonban. a szentek neveit. *

Card. Bona liturg. lib 2. Cap. 8. et 12. s. Aug. serm. 17. de verbis Apost

K Ebben az imádságban miért kérjük az Isten segítségét. a szentek érdemi és könyörgési által. nem bánttyuké meg ezel akristust a ki tsak egyedül aközben járó?³⁰

F Azt egy néhány helyt meg mondtuk hogy aszentek

⁷⁶² szó,⟨kás⟩

tsak a kristus által könyörögnek, és az ő érdemek akristus által vagyon. ez így lévén, tsak a kristus közbenjáróságához folyamodunk, a szentek érdemi, és könyörgési mi nekünk tsak arra valok hogy könyebben kegyelmet nyerhesünk akristus által. amint hogy minden imádsága az Anyaszent egy háznak így végeződik, ami urunk Jesus kristus által.

K Mit kel a népnek mivelni midőn ezt az imádságot mondgyák. Communicantes.?

¹⁰ F Azt hogy az égben lévő Anyaszent egyházaal együt ajánlya a szent Aldozatot, és kérje az Istent hogy a szenteket [224b:] követhesse, és része lehesen ditsőségében.

16 Hanc igitur oblationem

¹⁵ K Melyik a negyedik imádsága a Canonak?

F A pap akehelyre és a kenyére terjesztvén kezeit ezt az imádságot mondgya.

Hanc igitur oblationem *kérünk uram tégedet ve-*
servitutis nostrae. sed et *gyed kedvesen ami, és az*
²⁰ Cunctae familiae tuae. *egész tselédid szolgálattya-*
quaesumus Domine ut placat *nak ajánlását,. adgyad né-*
catus accipias diesque *künk ez életben valo béke-*
nostros in tua pace disponas, *ségedet, oltalmaz meg min-*
atque ab aeterna damnatione *ket az örök kárhozattol. és*
²⁵ nos eripi, et in electorum *számlály minket a te va-*
tuorum jubeas grege *lasztotidnak seregében, ⁷⁶³*
numerari, per christum *a mi urunk Jesus kristus*
Dominum nostrum Amen. *által Amen*

A husvéti, és apünkösdi⁷⁶⁴ hetekben emlékezetet tésznek ebben az imádságban azokrol. akik akoron kereszteltettek meg. mert amint már meg mondottuk, husvét és pünkösdi előtt valo szombatok voltak az előtt rendeltetve

⁷⁶³ seregében, [Második e-é-ből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁷⁶⁴ apünkösdi [Ékezethiba.]

a Ceremoniával való keresztelésekre.⁷⁶⁵ és az új kereszteltettek fehér ruhában voltak jelen amisen.

K A pap miért terjeszti kezeit akehelyre, és a kenyére. midőn ezt az imádságot mondgya.?

F Azt már láttuk másut hogy az ő törvényben aki valamely áldozatot akart ajánlani az Istennek, minnek előtte azt fel áldozták volna, az áldozatra tette kezeit. [225a:] meg akarván azal mutatni, hogy helyében teszi halálra, az áldozatot, amely halált ő maga meg érdemlet-e volna, erre való nézve teszi tehát apap az áldozat¹⁰ kezdetekor a kehelyre és a kenyére kezeit anép nevében, a kiért, és a kivel ajánlya azt akristus által az Istennek, hogy ő általa botsánatot és üdveséget nyerjen, magának, és az egész Anyaszent egy háznak.

s. Aug. lib 10. de Civ Dei Cap 20.

K Mit kel anépnek mivelni midőn ezt az imádságot¹⁵ mondgya apap?

F Az Istennek kel ajánlani magát, akristus által, és akristusal. mint élő osttyát, de nagy alázatoságal, és kerje azt az Istentől, amit apap kér az ő nevében, igen jó tehát apapal. el mondani ezt az imádságot.²⁰

17 Quam oblationem

K Melyik a Canonak. az ötödik imádsága?

F A pap meg szenteli ujonan akenyeret és abort keresztet vetvén reájok, és mondgya.

Quam oblationem tu A mely ajándék kérünk Is-²⁵
Deus⁷⁶⁶ in omnibus quae-
sumus benedictam † as-
criptam † ratam rationabi-
lem † acceptabilemque fa-
cere digneris ut nobis cor-
pus † et sanguis † fiat dilec-
tissimi Filii tui Domini
nostri Jesu christi. Amen

tenünk hogy mindenben
légyen áldot † bé vétessek
† helyes † és kedves légyen
előtted, úgy hogy ate ked-
ves Fiadnak. a mi urunk³⁰
Jesus kristusunknak testé-
vé †. és vérévé vályyék né-
künk. [225b:]

⁷⁶⁵ keresztelésekre. [Első r-r-ből javítva.]

⁷⁶⁶ Deus [D-d-ből javítva.]

K⁷⁶⁷ Miért mondgya apap anyi féle képen az Istennek. hogy az az *ajándék áldot legyen. bé vétessék, helyes, és kedves legyen ő előtté*, mi oka lehet annak.,⁷⁶⁸ ugy a kereszt vetésnek is?

tract. in joan.
serm. 18 de temp.

⁵ F Mind ezek aszók, nagy értelmet foglalnak magokban, azt már meg mondtuk hogy az Anyaszent egy ház, tsak akristus keresztének érdeme által. kér kegyelmet és hogy a szenttségek, a kereszt jel nélkül nem munkálódnak, amint szent Agoston mondgya. *quod signum nisi adhibeatur. sive frontibus, Credentium, sive sacrificio quo aluntur, nihil eorum recte perficitur.*

¹⁰ *Benedictam* midön akenyeret akristus meg áldá, amaga testévéis változtatá, azt kérjük tehát, az Istentől hogy mindenhatóságából hintse áldását akenyerre, és abora,
¹⁵ amely változtassa azokat akristus testévé, és vérévé, az Anyaszent egy ház valamit tsak kérhet az áldozat iránt., közönségesen. ezekben a szokban foglallya mikor mondgya, in omnibus benedictam., hogy mindenben meg áldásék, dehogy jobban ki tessék eza nagy kegyelem., egy
²⁰ néhány féle szokal mondgya ki kérésit.

Adscriptam. hogy az oltáron lévő áldozat el vétessek, és hogy a magunkból álló áldozatot meg ne vesse, hanem azt el vegye akristuséval együt

²⁵ *Ratam* hogy ami áldozatunk állandó, és alhatatos legyen. és hogy ugy lehesünk kaptsolva az Istenhez **[226a:]** hogy soha tölle meg ne vályunk

Rationabilem soha ilyen féle dolgot nem kértek az kristus eljövetele előtt, mert az áldozat oktan állatokból állot, amelyeknek nem volt okoságok, de mostanában azt kérjük Istentől, hogy az oltáron lévő osttya a
³⁰ kristus testévé változék., aki is egyedül az okoság, és

⁷⁶⁷ [225b:] <K Mitsoda alelki értelme ennek az imádságnak?>
K Miért

⁷⁶⁸ annak., <?> ugy a kereszt <ve> [Törlés a sor végén; új sor elejére, két sor közé utólag beirta:] vetésnek is.?

méltó az imadására, azt is kérjük hogy a magunkból álló áldozat. okoságal. és értelemel. legyen⁷⁶⁹ fel ékesítve. *rationabile obsequium*. mondgya szent pál, és hogy fedezés nélkül való okos áldozatok legyünk, *rationabile sine dolo* az az, hogy az elménk, akaratumk, szivünk, és minden valami bennünk vagon, tellyeségel. az Isten akaratya alá vettessék, ugy hogy, lelki, és okoságal valo ditséretet adhassunk néki.

rom. 12

Acceptabilemque. hogy kedves légyen, abizonyos hogy az Isten előtt az ő szerelmes Fiának áldozattya mindenkor kedves, de kérjük azon. hogy mi töllünk vegye kedvesen a kristus áldozattját. mellyet néki ajánlunk, és hogy a magunkból álló áldozat. hová tovább kedveseb legyen szemei előtt, bé töltvén hivatalinkot, és az ő szent akaratját, ezeket kérjük tehát hogy vegye kedvesen akristus teste és vére áldozattjának érdeme által.

K Miért kéri azt az Istentől hogy az oltáron lévő ostya mi nekünk akristus testévé és vérévé vallyék?

F. I Ezek a szók által az Anyaszent egy ház azt kéri [226b:] hogy a kenyér, és abor melyeket ajánlot, akristus testévé és vérévé vallyék, noha az Anyaszent egy ház azt tudgya, hogy a kristus szavainak ereje által. ez aváltozás minden bizonyal végben megyen, mind azon által azt kéri, hogy ami meg szentelésünkre legyen ez a változás, fel találtatik ez az imádság a leg régieb liturgiáiban a deák., és agörög Anyaszent egy háznak., és szent Basilius azt tarttya hogy ezen imádság. Apostoli traditio.

25 libr de spiritu sancto

2. Ez által kegyelmét kérjük az Istennek, hogy méltán, és üdveségünkre vehesük akristus testét, és vérét.

18. Consecratio.

30

K Mitsoda imádságot mond apap a fellyeb meg mondot imádság után?

F Meg szenteli akenyeret és abort.

K Miképen tselekeszi ezt a szentelést?

⁷⁶⁹ legyen [en – beszúrás világosabb tintával.]

F A kristus nevében, és aző szavai által, vagy is inkább, nem ő, hanem akristus áldgya meg az ő szája által, mivel apap nem tselekeszik egyebet, hanem a mit akristus tselekedet és mondot, veszi akenyeret, és azután apohárt, 5 valamint akristus vette, fel emeli az ég felé szemeit. valamint ő tselekedet, meg áldgya a kenyeret. és azután abort. hálákot adván az Istennek., a kristus eszerént tselekedet, el mondgya azokat a szokot, melyeket akristus mondot, és azon szók által el változ-[227a:]tattya 10 valamint akristus, akenyeret.,⁷⁷⁰ és a bort, a kristus valóságos testévé, és vérévé, és a mise vége felé meg szegi a kenyeret, és el osztogattya⁷⁷¹ valamint a kristus meg szegte, és el osztogatta.

Minek utánna pedig azok az Isteni szók azt a meg 15 foghatatlan változást tselekedték volna., a pap fel emeli ezt a szent áldozatot hogy a nép imádgya, és ezen tselekedetével, előnkben adgya akristusnak. a keresztre valo fel emeltetésit.

K A görög Anya szent egy házban eszerént megyéné 20 végben a Consecratio.?

F Igen is eki tettzik aliturgiákból, mind azon által mostanában az a, különbözés vagyon közöttök, és mi közöttünk, hogy nálok a Consecratiohoz valo szokot fel szoval mondgyak, a nép az Ament feleli, mi nálunk pedig 25 már egynehány saeculumoktól fogvást akristus szavait lassan mondgyák. és a nép semit nem felel. azt mondám hogy egy nehány saeculumoktól fogvást, mert az előtt a deák Anyaszent egy házban is fel szoval mondották. valamint agörögöknél, és a nép az ament felelte. a mostani szokás szent, és nem ók nélkül rendeltetet 30

K Miért mutatgya fel a pap a kristus testét és vérét a Consecratio után.

F I A kristus testének a kereszten valo fel emeltetésé-

⁷⁷⁰ akenyeret., [Első e-o-ból javítva.]

⁷⁷¹ el osztogattya [sz-l-ből és megkezdett l-ből javítva.]

nek emlékezetire., 2. hogy anép imádgya a kristust, a ke[227b:]nyérnek, és a bornak szine alat.

K Régi szokású a, hogy a kristus testét fel mutassák. a Consecratio után?

K Ezt a szokást a leg régieb deák, és görög liturgiákban ⁵ meg láthatni., de a misében hogy mitsoda helyen mutassák fel., a nem volt mindenüt egyenlő képpen, mivel agörögöknél a Communio előtt mutatták fel, romában régenten a mi Atyánk előtt mutatták fel, amint azt meg fogjuk mondani, a kehelynek fel mutatása különösön se ¹⁰ nem oly régi, senem oly közönséges szokás. mint az osttyának fel mutatása, még mostanában is a Carthusianusok az ostyát fel emelik a Consecratio után valamint *
mi, de a kelyhet akkor fel nem emelik.

Cardi Bona liturg lib 2. Cap 13. s. Aug. in ps. 98. n. 9.

K Mit kel anépnek tselekedni mikor azur testét és vérét ¹⁵ fel mutatták?

F Félelemel. és tisztelettel kel imádni akristust, és irgalmaságát kel kérni.

19 unde et memores.

K Mitsoda imádságot mond apap a Consecratio után? ²⁰

F A kristus testét és vérét az Istennek ajánlván ezeket azimádságokat el mondgya.

Minek utánna apap már el mondotta ezeket a szavait a kristusnak. [228a:]

Haec quoties⁷⁷² cumque Valamikor ezeket tselek- ²⁵
feceritis. in mei memoriam szitek, az én emlékezetem-
facietis. re tselekedgyétek.

E szerent követi imádságát.

Unde et memores Domi- A honnét uram mi ate szol-
ne nos servi tui, sed et gaid és ate sz.⁷⁷⁴ néped, a ³⁰
plebs⁷⁷³ tua, sancta. ejus- te Fiadnak a mi urunk Je-

⁷⁷² quoties <qu> cumque

⁷⁷³ blebs [Íráshiba; a variánsban *plebs*]

⁷⁷⁴ sz. néped, [sz. – beszúrás.]

dem Christi Filii tui Domini nostri tam beatae passionis nec non et ab in feris resurrectionis, sed et in Coelo gloriosae ascensionis offerimus praeclarae Majestati tuae. de tuis donis, ac datis hostiam † puram, hostiam sanctam, hostiam † immaculatam panem † sanctum vitae aeternae et Calicem † salutis perpetuae.

K Miképen lehet meg érteni ennek az imádságnak az értelmét?

F I Ezek a szok *mi ate szolgálid és ate szent néped.* meg mutatták hogy a népnek úgy valamint apapnak el kel mondani ezt az imádságot, ebből ki is tettik amint már sokszor meg mondtuk, hogy a mise áldozattya úgy a népé, valamint a papé,. ezért is kel néki azt ajánlani apapal.

2. A Consecratio után való kereszt vetéseket nem azért tselekeszi a pap. hogy azt meg áldaná. hanem azt akarja azokal meg mutatni, hogy a kristus testének. és vérenek ajánlása, melyeket mi ajánlunk amisében. akeresztben lévő. **[228b:]** Aldozatért hasznos és érdemes.

3. Noha az Anyaszent egyház azt hiszi hogy a kenyér a kristus testévé változott.,és hogy nintsen már kenyér az ostyában, mind azon által az ostyát szent kenyérnek nevezi, mert a kenyér név alat közönségesen minden féle eledel értődik és a kristus maga mondgya magáról *Én vagyok azélő kenyér.* ugyan ezt az élő kenyérét, és ezt a menyei eledelét az örök életnek, ajánlya az Anyaszent egyház.

20. Supra quae

K Mitsoda imádság következik az után?

F Azon kéri az Istent a pap hogy vegye kedvesen azon elő kenyérnek ajánlását, és az üdvességnek pohárát.

Supra quae propitio, ac Méltoztassál uram kedvesen venni az életnek ezt a sereno vultu respicere digneris et accepta habere, sicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui Abel., et sacrificium Patriarchae⁷⁷⁵ nostri Abrahae. et quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech. sanctum sacrificium immaculatam hostiam. tiszta ostyából álló szent áldozattyát.¹⁵

K Midőn az Anyaszent egy ház azon kéri az Istent hogy kedvesen vegye akristus testét, és vérét melyeket nekie ajánlunk, és hogy azokat kegyelmes szemekel tekintse, akoron a kristus iránt imádkoziké?²⁰

F Nem. hanem mi érettünk, mert mint ha azt mondaná **[229a:]** az Istennek, irgalmaz mi nekünk akristus testéért és véréért, amelyeket ajánlunk néked.

Magyarázat.

25

A bizonyos hogy az Abel. Ábrahám, és a Melkisedek Aldozattyok. azért volt kedves Isten előtt, mert akristus áldozattyát jelentették, meg is bántanok akristust hogy ha azt kérnök az Istentől, hogy vegye az ő testének, és vérének áldozattyát oly kedvesen., valamely kedveséggel vette azokat a régi áldozatokat., hogy ha tsak magokban tekentenők azokat az áldozatokat, ennek az imádsagnak pedig ez az értelme.³⁰

⁷⁷⁵ Patriarchae [Második r-n-ből javítva.]

⁷⁷⁶ Abrahám <ajándékját,> áldozattyát,

Mint hogy tsak azért vetted kedvesen az Abel Melkisedek. és az Ábrahám. áldozattyokot, mert azok arégi áldozatok, azt az áldozatot jelentették. amelyet a mai napon ajánlunk néked, és hogy ugyan ezen áldozatra⁵ valo nézve is tekintettel kegyelmes szemel reájok, kérünk tekints kegyelmes szemel mi reánk is. mi akik azt avalóságos áldozatot ajánlyuk néked, amelyet jelentették a régi áldozatok.

K Az Anyaszent egy ház miért téssen emlékezetet az¹⁰ Ábel. Ábrahám, és a Melkisedek Áldozatyokrol. és nem az Aaron áldozattyáról.?

F Mert ez a három szent mind magokban., mind áldozatyokban inkább jelentették akristust, és az ő Aldozatyát, mint sem az ó testamentumbéli áldozatok, az irás¹⁵ akristust Melkisedek szerént valo, és nem Aaron szerént valo fő papnak nevezi.

[229b:] Magyarázat.

Hebr. 11. 4. 5. s.
Aug. de civ Dei
lib 15 Cap 18.

Abel. azö ártatlanságáért, azö ártatlanul. valo megöletésiért, buzgo és hüségel valo áldozatiért, az ártatlan²⁰ kristust jelentette, akit is asidok irigységből ölék meg, és aki még születésekor ajánlá maga magát áldozatul Istennek,

hebr 11. 17. 18. s²⁵
Aug de civ Dei lib
16 Cap 32.

Ábrahám. a minden hívök Attya, az ö fiát Isákat. fel Áldozá, és azt mint egy aholtak. közül⁷⁷⁷ viszá veszi, a mint szent Pál mondgya., akristust jelentette. aki által vettük mi ahitet, és aki engedelmeségből. ahalálra adta magát, egyszersmind, mind pap, mind Áldozat lévén, de olyan áldozat. a ki maga magát fel támasztotta.

Hebr. 7. 1. 2. s.
Aug. de Civ Dei
lib 16. Cap 22.

Melkisedek. ugy mint pap., és ugy mint abékeségnek³⁰ és az igasságnak királya., akristust jelentette, aki az öröktől fogva valonak papja volt, aki Aaronál fővebb pap volt, és olyan pap, a ki az Istennek kenyérel, és boral áldozot, agyözedelem után.,

⁷⁷⁷ közül [z – valószínűleg megkezdett /-ből javítva.]

Fel⁷⁷⁸ találtak eképen ezen három áldozatokban annak az áldozatnak figurája, a melyet akristus még születésekor kezdette el. a kereszt fán fel áldozta, és a menyekben bé töltötte, és a melyet még mostanában is gyakorolja az oltárokon, igen nagy böltéséssel. tselekeszi tehát az Anyaszent egy ház, hogy emlékezetet tészen erről a három áldozatról. [230a:]

21 Supplices te rogamus.

K Mitsoda imádság következik az után?

F A pap meg hajtván alázatosággal magát., akövetkező imádságot el mondgya

Supplices te rogamus
omnipotens Deus, jube haec
perferri per manus sancti
Angeli tui, in sublime altare
tuum, in Conspectu
Divinae Majestatis tuae, ut
quotquot ex hac altaris
participatione sacro sanctum
Filii tui Corpus et
sanguinem sumperimus,
omni benedictione Coelesti
et gratia repleamur. per
eundem christum Domini
nostrum Amen

Minden ható ur Isten alázatosan kérünk tégedet, hogy ezek ate szent Angyalod által. szent Felséged¹⁵ eleiben bé mutattassanak. úgy hogy mindnyájan valakik erőől az oltárol reszesülünk. ate Fiadnak szenttséges testében, és vé²⁰ rében, minden menyei áldásal. és kegyelemel bé töltessünk a mi urunk Jesus kristus által Amen

25

K Mitsoda értelemel kel érteni ezt az imádságot?

F Ennek az imádságnak az értelme olyan nehéz és titkos hogy akik azt magyarázni akarták ennek előtte kilentz száz esztendővel., azt véghez nem vihették, ki is foghattya meg ezeket a mély, és tsudálatra méltó szokot³⁰

flor. in can
Missae.

A betű szerént való értelme ennek az imádságnak azt adgya előnkben, mint ha az Anyaszent egyház azon kéréne az Istent hogy az oltáron lévő testét és vérét a kristus-

¹⁵ Fel (1) találtak

nak maga eleiben vitesse akristusnak, az Angyal⁷⁷⁹ által, de mint hogy az Anyaszent egy ház azt hiszi hogy a kristuson kívül senki más⁷⁸⁰ arra **[230b:]** nem érdemes, hogy azt bé mutassa, azért ugyan akristust is kéri. hogy
5 ö mutassa bé az oltáron lévő ajándékokot, de mitsoda Angyal⁷⁸¹ által, anagy tanácsbéli Angyal által, az Anyaszent egyház, akristushoz való nagy tiszteletire, és szeretetire való nézve, nem méri akristust nevezni, hanem az Angyal név alatt nevezi., amely szó, Angyal. követet té-
10 szen, akristus az a fő követ és Messiás az az követ, ennek atsudálatos imádságnak értelmét eszerént kel pedig érteni,

Kérünk nagy Isten tégedet, hogy a kristust akit ezen az oltáron ajánlunk néked, és aki szüntelen ajánlya magát erettünk az égben, hogy a kristus, ate szent Angyalod, anagy tanácsbéli Angyal. ő maga mutassa bé néked menyekben. amaga testét és. vérét, a mellyeket mi itt e földön ajánlunk néked, ami szívünknek buzgoságával együt. úgy hogy részesülvén ⁷⁸² Fiadnak testében, és
20 vérében, bé töltsünk menyei áldással. és kegyelemel. azon mi urunk Jésus kristus által.

22 Memento a holtakért.

K Mitsoda imádság következik ezután?

F A holtakért való imádság eszerént.

25 Memento etiam Domine famulorum, famularum- Emlékezel meg uram szolgálidrol. és szolgálidrol is. N.N. akik bennünket meg elöztének ahitnek szentségével, és kik abékeségnek álmában nyugosznak.
30 pacis.

[231a:]

⁷⁷⁹ Angal [*Angyal*]

⁷⁸⁰ más <arra> arra

⁷⁸¹ Angyal [*A-a*-ból javítva.]

⁷⁸² részesülvén [*ű-ű*-ből javítva.]

It apap meg állapotván egy kevesé. az Istennek aján-
lya név szerént az olyan holtakot, a kikért különösön
akar imádkozni, és az után ismét mondgya.

Ipsis Domine et omni- bus in christo quiescenti- bus locum refrigerii, lucis et pacis, ut indulgeas de- precamur, per eundem Christum Dominum no- strum Amen	Kérünk uram adgyad ezeknek és mind azoknak. kik a kristusban nyugosz- nak a világoságnak és abé- keségnek helyét., a mi urunk Jesus kristus által Amen	5 10
--	--	---------

K Miképen kel érteni ezt az imádságot?

I. 1.⁷⁸³ Az Anyaszent egy ház nem ajánlya közönsége-
sen az egész holtakért, a szent Aldozatot. hanem tsak
azokért akik ahitben és az Isten békeségében holtak meg,
de akik még nintsenek avilágoságnak, és abékeségnek¹⁵
helyében., ez így lévén nem ajánlya a boldog lelkekért,
akik a⁷⁸⁴ világoságnak, és a békeségnek helyében van-
nak, se a kárhozot lelkekért. a kik az Istennek haragjá-
ban holtak meg.

2. Az Anyaszent egy ház minden misekben imádkozik²⁰
közönségesen az egész purgatoriumban lévő lelkekért.
ámbar különösön nevezén is némelyeket közüllök.

3. Tsudálhattjuk it a földön lévő Anyaszent egy ház-
nak azt az Isteni egyeségit, aki akristus által ajánlya
magát az Istennek áldozatul., aki meg egyezvén a menyei²⁵
Anyaszent egyházal., együt tészí véle ezt az ajánlást, és⁷⁸⁵
kéri az Istentől apurgatoriumban lévő Anyaszent egy-
háznak meg szabadulását. úgy hogy ez a három Anya-
szent [231b:] egy ház meg egyezvén menyekben az ő fejek
a kristus Jesus alat, egy szivel. egy szoval szeresék., di-
tsérjék, áldgyák és ditsöittsék az Istent örökké, ugyan³⁰
tsak erre is tzéloz a mise szent Áldozattya.

⁷⁸³ I. [Beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

⁷⁸⁴ a <l> világoságnak,

⁷⁸⁵ és <a> kéri az Istentől [Törlés a sor végén.]

K Régi szokásé ahalotakért imádkozni amisekor?

F Ez az imádság fel találta mind agörög, mind a deák leg regieb liturgiákban, ezt az Apostoli traditioból vettük, amint már ezt meg bizonyítottuk másut.

5 23 Nobis quoque peccatoribus

K Mitsoda imádság következik ezután?

F Ezen imádság.

Nobis quoque peccatoribus famulis tuis de multitudi-
10 tudine miserationum tuarum. sperantibus, partem aliquam, et societatem donare digneris. Cum tuis sanctis Apostolis. et
15 martyribus, Cum Joanne, stephano, Matthia, Barnaba, Ignatio. Alexandro, Marcellino, petro, felicitate, perpetua, Agatha, lucia,
20 Agnete, Caecilia, Anastasia, et omnibus sanctis tuis, intra quorum nos Consortium. non aestimator meriti, sed veniae quaesumus.
25 [232a:] largitor admitte, per Dominum⁷⁸⁷ nostrum

Perquem haec omnia Domine semper bona Cre-
30 as, sanctificas †. vivificas †. benedicis. † et prestas nobis. per † ipsum, et † cum ipso. et † ipso. est tibi Deo

Minékünk is bünös szolgálidnak kik ate irgalmasá-
godnak sokaságában⁷⁸⁶ bizunk, méltóztassál. minket részesíteni társaságokban., a te szent Apostolidnak és Martyrumidnak, Janosal. Istvánal. Mátyásal. Barnabásal., Ignátzal, sándoral. Marcellinusal. peterel, felicitasal., perpetuával. Agathával. lucia-
val. Agnesel. Caeciliával. Anastásiával. és minden szenteiddel, akiknek társaságokban noha nem érdemelyük. [232a:] lenni, de végy oda minket irgalmaságodból. a mi urunk Jesus kristus által.

A ki által mindeneket teremtesz, szentelsz. † éltesz, † áldasz † és nekünk adtz. minden jókót, ugyan ő † általa, ő † véle, és ő † benne illet tégedet minden tisz-

⁷⁸⁶ sokaságában [k-g-ből javítva.]

⁷⁸⁷ Dominum [D-d-ből javítva.]

Patri. † omnipotenti, in tesség, és ditsőség. oh'
unitate spiritus † sancti, mindenható Atya Isten. a
omnis honor et gloria per szent lélekel egyetemben,
omnia saecula saeculorum. mind örökön öröké Amen.

K Mitsoda szövetségé lehet ennek az imádságnak. az ⁵
előbennivel.

F A pap minek utánna azon kérte volna az Istent hogy
a purgátoriumban lévő lelkeket vigye a szentek társasá-
gában. hasonló kegyelmet kér. a földön lévő Anyaszent
egy háznak, ¹⁰

K Miért veri apap a melyét midőn azt mondgya miné-
künk is bűnös szolgálidnak?

F Hogy meg mutassa külső képen is mitsoda alazato-
sággal és töredelmeséggel mondgya ezeket a szokot apubli-
canus példájára. ¹⁵

K Miért kérjük az Istentől. hogy vegyen szentei közü-
bennünket nem a mi érdemünkből hanem az ő kegyelme-
ségéből és irgalmaságából.? [232b:]

F Mert az Anyaszent egy ház azt tudgya 1. hogy ha az
Isten irgalmaság nélkül fontolná meg tselekedetünket, ²⁰
senki ő előtte nem üdvezülhetne. ^{ps 129}

2. Hogy az örök életet az Isten nem úgy adgya az
embernek mint adóságul. hanem kegyelméből, és irgal-
maságából. valamint szent Pál mondgya *Gratia Dei vita*
Aeterna azt mi meg érdemelhettyük., de a mi érdemünk ²⁵
csak tisztán a kristus által való kegyelméből és irgalmasá-
gából vagy az Istennek ^{rom 6. 23.}

K Mitsoda értelme vagy az ezeknek a szóknak, *a mi*
urunk Jesus kristus által, aki által teremtetted ezeket a
jókat, ezeket meg szenteled, ezeket élteted. ezeket meg ³⁰
áldod, és ezeket nekünk adod.

F Hogy ezeket jól meg lehesen érteni, azt meg kel-
tudni, hogy régenten, acanon végén. az oltárnál, gyümöl-

tsőt⁷⁸⁸ veteményt, tejet, mézet, hust. és más egyéb efféléket meg szentelték, azért hogy szentül költhessék azt, a mit az Isten az emberek eledelére rendelt., valamint még mostanában is sok helyeken husvét napján. bárányt szentelnek meg mise után, ezekre mondotta tehát a pap ezeket a szokot, a ki által teremtetted ezeket ajókot. &c. mivel minden meg áldatot és szenteltetet akristus által, de idővel., hogy a mise rövideb legyen, a mise utánra halasztották az eledel szentelésit, mind azon által, az ahoz valo imádsá-[233a:]gokot. meg tartották, mivel ezeket a szokot, igen szép lelki értelemre is lehet magyarázni eszerént.

A kristus által *Teremted*, minden nap a kenyeret, és abort, melyek szükségesek az áldozathoz, mindenek is a¹⁵ Fiu által teremtettek. azokat *meg szenteled*. az Eucharistiában., *azokat élteted*, mivel a Consecratio előtt. élet nem lévén benne. élő kenyérré, és életet adó eledelé változnak, a Consecratio után, *azokat meg áldod*,⁷⁸⁹ mert a kenyér és abór akristus testévé és vérévé változván,²⁰ az Isten ditsőségire valo⁷⁹⁰ áldot áldozattá lesznek. és szüntelen valo áldására az Anyaszent egy háznak, *nékünk adod azokat* a Communioban ahol veszük akristusnak valóságos testét, és vérét.

K Mitsoda értelme vagyon ezeknek a szoknak ebben²⁵ az imádságban. ő általa, ő véle, és ő benne, minden tisztelet és ditsőség tégedet illet, óh' minden ható Atya Isten. a szent Lélekel. együtt mind örökön örökké Amen.?

F Ennek az értelme az, hogy tsak akristus áldozattya tiszteli méltán az Istent., és hogy tsak a kristus által., a³⁰ kristusal. és akristusban lehet az Istent ditsérni, *akristus által* mert egyedül ő aközben járó, tsak egyedül., ő általa

⁷⁸⁸ gyümölsöt [*tsót* – sor eleji margóra írva, világosabb tintával, elvlasztás után; valószínűleg nem Mikes írása.]

⁷⁸⁹ *azo*-kot meg áldod, [Új sor elején nem folytatta az aláhúzást.]

⁷⁹⁰ valo [*a-o*-ból javítva.]

is tettzetünk Istennek, *a kristusal* mert az Istennek nem lehet tettzeni, hogy ha a kristusal. egyesek nem vagyunk. és ő hozzája egészen nem kaptsoollyuk magunkot; *akristus-han* [233b:] mert az Isten kedvében nem lehetünk hogy ha az kristusban nem vagyunk oltva mint tagjai. 5

K Miért tsinál keresztet a pap az ostyával a kehelyre midön ezeket a szokot mondgya, ő általa, ő véle, és ő benne.?

F Az által meg mutattya hogy tsak a keresztben lévő áldozatnak ereje által. tiszteltetik az Isten. 10

K A pap miért emeli fel egy kevesé az osttyát és a kelyhet. midön ezeket a szokot mondgya tégedet illet minden tisztelet és ditsőség.?

F Azzal meg akarja mutatni hogy tsak a kristus által. akristusal., és a kristusban. tiszteltetik és ditsöitetik a 15 szent Háromság. sok helyt szokás tsengetni ezen másodszori fel mutatásra.

Magyarázat

A tizen kettődik saeculum előtt nem volt a misekor más fele⁷⁹¹ mutató hanem ez, és akoron anyira fel mutatta a pap a kristus testét, és vérét, hogy anép láthatta és imádta akristust., idővel a Consecratio után való fel mutató szentül szokásban vétetődven, ezt a második fel mutatót el kezdék hagyni, és mostanában tsak egy kevesé emeli fel apap a kelyhet az ostyával együt., és sok 25 helyeken tsengetnek, a mely igen régi szokástól maradt. ugyan ezért is meg mostanában sok helyeken akik a mise alat szolgálnak. ezeket mondgyák, Ave salus, Ave vita, Ave redemptio nostra.,: [234a:] üdvözlég. mi üdvességünk., mi életünk, és mi meg váltonk, 30

K Mit kel a népnek mondani ezen imádság alat, nobis quoque peccatoribus.?

F 1 Az Isten irgalmaságát kel kérni töredelmes lélekel. és kegyelmét hogy a szent martyrok társaságában tegye

⁷⁹¹ fele [fële] mutató [fel mutatóból javítva az e beszúrásával.]

öket. 2. hálákot kel adni Istennek a kristus által., velünk tett jó tétemenyiért. 3. imádni kel az Istent akristus által, akristusal. és a kristusban., a midön apap fel emeli akellyhet,⁷⁹² az ostyával együt.

⁵ K A pap a Canonban lévő imádságokat mind lassu szoval mondván, miért mondgya fel szoval. ezeket a szokot per omnia saecula saeculorum mind örökkön örökké.?

F Ezek a szok bé fejezések a fellyeb valo imádságoknak: a melyeknek avégin apap fel emeli szavát azért hogy a nép véle meg egyezék, és jóvá hadgya ez el a feleletivel Amen. mind azt valamit apap kért az Istentől, mivel amint már azt meg mondtuk valamit apap kér, azt mind a nép nevében kéri.

¹⁵ 24. Pater noster⁷⁹³ – – – Libera nos.

K Mitsoda imádságot mond ezután apap.?

F A mi Atyánkot, a melynek másut meg lehet látni a magyarázattját.

K Miért mondgya apap ezeket a szokot.⁷⁹⁴ minek
²⁰előtte a mi Atyánkot el kezdgye. [234b:]

Praeceptis salutaribus Ezt az imádságot üdvesé-
moniti, et Divina instituti- ges parantsolatbol, és Iste-
one formati audemus Di- ni szerzésből vévén., azért
cere. is mérészellyük néked

²⁵ Pater noster. &c. mondani Mi Atyánk. &c.

F Azt akarja velünk meg értetni hogy ez az imádság olyan nagy és szent, hogy ez által bizodalomal mehetünk az Isten eleiben, a melyet el sem mernök mondani, hogy ha a kristus azt nem parantsolta volna

³⁰ K Miért hogy sok helyeken a diaconus apaténát mutatya anépnek a midön a mi Atyánkot mondgyák.?

F Azal anépnek akarja tudtára adni hogy a Commu-

⁷⁹² akellyhet, [//-n-ből? javítva.]

⁷⁹³ noster [e-o-ból javítva.]

⁷⁹⁴ szokot. [Az ó ékezeete inkább pont, mint vessző; o jav.]

monak az ideje⁷⁹⁵ közelget, a melyhez készülni kel., mivel régentén⁷⁹⁶ a paténa olyan táll volt. amelyben tették a kristus testét. es onnét osztogatták a népnek..

K Miért tarttya az oltár előtt a subdiaconus apaténát az offertoriumtól fogvást. a mi Atyánknak végiig. akezé-⁵ben?

I' A paténa szükséges lévén az offertoriumkor, mivel arra teszik a kenyeret amelyet meg szentelik, az offertorium után. a kenyeret az oltárra teszik, azért már akkor a paténa nem lévén szükséges a Communioig., a sub diaconus tarttya mind addig bé fedezve. akis misekben pedig a Corporale alá teszi apap. ¹⁰

K Mitől vagyon hogy apap fel szóval mondgya ami Atyánkot a misekor, egyébkor pedig rend szerént tsak lassant mondgya, ugy a hiszek egy Istent is tsak a mise-¹⁵kor mondgya [235a:] fel szóval.?

I' Hogy jól meg lehesen felelni erre a kérdésre. azt meg kel tudni hogy régenten a közönségesen valo gyülekezetben ahol a hitetlenek és a Catechuménusok jelen lehettek, I'el szóval a mi Atyánkot., se a hiszek egy Istent soha nem²⁰ mondották, mivel ő előttök el titkolták atitkokot, nem lévén érdemesek azoknak reszesülésében, attol is tartottak, hogy azokal viszá ne élyenek, és tsufságra ne fordítsák, azért tsak akkor is tanították a Catechumenusokat a Mi Atyánkra, és a hiszek egy Istenre, midön már azok²⁵ közé számlaltattak, a kiket nevezték, *Competentes*. az az, akik már elegendő képen meg próbáltattak, és akik a keresztséget fel vehették. ezek tehát meg tanulván a mi Atyankot, és a Hiszek egy Istent. fel szóval könyvnélkül mondották el azokat keresztteltesek előtt., és ezt nevez-³⁰ték *reddere symbolum, reddere orationem Dominicam*. az az, vissza adni, vagy el mondani a mi Atyánkot. Ez igy

⁷⁹⁵ az ideje [Sor alatti beszúrás; nem Mikes írása.]

⁷⁹⁶ régentén [A második é ékezete halványabb. Mikes másutt *régenten* alakot használ.]

lévén azt mondom. hogy egyéb Isteni szolgálatokon jelen lehetnek a Catechumenusok., azért lassan is mondták a mi Atyánkot és a Hiszek egy Istent; de a Miskolc éneklették. vagy fel szóval mondták, mert az Évangélium után a Catechumenusok ki mentenek gyülekezetből. csak a hívek maradnak, az olyan klastromokban ahol csak a szerzetesek vannak jelen., az Isteni szolgálatokban., a mi Atyánkot mindenkor fel szóval mondják, valamint tselekesznek mostanában is mind azok kik a szent Benedek⁷⁹⁷ [235b:] reguláját követik, ezt a régi szokást követi tehát. mostanában is az Anyaszent egyház.

A pap el végezvén a mi Atyánkot. a nép feleli sed libera nos a malo, de szabadíts meg minket agonsztol., azután a pap feleli Amen.

K A nép minék utánna el mondtotta volna fel szóval. az utolsó részit a mi Atyánknak, apap miért feleli reája az Ament csak lassan?

F Már ennek az okát meg mondtuk a midőn az Ament meg magyaráztuk a mi Atyánknak a végén, azt is el mondhatni hogy itt az Amen. anyit térsen mint ha apap azt mondaná. igen is Istenem. az egész gyülekezetnek. nevében kérlek hogy szabadíts meg minket agonsztol. a melyet még bővebben kéri a következő imádságban

<p>Libera nos quaesamus domine ab omnibus⁷⁹⁸ malis praeteritis, praesentibus et futuris, et intercedente Beata⁸⁰⁰ et gloriosa semper virgine Dei genitri-</p>	<p>Kérünk uram szabadíts meg minket. az el múlt, ajelen való és⁷⁹⁹ ajövendőbéli minden féle gonoszol., és a Boldogságos szűznek, és ate boldog Aposto-</p>
---	---

⁷⁹⁷ Benedek [d-k-ből javítva.]

⁷⁹⁸ omnibus [n – megkezdett b-ből javítva.]

⁷⁹⁹ és [s (hosszú f) t-ből javítva.]

⁸⁰⁰ Beata [A szövegi a – olvashatatlan törlés, ill. tintafolt fölé írva.]

ce Mariâ, Cum beatis
Apostolis tuis Petro et Pau-
lo. atque Andrea, et om-
nibus sanctis da propitius
pacem in diebus nostris ut
ope misericordiae tuae. ad-
juti., a peccato simus
sem[236a:]per liberi, et ab
omni perturbatione securi,
per Dominum nostrum Je-
sum Christum Filium tu-
um, qui. tecum⁸⁰¹ vivit et
regnat in unitate spiritus
sancti Deus., per omnia
saecula saeculorum Amen.

lidnak, Péter, Pál, András-
nak. és minden szenteid-
nek esedezések által, adgy
békeséget nekünk ami nap-
jainkban, úgy hogy ate ir-
galmaságodnak segittségé-
vel,. büntől mindenkor
szabadosok [236a:] lehe-
sünk és minden nyomoru-
ságokban meg segítssünk,
a te Fiad ami urunk Jesus
kristus által, ki te veled él,
és uralkodik a szent Léle-
kel egyetemben mind
örökkön örökké Amen

K Mellyek azok. az el mult, jelen valo, és következendő gonoszok. a melyektől valo meg szabadulást kérünk?

F Az el mult gonoszok a vétkek. ajelen valo gonoszok a belső vagy külső kísértetek, akövetkezendő gonoszok, a vétékért valo örökös vagy ideig tartó büntetések, ugyan ezért is az Anyaszent egy ház minden kérésit tsak kettőben foglallya, a vétéktől valo meg szabadulást. és a békeséget., a vétéktől valo meg szabadulást, mivel igazán szolván, avéteknél nintsen nagyob gonosz., és atőbbi mind ettől származnak, a békeséget mivel minden jó. ebben foglaltatik., és minden erre tzéloz, tsak akkor vagyunk békeségben, midön avétektől meg szabadulunk, és annak rabságából meg menekedünk. mivel a más féle békeség tsalárd és hamis; a hamisaknak nintsen békeségek mondgya az ur.

K A pap miért tsinal keresztet a paténával minek elötte ezeket mondgya, adgy békeséget nekünk.

F Meg akarja velünk értetni, hogy tsak akereszt által lehet békeségünk.

⁸⁰¹ tecum (Utána kimaradt Mikes kéziratában: *vivit* ; a variánsban hosszabb rész hiányzik.)

[236b:] Magyarázat

A paténa jele. és eszköze abékeségnek, mivel az olyan táll. amelyre teszik a kristus testét., a kit a békeség jeleül osztogatták el., ugyan ezért is tsokollya meg a pap a pap a paténát, a midön az Istennek mondgya; adgy békeséget nekünk.

K Az Anyaszent egy ház miért kéri a szenteknek esede-zéseket, főképen, a Boldogságos szüzét, szent Péter, szent Pál, és szent Andrásét midön békeséget kér. Istentől a kristus által.?

F Azért hogy az Isten hamaréb meg halgassa. ugyan ezért is nevezi a szentek közül azokat akik által adta leg inkább az Isten azö valóságos békeségit.⁸⁰² az embereknek, a Boldogságos szüz Anyja volt a békeség Istenének, ahárom fő Apostolok pediglen az egész világon hirdették abékeséget akristus nevében.

25 fractio panis.

K Miért szegi meg apap a kenyeret. a fellyeb meg mondot imádság után.?

20 F I A kristus példájára valo nézve, a ki meg szegé a kenyeret minek előtte el osztogatta volna., és azért is hogy kövesse az egész Anyaszent egyháznak mindenkori szokását. az Apostoloktól fogvást.

I Cor. 10. 16, st Greg. naz. epist 240. ad Amphilochium s. Aug. epist 59⁸⁰³ ad paulinum.

2. A pap meg szegi a kenyeret az imádságnak vége felé,⁸⁰⁴ amelyben az Isten békeségit kéri, meg akarván nekünk mutatni hogy [237a:] a kristus azért áldozta fel magát akereszten, és azért adgya magát az oltári szenttségben hogy nekünk békeségit adgya, és bennünket meg szabadittson minden gonosztól.

⁸⁰² békeségit. [s (hosszú f) t-ből? javítva.]

⁸⁰³ epist 59 [9 – javítva.]

⁸⁰⁴ vége félre, [Ékezhethiba; helyesen: vége felé]

K Az osttyát meg szegvén, meg szegiké. akristus testét.?

F Azt másut is meg mondtuk. hogy akristus testét meg nem szegik, hanem az osttyában ami látható. azt szegik meg, az egész szent Atyák ezt tanítták és hiszik. ⁵

K Hány részre szegik az osttyát?

F A görög Anyaszent egyházban négy részre szegik, spanyol országban régenten kilentz részre szegték, mostanában is abban az országban úgy tselekesznek azolyan helyen. a hol. azt a szokást követik a melyet nevezik Mozarabicum. de mostanában az egész Anyaszent egyházban csak három részre szegik.

Card. Bona liturg.
lib I Cap. 11. et
10 lib 2. Cap 14.

K Mitsoda oka lehet ennek a különböző szokásnak.

F A görögök négy részre szegik a kenyeret, egyik rész a pap Communiojára való. a második a nép közül ha ¹⁵ valaki Communicálni akarna, aharmadikát abeteg számára tarttyák, a negyedikét apap akehelyben teszi.

A kik pediglen a Mozarabicum szokást követik, kilentz részre szegik az osttyát, és mindenik résznek a kristus titkairól való nevet adnak, az első részt nevezik. ²⁰ *meg teste*[237b]:*sülésnek* a másodikát *születésnek*, a harmadikát *környül metelésnek*,⁸⁰⁵ a negyedikét *meg jelenésnek*. vagy *szinváltozásnak*. az ötödikét *szervenésnek*. a hatodikát *halálnak*. a hetedikét *fel támadásnak*, a nyoltzadikát, *akristus menyben való ditsőségének*. és a kilentzedikét. ²⁵ akristus országának amidön el fog jöni hogy meg itéllye az eleveneket, és aholtakat

A romai Anyaszent egy házban. három részre szegik az osttyát, az egyikét akehelyben teszik, a másodikát apap⁸⁰⁶ magának meg tarttya, aharmadikát pedig egy ³⁰ néhány részre szegték, vagy anép Communiojára, vagy a betegek számára, tartották., mivel régenten az oltárra való kenyér. mind vastagab, mind nagyobb volt. mint sem

⁸⁰⁵ metelésnek, [l-s-ből javítva, és – beszúrás; metésnek volt.]

⁸⁰⁶ apap <magához> magának

mostanában. Romában még most is meg tartották ezt a régi szokást, mert midőn a Pápa solemnis Misét mond, az osttyát három részre szegvén, az egyik részt a kehelyben teszi, amásodik rész, maga Communal. a harmadik részt, ket felé osztván, a két diaconusnak osztogattya, és apüspök szentelésekor, a fel szentelő püspök az osttyát három részre szegvén, az egyik részt a kehelyben teszi, amásodikával. maga Communal, és a harmadik rész, az uj püspököt Communicáltattya [238a:]

¹⁰ K A pap⁸⁰⁷ meg szegvén az osttyát. miért mondgya a népnek ezeket a szokot?

pax Domini sit semper Az ur békesége légyen min-
vobiscum. denkor ti veletek.

¹⁵ F A pap áldást mond a népre akristus testének érdeme által, ugyan ezért. is ezeket a szokot mondván. három keresztet tsinál az osttyával.

K A pap miért téssen egy részt az osttyából akehelyben?

²⁰ F Ezt így szokta az egész világon lévő Anyaszent egyház, aleg régieb liturgiákban ezt fel lehet találni.

De ennek a szokásnak betü szerént valo értelme a, hogy régenten a midőn akét szín alat valo Communio szokásban volt, agyakorta történt., hogy nem volt elegendő szentelt bór mind azoknak számokra kik két szín alat akartak Communalni, olyankor tehát szenteletlen bórt töltöttek akehelyben. és hogy az a bór meg szentel-
²⁵ tessék. akristus teste által, akehelyben aszentelt osttyának egy részt tették, a mely részt a Diaconus magához vette. amidőn a kelyhet meg törölte, valamint még mostanában is eztet követik az olyan helyeken ahol két szín alá szokták Communicáltatni az oltárnál szolgáló egy háziakot. [238b:]

³⁰ Ezt a régi szokást mostanában is láttyuk követni nagy pönteken, mivel nagy tsötörtökön. az oltári szenttséget

⁸⁰⁷ A pap <meg> meg szegvén

tsak a kenyérnek színe alatt tarttyák meg más napra, a papnak a kinek Communicálni kell, nem Communicálhat akét színe alatt, azért a szentelt ostyának egy részit akehelyben teszi, és minek utánna akenyérnek színe alatt Communicált volna, meg isza akristus testével meg szenteltetet bőrt. ⁵

A pap akehelyben tévén az osttyát, ezeket mondgya.

Haec Commixtio et Hogy akristus testének és Consécratio Corporis et vérenek meg elegyítése és sangvinis Domini nostri szentelése légyen nekünk ¹⁰ Jesu christi, fiat accipientibus nobis in vitam Aeternam Amen akik⁸⁰⁸ azt veszük az örökké való életre Amen

K Mit tévén ez a szó Consecratio.?

F Ez a szó it teheti akristus lelkének. és vérenek az ő ¹⁵ testével.⁸⁰⁹ való titkos meg egyesülését., mely meg lett az ő feltámadásakor; vannak olyan régi Missálék a melyekben ezen ahelyen fel nem találta ez a szó Consecratio., hanem ilyen formában teszik fel. Haec sacrosancta Commixtio. ²⁰

K Mit kel a népnek tselekedni midőn a pap meg szegi az ostyát, és akristus vérevel meg elegyíti?⁸¹⁰ [239a:]

F 1 Hálákot kel neki adni akristusnak anyi hozánk való szeretetiért., hogy nekünk eledelül adta szent Testét, és vérét, 2. azon kel kérni, hogy a két színnek elegyítése, ²⁵ mely az ő fel támadását jelenti, légyen Záloga ditsőségesen való fel támadásunknak

26. Agnus Dei.

K Mitsoda imádságot mondanak az után?

F Az Agnus Deit, a melyet a nép énekel. és a melyet ³⁰ a pap háromszor mondgya el, amelyét vevén.

⁸⁰⁸ akik [Szóvégi *k* – utólagos beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

⁸⁰⁹ testé<nek>vel.

⁸¹⁰ meg elegyíti.? [239a:] <Ezt a régi szokást> F 1 Hálákot

Agnus Dei qui tollis peccata mundi miserere nobis.

Agnus Dei qui tollis peccata mundi miserere nobis.

5

Harmadikszor pedig így mondgya

Agnus Dei qui tollis peccata mundi dona nobis pacem.

10

Az Isten Báránnya pedig a kristus a mint az irás mondgya.

K Miért mondgyák ezt az imádságot?

15 F Ez által a Communiohoz készülnek, régenten háromszor mondották egy más után Istennek Báránnya, irgalmaz [239b:] nekünk, de az Anyaszent egy ház rendeléséből hét száz esztendőtol fogvást, a harmadik *Agnus Deire* azt felelik. *dona nobis pacem*,⁸¹² adgy békeséget nekünk, hogy az Isten békeségit adgya az Anyaszent egy

20

K Mit kel a népnek tselekedni az Agnus Dei alatt?

F Lassan, vagy ének szoval kel mondani ezt az imádságot. de nagy hittel. és buzgoságal.

K Mitsoda imádság következik az után?

25 F A pap meg hajtván magát. a következő imádságot el mondgya, kérvén békeséget Istentől.

30 Domine Jesu Christe qui dixisti Apostolis tuis. pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, ne respicias peccata mea, sed fidem Ecclesia tuae, eamque secundum voluntatem tuam

Istennek Báránnya⁸¹¹ ki el vészed avilág bűneit irgalmaz nekünk

Istennek Báránnya ki el vészed avilág bűneit irgalmaz nekünk.

Istennek Báránnya ki el vészed a világ bűneit. adgy békeséget nekünk

Uram Jesus kristus ki azt mondottad Apostolidnak, békeséget hagyok néktek, az én békeségemet adom néktek. ne tekintsd az én vétkeimet, hanem Anyaszentegyházadnak hitét,

⁸¹¹ Báránnya <qu> ki

⁸¹² *do*-na nobis pacem, [Új sor elején nem folytatta az aláhúzást.]

pacificare et coadunare akit is méltoztasál békeség-
 digneris. qui vivis et regnas ben és egyeségben meg tar-
 Deus per omnia saecula tani, ki élsz és uralkodol
 saeculorum Amen Istenünk mind örökön
 öröké Amen

K Miért mondgya apap ismét ezt az imádságot?

F Mert mindgyárt ezután regenten a hivek egy mást meg tsokolták, meg mutatván azáltal. az egy más [240a:] között valo békeséget, apap is azt kéri az Istentől hogy utatok közöttök szeretettel valo légyen, és hogy az egész Anyaszent egyház meg egyezvén úgy hogy ahivek kik néki tagjai. egy testé, és léleké legyenek. és hogy ebben az egyeségben részesülhesenek a kristus testében.

K Miért adgyák abékeségnek tsokját a Communio előtt

F Mert mindnyáján egy test vagyunk mondgya szent Pál, és mindnyáján egy kenyérben. és egy pohárban részessülünk. ugyan ezen okra valo nézve is akarta a kristus rendelni az oltári szenttséget a kenyérnek színe alatt. mivel a kenyér jegye az egyeségnek.

Magyarázat.

Valamint hogy a kenyér sok buza magból áll, és a borok szőlő szemből, úgy a⁸¹³ hivek is akik ahoz az asztalhoz járulnak meg egyesülnek akristusnal. és egyé lesznek vele, úgy anyira hogy az ő szent testét vévén, egy testé is lesznek véle, és mint hogy mindnyáján egy testben részessülnek, magok között is egy testé kel lenniük, hogy mindnyáján egy test lehessenek a kristusnal.

K Régi szokásé hogy ahivek egy mást meg tsókolyák?

F Ezzu szokás még Apostoli traditio. és az egész Anyaszent egyház követi, hanem tsak az a különbözés vagyton hogy némely helyeken a hivek valóságál meg ölelik egy-

⁸¹³ a(kristus is. u) hivek is

1. Cor. 10 17.

s. Aug. serm 82 de diversis.

[240b:]mást, a Communio előtt, másut pedig a patenat tsokollyák meg, a mely mind egy.

K Mit kel a népnek tselekedni azon idő alatt?

F Az Isten kegyelmét kel kérni, hogy mindennel béke-
5 ségben élhesen. és hogy soha fel ne bonttssa azt a szent
egyeséget, a melynek kel lenni a keresztyének között.

27 A Communio.

K Mit mond apap az alatt midőn anép egymásnak abékeség tsokját adgya?

10 F A Communiohoz készülvén ezt a két imádságot el mondgya,

Domine Jesu christe ⁸¹⁴ Filii Dei vivi, qui ex voluntate Patris Cooperante ⁸¹⁵ 15 spiritu sancto per mortem tuam mundum vivificasti, libera me per hoc sacrosanctum Corpus et sanguinem tuum, ab omnibus ini- 20 quitatibus meis, et universis malis, et fac me tuis semper inhaerere mandatis, et a te nunquam separari permittas. qui Cum 25 Deo Patre, [241a:] et spiritu sancto vivis et regnas, in saecula saeculorum Amen	Uram Jesus kristus élő Istennek Fia, ki az Atya akaratyából. a szent Lélek munkája által. avilágnak életet adott halálod által. szabadíts meg engem ezen szentséges tested és véred által. minden bűneimtől, ⁸¹⁶ és minden gonosztól., és adgyad hogy. mindenkor parantsolatidban járjak., és ne engedgyed. hogy soha töl- [241a:] led el tavezam: ki élsz és uralkodol az Atyával és a szent Lélekel. egyetemben mind örökön öröké Amen
--	--

Perceptio Corporis tui 30 Domine Jesu christe. quod ego indignus sumere prae-	Uram Jesus kristus kérlek hogy ate testednek. és vérednek vétele melyet én ⁸¹⁷
--	---

⁸¹⁴ christe <Fill> Filii

⁸¹⁵ Cooperante [Íráshiba; variánsban helyesen: *Cooperante*]

⁸¹⁶ bűnei<nk>mtől, [m <nk> fölé írva.]

⁸¹⁷ én <én> méltatlan

sumo. non mihi proveniat
ad iudicium, et condemna-
tionem sed pro tua pietate
prosit mihi ad tutamentum
mentis et corporis, et ad
medelam percipiendam,
qui vivis et regnas cum
Deo Patre in unitate spiri-
tus sancti Deus per omnia
saecula saeculorum Amen

méltatlan magamhoz ve-
szem, ne legyen ítéletemre
és kárhozatomra, hanem
ate irgalmaságból. lé-
gyen, lelki és testi segittsé-⁵
gemre, és lelkemnek orvo-
ságára. ki élsz és uralko-
dol. az Atyával és a szent
Lélek⁸¹⁸ Istenel egyetem-
ben mind örökön öröké¹⁰
Amen

K A népnek szükségesé ezeket el mondani a papal.?

F Azok akik Communicálni akarnak jobban nem tse-
lekedhetnek mint ha szivből el mondgyák ezt aket imád-
ságot., akik pedig nem Communicálnak., azok leg aláb¹⁵
az elsöt el mondhattják

K¹¹⁹ Mit mond ezek után a pap?

F A két kezében vévén akristus testét ezeket a szokot
mondgya el a soltárból 115

Panem Coelestem ac-
ci[241b:]piam. et nomen
Domini invocabo

A menyei kenyeret a ke-²⁰
zemben [241b:] vévén, az
Urnak nevét segittségül hi-
vom

Azután fel szoval mondgya ezeket a szokot. a melyét
vévén.²⁵

Domine non sum dignus
ut intres sub tectum meum
sed tantum dic verbo et sa-
nabitur anima mea.

Uram nem vagyok méltó
hogy bé jőj hajlékomban.
de tsak²⁰ parantsoly. és
meg gyógyul az én lelkem.

Ezeket a szokot a százados mondá a kristusnak, az³⁰
Anyaszentegyház ezeket is mondattya mind azokal akik

⁸¹⁸ I élek<el> Istenel

¹¹⁹ K <Mind> Mit

²⁰ de tsak <pantsoly> parantsoly.

Communicálni akarnak, azért hogy fel gerjesze sziveket arra az alázatoságra amelyel kel venniék akristus testét:

K Mit tsinál ezután apap.?

F A kristus testét magához veszi, de először keresztet
5 vetvén a szenttséges ostyával., és az ur halálának emléke-
zetire ezeket a szokot mondgya

Corpus Domini nostri Hogy ami urunk Jesus
Jesu christi Custodiat ani kristusunknak teste tarttsa
mam meam in vitam Ae- meg az én lelkemet az
10 ternam Amen örökké valo életre Amen

A kristus testét magához vévén. figyelmetesen meg
vigyáza hogy ha nem maradoté valamely részetske a
Corporálén, azt a paténával⁸²¹ nagy tisztelettel fel szedi.
és akelyhet veszi mondván, ezeket a szokot a soltárbol.

15 115 [242a:]

Quid retribuam Domino Mivel hálállyam meg az
pro omnibus quae retribuit urnak mind azokat ajókót
mihi, calicem salutaris ac- a melyeket tett velem, az
cipiam, et nomen Domini üdveségnek pohárát ve-
20 invocabo; laudans invoca- szem., és az urnak nevét
bo Dominum, et ab inimi- segítségül hívom, az urat
cis meis salvus ero. ditsérvén segítségül hi-
vom. és meg szabadit en-
gem ellenségimtől.

25 Azután akristus vérit magához veszi de először kereszt-
tet vetvén akehelyel mondgya.

Sanguis Domini nostri Hogy ami urunk Jesus
Jesu Christi Custodiat ani kristusunknak vére tarttsa
mam meam in vitam meg az én lelkemet az örö-
30 Aeternam Amen ké valo életre Amen

A Püspökök, és a papok. fent álva szoktak Communi-
cálni, de a Pápa mikor solemnis misét mond a székiben
Communicál., ez igen régi szokás, inkább is hasonlít akris-
tus tselekedetéhez. aki ülve rendelé az Eucharistiát, az

⁸²¹ paténával <m> nagy

imádás nem a különb különb féle létiben áll atestnek. mivel mind ülve, mind térden, mind álva lehet imádni a kristust.

K Mit kel a népnek tselekedni. midön apap Communicat.?

F Azoknak, kik Communicalni akarnak, a Communiohoz kel készülni, akik pedig nem Communicalnak. meg kel nagy alázatoságal magokban üsmérni arra való érdemetlen voltokat, mondván nagy töredelmeséget. unum nem vagyok méltó. [242b:]

28. A nép Communioja

K Mit tsinál a pap a Communioja után?

F A szent Communiot el osztogattya azoknak akik Communicalni akarnak, és az alat a chorusban azt az imádságot éneklük a melyet antiphonának nevezik. e valamely soltárból vagyon ki véve, ez a szokás pedig hogy voltúrt énekelyenek a Communio alat. leg előbször áfríkában kezdődék szent Agoston idejében. a melyről maguus téssen emlékezetet., ez a szent szokás még fent vagyon az egész nap keleti országokban; és aleg régieb liturgiák erről emlékeznek

K Régenten mitsoda rendet tartottak a Communio-ban?

F A pap aki amisét mondotta minek⁸²³ utánna Communicált volna, el osztogatta két szín alat akristus testét es vérét, apapoknak kik véle együt mondták a misét, azután maga osztogatta a szenttséges kenyeret a Diaconusoknak, és a szentelt bort., az assistens papok osztogatták nékik, a sub Diaconusok., és a több Clericusok., a kristus testét. a Celebrans kezéből vették., és a kelyhet a Diaconusok kezéből., az assistens papok pedig a⁸²⁴ papal aki celebralt a Communiot el osztogatták anépnek

lib 2. de retract.
Cap 11. lib 8.
de⁸²² Const
Apost Cap 13.

⁸²² de <Cont> Const

⁸²³ minek <előtte> utánna [A javítás a törlés fölé írva.]

⁸²⁴ a <Celeb> papal aki celebralt

rendről rendre és a Diaconusok akelyhet adták azoknak, akik két szín [243a:] alat akartak Communicálni., leg először a férfiak, Communicáltak, akiknek is a kezekre tették akristus testét, és magok tették szájokban., azután
5 következtenek az Aszonyok,⁸²⁵ akik is hasonló képen Communicáltak, valamint a férfiak, de sok helyeken, fő képen nap nyugoton, elsőben az ő kezekre ruhát terítettnek, a mely ruhát nevezték Dominicalenak, apapok az oltár előtt Communicáltak, a Diaconusok az oltár
10 háta meget, mivel az oltár körül el járhattanak, a sub diaconusok, és atöb Clericusok. a chorus kerületiben, anép pedig a Choruson kívül ki ki amaga helyén, mert kinek kinek a maga helyére vitték a Communiot. hogy a rendeletlenséget el távoztassák.

15 A Communio előtt egy diaconus fel szoval mondotta, sancta sanctis, a szent dolgok, szenteknek valok. agörögöknél még most is mondgyák ezeket a szokot. a Communio előtt,

Azt ellehet hinni hogy régenten fent álva Communicáltak, közönségesen valamint a papok, agörögöknél
20 még most is ez a szokás, apápa midön Céremoniával mond misét, a két diaconus fent álva Communicál, a kezéből, és a két szín alat. Communicálnak.

A pap a Communiot osztogatván. azt mondotta. Corpus Christi, ez akristus teste, és erre a ki Communicalt az ament felelte; azért hogy ezel a feleletel hit tételt
25 tegyen. [243b:] erről a nagy titokrol. minek előtte Communicályon., ez olyan szent szokás a melyet sok helyeken követik, és minden követheti.

30 K A Communio iránt mitsoda rendet tartanak mostanában az Anyaszent egy házban?

F A pap Communioja után. a ministransok a Confiteort el mondgyák a nép nevében. apap azután ki fordulván. mondgya. Misereatur, et Indulgentiam &c. és az-

⁸²⁵ [Sorvégen:] Aszonyo [új sor elején:] nyok,

után a kristus testét kezében vévén ezeket a szokot mond-
gya.

Ecce Agnus Dei qui tol- Imé az Istennek Báránya
lit peccata mundi. ki el veszi a világnak büne-
it. 5

Azután háromszor mondgya akövetkezendő imadsá-
got

Domine non sum dignus Uram nem vagyok méltó
ut intres sub tectum meum hogy béjő az én hajlékom-
&c. ban. &c. 10

Ezután ahiveknek el osztogattya a Communiot ake-
nyérnek szine alatt mondván ezeket a szókót

Corpus Domini nostri A mi urunk⁸²⁶ Jesus kris-
Jesu christi Custodiat ani- tusunknak teste tarttsa
mam tuam⁸²⁷ in vitam Ae- meg ate lelkedet az örök 15
ternam. R. Amen. életre R⁸²⁸ Amen

A kik Communicálnak azok eleiben abroszt teritenek
azért hogy ha valami kis részecske el találna törni. az
abroszra esék, mert erre rendeltetet és nem arra hogy
valaki ahoz töröllye száját. [244a:] 20

K Miért anépnek most⁸²⁹ nem adgyák a Communiot
a két szin alatt?

I Ezt a szokást tsak lassan lassan kezdék el hagyni.
mnek előtte még az Anyaszent egy ház eziránt valamely
parantsolatot adot volna ki, a mint már ezt meg mondot- 25
tuk másut. a hol a Communiorol szollottunk

K Midön a szenttséget magát nem veszik mit kel tsele-
kedni?

I Akoron leg aláb lelki képen kel Communicálni, az,
az, magunkot meg alazván az Isten előtt, egyezünk meg 30
szivel a kristusal. kérjük adgya kegyelmét a szentül valo

⁸²⁶ urunk <nak> Jesus

⁸²⁷ tuam [Sor előtti margóra írva.]

⁸²⁸ R Amen [R-F-ből javítva.]

⁸²⁹ most <n> nem

Communionora, és azon kegyelmét adgya, mint ha magát a szentséget vettük volna

K A ki misét nem halgatot, szabadé annak Communicálni?

⁵ F A csak a betegeknek szabad.

K Mitsoda időben Communical a nép a misekor?

F Mindgyárt a pap után⁸³⁰

K Miért hogy sok helyeken anépnek meg kel várni a misének végigt hogy Communicalhason?

¹⁰ F Az olyan szokás nem az Anyaszent egy ház akarattya szerént vagyon, elég először valamely nagy parochiában kezdődöt, ahol sokan lévén olyanok akik Communicáltak azért a mise utánra halasztották, hogy a misének hamaréb vége lehesen.

¹⁵ [244b:] Magyarázat

Azt már meg mondtuk hogy a mise olyan áldozattya a népnek, valamint a papnak, ugy is kel neki abban részesülni valamint apapnak., ajó rend ellen vagyon tehát. hogy akor részesüllyön a szent Aldozatban, a midön

²⁰ annak vége vagyon és amidön már anépet el küldik mondván *Ite Missa est* más képen is a post Communio, a Communio után valo háláadás, a mely imádság ugy tekénti anépet valamint apapot, hogy mondhattya tehát apapal együt anép ezt az imádságot hogy ha még nem

²⁵ Communicalt,

K Miért mondgya el anép a Confiteort a Communio elöt?

F E nem oly régi szokás, mivel régenten nem mondták a Confiteort, se az Agnus Deit., se Domine non sum

³⁰ dignus, mikor a nép Communicalt, a mi pedig ennek aszokásnak bé vételét okozhatta, nem más lehet, hanem a, hogy a nép az introitust énekeli akor a midön apap a Confiteort mondgya, és az Agnus Deit, a midön a Domi-

⁸³⁰ után <?>

ne non sum dignust mondgya, tehát az Anyaszent egy ház szükségesnek ítélte hogy ujontában el mondasa anépel. minek előtte Communicályon, idővel akis misékben is meg tartatták ezt a szokást, meg is kel tartani mivel ez, az Anyaszent egyház rendelése. ⁵

A Chartusianusok most is meg tarttyák arégi szokást mivel nálók a mise kezdetin közönségesen mondgyák el a Confitéort; először a pap fel szoval mondgya el, azután a chorus. és a Communiokor el nem mondgyák, a pap a Communioját [245a:] el végezvén. a Communiot el osztogattya mind azoknak akik a szent asztalhoz járulnak, el nem mondván se misereatur. se Indulgentiam, se Ecce Agnus Dei, se Domine non sum dignus, kinek kinek a maga szokását kel követni, ¹⁰

K Miért hogy a püspök midőn a Communiot osztogattya, minek előtte akristus testét adná, a kezét nyújtja hogy meg tsokollyák.? ¹⁵

F Ez igen régi szokás, mivel régenten apüspökök, és a papok, abékeségnek jeliért. meg ölelték mind azokat akiknek akristus testét osztogatták, emind a nap keleti, mind anap nyugoti Anyaszent egyházban így volt; hanem azután hogy hamaréb vége legyen ennek a Ceremoniának, azt a szokást vették, hogy meg tsokollyák apüspök kezét. ²⁰

29 post Communio a Misének vége ²⁵

K Mit tsinál apap a Communio után?

F A kehelyre tévén ujaít. bort és vizet töltenek azokra, a melyekkel a kristus testéhez nyult. de először ezt akét műdságot mondgya lasu szoval.

Quod ore sumpsimus Adgyad uram hogy tiszta ³⁰
Domine pura mente Capi- szivel vegyük azt, a mit
imus, et de munere tempo- szájjal vettünk és hogy
rali fiat nobis remedium ezen időbéli ajándék örök-
sempiternum. ké valo hasznunkra legyen.

Corpus tuum Domine Adgyad uram hogy ate tes- ³⁵
quod sumpsi et sangvis ted melyet vettem. és ate

quem potavi adhaereat visceribus meis. et [245b:] praesta ut in me ne remaneat scelerum macula, quem
 5 pura et sancta refecerunt sacramenta. qui vivis et regnas in saecula saeculorum amen

véred ittam, az én belső részeimhez ragaszkodgyék, és ilyen szenttségekel táplaltatván adgyad hogy semi bűnnek motska bennem ne maradjon, ki élsz és uralkodol mind örökön öröké amen.

K⁸³¹ A pap meg mosván ujjait mit tsinál azután?

10 F Az oltárnak jobb felére megyen. az imádságot melyet Communionak nevezik el mondgya, ezt az alat szokták énekelni a midön anép Communal. azután apap az oltár közepire menvén ki fordul. és a népet köszönti. mondván. Dominus vobiscum, és az oltár jób felin a post

15 Communiot el mondgya., eszerént nevezik, mert ezen imádság által. apap. és a nép az Istennek. hálaot ad a Communioban vett kegyelmiért, de minek előtte el kezdgye a népet inti hogy véle együt imadkozék, mondván oremus, figyelmeteségel is kel lenni anépnek. hogy buzgoságal felelhese a végin azament.

K Miért hogy a nagy böjtben a post Communio után apap más imádságot mond, de annak előtte a Diaconus fel szoval mondgya a népnek. humilitate Capita vestra Deo. borullyatok le az Isten előtt.?

25 F Ezt az imádságot nevezik Oratio supra populum. a népert valo imádságnak, ugyan ezért is adgya a népnek tudtára a diaconus. hogy le borulva halgasa ezt az imádságot, szükséges tehat le térdepelni, és le hajtot fővel felelni az ament. töredelmes szivel. [246a:]

30 K Mit tsinál apap apost Communio után?

F A post Communio vége lévén a misének, apap azt el mondván. az oltár közepire megyen, és ki fordulván a népet így köszönti, Dominus vobiscum., apapnak, ebből a gyakorta valo köszöntéséből a népet, szépen ki tettzik

⁸³¹ K A pap [K-A-ból javítva.]

hogymicsoda egyeség vagy az imádságokban, a pap és a nép között. és hogy micsoda figyelmeséggel. kel a népnek ő véle mondani az imádságokat., azután apap tudtára adgya a Diaconus által, vagy maga, a népnek, ezen szók által. Ite missa est., hogy ki ki haza mehet, a nép hálaát adván Istennek feleli. Deo gratias, a nagy böjtben,⁸³² vagy más bizonyos napokon apap nem mondgya a népnek Ite missa est. hanem Benedicamus Domino. Aldgyuk az urat.

K Miért nem mondgyák mindenkor a misének a végén Ite missa est.?

I Mert régenten csak akkor mondották a midőn a nép haza mehetet mindgyárt mise után.

Hogy ha pedig bizonyos időkben amise után imádságokat mondottak., a melyeken jelen kellett lenni a népnek, olyankor az Ite missát nem mondották, valamint hogy mostanában sem mondgyák aböjti napokon, és mikor a halotakért vagy amise.

K Miért adnak tehát áldást a népre. minek utánna [246b:] szabadságot adot volna ahaza menetelre., és miért mondgyák a szent János Evangyéliumának a kezdetit mindgyárt az áldás után?

I Régenten ez nem így volt, hanem mihelyt⁸³³ a Diaconus az ite missát mondotta, ki ki el mehetet, és a pap minek utánna lassan egy rövid háláado imádságot elmondot volna, a melyet most is el mondgyák, a segrestyében ment., a Chartusianusok most is eszerént tselekesznek, régenten apapok nem adtak áldást anépre, mise után, mivel a csak apüspököket illette, a Chartusianusoknál. most is ez a szokás, leg először ötödik Pius Papa rendelé a szent Janos Evangyéliumát el olvasni az oltárnál, mivel adig szabad volt mondani. vagy nem mondani., némellyek az oltárnál mondották el, némellyek a

⁸³² böjtben, [Ékezethiba.]

⁸³³ mihelyt [A / utólagos beírás.]

segrestyében, még most is a Chartusianusok éppen nem mondgyák.

K Mitsoda imádságot mond apap az oltár közepén, az ité missa után, minek elötte áldást adgyon a népre.?

⁵ F Ezt arövid háláadó imádságot

Placeat, tibi sancta Tri- nitas obsequium servitutis meae. et praesta ut sacrifi- cium quod oculis tuae Ma- jestatis indignus obtuli, tibi ¹⁰ sit acceptabile, mihi que et omnibus pro [247a:] qui- bus illud obtulli, sit te mi- serante propitiabile per ¹⁵ christum Dominum no- strum Amen	Vegyed kedvesen szent Ha- romság egy Isten az énge- delmes szolgálatomat, és adgyad hogy az áldozat melyet én érdemetlen szent Felséged szemei előtt aján- lottam néked kedves [247a:] légyen, és hogy mind énnékem mind azok- nak a kikért ajánlottam bűneinknek botsánatyára legyen. a mi urunk Jesus kristus által Amen
---	--

²⁰ K Mit kel a népnek tselekedni midön apap áldást ad reája?

F Meg kel magát alázni Isten előtt, és kérti kel. hogy áldását adgya reája apap által.

K Mit kel a népnek tselekedni midön a szent János Evangéliumát olvasa apap?

²⁵ F Azt tiszteletel, és fent álva kel halgatni, imádni kel az Atya kebelében lévő öröktől fogva valo Igét. és hálá-
kot kel néki adni a mi érettünk valo meg testesülésiért,
és közöttünk valo maradásaért, kérti kel ötet hogy tart-
tson meg minket holtig az Isteni Fiuiságban, a mely
³⁰ kegyelmet, ő nyerte meg nekünk, meg testesülése, halála,
fel támadása, menyben menetele által.

K Mit kel tselekedni a Mise után?

F Minek elötte a templombol ki mennyünk. egy kis
buzgo fohászzkodást kel tenni az Istenhez. meg emlékez-
³⁵ vén az áldozatrol melyet tettünk, adgyunk hálákot Isten-
nek, és kérjük kegyelmét, hogy a szent áldozaton valo
jelen létünk üdveségünkre légyen.

[247b:] XVII Rész
Az ördög üzésről, és a szentelésről

Első Articulus
Az ördög üzésről

K Mit értesz ezen a szon Exorcizatio?

I E szerint nevezik azt a Ceremoniát, amelyel éll az Anyaszent egy ház midön ördögöt üz ki valamely testből, vagy valamely más teremtet állatból; a melyel ő viszá éll, vagy visza élhet,

5

K ki adot hatalmat az Anyaszent egyháznak az ördög üzésre?

mark. 16. 17
luk. 9. 1.

I A krisztus maga.

K Miért exorcizallyák az érzékenység nélkül való teremtet állatokat?

10

I Mert az ördög azokal viszá élhet, és sokszor viszáis éll az emberek ártalmára

Magyarázat

Szent Pál azt mondgya *hogy az egész teremtet állatok vanjak az Isten Fiának meg jelenésit, mert hejában valo, és el mulando állapot alá vettettek, nem akarattyok szerint, oly reménség alat, hogy meg szabadulnak arohadandóságuk rabságából, az Isten Fiainak ditsőséges szabadulásuk napján, ugyan az után is fohászkodnak, mint egy válúshoz készülvén keseregnék.* [248a:]

15

rom. 8. 19

20

Az értelme ezeknek a szoknak a, hogy minden teremtet állatok azért teremtetek, hogy az Isten ditsőségére szolgállyanak de mint egy rabságban vannak a midön az emberektől ahejában valósággra fordítatnak, azt el is mondhatni hogy fohászkodnak, olyankor meg szabadulások után, noha világ végiig abban az állapotban fognak maradni, mert mind addig az ideig az emberek, és az ördögök, azokal viszá elnek, helyes okból tselekeszi tehát az Anyaszent egy ház hogy exorcizallya az érzékenység

25

nélkül valo⁸³⁴ teremtet állatokat, kérvén azon az Istent meg ne engedgye hogy az ördög azokat viszá élyen, mivel azokat a maga ditsőségére szolgáló állapotokra teremtette., a mellyeket az Anyaszent egy ház, a szent dolgokra akarja fordítani.

K Mitsoda teremtet állatokat exorcizál rend szerént az Anyaszent egyház?

F 1 Az olyan személyeket akikben agonosz lélek vagon 2. az olyan helyeket amelyeket az ördög gyakorol.,
10 3 ehez a Ceremoniahhoz tartozandokat, ugy mint, a vizet, sót, olajat, &c.

K Mire kel vigyázni midön valamely személyt akarnak exorcizálni?

F 1 Bizonyosnak kel lenni hogy ha valóságal ördögös-
15 sé a személy akit akarnak exorcizálni, leg előbször, azt tudtára kel adni apüspöknek, 2. aböjtölésel. és az imád-
ságal kel ahoz készülni, mert az ördögöt ezel akét fegyve-
rel lehet el üzni. 3. szükséges hogy az exorcista nagy
tisztaságban és alázatoságban élyen, 4. hogy el kerüllye
20 a haszontalan kérdéseket; hanem tsak azt kövesse a mi akönyvben vagon fel téve. [248b:]

K Mit kel azoknak tselekedni akik jelen vannak midön valakit exorcizálnak.?

F Az Istent kérjék mind azért aki exorcizál, mind azért
25 akit exorcizálnak.

2. Articulus

Hogy mit kel érteni ezen a szón Benedictio.

K Mit kel érteni ezen a szón Benedictio,⁸³⁵ áldás, vagy szentelés.?

F Ennek a szónak sok féle értelme vagon. 1. ez a szó

⁸³⁴ valo <dolg> teremtet

⁸³⁵ Benedictio,<v> áldás, vagy

arra értődik midön⁸³⁶ valaki jót tészzen valakivel. ugyan ezen értelem szerént nevezi sok helyt az irás az Isten kegyelmét Benedictionak. áldásnak. szent Pál is az alamnát áldásnak nevezi.

2. Ez aszó arra is értődik amidön valakire az Isten áldását és kegyelmét kívánnyuk, e szerent is kel érteni midön az irás azt mondgya, hogy Melkisedek meg áldotta Ábrahámot, Isak, jakobot, jákob aző Fiait, sok volna elé hozni, a menyi helyen azt fel talállyuk a szent irásban

3. Ez a szó arra is értődik, midön a királyokot, királynékot koronázásokor⁸³⁸ fel szentelik.

4. Arra is értődik midön az Anyaszent egyház meg szenteli avizet, a kenyeret, a sót, olajat. harangokot, kápolnákot, tzinteremeket. az oltári öltözeteket, gyertyákat,⁸³⁹ és mind azokot a melyeket a szent dolgokra akarja fordítani, ugyan ezen okokra valo nézve is szentelik meg az olvasokot. [249a:] aköntösöket, a gyűrüket, az Anyaszent egyház ebben a Cérémoniában azon kéri az Istent, hogy áldását adgya mind azokra kik ezeket viselik vagy hordozák.

K Nintsené abban valamely babonaság, midön az ilyen dolgoknak természet felet valo hasznot. vagy erött tulajdonitanak.?

I A babonaság volna, ha valaki azt hinné hogy a teremtett állutok magoktol. természet felet valo hasznot vagy erött adhatnak, az Isteni hatalom nélkül. de az Anyaszent egy ház azt nem hiszi, hogy ezeknek volna magoktol valami erejek, hanem tsak egyedül az Isten mindenhatóságától, az Anyaszent egyház abban nem kételkedik hogy erejek nem volna az olyan meg szenteltet dolgoknak., a melyek, a szenttségek ki szolgáltatására

⁸³⁶ midön [*d-v-ből, ö-e-ből javítva.*]

⁸³⁷ Cor 9. 5. [*Az 5. javítva.*]

⁸³⁸ koronázásokor [*Szóvégi r – javítva felfelé húzott szárú betüből.*]

⁸³⁹ gertyákat, [*gyertyákat*]

valok, de a többinek, csak anyiban tulajdonit erőt, amelyben az Istennek tettik azoknak adni, hogy meg jutalmaztassa az olyanoknak hitét, kik tisztelettel bánnak az olyan dolgokal., a melyek meg vannak szenteltetve az

⁵ Anyaszent egyház imádságival.

K vagyoné meg más értelme ennek a szonak Benedictio.?

Pontifi et rituale ¹⁰ F Igen is vagyon mivel az Anyaszent egyház meg szenteli mind azt valami az emberek szükségire valo., a mi enni, és inya valo. a mezőt, a szőlőt, aházakot, a hajokat, a menyegzői ágyat,⁸⁴⁰ zászlokot, a fegyvert. &c. mind ezeket az Isten ditsőségire kel élni az embereknek. [249b:]

K Azok az imádságok amelyeket szentelésnek nevezik, regieké?

I Tim. 4. 4. ¹⁵ F Már szent Pal idejében szokásban voltak, nézük mit mond ez iránt. *az Istennek minden teremtet állattya jó, és semit meg nem kel vetni, amit hálaadásal vettünk., tőlle, mert meg szenteltet az Istennek Igéje, és a könyörgés által.* itt szent pál ahusrol szol, azt akarván velünk meg értetni hogy minden magában jó, mivel mind jó az, ²⁰ a mit az Isten teremtet, és noha a véték. legyen annak az oka, hogy az ördög és az emberek viszá élnek a teremtet állatokal., de az Isten igéje, és a könyörgések által meg szenteltetnek.

²⁵ Szokásban volt tehát még szent Pál idejében hogy az érzékenységnélkül valo teremtet állatokra imádságokat mondgyanak, ezeket az imádságokat nevezük mi szentelésnek, emindenkor is meg volt; mind a görög, mind a deák Anyaszent egy hazban. a mint eki tettik a leg régiebb ritualekból.

⁸⁴⁰ ágyat, [g-t-ből javítva.]

3. Articulus

A Ceremoniakrol. a melyekel áll az Anyaszent egy ház a szenteléskor.

K Miért vetnek egy keresztet., vagy többet is mind azokra a miket meg akarnak szentelni? [250a:]

F Azon jel által. azt akarják meg mutatni hogy a vétectől fogvást. tsak a kristus érdeme, és az ő keresztinek ereje által áldatnak meg az Istentől minden teremtet⁵ állatok

Magyarázat

Nem tsak egyedül az embereken munkálodot a kristus keresztinek ereje, hanem még az érzékenység nélkül való teremtet állatokon is. az embernek vétke az egész természet rendeletlenségben hozta vala. Az ördögök, és az őket követő emberek viszá életenek a teremtet állatokal., ugyan erő is mondgya szent Pál. hogy a teremtet állatok alhabban valóság alá vették, akarattyok ellen, azért, tsak egyedül a kristus érdeme, és az ő keresztinek ereje¹⁵ által szabadulhatnak meg a teremtet állatok aból az elnyomatásból, mivel tsak egyedül azon kegyelem által a melyet a kristus érdemlet halála által az embereknek., hogy ökk Istencsen élhetnek a teremtet állatokal., a melyeken való hatalma az ördögnek ugyan azon kegyelem²⁰ által kötötet meg., ugyan erre való nézveis mondgya szent pál hogy mindenek meg igazítottak, helyre hozattak és meg újítottak. menyben és a földön, a kristus által. *Instaurare omnia in christo. quae in coelis. et quae in terra sunt* ugyan ezért is mikor az Anyaszent egy ház valamely teremtet állatot meg akar áldani vagy [250b:] szentelni. leg először azt exorcizalya. minek előtte azt meg szenteltye mert noha az ördögnek a teremtet állatokon való hatalma meg légyen is kötve, mind azon által az a hatalom még is elég nagy, az Isten azt neki meg engedvén.³⁰

rom 8. 20.

²⁵ Ephes.⁸⁴¹ 1. 10.

³⁰ (Ephes > Ephes

K Miért füstölik meg temjénel mind azt valamit meg akarnak szentelni?

F Az által az Istent azon kéri hogy a mi imádságink a melyeket kérjük az ő áldását a teremtet állatokra, az ő⁵ széke eleiben fel menyenek. valamint a temjén füst.

K Miért hintenek szentelt vizet a személyekre, vagy más egyéb állatokra a miket meg akarnak szentelni?

F Az Istent azon kérjük hogy az ördög azoktól el távozzék, és hogy azok meg tisztítsanak a szent Léleknek¹⁰ ereje által, erről még bővebben fogunk szollani másut.

K Miért kenik meg olajal csak nem mind azokat a miket meg akarnak szentelni?

F Az Istent azon kéri hogy méltóztassék azokra külden¹⁵ deni a szent Léleknek erejét. úgy hogy a szent léleknek ereje által. meg nyerhesék azt, a mely végre azokat szentelik.

Magyarázat

Azt már egy néhány helyt meg mondtuk hogy a szent²⁰ olajal való külső kenet a belső képen való⁸⁴² kenetet jelenti. úgy mint a kegyelemnek. és a szent Lélek⁸⁴³ erejének kenetét. [251a:] mivel a szent lélek kegyelmét az új testamentum sok helyeken kenetnek nevezi, a mint hogy ez a szó. kristus, fel kenetettet téssen, a kristus²⁵ maga mondgya Isaiás profeta után, *Az urnak lelke vagyok én rajtam. mivel hogy meg kent engemet.*

luk. 4. 18 Act 4.
27. hebr. 1. 9.

⁸⁴² való <keny> kenetet

⁸⁴³ Lélek<nek>erejének

4 Articulus

A szentelésekről melyek csak a püspököket illetik.
és azokról. a melyek nem csak őket illetik

K A papok meg szentelhetiké mind azokat a miket meg szoktak szentelni?

I Bizonyos állapotok vannak olyanok a melyek még az Apostoli hagyás szerint csak apüspököket illetik, úgy mint az olaj szentelés, atemplomok, és az oltárok szentelése. &c. olyan állapotok is vannak, a melyeknek meg szentelésére. apüspök szabadságot adhat apapoknak, úgy mint az oltári öltözetek, akápolnak, tzinteremek, keresztek, képek, harangok.. és zászlók szentelésekre. olyanok is vannak. a melyekre nem szükséges szabadságot⁴⁴ kérni apüspöktől., úgy mint, a só, viz, házak, hajók, tyuktojás, és minden valami ételnémü, a hamu, gyertyya, és az ágak szentelésekre,

K Miért rendelte az Anyaszent egy ház hogy némelyszentelések csak apüspököket illesék, némelyek pedig az olyan papokat kiknek arra szabadságot ad apüspök [251b:]

I Az Anyaszent egy ház szándéka avolt., hogy meg akarta azal tartani apüspökséghez tartozando tiszteletet,⁴⁵ és a jó rend tartásnak kedviért, ne hogy valami vesztü élesek történenek.

Magyarázat

Először azt mondtam hogy az Anyaszent egy ház meg akarta azal tartani⁴⁶ a püspökséghez valo tiszteletet., hogy némely szentelések csak őket illesék, úgy mint az Apáturokot, királyokot. királynéket.

Azután azt mondtam, hogy némely szentelések az olyan

⁴⁴ szabadságot [Második *a* *á*-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁴⁵ tiszteletet, (hogy némely tiszt szentelések csak őket illesék őket illesék úgy mint az Apáturokot, a királyokot, a királynéket.) és

⁴⁶ tartani [*r* *r* *á*-ból javítva.]

papokot illetik., akiknek engedelmet⁸⁴⁷ ad arra a püspök hogy a jó rend meg tartassék, és viszá élések ne történjenek. a jó rend hozza magával. hogy meg ne engedgyék azt, hogy olyan oltári ruhákat tegyenek a nép eleiben, a melyek nem volnának tiszteségesek., hogy olyan képet, és keresztet tegyenek ki., a melyek illendők legyenek a jó rendhez., hogy a kápolnakot, és a zintermeket tsak akkor szentellyék meg, a midön abban a rendben vannak, a melyben kel lenniük. hogy tsak olyan harangokat szentellyenek meg, a melyekre semmi illetlen dolgok ne légyenek fel metzve, és a melyek illendők legyenek ahelyhez., mind ezekről apüspököknek kel itéletet tenni, hogy pedig mindenek láttára semmit olyat **[252a:]** ki ne tegyenek a mi nem a jó rend szerént volna, az Anyaszent egyház az ilyen dolgoknak meg szentelését apüspököknek⁸⁴⁸ meg tartotta, akik is adhatnak engedelmet ezeknek meg szentelésekre., valamely buzgó, tudos, és értelmes papoknak

5 Articulus

A szent olajak meg szenteléséről nagy tsötörtökön

K Nagy tsötörtökön mitsoda olajat szentel meg a püspök?

²⁰ F 1. Az olajat, melyel meg kenik abetegeket: 2 a keresz-
teléshez valo olajat,. 3. abérmaláshoz valo olajat, a me-
lyet szent Chrismanak nevezik.

K Régi szokáse szent olajakot szentelni?

²⁵ F Ezt a szokást az Apostoli traditiobol vettük., ugyan
azt onnét is tudgyuk., hogy azoknak meg szentelése tsak
az püspökököt illeti.

E ki tettzik. 1. aleg régieb görög, és deák pontificalék-
bol, az egész világon lévő Anyaszent egyháznak szókási-

⁸⁴⁷ engedelmet [t-k-ból javítva.]

⁸⁴⁸ apüspököknek [Ékezethiba.]

bol. Ihuterus, és Calvinus előtt nem lehetne mondani *
olyan Anyaszent egy házat mely ezt ne követte volna, 3.
A szent Atyákból, és a leg régieb Conciliumokból.

* Cyr. epist. 69. ad janua s. Basil. de spiritu sancto. Cap. 27. s. Aug. lib 5: de baptis. Contr
ditatus. Cap. 20. Conc. 2. Carthag. Can. 2. [252b:]

K A romai pontificale azt hadgya hogy midön apüs-
pök az olajakot szenteli tizen két pap legyen mellette 5
oltári öltözetekben., azon kívül hét diaconus, és hét sub
diaconus szolgállyanak, néki, a mise alat., mitsoda oka
lehet ennek a Ceremoniának.?

F É még arégi szokástol maradt. az Anyaszent egy
házban., a mely szerént az Isteni szolgáltkor a püspök 10
mellet sok egy házi renden lévőeknek kellett lenni, és a
papok kik mellette voltak, véle együtt mondták a
misét.

Magyarázat

Hogy meg lehesen jól érteni ezt a feleletet, azt meg kel 15
tudni hogy régenten mikor apüspök misét mondot a jelen
lévő papok mindnyájan mondták véle együtt és mind-
nyájan azoltár körül voltak fel öltözve., ezt még köve-
tik a görög Anyaszent egy házban, a deák Anyaszent egy
házban is ezt láttyuk követni amidön papokat, és püspö- 20
köket szentelnek, a diaconusok, a sub diaconusok és az
aláb való renden lévőek a mise alat szolgálnak ki ki a
maga rendéhez illendő köntösben., a mint ezt már meg
mondottuk, a mise alat szentelték a papokat püspökö-
ket a fő Ceremoniák, és szentelések mind azon idő alat 25
voltanak, a szent olajak szentelése mostanában is a mise
alat vapvon, valamint hogy a misekor ajelen lévő papok
együtt miveltek mindent a püspökkel, ugy a szentelé-
nek [253a:]ben is együtt miveltek mindent véle, azt láttyuk
szent Pálnál hogy a kiket az Apostolok rendeltek, azokra 30
a papok rájuk tették kezeket, emostanában is így va-
pvon az ordinatiokor, a jelen lévő papok mindnyájan az
uj papra teszik kezeket, és a Ceremoniában a melyet itt

1 Tim. 4. 14.

magyarázunk. mindnyájan az olajokra funak háromszor, és azokat köszöntik, valamint a püspök tselekeszik., ök őt úgy tselekesznek mondgya a pontificale romanum, mint a püspöknek Cooperatori, A papoknak, a püspökkel
5 valo ez az egyeségek., jelenti azuj törvény béli papságnak egyes voltát; A diaconusok, és a sub diaconusok őt jelen vannak mint a kik az oltárnál szolgálók. ezek heten vannak, mivel az Apostolok tsak hét diaconusokot választának, erre valo nézve sok fő régi Anya szent egy
10 házakban tsak hét diaconusok valának, régenten így volt romában is, ahol eleinte mindgyárt tsak hét titularis Cardinalis⁸⁴⁹ diaconusok valának, a papok pedig ezen Ceremonia alatt tizen ketten valának. hogy inkább jelenthessék a tizen két Apostolok számát, a kiknek osztogatá
15 az ur vatsoráját, a melynek is rendelésit. ugyan azon a napon szenteli az Anyaszent egy ház.

K Régi cérémoniáké azok amelyeket élnek a midőn az olajokat szentelik?

F Igen is mivel a leg régieb görög, vagy deák. [253b:]
20 könyvekben meg láthatni, kezdetét noha azoknak nem tudgyuk, de azt tudgyuk, hogy több ezer esztendőnél hogy ezek a Ceremoniák szokásban vannak.

sacramen s.
Grego. ordo rom.

K A püspök és a mellette valo papok miért funak háromszor a szent olajokra, a melyeket meg akarják
25 szentelni?

joan. 20. 22.

F Azon Ceremonia által az Istent azon kéri hogy küldgye a szent Lélek erejét a szent olajokra, mivel midőn akristus az Apostolinak adá a szent Lelket, reájok lehet., mondván *vegyétek a szent lelket.*

30 K A szent olajak meg szentelése után, miért mégyen elsőben apüspök, azután apapok. köszönteni a szent olajokat. mondván háromszor., *Ave sanctum Chrisma. Ave sanctum oleum., Üdvez légy szent Chrisma. üdvez légy szent olaj, enem bálványozásé.?*

⁸⁴⁹ Cardinalis(ok valának.) diaconusok valának,

I. 1. Ez a Ceremonia már szokásban volt a hatodik saeculumban, a mely időben abálványozásnak elrontásan igyekeztek., távul voltak tehát attol. hogy az Anyaszent egyház Ceremoniaiban valamely bálványozást elegyítsenek. 2. ez a köszöntés nem imadás, mivel szokás a képeket köszönteni, a szent könyveket, a reliquiákat, a királyok képeit, [254a:] ágyait, de nem imádják. 3. Az a köszöntés nem a szent olajakot tekénti, hanem a kristust, és a szent Lelket.

6 Articulus.

A harangok szenteléséről.

K Régi szokása az Anyaszent egy házban meg szentelni a harangokat. ¹⁰

I. Mint hogy nem éltenek mindenkor a harangokal. a nép esze gyűjtésére, azért a harangok meg szentelése sem lehet leg régieb szokás. Baronius azt tarttya, hogy 13 János pápa hozta volna bé ezt a szokást. 968 ban de a bizonyos hogy a harangokat meg szentelték a hetedik saeculumban

¹⁵ Cardi Bona liturg. lib I Cap 20.

K Mellyek azok a Ceremoniák a melyekkel meg szentelik a harangokat?

I. Az Anyaszent egy ház egy néhányat rendelt, a melyek igen szépek, I. apüspök, vagy a pap⁹⁵⁰ akinek arra szabadság adatot, egy néhány féle soltárokat énekelvén, az Istennek irgalmaságát kéri, azután meg szenteli avizet, es a sót., a mellyeket esze elegyíti, és a szentelt vizel meg moso mind belől, mind kívül a harangot. ²⁵

2. A harangot meg keni hét szer, akeresztelő olajal. kívül, es négy szer belől a szent Chrysmával, és valahányszor meg keni, mind anyiszor mondgya, uram szenteltessek meg. [254b:] ez a harang, az Atyának, a Fiunak, és

vagy a pap [Első p-v-ből javítva.]

a szent leleknek nevében, és ezen szentnek tisztességére, meg nevezvén a szentet, hogy meg lehesen különböztetni a harangot egyik a másikatól, a szent nevérol.

3 A püspök meg szentelvén aharangot, temjént⁸⁵¹
szentel meg, melyet a füstölöben tévén, a füstölöt a harang alá teszi. azt már ennek a résznek a harmadik articulusában meg mondtuk hogy mi végre füstölik meg, mind azt a mit meg⁸⁵² szentelnek,

4. Végtitre az Evagyéliumot éneklük szent lukácsnál a tizedik részben., a melyben meg vagyon írva, hogy Maria akristus lábainál ülvén, halgattya vala az Isten szavait. ez által azt akarják meg mutatni, hogy a harang arra rendeltetet, hogy a népet esze gyűjtse az Isten beszédinek halgatására,

15 Lehet ezeket a Ceremoniákat lelki képen az Anyaszent egy ház pasztorira szabni eképen.

1 A harangok magokban fent vannak fűgesztve,⁸⁵³ hasonló képen kel lenni hogy úgy mondgyam a pasztoroknak is, az ég, és a föld közöt; szivek indulattya által,
20 *a terra suspensi*. Mondgya szent Agoston, az irás öket az Izrael örizőjének nevezi, a kiknek mindenkor a hegyeken kel lenni., az az, hogy el kel vonni magokat avilágtól, és a menyekben kel lenniék lélekben.

2. Az ö szavok mesze el hallatik valamint a Apostolokrol. [255a:] mondgya szent Pál., hogy az ö szavok az egész földre el terjedet.

3. A hiveknek tudtokra adgyák köteleségeket, és öket atemplomban gyűjtik, azt mindenek tudgyák.. hogy ez a köteleségek apasztoroknak. is.

30 4 A szélvészeket el távoztattyák, apasztoroknak is el kel távoztatni ahivekröl a lelki szélvész, oktatásokal, és

Card Bona in liturg, lib 1. Cap 22

serm 2. in⁸⁵⁴ ps. 18. n. 17. Ézék. 3, 17, Isai 40, 9.

rom. 10. 18.

1 Cor 9. 16.

⁸⁵¹ temjént <te> szentel meg.

⁸⁵² meg <füstölnek. me> szentelnek,

⁸⁵³ fűgesztve, [Ékezetthiba.]

⁸⁵⁴ in <f> ps. 18.

imádságokal, olyanoknak kel ő nékik lenni, mint aréz-
falaknak mondgyák aproféták, hogy az ur haragjának
ellené ályanak,

Ez így lévén nézük meg lelki magyarázattyát külön-
külön a fellyeb le irt Céremoniáknak. 5

1 A harangot egészen meg mosák mind kívül, mind
belől. a soltárok éneklése után, amelyekben az Istennek
irgalmaságát kérik, ezel azt akarják hogy minek előtte az
Anyaszent egy háznak pásztori méltóságára fel emeltes-
sék valaki, szükséges hogy a meg mosatassék egészen 10
bűnéből. és meg tisztittassék a szent Léleknek ereje által,
mind ezek az Isten irgalmaságából lehetnek meg⁸⁵⁵

2 A harangot meg kenik a Catechumenusok olajával.
hét szer, a mely jelenti a szent Léleknek hét ajándékít,
mellyeket jelenti a szent olaj, a mely ajándekokat szüksé- 15
ges hogy a pásztorok vették légyen, hogy azokat oszto-
gathassák másoknak is., azután aharangot meg kenik
belől négyszer, a Chrysmával., ezt arra érthettyük. hogy
a pásztoroknak szükséges tellyeseknek lenni az Isten
lelkével, hogy aző szavoknak ereje, hasonló hasznot mi- 20
vellyen lelki képen; mint [255b:] a melyet mivel aharang
szó testi képen, anégy szeri kenet jelentheti a felebaráti
szeretetet,⁸⁵⁶ a melyel kel vigyázni apásztoroknak az
egész földön lévő Anyaszent egyháznak hasznaira, min-
den tehetségekből azon kel nékik lenni, hogy el távoztat- 25
tassák a lelki szélvészeket.

3 A harang alá, akenet után a füstölöt teszük ez a
Ceremonia nagy igazságot ád előnkben, úgy mint, hogy
a mely pásztorok meg kenettek a szent kenettel, azoknak
szivekben kel hordozni a hívek szükségít, és imádságít bé 30
mutatván azokat az Istennek. mivel ök erre rendeltettek.

Cap 2. 7.

<nek>

⁸⁵⁵ irgalmaságából <lehet meg,> lehetnek meg [Utólagos javítás,
valószínűleg nem Mikestől.]

⁸⁵⁶ szeretetet, <et>

ök ahadak Istenének angyali, mondgya Malakias proféta. az Angyaloknak pedig az egyik hivatalyok a, hogy bé mutassák az Isten széke eleiben a hivek könyörgésit, ahivek imádságit pedig jelentik a jó illatu füstölök.

- 5 4. A Ceremonia végezetin az Évangyeliomot énekelik. a mely azt mondgya, hogy Maria akristus lábainál halgattya vala az Isten igéjit. ebből azt tanulhattuk hogy a leg főveb hivatalyly atöbbi közöt egy papnak a, hogy esze gyűjtse a népet a templomban az Isten igéjének halgatására:

10 K A harang szentelésének Ceremoniáját lelete keresztelésnek nevezni.?

- F Nem, mivel tsak az embereket keresztelik meg. [256a:] ami pedig okot adot arra hogy aközség⁸⁵⁷ ugy
15 neveze. nem egyéb, hanem hogy nagy hasonlatóság vagy on akereszttség és a harang szentelés közöt. mivel aharangot meg mosák, aszent olajakal meg kenik, és valamely szentnek a nevét adgyák reá, de nem tsak a harangokat., hanem atemplomokat. az oltárokat, is meg
20 öntözik⁸⁵⁸ szentelt vizez, és meg kenik a szent olajakal, és valamely szent nevét viselik, mind azon által, a meg szentelések Ceremoniáját nem nevezik keresztelésnek,

K kit illet aharangozás.?

- F Régenten tsak apapok harangoztak, szent Benedek
25 regulája szerént. Cap 47. a Abbásnak kel harangozni, vagy valamely más személynek a barátok közül, mostanában a harangozást igen tsekély dolognak tarttyák, noha az Anyaszent egy ház szándéka a volna, hogy valamely Clericus harangozon leg aláb az olyan harangokal.
30 a melyek nem igen nagyok.

⁸⁵⁷ aközség [a – beszúrás sötétebb tintával, a szóköz fölött.]

⁸⁵⁸ meg öntözik [Ékezethiba.]

7 Articulus

A Templom és az oltár szentelésének. Cérémoniaírói

K Miben áll a templom szentelésének Ceremoniája?

L Ez a Ceremonia leg hoszab, és leg szeb atöbi között szerént megyen végben. **[256b:]**

A püspöknek, a ki atemplomot fogja meg szentelni, és ahiveknek, akikért szentelik, annak előtte valo napon ⁵ böjtölni kel.

A mely reliquiákat az oltár alá fogják tenni, azokat annak előtte valo nap, a püspök bizonyos edényben lévén sok bizonyosságok előtt, az edényt bé zárja, azután areliquiakot sátor alá teszik, egész éttzaka ót marad, a ¹⁰ templom mellet., a melyet meg akarnak szentelni, ót soltárokat énekelnek, ugyan ót is mondgyák el a matutinumot, és a laudest

A templom falaira két felől az oltártól fogvást a kapu-
ig, tizen két keresztet irnak, mindenik felől hatot, és a ¹⁵
keresztek alá egy gyertya tartot tesznek, ahová gyertyá-
kot tchesenek.

A templom szentelésének napján igen jó regel a püspök atemplomban megyen, és rendelést teszen mind azokról. a mik a Ceremoniahoz kivántatnak, akeresztek alat lévő ²⁰
gyertyákat meg gyutattya, és atemplomból ki megyen.
mind azokal., a kik véle vannak. és tsak egy diaconus
marad atemplomban, a ki belöl bé zárja atemplom ajta-
jút.

A püspök azután a Clericusokal. és a népel. azon ²⁵
helyre megyen ahol a reliquiák vannak ót ahét peniten-
tziális soltárokat el mondgyák, és az alat az oltári ruhak-
ban fel öltözik **[257a:]**

A soltároknak vége lévén, apüspök. a clericusokal. és
az egész népel. a templom kapujához megyen. ót a szent
lelket segítségül híván, mindenek le térdepelnek és a
szentek litaniáját el mondgyák. ³⁰

A litania után apüspök vizet szentel., elsöben magára

hinti, a Clericusokra, a népre, azutan körös körül a templom falaira, és a tzinteremre, a meg lévén a templom kapuja eleiben vissza mégyen, és ót imádságokat mond el, a melyekben az Istent kéri hogy gondviselése alá vegye a templomot., agonosz léleknek, abban valo lakását meg ne engedgye, hanem hogy abban a szent Lélek által. tiszván, és szabadosan imádtassék és szolgáltatásék

Az imádság után apüspök apaltzájával meg üti aka-
put, mondván ezeket a szokot a 23 soltárbol, *Attolite*
¹⁰ *portás principes vestras, et elevamini portae Aeternales et*
introibit Rex Glorïae Nyissátok meg ati fő kapuitokot, az
örökké valo fő kapuk nyillyanak meg, és hadd mennyen bé
aditsőségnek királya. A diaconus a templomban lévén,
ugyan azon soltárbol feleli. *quis est iste Rex Glorïae,*
¹⁵ *kitsoda az a ditsőségnek királya.? apüspök erre mondgya*
Dominus fortis et potens, Dominus fortis in praelio. Az
erős, és hatalmas ur, a hartzon valo hatalmas ur. [257b:]

A diaconus atemplom kapuját meg nem nyitván. az-
után apüspök másod szoris szentelt vizet hint környül a
²⁰ templom falaira, és atzinteremre, azután vizá tér a temp-
lom kapujához., és az Istent kéri, hogy egyeségben. és
békeségben tarttsa meg mind azokat kik azon egy pász-
tor alat fognak azon templomban esze gyülni, az imádság
után másodszeris meg üti⁸⁵⁹ páltzájával a kaput. és
²⁵ mondgya valamint először. *Attollite portas &c.* a diaco-
nus hasonlo feleleteket ad, de a kaput meg nem nyitgya.

A püspök harmadszor⁸⁶⁰ is a templom falaira szentelt
vizet hint, körös körül. és a templom kapuja eleiben vizá
tévén az Istent azon kéri hogy a gonosz lélek a templom-
³⁰ bol ki menyen, és hogy a békeségnek Angyala menyen bé
véle együt atemplomban., azután harmadikszor meg üti
páltzájával a kaput. mondván. *Attollite portas &c* a diaco-
nus ujolag feleli *quis est iste Rex Glorïae.* erre a püspök

⁸⁵⁹ meg uti [Ékezethiba.]

⁸⁶⁰ harmadszor [Első *r-m*-ből javítva.]

feleli az egész Clericusokkal. *Dominus virtutum ipse est Rex Gloriarum. aperi, aperi, aperi.* a püspök a páltzájának végével keresztet tsinál a kapu küszöbjére, mondván, a keresztnek jele előtt. [258a:] a gonosz lelkek el tűnyenek., a kapu meg nyílik, és a püspök a Clericusokkal bé megyen. 5 a nép pedig mind kívül marad. a püspök bé menvén mondgya. *pax huic domui. békeség ennek aháznak* az egész Clericusok ugyan azt kéri az Istentől., azután a püspök le térdepel. a templom közepiben, és a *veni*⁸⁶¹ a kantort ének szoval el kezd, az alatt még a Clericusok¹⁰ a himnust énekelik. hamvat hintenek a pádimentumra az egyik végétől a másikáig a templomnak. kereszt formára, a melyet szent András keresztének nevezik. ide alab meg mondgyuk hogy miért hintik a hamvat

A himnus után, a szentek litániait el mondgyák, a melyeknek a végén a püspök azon kéri az Istent hogy méltóságok azon helyben lakni, küldgye szent Angyalát annak meztövére áldgya, és szentelje meg azt a templomot. és az oltárt, a melyeket az ő szent nevének dicséretire szentelik meg. a szentnek neve alatt 20

Az másdáság után. a benedictust kezdik énekelni, hála-kot adván az Istennek Zakariasal együt akristus meg testesülésiért., ezen ének alatt pedig a püspök a páltzájának végével le írja a hamuból tsinált linéára [258b:] az egész görög betűket, a második linéára⁸⁶³ a deák betűket, úgy hogy eza két féle alphabetum. szent András keresztnek formájára esik, minden alphabetumnak az első betűje a templomnak az egyik szegeletén kezdődik,⁸⁶⁴ és az utolsó betű amás szegeletin végeződik, a püspök azután az oltárhoz megyen a mellyet meg fogja³⁰ szentelni, és ezeket a verseket mondgya háromszor a 69

⁸⁶¹ *veni* [v-nből javítva az ékezet áthúzásával.]

⁸⁶² *padimentumra.*, [Első *m-t*-ből javítva.]

⁸⁶³ *linéára* [*i-t*-ből javítva.]

⁸⁶⁴ *kezdodik*, [í:kezethiba.]

soltárból. *Deus in adiutorium meum intende.* aclericusok felelik három szor; *Domine adjuvandum me festina*

Azután apüspök vizet, sót, hamvat,⁸⁶⁵ és bort szentel. és ezeket esze elegyíti.

⁵ A püspök azután az oltár szenteléséhez fog. ez okáért az oltár előtt el kezdi a 42 soltárt⁸⁶⁶ énekelni, *Judica me Deus* és amég ezt énekelik, az alat az ide fellyeb említet szentelt vizben mártván hüvelykét., ött keresztet tsinál az oltár táblájára. egyet a közepire, és négyet a négy szegele-
¹⁰ tére., valahány szor keresztet tsinál., mind anyiszor mondgya ezen imádságot, *szenteltessék meg ez az oltár. a mindenható Istennek tiszteletére.*⁸⁶⁷ *a Boldogságos szüz, és a szentek tiszteletire,*⁸⁶⁸ *és ilyen szentnek. N N. emlé-
15 kezetre.. Atyának. Fiunak és szent Lélek Istennek nevé-
ben.*[259a:]

A püspök azután hét szer meg kerülván az oltárt mindenkor szentelt vizet hint reája, és az alat az 50 soltárt énekelik. *Miserere.* atemplomot belől meg kerülü, szentelt vizet hintvén a falaira, és a padimentumára, és az alat a
²⁰ 121. a 67. és a 90. soltárokat énekelik,

A püspök azután három féle imádságokat mond el; amelyekben az Istennek. kegyelmét, és irgalmaságát kéri, mind azokra., akik abban atemplomban mennek könyörögni.

²⁵ Ennek vége lévén, a püspök szentelt vizet tölt a mész köziben, és abban fövenyet, ezeket jól esze elegyítvén meg szenteli, emire valo lészen. meg láttyuk ide aláb.

A püspök azután. procesioval mégyen a clericusokkal a helyhez. a hol a reliquiak vannak. hogy azokat a temp-

⁸⁶⁵ hamvat, <szentel> és bort szentel.

⁸⁶⁶ soltárt [*soltált*ból javítva; *lt-t r-re* javította és melléirt egy *t* betűt.]

⁸⁶⁷ tiszte<sségére.>letére [A javítás a törlés fölé írva, az ékezet meghagyásával.]

⁸⁶⁸ tiszteletire, [*tiszteségire*ből javítva; *ség-et let-re* javította.]

lomban vigye, mind oda menet. mind viszá jövet soltáro-
kot énekelnek.

Midön pedig a processio atemplom kapujához.⁸⁶⁹ ér-
kezik. a chorus ót marad, hanem a püspök a papokal kik
a reliquiakat a vállakon viszik, és a népel. kívül a templom-
mot meg kerüli. és a processio alat. a nép a kyrie eleisont
énekeli. kérvén az Isten irgalmaságát.

[259b:] A püspök atemplom kapuja eleiben érkeznén,
ót a népnek, atemplom szenteléséről. az egy hazi joszá-
gok meg turtásának köteleségiről, és a tized meg fizetésé-
ről való oktatásokat adván., el olvastattya a Conciliu-
moknak erről való decretumit.

Ilnnek vége lévén. apüspök imádságot mond el. a
melyben az Istent kéri hogy méltoztassék kegyelme által
uhban a házban bé menni, azután a szent Chrismával.
meg keni a templom kapuját. mondván, *Atyának, Fiu-
nak, és szent Lélek Istennek nevében kapu meg áldasál.,
és meg szenteltesél, és légy ami Urunk Istenünknek gond-
viselése alat, kapu légy uttya az üdveségnek, és abékeség-
nek, kapu légy békeséges kapu, a mi urunk Jesus kristus
által a ki magát kapunak nevezte lenni, a ki éll, és uralkod-
dik az Atyával. és a szent Lélekel.*

Azután mindnyájan bé mennek procesioval és körül
járják a templomot. areliquiakal., ameg lévén a reliquia-
kot le teszik az oltár mellé., a 149. és a 150 soltárokat
énekelik., azután apüspök imádságot mond el. a melyben
kéri az Istent hogy annak a helynek szentelése örökös
légyen. azután meg szenteli. [260a:] a szent olajakal a
helyet a hová teszik areliquiákat az oltár alat, mondván
ezeket a szokot mikor meg keni, hogy eza koporso meg
szenteltessék az *Atyának, Fiunak, és szent Léleknek nevé-
ben.*

Azután akövet is a melyel bé zárja akoporsot meg keni,

⁸⁶⁹ kapujához. [a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

mondván hogy ez akö meg szenteltessék. Atyának, Fiunak, és szent Lélek Istennek nevében.

Ezen kövel bé zárja azután akoporsot, és körül a meg szentelt mészből teszen; a kömives a többit el végezi, az
5 után ismét meg keni a szent Chrismával. a követ., mondván, hogy ez az oltár bé záratassék és meg szenteltessék. Atyának, Fiunak, és szent Léleknek nevében

Azután mindenüt meg füstöli az oltárt, és azon kéri az Istent, hogy az ö imádsági az ö széke eleiben fel hassanak, valamint akedves illatu füst, és hogy irgalmaság
10 legyen mind azokhoz kik áldozatot ajánlanak., vagy akik részesülnek abban az áldozatban. azon az oltáron, azután apüspök öt keresztet tsinál a füstölövel az oltáron, egyet a közepére, és négyet, a négy szegeletire.

15 Azután a füstölöt egy papnak kezében adgya, aki szüntelen körül járván az oltárt füstöli azt mind adig. **[260b:]** valamég az oltár szentelése Ceremoniáinak vége nem lészen. a chorus a 83 soltárt énekel. és az alat apüspök az oltáron lévő kö táblára irot ött keresztet meg keni
20 a Catechumenusok olajával., mondván mindenik kenet után, hogy ez a kö meg szenteltessék az Atyának, Fiunak, és szent Léleknek nevében, az Istennek tiszteletire,⁸⁷⁰ a Boldogságos szüznek, és a szenteknek tisztességkre, és ilyen szentnek N.N. emlékezetire..

25 Az imádságok után a 91 soltárt énekelik, a püspök ismét meg keni, és meg füstöli az oltárt., azután a 44 soltárt énekelik. az alat apüspök ujontában meg keni ött ször a szent Chrismával. ugyan azon helyeket az oltáron. meg füstöli, és az imádságokat el mondgya, azután a 45
30 soltárt énekelik, az⁸⁷¹ alat a püspök a Catechumenusok olajából, és a szent Chrismából az oltára tölt. és esze elegyítvén, azal meg keni egészen az oltár tábláját, a 86

⁸⁷⁰ tiszteletire, <és> a Boldogságos szüznek, és

⁸⁷¹ az <mely után> alat [A z betüt a törlés után írta be a mellé.]

soltárt⁸⁷² énekelik, a mely után apüspök arra inti anépet hogy kérje az Istent, hogy áldgya és szentelye meg azt az oltárt a melyet meg kenték a szent olajal., és hogy tekintse kedvesen mind azokat az ajándekokat amelyeket azon ajánlanak. [261a:] azután a 147 soltárt énekelik, és holmi verseket a szent írásból, a melyekből meg láthatni. hogy ezeknek a Ceremoniáknak a leg főveb részei titkosok

Az ulut apüspök, atemplom falaira irot 12 keresztet meg keni a Chrysmával. mondván mindenik kenet után,⁸⁷³ hogy ez a templom meg szenteltessék. Atyának, Istennek és szent Léleknek⁸⁷⁴ tiszteletére, a Boldogságos Mária és a szentek tisztességekre, ezen szentnek, N.N. neve ulut és emlékezetire. mindenik keresztet meg füstöli. háromszor akenet után.

A püspök azután az oltár mellé megyen., és azt meg füstöli, az imádságot el végezvén. huszon ött darabocska tempjént meg szentel. és azokat kereszt formára a kö táblán lévő ött keresztetre rakja, és mindenik keresztre egy kis gyertytát teszen, és az alat, az imádságokat el mondgya,

A püspök azután egy néhány féle imádságokat mond el, a melyekben az Istennek áldását kéri az oltárra, azt el végezvén az oltárhoz valo fejér ruhákat, edényeket, öltözeteket. meg szenteli, és ezt a Ceremoniát a szent mise mondásal végezi el. a melyet maga mondgya el. vagy pedig maga előtt mondattya el másal. hogy ha fáradtságát érezi [261b:]

K Régi szokásé a templomokat meg szentelni?

I Annak kezdetit nem tudgyuk., hanem a negyedik százeculumban láttjuk hogy már szokásban volt. az időtől

⁸⁷² soltárt [A szövégi t-t utólag írta be.]

⁸⁷³ mondván mindenik kenet után, <mondván,> hogy

⁸⁷⁴ Léleknek <nevében,> tiszteletére, [Második e-é-ből javítva az akcentet áthuzásával.]

lib 4: de bapt. cap 24. s. Athanas. in Apolog. ad Imp. Constantium. Euseb. lib 15 de hist Eccl. Cap 3. s. Ambr. epist 7. 5. 60. a faelicem. s. Ambr. epist 22 ad soror. s. Hier Contra vigilantium s. Aug lib 20 Contra faustum. Cap 21

fogvást a bizonyos hogy mindenüt követik. tehát a szent Agoston tanítása szerént valo hogy ezt a szokást az Apostoloktól vettük.

K Hat az oltárokat meg szentelni régi szokásé?

5 F Ezt is az Apostoloktól vettük, kezdetit annak nem tudgyuk., hanem hogy a negyedik saeculumban már mindenüt szokásban volt.

8 Articulus

A Templom, és az oltár szentelésekor valo legg főveb Ceremoniáknak magyarázattya

K Az Anyaszent egy ház miért rendelt anyi imádságokat és Ceremoniákat atemplom szentelésire?

10 F Azert hogy meg mutassa menyi sok fáradságokban és szenvedésekben tölt akristus-[262a:]nak alelki épületnek fel állítása., a melynek ő a fő Áts mestere. fundamentum béli köve, és annak meg szentelője,

Magyarázat.

15 Az épület a melyet a püspök meg szenteli, a lelki épületet jelenti és képzeli, amint már ezt meg mondottuk másut. *Mi vagyunk mondgya szent pál. az a lelki épület., kik a proféták, és az Apostolok. fundamentumokra épitetünk., melynek belső szegelet köve a kristus., kiben az*
20 *egész alkotmány szép rendel rakatatván nevededik hogy légyen az urnak szent temploma*

Erre a mondására valo nézve szent Pálnak. rendelte tehát az Anyaszent egy ház hogy a köből valo templomok meg szentelések Ceremoniái oly titkosok legyenek,
25 és hogy képzellyék a lelki templomnak meg szentelésit.

Azt mondám hogy a templom⁸⁷⁵ szentelésinek Ceremoniái, tsak nem mind titkosok, mivel vannak olyanok,

⁸⁷⁵ a templom <Cer> szentelésinek Ceremoniái,

a melyeknek betű szerént valo értelmek⁸⁷⁶ vagyon. valamint eki tettzik az imádságokból., azért rövideden⁸⁷⁷ tak azokat a ceremóniákat tesztem fel. a melyeknek lelki értelmet adhatni. **[262b:]**

K Miért kel apüspöknek és anépnek böjtölni a Ceremonia előtt valo napon.?

I Az Anya szent egy ház böjtöl készül minden féle nagy munkáihoz, meg akarja azt velünk értetni, hogy szenvedéssel kel ahoz a nagy örömhöz jutni, a mely a menyert lelki épületben lészen. ¹⁰

K A mely reliquiákat az oltár alá akarják tenni, miért teszik azokat annak elötte valo napon sátor alá a templom mellé?

I Azert hogy könyebben⁸⁷⁸ vihesék azokat a templomba ameg szentelése után., ezel azt akarják velünk meg értetni, hogy ugy kel eföldön élni mint idegennek. ¹⁵

Magyarázat.

Mit azt meg mutattuk mikor az oltárol szollottunk., hogy az oltár akristust jelenti, és hogy a szentek reliquiáit az oltár alá azért teszik. meg akarják azal mutatni, hogy a szentek meg egyesültek, és testesültek a kristusall menyében.

I Szent pál meg akarván nekünk mutatni. hogy nem it vagyon ami hazánk, és hogy idegenek vagyunk eföldön. azt mondgya. hogy ugy vagyunk eföldön atestben ²⁵ 2 Cor. 5. 4, valamint egy sátorban **[263a:]**

K Mit teszen atizen két kereszt a melyeket a falokra utanak, és az gyertyák a melyeket azok alá tesznek,?

I Azok jelentik az Apostolokat, kik el terjesztették az epezz világra, az Evangyéliumnak világóságát. és a keresztnek tudományát. szent János azt mondgya látásiban ³⁰

*** értelmek [r-ből, vagy s-ből javítva.]

*** rövideden [i-e-ből javítva.]

*** könyebben [Ékezethibá.]

hogy a menyei Jerusálem falainak tizen két fundamentuma vagyon., és hogy azokra a falakra a tizen ket Apostol nevei valának írva:

K Miért gyujtják meg a tizenkét gyertyákat minek
5 előtte a Ceremoniákat el kezdgyék?

F. Az által azt akarják velünk meg értetni hogy a menyei templom azután állatot fel;⁸⁷⁹ minek utánna az Apostolok evilágra el terjedvén, az Évangéliumnak világosságát el hintették volna.

10 K A püspök miért hint szentelt vizet a templom falaira három szor.?

F Hogy azoktól a gonosz lelkeket el távoztassa.

K A püspök miért zörget három szor akapun minek
15 előtte bé menne atemplomban., és miért nem nyitják meg néki mindgyárt akaput?

F Hogy meg lássuk mitsoda sok fáradság után ment bé akristus ditsőségiben, és mint egy erőszakal, és hogy
[263b:] sok zörgetés után lehet bé menni amenyei templomban.,

20 K Mit jelent atemplomban valo menetele apüspöknek?

F Jelenti akristusnak menyben valo menetelét minek utánna meg gyözte volna apokolbéli eröt

K Miért hogy apüspök egyedül megyen a ministerekel
25 atemplomban hogy el kezdgye a szentelést. és miért végezi el tsak akor a szentelést amidön az egész nép bé ment volna véle együt.?

F Ennek abetü szerént valo oka, a, hogy ha mindgyárt az egész nép véle együt bé menne, nem vihetné oly tsendéséggel végben a Ceremoniákat a szoroság miat, de ebből
30 azt is tanulhattuk, hogy akristus, az első, menyben menetelekor tsak egy részit vitte fel magával azoknak. akiből áll a lelki épület, és annak az épületnek meg szentelése tsak akor végezödik el., a midön az épülethez valo élő kövek együt lesznek, a kiket bé mutattya az ö

⁸⁷⁹ állatot fel; [A. m. állittatot fel;]

Attyának, a melyet akkor viszi végben a midön minek
utánna meg ítélte volna azeleveneket és aholtakat, az
egész Anyaszent egyházal mégyen bé⁸⁸⁰ győzedelmesen
menyekben

K Mit jelentnek a görög és a deák betűk amelyeket a ⁵
püspök ír a pádimentumra kereszt formára, a midön a
benedictust enekelik. [264a:]

F Jelenti azt, hogy a kristus a⁸⁸¹ kereszttye által egy
népé tette mind azokat a nemzeteket, kik annak előtte
nagy különbözesben voltak. magok között, hogy ¹⁰
mindnyájan csak egy templomok legyenek, a mely az
Istennek szenteltessék, ugyan ezért is írjak kereszt formá-
ru a betűket, mint hogy pedig a görög, és a deák nyelv
leg inkább voltak el terjedve., az Anyaszent egy ház a
két nyelv alá foglallyá a világon lévő nyelveket akkor ¹⁵
pedig a Benedictus énekét énekelik. mivel az akristus meg
testesüléséért⁸⁸² való háláadásnak éneke

K Mit jelent a viz, abor, a só, és ahamu a melyeket
apüspök meg szentelvén esze elegyiti., és azal az oltárt,
és a templom falait meg hinti? ²⁰

F A viz akristus⁸⁸³ emberségit jelenti, abor az ő Isten-
ségét, ahamu ahalált., a só, arodhadatlanságot,⁸⁸⁴ ez a
négyféle dolog együt jelenti a kristust, Istent, és embert,
a meg holt, és fel támadot kristust, mivel csak ő általa
tisztulhatunk úgy meg, hogy az Isten templomáva lehe- ²⁵
stünk.

K Mit jelent az oltáron lévő kö tablára írott ött kereszt
a melyeket a püspök meg keni egy néhány szor a szent
olajjakkal.?

F Az oltár amint azt meg mondottuk szent János ³⁰

⁸⁸⁰ mégyen bé <d> győzedelmesen

⁸⁸¹ a [Beszűrás.]

⁸⁸² testesüléséért [Ékezethiba.]

⁸⁸³ akristus [r s-ből? javítva.]

⁸⁸⁴ arodhadatlanságot, [Második d-/l-ből javítva.]

[264b:] után a kristust jelenti, az ött kereszt jelentheti az ö szent sebeit, az olaj a szent Léleknek kenetét, a mint hogy ötöt kristusnak nevezik, az az fel kenetetnek,

K A nép miért enekeli akyrieleisont a midön apüspök
5 procesioval járja körül a templomot a reliquiákkal?

F Azért hogy követnünk kel ez életben aszenteket az ő, és a mi fejünk akristus Jesus gondviselése alatt, akinek képit viseli a püspök, és hogy tsak az Istennek irgalmaságából mehetünk bé utannok menyekben

10 K A püspök miért zárja azoltár alá aréliquiákat?

F Azt akarja azáltal meg mutatni, hogy a szentek anyira meg testesültek a kristusall, hogy ugy mondván egyek ő véle.

K Miért füstölik szüntelen az oltárt mind addig még
15 vége nem léssen a szentelésnek,?

F Azt akarják azall meg mutatni, hogy valamég a menyei épület el nem végezödik, agyözedelmes Anyaszent egyház szüntelen ajánlya mind adig men-
[265a:]nyekben a kristus előtt, aki is az Istennek oltárja,

20 a hiveknek imádságit mint kedves illatu temjént.

K A püspök miért teszen égő gyertyyákat az oltáron lévő ött keresztekre⁸⁸⁵ temjénel együt?

F Az imádságokból meg láthatni annak okait, a püspök az egész népel akor le térdepelvén,⁸⁸⁶ a szent Léleknek segittségit kéri, és hogy az Isten kedvesen vegye a
25 hiveknek imádságit; valamint ajó illatu temjént, adván nékiek kegyelmét a szent Áldozatban., méltan valo részeseülésre, és hogy el érhesék az örök életet akristus által.,

K Miért hogy nem tsak az Isten tiszteletére, hanem
30 még a Boldogságos szüz, és a szentek tiszteletire is szentelik a templomot és az oltárt?

F Azért hogy abbol meg láthasuk a Boldogságos szüz-

⁸⁸⁵ kereszterekre [Elírás.]

⁸⁸⁶ térdepelvén, [r-d-ből javítva.]

nek és a szenteknek nagy egyeségeket akristusal., és ő általa a szent Háromság.

K Miért adgyák valamely szentnek anevét a templomra és⁸⁸⁷ az oltára?

I I Azért hogy meg különböztethesék azon név által⁵ egyik templomot és oltárt a másikatól. 2. hogy olyan gondviselőt adgyanak a kristus mellett azoknak, a kikért szentelik a templomot és az oltárt., akit különösen hisszük segítségül. [265b:]

K Miért végezik el a templom szentelésinek⁸⁸⁸ Céré-¹⁰ moniáit a szent Mise áldozattján?

I I.⁸⁸⁹ Azért hogy a leg nagyobb, és a leg ditsőségesebb Áldozaton végezödjék el. a templomnak szentelése.

2. Azért hogy midön a kristus el végezi amenyben lévő épületnek meg szentelésit világ végén, annak a templomnak¹⁵ nem léssen az után más foglalatosága hanem hogy szüntelen ajánlya magát az Istennek a kristus által, ötet mindgya, és ditsérje, örökké, az Anyaszent egy ház ugyan ezt is kezdi el még itt a földön aszent Áldozat által, ajánlván magát az Istennek. akristus által, akristusban,²⁰ és akristusal., meg láthatni a templom Cérémoniainak magyarázattját bizonyos auctornak könyvében. a melyet nevezik Gemma Animae.

9 Articulus A szentelt vizről.

K Régi szokásé az Anyaszent egyházban a vizet meg szentelni?²⁵

I Már azt másut meg mondtuk hogy az Anyaszent egyház meg szenteli mind azokat valamiket a szent

⁸⁸⁷ és [s r-ből javítva.]

⁸⁸⁸ szentelésinek [Második n-r-ből javítva.]

⁸⁸⁹ I [Beszúrás a szóközbe, kissé magasabban.]

[266a:] dolgokra akarja fordítani. ezt a szokást pedig szent Basilius szerent az Apostoloktól vettük. Baronius a 131 esztendőről irván meg bizonyította hogy ezt a szokást az Apostoloktól vettük.

5 K Miért szentelik meg avizet?

F Azért hogy az imádságoknak erejek által az ördögnek ne legyen semi hatalma azokon a kikre hintik azt a vizet, hanem a szent Lélek lakozék azokban kegyelme⁸⁹⁰ által, ezeket kéri tehát az Anyaszent egy ház az Istentől

10 a midőn avizet meg szenteli.

K Miért elegyítették meg a szentelt sóval a szentelt vizet?

F A só aböltéséget, és az okoságot jelenti, valamint a kristus mondgya, aviz pedig a fejérséget. es a tisztaságot, az Anyaszent egyház esze elegyítvén ezt a két félét, 15 azt kéri az Istentől azoknak, kik azal meg hintik magokat, hogy a szent Lélek meg tisztítván őket adgya beléjük a galambnak együgyűségét, és tisztaságát, és a kigyónak okoságát.

K Miért szentelnek vizet minden vasárnapon?

20 F Azért hogy abol avizből ki ki ahivek közül a maga házához⁸⁹¹ vihesen.

K Miért hintenek leg először szentelt vizet az **[266b:]** oltára, és az után a népre?

F Az által azon kéri az Istent hogy a gonosz lélek 25 onnét el távozzék. és kísérteteket ne okozon az Isten szolgáinak, hanem a szent Lélek áldgya meg, és vegye el a hivek ajándékait:

K Miért hintenek szentelt vizet anépre mise előtt?

F Azért hogy meg tisztítván az Isten kegyelmét kérjék 30 arra hogy a gonosz lélek ne kísértse anépet a szent Áldozat alatt, hanem a szent Lélek erősítse meg őket kegyelmével.

⁸⁹⁰ ke(k)gyelme [Törlés az új sor elején, elválasztás után.]

⁸⁹¹ házához </> vihesen.

K Miért énekelik az 50 soltárt midön anépre szentelt vizet hintenek.?

I Mert abban az soltárban Dávid arra kéri az Istent hogy mosogassa és tisztítsa meg büneiből; a nép is hasonló képen azont kéri az Istentől. 5

K Miért tesznek szentelt vizet a templomok ajtaján belől?

I Hogy a hivek szentelt vizet vévén az Isten kegyelmét kérjék hogy tisztítsa meg őket bünökből.

K Régi szokása a? 10

I Régenten a templomok előtt ahol lehetet tsorgok voltak, vagy nagy edényekben vizet töltöttek. **[267a:]** úgy hogy ahivek minék előtte a templomban mentenek meg moshatták kezeket és szájokat. eszükséges volt abban az időben, mivel ki ki a maga kezéből Communicalt, 15 az edényekben lévő vizet pedig meg szentelték, ettől nagyon tehát az a szokás hogy a templomok ajtójánál szentelt vizet tartanak

K Mitsoda haszonra kel fordítani a szentelt vizet?

I Igen hasznos magunkot meg hinteni véle midön felkelünk, és le fekszünk, az imádság előtt, amidön kísértetben vagyunk., valamely nagy szélvészkor, meg kel azal hinteni a betegeket, ahalottakat, és ahelyt, ahol a gonosz lelektől tartanak. 20

K Mitsoda szándékal kel szentelt vizet venni? 25

I Hittel, és töredelmeséggel, mert hit nélkül annak víznek hasznát nem érezük., töredelmeséggel, mert meg mosván magunkot azon vizel, kegyelmet nyerünk, a megtisztulásra, töredelmeség nélkül pedig a nem használ, mivel az Isten meg nem botsattya büneit azoknak: kik 30 töredelmeséggel penitentiát nem tartanak

K Miért hintenek szentelt vizet aholdakra, és a temető helyekre? **[267b:]**

I Azért hogy az Isten méltóztassék meg tisztítani a hivek lelkét, kik békeségben nyugosznak, hogy könyel. 35 bittse szenvedéseket és tölttse bé őket lelkének jelen való letével

XVIII Rész A Processiókról

Első Articulus

A processióknak eredetéről, azoknak különb különb féle voltáról, és hogy micsoda szándékkal tselekeszi azt az Anyaszent egy ház.

K Régi szokásé a butsu járás?

F Már azt szokásban láttyuk az Anyaszent egyházban az első üldöztetések után anegyedik saeculumban., de sött még az ő törvényben is látunk eröl példát

⁵ A szekrénynek a kariathiarim városából az obédedom házához való vitele, és onnét azután a Hebron városában, amint ezt láttyuk akirályok második könyvében. 5. és 6. evalóságos procesio volt [268a:] Antiochiában nagy processióval vitték bé a szent Babylas testét Julia-
¹⁰ nus apostata idejében. eröl az egész historicusok emlékezetet tesznek.

Zozomen. lib 5. Cap 19. Theodoret lib 3. Cap 10. s. Chrys. serm. 1. de st. babyl.

Mediolanumban hasonló nagy procesióval. vitték bé szent Ambrus idejében a szent Gervasius és protásius tetemit, ugyan azon alkalmatoságal. nagy tsuda is törté-
¹⁵ nék, mivel egy vak a tetemekhez érvén, azonal látni kezde, ezt a processiót, és tsudát mind szent Ambrus, mind szent Agoston le írják, mint jelen való bizonyságok,

s. Ambr. epist 22 ad soror. s. Aug. lib 9 de conf. cap 7. de Civ Dei lib 22 Cap 8. Gretzerius de proces. Eccles.

K Hogy kezdődének a processiók, és mi ada okot ezekre a Ceremoniakra?

²⁰ F Termeszett szerént való okokból kezdődének, I Mí-
dön valamely szent Mártiroknak atestekre találtak, a kik rejtékben valának, az üldözésekben; azokat nagy

Ceremoniával és ének szóval. vitték a templomban., hasonló képen tselekesznek vala a midön valamely nagy okból egy helyről a másikára kelletet vinni a szent tete-
meket.

2. A midön apüspök Ceremoniával áldozot a papok 5
kik véle együt áldoztanak., a Diáconusok, sub Diaconu-
sok, és mindnyájan az egyháziak, aházához mentenek, és
procesioval kísérték a templomban ének szóval. [268b:]

Ugy is történt gyakorta hogy apüspök a maga diece-
stében más templomokban is el ment Ceremoniával valo 10
Miséét mondani., olyankor az egész Clericusok és a nép
oda el kíserte ötet az uton mindenüt imádkozva és ének
szóval mentenek., mind adig atemplomig ahol az Isteni
szolgálatnak kelletet lenni. és onnét procesioval tértenek
viszá. 15

4. A közönségesen valo nyomoruságoknak idejében.,
tenden kívül valo könyörgések valának olyankor pedig-
len valamely martyrnak a temetőjéhez, vagy valamely
más helyekre mentenek, ahol az Isten különösön mutatta
ki kegyelmeségit és hatalmát. az olyan helyekre pedig 20
procesioval mentenek. és ugy is tértenek viszá. soltárokat
énekelvén. az ilyen processiókat pedig litániáknak ne-
vezték. az az, esedezéseknek, ugyan mostanában⁸⁹² is így
nevezik. aprocesiokat, a szen-[269a:]tek litaniáinak⁸⁹³
ezert is nevezik azt az imádságot, amelyet már régtől 25
fogvást szoktak mondani aprocesiokban

5. Midön valamely püspök vagy fejdelem ment leg
először valamely városban, olyankor keresztel mentenek
eleiben. és procesioval kísérték ének szóval atemplom-
ban, valamint mostanában is tselekesznek, 30

6. Az. Anyaszent egy ház szokása a volt mindenkor

⁸⁹² mostanában [Ékezethiba.]

⁸⁹³ litaniáinak <ezert is nevezik> ezert is nevezik

hogy aholt testet procesioval⁸⁹⁴ vitték atemplomban. és onnét az Isteni szolgálat után atemető helyre.

Ezekből látjuk tehát a procesióknak eredetét. és hogy azok mi végre rendeltettek, avirág vasárnapi. gyertyya⁵ szentelő, ur napján, aváros körül, vagy a mezőn való procesiók, a melyek vagy az örömet, vagy a penitentiát jelentik, avasárnapokon. és nagy Innepeken való procesiók rend szerént való procesiók, és sok helyeken statio nélkül viszik végben.

¹⁰ K Mitsoda az Anyaszent egy ház szándéka ezek iránt a procesiók iránt? **[269b:]**

F A procesiók külömb félék lévén, az Anyaszent egy háznak is azok iránt külömböző a szándékja, mivel nem mind egy vegre rendeltettek.

¹⁵ 1. Már szollottunk az Ur napján, virág vasárnapján, és a gyertyya szentelő innepén való procesiókrol, nézd meg az innepeket.

2 Midőn az Anyaszent egyház procesiókot jár a mezőn, a város körül, arra a végre tselekeszi hogy az Isten²⁰ meg áldgya a földnek gyümölcsit, ahazakot amelyek mellet el megyen, és a személyeket kik azokban laknak.

K A püspökök miért rendelnek rend kívül való procesiókot aközönségesen való szükségekben?

F Meg láttuk már ide fellyeb az ilyen procesióknak²⁵ eredetét, azért könyü annak által látni az okát, aközönségesen való szükségekben a püspökök a népet arra indítják hogy minden képen a menyiben lehet az Isten haragját meg engesztelje. ugyan arra avégre is rendelik arenden kívül való böjtököt, imádságokat., intvén mindene-³⁰ket az alamisnálkodásra, az oltári szenttséget ki- **[270a:]** teszik, és magok is anépel procesiót járnak.

K Miért járnak több procesiókot ahusveti napokban. mint sem más időkben,?

F 1. Azért hogy meg emlékezünk arol hogy a kristus

⁸⁹⁴ procesioval <k> vitték

egy néhány szor meg jelent az Apostolinak fel támadása után, menyben menetelég, 2 azért hogy az Istennek áldását kérjük a földi gyümölcsökre, amelyek abban az időben vannak leg inkább veszedelemben.

K Miért hogy sok helyeken nagy solemnitásal valo procesiokot járnak Aldozo tsötörtökön? ⁵

I' Azért hogy meg mutasák a kristusnak azon a napon nagy ditsőségel valo menyben menetelét., ugyan ezen okbol szoktak lenni nagy procesiok nagy Boldog Aszony nappján. mivel szent István király a Boldogságos szüz ¹⁰ gondviselése alá ajánlotta a magyar nemzetet

2 Articulus A procesionak rendéről.

K Miért hogy sok helyeken a procesiokban tsenettyük vannak, a melyekel szüntelen tsenetnek? [270b:]

I':¹⁰⁵ Azért hogy mesze meg hallyák hogy a processio mégyen és hogy a kik jelen nintsenek oda mehessenek ez ¹⁵ okbolis szoktak harangozni, mind ott a honnét a processio meg indul, mind ott a hová mégyen

K Miért visznek hoszu keresztet, vagy zászlot, vagy képet?

I' Azal meg akarják mutatni hogy a hivek akristus ²⁰ keresztének zászloja alat járnak.

K Miért hogy sok helyeken akereszt előtt az Évangyeliolumot. és szentelt vizet viszik?

I' Az Evagyéliumot azért viszik hogy meg mutasák azal., hogy a keresztyéneknek kalauza az Isten Igéje. ²⁵

¹⁰⁵ I': Azért hogy mesze meg hallyák [...] a hová mégien [Ezt a négy soros szöveget idegen kéz írta le egy kb. 5 cm széles papírcsikra, melyet azután ráragasztott a Mikes által tévesen elkezdett és valószínűleg törölt szövegre. A ragasztott papírcsik alatti szöveg: <K Miért visznek k hoszu k keresztet vagy zász>: ez a következő *Kérdés* szövege, hiányosan.]

aszentelt vizet pedig azért hogy azal meg hinttsék a helyeket ahol el mennek

K Miért hogy sok helyeken égő gyertyákat visznek a kereszt mellett?

⁵ F Azal azt akarják meg mutatni, hogy a fel feszitetet kristus a világ világosága.

K Miért hogy a nagy procesiokban akereszt előtt füstölöt visznek.?

2 Cor. 2. 15.

F. Azal azt akarják, hogy a hívek mindenüt a kristusnak jó illattyát hordozák, szent Pál szerént. **[271a:]**

K. A procesiokban miért mennek elől az iffiu Clericusok, és a fellyeb valo renden lévők utánnok?

F Ezt a Ceremoniát a világi szokás hozta bé, midön valamely Fejdelmet kísérnek, olyankor maga a töb urak után szokot jární,⁸⁹⁶ ezen okbol is szoktak a Clericusok az oltári szenttség előtt menni a procesiokban.

K A nép miért megyen a Clericusok után?

F A természet szerent valo dolog hogy a nép kövesse pásztorát.

²⁰ K Miért hogy rend szerént aprocessio nem azon az uton tér viszá mint a melyen el indult?

F Azért hogy annál töb helyekre nyerje az Isten áldását.

K Mit kel tselekedni a procesiokban?

²⁵ F Arra réa kel emlékezni hogy azIsten azt akarja hogy ötet lélekben és igaságban imádgják, és hogy nem keresztján, hanem, sidó modgyára tselekeszik, a ki tsak a külső Ceremoniáit tekinti avallásnak. és aki nem lelki képen tekenti azokat

³⁰ 2 Rendel, és tisztéségesen kel jární, Istenhez valo figyelmeteségel. ide s'tová nem kel tekéngetni, se **[271b:]** beszélteni szükség nélkül, a procesiot végig kel követni hogy ha lehet.

⁸⁹⁶ jární, <ez> ezen [Tollhiba.]

XIX Rész
Nemely áitatos tselekedetekről.

Első Articulus
A butsu járásról.

K Butsura el menni valamely szent helyre azért hogy
öt az Isten segittségit meg nyerhesék., öt ötet imádgják,
és a szenteket tisztellyék régi szokásé

F Igen régi szokás, meg első saeculumokban áitatos
szokásban volt ahiveknél, hogy a martyrok temetésihez,
vagy olyan templomokban, kápolnáknban el menyenek
ahol a szentek tetemi voltanak, vagy az olyan szent he-
lyekre ahol a mi vallásunknak leg főveb titkait munká-
lodta a kristus. eröl mindnyájan a historicusok emlékeze-
tet tesznek.

Euseb hist Eccles
lib 6 cap 11 s.
5 Aug de Civ Dei
Cap 8. lib 22. s.
Hier epist 17 ad
Marcell.

K Mint hogy az Isten mindenüt jelen vagyon mi szük-
ség oly mesze menni hogy ötet imadgják? [272a:]

F Abban szükség nintsen, de ditséretes és szent dolog
buzgoságból olyan helyre menni., ahol az Isten meg üs-
mértette különösön magát valamely nagy munkája által.

K Mitsoda leg ditséreteseb az ilyen butsu járásokban?

F I Bizonyáságot tesznek az olyanoknak hitekröl kik
valóságos áitatoságból mennek abutsura., 2 mint hogy
leg gyakran gyalog szokták azt meg járni a fáradság
penitentziául esik., amely a léleknek igen hasznos.,
3 ahelyeknek látása a melyeken az Isten ki nyilatkoztatta
hatalmát, és jó voltát, az emberekhez, a szent tetemek
a melyek öt vannak, atöb hiveknek buzgo imádságok,
mind ezek fel gerjesztik a hitet. mind azokban. kik olyan
helyekre mennek., 4 a tsudák melyek bizonyosok, és
a melyeket nem lehet kételkedésben venni, és a mellyeket
az Isten munkáldogya gyakorta azokon kik valóságos
aitatoságból butsura mennek, meg bizonyittyák hogy az
ilyen áitatoságot az Isten jóvá hadgya. [272b:]

K leheté mindennek jovallani abutsu járást?

F Nem lehet, meg kel visgálni elsöben hogy ki ki mitsoda rendben és köteleségben vagyon

Magyarázat

⁵ I A butsu járás olyan valamint más egyéb tselekedetek, a melyek nintsenek parantsolat alat, hanem tsak épen áitatoságbol valok, aparantsolat alat valoknak előtte kel jární mindeneknek, mivel helytelen áitatoság volna el mulatni aparantsolatot, és követni atanátsot, meg kel ¹⁰ tehát visgalni hogy ha ahivatalal. és a köteleségel nem ellenkeziké a butsura valo menetel. mert egy olyan személy akinek köteleségből másokra kel vigyazni, roszul tselekednék hogy ha azt el mulatná azért hogy áitatoságanak eleget tegyen a butsu járásal. 2. meg kel visgálni ¹⁵ a természetet; hogy ha elegendő erő és egészé leheté arra, egy szoval mindent jól meg kel fontolni, és könnyen nem kel ahoz fogni, agyontato pap tanátsaval kel élní, mivel az áitatoságnak szine alat nagy vétkekben eshetnek [273a:]

K Melyek azok a vétkek?

²⁰ F Sokszor történik hogy a mesze földre valo butsu járásra nem egyébért adgyák magokot, hanem hogy sok féle dolgokot láthasanak, sokan vannak olyanok kik tsak azért szarandokok hogy könnyü és vandorlo életet elhesenek.

²⁵ 2. Az uton helytelenül viselik magokot, valahol el mennek, botrankoztatást hagynak magok után.

3. Egy szoval sokan nem valóságos áitatoságbol, tselekeszik, hanem az emberi tekintetért. ugy mondván, az áitatoságnak. nem a fájához, hanem tsak a hajához ragaszzkodnak, és el hagyák a mi leg szükségeseb., az Istent ³⁰ külső képen szolgálják. de belső képen ötöt meg banttyák. azt el felejtven, hogy az Isten lélek, és ötöt lélekben és igazsagban kel imádni és szolgálni.

K Mire kel tehát vigyazni abutsu járásban⁸⁹⁷ hogy az Isten lélekben és igazságban imádtasék?

1' 1 szükséges hogy a butsu járás okos és értelmes áitatoságból legyen, mivel ezek nélkül nem hasznos. [273b:]

2. Az uton mindenüt jó példát kel adni, a szemérmetségel, tsendeségel, és a mértékleteségel, szent és hasznos dolgokrol kel beszélgetni. ⁵

3. Midön pedig a fel tet helyre érkeznek, az Istent imádni, és néki hálákot kel adni, és segítségül hini a szenteket akiket ót tisztelnek, és ezeket valóságal, és ¹⁰ hittel kel végben vinni, és midön mindennek vége lett, hasonló aitasóságal kel viszá térni.

2. Articulus. Az olvasorol.

K Miben áll az az imádság a melyet olvasonak nevezik?

1' E szerént kel azt mondani akereszt vetés után, a ¹⁵ szent léleknek segítségit kel kérni, valamint a töb imádságokban, az után a hiszek egy Istent el kel mondani, a mi Atyánkot, és a következő három kis szemeken az üdvözetet, az után anagy szemeken [274a:] a mi Atyan- ²⁰ kot kel mondani, és az aprokon az üdvözetet, és így mind végig valamég a hat tiznek vége lesz, és hasonló képen kel el végezni valamint el kezdették.

Lehet az olvasonak számát meg nagyobítani vagy meg kisebiteni. lehet a mi Atyánk után a Gloria patrit el mondani, és mindenik tiz után valamely imádságot, a ki ²⁵ ugy akarja lehet a nagy szemeken az üdvözetet mondani. és a kitsideken a mi Atyánkot,, lehet kinek kinek a maga áitatosága szerént más féle olvasot ki gondolni, példának

⁸⁹⁷ járásban <?> hogy <F> az Isten

okáért a nagy szemeken a mi Atyánkot mondani és az aprokon az Istennek irgalmaságát⁸⁹⁸ kérni, ilyen formában, *én Istenem ne engedgyed hogy a vétekben élyek. nyisd fel szememet hogy ha láthasam meg rosz erkölcsöimet,*
⁵ *üsmértesd meg velem mind azt a mi ate akaratom., hogy meg tselekedgyem, és adgy kegyelmet hogy azt vegben vigyem,* vagy valamely más ilyen imádságot [274b:]

Lehet az Angyalok tisztetégre ilyen formán olvasot mondani,, a nagy szemeken a mi Atyánkot., és a kis szemeken ezt az imádságot. *szent Angyalok kiket az Isten irgalmaságából örzésünkre rendelt. oltalmazatok meg minket az ördög, a világ, és atest ellen valo viaskodásunkban, hogy meg ne szégyenitessünk az irtoztato itélet napján.*

¹⁵ Lehet a szenteknek tiszteletekre is olvasot mondani ilyen formán, a nagy szemeken a mi Atyánkot, és az aprokon ezt az imádságot. *keresztelő szent Janos, szent Péter, szent Pál szent N. és Istennek minden szentei imádkozatok mi érettünk most és halálunknak oráján*
²⁰ Amen.

K Mire kel vigyázni az olvasó mondásában.?

F. Arra a mint másut meg mondtuk hogy ne tsak szájal. hanem szivből kel imádkozni és nem kel azokat követni akik ide s'tová tekintvén tsak az ajakokat mozgatták, mint [275a:] ha nem is imádkoznának, hanem⁸⁹⁹ tsak az olvasot olvasnák,, az ilyen nem keresztényhez, hanem sidohoz valo imádkozás.

K Az olvasot miért kel tizes számra osztani hogy anyi üdvözlötet. vagy mi Atyánkot mondgyanak nem babonáságé a számra vigyazni?
³⁰

F Azok kik ezt az imádságot kezdték., a kristus titkainak tiszteletére vigyáztak atizes számal, vagy pedig len a Boldogságos szüz esztendejének számára; gondol-

⁸⁹⁸ irgalmaságát <kérni.> kérni, [Törlés tollhiba miatt a sor végén.]

⁸⁹⁹ hanem <a> tsak a

ván hogy anyi esztendőt töltöt volna el⁹⁰⁰ eföldön. enem ellenkezik a hittel., nem is babonaság, mivel nem kötelezzük magunkot a számhoz hogy azt tartanok., hogy bizonyos számú pater, vagy Ave, hathatosabá teszi imádságunkot mint sem más féle szám, valamely imádságot⁵ gyukorta mondanak hittel, jelenti buzgoságos kívánságút. annak aki imádkozik.

3 Articulus

Olyan áitatos tselekedetekről melyeket Az Anyaszent egyház jóvá hagyja, és az olyanokrol a melyeket el szenvedí.

K Az Anyaszent egy ház jóvá hagyáé mind **[275b:]** azokat az áitatos tselekedeteket a melyek szokásban vannak ahivek közöt?¹⁰

F Vannak olyanok a melyeket jóvá hagyja, de meg vannak olyanok amelyeket tsak el szenvedí,

K Mellyek azok atselekedetek a melyeket az Anyaszent egy ház jóvá hagyja.?

F Az Anyaszent egy ház tsak azokat hagyja jóvá a melyek meg egyeznek ahitnek ágazatival. aszent Atyák tanításival., és a melyek az Istenhez vezérelnek minket.¹⁵

K Melyek azok. a melyeket tsak el szenvedí?

F Némely olyan dolgok. a melyek szokásban vétetődnek, vagy arendetlen áitatoságbol. vagy a melyek valamely tudatlanságbol bé szivárkoztak, de a melyek magokban nem ellenkeznek se ahittel, se ajó szokásal. noha mind azon által. jóbb volna ha nem volnának, az Anyaszent egy ház valo hogy jóvá nem hagyja, de el szenvedí. azért hogy valamely más nagyob rendeletlenségét **[276a:]**²⁵

⁹⁰⁰ volna el <efo> eföldön. [Tollhiba.]

azal el kerülhesen. ugy tselekszik némelykor valamint
szent Agoston mondgya, hogy inkább meg sérti a maga
rendelésit, tsak hogy meg tarthasa. a maga testét.

K Mire kel vigyázni a hiveknek az olyan dolgokban
5 a melyeket az Anyaszent egy ház tsak el szenvedti?

F Nékik is hasonló képen tsak el kel szenvedni, de jobb
az Anyaszent egy ház akarattyát követni mint sem olyan-
hoz ragaszkodni, a mit tsak el szenvedti

K Az Anyaszent egy ház azt jóvá hagyaaé vagy tsak el
10 szenvedti midön a szenttségekhez keresztet, olvasokot,
vagy valamely más efféleket értetnek?

act. 19. 12.

F Ezt az Anyaszent egy ház jóvá hagyaa, mivel ez iránt
példát láthatni aszent irásban., azt láttyuk hogy a keszke-
nök melyek az Apostolok ruháihoz értenek, abetegeket
15 meg gyógyították.

s. Ambr. epist 22
ad soror s. Aug
de civ dei lib 22
Cap 8.

Erre az okra valo nézve értetik a szenttségekhez a
ruhákot, keresztet, és az olvasokot; szent Ambrus azt
bizonyította hogy a szent Gervasius és aszent Protasius
tetemihez értet⁹⁰¹ ruhák abetegeket meg gyógyították.
20 szent Agoston sok ilyen tsudakrol szól amellyek maga
jelen valo létében történtenek. [276b:]

K Az Anya szent egy ház jóvá hagyaaé, vagy tsak el
szenvedti hogy a szentek kö képeire, ruházatokat tegye-
nek., és hogy azok előtt gyertyákat égessenek?

25 F Az ilyen tselekedet magában nem ros az Anyaszent
egy ház azt nem tiltyta, nem is parantsolya, hogy ha
pedig azt látná hogy anép együgyüése anyira megyen
hogy a képben valamely el rejtet eröt tartana lenni., vagy
valamely babonaság al lenne ahoz, akoron minden mo-
30 dal. annak ellene állana., és apüspököknek⁹⁰² lelki szám-
adásokban jár hogy az ilyenekre vigyázanak. mind azon
által adolog magában nem ellenkezik a hittel., mivel
aképek ékesítése, jelenti akülső képpen valo tiszteletet,

⁹⁰¹ értet [értetet(1)] ruhák

⁹⁰² apüspököknek [Ékezethiba.]

a melyel vannak belső képpen azokhoz a kiket jelentenek aképek, agyerittyák pedig amelyeket égetnek aképek, és a reliquiák előtt, nekünk eszünkben juttattják azt a fényes boldog és örökké való életet amelyben élnek a szentek menyekben akristusal. 5

K Az Anyaszent egy ház jóvá hagyása vagy csak el szenvedni hogy Evagyéliumot olvasanak mind azokra [277a:] kik azt áitatoságból kíványák?

F I mind szent. mind igen régi szokás, és azt igen jóvá hgya az Anyaszent egy ház, abban nem lehet kételkedni 10 hogy az örökké való⁹⁰³ élet Igeinek olyan nagy ereje ne volnának hogy meg nyeresék nekünk mind azt a mit kerünk, és hogy akristus jóvá ne hagyná az olyan tselekedetet., amelyel meg mutatták hogy tisztelettel vannak az o Isteni szavaihoz, 15

Igy szoval az Anyaszent egyház csak azt hgya jóvá., és csak azt parantsollya, a mi az Evagyéliumal. az Conciliumokal. és a szent Atyák irásival meg egyezik

4. Articulus

Hogy miért szükséges a Püspöknek. el járni a maga püspökségét.

K A püspökök miért járjak el a diecesisekben lévő templomokat? 20

F 1 Hogy rendelést tegyenek és meg vizsgálják a mi alelki és az egy házi dolgokat illeti, 2. hogy. [277b:] a rendetlen dolgokat meg orvosolják.,⁹⁰⁴ 3 hogy nyajokot jól meg üsmerhesék. és amiben lehet őket⁹⁰⁵ segíthessék., 4. hogy a bérmalásnak szenttségét ki szolgáltatassák., 25

⁹⁰³ való <igeinek> élet Igeinek

⁹⁰⁴ meg orvosolják., <h> 3 hogy

⁹⁰⁵ őket <üs> segíthessék., [Törlés a sor elején.]

5 hogy apásztor. és anyáj közöt valo egyeség meg erősi-
tessék.

K Mitsoda rendet tartanak, midön a püspök a diecesi-
sét latogattya?

5 F Fel teszem tsak rövideden. midön a püspök valamely
városban., vagy faluban érkezik, az egy házi renden lé-
vök nagy tiszteletel fogadgyák. és procesioval kísérik
atemplomban. ót néki szentelt vizet adnak, a melyel
anépet meg hinti, és az után meg füstölik, a templomban
10 bé menvén imádsagot mondanak a püspökért és anépért,
a mely szentnek a templom a nevét viseli, annak tisztele-
tére a soltárokbol valamely verseket énekelnek., annak
vége lévén apüspök azon szentnek esedezése által. és
kristus érdeme által az Istennek egy könyörgést el mond.,
15 a nép a Confitéort el mondgya. és apüspök áldást, és
absolutiot ad néki, és negyven napig valo indulgentiát,
azután apüs-[278a:]pök a fejér⁹⁰⁶ köntöst le teszi, és viola
szinüt veszen magára., mivel ahalotakért fognak könyö-
rögni.

20 A deprofundist kezdik énekelni, és a püspök a meg
holt püspökökért imádkozik, azután procesioval mégyen
a tzin teremben. és ót imádkoznak a meg holt egy házia-
kért.,⁹⁰⁷ és ahivekért kik ót feküsznek, onnét viszá térvén
atemplomban, ismét imádkoznak közönségesen a meg
25 holt hivekért.

Azután meg vizsgállya az oltári szenttséget, akereszte-
léshez valo edényt, a szent olajakot, az oltárokat., képe-
ket, edényeket, az oltári ruhákat, azután tudakozodik az
egy háziakról, a népről, ha valami fogyatkozást talál arol
30 rendelést tészzen, a bermalást fel adgya, és a misét el
mondgya, ha néki ugy tettzik.

E meg lévén ujontában imádkoznak a halotakért, és a
szállására megyen.

⁹⁰⁶ a fejér <ruh> köntöst

⁹⁰⁷ egy háziakért., [a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

K Miért kezdik el ezt a Ceremoniát apüspökért való imádságon.?

F' Hogy azal meg mutassa anép mitsoda [278b:] örömel láttya az ő püspökjét, és hogy mint kíványa hogy az⁹⁰⁸ Isten irgalmaságából az ő látogatása hasznos legyen. 5

K Miért mondanak könyörgéseket elsöben a szentek tiszteletekre,⁹⁰⁹ és aholtakért. minek utanna anépnek absolutiot adtak volna.?

F' Ebböl világosan ki tettzik, amenyekben, a purgatoriumban, és a földön lévő Anyaszent egy ház közöt való egyeség, noha ez az egyeség tsak akor leszen tékélletes midön ez a három társaság együt leszen. menyekben hogy pediglen el lehesen érni azt a boldogságot, szükséges hogy az Isten meg szabadittsa kegyelme által. apurgatoriumban lévő lelkeket a szenvedéstöl. és a földön lévő hiveknek, kegyelmét adgya ajó életre, hogy el érhesék az örök boldogságot.,⁹¹⁰ 15

K Mit kel a hiveknek tselekedni azon idő alat a még apüspök nálok marad?

F 1 El kel véle mondani mind azon imádságokat ²⁰ [279a:] a melyeket ő el mond, és fő képen imadkozni kel a püspökért, 2 tisztelettel kel halgatni intésit. 3 tudtára kel néki adni, ha valamely rendeletlen. vagy botránkozásra való dolgot tselekednének a parochiában. de azt harag és boszu állás nélkül kel tselekedni. 4. végben kel ²⁵ vinni szorgalmatoságal minden rendelésit.

⁹⁰⁸ az <ö> Isten irgalmaságából az ő

⁹⁰⁹ tiszteletekre. [A felesleges / betűt nem törölte.]

⁹¹⁰ boldogságot., [Ékezethiba.]

Ennek a munkának rövideden valo bé fejezése.
és sumája.

Az olyan dolgokrol melyek boldogá tészik az embert
eföldön, remélvén az örökké valo boldogságot.

⁵ K Elégéségesen és világosan meg magyaraztad mind azt
a mi avallást illeti és valami ahoz tartozik. mostanában
tsak rövideden tedd egy sumában mind azt valamit mon-
dottál.

F Azt könyven fel lehet tenni, az egész munkát három
¹⁰ könyvben⁹¹¹ osztottuk, azelső könyvben⁹¹² minek után-
na meg magyaráztuk volna a teremtőnek Is-[279b:]tensé-
gét a teremtet állatokrol szollottunk, leg elsőben is az
emberöl, annak⁹¹³ teremtetéséről, esetéről, a kristus által
valo meg váltatásáról., és hogy mi formában vezérlette
¹⁵ és vezérli az Isten az embert., hogy az örök életet, a me-
lyért teremtette hogy el érhesse., ezt nevezik azért a vallás
historiájának.

A második könyvben meg mutattuk hogy mi modon
kel élni az embernek hogy az örök életet el érhesse, erre
²⁰ valo nézve⁹¹⁴ meg magyaráztuk mind azt valami avét-
ket., ajó erkölcsöt, az Isten, és az Anyaszent egy ház
parantsolatit illeti, mind azt valami akegyelmet, a szent-
ségeket, és az imádságot illeti.

A harmadikában rövideden fel tettük a kegyelemnek
²⁵ szükséges voltát akeresztyeni élethez., is ezt a kegyelmet
az Isten a szenttségek, és az imádságok által adgya., meg
is magyaráztuk mind azt a mit kel tudni a hiveknek a
szenttségekről.⁹¹⁵ és a mi az imádságot illeti. [280a:]

Mind ezekből tehát ki tettik hogy az Isten arra a végre

⁹¹¹ könyvben [Íráshiba.]

⁹¹² könyvben [Ékezetshiba.]

⁹¹³ annak <teremtéséről,> teremtetéséről,

⁹¹⁴ nézve <m> meg magyaráztuk [Tollhiba.]

⁹¹⁵ a szenttségekről. <a> és a mi

teremtette az embert hogy az örök⁹¹⁶ életet, az az, az Istent bírja örökösön, szükséges azért hogy arra a végre is fordítsa minden tselekedetét ugyan ezen boldogságra való nézve kel néki valóságos háláadásal lenni akristushoz, meg gondolván mind azt valamit akristus tselekedet 5 hogy annak aboldogságnak uttyára tehesen., hogy azt nekünk meg érdemelhese és hogy mi azt el érhesük., ugyan erre való nézve kel az embernek minden erejéből. avétket el kerülni, ajó erkölcsöt követni., az Istennek, és az Anyaszent egy háznak engedelmeskedni, erre való 10 nézve kel a szenttségekhez járulni, annak a kegyelemnek el nyerésire, meg szaporítására, és meg tartására a mely keresztyéni életet eltesen velünk., erre való nézve kel működni, a vallásbéli szolgálatokban foglalatoskodni, az embernek ugy kel magát tekinteni eföldön mint ide- 15 gent, mint olyat aki hazájából a menyekből el vagon rekesztve, azután kel néki suhajtozni. [280b:] és azon haza felé utozni, mert más képen mindenkor boldogtalan lenne, ebből áll rövideden az egész keresztyénség, és az egész⁹¹⁷ munka. 20

K Mind ezekből ugy tettik mint ha azt akarnád ki hozni hogy az embernek boldogsága tsak a menyekben. vagon hát eföldön nem leheté boldog az ember?

F Tekélletes boldogsága nem lehet az embernek másut 25 tsak menyekben., mert minden boldogsága abban áll hogy az Istent örökké birhasa, ötet pedig tsak a menyekben birhattya. örökösön, mentől több reménségünk lehet amás élethez.. annál boldogabak vagyunk ezen életben. mentől távulab vagyunk attol, annál boldogtalanabbak 30 vagyunk, e földön, minden valami az Istenhez vezet minket aboldogoká is teszen, de olyan boldogságal amely nem egész., de a mely meg egyezik a mi eföldön lévő

⁹¹⁶ az örök <életet> életet, [Törlés a sor végén:] az az, az Istent bírja <örök>örökösön,

⁹¹⁷ egész. [Ékezhiba.]

bujdosó állapotunkal., viszontag valami az Istentől el távoztat, a boldogtalonaká tészen, úgy mint agazdagságok, betsületek, gyönyörúségek, a bizonyos. **[281a:]** hogy ezek nem teszik az embert boldogá, az Isten egyedül 5 töltheti bé ami lelkünket, kívánságinkot, és távoztathatya el rettegésinket.

K Mit teheti tehát az embert boldogá anyiban a menyiben ez az élet azt meg engedi, és mi ád leg több reménséget néki az örök boldogságra?

10 F Nyolcz féle dolog teheti boldogá, a melyeket nyolcz féle boldogságoknak nevezik. és a melyekre maga akrisztus tanítot minket

1. *Boldogok a lelki szegények mert övek a menyeknek országa*

15 2. *Boldogok a szelidek., mert ök örökség szerént birják a földet*

3. *Boldogok a kik sirnak, mert ök meg vigasztaltatnak*

4. *Boldogok akik éheznek és szomjuhozák az igassagot, mert ök meg elégitetnek.*

20 5. *Boldogok az irgalmasok, mert ök irgalmaságot nyernek. [281b:]*

6. *Boldogok⁹¹⁸ a tiszta szívűek, mert ök az Isten⁹¹⁹ meg láttyák.*

25 7. *Boldogok a békeség szeretők, mert ök Isten fiainak mondatnak*

8. *Boldogok a kik üldözést szenvednek az igasságért, mert azoké a menyeknek országa.*

A lelki szegénységen akrisztus érti 1. az alázatosokat; 2 a szegényeket., kik meg elégesznek állapottyokal.,

30 3 agazdagokat., kik nem ragaszkodnak gazdagságokhoz. Az⁹²⁰ szelideken a kristus érti azokat kik nem irígyek.

⁹¹⁸ [A 6–8. pont szövege nincs aláhúzva Mikes kéziratában.]

⁹¹⁹ az Istent <Fiainak mondatnak> meg láttyák.

⁹²⁰ Az <alázatosokon> szelideken [A javítás a törlés fölé írva.]

nem veszekedők, nem zugolodok, és a föld melyet ígér az illyeneknek., nem más hanem a paraditsom

A kik *sírnak*. a kristus érti azokat, kik sirattyák vétkeket., vagy a mások vétkeit, 2. azokat kik penitenzia tartó életet élnek, 3 kik Istenért nyomoruságot szenvednek, ⁵

A kik *éheznek, és szomjuhozák az ígáságot*, akristus érti azokat; kik buzgoságal kíványák kedves és igaz [282a:] lenni Isten előtt, és akik azon igyekeznek, hogy elé mehesenek atekélleteségben.

Az *irgalmasakon* a kristus érti azokat kik meg segítik ¹⁰ felebaráttjokat amenyibe⁹²¹ lehet, lelki és testi szükségben., akik leg aláb szánakodásal vannak másokon., akik másoknak könnyen meg engednek, és könnyörülnek.

A *békeség szeretökön*, a kristus érti azokat akik meg gyözték rosz kívánságokat, akik békeségben élnek mind ¹⁵ magokal. mind másokal., mind az Istenel., és akik másoknak is kíványák meg nyerni azon békeséget.

A *tiszta szívüeken* a kristus érti azokat kik semmi féle vétkekhez nintsenek ragaszkodva és akik szüntelen azon vannak hogy meg gyözőek arosz kívánságot. ²⁰

A *kik üldözést*⁹²² szenvednek az ígásáért akristus érti azokat, akiket gyüölölik, akiket rágalmazák, bestelenittik, üldözik, azért mert bizonyágot téznek az igazságról szóval vagy írásokal, egy szóval mert hivatalyokban el járnak. [282b:] ²⁵

K Ezek a boldogságok magokban foglalják tehát a keresztyéni életet?

F Igen is mert nem lehet boldogá lenni a keresztyéni élet nélkül, akeresztyeni⁹²⁴ életet pedig a boldogság követi.

s. Chrys: in cap 5. s. Matth.
Cornelius a lapide in Cap. 5.⁹²³ s.
³⁰ Matth.

VÉGE.

⁹²¹ amenyibe [be – beszúrás; a b a szóközben, e magasabban.]

⁹²² üldözést <szenvend> szenvednek

⁹²³ Cap. 5. <s. Matth> s. Matth

⁹²⁴ akeretyeni [írashiba.] életet </> pedig

Adassék Ditsőség az
Atyának, a Fiunak, és a
Szent Lélek⁹²⁵ Istennek és
Légyen ditsőségire ez a munka
Amen

[283a–b:üres] [284a:]

Ennek a konyvnek Tablája

Harmadik könyv.⁹²⁶

Első Rész a kegyelemről

Első Art. Hogy mi légyen akegyelem és ahany fële. 1.

[3a]

2 Art Hogy kinek. érdemiért adatik akegyelem 5. **[5a]**

3 Art a kegyelemnek szükséges voltárol és abünös em-
bernek szabadságarol. 7 **[6a]**

4 Art Ami tselekedetinknek érdeméről, és a kristus
kegyelmének erejéről 10 **[7b]**

5 Art Azokrol akiknek akegyelem adatik. 12. **[8b]**

2 Rész. A szenttségekről közönségesen

Első Art. Hogy mik legyenek a szenttségek. 17. **[11a]**

2 Art a szenttségek számairól. 20 **[12b]**

3. Rész. a kereszttségről.

Első Art. Hogy mi légyen akereszttség. 22. **[13b]**

2 Art a keresztelésről 26 **[15b]**

3. Art akereszttségnek szükséges voltárol. és a kereszt-
tség nélkül meg holt gyermekekről 31 **[18a] [284b:]**

4 Art. a kereszt atyákról és anyákról, 35 **[20a]**

⁹²⁵ Lélek <nek> Istennek

⁹²⁶ Harmadik könyv. [Utólagos beírásnak látszik.]

- 5 Art akereszttségnek Ceremoniairol. 38 [21b]
- 6 Art Ismét a kereszttség⁹²⁷ Ceremoniairol 41 [23a]
- 7 Art Ismét a kereszttség Ceremoniairol 44. [24b]

4 Rész. a Bérálásrol.

- 1. Art hogy mi légyen abérálás.
- 2. Art abérálásnak hasznairol és szent Lélek ajándekiorol 49[27a]
- 3 Art hogy ki adgya fel abérálást, annak szükséges voltárol. és hogy mitsoda készülettal kel azt fel venni 52. [28b]
- 4 Art⁹²⁸ bérálás Cérémoniáinak magyarázattya. 54 [29b]

5 Rész az Eucharistiáról

- 1. Art hogy mi legyen az Eucharistia. 56 [30b]
- 2 Art Az Eucharistianak rendeléséről 58 [31b]
- 3 Art az Eucharistiarol⁹²⁹ valo ígéretnek magyarázattya, a mint szent Jánosnál vagyon a hatodik részben 62 [33b] [285a:]
- 4. Art Az Eucharistiarol úgy mint szenttségről és a transubstantiátiórol 66 [35b]
- 5 Art A szenttséges Eucharistianak imadásáról. 73 [39a]
- 6 Art Az Eucharistianak hasznáról. 74 [39b]
- 7 Art a Communiohoz valo készületről 77. [41a]
- 8 Art. a gyakorta valo Communiorol 80 [42b]
- 9 Art az egy szin alatt valo Communiorol 82. [43b]
- 10 Art a Communioinak szükséges voltárol. 88. [46b]

6 Rész penitentzia tartásnak szenttségéről

- 1. Art apenitentzia tartásnak szükséges voltárol. 90 [47b]
- 2 Art hogy miben alyon apenitentzia tartásnak szenttsége 93 [49a]

⁹²⁷ kereszttség [Elírás.]

⁹²⁸ 4 Art <h> bérálás Cérémoniáinak [Szóvégi *i-n*-ből javítva.]

⁹²⁹ Eucharistiarol [*c-r*-ből javítva.]

- 3 Art a töredelmeségről. 96 [50b]
- 4 Art a tekelleteségel valo töredelmeségről 98 [51b]
- 5 Art a jora valo fel tételekről. arosz szokásokrol. és a vétekre vivő alkalmatoságokrol 102 [53b]
- 6 Art a gyonásrol. és annak szükséges voltárol. 106. [55b] [285b:]
- 7 Art a gyontato pap meg választásarol. 107 [56a]
- 8 Art a lélek üsméret meg vizsgálásárol.⁹³⁰ és a gyonás-hoz valo készülétről 109 [57a]
- 9 Art. hogy mitsodásnak kel lenni agyonásnak. hogy jó legyen., az egész életünkről valo gyonásrol, és hogy mit kel tselekedni midön a pap elöt le térdepelnek. 112 [58b]
- 10 Art az elégtételről és annak szükséges voltárol 119 [62a]
- 11 Art a szent irásbol valo példák. a mellyek⁹³¹ meg bizonyittyák az elég tételnek szükséges voltát. 121 [63a]
- 12 Art Az Anyaszent egy háznak régi rendelése szerint valo elégtételekről, a negy rendbéli nyilván valo penitentzia tartásrol. 123. [64a]
- 13 Art hogy mitsoda okokra valo nézve rendelte. és rendeli az Anyaszent egy ház a penitentzia adást. 126 [65b]
- 14 Art A penitentzialis szabot rendeokről 129[67a] [286a:]
- 15 Art. az elég tételi tselekedetekről.⁹³² 136 [70b]
- 16 Art. hogy mitsoda igyekezetben vagy szándékban kel lenni hogy az elég tétel hasznos legyen. 138. [71b]
- 17 Art A purgatoriumrol. 139 [72a]
- 18 Art Az Indulgentiákrol. 142 [73b]
- 19 Art Az Indulgentiákrol. 146 [75b]
- 20 Art Az absolutiorol 153 [79a]

⁹³⁰ meg vizsgálásárol [Szóvégi *s* (hosszú *f*) *r*-ből javítva.]

⁹³¹ a mellyek [Második *l* – megkezdett *m*-ből? javítva.]

⁹³² tselekedetekről. [*d*-*r*-ből javítva.]

- 21 Art Az absolutionak el halasztásáról. 156 **[80b]**
- 22 Art A püspökököt illető absolutiorol. (casus reservatus) a Censurakrol. 160 **[82b]**
- 23 Art Az ex Communicatorol: az az, az egy házból való ki rekesztésről 162 **[83a]**

7 Rész az utolsó kenetről

- 1 Art A betegségről **[85b]**
- 2 Art hogy mi formában kel atestamentumot keresztyéni rend szerént meg tsinálni. 170 **[87b]**
- 3 Art hogy mi legyen az utolsó kenet magában 172 **[88b]**
- 4 Art Az utolsó kenetről. 175 **[90a]**

8 Rész. az⁹³³ Egyházi rendről..

- Első⁹³⁴ Art hogy mi legyen az Egy házi rend. 178. **[91b]**
[286b:]
- 2. Art Azokrol az akadályokrol melyek meg nem engedik az egy házi rendben való menetelt 182. **[93b]**
- 3 Art hogy mitsoda készüllet és mitsodásnak kel lenni aki az egy házi rendben akar menni és hogy hivatalosnak kel erre lenni 185 **[95a]**
- 4 Art A tonsuráról. az az. ahaja⁹³⁵ el nyiréséről, annak aki az egy házi rendben vétetik. 190 **[97b]**
- 5 Art A beneficiumrol. vagy az egyházi jóságokrol., és a simoniarol. 194 **[99b]**
- 6 Art A simoniáról. 196 **[100b]**
- 7 Art A beneficiariusok köteleségiről 198 **[101b]**
- 8 Art Az egy házi also rendekről. 199 **[102a]**
- 9 Art Az egyházi fő rendekről 203 **[104a]**

⁹³³ az <A> Egyházi [<A> <E>ből? javítva.]

⁹³⁴ Első [l-s-ből, ö-l-ből javítva.]

⁹³⁵ ahaja [Szóvégi a – utólagos beírás a szóközbe, a sorban;] el nyiréséről [második é – beszúrás.]

- 10 Art. A subdiaconusnak. Diaconusnak papoknak, és püspököknek⁹³⁶ hivatalyrol. 205 [105a]
- 11 Art Magyarázattya a Ceremoniáknak. a mellyekel felszentelik apüspököt. 208. [106b]
- 12 Art hogy mivel tartoznak ahivek. a püspököknek, papoknak, és atöbb egy házi renden lévöknek 214. [109b]
- 13 Art. A szerzetesek.. rendéről. 216. [110b] [287a:]

9 Resz A házasság szenttségéről.

- Első Art közönségesen aházasságról 221 [113a]
- 2 Art A házasságnak szenttséges voltárol 223 [114a]
- 3 Art A házasságnak akadályyrol. 224. [114b]
- 4 Art Az akadályyokrol. melyek aházasságot semire valóvá teszik, és a melyeket dirimens akadályyoknak nevezik. 226. [115b]
- 5 Art Az olyan akadályyoknak magyarázattya a melyek nem teszik semivé hanem tilalmasá a házasságot. 234, [119b]
- 6 Art hogy miképen kel készülni a házassághoz, és kel el tölteni alakadalmi napot 237 [121a]
- 7 Art A házassoknak. egymáshoz való kötelességek-ről.[122a]
- 8 Art A házassoknak gyermekekhez való hivatalyokrol. 241. [123a]
- 9 Art A tselédes gazdáknak,⁹³⁷ és gazdaszonyoknak tseledgyekhez való hivatalyokrol. [124b]

10 Rész. Az imádságról. közönségesen

- Első Art hogy mitsoda az imádság és a hány féle. 245 [125a]
- 2 Art Az imádságnak szükséges voltárol. 248. [126b]
- 3 Art hogy kinek kel könyörögni. és kiért. 253. [129a]

⁹³⁶ püspököknek [Első *k-p*-ből javítva.]

⁹³⁷ gazdáknak, [Első *k-g*-ből javítva.]

- 4 Art Az imádságnak hasznárol. 255 [130a][287b:]
 5 Art hogy mitsoda készülben kel annak lenni a ki imádkozik 255 [130a]
 6 Art hogy mit kel kérni Istentől 257.[131a]
 7 Art Az imádságnak formájáról 259 [132a]
 8 Art hogy mi képen halgattya meg az Isten az imádkozókat 266. [135b]
 9 Art hogy mitsoda formában kel lenni a testnek az imádságkor. 267 [136a]
 10 Art Az időről, napról. és oráról. amelyeket az imádságban,⁹³⁸ kel tölteni. 270 [137b]
 11 Art Az imádságnak helyéről és a templomhoz való tiszteletéről. 274 [139b]

11 Rész különösön az imádságról és először az elmével való imádságról.

Első Art hogy mi legyen az elmével való imádság. 275[140a]

2 Art Az elmelkedésről. annak szükséges és könnyü voltáról. 280 [142b]

12 Rész. A szóval való imádságról közönségesen 283.⁹³⁹
 [144a]

13 Rész. Az urnak imádságáról.

Első Art Ennek az imádságnak magyarázattya. 286[145b]

2 Art A mi atyánkban lévő kéréseknek magyarázattya 287.⁹⁴⁰ [146a] [288a:]

14 Rész némely különös imádságokrol.

Első Art Az Angyali köszöntésről. 309 [157a]

2 Art Az Angelusrol.⁹⁴¹ 313 [159a]

⁹³⁸ imádságban. [n-l-ből javítva.]

⁹³⁹ 283. <Első Art> 13 Rész.

⁹⁴⁰ 287 [288a:] <2 Art.> 14 Rész

⁹⁴¹ Angelusrol. [A-a-ból? javítva.]

15 Rész Az Anyaszent egyháznak, közönségesen
való imádságról.

- Első Art hogy mitsoda nyelven szokot lenni aközönsé-
gesen való imádság. 314 **[159b]**
- 2 Art Az Anyaszent egy háznak közönségesen való
Ceremoniairol. 319 **[162a]**
- 3 Art. A gyerttyáknak, lámpásoknak szokásáról. 322
[163b]
- 4 Art A temjennek szokásáról. 323, **[164a]**
- 5 Art Az Anyaszent egy háznak az Isteni szolgálatban
való külömb külömb féle szokásirol, a rituale, és a
Ceremoniak iránt. 326 **[165b]**
- 6 Art Az éneklésnek, musikának, és az orgonának szo-
kásáról. 328 **[166b]**

16 Rész. A szent Mise Aldozyttáról.

- Első Art. közönségesen. mind abelső, mind akülső áldo-
zatrol. 329 **[167a]**
- 2 Art A belső képen való áldozatnak köteleségeiről. 334
[169b]
- 3 Art A külső képen való áldozatnak köteleségéről
336.**[170b]** **[288b:]**
- 4 Art A Moyses törvénye elöt való áldozatok figurái-
nak⁹⁴² magyarázattya. 339 **[172a]**
- 5 Art A Moyses törvénye alat való áldozatok figurainak
magyarázattya. 342. **[173b]**
- 6 Art hogy mindenkor volt és lészen az Anyaszent egy
házban külső képen való Aldozyat 351 **[178a]**
- 7 Art Erröl akét szorol liturgia és Missa, a mely szokal
szoktak élni a midön az Anyaszent egy háznak
külső képen való áldozattyáról szolnak. 356. **[180b]**
- 8 Art hogy mi légyen a Mise szent Áldozattya 357 **[181a]**
- 9 Art hogy mitsoda végekre. és okokra való nézve aján-
lyák a Mise áldozattyát. 362 **[183b]**

⁹⁴² figurái <a> nak

- 10 Art Hogy kinek ajánlyák a mise szent Aldozattyát,,
és abban miért tesznek emlékezetet a szentekről.
365 [185a]
- 11 Art Hogy kiért ajánlyák a Mise szent Aldozattyát. 367
[186a]
- 12 Art A halotakért valo Miseknek bőveben meg magya-
rázása. 368. [186b]
- 13 Art Az énekes. és a szóval valo Misékről. 371 [188a]
- 14 Art Hogy mitsoda helyen kel szolgáltatni a Misét. és
a házaknál valo kápolnákról 373 [189a] [289a:]
- 15 Art Az oltárokrol., oltári öltözetekről. fejér ruhákról,
és a szent edényekről. 375 [190a]
- 16 Art A misehez valo öltözetekről. a melyeket apüspö-
kök. és a papok veszik magokra, és azoknak régisé-
gekről. 378. [191b]
- 17 Art A szent Mise szolgáltatásának napjairol. és orái-
rol. 381 [193a]
- 18 Art Hogy mitsoda készülettel kel lenni azoknak kik
misét mondanak 386. [195b]
- 19 Art Hogy mitsoda készülettel kel lenni a Misén. és
hogy melyik a leg jobb modgya a Mise halgatásá-
nak. 387. [196a]
- 20 Art A Misének rendéről közönségesen 392 [198b]
- 21 Art A szent Mise imádságinak. és Ceremoniáinak betü
szerént valo magyarázattya. 394.. [199b]

17 Rész Az ördög üzesről es a szentelésről

- Első Art Az ördög üzésről. 490. [247b]
- 2 Art hogy mit kel érteni ezen a szon Benedictio. 492
[248b]
- 3 Art A ceremoniakrol. a melyekel áll az Anyaszent egy
ház a szenteléskor. 494 [249b]
- 4 Art A szentelésekről melyek tsak a püspököket illetik,
és azokrol a melyek nem tsak öket illetik. 497 [251a]
[289b:]

- 5 Art A szent olajak meg szenteléséről nagy tsötörtökön. 499 [252a]
- 6 Art A harangok szenteléséről.⁹⁴³ 503 [254a]
- 7 Art A templom és az oltár szentelésének Ceremoniairol. 507 [256a]
- 8 Art A templom és az oltár szentelésekor valo leg főveb Cérémoniáknak magyarázattya. 518 [261b]
- 9 Art A szentelt vizről. 526 [265b]

18 Rész. A procesziokrol

- Első Art A proceszioknak eredetéről, azoknak külömb külömb féle voltárol., és hogy mitsoda szándékal tselekeszi azt az Anyaszent egy ház. 530 [267b]
- 2 Art A proceszionak rendéről 535 [270a]

19 Rész. némely áitatos tselekedetekről

- Első Art A butsu járásrol. 538 [271b]
- 2 Art Az olvasorol. 542 [273b]
- 3 Art Az olyan áitatos tselekedetekről amelyeket az⁹⁴⁴ Anyaszent egy ház jóvá hagyja, és az olyanokrol a melyeket el szenvedí 545 [275a] [290a:]
- 4 Art hogy miért szükséges apüspöknek el jarni a maga püspökségit 549 [277a]
- Ennek a munkának rövideden valo bé fejezése. és sumaja. 553 [279a] [290b:üres]

⁹⁴³ szenteléséről. <403> 503

⁹⁴⁴ az Az Anyaszent [Íráshiba.]

[291a:] Első Tábla

	A	B	C	D	E	F	G
Janua	Vasar	Szomb	pént	Tsötör	Szered	kedd.	Hetfű
Febr	Szered	kedd.	Hetfű	vasár	Szomb	pént	Tsötör
Marti	Szered	kedd.	Hetfű	vasár	Szomb	pént	Tsötör
Apri	Szomb	pént	Tsötör	Szered	Kedd	Hetfű	vasár
Majus	Hetfű	vasár	Szomb	pént	Tsötör	Szered	kedd
Juni	Tsötör	Szered.	kedd.	Hetfű	Vasár.	Szomb	pént
Juli	Szomb	pént	Tsötör	Szered	Kedd	Hetfű	Vasár
Augus	Kedd.	Hetfű	Vasár	Szomb	pént.	Tsötör	Szered
Septem	pént.	Tsötör	Szered.	Kedd	Hetfű	Vasár	Szomb
octob	Vasar	Szomb	pént	Tsötör	Szered ⁹⁴⁵	Kedd	Hetfű
Novem	Szered	Kedd	Hetfű	vasár	Szomb	pént	Tsötör
Decemb	Pént	Tsötör	Szered	Kedd	Hetfű	vasár	Szomb

Hogy meg lehesen tudni akár mely Esztendőben, hogy akár melyik holnap a hétnek mitsoda napjan kezdődik

Ezt könyű meg találni ezen táblából tsak azt kel meg keresni hogy azon esztendőben mi volt avasárnap betű. azt pedig a harmadik táblában meg láthatni., példának okáért. 1693 ban a vasárnap betű D. ezen táblában a D meg találván. alatta tsötörtök vagon., tehát januarius tsötörtökön kezdődöt⁹⁴⁶ abban az esztendőben. és aláb menván, februarius vasárnapon.⁹⁴⁷ Martius. vasárnapon. Aprilis szeredán Majus pénteken. Junius hetfűn, és így mind végig az esztendő [291b:]nek,

Mikor pedig az esztendő bissextilis, akkor két vasárnap betű vagon., az első januárusra, s⁹⁴⁸ februariusra szol-

⁹⁴⁵ Szered [Második *e-d*-ből javítva.]

⁹⁴⁶ kezdődöt [*e-ö*-ből javítva.]

⁹⁴⁷ vasárnapon. <Aprilis szeredán. Martius> Martius. [*r-j*-ből javítva.]

⁹⁴⁸ <é>s [Az *é* ékezetét nem törölte.]

gál. a második a több holnapokra., példának okáért, 1692 két vasárnapi betű volt.. F.E. meg keresvén a F. alatta látni kedet, tehát Januarius keden kezdődöt,, Februarius pénteken., a második betű E. alatta látni szombatot.
⁵ Martiusal által ellenben. tehát Martiustól fogvást. mind végig ez a betű szolgált.

[292a:] Második Tábla

VASÁRNAP					
Vasár	1	8	15	22	29
Hetfű	2	9	16	23	30
Kedd.	3	10	17	24	31
Szered. ⁹⁴⁹	4	11	18	25	
Tsötör	5	12	19	26	
Pent.	6	13	20	27	
Szom.	7	14	21	28	

HETFŰ					
Hetfű	1	8	15	22	29
Kedd.	2	9	16	23	30
Szer	3	10	17	24	31
Tsötör	4	11	18	25	
Pént	5	12	19	26	
Szom.	6	13	20	27	
Vas	7	14	21	28	

KEDD					
Kedd	1	8	15	22	29
Szer	2	9	16	23	30
Tsötör	3	10	17	24	31
Pen	4	11	18	25	
Szom	5	12	19	26	
Vas	6	13	20	27	
Hetfű	7	14	21	28	

SZEREDA					
Szer	1	8	15	22	29
Tsötör	2	9	16	23	30
Pént	3	10	17	24	31
Szom.	4	11	18	25	
Vas	5	12	19	26	
Hetfű	6	13	20	27	
Kedd.	7	14	21	28	

TSÖTÖRTÖK					
Tsötör	1	8	15	22	29
pent	2	9	16	23	30
Szom.	3	10	17	24	31
Vas	4	11	18	25	
Hetfű	5	12	19	26	
Kedd.	6	13	20	27	
Szer	7	14	21	28	

PÉNTEK					
pent	1	8	15	22	29
Szom.	2	9	16	23	30
Vas	3	10	17	24	31
Hetfű	4	11	18	25	
Kedd	5	12	19	26	
Szer	6	13	20	27	
Tsötör.	7	14	21	28	

⁹⁴⁹ Szered. [Második e-d-ből javítva.]

SZOMBAT				
Szom	1	8	15	22 29
Vas.	2	9	16	23 30
Hetfű	3	10	17	24 31
Kedd.	4	11	18	25
Szer	5	12	19	26
Tsötör	6	13	20	27
pént	7	14	21	28

Hogy meg lehesen tudni a hétnek akár melyik napját., akár mely esztendőnek. akár melyik holnapjának hanyadik napján esik.

Könnyen meg lehet ezt találni a felső táblából. amely⁵ [292b:] meg mutattya hogy a hétnek napjai hányadik napján éznek a holnapnak, Nézd meg elsőben az első táblában hogy mitsoda napon kezdődik a holnap a melyben akarod a hétnek napját keresni, az után eszerént kel tselekedni. példának okáért azt akarják meg tudni, hogy¹⁰ 1693 ban. hanyadik maji volt hetfű, az első tablában meg keresvén. a vasárnap betüt. a mint meg mondottuk. meg látod hogy 1693 ban. májusnak első napja pénteken volt., az után amásodik táblában keresd fel a nagy betükel írot pénteket, és az alat bal kéz felől meg találod a hetfüt. és¹⁵ által ellenében ezeket a számokat. 4. 11. 18. 25.. a melyek meg mutattják hogy 1693 ban majusban 4. 11 18. 25 hetfű volt., azt is meg mutattják hogy ugyan azon esztendőben. és holnapban. 3. 10. 12. 24. és 31. vasárnap volt. és így atöbbi

[293a:] Harmadik Tábla

				1600.	1700.	1800.	
0	28	56	84	B	A	C[D]	E[F]
1 ⁹³⁰	29	57	85	G		B	D
2	30	58	86	F		A	C
3	31	59	87	E		G	B
4	32	60	88	D	C	F	E
5	33	61	89	B		D	F
6	34	62	90	A		C	E
7	35	63	91	G		B	D
8	36	64	92	F	E	A	G
9	37	65	93	D		F	A
10	38	66	94	C		E	G
11	39	67	95	B		D	F
12	40	68	96	A	G	C	B
13	41	69	97	F		A	C
14	42	70	98	E		G	B
15	43	71	99	D		F	A
16	44	72		C	B	E	D
17	45	73		A		C	F[G]
18	46	74		G		B	E
19	47	75 ⁹³¹		F		A	D
20	48	76		E	D	G	F
21	49	77		C		E	B
22	50	78		B		D	G
23	51	79		A		C	F
24	52	80		G	F	B	A
25	53	81		E		G	D
26	54	82		D		F	B
27	55	83		C		F[E]	A
							G

[293b:] Mint hogy pediglen a két első tábla avasárnapi betüktől fügének, azért szükséges volt három saeculumokra avasárnapi betüket fel tenni., a szent Gergely kalendáriumra szerént, ezzel atáblával e szerént kel élni.

Hogy meg lehesen találni avasárnapi betüt arra az esztendőre amelyre akarják. példának okáért. 1693 ra. 1600 alat bal kézre keresd fel a 93 mat., ennek ellenében

⁹³⁰ 0 1 2 3 [0-1-ből, 1-2-ből, 2-3-ből, 3-4-ből javítva.]

⁹³¹ 75 [5-6-ből javítva.]

az 1600. sorjában⁹⁵² találd a D. a mely vasárnapi betű volt abban az esztendőben.

Azt akarod meg tudni. hogy mitsoda vasárnapi betű volt. 1751 ben. keresd fel. az 51 és ellenében az 1700⁵ sorjában meg találd a C. amely vasárnapi betű volt

Hogy meg lehesen találni ezen három táblából ahétnek olyan⁹⁵³ napját a melyet akarják. meg tudni, akár mely holnapban. és esztendőben., más fél száz esztendőtől fogvást

¹⁰ Peldának okáért, atörököt Béts alat meg verték 10 dik 7bris.⁹⁵⁴ 1683 ban azt akarják meg tudni hogy a mitsoda napon volt., aharmadik tábla meg mutattya. hogy abban az esztendőben a vasárnapi betű C volt., az első táblában meg találván a C. alatta meg láthatni. hogy [294a:]
¹⁵ szeptember szeredán kezdődöt, a második táblában meg találván a nagy betűkel szeredát; a számok között 10 kel keresni, azt meg találván, meg kel nézni. hogy annak ellenében bal kéz felől mitsoda nap vagyon irva., meg látod hogy péntek, tehát 1683 10 7bris. pénteken volt a
²⁰ hartz.

Meg más példa, 1738 ban 11 juny Erdélyben⁹⁵⁵ nagy föld indulás volt. azt akarják meg tudni hogy a mitsoda napon volt. a harmadik tábla meg mutattya hogy aban az esztendőben avasárnapi betű E volt., az első táblában
²⁵ meg látod hogy az E alat vasárnapon kezdődöt junius, a második táblában a nagy betűkel valo vasárnap alat keresd fel a 11 számot., és annak ellenében bal kéz felől szeredát találd. tehát 1738. 11 juny szeredán volt a föld indulás

⁹⁵² sorjában [a-á-ból javítva az ékezet áthúzásával.]

⁹⁵³ olyat napját [Íráshiba.]

⁹⁵⁴ 7br̄is. [Rövidítésjellel.]

⁹⁵⁵ Erdélyben [E-e-ből javítva.]

✓

21001000005768

Miskolci Egyetem

Előkészületben az Akadémiai Kiadó
gondozásában:

MIKES KELEMEN
ÖSSZES MŰVEI
VI., befejező kötet

Sajtó alá rendezte
Hopp Lajos

A kritikai kiadás VI. kötetével befejeződik Mikes összes műveinek, kéziratos maradt fordításainak, átdolgozásainak közzététele. Az utolsó kötetbe a rodostói író keltezetlen kéziratai kerülnek: *Az idő jóll el töltésének Mődgya, Az izraéliták szokásáról és A keresztények szokásairól*, valamint *A sidok és az új Testámentumnak Historiája*. Valamennyi írás francia forrása megvolt Rákóczi rodostói könyvtárában.

E sorozat kötetei jelentősen gazdagítják a rodostói levélíróról régebben kialakított képet. Föltárják az egyéni írói nyelv és a XVIII. századi szókincs, stílus, irodalmi nyelv fejlődési szárait, a nyelv és stílus európai összefüggéseit; adalékokkal szolgálnak a magyar—francia művelődési kapcsolatok vizsgálatához; körvonalazzák a Mikes-fordítások korai felvilágosodással érintkező sokrétű tematikáját; érthetővé teszik a magyar világi szép próza Mikes indította újjászületésének folyamatát, s dokumentálják Rákóczi és Mikes irodalmi alkotásainak, írói művészetének kevésbé ismert szemléletbeli rokonságát vagy éppen eltérő jellegzetességeit.

AKADÉMIAI KIADÓ
BUDAPEST

101. hámgodis, a fót d' búrky, e gvarros, fél kaveri, és
nykol kormi, veleniát erépej onbecnek, aki aboiz meg
nem emépsket, a fogam gvarrosnak a olyan nyam-
biban kettőre lenni, vagy ha dő nap de ontin egy
katta canon veleniát e faturak, e fegyelműnk is aha
jobb ^{az} ha ^{vale} fialla k. hogy egy tükör hém, aki is eaz
vater vagon, k hém gvarros kálta onbecnek
is atótt kőre egy fűz tőre nyongelre is a fegyelműnk
nak jó fialla, akik de a eaz vagon fialla, de egy
is jobban fialla is tőre min fiam abogata, idesné
nem akik kőre levő vagon más ket gvarros
hogy velen, igazas mondok hogy ha a gvarros egy ket
napból item, nem item ides néreim hogy az erépe
minis hogy egy a eaz item, gvarrosban velen ket
ves levő. de mine hogy egy nehám fiam más, fialla
kőre levő vagonit igazas, egy ketrit hogy más in-
kib is ket ketrit igazas fiam, in pedis ke igaz
fiam is ket ketrit de fialla non irakot, más egy ket
ketrit mine ke aha kőre velen, mine ke mine
abogata velen.